

L2L

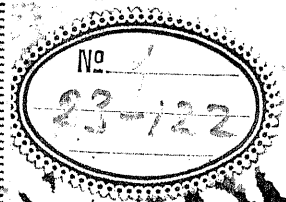
~~Handwritten scribbles~~

17

DATE	
NAME	A
NO.	2
PRICE	387

21 v 32

~~Handwritten scribbles~~

I. BAPTISTÆ
MANTVANI
CARMELITÆ THEO-

LOGI, PHILOSOPHI,
Poetæ & Oratoris clarif-
simi Operum

TOMVS TERTIVS.

Cum Indice librorum qui hoc Tomo
habentur.

*Non habet a quo
denuo expungit
20ª paginam
tunc indicis
expungit
anni 1702
Exarata de
6 Jan anni 1711*

*In comission de los
17os Inquisidores de las
Indias expungido el libro
de donde se expun-
ge el año de 1702
Diego de Alburquerque*

ANTVERPIÆ
Apud Ioannem Bellerum, sub Insigni
Aquilæ aureæ.
1576.

Del Collegio de la Comp. de Jesus de 1711

TERTII TOMI
Index.

A LFONSVS, pro Rege Hispaniæ de victoria ad Granatam	Fol. 1.
Trophæum Gonzagæ pro Gallorum ex Italia expulsi- one,	99.
De fortuna Francisci Gonzagæ Carmen,	187.
Carmen Panegyricum in Robertum Sansseuerinatem,	193.
Somnium Romanum,	208.
Carmen panegyricum in Brixiam,	221.
De Villa Ioannis Baptistæ Refrigerij,	233.
De quercu Iulia Carmen,	239.
Silvarum libri IIII, aucti & restituti.	242.

R. 2002.

Doctrina & morum integritate insigni S. Theolo. professori Petro Lupo, Carmelitarum Machliniensium Priori vigilantissimo F. Laurentius Cupæ-
rus Carmelitanus Mon-
tis Geraldii.

S. P. D.

GRACIA Vetus magnis semper laudibus ferre, & illustribus ma-
re honoribus cōsuevit, eos qui egre-
gium aliquid ad vitæ mortalis vsum
excogitassent; & Graiorū tanta pris-
corum erga nouarum rerum inuen-
tores gratitudo fuit, vt eos in astra ferrent, optarent-
que Deos, atque annua sacra litarent á quibus benefi-
cium aliquod essent consecuti. Sic factus Apollo de
superis vnus, quia Medicinam & Musicam reperit ar-
tes: sic in album relata diuarum Ceres, quod leges
& adorea sarra inuenit: sic vna corymbiferum Bac-
chum: sic Mercurium facundia: & Herculem domi-
ta monstra Deos indigetarunt. Quibus etiam heroi-
bus atque semideis tholo, & ad alta laquearia tem-
pli dona, corollas, aliaque anathemata suspendebant.
Antiquorum etiam Romanorum laudabilis ea con-
suetudo fuit, vt excellentem semper virtutem, tan-
quam rectè factorum comitem, honore prosequen-
rentur, vt ita rerum gestarum famam posteritati com-
mendarent; quod sanè coronæ militares, variæ qui-
dem

demillæ, sed octo præcipuæ, satis arguunt, Triumphalis, Obsidionalis, Ciuica, Muralis, Castrensis, Naualis, Oualis, & Oleagina. Nam postrema hac uti solebant qui quamquam prælio non interfuissent, triumphum tamen procurabant. Qui verò aut bello non ritè indicto, vel cum humili hoste, puta fugitiuis, pyratis, seruisque, conflixisset, vel deditione facta incruentam victoriam reportasset, Myrteam coronam capite gestans urbem introibat ouans; quæ ouatio triumphus minor dicebatur, quòd victoriæ facilitati Veneris frondem satisfacere crederent, ut non Martius sed Venerius quidam triumphus significaretur. Qui bello nauali classem primus impetiuisset corona rostris exornata donabatur. Qui primus hostium castra pugnando introiisset, castrensi corona, hæc insigne valli habebat, ab Imperatore donabatur. Qui primus murum hostium ascendisset corona murorum insignita pinnaculis honorabatur. Qui ciuem in bello liberasset querna fronde cingebatur. Qui obsidione castra liberasset, coronam Gramineam accipiebat, quæ è viridi gramine decerpto inde vnde obfessos aliquis liberasset concinnabatur, atque hæc omnium erat nobilissima. Nam summum apud antiquos victoriæ signum erat, herbam porrigere victos, quasi terra & humo cederent, & hanc coronam vniuersus exercitus, populusque & miles seruatus dabat Imperatori. Qui denique iusto bello triumphabat, Lauro antiquitus, & mox opulencia Romanorum crescente, ex auro corona ei mittebatur obryso, longæque purissimo, ita Laureæ factæ sunt postmodum aureæ.

aureæ. Triumphum porro formam Appianus huiusmodi fuisse scribit. Sertis redimiti omnes præcinetibus tubis, currus spolijs refertos deducebant. Ferebatur & lignæ turres captarum urbiu simulacra, aurum deinceps & argentum, partim rudibus massis, partim signatum. Coronæ præterea quas virtutis gratia vrbes dedissent. Cædidi subinde boues & elephanti subsequebatur. Post hos Carthaginensium aut Numidarum principes bello capti, Imperatoris lictores præibat purpureis amicti vestibus, cum cytharædorum ac tibicinum turba, qui coronis aureis redimiti, suo quisque ordine canentes psallentesque procedebat. Horum in medio quispiam talari veste simbriis ac armillis auro splendens amictus gestus varios edebat, hostibusque deuictis insultans risus vndique ciebat. Post thuris & odorum copia Imperatorem circumstant, quem CURRV DE AVRRATO multifariamque refulgenti, candidi vehebant equi, auream capite gestantem coronam lapillis gemisque exornatam. Is vestem succinctus purpuream, patrio more aureis intextam sideribus, altera manu eburneum sceptrum, altera laurum præferebat, quæ Romani victoriæ signa profitentur. Currum exercitus in turmas aciesque diuisus sequebatur. Milites redimiti Lauro, Laurum manibus præferebant, quibus meritorum insignia adiuncta erant. Aderant & qui hos laudibus vehebant, alios mordacibus salibus adspergebant, nonnullos infamia notabant. His pompæ splendoribus Imperator Capitolio adscensu superato, amicis epulis nitidissima elegantia præbebat, & mactato summo Ioui tauro albo, ab amicis & Se-

natu eadem pompa donum reducebatur, & congia-
ria multa militi, populoque distribuebat; ita semper
honus virtutis præmium fuit.

Consideranti tamen mihi eas quas adhuc homi-
nes hominibus virtutes & plurimas & maximas vti-
litates attulerunt, ij quod mortalibus quam plurimum
conduxerit fecisse videntur, qui viuos præsentēsq;
viuæ vocis institutione, tum doctiores, tum melio-
res reddiderunt, & absentes ac posteros litterarum
monumentis, artes disciplinasque suas continentibus
beauerunt. Nam iuxta Platonis sententiam, autumo
neminem sibi solum nasci, sed ortus nostri
partem patriam, partem amicos sibi non immeritò
vendicare posse. Qui ergo ita se natos & doctos sci-
uerunt à natura variarum rerum inuētores, vt se
mortalibus ijs rebus quarum vsu valerent, consulere
censerent oportere, neque id in vita absentibus, ne-
que post mortem posteris præstare posse intelligerēt,
litterarum instrumentis, quæ facile ad omnes perue-
nire possent, artes disciplinasque suas omnes prodid-
erunt. Sapiētissimus siquidem ille Solomon, The-
saurus, inquit, inuisus, & sapientia abscondita, quæ
utilitas in vtriusque? Quod Persius etiam confirmare
videtur, dicens: *Scire tuum nihil est, nisi scire hoc te
sciat alter*. Quæ proculdubio sententia non longè
distat à lege nostra Christiana, qua prima pietate
Deum, secunda proximum nostrum diligere, ample-
cti, & docere iubemur. Sic enim fides posse exspe-
ctare homines, atque Olympi ascendere in arcem
attestatur Hebræus ille vates Daniel, dum ait: *Qui
docti*

docti fuerint fulgebunt, quasi splendor firmamenti,
& qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in
perpetuas æternitates. Nam: *Via virtutis dextrum
petit ardua callem.*

Eadem hæc & Sibylla Æneam Virgilij libro se-
xto docens, ait:

Facilis descensus Auerni,

Sed reuocare gradum, superasque euadere ad auras

Hoc opus, hic labor est, pauci quos æquus amauit

Iuppiter, aut ardens exiit ad æthera virtus

Dij geniti potuere.

Factum ergo suum hoc tam sapiens, tam præclarum,
illi qui doctrinam suam litteris euulgarunt, quan-
tum eis diligentia consequi licuit, perpetuum esse
vouerunt, vt essent fama super æthera noti, sed
quoniam multis casibus oportunum est, magna ex
parte eius fructu vita humana adhuc caruit. In alijs
enim negligentia, in alijs ignorantio plus potuit,
quosdam etiam insitum odium impulit, vt bonas ar-
tes funditus vellent euertere, id quod de Nerone
proditum scimus. Posse me quidè hoc loco comme-
morare, imo deplorare potius, innumerabiliũ libro-
rum tam Græcorum quam Latinorum iacturam quam
accepimus, siue sacros siue prophanos spectare lu-
beat, quorum vel omnia vel plæraque, harum trium
causarum aliqua, interierunt.

Quod ipsum ne Mantuani nostri lucubrationibus
contingeret, Ioannes Bellerus typographus, quo-
niam hic rari inuentu erant, denuo excudendas sus-
cepit, & quia plurimis mendis inquinatæ erant, mi-

hi emaculandas tradidit. Quamobrem perturbatum & inquinatum opus partim ex libris vetustis, partim ex ingenio, expurgavi, vt in calce Quarti Tomi perspicuum fiet, & in quatuor tomos distinxī.

Voluj verò tertium hunc Tomum tibi Reuerende Magister noster nuncupare, vt à grauioribus interdum tetricisq; studijs theologicis, feriatu ad hęc poemata tanquam in hortum aliquem longe amœnissimum te conferas, in quibus ea verborum & rerum maiestas & splendor est tam sapientiæ quam eloquentiæ, vt certatim in illis palmã sibi vindicare verba atque sententiæ videantur. Neque te interim hęc à sacris abducent. Nam tametsi topographicè admodum primo Alphonsi libro Hyberniam, Celticam, Iberiam atque Italiam nobis depingat, mox tamen secundo Alphõsi libro, spirituum epiphaniã (quos postea gentilitas credidit esse Deos) disputatione sacra luculenter explicat, deinde cur citius quidam, ferius alij occumbant mortales enarrat. Hinc quomodo Iymbus qui olim infantes patrum antiquorum animas tenebat, per Christum referatus, ne vacuus maneat, nunc pusiones, qui fonte lustrico non sunt abluti continet. Et quomodo piornm manes sacrificio, elemosynis, & peregrinationibus pietatis ergo susceptis in cathartico regno expurgentur, exinde die septimo Requiem æternam ipsis sacerdotes vtiliter in templo precari, & ieiunijs expiari posse. Tandem quomodo cathartica spelæa & animarum, quæ purgatur, sedes egressi in paradysum terrestrem & illinc in cælum recipiantur. At bone Deus quàm præcla

præclarè super paradyso, eiusque fluminibus, & de arbore scientiæ boni & mali multa dilucidè canit, non vt in sexto Æneidos Virgilius, sed vt in Christianorum scholis theologicis professores doctissimi consueuerunt. Æqui proinde bonique quod offero consule, & me tui amantissimum, vt facis, semper redama. Vale. Antuerpiæ ad Scaldim Anno.

CIO. IO. LXXVI. In
festo S. Mathiæ
Apostoli.

IOANNES IOVIANVS PON-
tanus, Baptiste Carmelitano, Philosopho
nobilissimo, S. P. D.

Initæ Romæ memor
sum amicitæ, & ingenij
tui excellens vis, momen-
tis penè singulis id efficit,
vt doctrinæ, vel summa etiam cum
admiratione, meminerim tuæ. An
eius obliuiscar, quem Latinæ Musæ
non memorabilem modo, verùm ma-
ximè etiam admirabilem, & nostris fa-
ciunt, & futuris facturæ sunt sæculis?
Et quāquam senes memoriæ imbe-
cillitate laboramus omnes, virtus ta-
men tua, quæque in te est eximia re-
rum cognitio, vel confirmare quidem
atque augere in nobis insitam illam
à natura vim potest, quam & memi-
nimus & reminiscimur. De Princi-
pe-

pe verò tuo illustrando, bonam tibi
promittere volūtatem possum, verum
quid promittat, cui nihil omninò est
quod det, in pœnu? Non deero tamen
virtutibus fortissimi ac magnanimi du-
cis. Quod autè ad vitæ reliquū attinet,
vtar tuo, id est, religiosissimi ac sapien-
tissimi viri consilio, atq; eò libentius,
quòd fortuna ipsa vix habet, quod de
cætero in me feriat: Cùm ne id quidè
in me iuris habeat, vt de ipsa querar,
quāuis, ereptis honoribus, magistrati-
bus, liberis, summa cū iniuria atq; inso-
lentia. Sed vtatur illa iure suo, quo mi-
nus autè vtar ipse meo, nunquā id effi-
ciet. Mitto ad te degustatiūculas ex hi-
storia mea quasdā, quæ aures fortasse nō
omnino offendāt. Tu paucis ex his cor-
ijcere poteris reliqua. Est enim in mani-
bus de poëticiis numeris, deq; historie le-
ge dialogus, de magnanimitate liber, de
stellis

stellis volumē abundè magnū, item de fortuna, quibus absoluēdis, vel expurgandis potius do operā, quorū post iudex ipse futurus es. Benè vale, & religionē cole, in qua & beatus modò viuis, & ex ea post ad Deos migrās, cum illis æuo fruiturus es sempiterno. Neapo Kalend. Iunij. M. CCCCXCIX.

PHILIPPVS BEROALDVS,
venerabili fratri Hieronymo Carmelita & Salutem.

Derlegi nuper diuina diuini Baptistæ Carmelitæ poëmata quæ euidenter ostendūt parentem rerum naturā in progenerādis poetis ingenijs haudquaquam decoxisse, Mantuamq; nobis alterū Maronem ex palingenesia Pythagorica reddidisse. Equidem vates omnes priscos adorandos puto, maximeq; Virgiliū, cui hic noster proximus longo quidē intervallo,

lo sed tamē proximus, in quo ingeniū copiosum & miranda cōtrinæ multijugæ fœlicitas exuberat, fœcundus prorsus artifex, vtpote qui versuū millia plurima cōdiderit, ad eò vt Musæ, vt Apollo, vt Dionysius, vt dij omnes poëtici, nullū hoc seculo indulgentius fouisse videantur. Cuius poëmata tersa, erudita, cōsummata, præferunt quandā facilitatem fœlicissimam, quæ omnia commendat facilitas scriptoris, & doctrina religiosior, & Ecclesiasticū dogma intertextū, quibus veluti pigmentis preciosis colorata splēdescunt. Meritò itaq; viuens ea fruitur gloria quā post cineres paucissimi cōsequuntur, eamq; viuus sentit, quæ post fata præstari magis solet, venerationē. Interest posteritati suæ monstraturq; digito prætereuntiū, nec solū habetur in manibus & ediscitur, verū etiam in scholis enarratur, & inde saluber-

saluberrima Tyrunculis dictata Grāma
 tiste præscribūt. Gaudeo ipse mecū &
 gestio, quod talē virū non solū familia-
 riter nouerim, sed etiā habeā confesso-
 ré. Cæterū tu nō minima laude dignus
 es mi Hieronyme, qui tua diligētia effe-
 cisti, ne vnquā mori posset, & sicuti est
 immortalis, ita immortaliter perennet.
 Nāq; poēmata nouitij Maronis nostri
 omnia in vnū quasi corpus cōpacta, &
 ex archetypo diligētissime descripta tra-
 didisti Benedicto bibliopolæ impresso-
 ri elegātissimo, vt formis excuderētur,
 sub cuius incude impressoria & nostra
 quoq; qualiacūque penè infinita volu-
 mina sunt excusa. Prouinciā pfectò lau-
 dabilē suscepisti, vt quæ prius sparsim
 intercisiq; diuulsa veluti mēbra legebā-
 tur, ea nūc cōnexa et cōstipata instar cor-
 poris itegri habeātur. debēt tibi plurimū
 huiusce sacri poēmatistudiosi, debet nō

pa-

parū ipse cōditor, nec enim satis est cō-
 dere legenda, nisi excusor, buccinator,
 ordinator, accesserit, Vale & me ama.

HELIAS CAPREOLVS

Brixianus Ioanni Taberio. S.

ISI vana sit Pythagoræ palingenesia, Maronē no-
 bis alterū hæc ætas rediniuiū produxit Baptista
 hunc Mantuanū, qui virtute poëtica synchro-
 nos omnes, ex antiquis etiam cōplures à se lon-
 gè reliquit. Cæterum vetustatis reuerentia, ope-
 rum multitudine, elegantiaq; Virgilius sit ex-
 tra alē omnium quasi Pontifex maximus: Ille tamen res hu-
 manas, hic noster diuinas cecinit, nullo præsertim inuitatus
 Mæcenate, sui tantum ipsius, nō alienus imitator. In Calami-
 tibus quā grauis & magnificus? In gemina parthenice ne-
 mo nō putet secreta illū colloquia, quasi Numā aut Mosē po-
 tius alterū cælitus habuisse. Idē disciplinarū omniū scientissi-
 mus, vitæ feueritate morūq; sanctimonia vniuersæ religionis
 Carmelitanae rector patrū decreto cōstitutus est. Quod L. Sylla
 apicē felicitatis suæ Metelli Pij amicitia reputauit, quātō nos
 Taberi amārissime istius inuicē gratulari possumus tāti homi-
 nis præcipuā beniuolentiā cōsecuti? Qua nihilequidē gratius
 præciosiusq; in rebus nostris duxerit. Scis tu quoties nos impen-
 dentiū bellorū tempestatē cōquerentes qua verborū serenitate
 præfens cōfirmavit. O magnū amicitia numē. Excogitauit ho-
 mo diuinus quo pacto etiā cōsolerur absentes. Petrus Neuola-
 rius dignissimus tali præceptore discipulus, inter Carmelitas
 Theologus cōcionator, eloquētia, moribus, doctrinaq; admi-
 rabilis, aureū illius de patiētia libellū ad nos Brixiam nuper at-
 tulit, omnis molestia præsentaneum medicamentum, quem
 quum legimus hoc Virgilianum fortiter exhibemus. Quō-
 data trahunt, retrahuntq; sequamur. Quicquid erit su-
 peranda omnis fortuna ferendo est. Te ergo Taberi suauise-
 sine

sine, qui degis in musarum Contubernio, natura & arte ad ea
 quæ humanitatem exornant accommodatior, opus ipsum
 etiam si sub invito fortè auctore publico tamen vsui exponen-
 dum cures obsecro. Rem Caspari quoque Brunello optatissi-
 mam, qui ut est acri in politicis ingenio, grauisimo consilio,
 litteratura non mediocri, ita eruditissimum quemque fouet,
 Baptistamque in primis vt diuum fauorabiliter obseruat, om-
 nium denique amicorum desiderio, immo studiosis omnibus

satisfeceris. Spero enim per hoc audebunt ad ingruen-
 tis fortunæ nunquam perpetuò bonæ iniurias, Ho-
 ratio libenter concinere: Quocirca viuite
 fortes. Fortiaque aduersus opponite
 pectora rebus. Vale. Brixia.

III. Nonas Decembr.

M. CCCC. XCVIII.

BAPTISTAE MAN-
 TVANI CARMELITAE,
 THEOLOGI:

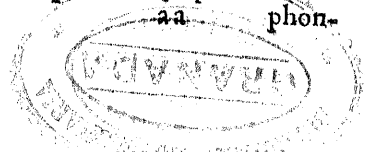
ALPHONSI LIBER I.

AD REVERENDISS. CONDISSAL-
 um Heredum Tarasonensem Ar-
 chiepiscopum.

IODOCI BADIO ASCEN-
 SII IN BAPTISTAE MAN-
 tuani Alphonsum Argumen-
 ti enarratio.

Esperia Gentis bellum orditurus, &
 arma Magnanimi Ferrantis eram.
 Proposuerat poëta iussus à pontificū
 maximo Alexandro 6. ordiri Bellū
 Ferrantis, seu Ferdinandi Hispania-
 rum regum clarissimi, quod tunc fe-
 liciter gerebat in Saracenos pro recipienda Grana-
 ta, quam nuper felicissimè recepit, sed quia nōdum
 profligatum tunc erat, & poëta pluribus vrgebatur
 negocijs, constituit veluti præiudicium quoddam Al-

phonsum prius dicere, quem sex libris, vt Vergilius vno, sed eodem sexto, Aeneam per tota subterranea sed cathartica deducit regna, quamplurima inducturus parerga, nam de statu inferorum sanè multa discuit, & de paradiso terrestri non pauca, multaq; de coelis, sed non pauciora de rerum quæ hîc gerebantur enarratione. In qua poësi cùm plurimū delectet poëta ex tot tantarumq; rerum varietate, & occultarum aut vera aut verisimili enarratione, etiam professe frudet, idq; plurimis & copiose. Primū quidem Alphonso in prima adoleſcentia raptō, dū inducit matri sororiq; pientissimis viraginitibus in memoriam tam horrendos cruciatus, quos apud inferos patiuntur, qui hinc non satis purgati egressi fuerint, nisi sacrificijs, precibus, oblationibus, elemosynis, ieiunijs & cæteris pijs viuientium operibus adiuuentur. Deinde Regi Reginaq; dum immortalis eos celebrat monumento. Nam & maiorum gloriam, & viuientium virtutem, licet aliud agere videatur, abundè prosequitur. Tum rei Christianæ, ad quam protegendam & augendam omnes inuitat Hispanorum celebratione, ac demum (ne singula percurrā) omnibus Christianis, dū eos à sceleribus tantorum cruciatuum commemoratione deterret, vt legentibus opus ipsum longè latèq; patebit. More autem suo, proponit in principio, sed per insinuationem ad argumentum venit. Inuocat ibi Summe Deum, & narrat ibi. Venerat Alphonfus &c.

Hesperia

*Hesperia gentis bellum orditurus & arma
Magnanimi Ferrantis eram, sic iusserat orbis
Rector, ab excelsa Romam qui temperat arce.*

*Sed vetor, his tantis moles onerosa laborum
Inuidet inceptis, necdum fortuna latentem
Explicat euentum, series abscondita rerum
Non finit heroo suras vestire cothurno.
Rem sanè immensam, graue pondus & Hercule manus
Atq; decennali quod Laomedontia bello
Troia tulit, rex magne, animis ingentibus audes.
At quoniam virtus ardens ac numine tanto
Fulta modum superat, seseq; attollit in horas
Altius, ad cælum aspirans feliciter audes.
Iamdudum modò cæde madens modò sanguine nullo
Illita te passim sequitur victoria, & alas
Porrigit in Libyam, tibi subiectura perustum
Solibus Athlantem rapidis, Anthæaq; regna.
Ipsa giganteis maiora laboribus acta
Pensat, & illustri cupit insignire triumpho.
Famat tubas inflare parat, Laus organa cantu
Impletura, nouem vocat ad spectacula nymphas.
Cùm tibi deuoto gaudens Reuerentia cultu
Per nemora & saltus alacres iubet ire ministros
Qui laureta secent, & iam spoliatur Apollo
Delphicus, Eurotas nemorum decus omne suorum*

aa 2 Perdit

Perdit, & attonsis descendit in æquora ripis.
 Audiui gemuere rotas, vicina comantes
 Plaustra vehunt hederas tremulis aurita corymbis.
 Plausus Idumæis veniens spadicibus auram
 Verberat, & virides redolent à vertice lauri.
 Ipse manu correpta ferens vexilla nitentes
 Iunxit equos, Tyrio instrauit velamine curram.
 Barbarâq; attollens sublimibus arma trophæis
 Aere catenatam longo locat ordine gentem.
 Per bifores fidei valuas, honor ecce coronam
 Fert aliam, & tecum obfessam festinat in urbem.
 Stelliferum, latè fugientibus vndiq; nimbis
 Pandit, & ascendens aperit tibi gloria, cælum.
 Perge breui sudore opus est, genus astra superbum
 Iampridem & superi crudelem odère rapinam.
 Interea dum Mars bellis flagrantibus hostem
 Fulminat & nostris scelerum caput arcet ab oris,
 Nos alia ordiri, sed non aliena parumper
 Fas erit, ac magnis tenui præcludere cantu
 Orsibus, atq; diu residere tentare monaulon.
 Alphonfus modò carmen erit germanus Elisë
 Raptus ab imperio teneris innoxius annis,
 Quantum regna sinunt primâq; licentia vitæ,
 Et stygijs lustrandus aquis, per stagna profunda
 Nubis, & astriferum repetens cum patribus orbem.
 Summe Deum, cui tartare regna infima mundi
 Victrici spoliare manu clementia quondam
 Suasit, & ad cælum patres reuocare sepultos?

Huc

Huc ades, & noctem infernam fluctusq; seueros
 Da facili sulcare via, da horrentia claustra
 Tartaræ penetrare domus, iterumq; reuerti.
 Ad superos vbi clausa latent Titonia tempe.
 Quicquid erit labor iste meus tibi surgit, in altum
 Mens abit illapsu cælesti afflata, tuasq;
 Nititur in laudes, opus est tua gloria nostrum.
 Venerat Alphonfus breuis ad confinia vitæ
 Vltima & in fatum cursu properabat anbelo.
 Cum iuuenem miserans inter suspiria mortis
 Dura laborantem sumptis Audentius alis
 In Carpetanos descendit ab æthere campos.
 Iamq; poli summum bigis conscenderat axem
 Luna gubernatrix tenebrarum & mobilis vnda
 Ter quinos iam nata dies, accensaq; toto
 Sydere lucebat fatali noxia vultu.
 Ipse leui clausus taciturna per atria nimbo
 Clam volat, & thalamum sublustri in nocte silentem
 Intrat, anhelantem genitrix vbi languida natum
 Contemplata, graues premit alto pectore curas.
 Et lachrymas agrè cobibens turgentia fletu
 Lumina demisso in cilium claudēbat amictu.
 Vt consumpta graui vitæ instrumenta marasmo,
 Continuo efflatus tenuem migravit in auram
 Spiritus, vt face consumpta fugit vltimus ignis.
 Tollitur ex templò clamor, iam liber aperto
 Corde dolor fluit ex oculis, erumpit in auras,
 Regia femineo longè sonat ardua planctu.

aa 3

Cen

Ceu quando exanimus flebat super Hecora coniun.
 Andromache, & socrus Priami super ora iacentis.
 Occidit Aescanio similis puer, Astyanacti
 Indole par, qui pace Solon, qui Marte fuisset
 Pyrrhus Achilleides, si non mentitur imago.
 Si cæli hostiles sinerent, & numina laua.
 Ut vulgata procul mors immatura per omnem
 Labitur Hesperiam graue & illatibile monstrum
 Corda premens hominum mæror, cui squallida sordent
 Ora situ, impexi crines sine lege per armos,
 Barba inculta riget, cilijs impendet amictus
 Ater & obscura vultus obnubilat umbra.
 Hument rore gena, toruo caua lumina visu
 Igne rubent madido, totoq; miserrima imago
 Corpore, demissis facies funesta lacertis
 Nunc dextro nunc lauo humero inclinata recumbit.
 A tergo ingentes supra caput erigit alas
 Cocyti pice nigrantes, multoq; fluentes
 Imbre Acherontis aque, quo dū volat, oppida & agros
 Irrigat excussos, spargitq; per omnia luctum.
 It cælo lugubre sonans, & tristia noctu
 Somnia per thalamos, & per conclauia mittens.
 Extemplo in luctus, atq; in suspiria verse
 Collachrymant vrbes, populi cecidisse queruntur
 Spē Hesperia, Nomadumq; metū maris vltima plorā
 Littora, Pyrenes iuga nube teguntur, Anasq;
 Vndiq; mærentes audit lamenta per agros.
 Qualia cūm primos irato numine partus

Nili-

Niligena fleuere vrbes, Thabe inclyta centum
 Luminibus, Memphisq; caput iurru a superbam
 sensit, & Arguotellis v. i. in Canopo.
 Adibus in medys paries leuat alta columnas
 Porticus, & flexu longa testudin' amplo
 Caudu odoratus lauros sygiamq; cupressum.
 Hæ gemebundi auro famuli & ferrugine litora
 Internunt gemmasq; onerant sublimine pheretrum
 Rega iq; super iuuenem ambitione locatum
 Conspargunt redolente thymo, nardiq; liquorem
 Assyrium irrorant, miseri solatia casus
 Exigua humanæ officium pietatis inane.
 Exanimata diu tandem sibi reddita, verum
 Reginam se oblita parens ex adibus altis
 Venit in amplexus nati gelidumq; cadauer
 Accliu fouet agra sinu, premit oribus ora.
 Mox sublata cornis irasitur atq; madentes
 Vulnerat vngue genas, & anbeli pectoris æstum
 Euomit accusans superos & sydera frustra
 Ite domum matres, gaudete superstitute prole,
 Dixit, ego infelix sola hic mea pignora plangam.
 Ferte iocos alio ferte omnia gaudia, mecum
 Perpetui luctus, mancant suspiria mecum.
 Interea proceres lugubri ad funera pompa
 Conueniunt habitu tristes & imagine mæsta.
 Et iam sublatum la. hrymis comitantur obortis
 Confecti squallore senes biniq; sequuntur
 Composito incessu, & turba sine lege frequentes.

aa 4

Duns

Dum tumulo supremi alto soluuntur honores,
 Umbra suis fato membris exclusa recenti
 Obtupuit, Petro similis cum missus Olympo
 Nuncius excussit manicas, & abena repente
 Ostia, ferratos circumstridentia postes.
 Miratur sese informem, sine imagine nudam,
 Et sine corporeis exilem sensibus umbram.
 Se sentire tamen magis, & cognoscere longe
 Altius, & causas animo penetrare latentes
 Experiens, miraq; vagam leuitate moueri
 Gaudet, & hoc vita genus euasisse caducum.
 Magna videt nare umbrarum simulacra per auras
 Nocturnarum animum formas referentia, quaedam
 Nyctimenes, Minoiadum quaedam ora sororum.
 Semper enim seu lucis eant, seu tempora noctis
 Aëra peruolitant laruas, sed ludit imago
 Lubrica mortales oculos. Audentius ergo
 Circumfusam aciem vultu imperiosus & ore
 Alloquitur, clamans Deus imperat ite sub orcum.
 Quid vobis cum luce animæ Phlegethontis opacæ
 Quid cum sole? domus vobis abscondita ab astris.
 Vos immane nefas & ineluctabile nocti
 Destinata aeternæ, primo vexastis ab auro
 Cælicolas diuos. At nunc in bella vocatis
 Mille modis homines, tanta est insania, tantus
 Limor, & indomito rabies tam dira veneno.
 Ite sub aeternis flagrantem ardoribus orcum
 Ite Acherontæas (Deus imperat) ite sub vndas.

Præcipites illi noctem subire profundam
 Non aliter quam post nimbos æstate serena
 Circumfusa iugis frondentibus Apennini
 Alba fugit nubes, quoties aquilonibus acta
 Spargitur & subito tenuem laxatur in auram.
 Inter Hyperboreos axes Phœbumq; cadentem
 Insula in extremo super arua Britannica mundo
 Cingitur aquoribus vastis, vbi grandia cete
 Magna mole natant, equitans vbi cærulea delphin
 Feruorem pelagi, & Neptuni nunciat iram.
 Et quia solis iter fugiens discedit ab austro
 Sydus ad arcturi, gelidamq; rigescit ab arcto,
 A niuib; trahit hybernis Hybernia nomen.
 Hic terra ingenti ore patens immane barathrum
 Ad stygios trahit vsq; lacus, sub inane profundum
 Mille per anfractus, via præcipitesq; per umbras
 Labitur, introrsumq; ruit sine fine vorago.
 Indigenæ puteum appellant, Plitricius olim
 Insignis pietate senex ea Barbara regna
 Dum coleret, multa flexit prece numen Olympi
 Ut nouus infernos fieret descensus ad amnes,
 Quo absterrente genus dura intractabile gentis
 Perfidiæ patrum exueret, veterumq; deorum
 Ablueret sacro ritus in fonte nefandos.
 Huc igitur passis veniens Audentius alis
 Cum puero in ventos & in aëra tollitur altum.
 Mox ingressus iter dulci sermone pauentem
 Hortatur puerum liquido se credere cælo

Ne dubitet, neve horrescat per inania ferri,
 Atq; pro: ul terras sub se spectare iacentes.
 Ne formidet, vti grauibus, qui corpora membris
 Viua gerunt, sed eat tractum securus in omnem.
 In sublime volans, iuuenis dum scandere Olympum
 Credit, & ad superos aditu se emergere aperto,
 Letus abit, cœnamq; sibi promittit in astris.
 Ibant vt fugiens olim Minoia regna
 Dædalus, atq; mari nomen factura propago.
 Iam superant nubes, agiturq; per aëra duplex
 Sulcus, & inflatis si quando per aquora velis
 Eurus agit classem, spumant à pectore fluctus,
 Et puppim insequitur scisso caua semita ponto.
 Aethereis loca iam subeant contermina flammis.
 Vndiq; aquæ terræq; patent, sedet æquore in alto
 Versiolor tellus, circum maria vndiq; latrant.
 Pyrenæa procul niueo iuga candida nimbo
 Prospiciunt dextra, & longæ caliginis instar
 Boiorum Italiaq; alpes, vbi vallibus imis
 Semper hyems habitat, glaciæq; æterna sub ipso
 Solstitio & tristi quando canis æstuat astro.
 Linqvitur ad lenam regio, quæ terminat orbem
 Gallaicæ gentis tumulo terræ inclyta sancto.
 Prætereunt Grauios, Antabraq; regna, superq;
 Iam tandem Oceani campos sine sine patentes
 Est iter, ac volucris trans arua Britannica lapsa
 Delati gressum inclinant Hybernica ad antra.
 Iamq; solo immissi vicina horrenda subintrant

Claustra

Claustra domus, vbi perpetuo frigentia vento
 Spelunca obscuras pandunt caua guttura fauces.
 Ignarus quò ductor eat, miratur ab alto
 In terras puer ignotas descendere cursum,
 Nec tamen audet adhuc interpellare magistrum,
 Sed sequitur nutum senis officiosus ad omnem.
 Continuèrè gradum, genibusq; in marmore fixis
 Aspergunt in fronte molam, Christi q; vocato
 Nomine, circundant lustrali pectora signo,
 Et taciti iunctis orant ad pectora palmis.
 Mox iter inuadunt, quæ se salebrosa per vmbra
 Fert via, multiplici veniens in tartara flexu.
 Horruit abstrusa immanem telluris hiatum
 Regia progenies, tremebundoq; incipit ore.

Sancte pater, quæ causa precor nos ire sub altam
 Cogit humum? Cæli ne opifex me lumine cassum
 Trudit ad infernas sedes, vbi Cerberus antè
 Atria latratu complet tria guttura rauco?
 Hei mihi quid sceleris viridi Deus imputat æuo.
 Scis pater vt regni proceres, vrbesq; perosa
 Fratris in humanos fastus, animumq; seuerum,
 Me quoq; consortem regni fecèrè paterni.
 Mox vt ad imperium tractus diadema recepi,
 Etsi atas illa est armis minus apta ferendis,
 Mens fuit asserere immensum quacunq; per orbem
 Regna tenent Mauri, quæ gens Othomana subegit,
 Vsq; ad Hyperboreos montes Riphæaq; saxa,
 Et validam Aegæa classem vectare profundo.

Ac

*Ac superare armis decus, aut aquare, paternum.
 Audieram magnum Froilam, fortemq; Ramirum,
 Audieram Alphonfos, & nomina magna per orbem
 Ferrantis, proauosq; alios, qui laude superba
 Clara per ora virum volitant, senuisse sub armis,
 Et maiora fide potuisse fidelibus ausis.
 Hec mecum puer audaci sub pestore voluens
 Ad par Martis opus magna ambitione ferebar.
 Iam toruis Arabes oculis, Maurosq; videbam
 Infensus populo infami, gentemq; perosus
 Barbaricam, ritusq; feros ac perfida corda.
 Mors prohibet cursuq; cui fraudata inuentus.
 Forsitan hac mentem pietas animosa superbam
 Arguit, & vicio datur esse ferociter ausum.
 Num illicitum, pater Audenti, Saracena tumultu
 In regna armigero, atq; odijs capitalibus ire?
 Sic ait, At senior teneris miratus in annis
 Tam regalem animum, tam fortia corda, fidemq;
 Tam validam. Frustrà trepidas cauat tartara dixit.
 Pone metum, neq; sollicitet te improvida cura
 Chare puer, latos Erebi non tendis ad amnes,
 Clausa vbi terrifico tormenta æterna profundo
 Sub quibus infelix ardet Cilianus, ob ingens
 Id facinus quo tristis adhuc Hispania languet.
 Namq; vbi cognouit violatum à rege pudorem
 Virginis, infamemq; dolum, correptus acerbo
 Flammanis rancore animi Maurusia rursum
 Aequora traiecit, Saracenaq; venit in arua.*

Cordaq;

*Cordaq; sollicitans gentis furibunda superba
 Duxit in Hesperiam Numidis de saltibus hostem.
 Talibus auxilijs agros populatus & vrbes
 Antiquum euertit solium, grauiore flagello
 Vitus adulterium, vindex scelerator ipso
 Corruptore, minus crimen maiore piandum
 Esse ratus, semel Hesperiam pessundedit omnem,
 Impius in patriam, in reges, in templa, Deumq;
 Tartara & inferni carcer Iouis vnde reuerti
 Non datur, immanes animas quibus vltima luxit
 Cœlesti sine luce diès prædantur, & atris
 Infodiunt latebris, quibus Iscariotes ab alto
 Pendet adhuc scopulo, volitanq; per aëra Simon,
 Infamis magus, & lucri execrabilis author.
 Vapulat hic velut æternis immobile saxum
 Ictibus expositum Pellæi infamia Nili
 Arrius, hic gemina ducens ab origine mundum
 Latrat in obscuro Manes absconditus antro,
 Eunomiusq; Deum lacerans, & tota sub orcum
 Hæresiarcharum soboles intrusa latentem.
 Præsides his Machometus Arabs, Agarenius in orbem
 Missus ab his olim regnis & in ista reuersus
 Regna iterum. Nam dij veteres cum surgere gentem
 Christigenam, ritusq; nouos inolescere templis
 Conspicerent, petiere domum Plutonis opacam.
 Hic vbi secretis arcana silentia rebus.
 Cum tandem super imperijs agitata fuissent
 Multa reformandis, sceleri modus iste repertus*

Rex

BAPTISTAE MANTVANI

Rex & tartarei populus cum patribus orci
 Sanxit auernali mittendam à sede Megaram.
 Quamodò concepti fœtus in corpora furtim
 Se insinuans, sic formet opus, sic temperet artus
 Vt mens si qua domum fluat intratura recentem,
 Inueniat clausos aditus, & inhospita tecta.
 Ipsa sed in membris habitans alimenta per omne
 Corpus agat, foueatq; altricem in corpore vitam
 Nec sit homo, sed membra hominũ sub imagine crescã
 Dum redit intered crudi fœda vmbra Neronis,
 Nam neq; tartareis inuenta nocentior antris,
 Addita dirarum numero, suffecta Megaræ est.
 Ad patrandum igitur facinus sata nocte profunda
 Venit, & ingenio vafro, immani, atq; cruento,
 Fit Machometus, atrox hominum violator, & armis
 Et ficta pietate potens, vt mobile vulgus
 Ad se illexit opes cumulans, noua bella parauit.
 Ausus enim Romæ imperium tentare proteruo
 Ingenio, audentem sumptis Heraclius armis
 Terruit, & forti Nabathæam milite gentem
 Fudit, vt arenitem Libyæ solet auster arenam.
 Cladibus his non est rabies sedata, quod armis
 Non valuit, fraude aggreditur, furor impius astu
 Tectus ad aucupium vulgi totam appulit artem.
 Congressus fugit humanos, cadit horrida mento
 Casaries, pallet facies, stygiumq; colorem
 Induit, obscuram subeunt caua lumina frontem.
 Colloquiumq; Dei simulans de valle profunda

ALPHONSI LIBER I.

8

More Numæ conficta refert oracula vulgo.
 Artibus his fretus diuinam inuertere legem,
 Deprauare fidem, Christi q; inuadere regnum
 Cœpit, & hinc totum pestis noua venit in orbem
 Corripiens Asia populos & Punica regna,
 Finibus à Mauris, nubes vbi sustinet Athlas,
 Vsq; ad inundantes Nilo stagnantelacunas.
 Vipereum genus hoc igitur, sobolem q; Megaræ,
 Cui pater atq; Deus Pluto est, contunderè bello
 Et delere iubet pietas, non querimus ergo
 Tartara, nectanta scelerum caligine sordes.
 Namq; vbi verbi potens sacroq; salutifer ore
 Sontem animam fando instaurat, damnata sacerdos
 Tartaræ serat antra domus, adolenda supersunt
 Supplicio tibi pauca leui cum mitibus vmbri.
 Quod verò in Libycas gentes eatanta parabas
 Bella animis imberbis adhuc, à sanguine regum
 Magnanimo, forti, excelso, genus indicat ortum.
 In sobolem transire patris cum semine virtus
 Sæpe solet, refertq; satus quo quisq; parente est.
 Adde q; auditæ laudes, & clara parentum
 Facta mouent animos, generosaq; corda nepotum
 Sollicitant, & calcæ habent, abiguntq; veternum.
 Id voluisse satis, quoties infirma reluctant
 Membra operi, toties operi par sola voluntas.
 Hæc senior. Contra proles ita regia fatur,
 Postquam corda metu paulum sedata remisso.
 O pater, humanas si noxia corpora mentes

Mon

Sola

BAPTISTÆ MANTVANI

Sola hebetant, quæ me fluxa compage solutum
 Nescio quæ sègnem gravitas & inertia lentum
 Reddit adhuc, & adhuc curis mortalibus angor.
 Antè oculos est mæsta domus, suspiria matris
 Audio, & ex animo nunquam discedit imago
 Germanæ dilectæ meæ, iactura remordet
 Imperij rerumq; frui quibus antè solebam.
 Pastor ad hæc, hominum genus ad cælestia natum
 Regna, per illecebras & blandimenta volutum
 Assiduè, sibi complexis Vulcania nodis
 Vincula circumdat, quibus irretita furorem
 Mens bibit, & tandem Plutone imbuta maligno
 Desinit esse sui compos, & libera quorundam
 Fert servile iugum, patiturq; inuita tyrannum.
 Illecebris sensum blandis ingressa voluptas
 Vincula facit, longæuo vsu concreta libido
 Plumbea fit moles, & ineluctabile pondus,
 Quo impellente labant animæ, populata medullas
 Corporeas, animum pestis completitur omnem,
 Ista (vocant habitum) labes ita corripit acri
 Morsu hominem, vt raptam mentem non deserat antè
 Quàm Styga & inferni transmiserit æquora ponti.
 Mens ideo nunquam mundi melioris ad arcem
 Libera se attollit, nisi cum vexata malignos
 Exiit affectus, colubrumq; imitata, reliquit
 Inter saxa cutem antiquam, & terrestrè veternum.
 Luctijoni tandem defuncta laboribus orci
 Euolat ad superos, cur suq; adit astra secundo.

Tum

ALPHONSI LIB. I.

Tum demum patris ora videt, tum dulcia libat
 Pocula, tum dapibus licet indulgere beatis.
 Vidisti cum nube carent, quo sydera cultu
 Quo splendore micent, decor ille nitentis Olympi
 Prædicat id pulchro qui circuit omnia mundo
 Immundis non esse locum, scelus antè piari
 Est opus, ad superos opus est sine labe reuerti.
 Hoc igitur commune iter est ad Olympica regna
 Est tamen & sine multiuijs ambagibus orci
 Semita, quæ ad cælos recto vebat ardua gressu,
 Sed paucis concessa, quibus fuit aspera virtus
 Supplicium fraudans Genium, & petulantia frenans
 Corda, premens omnem affectum, resecansq; furorem
 Fomitis à prima venientis origine patrum.
 Qualis in insigni terræ Drepanensis alumno,
 Qui viuens Albertus erat, Trinacria lumen
 Hoc terris illustre dedit, sydusq; decorum.
 Tanta viri probitas, vitæ excellentia morum
 Integritas & fama omnes diffusa per vrbes
 Credi hominem non terrestrem, sed ab æthere lapsum
 Fecit, & esse illo diuinam in pectore mentem.
 Qualis in his qui vel flammis vel sanguine fortes
 Pro Christo sudere animas, vt magnus Olympi
 Ianitor, & fidei scutum impenetrabile Paulus.
 His benè de Christo meritis aperitur Olympus
 Sponte sua, primo bifores à limine valvæ
 Vltrò abeunt, alacri vultu penetrabilia pandens
 Ianitor hos agit ad solium sublime Tonantis.

bb

Hic

His datur extemplo Elysiū fugiuntq; per auras
 Nubiūgis similes aquilis, nos pondere pressos
 Concreta telluris adhuc ad limina mundi
 Aspirare nefas, per humum vestigia ferre
 Cogit onus, more altitium, quibus vni la molcs
 Ventris iter sublime negat, segnemq; volatum
 Reddit, & alato vetat ire per aëra tergo.
 Rerum opifex igitur terram miseratus inertem
 Segnicieq; hominum tantam, tenebrosaq; corda,
 Casibus humanis etiam post fata reliquit
 Auxilium: iaciens etenim primordia rerum
 Antrum horrendum ingēs terre in penetrabilibus altis
 Constituit, quæ sint sceleri instrumenta piando.
 Huc animas habitum vitæ & telluris olentes
 Destinat, & duplici tetram medicamine nubem
 Dissipat antiquæ noctis fomenta tenebræ
 Prima dua, nam sole carent, qui lucis & vmbra
 Rector, apud superos duodena perambulat astra.
 Sed neq; viuentem nouere Trinominis eibram
 Lucis ab humano iubar impenerabile visis,
 Quem dixere Deum, solo qui sydera nutu
 Torquet, & in vacua terram ac mare sustinet aura.
 Est duplex tormentum aliud quod verberat acri
 Supplicio agrotantem animam, nam frigora & ardor
 Sunt trananda semel contis per flumina quinq;
 Quinq; salutaris referentia vulnera Christi.
 Christus enim magni semen cælestis parentis
 Quinq; redempturus zonas telluris & vnda,

Vulnera

Vulnera tot passus, verum quibus altius hærent
 Hæ maculæ, quoties opus est, vada liuida sulcant.
 Hoc duplex curandæ animæ medicamen ab alta
 Consilij patris æterni ratione repertum est.
 Namq; hominum scelus à sensu compressa voluntas
 Concipit, atq; malo duplex de semine proles
 Gignitur, aut nimium stimulis vrgentibus ardet,
 Igns calens stygio, legumq; repagula frangit,
 Aut residet torpens & inertis languida somno,
 Et quasi lethæa perfusa liquoribus vnda,
 Tristis opaca iacens, fracto nihil inchoat orsu.
 Omne quod enerui torpore oppressa voluntas
 Segniter omisit, per frigora transit & vndas.
 Quod succensa nimis saliente libidinis aestu
 Præcipitavit opus, flammis aboletur & igni,
 In tenebris vbi nulla dies, sed pallida semper
 Nox, vbi nec flammæ, neq; sol, neq; sydera lucent.
 Sunt quadam maria immensis latissima campis,
 Quæ sepeliri latè glaciæ æternæ, geluq;
 Perpetuum, quali astricta est Saturnia Tethys,
 Frigenti subiecta polo, subiecta pruinis,
 At niuibus, dura assiduis aquilonibus, ora
 Inuia remigis, & semper inhospita, nautis.
 Vent, amnes pluuiaq; ruunt, ruit horrida grando
 Increpitans, circumq; rapit niger omnia turbo,
 Nam nec Hyperboreis niuib, cum gutture vasto
 Sibilat hibernus Boreas, deserta Gætarum
 Sic inuoluit, apud Rhodopen, quæ separat agros

bb 2

Pellæos

Pellæos à Thrace solos, labuntur ab austro
 In Boream nebulosi amnes, picea q̄ lacuna.
 Verum vbi cliuoso voluuntur flumina cursu
 Lustrandis vada sunt animis, vbi colligit, vndam
 Ingenti sentina lacu, sunt regna profunde
 Mortis, & in medio Belialia tartara mundo,
 Sunt losa flammaram sine sine patentia vastis
 Aequoribus, maiore sinu, quam Gallia quanquam
 Gallia diffusim latè circumferat orbem.
 Nunc etenim subter Gallos & Celtica regna
 Imus, vbi iuga bellipotens ruit inuia Pœnus
 Hannibal, & iunctas equitauit nubibus alpes.
 Omnia quæ flammis, quæ sunt alimenta calori
 Pinguia sub terris, illuc delata feruntur
 Et secreta meant perspiramenta, via s̄q̄
 Quas aperit natura operi famulata seuro.
 Huc picis huc Malthea peniunt, huc sulfuris amnes
 Huc olei fluor, huc penetrans Asphalticus imber
 Manat, & ex istis confusum est omnibus æquor.
 At Deus iniecit flammam, secuitq̄ patentes
 In tellure aditus, quibus huc & nubibus auster
 Atq̄ procellosus Boreas & nimbifer eurus
 Ac zephyrus comitesq̄ ruant, & surgere iussit
 Vndiq̄ perflata immixtis incendia ventis.
 Sed nebulas accensa palæa attollit, & ignem
 Nubibus inuoluit piceis, globus ater & vnda
 Cæca, vaporantis tenebra sub fornice nigro,
 Huc illuc vaga proserpens vbi nulla reperta est

Ad Superos via, contorto in se vortice flammis
 Incubat & densa inducit caligine noctem,
 Noctem, inquam, latè extensam, longèq̄ vagantem,
 Sed dubiam flammis sub nube ferentibus ægram
 Incertamq̄ diem, vix vt præsentia cerni
 Ora virum fas sit, notosq̄ agnoscere vultus.
 Nigra dies, mox alba, chaos facit æquore toto.
 Continuè inclusi lento sub gurgire venti,
 Quos spirare palus viscoso imperuia tergo
 Non sinit, indignari altos pulso æquore montes
 Nisibus attollunt validis, sublata debiscunt
 Dantq̄ aditum vada fracta, volant magno agmine venti.
 Omne solum tremit, atq̄ tonat, sinuosa reclamant
 Littora, torua canis Echo procul assonat antris.
 Adde quod excocta flammis testudine semper
 Saxa pluunt, quæ illisa focus incendia magno
 Cum strepitu caligantes iaculantur in auras.
 Irritati ignes strident, & fulmina noctis
 Terrorem ingeminant, altoq̄ obscura boatu
 Fulmina & antra sonant toruum, ruere ardua dicas.
 Culmina cælorum, & fractis totum axibus orbem.
 Inarime nihil est, Prochyte nihil, Aethna caminis
 His collata licet Siculo coniuncta Peloro,
 Littora transiliens flammaram, vndante volatu,
 Porrigat in fines Italos caput æquora supra,
 Et veluti si vero aliquis puerilia bello
 Ludicra si Troiam Marti componat equestrem.
 Vix sinit atroces gemitus audire dolentum

BAPTISTAE MANTVANI

Hic fragor, & densum ac voci impenetrabile cælum
 Per vada lenta trahunt animas merguntq; præmunq;
 Implicitas fundo terreni immania Ditis
 Agmina, quæ obscuro genitor profecit Auerno.
 Et quanquam sit frigus idem per frigida, quanquam
 Ignea sint iisdem flammis loca torrida semper,
 Pro meritis tamen hi grauius plectuntur, at illi
 Mitius, vt quoties sub eodem corpora sole
 Multa iacent terris, minus hoc, magis aestuat illud.
 Talibus inferni recitantem arcana profundi
 Marmoreo pallore rigens Rechar edica proles
 Insequitur gelida per opaca silentia noctis,
 Affaturq; ducem. Postquam sic stellifer axis
 Atq; Dei rebus dominans immobile fatum
 Fert stygios tranabo amnes contagia ponam.
 Cuncta feram, neq; supplicium commune recuso.
 Sed te, diue pater, per numina sancta precamur,
 Quis modus in pœnis? & quod solamen in orco?
 Exilio quis finis erit, nullam ne relinquit
 Cælorum regnator opem sub nocte sepultis
 Regni Acheroutei? forsan clementia summi
 Tanta patris surda miseros ita præterit aure?
 Sic memorans ibat, curisq; ardebat amaris.
 Cui senior, quid adhuc vano sate sanguine regum
 Corda metu lanias? & sub tellure videbis
 Dulce aliquid, communis amor Deus omnia dulci
 Suscipit affectu, blandisq; amplectitur vlnis,
 Nec facit has odium pœnas, sed amata suorum

Vtilitas

ALPHONSI LIBER I.

22

Vtilitas quo stelliferos vt tollat in axes
 Expiat, atq; situm flammis abradit inertem.
 Nil tibi cum duro imperio Plutonis auari,
 Qui semel absoptas non euomit amplius umbras.
 Hæc loca quo tendis non sunt vexanda tumultu
 Perpetuo, non sunt vt in imo tartara fundo,
 Arbitrio turbæ infernæ concessa furem.
 Nulla hic Allecto, nulla hic hacchatur Erinnyis,
 Cerberus hinc latrator abest, vesania Ditis
 Hinc exclusa, tenent hæc regna Cathartica diui
 E magnis diui aetherea primatibus aula,
 Cum Stephano bisseptem alij, quos pronus ad aram
 Inter verba silens profert arcana sacerdos.
 Sunt tamen & lemures, sed nil crudeliter audent.
 Nil temerè inuadunt: iussi ad tormenta ministrant.
 Diui umbris adsunt pauidis, & saua Satanum
 Corda retant toto in miseris sanire veneno.
 Pone metum, semel ire satis, delebitur vno
 Quicquid labis habes quicquid mortale natatu.
 Eia age, chare puer, semen regale memento
 Quo ceptum te ducat iter, via tendit ad astra
 Qua graderis, iam stellanti deuotus Olympo
 Obscæno das terga lutosua cymba quietos
 Nauigat in portus, vbi tempestatibus vnda
 Libera, per nullas vnquam reditura Charybdes.
 Nam nec vt Alcides Alcmena filius olim,
 Vt sacunda canunt veterum mendacia vatam,
 Pelides ve tuas iterum remeabis adoras,

bb 4

Mortales

Mortales vbi cum brutis communiatae cœta
 In putri tellure habitant, sed scandimus orbes
 Aethereos, vbi cum diuis in vertice mundi
 Sunt lati sine fine dies, vbi regna videbis
 Illa aeterna Deum tranquilla in pace tenentem.
 Vt superos igitur videas, dubitabis auerni
 Per faciles semel ire vias? audiuiimus olim
 Plerosq; vt Tuscum, Tyberim, Romamq; viderent
 At breue congestas moles ad marmora tempus
 Extremos venisse Indos, qui littora cancro
 Qui Libra subiecta colunt, venisse supremos
 Aethiopes, vbi solis equos in cornua surgens
 Aegoceros verso cogit discedere plaustrō.
 Membra trahens vix agra senex quater orbe peracto
 Nunc tuus ad ripas auus est appulsus, & vncis
 Saxa tenet manibus, prensaq; elabitur alga.
 Illum, inquam, qui Marte grani bella aspera gessit
 Impiger, & prima exultans ardore iuuenta.
 Mox placido pacis studio meliora sequutus
 Ocia composuit mores populisq; redactis
 Ad patrias leges morti concessit, & inter
 Cocyti versatus aquas festinat ad astra.
 Ipse via moderator erit, tranabit is ambo.
 Post vbi perfectō traieceris equora cursu,
 Adueniam, cœliq; iterum te in luce videbo,
 Mellifluo gaudentem animo, nec tempora longas
 Illa moras facient, tunc me de sede reuersum
 Aetheris afficiens lato amplexaberis ore.

Et

Et tandem aethereo mecum potieris Olympo.
 Talibus anxietas iuuenis restricta subinde
 Soluitur, atq; acres stimulos altumq; dolorem
 Extenuans tristi mentem languore sepultam
 Erigit, ac tenebris curarum emergit opacis,
 Vt solet hybernis tandem de nubibus aër
 Sopitis exire notis, cum verè tepenti
 Martius Athlantem Zephiris affluit, & bortos
 Hesperidum, leniq; gelu distemperat aura.
 Lata magis fari iuuat, atq; informe iacentis
 Scrutari telluris onus, rerumq; latentes
 Discere sub terris causas, & pascere mentem
 Dulcibus alloquijs, animumq; extendere circa
 Naturæ secreta altis adoperta latebris.
 Suspiciens igitur proles ita regia fatur.

O pater, hanc massam informem ornataq; carentem
 Et chaos istud inops lucis, num credere dignum est.
 Absoluisse Deum vel contempsisse repugnat
 Tam ceteri, moles rudis & confusa, magistro.
 Patris opus natura recens nil pendere visa est
 Has tenebras, & in hoc sese exhibuisse nouercam.
 Per situosa cauis atq; aspera cotibus antra
 Nox aeterna silet, cruda atq; immania saxa
 Fruge carent, neq; terrigenis animantibus vsum
 Suppeditant, cœli radijs imperuia factum
 Ferre negant, sed torpet iners ignaunaq; tellus.
 At contra aethereos orbes & sydera tanto
 Lumine, tam eximia specie, tam diuite cultu

bb

s

. Finxit,

Finxit, ut haec formae locuples opulenta matrem
 Prodat, & in tanta pietas effulgeat arte
 Quis decor aurorae? Veneri qua gratia? quantus
 Fulgor in aspectu solis? noua luna venustis
 Cornibus accensam fraterno lumine frontem
 Erigit, & pulchro graditur per sydera vultu.
 Nocturno qua forma Ioui, quis in omnibus astris
 Splendor & ornatu? quot se via lactea flammis
 Induit, extremis oriens a finibus austru?
 Et gelidam prono quaerens Erymanthida lapsu?
 In partum natura igitur foecunda priorem,
 Segnis in hunc steriles quasi fastidita sub umbras
 Tellurem infelix opus abiectis videtur,
 Et raptam ex oculis caeco immersisse barathro.
 Tum senior sancta ora mouens primordia rerum
 Inchoat & veteres mundi reminiscitur annos.

Cum pater hanc molem caeli, terraeque, marisque,
 Conderet Archetypi ducens ab imagine mundi,
 Cuncta prius confusa rudi produxit aceruo.
 Mox opus amplectens, calefactaque viscera flatu
 Viuifico penetrans, sincera ac lymphida prima
 Corpora, diuinoque magis vicina decori
 Sustulit, hinc caelorum orbem molitus & astra.
 Inde iterum meliora tulit flammamque vocauit,
 Quam Phœbi germana leui circumuolat axe.
 Materiam rursus subigens, quod sanctius hausit,
 Mobilis aura fuit, qua fusa sub ignibus aër
 Dicitur, & circum Glauci maris ambulat aquor.

Quae superest massam humentem fluidumque liquorem
 Et quasi pingue lutum secuit, diffluxit in undas
 Pars obscura minus, pelagusque impleuit & amnes.
 Altera pars tellus, quae pondere pressa sub alto
 Aequare aelituit fuso super undique ponto.
 Sed pater humanum exilium fraudemque futuram
 Praesago recolens animo super aquora tractam
 Extulit & pelago statuit confinia circum,
 Littora concedens, ut cum vexantur ab austro,
 Longius excurrant fluctus aestuque refuso
 Excrementa abigant, rursumque reiproca verso
 Refluat unda salo, positae in litore conchis.
 Scilicet ut vasta mole exonerata profundi
 Terra hominum genus atque feras, nemorumque virentia
 Pasceret omnigenas stirpes alimenta que iactis
 Anna seminibus materna educeret aluo.
 Non ergo artificis vitium primordia mundi
 Laesit, ut obscurum hoc, generosum euaderet illud,
 Hoc ars, hoc ratio, operum natura poposcit,
 Mente creandarum Deus exemplaria rerum
 Seruat, & aeternis in se videt omnia formis,
 Et quo quique modo fieri, quo limite claudi
 Possit, & in rebus nunquam labatur agendis,
 Sub tellure vapor duplex telluris & undae.
 Fumus uterque leuis, rarum atque volatile corpus,
 Aret hic ut tellus, madet ille simillimus undis,
 Haec infirma prius, visuque incognita, sed cum
 Sole carent agitatae sunt, tum matibus alpes

*Aëreas quater insolitis, & viscera terræ
 Irritare graui impulsu, reserare cavernas,
 Eructare solent fontes, ignotaq; claustris
 Flumina disiectis, includere vallibus altos
 Sæpe lacus, sæpe & veteres restringere cursus
 Annibus, vt moles dederit conuulsa ruinam.
 Omnia que ignarum credit miracula vulgus.
 Hinc rores, pluuiaq; cadunt, gelidaq; pruina
 Gramineis inimica agris, venti, niuesq;
 Atq; boum vanos grando euersura labores.
 Adde cometarum ardores, qui bella minantur,
 Et regum interitus, adde ore tonitrua rauco.
 Adde procellosis sata fulgura nubibus, adde
 Fulmineas Iouis arma faces, & hiantia campis
 Chasmata proficisci, stygiam penetrantia noctem.
 At quia congressu in longo data copia fundi,
 Altius hæc repetam magni primordia mundi.
 Quinq; catenatis inter se viribus, vnde
 Cætera que viuunt vitaq; carentia sensu
 Corpora fluxerunt, tellus, mare, ventus & ignis.
 Aether, & astrorum vires, & Olympica virtus.
 Quattuor in pugnam coeunt elementa, modumq;
 Non habet æterno flagrans discordia bello.
 Perpetuum certamen agunt, opus omne caducum
 Si cæli consensus abest, labor irritus omnis
 Quem male fortunant aduerso sydera vultu.
 Sydera coniungunt radios, & lumina miscent
 Mille modis, nam mille modis ille arduus astra,*

Motor

*Motor agens famulos operas dispersit in omnes.
 Mars ignem, Saturnus humum, mare Luna gubernat,
 Iuppiter aëreos tractus, Venus ignea causas
 Allicit in coitum thalamis præfecta maritis.
 Sol concepta fouens coquit & maturat alendo.
 Mercurius consummat opus, formasq; ministrat,
 Et vitas animantium omnes, animasq; minores.
 At solus nobis animos Deus æthere ab alto
 Inspirare potest, animis ea gloria nostris.
 Orbis imaginibus rerum, stellatus & ignes
 Quos lucere polo videt, hinc Mareoticus auster
 Cassius hinc Boreas, & cum sublimibus alto
 Æthere, sol decurrit equis & frigida quando
 Subter humum gradiens tacita facit ocia nocti,
 Viscera terrarum subigunt, operamq; creandis
 Assidue indulgent, reparantur vt omnia rebus.
 Ire polos natura iubet, modo sydera torquet
 In Boream, modo in Æthiopes, mora nulla citatis
 Orbibus, altrices penetrant sola & aquora flammæ.
 Talibus armantem nascentia viribus astra
 Metantemq; domos superam prospexit ab vndis
 Quarta oriens aurora Deum, cum sydera Titan
 Aurcus octauo radijs accenderet orbe.
 Hinc varia telluris opes, & gloria frugum
 Diuersis diuersa locis. Externa relinquam
 Externis, nonnulla obiter nostratia tangam.
 Tarnus aquas vehit auratas, insignia docti
 Mænia Tolleti fulua Tagus ambit arena;*

- Ad

Adde locupletem Sicorim, qui cingit Ilerdam.
 Adde Numantina Durium decus vr̄bis, & ipsum
 Astura, ducentem gelidis è cautibus aurum.
 Nec te transferim, populis quam fama duobus
 Depositis fecisse odijs obliuia, Leibe.
 Hec vada cœlorum radijs afflata secundis
 Auriferos prima sorbent ab origine fontes.
 Nec Chalybum minor vsus aquis, nec Bilbilis amnem
 Fama minor celebrat, quamuis non aurea voluant
 Flumina, sed rigido Marti famulentur & armis.
 Singula quid referam? labuntur in omnia flammæ
 Sydera mobilibus, subeuntq; per intima mundi
 Viscera & omne solum, latebras, & inertia saxa,
 Fruge aliqua insignire parant, nec inutile tanta
 Est in mole aliquid, seruit mortalibus omne
 Hoc opus, & Deus ipse homini se accommodat ipsum.
 Flecte oculos, squarrofa vides & olentia saxa,
 Igne vbi concepto nebulas liquentia voluunt
 Sulfura, vt Aemathijs oriens Scaptensula campis?
 Fonte sacertepido genitus caua marmora subter
 Cursibus increpitat longis liquor altius, omnem
 Exit pare potens morbum, quo frigidus imber
 Vertice dilabens egros circumligat artus,
 Labitur in Lygures & cinctam montibus altis
 Effusis humectat aquis, & nominat vr̄bem.
 Nanq; ibi suspensio riuus facit inclyta cursu
 Balnea, saxofi clarum decus Apœnini.
 Hic lapis argenti squammis armatus, & auro

Asper,

Asper, opes ditemq; soli pronunciat aluum.
 Stellifer orbe suo qui continet omnia mundus
 Vim occultam dedit his tenebris, opulentia cœlo
 Exit, & omnipotens terras fortunat Olympus.
 Oregnum quod Maurus Iber iam sæcula septem
 Iniustis premit imperijs, maris æquora circum
 Herculei, quanto pollet glaba vberè, quantas
 Condit opes tellus, vbi longa volumina Bethys
 Fleclit, agens humiles Malacensi à littore cymbas.
 Hæc memorans gelidis senior sub montibus ibat,
 Cum sonitu, puer insolito perterritus, inquit.
 Heu quisnam fragor obscuris immurmurat antris?
 Iam ne Erebi sumus in foribus? Iam nunciat orcus
 Illa horrenda pater, Stygis illa ardentia tecta
 Hoc strepitu? Padus est, Padus est Audentius inquit.
 Ingredimur fines Italos, sub montibus altis,
 Incipit, & saliens prærupti è vertice saxi
 Vnda abit in præceps, fundoq; illisa per antrum
 Mugit, & irrorat pluuiali aspergine cautes,
 Mox fugit Italiam versus, ferturq; citato
 Amne per Insubres, Adriamq; humilemq; Raunenam
 Montanis loturus aquis, & flumina vasto
 Multa sinu Adriaci laturus in æquora ponti.
 Gallia pars prior Italia supereminet, olim
 Cognomen sortita togæ, noua nomina gentis
 Accipit à cultu Scythicæ, cui plurima torua
 Barba feri argumentum animi pendebat ab ore.
 Tenditur ad læuam magnis Germania campis

-Occa-

Oceanum Boreamq̄ petens, vbi littora Cimber
 In osit arctoum longè porrecta sub axem.
 Sed Deus hoc latas Italia circundedit altis
 Molibus, vt Rhenus cursu violentus, & vnda
 Præcipiti Rhodanus procul excludantur & Ister,
 Nam coniuicta Pado fierent tot flumina vastum
 Aequor, & absorptos tegerent maria vndiq̄ campos.
 Hic albæ ducta à niuium candoribus Alpes
 In cælum capita alta leuant, de cauitibus vnīs
 Exiliunt magni rauco cum murmure fontes
 Impleturi amnes rapidos, hinc Larius ingens,
 Hinc vitreis Ticinus aquis, hinc montibus altis
 Olliis erumpens, & leni Mincius vnda.
 Ipse satus patre Benaco per pascua serpit,
 Et Mantua sinu complexus mœnia, magno
 Eridani se iungit aquis, vbi fama Leonem
 Vandalicæ placasse iras, odiumq̄ tyranni.
 Hinc Athesis syluis oneratus & abiete, rauco
 Impete præcipitat cæso vada conscia Cimbro.
 Multiuigo contra dorso Apenninus in auras
 E litra, & longo fugiens per nubila tractu
 Diuidit Italiam, populiq̄ vrin. feroces
 Ciuium habitant, quæ Barbarico pertunditur austro
 Sunt Lygures, sunt Tyrrheni, fortesq̄ Latini,
 Gens regum diuumq̄, ferax vbi Martia Roma.
 Qua nullæ vrbs toto dominata est latius orbe.
 Et campanus ager, cui vestro sanguine reges
 Imperitant vsq̄ ad Calabros Siculamq̄ Charymbim.

Qua

Qua videt auroram fluctus agit Adria vastos.
 Qua latus obuertit gelidis Aquilonibus altum
 Veliferas vehit effuso Padus aequore puppes.
 Et sinuosa trahens flexis vestigia ripis
 Frugibus egregias operumq̄ laboribus vrbes
 Alluit, Alpina tumidus niue sauit, & ira
 Impatiens fracto in virides ruit obice campos.
 Non eius comitamur iter, Phaëtonidis vndas
 Iamdudum insequimur, lati vada curua secundum
 Liquimus Aemylium dextra, Venetumq̄ sinistra.
 Sed iam conuerso in montem deflectimus antro
 Flamminiam subteruecti, collemq̄, subimus
 Vnde ruit saxosa iugis Claterna niuosis.
 Hinc Aponi fons ille vetus toto inclytus orbe,
 Qui meminit iactam Romano à Cæsare sortem,
 Exit in Euganeos colles, fluumq̄ calentem
 Sulphure, porrectis in cælum è montibus haurit.
 Nec procul hinc Hetrusca vado Casena tepenti
 Voluit aquas, & fumiferum pluit vndiq̄ rorem.
 Fleste oculos, viden egressum de marmore fontem
 Nitroso sale conditum è per sulfura longum
 Flestit iter, cursumq̄ citans se accendit & ignem
 Concipiens exit gelidos vbi Felsina montes
 Mittit ad Hetruscos, austricq̄ tepentis ad axem.
 Terra metallorum genitrix, & mater aquarum,
 Et thesaurus opum, nutrixq̄, vberissima frugum.
 Naturæ genitale aruum, sub principe diuum
 Vna ingens domus est mundus tegit omnia cælum

66

Latius,

BAPTISTAE MANTVANI

*Latus, & magnis elementa amplectitur vlnis.
Sub caelominus ampla leues tentoria flamma.
Aura maritalis thalamus, maris vnda cubile.
Acta viri, tellus coniunx, Deus omnibus auctor.
Ipse sedens alta caelorum in puppe gubernat
Qua libet intorquens dextra omnipotente carinam.
Nam Deus est immensa, omni sine corpore simplex,
Vina, aeterna, potens, vigilans, diffusa per omnem
Corpoream molem ratio simul omnia quae sunt
Quae in causis ventura latent, quae sustulit etas
Iam finita, in se cernens, aequabile cunctis.
Numen, & affectu vacuum, dum conderet orbem
Ista maritavit, sctumq; paravit ad omnem.*

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE
THEOLOGI:

ALPHONSI LIBER II.

*Alia grandiloquo memorans Audentius ore,
Vmbrosum carpebat iter, cum turbine
repente
Ingruit à tergo increpitans, velut à
gmen aquarum*

Quas Boreas nymbofus agit, vel turbine rauco.

Aphri-

ALPHONSI LIBER II.

18

*Aphricus, in summos iaculatus fulmina montes
Substitit admirans senior, vultuq; severo
Cogitat, obseruatq; oculis ac pectore firmo
Tam grauis euentum strepitus. Ruit ecce ferarum
Effigiem vestita cohors, crebroq; coruscans
Ignæ tonat, pars ora canum: pars ora luporum
Porrigit in longos rictus, terga hispida, toruum
Lumen, & astricti lato sub pectore ventres
Pubeterus, tortos cauda sinuantur in angues.
Et quanquam iuuenis tali duce & aspice tanto,
Innocuum cognoscat iter, tamen horret, & alto
Corda gelu tremuere, pauens ex aggere sese
Proripit extemplo, & visu non sustinet ymbras
Terribiles, raptosq; oculos inuoluit amictu.*

*Et quorsum fragor iste pater, quid auernicus, inquit,
Hic sibi vult choras? atq; ferarum hostilis imago?
Tum senior, quæ tanta tibi vesania clamat
O Vulcanæ pios manes tam atrociter yrges,
Quos pater vnus cursu trieteridis atto
Transferet in superos? Non sunt Maurive Arabesve,
Quos rapitis genus est nostrum, video ora liquore
Tincta sacro, fideiq; agnosco in pectore signum.
Pignus habent cæli, nec sunt ad pabula Ditis
Progeniti, nuper nostris cecidere sub armis
Dum iacit excelsa contos Eliberus ab arce.
Parce pia genti. Persas prædare Syrosq;
Immanes prædare Arabos, permissa furori
Illic lora tuo. Quos non dignatur Olympus*

Luce sua, procul eiectos concedit Auerno.
 Non secus ac memorant aquilam detrudere nido
 Pignora, quæ nequeant acies attollere in orbem
 Solis, & ætherei quibus est graue lumen Olympi.
 His percussa cohors, vt contemplata decorum
 Maiestate senem, fugit pede concita verso.
 Non secus ac damæ plebs indefensa fugaces
 Aut imbellæ pecus lepores, cum fortè leanam
 Vel Spartam vidèrè canem, conuersa repente
 Præcipiti dant terga fugæ, præstisq; subintrant
 Auribus obscuri nemerosa silentia saltus.
 Tum senior dux ille chori furialis acerbus
 Dum stabat Iouis imperium, dum falleret orbem
 Et Venus & Mauors, & cætera turba deorum
 Antè hominum sacro reparatam sanguine gentem.
 Mulciber & Vulcanus erat qui saeva Tonanti
 Fulmina cudèbat, Lemni regnator, & Aethnæ.
 Nunc rapit errantes animas, quæ corpore functa
 Aërium per inane volant, comes additur illi
 Antiquus niger ora Sterops, & fauce cluacæm
 Semper olens Brontes, oculis & nare Pyracmon
 Flammeus, & clamans lato ferus ore Boaphon.
 Monstra horrenda animas gaudent terrere minando,
 Seu stagnum lustrale petant, seu perditæ regna
 Ditis, & æternis vultantia tartara pœnis.
 Nec solum hos crede in similes exire rapinas,
 Quotquot erant olim falsi, Iouè principe, diui
 Agmina mille volant, cuneisq; per aëra factis

Sorte datas gentes aduent, hi pontica regna,
 Hi spoliant Mauros, alij prædantur Erembos.
 Assyrios alij penetrant, atq; Indica longè
 Oppida, nil tutum est, campos montanaq; lustrant,
 Concutiunt nautas, tempestatumq; procellis
 Inuoluunt freta, tellurem populantur, & auras
 Irati vento inuadunt, conuellere montes
 Est animus, nisi crudeles compesceret ausus
 Vis superùm, terram rabies infrænis & omnes
 Terrigenas iam pridem alto immersisset auerno.
 Quod possunt scelus omne modis in pectora miris
 Insinuant, docti varias effingere formas.
 Et quoties opus est auras in corpora docti
 Cogere, mentiri, ambiguè illudere verbis.
 His ex orbe dolis prædam atq; amplissima toto
 Furta legunt, vi, blandicijs, & fraude potentes.
 Non aliter quàm si hostiles populator in agros
 Cum Bellona fremit, Martisq; licentia regnat,
 Miles eat, turmisq; hominum pecudumq; coactis
 Exultans redeat fastu in sua castra superbo.
 Opater (adiécit iuuenis) vetus ista deorum
 Progenies hominum ne animæ qui talia quondam
 Nomina sortiti vel fortè potentior vlla
 Spirituum natura fuit, num credere dignum
 Qui responsa dabat delphis, Pæana fuisse
 Quem Latona Ioui peperit cum virgine luna?
 Tunc auus, audisti nobis cum nascimur addi
 Par larium? genios etiam dixere latini.

Hi mortalem hominem primo comitantur ab ortu.
 Et studia in diuersa trahunt, quod in Hercule factum
 Fingitur, omnibus est nobis commune, voluptas
 Omnibus & virtus nobis certamina ponunt.
 Hi duo sunt genij, quorum qui vicerit, vmbra
 Possidet, & magno vehit in sua regna triumpho.
 Nam duo regna Deus statuit, caelestis Olympi
 Vnum, aliud terreni Erebi Ditisq; profundi.
 Regna superna petit virtus, inferna voluptas.
 Illustres animas quæ post sua fata relinquunt
 Nomina magna putant homines alio quoq; saclo
 Posse quod in vita poterant, ideoq; vocantur
 Quando aduersa premunt, & quæ super astra feruntur
 Insignes pietate animæ, meritisq; potentes
 Magna valent, & opem possunt præstare vocatæ.
 Sed quæ regna adeunt Plutonia, in igne sepultæ
 Aeternum egrotant. Hæ si fortasse vocantur,
 Lar malus illarum ritæ comes, omnia doctus
 Ingreditur simulans vmbra, quæ in vota vocatur,
 Et rude responsis hominum genus irretitum
 Ambiguus ludit, sic numina falsa recepit
 Credulitas humana, ideo miseratus Olympi
 Rector, ab hoc errore hominem post multa retraxit
 Sæcula, ne æternis premerent ambagibus orbem
 Tartara, & amissa iam maiestate fugati
 Ex adytis arisq; lares responsa vetantur
 Publica vt antè dare, & verbis illudere vulgo.
 Sed tamen ingenijs acres, vsuq; periti

Molini

Moliri non pauca valent, & plurima nauant
 Probra per insidias, hominiqu; imponere gaudent.
 Ergo infelices animas Plutonides vmbra
 Corruptiunt, longisq; trahunt in tartara pompis.
 Ad Plutonem aditus patet vndiq;, & vndiq; ad astra
 Spiritibus quibus antè chaos loca rector Olympi
 Destinât hæc. Tum prorumpens in verba repente,
 Cur paribus diuersa animis loca rector Olympi
 Destinât hæc (Alphonsus ait) chaos antè creatum?
 Iustitiæ si tanta Deo custodia, mundum
 Aequali si lance regit, cur iudicat ante
 Omne operum fas atq; nefas relabiatur ergo
 Cura, labor, meritum, frustra vigilantiæ, frustra
 Religio, frustra pietas, opera omnia frustra.
 Nec vitio vttilior virtus. Nec dicere passus
 Plura senex. Hæc mortalis temeraria vulgi
 Sunt commenta inquit, quibus exercentur & ipsa
 Corda virum præclara pari circumdata nube.
 Nunc quæ scire hominem fas est, Alphonse docebo,
 Cetera cum cælo superos intraris aperto,
 Clara futura, Deus liber, neq; recta volendo
 Prosequitur, sed recta facit, sine lege voluntas
 Illa aeterna, illa omnipotens, illa omnia versans
 Non agitur, sed agit, quicquid deliberat æquum est.
 Humanas hucusq; licet se attollere mentes.
 Altius, antiquæ scelus atq; superbia matris.
 Talia per tenebras memorans Audentius ibat,
 Cum puer athercas animas descendere ad orcum

cc 4

Con-

Concilio & cœtu superiorum ac rege relicto
Indignum ratus, ambiguo sic incipit ore.

Vos pater excelso cœlorum in culmine sanctas
Qui colitis sedes, animas vbi dulcia pascunt
Ocia cœlestes, quoties inferna relicto
Regna Deo petitis, tristemq; venitis ad orcum,
Interea cœli ne dapes, conuiuia diuûm
Perditis, & dulces vitæ interrumpitis annos?
Pastor ad hæc. Non sunt qua nos fecere beatos
Sydera, nec cœlum, neq; dia relinquimus ora
Perpetuis fecunda bonis, cum labimur axe.
Nosse sat est, qui nouit amat, pulcherrimus auctor
Orbis, vt arcanum nos in penetrabile recepit,
Tum noua lux diuorum animis illapsa repostas
Ingenijs formas simulachra leuissima rerum
Disijcit & raptas mentes attollit in orbem
Lucis inaccessæ, iubar immortale, quod ipsis
Cœlitibus solis cum vult aperitur, & vno
Explicat obitu quacumq; in corpore quondam
Scrutari voluere modis fallacibus umbræ,
Nam Deus est (Alphonsè tibi cœlestia pando
Nunc arcana, nefas viuis, ac Dite sepultis)
Mundus, ab hoc qui sub rerum fluxu atq; refluxu
Assidue fugit atq; redit, cadit atq; resurgit,
Longè alius, viuunt illic hominesq; feræq;
Terra fretum venti, atq; ignes, & Olympus, & astra,
Et quacumq; Deus mundi produxit ab ortu,
Pluraq; nam mundo diuina potentia maior.

Sed

Sed nihil est illic titubans, mutabile, fluxum,
Nam veluti si quis terrena animantia fingat
Ex auri splendore faber, vitamq; per artus
Influat, vna omni species erit aurea mundo,
Non eadem natura tamen, diuersa ferarum,
Diuersa æquoræ sobolis, diuersa volantum.
Sic vbi in æterno viuunt animalia mundo
Omnia sunt diuina, nihil quod deleat atas.
Omnibus ora tamen sua sunt, neq; tempora monstrant.
Tempora & atates rebus dare sola voluntas
Et monstrare potest, illic, quodcumq; futurum hic,
Quod fuit est, iste illius tenuissima imago.
Illic Troia manet, simul expugnatur, & ardet,
Et tollit recidiua caput. Modo fulminat atrox
Fimbria, & interitus miseræ nouus ingruit vrbi.
Sylla iuuat, structisq; locat noua Pergama muris.
Insequitur Meleager aprum. Venabula Nemroth
Vibrat, & Alcides Lapithas domat & Centauros.
Græcia cum Persis pugnat. Pellæa iuuentus
Arsacidæ expugnat adhuc, festinat ad Indos,
Et metatur apud stagnantem mœnia Nilum.
Nascitur Aesonides, pelagus noua nauigat Argo.
Naue petunt Gades, Tyrus. Salamina relinquit
Teucer, & antiqui comites Antenoris alto
Iactati subeunt Phrygijs vada Bethyca remis.
Amittit sua Geriones armenta tricorpor.
Bella gerit Pæus, premit obsidione Saguntum.
Roma tremis, scandunt Senones capitolia Galli.

cc 5

Nauigat

Nauigat in Libyam Dido, Carthaginis alta
 Fundamenta iacit, domito Garamante superbit
 Imperiolatè misso, super aquora labens.
 Cum flammis Romanus adest, deleta sepulcrum est
 Byrsa sibi gentiq; sua, per Gallica Caesar
 Regna furit, unctis trabibus ingat aquora Rbemi.
 Vexat adhuc nostros alacer Sertorius agros.
 Gentis ad excidium Solyma Titus agmine magno
 Tendit, & vltices aquilas attollit in altum.
 Cingitur Oceano tellus, medioq; receptum
 Ipsa suo Oceanum gremio diffundit ad ortum
 Solis, ad Andromade scopulos, & Amazonas vltra
 Missus ab Europa Libycum determinat orbem.
 Et tractu maiore Asiam tria maxima mundi
 Membra, suis etiam gelidae cum vallibus Alpes.
 Et rigui fontes, iugiq; perennia cursu
 Flumina & aestatis torrenti ingloria caelo.
 Sunt saltus, est omne auium genus, atq; ferarum.
 Per campos armenta etiam florentia tondent
 Pascua, circumdant aura mare, & aera flamma.
 Et caua stellato tegit omnia machina mundo.
 Hac Deus est, sunt ista Deus, Deus omnia nanq;
 Propterea Deus est mundus sine corpore, viuens
 Semper, & aeternis in se hic habitauit ab annis.
 Cum veniunt illuc, quodam quasi montis ab alto
 Culmine, contemplata anima spectacula mundi
 Admiranda noui, sistunt vestigia, & omnes
 It stupor in sensus, qualem si in nocte profunda

Natus

Natus & integros aliquis nutritus ad annos
 Ex templo maria & terras astate virentes,
 Et volucrum genus, & pecudes, hominumq; labores
 Cernat, & ardenti Titanem ascendere curru,
 Conciperet, (disci ex minimis si ingentia fas est)
 Ex visu conceptus amor quo tota repente
 Mens accensa calet, rapidis incendia flammis
 Tollit in ardescens semper magis, ignea tandem
 Corda facit, velut vndantem proiecta sub Aethnam
 Ferrea frustra bibunt ignes, atq; ignea fiunt.
 Hinc nostri dixere patres Empyrea regna.
 Hinc caelos antiqua aetas appellat Olympum.
 Nam flammis atq; igne micant illa ardua mundi
 Tecta, vbi caelicolae campis spaciuntur apertis.
 Haemense nostraeq; dapes, amor atq; voluptas
 Haec opera, haec cura superis, ex mente reuulsam est
 Quicquid opum, quicquid regni possedimus olim,
 Nec reuocare animos nec se cohibere facultas.
 Vt dulcem hunc stimulum mens inflammata recepit,
 Mortales cura instabiles, quia nulla capaci
 Res animo terrena satis, nec frana superbos
 Quadrupedes nisi dura domant, tenet anchora magnas
 Non nisi magna rates, nos nummis vna fruendi
 Cura, alto ligat aeternis in amore catenis.
 Haec senior. Proles iterum sic Regia fatur.
 Est aliud quod terrigenae mirantur, & ipsum
 Me quoq; dum varios casus & fata reuoluo
 Incertum suspendit adhuc. Tu sancte Sacerdos,

Cui

Cui cœlum, cui terra patet, da scire latentem
 Tempora quæ tantum variat fatalia, causam.
 Cur mea sub metam primæ lanuginis ætas
 Desinit, in plures alijs extenditur annos,
 Vt Pylioderege ferunt, qui secula voluens
 Iam tria quinquaginta altas ad Pergama puppes
 Duxit adhuc armisq; bonus, patiensq; laborum
 Militiæ, facundus adhuc, nec mole senectæ,
 Consilij vel mentis inops, nec segnior auro.
 An nosq; patres mundi primæua recentis
 Progenies cani seros videre nepotes.
 Et vetus ille auri diues ditissimus aui
 Hesperijs quondam Rex Arganthonius oris,
 Et quem fama refert hyemes vidisse trecentas,
 Durum Martis opus, strepitumq; sequutus & arma
 Gallorum sub Rege diu, quasi fœdere factio
 Cum vitæ, cum morte, ipso cum principe diuum,
 Longam aui traxisse moram, seroq; sepulti
 Innumeros videre ortus obitusq; suorum.
 Sanctus Abel quasi virgultum quod vere tepenti
 Soluitur in flores teneris euannit annis.
 In cunis alij primoq; in limine vitæ,
 Ac si pœniteat diuumq; hominumq; parentem
 Cœpti operis, reddunt animas, retrôq; citati
 Prolatos reuocant intra mundi ostia gressus.
 Talibus orabat dictis Recharedica proles.
 Cùm sic pastor ait. Cœli tibi debita postquam
 Regna puer nostroq; venis fruiturus Olympo,

Liberum

Liberius tecum nobis licet omnia fari.
 Ille sacer mundi vertex vbi sydera viuunt
 Semper & accensi septem splendoribus orbes,
 Tanta valent super ægra hominum & mortalia mœbra,
 Vt morbos & fata ferant, noua viribus astra
 Imbuit his pater ipse, suam præcellere tanta
 Maiestate domum voluit, dum cogitat artis
 Incorrupta sua, generi monumenta futuro.
 Et quanquam cœli arbitrio præludia mortis
 Sydera dispensant morbos, tamen auctor Olympi
 Cùm libet auertit radios, prohibetq; periculum
 Scuire in teneros fœtus, vt debile gramen
 Frondibus oppositis olitor defendit ab æstu.
 Vel si forte iuuat, dum cœli noxius ardor
 Præterijt, fœturam aufert, alioq; reportat.
 Nam neq; cùm diri labuntur ab æquore fluxus,
 Omne solum inficiunt, verùm loca certa, furentes
 Accipiunt cœlorum iras, intacta supersunt
 Plurima, quò si diuum aliquem custodia transfert
 Protinus euadit labens à sydere fatum.
 Non secus ac fragilem è flammis subducere testam
 Figulus, atq; pater natum depellere ab istu
 Impendente potest, tristemq; auertere casum.
 Sed tamen affectus alios quoq; semen & aluus
 In sobolem transferre solent, vt testea vasa
 Ignibus ex alijs aliaq; vligine terra
 Accipiunt alios habitus, aliumq; colorem.
 Hinc aliorum alij mores, diuersaq; surgunt

Ingenia.

Ingenia, vt iuncta fingunt noua corpora cause,
 Et quanquam membrorum animis natura repugnet,
 Et trahere inuitos secum nitatur in omne,
 Quod sensum delectat opus, tamen omnia mentis
 Arbitrio (nisi segniciem seclata relinquat
 Imperij sceptrum & regni diadema) geruntur.
 Ergo immortales animi terrena sequuntur
 Corpora, & à prima veniunt vlgine rixæ,
 Gaudia, mærores, metus & sine sanguine torpor.
 Hinc studia, hinc mores, & millecoloria surgunt
 Vota, per ambiguos hominem rapientia casus.
 Hic Veneris ruit in furias, sequiturq; canoram
 Terpsichoren, hinc ille furens Leandrius ardor
 Nec medijs extinctus aquis, hinc Sestias Ero
 Ebria Leandro, percussa Cupidinis auro.
 Terrificos alius conos, Martemq; superbum.
 Quadrupedemq; agit in gyros, hastamq; trementem
 Vibrat, & armatus fertur moriturus in hostes.
 Aeacida Telamone satus, Salaminius Ajax,
 Talis Achilleides Pyrrhus, Priameius Hector,
 Talis & Aeneas, patrumq; Alphonse, tuorum
 Progenies attrita armis, exercita ferro.
 Inuestigat opes, alius, sub diuite telio
 Viuit inops, nec habet quod habet, miserabile nummi.
 Mancipium, sic argenti cumulator & auri
 Crassus, & improbior Crasso qui vulnere Gracchum
 Seminecem aggressus plumbo caput ense reuulsum
 Farsit, & affixum tereti circumtulit hasta.

Sunt

Sunt quibus est honor oë bonū, & prastantibus hoc est
 Ingenijs commune scelus. Ciuilia surgunt
 Hinc odia, hinc ardent Marij, Syllaq; furores.
 Gracchorum hinc fluit ambitio, Catilina venenū hoc
 Hauserat, & tanto concussa est Roma tumultu.
 Lina iuuant maculosa alios, indagine cingunt
 Omne nemus, pradantur aquas, per inania tendunt
 Retia, sollicitant valles, iuga, flumina, fontes.
 Hinc Glauci, Cephaliq; labor, per lustra ferarum
 Fulminat Acteon, latratuq; omnia complet.
 Hinc strictis captiua freti pecuaria claustris
 Sergius, & magnis Neptunum molibus arcet.
 Aedificant alij, atq; trabes, ruituraq; saxa
 Aere iugant, auroq; domos & murice pingunt,
 Immemores cæli atq; sui, sic omnia miscent,
 Nullaq; mor tales opera intentata relinquunt.
 Astrorum insidias Deus & cæleste venenum
 In prolem seuire nouam, partumq; recentem
 Non prohibet, vitæ quoties iactura salutem
 Fert animis, etenim parui mortalia pendit
 Corpora, perpetuas amat vt sua pignora mentes.
 Iamq; Tiphernatem Tyberim, Perusinaq; subter
 Ibant arua, Pater cum sic Audentius inquit.
 Alphonse audendum, hic Iouis est vicina profundi
 Regia, terrificus tenebrarum hic incipit horror.
 Nam tristes vlulare animas mugire Barathrum
 Audio, & inuitis vada olentia naribus hausi.
 Forsitan ingressu primo pavor irruet, ymbra

Cūns

Cum cernes visu horribiles, & inania formis
 Ora sub obscuris, gentemq; errare sepultam.
 Nil tamen est hostile, animae spaciatur, & annos
 Mente putant veteres, amissaq; tempora voluunt.
 Hic tandem, quod debuerant dum vita manebat,
 Conuersis in calum oculis, & supplice vultu,
 Se agnoscunt, piget & lugent & pectora tundunt.
 Horreri sola est nouitas, famosa per orbem
 Regna Erebi, quis non saltem semel omnia quando
 Tutum credat iter, studio inconcessa videndi
 Perlustrare velit, stygiumq; inuisere mundum?
 Aude ergo, ac praesenti animo loca singula serua
 Deprendes hinc esse Deum, mortalia casu
 Non fluere incerto, fortunam & fata videbis
 Inualidis contra arbitrium conatibus ire,
 Ac iuste puniri hominem, qui iura Deumq;
 Spreuerit, & quanquam superis dum rescimur auris
 Vna habitent scelus & virtus, tamen omnia certis
 Orbe alio dirimenda locis, fore premia laudi.
 Et delectum operum ac meritorum examen habendum,
 Non procul ad leuam frigans & squallida mortis
 Sub Soracte domus, cui dum regnaret, Apollo
 Praefuit. Hirpini montem coluere Sabini
 Manibus & Diti sacrum, soliti ire per ignes
 Hirpini, & nudis calcare incendia plantis.
 Mortales hucusq; licet protendere gressus.
 Vtlerius prodire nefas, vitalibus auris
 Terminus hic, mors haec ideo confinia seruat

Imperium extendens hinc usq; ad limen Olympi,
 Regna vbi luna suo mortalia terminat orbe.
 Ad dextram locus umbrarum, quae flumine sacro
 Non lauere nefas primum, qui attollitur arcus
 Ille ingens contra summoq; in limine flammis
 Lambitur atq; globos nubilarum eruciat olentes,
 Porta domus Stygiae, sub qua Plutonia late
 Regna latent, vastus aëta sub sydere libræ
 Pressa voraginibus, squallentiq; adoperta latebris
 Irremeabilibus, regnata sathanibus aëtra.
 Arctoa penetrant rupes, latius ostia quinq;
 Unde redundantes vbi compleuere lacunas,
 Quinq; ruunt amnes spumantemq; egerit aestum
 Illinc surda palas, iterumq; recurru in austrum
 Ima magis, magis in aëta petens conuulsa reclamant
 Saxa, tremunt scabrae cautes & flumina, tandem
 Tartaream penetrant chaos inscrutabile noctem.
 His dictis mouere gradus, vt limina contra
 Astitit Alphonfus gelida male olentia mortis,
 Substitit, & tenebras oculis scrutatus inanes
 Prospicit excursus piceo sub fornice longos,
 Incertamq; diem, caligantemq; recessus.
 In medio accumbens super alta cadauera, monstrum
 Corpora lambabat fluido stillantia tabo
 Monstrum ingens, cui flexilibus frons orba colubris
 Cingitur effosiliquere sedilia dentes
 Concaua, truncatis deformia naribus ora
 Ostendunt inhonesta caui duo verticis antra.

Impe.

dd

Occiput

Occiput aure caret, gemina sed vtrinque caverna
 Semper hiant, tetraque fluunt in pectora tabo.
 Verticis os glabrum, cervix nodosa, lacertos
 Nulla ligat iunctura humeris, sine viscere costae,
 Arida membra sonant motu collisa, sub aluo
 Testa sepulcrales Hydri posuere, cubantque
 In thorace cauo, coluber, nepa, vipera, buffo.
 Stant famula circum dominam pallorque timorque
 Et dolor, et pestis, que nigro armata veneno
 Obuia transiit lathalibus inguina telis.
 Alciden dedit ipsa neci, qui vicerat Hydram.
 Qui Laphytas, qui Centauros, et cetera monstra.
 Atque tridentifero febris metuenda lacerto,
 Vulgatum et commune malum, quod fortia sternit
 Corpora, et extremis gaudens nunc ignibus ardet
 Nunc tremulo contracta gelu stridentibus alget
 Faucibus, et querit frigenti incendia tergo.
 Et tenuis sine ventre fames, et semper hiulca
 Fauce sitis, qua dum nostris pro finibus olim
 Belliger Orlandus Maurois contunderet armis,
 Occidit, inuictus bello sitis aruit astu.
 Et luxata manus, plantas nodosa tumentes,
 Nobilium morbus, Medicois risura podagra.
 Omne marasmodorum genus, et sine voce synanche
 Improbata mordaci serpens prurigine lepra.
 Et caput inuoluens nebulis lethargica moles,
 Ferreus et Medica sopor incurabilis arte.
 Et mentagra cutem maculis variata cruentis,

Et Phlogethontae veniens a flumine cancer,
 Dira lues populans artus, liquor ignibus ardens.
 Et senium vita occasus, medicabile sola
 Morte malum, lux deficiens, contermina nocti,
 Succedit cui nulla dies, consurgit in armos
 Et cadit in pectus, rugis arat horrida membra
 Laxa cutis, tereti male sustentata bacillo
 Corpora circumfert genibus titubantia lassis.
 Imnumeraque alia, que circum viscera pasci
 Aegra solent, haustiisque animas excludere membris.
 Sunt etiam que aconita legant in cotibus orta,
 Sunt que lecta ferant Scythicum prope Thermodoontem,
 Et stygijs imbuta vadis testudine ab alta
 Gramina suspendant, virosi infamia ponti
 Gramina, queis olim Medea venefica matris
 Docta scelus, necnon Ithaci ducis hospita Circe,
 Et Veneris quondam furijs agitata Calipso,
 In varios vultus homines mutare solebant.
 Hec regina iubet ferri ad conuiuia regum
 Cum genio indulgent, molli cum spumat Hiaccho
 Inter fumantes epulas et viscera, crater.
 Insidia, fraus atque dolus, lethalia portant
 Hac xenia, et flauo circumlita melle voluptas
 Prima ministrarum verbis applaudit, et ora
 Blandicijs aperit, pluraque ingurgitat auro.
 Discerpi membratim homines, congestaque passim
 Intestina, solum huius late osibus albens,
 Et concreta luteo pituita et tabidus humor

Inuisa atq; horrenda oculis spectacula præbent,
 Olfactumq; grauant, odor est teterrimus antro.
 Qualem busta cauis spirant congesta sepulcris.
 Circumappensa gerit piceis domus aspera tosis.
 Scabra cruentatis olim mucronibus arma,
 Arma quibus fama illustres belloq; superbi
 Occubere Duces, Mars implacabile monstrum
 Dira lues, hominum, mortisq; Erebiq; minister
 Tristibus e bellis rediens, suspensa relinquit
 Sedibus his æterna operum monumenta suorum.
 Hic cernuntur adhuc prisca Iouis arma gigantum
 Cæde, Palæstino Dauidica sanguine tincta
 Spicula, Troiano Macedonica, Persica Medo,
 Attica Thebano, & toties Romana Libyso.
 Scuta tot & phagos teretes, hastaq; abiernas,
 Et tot Amazonias tela inter Parthica lunas
 Fert paries, flauas quot habet noua messis aristas.
 Multa quoq; ex belli magno translata tumultu,
 Quod populi Hesperia longos gessere per annos
 Perfidiam contra Libycam, fraudemq; Eliberam
 Instrumenta necis vexilla, hastilia, & enses,
 Et galeæ, & clypei, & squammis thoraces abenis.
 In quibus agnoscens maiorum insignia dextram
 Sustulit, & dulci patrum lachrymatus amore.
 Hic quoq; sunt Alphonso ait monumenta parenti
 O pater Audenti. Mors ergo illustra facta
 Non abolet, superat virtus & gloria mortem.
 Tum senior nimirum inquit post funera sensus

Viuit apud Superos, & habet sua præmia virtus.
 Sed quæ mortales claris decora alta trophæis
 Pyramides, arcus, statuas, & signa colossos
 Saxea componunt, formis vel abena superbis,
 Vna ministrarum mortis depascitur ætas.
 Nam Deus his dedit atates, & tempora, virtus
 Non habet ætatem, morti quoq; tempus & ætas,
 Certa manet, quæ mox vt erit labentibus annis
 Acta, cadet monstrum, & deformia membra fathiscunt
 Incineres, simul & morborum exercitus omnis
 Euanescent, vbi flammæ emiserit vndam
 Vastatricem orbis fracto Deus vltor auerno.
 Hic & apud Superos igitur præclara tuorum
 Stant monumenta patrum, exuias en aspice gentis
 Vandalicæ, Romæ euictæ, quæ vicerat orbem.
 Hæc spolia e Gallis, hæc est Germanica præda.
 En Siculi maris, en Sardoï, en Parthenopæi.
 Flecte oculos, hi sunt Libyci certaminis arcus,
 Ista Britannorum scuta, hæc hastilia Maurum.
 Hæc tormenta acres Numide exercere solebant.
 Venit hic ex Pænis aries. Almanforis ingens
 Bæteus hic gestamenerat, quid cætera frustra
 Connumerem, quando ipse vides Saracenicæ tela?
 Tinctaq; sacrorum septem sudoribus arma.
 Iamq; tua de gente nouus bellator ad arma
 Bethyca Ferrantes properat, iam accommodat armos
 Thoraci, caput ad galeas, ad tela lacertos
 Afficit ipse Arabes, Auicennigenasq; nepotes

Viuit

dd 3

Vellet,

BAPTISTAE MANTVANI

Vellet, vt elata pubes montana securi
 Eruit antiquas altis derupibus ornos.
 Gentis Aragonia surgit decus, imminet Aphis
 Urbibus, vt summa specularis Iouis armiger aura,
 Cum videt alituum turmas errare per agros,
 In gyrum natat & fortiam pectore pugnam
 Concipiens, bello curuos accommodat vngues.
 Ipse potens vltor fidei, Mauortia vinculis
 Colla premit, maris & terra dominator habebit
 Regni ingēs procul extensum, quid Achillea magnum
 Hectora quid memorem quid Vlysem & Nestora dicat
 Maior hic ad summas Augusti ascendit honores,
 Surgit ad imperium, vietas puer iste per vrbes
 Iustitia & pacis mores atq; aurea ducet
 Sacula. Nudus adhuc paries quem cernis, ab ipsa
 Expectat vestiri armis, & habere triumphos
 Hesperia, nemo ex atavis hostilia misit
 Signa tot, aut tantum Maurorum in tartara vulgus,
 Talibus in mortis valuis herosa futurum
 Laudibus illustant, venturaq; tempora voluunt.
 Hinc via Picentes versum se obliquat, & auras
 Aspicit excelsis vbi Nursia mœnibus albet.
 Nursia, quam perhibent alto sub monte Sibyllam
 Claudere, & ex adyto sortes audire profundo.
 Namq; lacus piceo nigramentem gurgite lympham
 Colligit, vnde solet magico incantata susurro
 Tollere se nubes, altosq; involuere montes,
 Et tonitru terrere feras, & grandine fruges

Perdere,

ALPHONSI LIBER II.

28

Perdere, & annosas vento discindere phagos.
 Rupe sub aëra scabris horrentia saxis
 Ostia sunt, quibus ingressos via ducit in vmbra
 Tartarea similes nocti, mox lucida testat
 Regales thalamos stratasq; tapetibus aulas
 Inuadunt, vbi nympharum chorus ore nitenti
 Suscipit intrantes, niueisq; amplectitur vlnis.
 Hic stygij manes habitant, docti ora virorum
 Atq; puellares molli cute fingere formas,
 Ordiriq; dolos, vmbra & imagine falsa
 Hac simulant, hominumq; aures ac lumina fallunt.
 Illinc ad tenebras Erebi Ditemq; seuerum
 Est descensus, habet formosam Herodias adem
 Sangine tincta manus sacro, comitata parentem
 Filia saltatrix veteres in nocte choreas
 Ducit adhuc, illis lemorum ferus agmina Pluto
 Mille dedit, quæ mille modis vexare procaces
 Non sinerent animas, saltuq; per aëra ferrent
 Assiduo, tales pendit lasciua penas.
 Crudeles intus flammæ, crudelia carpunt
 Pectora, nec requies animis datur vlla proteruis.

Hæc vbi visa satis, tandem se regia proles
 Flectit, & aduersæ venit ad spectacula rupis.
 Intenta q; tuens acie videt ire per amplum
 Carceris vmbrosi nigro sub fornice campum
 Somniferis animas tenebris & nocte sepultas.
 Hæ quamuis cælo careant ac lumine Phæbi,
 Nil tamen id pendunt quasi sub testudine cæca,

dd 4

Nati

Natiac nutriti infantes, qui lurida tecta
 Esse rati sibi perpetuam patriam, & taremq;
 Inde putent exire, mori, atq; excedere vita.
 Tadia colloquijs abigunt, spaciuntur in amplis
 Cryptarum xistis, sub tofo & pumice cocto.
 Plurima de mundi causis, de semine rerum,
 De caelo caeliq; vijs de principe diuim
 De virtute, graui inter se sermone loquentes.
 Hæc antiqua domus, sede scq; innoxia patrum,
 Quò Deus exuta mortalis imagine formæ
 Venit, vt insontes animas reseraret aborco.
 Id spacium tenebris & sola nocte molestum
 Ne locus antè frequens statioq; habitata, colonis
 Tot priuata dies & desolata maneret,
 A sinibus primis teneros traduxit ad annos,
 Qui labem ingenitam nullo absterfere lauacro.
 Maximus assertor populorum in limine Christus
 Hoc sua discedens pressis vestigia plantis
 Liquit, vt ad veterè calcato in marmore Romam,
 Quæ monstrantur adhuc, & magno cum agmine Pluto
 Factis, Atlantiade monitis, de principe Christo,
 Certior, huc properans aditus occluserat istos.
 Hic clamatum illud, vestræ attollite portas
 Primates Erebi, signum petis aspice sancti.
 Quod puer vt vidit, teneram reuerentia mentem
 Et pietas & religio lachrymosa repente
 Mouit, & accliuis sanctæ dedit oscula terra.
 Iamq; propinquabant foribus, cum regia proles

Legit

Legit in excelfo signatum limine carmen.
 Iustitia vltimi sacrum februoq; Tonanti.
 Legit & occultum gemitu exhaunte dolorem
 Lumina circumfert, cenum videt vndiq; portis
 Agmina certatim ruere, & se infundere circo.
 Circus enim sub monte capax, & maxima quadam
 Area circuitu tangit tria limina magno
 Mortis, Lymbi, Erebi, longè distantia iractu.
 Sed tamen hæc inter portis hiat vndiq; tellus
 Millibus, à superis vmbra quibus vndiq; factò
 Agmine, certatim velut in mare flumina currunt,
 Huc omnes anima properant, huc omnia tendunt
 Secula, spirituum pelagus tellure sub alta est.
 Errant attonitæ circum per inane tuentes
 Si quæ fortè viam inueniant, nullumq; videntes
 Effugium, si opulis altæ testudinis hærent.
 Non aliter quàm si volucres claudantur opaco
 Fornice, & extemplo insolitis clamoribus aucepss
 Obstrepat adducto feriens caua tympana pleetro.
 Ferrea marmoreos attollit ianua postes,
 Fronte sub excelsa saxosa rupi, & alto
 Tecta supercilio porrecti incornua montis
 Flebitur, & circum piceos labentia postes
 Sulfura cæruleo sulcant saxa aspera lapsu.
 Exurgensq; niger fluido Vulcanus ab imbre
 Surgit in albentes, ludiq; per aëra linguas,
 Et latera elambens serpit quæ labilis humor
 Allicit errantes obliquo tramite flammæ.

dd 5

Hæc

Hac iter ad lethæarum stagna alta paludum.
 Atria prima domus stygia Patientia seruat
 Noctē dieq̄, vigilis cui quanquam nomina vocis
 Sint data femineæ, non est muliebris imago.
 Alcida similis facies, frons lata, capillo
 Nigricat impexo ceruix, cutis aspera, pectus
 Lato umbone patens altos ascendit in armos,
 Prolatumq̄ toris surgit pubentibus, aluum
 Contrahit, ignotum nullo genus indice sexu.
 Hirsutum solidumq̄ femur, trabis instar acernæ
 Tibia in ingentes talo tenus hispida plantas
 Desinit, horrescunt densis fruticantia setis
 Brachia, trita manus longæ uo incalluit vsu.
 Effigies procera, grauem de robore ferri
 Laua tenet contum, mota vocat agmina dextra
 Stentoreo clamore tonans, regnator Olympi
 Sciret ut intrantum noxas & nomina finxit
 Diuino claram ingenio, visuq̄ potentem
 Perspicuo, cui non aquila quæ pignora soli
 Obiiciunt, non se valeant componere lynces.
 Huic gemina comites, Spes & Metanæa doloris
 Conscia perpetui, culpæ memor ardet amaro
 Aegra animo, lugens oculos humore rubentes
 Soluit inexhaustos, sedet inter limen & aulam
 Sordida, tristis, inops, & amictu flebilis atro.
 Hæc scelerum fasces d prætereuntibus umbris
 Accipit inscriptos aut horum nomina & vrbes
 Distinctosq̄ locis quo quilibet ordine transit

Soluit,

Soluit, & annitens noctem irrequieta diemq̄
 Cudit, ut armorum fabri in fornacibus altis
 Celtiberi, Chalybesve solent propè Bilbilis amnem,
 Aut ubi dura gelu stringit vada pontus iniquo.
 Ictibus assiduis scelera extenuata fatiscunt
 In cinerem, qui dum tracti labor aëris vndam
 Euomit, expulsus flatu euanescit anheolo.
 Nam bonus humana Genus custodia vitæ
 Tartareas contra insidias & bella Sathanum,
 Aeternus cum victa premit iam lumina somnus
 Omne legit fas atq̄, nefas, sic rector Olympi
 Iussit, & in geminos redigens ligat omnia fasces.
 Atq̄ animæ tradens hæc sunt tua, cætera dicit
 Sunt aliena, quibus dictis inscribitur omne
 Corpus, & apparet proprios scelus omne per artus.
 Furta manus mortesq̄ gerunt, & cætera membra
 Quod fecere nefas, animi instrumenta maligni.
 Altera (Spem dicunt) facili minus Hernica vultu
 Accipit intrantes, verbisq̄ hortatur amicis
 Hæc memorans. Quæ vos animæ dementia vestri
 Reddidit immemores? iterum ne occumbere latho
 Fortè timor? si corporea caligine presso,
 Ignorastis adhuc vestrum, modò corpore functa,
 Antiquum scitote genus, venistis ab ipso
 Patre Deo, nihil in vobis mortale relictum est.
 Vita placens fuit exilium, moribundaq̄ membra
 Carcer erant, nunc exilio, nunc carcere fracto
 Vos pater in patriam reuocat, scelus igne cremandum

Quod

BAPTISTÆ MANTVANI

Quod fuit eterno, pietas breue fecit, & amnes
 Transtulit ad nostros, quia vult sine labe reuerti.
 Has igitur penas, immò hæc medicamina postquam
 Pertuleritis, erit vobis concessus ad astra
 Cursus, & ad cælos iter inuenietis apertum.
 Hæc docuit germana Fides, quam rector Olympi
 Voce satam misit genus ad mortale regendum.
 Fidite, succinctum pena est habitura dolorem.
 Expectata salus nullo cui terminus æuo
 Panditur, atq; bonum summa immortale voluptas.
 Talibus astantes suggesto affatur ab alto.
 Spes animas, quas diua manu Patientia & ore
 Conuocat horrentem stagni lustralis ad vndam
 Nomine quanq; suo, portisq; immittit abenis.
 Audijt Alphonso cæco acclamatus ab antro.
 Cui senior, vocat ecce, vocat te, ianitor orci
 I puer. I cæli paucis eme regna diebus.
 I felix, & auum reducem saluere iubeto.
 Ille senis genua amplectens lamenta mouebat
 Suppliciter, lachrymisq; per ora fluentibus, inquit,
 Quas tibi, sancte pater, grates pro munere tanto
 Præmia que tibi digna feram? tu ducis ad orcum,
 Tu mihi per noctem horrifera, tenebrosa per antra
 Solus ades, tu arcana altis abscondita terris,
 Tu cæli secreta doces, tua maxima postquam
 Tam facilem mihi te fecit clementia, rursum
 Pauca orare animi anxietas hortatur & vrget.
 Ad superos rediens petere regna sororis Elise.

Meq;

ALPHONSI LIBER II.

31

Meq; laborantem in pœnis per somnia fingas.
 Et fieri mihi sacra iube, miserabitur vmbra
 Euigilans germana meam, memorare parenti
 Nil opus est nati arumnam, satis illa superq;
 Semacerans nostri memor est, immò omnia fingas
 Lata illi, curisq; ægram lenire memento.
 Ad superos autem cum veneris, omnia diuum
 Limina concilia Alphonso, cursuq; peracto
 (Namq; scies quando abluero scelus igne piandum)
 Labere sancte pater cælis, iterumq; venito.
 Iamq; vale & regnum Hesperia, patriamq; saluta.
 Dixit & ad dextra pronò cadit oscula vultu.
 Annuit his vltro senior, seq; affore iurat
 Spem facie cumulans alacri, & sermonibus amplis.
 Hortaturq; viam vadat, tamen ille moratur.
 Atq; gemens, ô discessus crudelior, inquit,
 Morte mihi, ignotas rapior desertus in vmbas.
 Te pater hic, tecumq; abiens mea gaudia linquo.
 O saltem memor esto mei, precibusq; iuuato.
 Si quid apud superos lachryma & suspiria prosunt.
 Tandem abit ora rigans fletu, & suspiria fronte
 Sapè trahens versa, patremq; Ducemq; requirens
 Luminibus madidis, veluti cum excepta luporum
 Insidijs, frustra absentis balatibus agna
 Implorat pastoris opem, matremq; relictam
 Inuocat, illa feri rabiem prædonis auaram
 Detestata animo sobolem miseratur amaro.
 At senior loca iam superis vicina tenebat

Cæca

Cæca per antra volans, volucrisq; fugacior Euro
 Iam procul ætherei iubar aspiciebat Olympi,
 Cùm lacrymans Alphonsus adhuc translimina Diti
 Ibat, & ingressus multa inter millia fascem
 Primum rite offert rigidi censoribus orci.
 Censebant tum forte vmbas Arethusia virgo
 Atq; Agathe mites animæ, Trinacrides ambæ.
 Nam neq; qui præsent Erebo, simul omnia curant.
 Præfectura vices habet & sua tempora seruat.
 Suggestum sublime tenent, fascisque solutos
 Acribus inspectant oculis. Metanœa subindè
 Colligit attritu domitura piacula multo.
 Inspectis igitur meritis, insignibus vmbas
 Afficiunt certis, quæ cùm vidère ministri,
 (Nam semper rapturi animas censoribus astant)
 Ad loca vt indicium faciunt insignia, raptant.
 Alphonsum vetuere rapi, sed cura nepotis
 Asseruatur auo, reducem quem in littore cernunt.
 Signatus puer ingenti declinat ab vnda
 Plebis, & à strepitu lemorum sine lege furentum.
 Suspiciensq; videt demissam è rupe per vmbas
 Tergeminam triplici pascente thryallide flammam
 Lampada lucere, & patientem in marmore Christum.
 Et seriem tristis casus monumenta nefanda
 Noctis, & Herodis nugas, confusaq; gentis
 Iurgia sacrilega, & dicentem iura Pilatum.
 Et Caiphantæas fraudes, & falsa volentem
 Dicta subornatis defendere testibus Annam.

Atq;

Atq; truentato circumlabentia saxo
 Vincula, myrrhatos latices, mensamq; cadumq;
 Et Romana latus tela ingredientia sanctum.
 Procidit in genua, & supplex ab imagine pendens
 Perlegit incisum postremo in margine carmen.
 Non erat antè, viam Deus hanc ad lydera fecit.
 Surgit & aduersus latum circumspicit æquor
 Admirans simul atq; dolens, auditq; sonantem
 Flammarum crepitum, quali è fornace profunda
 Saxa igni torquente crepant, fragor vndiq; & ardor
 Cæcus, & obscura rutilant incendia luce.
 Non aliter quàm quum media inter nubila nocte
 Luna nequit claros terris ostendere vultus.
 Stat dubitans, atq; attonito pauet anxius ore.
 Nescit iter, re cuncta putat maiora per vmbas;
 Ecce senex modò transmissio digressus ab orco
 Instaurabat auus fractas in littore vires.
 Qui caput attollens (etenim miseratus vtrunq;
 Sic Deus) affuerat, nati cognouit in ore
 Ora patris, subitaq; appellat voce nepotem.
 Alphonsè, ingeminans nostro sate sanguine salue.
 Profilit hæc referens, artus pia cura labantes
 Aduuat, & iuuenem letis amplectitur vlnis.
 Signa magistratus legit, & sibi facta potestas
 Vt visa in lacrymas fluit, ac rigat ora nepotis
 Fletibus, & nequit affectus explere tuendo.
 In puero genus omne videt, reminiscitur omnem
 Progeniem & magnos antiqua gentis honores.

Res

Res animo patriæ subeunt, subit æquore cinctum
 Gaddir, & extrema Gades, & nobilis Hispal,
 Corduba præstantum genitrix fecunda virorum.
 Barcelon, & lata quæ dat cognomina terra
 Tarraco Scipiadam labor, atq; fidele Saguntum
 Pompeio, & cultis formosa Valentia campis.
 Et ripis vicina Tagi locupletis Vlyppo.
 Hac tacito secum ore putans spelæa subintrat
 Proxima littoribus, quæ Styx irata frementi
 Proripitur cursu, & spumantem porrigit ætun.
 Ore diu postquam defixus in ora nepotis
 Tandem in se rediit, compos linguæq; animiq;
 Ing mit, & verso in cælum sic incipit ore.
 O dulcem fastamq; diem votisq; vocatam
 Supplicibus, quando hic aliquem de gente meorum
 Cernere & affari casusq; & fata nepotum
 Tandem scire datum. Fateor tibi nate, ferebam
 Aegrius hoc quod solus eram, quod nullus ab orbe
 Nuncius Hesperio, quod cæa atq; inuia claustra.
 Mitius (agnosco clementia numina) mecum
 Nunc agitur. Tu nate mihi via prima salutis
 Iam tecum Stygias iterum tentare paludes
 Non metuit longis esset a laboribus ætas.
 Nulla grauis mora nulla potest via longa videri,
 Diffici isve aditus. Latè tranabimus ambo,
 Et duce me vada tuta leg's fa ilemq; natatu
 Quam diui docuere viam per stagna videbis.
 Eia age, quid superi tractant? qua bulla per orbem?

Qua

Quæ patruo fortuna, tenet qui proxima Gallis
 Ac Pyrenæis contermina montibus arua?
 Ferrantes satus Alphonso qui regna recepit
 Parthenopes fatis regna inuoluenda sinistris
 Quid molitur? adhuc pietas antiqua meorum
 Me sequitur? curant etiam mortalia manes?
 Sic auus, & contra iuuenis sic regius orsus.

BAPTISTAE MAN-
 TVANI CARMELITAE
 THEOLOGI:
 ALPHONSI LIBER III.

Agna, rudem pietas superum misera-
 ta iuuentam
 Dum mihi regnanti puero breue labi-
 tur æuum,
 Dona dedit, quæ cuncta foret numerare
 molestum.

Sat tris, quæ postquam melius post fata recepi
 Iudicium, maiora puto percurrere tecum
 Sancte pater. Grates igitur debemus Olympo
 In primis quod morte graues præuenerit annos,
 Nec sceleri assueui, sed tum mortale reliqui
 Hospitium vitæ ambigua, cum noxiis ardor
 Surgeret atatis, fieretq; nocentius æuum

e e

Iam

Tam fidens sibi, iam spretris infrane magistris.
 Scis patria mores, scis tempora plena malorum,
 Scis iuuenum quoties cepit regnare libido,
 Ingenium labi, & fieri in scelera omnia pronum.
 Praesertim cum nullatimor peccata coërcet,
 Cum trahit arbitrium leges, quo regia morbo
 Maiestas languere, solet, sic factus adulter
 Maximus ille pater vatium, si dicere fas est,
 Cui Deus à pecudum caulis ad regna vocato
 Scire dedit fata ignotis abscondita seclis.
 Sic à fratre soror stupro incestata nefando,
 Sic Salomon post templa Deo fundata triformi
 Turpiter in luxus & numina vana deorum
 Degenerat, tanta ingemj præstantia forma
 Succubuit, tam paruo ingens ratis obruta vento.
 Quod mihi mox vita functo per concava terra
 Viscera, per cæcos aditus Audentius orbe
 Lapsus ab æthereo comitem se præbuit, vsq;
 Limen ad hoc, curasq; graui sermone leuauit,
 Quod modo cum stygias opus est tranare paludes,
 Tum pater occurris, qui me tam dulcibus vlnis
 Accipis, et superes ipsum pietate parentem,
 Dixerat ille mihi veniens sic esse futurum.
 Et quod maius eo, nobis simul esse natandum.
 Barcelona; & riguis geniosa Valentia campis
 Pingue solum, læti colles, Hispanica tempe,
 Stirpe tua sceptrorq; tui gauisa nepotis
 Ocia sopitis tandem concorditer armis

Morte mea, dulcesq; trahunt sine litibus annos.
 Namq; ego dum procerum me coniurata repente
 Seditio regem statuit, per Iberica regna
 Belli causa fui nolens, nam fœdere fracto
 Diuisum imperium magnos extollere motus
 Cepit, & irarum ardentès accendere flammās,
 Non secus ac freta diuersis spumantia ventis
 Cum niger inuasit turbo, fremituq; sonoro
 Colluctantur aquæ, sonat æther, & æquora grando
 Verberat, arrectoq; ferit mare littora fluctu.
 Vt nolens peperit, nolens ita bella diremi.
 Gloria Ferrantis tunc & labor inclytus armis,
 Enituit primum, & quamuis inimica moueret
 Signa in me pro fratre, tamen quia gloria & ardens
 Laudis amor plusquam teneris vsu euenit annis
 Non odium iuuenili animo, non cura nocendi
 Calcar erat, fieri ludos non bella putabam.
 Adde quod vt nosti pater, hæc non sponte gerebam
 Bella, sed impulsus (quid enim puer ausit) amaris
 Circumstantum animis, velut actus verberare turbo.
 Parthenopen dominam pelagi, Campanaq; regna
 Ferrantes quem dicis habet, per Iapygis arua
 Imperat, & fines late ditionis ab Aethna
 Ad Prænests agros, & amœni Tyburis arcem
 Porrigit attingens Latium, Danaaq; rura.
 Filius & socero felix & coniuge, fausto
 Nomine auum referens Italis Alphonsus in armis
 Fulminat, & nulli regum virtute secundus

Imperium Augusti iam maiestate gubernat.
 Istius ut perhibent ventura è sanguine virgo
 Ausonides, virgo ante omnes pulcherrima nymphas
 Nubet ad Insubres fatis Isabella sinistris.
 Nanq̄ patris primum mox exanimanda mariti
 Funere, fraternos obitus (crudelia plusquam
 Ferre queat pectus tenerum infortunia) planget.
 Ah miseranda parens in te lamenta redibunt
 Erigones, in te Halcyones querimonia surget.
 In te populeas referet fortuna sorores,
 Vnaq̄ tot nuruum sortem experièris acerbam.
 Vincet onus grauemærorum constantia sexu
 Fortior, & casu virtus excelsior omni.
 Fama quidem fuit, & fama malè cognitus author.
 Difficile Alphonsum paucos genitore sepulto
 Regnaturum annos, proliq̄ obsessa repente
 Regna relicturum, proli, cui bella gerenti
 Gallica, maturo succedat auunculus æuo.
 Publicus hic rumor, seu sint oracula diuum
 Seu doceant sic astra, volans ea fama per orbem
 E Latio ut memorant nostras peruenit ad aures.
 Christigenas Othomanus atrox premit. Hellade capta
 Imminet Italiae, per Iapygis atq̄ Timauī
 Arua petit Venetos, tremat Adria, Roma senatum
 Cogit, ut inualidis anus eneruata læcertis
 Defendenda malos vocat ad sua regna nepotes.
 Ut quondam pelagi sub Deucalione redundans
 Illuuias, ita nunc terram scelus occupat omnem.

RARA

Rara fides, eaq̄ agrotans, infirma, labansq̄.
 Hoc caput, ista mali semper crescentis origo
 Debilitat vires animorum, & pectora frangit.
 Prætereunt anni, subeunt noua sæcula, morum
 Colluuias in maius abit, seniumq̄ libido
 Non timet, & mundo scelus arescente virescit.
 Talia dicentem subito circumstitit ardor
 Aureus, arserunt imas ingressa medullas
 Gaudia, permulcent alacres præcordia flamma.
 Mæror abijt, gliscunt animi, non amplius vmbrae
 Non ignem glaciemve timet, non rauca boatu
 Fulmina terrifico, quibus indignata furentum
 Laruarum rabies latum superintonat æquor.
 Vnde ait hæc tam leta pater mihi labitur aura?
 Que noua lux auxit vires? que tanta voluptas
 Suscitât affectam subita dulcedine mentem?
 Tum senior superis vbi sol cadit atq; resurgit
 Tam tibi sacra dies à funere septima lucem
 Primam aperit, Venus orta facies accendit ad aras,
 Explicat auratos calices & liba sacerdos,
 Nigraq̄ in albentes profert oraria mensas.
 Ad templum parat ire soror lugubris, & atro
 Vestitu magis alba pio tibi murmurat ore.
 Religio mouet vna omnes, longissima patrum
 Fratre venit cum rege cohors, multo igne corusca
 Tempora sonant, Requiemq̄ altis tibi vocibus orant.
 Me quoq; (nam pietas primum tibi morte recenti
 Debita gentiles non præterit immemor vmbrae)

ce 3

A6

Ac nostros quos orcus habet, noua februa tangunt.
 Hac homines quoties iterant libamina vel cum
 Aut eiuuant inopem vel numina sancta precantur,
 Aut auido minus indulgent obsonia ventri,
 (Sic Deus edixit) tali perfundimur aura.
 Diuinam sentimus opem, mitescit auernus.
 Exilium decrescit, habent fessi ocia manes.
 Festa dies onus omne leuat, licet omnia fari.
 Et salibus mæstos Erebi compescere luctus.
 His diuina modis pietas post fata sepultos
 Adiuuat, & tristes orci non deserit umbras.
 Propterea cæso rediens Machabæus ab hoste
 Immensum Solymas argenti pondus ad arces
 Misit, opem socys qui cum virtute supremam
 Clausissent pro lege diem, vestigia tanti
 Sancta duci seri non didicere nepotes.
 Ecce procul sulcans auras argentea flamma
 Emicat, & lento descendit in æquora lapsu,
 Sicut apud superos quoties in nocte serena
 Stella cadit longo ducens iter igne coruscum.
 Ecce nouum picea lumen testudine lapsum
 Lambit aquam, viden vt lapsu super æquora serpens
 Porrigitur longo splendorem amittit eundo.
 Iam credi scintilla potest, visumq; fatigat.
 Occidit, officio functum per inane recessit.
 Crebra suis veteres silicernia manibus olim
 Suppetiasq; dabant, nunc nulla aut rara feruntur
 Orgia, detractis sordent mantilibus aræ,

FUNERIBUS

Funeribus desunt lachryma, dolet impia sumptum
 Non obitum proles, irreligiosa sepultis
 Posteritas tenui & rara pietate parentat.
 Hinc inopes viduaq; anima vada liuida circum
 Errantes aditum ad superos & limina nusquam
 Inueniunt, Erebi frustra, feruntur in orbem
 Deluse labyrinthæis ambagibus orci.
 Sic auis & iuuenis sursum mentemq; oculosq;
 Attollens hoc dulce illud tellure sub alta
 Quod fore dicebat, veniens Audentius inquit
 At nunc scire datum. Sed tu pater ocia quando
 Lata dies nobis facit, & licet omnia fari.

Dic age qui sperant animas post fata reuerti
 Posse iterum, seseq; suis ostendere rursum,
 Desipiunt? An forte Erebus sinit ire sepultos
 Arbitrio quocunq; suo? Cum mente reuoluo:
 Quot Deus inuolucris, & quanta ambage viarum
 A cæli aspectu stygium submouerit Orcum,
 Cum scabros silicium scopulos & ahena recorder
 Limina, & excisos aeterno in marmore postes,
 Vix iter ad nostros ausim sperare penates.
 Tum senior licet hoc inquit tam immane barathrum
 Terrificumq; chaos nobis absconderit astra,
 Cælicola tamen istius custodia regni
 Cum præstare vident, certos sua lumina adire
 Nil prohibent, & nos in agenda negacia mittunt.
 Sed manes in vitam iterum reuocare sepultos
 Non superum sed patris opus qui condidit orbem.

ce 4

Ipse

Ipse ego cum grauibus bellis inuolueret omnes
 Seditio Hesperiam, repetens discordia regna
 Vix potui ex animis eradicare Megeram
 Accendentem odijs populos & regia corda.
 Nube latens regum ac procerum conclauiam adibam,
 Consilij occulte aderam, sub nocte silenti
 Obijciens simulacra animis, suadentia pacem
 Somnia fingebam, tandem tuus auspice tandem
 Me genitor belli auctorem causamq; malorum
 Abstulit aeterno fremere ne regna tumultu.
 Ne consanguineos reges in vulnera semper
 Mars traheret, multis datus est pro milibus vnus
 Aluarus, ipse animis stimulos dabat, atq; venenum.
 Et veluti excisis quoties radicibus arbor
 Aruit, amittunt ramosa cacumina frondem,
 Sic simul ac fuit exclusus vitalibus auris
 Aluarus, armorum strepitus cecidere per omnem
 Hesperiam, pax atq; quies egressa repente
 Venit ad Aethneas Tyrijs à Gadibus vrbes.
 Tunc tuus ardenti gladio metuendus & hasta
 Ibat in arma pater bellacis Achilleos instar.
 Et puer Henricus primis erat Hector in armis.
 Sic igitur sano pacem dum prosequor actu
 In Costias deueni arces, vbi paruulus infans
 Ferrantes erat in cunis, sub murice, & auro.
 Regia Ferrantes soboles. sata sanguine fratris,
 Qui quondam rege extincto sine prole recepit
 Lora Valentini Gallis contermina regni.

Ipse

Ipse patri tutela tuo me corpore functo
 Fida fuit, regnumq; diu moderatus in armis
 Claruit, & tandem iuueni inclinatus adulto
 Reddidit imperium maius quam acceperat. Ergo
 Audita hac pietate vrbes populiq; valentes
 Delegere virum, regniq; in sede locarunt,
 Hinc genus Alphonso, patrijs qui egressus ab oris
 Venit in Italiam Campanaq; regna subegit.
 Oratuens igitur generose infantia prolis
 Obstupui, atq; diu suspensus ab indole tanta
 Mirabar quantum puero indulgisset Olympus.
 Venturoq; domus nostra exhilaratus honore
 Talia dicta super picta incunabula fudi.
 Cresce puer, fortesq; veni bellator ad annos.
 Quam primum galea patiens caput indue ferrum,
 Cingelatus gladio, teretem citus arripe phagum.
 Nec mora, bellatoris equi preme calcibus aluum.
 Et Machomcteam gentem crudelibus armis
 Obrue, in immanes populos sobolemq; cruentam
 Impietas est esse pium, ne parce superbum
 Debellare genus, quo nostra superstitite languet
 Tabescitq; fides, caeloq; illudit auernus,
 Barbarus Almanzor crudo de sanguine cretus
 Terrigena Antai, referens alto ore gigantum
 Corpora vasta, ferox Libya regnator, Erembos
 Finibus ex Arabis, Psillos, Garamantas, & omne
 Massylum, Nomadamq; genus contraxit, & vna
 Castra, & in Hispanos tanto ruit agmine campos.

ec 5

Dumq;

Dumq̄ parat manibus rabies infræna cruentis
 Callaici sacros cineres violare sepulcri,
 Ecce fragor nimbosus adest, & ab æquore turbo
 Tempia subit, spoliata aræ, tremuere columna.
 Et fulmen de nube tonans splendore sepulcrum
 Circuit ignifero, seui quassata repente
 Intestina ducis, tabem effudere cruentam,
 Crudelemq̄ animam fato exhalauit acerbo.
 Et quanquam immani quæ cum Duce venerat omnem
 Barbariem e nostris Veramundus abegerit oris,
 Non tamen est facinus durum atq̄ immaue nefasq̄
 Immortali odio dignum cæloq̄, Erchoq̄
 Inuisum, satis vltus, adhuc iniuria læsa
 Maiestatis apud magnam in deleta Tonantem
 Vixit, & illius parat extirpare nepotes.
 Sit tuus iste labos, hæc sint exordia magnæ
 Laudis, in hoc vires acuat tua puluere virtus.
 Pressit vt inuictis puer Amphitrionius armis
 Et Phryges, & Lapithas, & Amazonas atq̄ superbi
 Terrigenam, Siculumq̄ Erycem, seuosq̄ bimembres,
 Sic tu diue nepos (animus diuinat) Erembos
 Cæde premes, sic fœdis fragos populabere Mauros.
 Ora manus (video) signis concordibus arma
 Prospera significant, signis respondet Olympus.
 Cerno animos, cerno ingenium, victoria franget
 Scuitiam, nec cæde hominum nec sanguine gaudes.
 Bella gerens ne bella geras, inuitus ad arma
 Cum venies, studio venies pietatis, & æqui.

ARMA

Arma prius complecti animo, perpendere causas
 Metiriq̄ voles hostem, & cognoscere vires
 Antè tuas quam bella in eas, mox agmine toto
 Prælia conserere, & rapido superare tumultu.
 Aspera pacato post belli incendia Marte,
 Te populi patrem domiti experientur, & vrbes
 Ad te confugient velut ad sua numina victæ.
 Sed caue, nam metuenda tibi magis ocia pacis,
 Quam labor armorum, pacem rege, vulnera nunquam
 Formidata feres, Mars insidiabitur ori.
 Tenoua mors nati post gaudia magna repenti
 Luctibus inuoluet subitis, altumq̄ dolorem
 Improvisa feret, tecum regna omnia casu
 Contristata graui longo in mœrore iacebunt.
 Non aget in lachrymis Hispania sola, sed omnis
 Hunc Europa diem, contra letabitur Athlas,
 Gaudebunt infidi Arabes, & Barbara tellus.
 Sed patere, hos Superi luctus in gaudia vertent.
 At neq̄ de regni tibi successore timendum
 Prote sollicitos hæc tanget cura parentes.
 Nulla expers fortuna mali, secum aduehit omnis
 Prosperitas infausi aliquid, spaciumq̄ relinquit
 Inter virtutes alias vbi ponere possit
 Sedem aduersarum domitrix tolerantia rerum.
 Religio tecum surgit, clementia tecum
 Nascitur & probitas, Astra reuertitur, omnes
 Hinc auferte dolos, ex orbe facecite fraudes.
 Insidia procul ite, procul violentia migra.

Ad

*Ad Mauros discede timor, fiducia surgens
 Excutit omne malum nostris de finibus omen.
 Quis foris acta pari vates extollere cantu
 Quis iuste consulta domi decus atq; triumphos
 Pacis & armorum poterit? quo numina cultu
 Qua patriam pietate coles? Tu gloria regum,
 Tu decus Europa, Tu spes amplissima Roma,
 Diue nepos tibi Thermoodon, tibi pontica tellus,
 Ora Trapezuntis, littus tibi supplicat omne
 Thraicium, Phryges & Cilices, Asiatica regna
 Omnia ubi antiqua fidei monumenta supersunt.
 Grande nefas alijs ciuilia bella relinque,
 Christigenasq; tuos nullis preme cladibus vnquam.
 Tu fidei defensor eris, Tu maximus author
 Pacis apud nostros, aliena per oppida belli.
 Nil magis optabunt vrbes, quando inclyta facta
 Illuc fama feret quam te spectare Latine.
 Si nescis vetus est nobis cum gente Latina
 Fœdus, ab Hesperio venit Theodosius orbe.
 Et noster Traianus erat, duo lucida Romæ
 Sydera, belligeri duo maxima fulmina Martis.
 Et post Martis opus duo lactea flumina pacis.
 Talia conceptum pietas in verba furorem
 Compellabat vti, quoties corda enthea vates
 Soluit, & afflatam cœlesti numine mentem.
 Militiæ memor antiqua belliq; laborum
 Quos tuleram, dum membra calens iuuenilia sanguis
 Viribus & solido firmabat robore corpus,*

Arde.

*Ardebam, & rigido cingi latus ense videbar,
 Et thorace tegi & complecti hastilia dextra.
 Tunc tua de partu veniens germana recenti
 Visa mihi, visa atq; istis gestata lacertis,
 Virginis ora noua iam tum Rachelæa venustas
 Imbuerat, pectus dederat Susanna pudicum.
 Fecerat ingenium Pallas, Iudæa virago
 Ingentes animos, & amorem Porcia Bruti.
 Nec fontem nec nomen adhuc sortita iacebat
 Inter opes varias, & honos erat vltimus auro.
 Sic solet effluere in natos opulentia regum.
 Hic iterum magna captam decor indolentem
 Impulit is verbis casus aperire futuros.
 Nympharum decus Hesperidum Tartesia virgo,
 Regia progenies magnos visura triumphos,
 Cresce virum referens animis, & Elisabeth esto.
 Nec consanguineo dubites dare regna marito.
 Nubere neu dubita, si lex contraria tadis,
 Legibus humanis Romana potentia maior.
 Optima lex commune bonum, coitura salutem
 Regna ferunt, diuisa Arabi sunt præda superbo.
 Extincti tu fratris enim Regina tenebis
 Imperium fortesq; viri comitabere pugnas,
 Sacra vehens tecum, totamq; Melampodis artem,
 Subsidium passis vesani incommoda belli.
 Iam te summa vocant montana mœnia Rhonda.
 Inclyta frugifera te singulis vberè glebæ,
 Teq; Octanus apex, te Loxa virentibus agris*

Expecta

Expectat, te terra etiam bombicina petens
 Vellera, te cocco diues Granata rubenti,
 Et sita Menobijs in collibus oppida mille.
 Dum nequeo affectus animi cohibere furentis
 Hæc & plura breui qua sunt ventura canebam.
 Interea vicina polo dum labitur ætas
 Eia age lustralem lati aggrediamur auernum,
 Iamq̄ sonans fragor ire iubet, custodia Ditis
 Increpat, atq̄ viam nobis æstu imperat isto.
 Ecce piger lacus inflatur, vada sancta subintro
 Ipse prior tu nostra sequens vestigia serua.
 Nam dextra lauaq̄ cauis terra ima dehiscit
 Fracta voraginibus, post me loca tuta secabis.
 Sic ait, & sanctum supplex ita numen adorat.
 O pater ardentem qui non exclusus Olympum
 Circuis, & subiciens infuso numine molem
 Corpoream, magno mundi non clauderis orbe,
 Dijs antiqua suis regnum diuiserat ætas.
 Tartara Ditis erant, Cereris nuda æquore tellus.
 Aequora Neptuni, cælum Iouis, aura fororis.
 Omnia nos tibi regna damus, rerumq̄ potentem
 Dicimus, imperiumq̄ orbis tibi cedimus vni.
 Te timet Arctophylax, septem tua iussatrones
 Expectant pauidi, tibi sol, tibi sydera præbent
 Obsequium, tibi cælicolæ curuantur, & omne
 Laruarum lariumq̄ genus, qui tartara & orcum
 Aëreosq̄ tenent luna sub lumine tractus.
 Tu cæli maris ac terra regnator & orci,

Omnipō-

Omnipotens, tua maiestas qua continet, æquat
 Omnia, finem adimens, pietate potentia non est
 Latior, æquiparatq̄ tuas clementia vires.
 Nos igitur pressi tenebrarum ambagibus altis
 De pelago stygis vmbroso de horrentibus antris
 Quæ solem ignorant, vbi nox sine sydere nunquam
 Desinit, oramus veniam, de faucibus istis
 Suspiramus, opem miseris concede, piassq̄
 Huc extende manus, opifex opus erige lapsum,
 Et faciles ostende vias, finemq̄ laborum.
 Talibus orantes dictis freta lata subintrant.
 Regia contractu proles exterrita primo
 Cæruleas trepidanter aquas ignemq̄ ferebat.
 Attamen vt raucis surdenter clamoribus aures
 Aethiopum, saxo præceps vbi Nilus ab alto
 Intonat, indigenasq̄ minus graue murmur aquarum
 Percutit, assuetis ita iam minus ardet in vndis,
 Et tamen ardet, agunt æternum incendia vniuersi
 Aeternum Tytio iecur est æterna volucris
 Rostra, & in æternas semper redeuntis pœnas.
 Propterea iuuenis dum se reminiscitur vmbra.
 Vnde potest, inquit, mortalibus eruta membris
 Quæ tactum visumq̄ fugit sub Dite profundo
 Mens ignem glaciemq̄ pati? quæ tanta lacuna
 Vis Stygiæ vt stimulos ferat immortalibus vmbris?
 Rerum opifex, respondit auus, flammamq̄ geluq̄
 Absidos inferna nostri instrumenta doloris
 Instituit, morsuq̄ dedit quo stringere possent

Sorde

Sorde laborantes animas, quæ sorde carerent,
 His impune vadis, omnemq; errare per orcum
 Ius dedit, & sceleri tantum vada noxia fecit.
 Istud opus natura recens mirata negavit
 Esse suum, nec tanta gelu, nec tanta calori
 Ipsa potest, quæ tanta potest dare iura nocendi.
 Vim quoq; nonne vides, qualem sortita animantum
 Corpora sunt? quibus ipsæ animæ se absoluerè nūquam
 Antè obitum possunt licet offendantur acerbis
 Supplicijs? Nam quando atrox in corpore morbus
 Scuit in alta animi languor penetralia transit.
 Hec animis miranda Deus duo vincula fecit,
 Corpora & has ipsas Erebi quas currimus vndas.
 Tantus amor, tanta ambobus concordia, tantum
 Fædus, vt absolui nunquam si iunctas reuerti
 Si disiuncta velint in mutua vincula semper.
 Aethere, & mentes non sunt in corpora prona.
 Hoc minus in nobis, hoc nos disiungit ab illis.
 Hoc facit vt per se mentes & corpora nullo
 Cogente ingenijs faciant concordibus vnum,
 Nec possint coniuncta pati commercia solui.
 Cernimus hoc ipsi, quibus est in corpora pondus
 Nescio quod, nec enim hoc habitus superaddita moles
 Sed natura facit, quod non aboletur ab orco,
 Sed venit ad superos, istud facit esse futurum
 Vt sua disiuncta redeant in corpora mentes,
 Arbitrio, non vt perhibent fatalis Olympi
 Sed patris, qui & fortunas, & fata gubernat.

Cognita

Cognita sunt forsân superis ea tempora, nobis
 Sunt ignota, latent altis abscondita causis.
 Hoc auus Alphonsum gradiens sermone docebat.

Tamq; bis vndens roseos patefecerat ortos
 Solibus à primo rutilans aurora nata u,
 Quam fessi tardante luo flammis, q; perusti
 Deficiunt, genua vsta labant, suspiria longo
 Pressa sonant gemitu, fato vt cum proximus æger
 Vix retinet languentem animam, flatusq; supremos
 Exili cum voce trahens pulmo acrius halat.
 Lumina calligant, cœruicibus ora caducis
 Infectuntur, aui facies in colla nepotis
 Labitur, vt quoties arentibus hordea culmis
 Inclinant capita, atq; in se curuamur arista.
 Ecce iubar subitum veluti cum fracta repente
 Fulgura, & vt longo nubes aperitur hiatus,
 Effulget, radisq; nitor plaudentibus ambos
 Circuit, & placido fessis illabitur igne.
 Lux oculis infusa subit per inertia membra.
 Tum senior, tibi luna nouas pleno altera cornu
 Inferias Alphonse refert, germana parensq;
 Dona ferunt, tripliciq; iuuant ope, munere sacro
 Ac precibus, fas hic animum firmare labentem.
 Talibus officijs recidium exurgere robur
 Incipit, & volucris similes qua pabu' a nido
 Dum vestigat agris, deprensa furentibus austris
 Atq; repentino ventosi turbine nimbi
 Explicat ad solem plumas ad terga reuersum,

ff

Atq;

Atq̄ leui post victam hyemen parat ire volatu,
 Susceptum gradiuntur iter, vicinaq̄ plantis
 Nunc sola calcantur nunc fundo abeunte natandum.
 Implicat alga pedes, piceus liquor implicat vlnas.
 Hic humili depressa tholo fastigia ponunt
 Tecta Erebi, paruoq̄ absunt discrimine ab vndis.
 Propterea fumante freto, nebulasq̄ vomente,
 Semper in angustis coeunt densissima claustris
 Nubila, nec solitam fundunt incendia fumo
 Suffocata diem, nox & chaos vndiq̄ tutum
 Claudit iter, sistunt pressis vestigia plantis
 Vndiq̄ lugentium gemitus & verbera longè
 Incertis audita locis, ergo altus in armos
 Sublato senior puero, quando ipse locorum
 Gnarus erat gressu vada praterit arcta citato.
 Dulce onus, & pietas alacrem fecere senectam.
 Faucibus erepti camuris, stygia naribus haustum
 Flatibus expirant longis, & in æquor apertum
 Deueniunt, vbi rara diem minus occupat umbra.

Tum iuuenis miseratus auum, nulla in sula dixit
 Occurrit pelago in tanto, qua lassâ parumper
 Membra cubent? vbi te tantis conatibus haustum
 Sistere, & inuenta liceat requiescere terra?
 Tum senior, non est nostrum quod scindimus a quor
 Nate nec Aegæa nobis modo cursus in vnda.
 Nulla hic Ichnusa est, nulla hic Trinacria, nulla
 Cyclades apparent, liquidum, tenet omnia sulfur:
 Sunt scopuli, sunt saxa tamen sed rara per vndas.

Fige

Fige pedem, siste inuento vestigia fundo.

Nona rubens aurora diem ducebat, & altus
 Cæperat æthereos abscondere luciferignes
 Noctis apud superos certas vbi tempora seruant
 Inconfusa vices, vbi quantum noctibus aufert
 Explicat in lucem mundi illustrator Apollo.
 Mox procul audito senior clamore per auram
 Siffitur, & suspenso animo vultuq̄ leuato
 Pellit ab ore comam, vociq̄, accomodat aurem:
 Facto iterum clamore, sui iam nominis audit
 Principium, certa finem non percipit aure.
 Stant taciti, vox plena sono iam cognita toto
 Proximat, auditur strepitus venientis & vnda
 Pigra parum fugiens lentos discedit in orbis.
 Acilio pendente manu, caua lumina tendit
 Ad strepitum senior, rupitq̄ silentia rauco
 Guttore proclamans, quantâ regemq̄ senemq̄
 Voce decet. Stygia ô quisquis me quæris in vnda
 O præcor, ô felix venias mihi nuncius, adsum.
 Apparet veniens gressu fessa umbra citato
 Quantum lenta palus finit, & viscosa lacuna
 Obluctantis aqua, & longo vis fracta natatu.
 Vicinum interea quod surgit in æquore saxum
 Sulfureum quondam, venisq̄ liquentibus ardens
 Pumice iam scabro sine fulgure, & ignibus, atrum
 Consendere, rati (quod erat) quenquam esse suorum.
 Illa videns reges, crebris vaga brachia iactat
 Vlnibus, illatisq̄ tenax aqua pendet ab vlnis.

ff 2

Accele

Accelerat veniens, scopulo iam proxima clamat
 Regales saluete anima, saluete futuri
 Cœlicolæ, simul his dictis degurgite vasto
 Scandit, adoratis demum sic regibus insit.
 O patrij Reges veteris si nomina Ciddi
 Audiistis apud superos dum vit a manebat,
 Ille ego, terrarum populos audita per omnes
 Temporis illius fortuna & fata fuere.
 Me duce Ferrantes primum qui nomine tanto
 Claruit, in Mauros tunc omnia bella gerebat.
 Nomen id illius decus à virtute superbum
 Sumpsit, & omen habet fastum, signatq; triumphos.
 Ipse Valentinas arces, amissaq; regna
 Que Libya infidæ gens illaudata premebat,
 Restitui. Bucharem Maurum qui fortibus armis
 Hesperiam delere putans traiecerat æquor,
 Perdomui, rabidamq; animam sub tartara misi.
 Vnesium verò pugna grauiore volentem
 Vlciſci fraternum obitum Bucharemq; peremptum,
 Morte grauidomitum dedit hac mea dextera latho.
 At quia non oritur virtus nisi culta, scelusq;
 Sponte subit, sine labe solent euadere pauci.
 Vtq; salutiferum tellus & inutile gramen
 Vna parit, sic virtuti vitioq; ministrat
 Ars eadem, longis ætas sudata sub armis
 Vnde insignis eram populid, per ora ferebar,
 Hoc dedit exilium, quod adhuc post quattuor acta
 Sæcula perdurat. Verùm iam mitius angor.

Nec frigus nec flamma nocet, mora sola molesta est.
 Rursus vt Eoas vbi desinit India terras
 Attigero, custos Erebi me mittet ad astra.
 Latior occurſu Ciddi armipotenti vterq;
 Venit in amplexus, mediaq; in sede locatum
 Compellare virum studijs communibus ardent.
 Tum sic cœpit auus. Dux insuperabilis armis
 Cidde, tua quod regna leuas labentia dextra
 Nouimus, & laudis nostras peruenit ad aures
 Ingens famatue, priscis annalibus inter
 Auricomos reges legitur tua maxima virtus.
 Quippenec Ausonij Fabio, nec Achaica tantum
 Regna Themistocli debent, nec Punica magno
 Hannibali, quantum noster tibi Bethys, Anaſq;.

Tu generis pater antiqui, Mendocia proles
 Heroum fœcunda suo te in stemmate primum
 Collocat, & longo numeraris in ordine princeps.
 Caudice de tanto surgit sylua illa nepotum
 Indyta, quæ gradiens tua per vestigia longè
 Creuit, & hinc veniens fasto puer Inachus ortu
 Te referet, nam bella geret, bella vltima Maurum
 Ablatura caput, genus euersura Libyſsum.
 Regius Ausonias veniens orator ad vrbes
 Cernet, & antiqua scandet Capitolia Romæ.
 Mox reducem, pulsæ regio cum Bethyca Mauris
 Venerit ad nostros, domitor rex victor in arcem
 Ducet, vt accepto sedeat custodia regno.
 Quod verò dum bella geris, tibi plurima longum

Murtis opus dederit stygios abolenda per amnes,
 Nil reor absurdum, longa est mortalibus æquor
 Vita procellosum, multaq; in rebus agendis
 Sunt scopuli, multaq; vijs Symplegades arctis.
 Adde quod in rerum cursu fortuna secundo
 Formidanda magis, tranquillo libera regno,
 Viuit in aduersis ratio, si leuibus auris
 Sors ad vela venit, maior, ratione, libido
 Surgit, & incautam placidis nauem obruit yndis.
 Plutonem fugisse satis, de fluctibus altis
 In portum hunc, fragilem satis eduxisse carinam.
 Nunc memoranda reor laudum monumenta tuarum
 Voluere, tam locus his, cum læti habitabimus astra.
 At nunc vnum oro, quoniam mihi semper eodem
 Calle reuertenti nondum bene cognita magna
 Regna domus Ditis. Tu qui stagna omnia lustras
 Fortior, & rerum maior cui cura nouarum,
 Fare aliquid, nam dira locos tormenta per omnes
 Fama refert, id magna etiam lamenta fatentur
 Yndiq; & audita tam vasto in gurgite voces.
 Tum Ciddus, tua iam pridem vestigia sector
 Sancte pater, nam te noctem hanc fluctusq; seueros
 Fama pati fuerat, vada sed minus alta, viamq;
 Perfacilem, tutamq; sequi, te cumq; nepotem
 Ire Acherontæ debentem pauca lacune.
 Sed Styx asiduis ventorum impulsu procellis
 In dextram lauamq; tulit, penasq; coëgit
 Cernere, quas meminisse horror. Busiridis arcæ,

Aci

Aes Siculum, Diomedis equi ludibria, duri
 Euristhei Mandata nugæ ac puerilia ludo
 Ac pastorali celebranda palilia saltu,
 Sed quid ego ex minimis monstrare ingentia pergo?
 Immanes æquale nihil valuere tyranni.
 Heu miserande puer, iuuenum si more fuisses
 Ausus opes prædari inopum, scire veneno,
 Incestare thoros, gladijs haurire cruorem,
 Inflammare odys & seditionibus vrbes,
 Quæ loca, qui manes quæ te erummosa manebant
 Vincula, quæ ve inter stridentes verbera flammæ?
 Quam bene florentes claudis tyrunculus annos,
 Antè venenatos vsu atq; libidine sensus.
 Dum rude pectus adhuc, dum innoxia viuitur ætas.
 Felices, qui ne in tantas descendere clades
 Compellantur, adhuc teneri infantesq;, recepti
 Mollibus è cunis, grauidare parentis ab aluo
 Antè diem rapti vitam euasere nocentem.
 Iose ego (non audita loquar) crudelia vidi
 Flumina, vidi ignem, & candentibus alta caminis
 Antra, quibus tantam exhalat caua Lerna mephitim,
 Vt procul visus, tam diuina inspirat edorem.
 Tabasco puerum, ac Libyæ sustos, basiliscus arena
 Acrius, ac Libyæ sustos, basiliscus arena
 Lata sub exquilijs oriens à colle Quirini
 Tanarium penetrat subter Phlegethonta vorago,
 Ora patent quantum Herculeas distare columnas
 Fertur, & à Lixo refugit Tartesia Calpe.

ff 4 Introrsum

Introrsum ruit in præceptis immane barathrum.
 Quò magis it pessum, stantò latus vndiq; curuone
 Vultus effundit sese, funditq; capaci
 Circuit ingenies maris vsq; ad littora campos.
 Per gyrum specus immanis circum ordine ducto
 Sæpius, ad summum rostris armatur ahenis.
 Hi: fixa à femore, à lumbis, & ab inguine pendent
 Insignes animæ, quarum illustrata superbo
 Vita magistratu fuerat, quibus infula rasum
 Velauit sacrata caput, gens sordida luxu
 Pæmineo, gens stupratrix, & adultera, raptu
 Incestuq; nocens, signant sua nomina quenq;
 Et magnis incisa notis ad pectora fulgent.
 O quales quantoq; oculis dum singula lustro
 Perlegi agnouiq; viros, quorum alia sepulcris
 Certe laboratis multoq; micantibus auro
 Membra cubant, quæ suspiciens rude vulgus adorat.
 Quicquid apud superos thalami sine teste silentes
 Deliquere, patet, nec habent velamina culpæ,
 Cuncta aperit secreta dies, ex tempore verum
 Nasitur, & veniens etas abscondita pandit.
~~Idem quod dicitur de iis qui in inferis sunt~~
~~Et illi qui in inferis sunt~~
 Sunt quedam vacua incuruis mucronibus alta
 Rostra è tartareo nuper translata profundo,
 Vulcani crudelis opus, scandentia semper,
 In medios abeunt ignes, ubi senior æstus.

Huc

Huc fama illustres animas à Thybridis alueo
 A luentare Erebo quæ sunt spectacula toto.
 In medio confusa cohors iactata per ignes
 Flantibus & circum rapientibus omnia ventis
 Spargitur, intorto glomerata in turbine flamma
 Dani fremitum, qualem Ionio niger incitat Eurus,
 Quam Rhodon & Cretam, Pelopisq; sonantia saxa
 Verberat, & scopulos Ithaca, frontemq; Pachini,
 Leucadaq; excelsum, & parua nemora alta Zazynthi.
 Hinc sinus excurrens Campani ad flumina Sarni
 Flantibus interdum Zephyris agitur, & atros
 Flummarum fumiq; globos contorquet ad ortum.
 Vnde fit vt toties rapidos Vesuuius ignes
 Euomat, & cinerem longè iaculetur adustum.
 Hinc etiam cedente solo caua semita longum
 Flecitur iter veniens ripas ad olentis auerni.
 Est stygius vapor in latice exspirat odorem
 Su fureum, circumq; graui loca polluit aura.
 Mille vijs vmbra à superis examine magno
 Certatim erumpunt alta super ora cauerna.
 Et simul ac videre ignes & inane profundum
 Carceris horrescunt animis, retroq; reuerti
 Dum properant, dense fugiunt per nebula turma
 Perimiles auium gregibus quas proxima bruma
 Colligit in cuneos, cum matutina pruinis
 Albet humus, mærentq; aquilonibus arua niuosis.
 Sed larua prædandi avida fugitiua sequuntur
 Agmina & in curuos digitis crescentibus ungues

ff 5

Atto-

Attonitam plebem, & trepidi rudia agmina vulgi
 Corripiunt, ac flammaram iaculantur in vndam.
 Ipsis qui quondam coitus suasere nefandos,
 Qui fuerant stupriq; duces, Venerumq; magistri
 Turpiter insultant, veterisq; opprobria vite
 Commemorant. Curate cutem, duramq; striate
 Scabriciem, roseoq; genas accendite fuco.
 Discite librato plantas extendere gressu.
 Atq; oculis nutuq; loqui, caput indice vitro
 Fingitor, atq; manus gemmis scintillet, & auro.
 Ite, ciet choreas Phrygio caua tibia cantu.
 Hic sexus vtriusq; ardet, sed mascula longe
 Amplius in molles Venus insinuata medullas.
 Inuigilans etenim rebus natura creandis
 Concubitus steriles, & prole carentia furta
 Odit, & iccirco Sodome scelus acriter vrget.
 Est locus ad laeuam vobis qui quaritis austrum
 Calle salebroso labyrinthiacisq; viarum
 Flexibus excelsi penetrans caua viscera montis.
 Feruidus inde vapor, nostroq; ardentior igne
 Difficiles habet egressus, domus intima campum
 Explicat ingentem, qualis Balearibus esset
 Si simul excluso coeant duo littora ponto.
 Fundamenta super silicum, vastosq; molares,
 Altius ac valeant oculi spectare videntum
 It laterum flexura tholo suspensa rotundo.
 Exterius penetrat nubes, celsumq; cacumen
 Desinit in glaciem, nimbos vbi frigidus aer

Aspe.

Asperat, vnde pluunt nubes, vbi fulgurat atris
 Igneus e nebulis & fulmina nunciat ardor.
 Hic immensa caui penetralia carceris implet
 Ignis, & accenso flamma tonat impetus antro;
 Et per inane vaga serpens face fluctuat altum
 Vsq; tholum, flexoq; astu latera omnia lambit,
 Expiratq; parum (tanta est violentia) facta
 Inter saxa aditu, caeloq; apparet auernus,
 Sydera spectantes noctu de puppibus altis
 Suspiciunt ea flammaram miracula nauta.
 Aethnaeum cratera vocant, Tyrhenidas illinc
 Summus apex, hinc Ionias procul aspiciunt vndas.
 Igneus inclusas imis fornacibus ardor,
 Torret, & excoctas altum iaculatur arenas,
 Quae pelago exceptae fluitant, spumaeq; videntur.
 Inde cauernosus generatur in equore pumex.
 Vidimus hoc horrendo animas ardere camino
 Stirpibus ambustis similes, Ditisq; ministros
 Certatim iactare super sulfurq; picemq;
 Et miseris vncis versare tridentibus umbras.
 Qui gemitus, quam dura sonent lamenta per antrum,
 Non opis est memorare mea, quae vidimus illic
 Cuncta fidem superant, si culmine liber aperto
 Ignis eat, si tempestas ea rumpat habenas,
 Fundamenta soli audebit conuolueri & astra.
 Vtq; metu grauiore anima subigantur in imis
 Faucibus, annexa magno conamine laruae
 Conuulso de monte trahunt inmania saxa.

Erutaq;

Erutaq; eiectant, & vi per inania pellunt.
 Pulsa graui stridore volant, illisa palato
 Mox strepitu grauiore ruunt, sub pondere tellus
 Icta gemit, saluunt ignes, immane barathrum
 Intonat, & longo mugit spelunca boatu.
 Hic coquitur scelus ira ferox, quæ sanguine & armis
 Delectata viros furialibus incitat ausis.
 Illic elata ingenia & sublimia corda
 Quæ vexere acies & quæ duxere triumphos.
 Vidimus inuolui flammis. Theodosius illic
 Inter vulgus inops sine maiestate relictus
 Funera Theſſalici luit inconsulta furoris.
 Sic strepitu strepitus, sic æstu eliditur æstus.
 Incipit ad collem fecit cui nomina Ianus
 Ianus apud veteres tenuit per regna Latinos
 Antrum ingens curuis penetrans Acheronta latebris
 Tendit ad occasum latè, Cyminumq; subintrat,
 Sulfureisq; rigat Viterbia fontibus arua.
 Mox mare Tyrrhenum versus declinat in austrum
 Et spumante aluo Pyrgos adit atq; Grauiſcas.
 Vidimus hic curuotraiectos guttura ferro
 Per spineta trahi nudos, per vitrea frustra,
 Per silices duros, per acuto marmora dorso
 Per nemora, atq; humiles succiso caudice truncos,
 Et rigidis tandem flagris ac verberare caſos
 Rupibus ex altis subiecta in stagna rotari.
 Eductosq; iterum ac montana per inuia tractos
 Precipites volui, ac iactari ex aère in vndam,

Vndam

Vndam exultantem, ac bullas feruore cientem.
 Mirabar tumidos (res visu horrenda) dracones
 De tellure caua quosdam, de gurgite quosdam
 Sanguineo rictu atq; oculis flammantibus ire
 Impete cum tanto, & cœli capita alta ferentes
 Pellere surgentes squammoso pectore fluctus.
 Et nigra ingentem signare per aquora sulcum,
 Corruptasq; vocare animas, & hiatibus atris
 Condere, & excretas iterum absorbere capaci
 Fauces, fames tanta est animarum ac tanta libido
 Cedis, & egesta decies totiesq; vorata
 Non satient vasti spatiosa volumina ventris.
 Fumereis non est epulis modus, aquora donec
 Ingressi lemures vulsas è dentibus umbras
 Per cautes iterum, perq; aspera saxa voluent.
 Per vada per scopulos flagrans rabido ira veneno
 Inuebitur, tortos ad tempora ventilat angues.
 Trux Nemesis volat vt iactò cita fulmine flamma.
 Ipsa superborum domitrix, gerit ipsa choragum.
 It comites acuens, furit agmine Tisiphonæo.
 He sunt difficiles animæ quas dura coëgit
 Ambitio nimium sapere, & sibi fidere, leges
 Et decreta patrum nil pendere, fasq; fidemq;
 Asserminus, rigidis frontem ceruicibus altam
 Tollere, turgentibus buccas, & grandia verba
 Rumpere, debellare parem, ridere minorem,
 Et iactare genus, nulli parere, suumq;
 Excusare nefas non castigare, nocentes

Censu-

Censura taxare graui, veniamq; negare
 Supplicibus, noua moliri tormenta, parare
 Arte Perillæ sæuo in instrumenta dolori.
 Vidimus ingentes laruas, membrosaq; monstra,
 Triste Gigantis ad opus iudare lacertis,
 Et ferram alterno trahere atq; impellere nisu,
 Subiectosq; secare artus, & dente cruento
 Frangere ad extremas supremo à vertice plantas
 Corpora mirabar pedibus conuersa supinis
 A trabe pendere, & rursum resecata coire
 Viscera, suspendi rursus, rursusq; secari.
 Hi quibus in vita licuit torquere nocentes
 Crudeli officio nimium crudeliter vsi,
 Quisq; procellosis in seditionibus olim
 Versati, doluere atrox scelus ante sepulcrum.
 Hic rota in immensum radijs abeuntibus orbent
 Vertice Serressum superat, qui templa fragosis
 Cantibus, & duris adeundam anfractibus edem
 Nube modò abscondit, modò culmine lucidus albo
 Pandit, & Hispanis aperit sua mania nautis.
 Hinc atq; inde premit montes adamantinus axis,
 Quem gemini versant immani mole Gigantes
 Antiqua de stirpe sati, quum fœmina laruam
 Passa laborabat sub onusto pondere ventris.
 Littora calce premunt, aequant iuga frontibus, ora
 Ignea, flammigerant oculi, pro crinibus Hydri
 Circum colla leuant exertis guttura linguis.
 A mente coma frondosis procerior ornis

Definit

Desinit in crispa nigrum lanugine pectus.
 Incumbunt humeris operi, volat arduus orbis
 Tam volucris cursu, tanta vertigine, vt ingens
 Sibilus, auditu horrendus, caua tartara & ipsas
 Dite sub obscuro positas exterreat umbras.
 Curuatura lacum rostrata tridentibus vncis
 Radit, & exanguis animas rapit, atq; rotatas
 Circuitu ingenti trans alta cacumina montis
 Iactat in opposita ardentem conuallis auernum.
 Inde iterum similis magno molimine raptas
 Machina conuoluens valide in vada prima retorquet.
 Hi sunt qui sibi non populis regnare volentes
 Ciuibus oppressis sese fecere tyrannos,
 Et cælo miserante priusquam desinat ætas
 (Quod rarum inuenies) mentem posuere superbam
 Progenies hæc sera malis in sæcula tantis
 Languet, & inueniunt vix longa piacula finem.
 Sunt quoq; qui funda iaculisq; petantur & arcu
 Semper, & expectant nudis noua vulnera membris,
 Contractis gemebundi humeris & supplice vultu.
 Defecti, tremuli, attoniti spirantibus ægrè
 Faucibus, inspiciunt fata impendens semper.
 Nam Deus id genus erroris crudelibus umbris
 In graue supplicium dedit, vt mortalia membra
 Senondum posuisse putent, dementia reddit
 Immemores, qui supra alios sapere ante volebant.
 Nant per inane manus, vanisq; laboribus obstant
 Missilibus, feriente vno volat ecce per auras

Telum

Telum aliud, tractoq; aliud iam mittitur arcu.
 Nec requies nec mors leuat expectata dolorem.
 Stant querno affixi clavis, per pectora adactis
 Per femora & suras & per vestigia, trunco.
 Hi soliti humanum gladijs haurire cruorem
 Quattuor aeternos postquam exegere per ignes
 Saecula, supplicio tali exercentur ad annum.
 Scilicet vt dura cruciati ab imagine mortis
 Quae fecere ferant, mox ad gl'ia irabuntur
 A: quor, vbi aquales pendunt in frigore pœnas.
 Talibus vrgentur fati crudeliter ausi,
 Qui scelus hoc animi latebris immane repostum
 Abscondere diu, nec detertere fatendo,
 Annua cum verni reuocant ieiunia menses.
 Sed noxam lenta in plures mora distulit annos.

BAPTI.

BAPTISTAE MAN- TVANI CARMELITAE THEOLOGI:

ALPHONSI LIBER III.

Vsonios inter campos littusq; Sica-
 num,
 Subter aquam pelagi subter Tyrtheni-
 das vndas
 Inclinat quâ prona viam Titania lam-
 pas

Tellurem ingenti cauat antrum immane i teatro.
 Absidibusq; altis tantos se attollit in arcus
 Pelion vt totum concludere possit, & Otrbrym.
 Ac iuga Bebrycia retinent quæ nomina nympha.
 Fata igni regio flammisq; furentibus ardet
 Intus, & in culmen fugiens vagus ardor apertum
 Fluctuat eructans nigras in sydera nubes.
 Vt fama est illuc proles Iouis Aeolus olim
 Deueniens septem terras maris aquore cinctas
 Aesliam dixit, quarum cel: berrima nomen
 Regis habens primi Lipare Vulcania tellus
 Attollit saxosum apicem, Lyciamq; Chimeram
 Igne imitans celfo vndantes de culmine flammæ
 Euomit, horrenda insolitis spectacula nautis.

Plurimus hinc latius crepitans incudibus umbras
 Urget, & assiduo contundit malleus ictu.
 Vociferant, sonat Inarime, dixere priores
 Esse sub ardenti tellure Typhoëa clausum,
 Atq; gigantæo flammæ accendere flatu.
 Hi: quibus incoctis simulare coloribus aurum,
 Et furim signare notis mendacibus aræ,
 Sua sit auaritia nunquam saturata libido.
 Hinc nocturna luunt furta & periuria, & omnes
 Diuitias vi, fraude, dolis, ac scœnore partas.
 Vidi & in obscœnis scrobibus tenus aure sepultos
 Quos larue attractis in dorsum frontibus ora
 Tollere, & inuitas fauces aperire coartant.
 Diuisas clauis & abeno forcipe malas
 Dissociant, atq; argenti feruentis & auri
 Ac si ventosum latices mittantur in utrem
 Pocula plena superfundunt undante palato.
 Tartareæ noctis famuli plebs aspera flaccis
 Auribus in scapulis versis in vultibus atris
 Accingunt operi, pars longa bidentibus antra
 Suffodiunt, suffossa alij cœmenta legentes
 Vimineos implent cophinos, oneriq; ferendo
 Inclinamur, eunt gressu redeuntq; citato.
 Attritosq; cauis humeros sub corbibus aptant.
 Aerea vasa parant alij, crateras abenos
 Ferrea labra sinum latè extendentia, magno
 Dolia ventre, lacus maiore, cauosq; lebetes,
 Susceptura auri fluxum instrumenta liquentis.

Lar.

Laruarum genus indomitum Vulcania proles
 Expirans, nate, nare, oculis, ore, auribus ignem,
 Stridentes salit antè focos, & lata piorum
 Supplicij capitale odium & feritatis acerbam
 Scuitiem exercent, pœnæ genus omne vicissim
 Experti tormenta iterant, quæ atrocius vrgent:
 Pars satagunt cursus aperire, viamq; metallo
 Expediunt râstris, ductumq; cana.ibus aurum
 Excipiunt gerulis, & pocula dira ministrant.
 Sunt qui ligna secant, longasq; securibus ornos
 Demoliti altè cuneis in viscera adactis
 Dilaniant, vnde æternis alimenta caminiis
 Sappeditent, onus incuruis ceruicibus ingens
 Subuectant, cumulantq; focos molimine magno.
 Irritant alij longis incendia cœntis.
 Ligna crepant, scintillarum creber emicat ardor:
 Humida si nimium cœsæ modo robora sylua
 Ignibus obsistunt, stipulis arentibus instant,
 Taurinos adhibent folles, cineremq; per atrum
 Genua trahunt, pronisq; vomunt è faucibus auræ
 Solliciti mora ne miseris ferat vlla quietem.
 Sic torquetur opum improbitas turpi anxia questu:
 Questiq; tenax, Nec non qui dissipat aurum
 Prodigus in luxum, vanoq; superfluit vsu,
 His coquitur flammis, vt cera caloribus hisdem
 Liquitur, & dure scit humus, sed mitior Orcus
 Hos premit, vt media minus à virtute recessit
 Id vitium, partitur enim, non surripit aurum.

gg 2

Rupe

Rupe sub excelsa crescentis in aëra saxi
 Fronte quod incurua scopulas & cornua longè
 Projiciens caput extendit, casumq; minatur,
 Terra hiat, & latè ardentem facit area circum.
 His distincta focus subter flammantibus altis
 Subaixæ in tripodum fulcris fixoria toto
 Ampla sedent campos, murrur strepit vndiq; raucum,
 Stridentiq; caua fumant sartagine cautes
 Flamma sequax lambit nubem feruentis oliui.
 Cæruleumq; agili flexu depascitur imbrem.
 Huc trahos niger ex magna fornace minister
 Vtimit, & stricilo pauidos exenterat ense,
 Seminecesq; artus in vasa sonantia iaculat.
 Extendunt alij cratere natantia magno
 Corpora, dentatoq; premunt salientia ferro.
 Hoc viduas inopes, & patris egentia cura
 Pignora prædati triste inuenere lauacrum.

Pars Libyes abit in dextram, cui nomina fecit
 Mater Aristæi, geminas vbi Ruspuma Syrtis
 Prospicit, & Tyria veniens ab origine Leptis.
 Hic latet, & serpit nigros vsq; ad Garamantes
 Præcepit sub tellure pecus strata ignibus atris,
 Serpentum domus, & trucibus stabula alta venenis.
 Omne quod Aethiopes sub adusti sydere cancri,
 Omne quod Aegypti Nilo stagnante lacuna
 Virus alunt, quod desertis habet Aphrica campis,
 Aphrica monstrorum genitrix, vbi Iuppiter Hammon,
 Hic habitat, solubri magnis glomerantur aceruis.

Sesilis

Sesilis ardenti scintillat lumine buffo
 Ventre bouem referens, & hiulco dipsades ore
 Sauiq; multifido cornu portenta cerastes,
 Hydrorumq; greges, & longa armenta draconum.
 Amphisibena biceps & formidabilis ictu
 Aspis, & inflatis Prester qui faucibus astum
 Expuit immensumq; trahens Hemorrhoids orbem,
 Picta cutem scytale, turpi Boa flexilis aluo.
 Mole breuis seps, peste ingens, nec viscera solum
 Sed simul ossa vorans, clades fumosa chelydrus,
 Cenchris, & emoriens infausto vipera partu.
 Et Natrix inimicus aquis, flauentis arena
 Aemulus Hammodites, omnes simul agmine facto
 Corripiunt inopes animas, & dente per artus
 Pestifero grassantur, agunt in guttura rictus.
 Nam prius intorto versata volumine cauda
 Membra ligant, tum merso intrans præcordia rostro.
 Discerpunt alij defixo in vulnera morso
 Viscera, & euulsis rabies immergitur extis.
 Auribus arreptis alij stillantia potant
 Ulcera, pascentur sanie, & putredine viuunt.
 Vidimus angusto ductas à frumine linguas
 Funetrabi, pressisq; sequi cervicibus umbras
 More bouum, stimulo cùm terga sequentia verso
 Præuius ad vacuum temonem inuitat arator.
 Necnon & frenis quosdam spumare cruentis,
 Et versis in humum volis reptare per ignes.
 Hoc est infelix hominum genus, ista nefandi,

Colluies vulgi stygiolactata veneno,
 Cui grauis est alienus honor, quam gloria torquet,
 Quam laus offendit, quam nil nisi triste & amarum
 Oblectare potest, quae suscitât arma mouendo
 Insidiatrices linguas & noxia verba.
 Heu crudele nefas, & inenitabile virus,
 Natura scélus inuisum, teterrimâ pestis,
 Detestanda lues & inexcusabile crimen.

Longus ad Aegypti stagnata paludibus arua
 Limes, & intorto via scettitur inuia gressu,
 Plurima transfiliens caecis labentia ripis
 Flumina, & ignotis ortos e fontibus amnes.
 Tum geminas aperit fauces, porrectâq; longè
 Brachia complexu coeunt falcata rotundo.
 Aethiopum vicina solo, supposita calenti
 Solstitio & nimium feruenti torrida cancro,
 Undiq; puniceis spaciis carbonibus omne
 Sternitur, hic duro rigidi de robore ferri
 Multa sedet crates cubitis suspensa duobus
 A tellure, minor capit agri iugera centum.
 Lictores erebi turba implacabilis vrgent
 Exangues illuc animas, vexantq; catenis
 Implicitas, & nodosis complexibus arctant
 In tergum cadere, & flagris dare pectus & aluum,
 Posteriora igni flammisq; & verbere plecti.
 Soluitur assa cutis, pingui pluit imber adusto.
 Exhalata focis nubes coit, actaq; vento
 Cum nidore procul rapitur, penetratq; sub alta

Tartara & elatis venientem naribus auram
 Cerberus olfaciens lambit tribus aëra linguis,
 Vociferant, strident, vlulant, dumq; intima carpens
 Extra vorax etiam præcordia corripit ardor,
 Innixæ cubitis certant extollere lumbos
 Incaustum & clumes, & contra vincula pugnant.
 Aera crepant colli sa, gemunt sub pondere crates.
 Ore truces, ira violenti, atrocibus armis
 Stant circum volitantq; super, strepitumq; minaci
 Verbere compefcunt lemures, sudibusq; recuruis
 Insultare vetant, & ferre incendia cogunt.
 Et quoties clamare parant, lemur ocyus aura
 Ora petit sudibus, prohibetq; occludere fauces:
 Mox comites cinere ardenti & torrente fauilla
 Vocem inbibent, prunam atq; arbutos mandere torres
 Dentibus inuitis rictuq; vrgentur hiulco.

Sunt larvæ quibus id curæ, est vt pingue suillum
 Præfigant veribus, fluidoq; in fomite flammæ
 Accipiant, liquentq; super fumantia membra,
 Flamma pluit, longæ stillant in corpora gutta.
 Hic premitur parasitorum, lurconum, epulorum
 Colluies, soliti mensis saliaribus aluum
 Tendere, lauitiamq; sequi, mensasq; dapales.
 Immunda infamesq; animæ, illaudabile quondam
 Vulgus, ad has epulas & ad hæc conuiuia missum
 Antè iter ad superos, hæc sunt præludia ad astra.
 Vna (genus taceo ad superos ne forsitan inquam
 Facti rumor eat, viuosq; infamia tangat)

Umbra inter plebē hanc olidam tunc fortē parumper
 Libera, dum studio reparandi incendia lictor
 Comprimi, Aeolijs vndantem follibus auram,
 Ut me conuertens acies agnouit, abortio
 Ingemuit fletu, lachrymisq; cadentibus inquit,
 O quondam vicinemeis Cidde inclyte regnis,
 Ille ego Rex qui tantus eram, qui tanta mouebam
 Bella per Hesperias, Alemannorumq; per vrbes,
 Sic crucior, magno aetherei sub principe mundi
 Persona nulla est ratio, valet vnica virtus.
 Pauca licet fari, ad superos si quando redibis,
 Fac precor agnoscant qua sint tormēta sepultis.
 Nam pleriq; omnes qua de Plutone feruntur,
 Quae de Dite ligunt, istis commenta diebus
 Vana putant, hos rumores, haec somnia vitent.
 Ingluuiēs habet has mensas post fata secundas.
 Dixerat, extemplo lictor volat agmine magno
 Vulturis ora gerens, vestigia prima leonis
 Vltima bellatoris equi, migrantibus alis
 Vespera auem referens, & quem tenet vnguibus ignem
 Coniicit in fauces, digitisq; arat ora cruentis.
 Ipse fuga celer euasi, Dum caetera lustrō
 Scire locos omnes cupiens audiusq; videndi,
 Littora transferam spumante rubentia ponto,
 Quā Solymi fugere patres Pharaonis acerbum
 Imperium, segues fruticans vbi gleba colonos
 Reddit apud nigros Arabes, Nabathaeq; regna.
 Continuo per speluncas audita gementis

Vox

Vox populi confusa, velut si multa virorum
 Millia plorantum coeant, vestigia pressi
 Horrenda ignota tremefactus imagine noctis.
 Obstupui mente amissa, nam lurida nubes,
 Latrinalis odor de luce carentibus antris
 In faciem spirans, animam conclusit in imo
 Pectore, & obsessa cessauit anhelitus aura.
 Mox assueta ferens agrē minus antra subiui.
 Ecce cateruatim languens incedere vulgus
 Intueor, stimulisq; bouum de more per vndas
 Acribus vrgeri, noua me ad spectacula sisto.
 Post immane latens saxum quod rima debiscens
 Partit, & admittit visum discrimine paruo,
 Obseruabam oculis, vt prateriere latenter,
 A tergo tacitus lento sequor agmina passu.
 In steriles venere agros & in aspera dorsis
 Iugera marmoreis salebrosaq; cotibus arua.
 Hic animas ad plaustra iugant, & lora ministri
 Ferrea circumdant iugulo, iuga ferrea collo.
 Stridentesq; rotas onerant, mox terga cruento
 Atq; nates mucrone premunt, per inertia saxa
 It per inaequales scopulos via, ferreus axis
 Pondere sub tanto stridens accenditur, orbe
 Scintillat conuulsa silex, labor iste quietem
 Nescit & assiduum lenit mora nulla dolorem,
 Donec frigentes animas ignaua relinquat
 Segnicies, multoq; madens sudore fatiscat.
 Haec resides umbræ, quarum praecordia torpor

gg

5

Occupat

Occupat exanguis, somniq; ignauia mater.
Sunt alia plures dextra lauaq; latebra
Quas numerare labor. Calor haecenus, vltima regna
Frigida, & in Boream longo vergentia flexu,
Atq; iterum auroram sinibus repetentia curuis.

Verum ea quae fando celeri transegimus orsu
Non scelus omne lauant, sed quod radicibus altis
Fortius amplectens animas adigebat in omne
Grande nefas concreto habitu, longoq; trahebat
More catenatam circum mala gaudia mentem.

His culpa vulgaris onus, cum falsa voluntas
Blandimenta sequens cadit & peritosa resurgit
Nec iacet in vitio, sed lamentata ruina
Non satis, vrendum facinus post fata relinquit,
Exantlatur aquis, cursuq; abstergitur isto.

Extirpanda mali teneris plantaria in herbis
Mortales adolere sinunt, & surgere in altum
Perfimiles agro, qui dum primordia morbi
Negligit ignorans facit immedicabile vulnus.

Talia narrantem roseo superastitit ore
Spiritus infanti similis, cui lactea colla,
Aurea casaries, gemmis toga diues & auro,
Pectus & os illustre, velut cum nocte serena
Lucifer ascendens flagranti, sydere pontum
Verberat, & tremulis ardens scintillat in vndis,
Atq; leui plausu alarum suspensus in aura
Sic ait. O segnes animae, quae tempora fando
Perditis, & lingua studio indulgetis inani,

Vos incautus amor, pietas improvida fallit.
Ista quies annis aliquid felicibus aufert,
Tanta viatori mora noxia, ferius itur
In patriam, cum dulce aliquid cunctatur euntem,
Dixit, & ambrosia gutto caput, ora, lacertos,
Pectus & albentes humeros irrorat eburno.
Continuo vires odor excitat, irrigat omnes
Laetitia nervos & dulci ardore medullas.
Talibus exciti monitis & rore matii
Ire parant, fletu in teneris complexibus orto
Oscula dant, cursumq; via tenuere priorem.
Ite triumphales animae clamabat eundo
Ciddus, in elysijs (requies illa vltima) campis
(Vos quoq; nostra manet) superas feliciter arces
Querite, & antiquos reges saluere iubete,
Ferrantem ante alios, alios procul assonat Echo.
Ventum erat ad cancri metas vbi signifer vrsam
Deserit, & Titanis equos conuertit ad austrum,
Aethiopum subter campos & torrida regna.
Iam Stygis atq; Acherontis aqua post terga relicta,
Et lethea palus, Cocytiiq; ampla secabant
Aequora fessi iterum longiq; natatibus aegri.
Iamq; pruinosis Cybeleia festa nouember
Egerat, atq; dies aderat sacer omnibus umbris.
Ecce procul, qua prima patet Stygis ardua magno
Porta aditu, scabroq; alte suspenditur arcu.
Lumen adest, etenim veniens ex aethere diuum
Sancta cohors septem radios accepit ab orbe

Solis ut obscuro lucem præberet auerno.
 Sic igitur detecta Erebi squallentia regna
 Tota semel patuere, sinus tenebrosaq; dudum
 Lustra dies aperit, vapor exhalatus ab undis
 Cedit, & immisso sub tartara pellitur austro.
 Iam minis inferni mugit fragor, occidit ingens
 Murmur, ut extinctis quoties aquilonibus æquor
 Sternitur, & fremitum cessans premit vnda sonantem,
 Tum superi qui lucis erant velamine clausi
 Humanos incunt vultus, & mobilis aër
 Cogitur in vestes, sarrano intingitur ostro.
 Ducitur in gemmas, & mille coloribus omnem
 Accipit (ut visum est diuis opus esse) figuram.
 Sic superum natura potens elementa gubernat
 Arbitrio vertenda suo, caput aurea vestit
 Caesaries spargens ductos ex crinibus orbes
 Sideream circa pulchro curuamine frontem.
 Nectare & Armenio vertex perfusus ammomo
 Eleetri splendore nitet, coma pressa coronis
 Auretenus, tortisq; fluens vndosa per armos
 Vorticibus, sentit spirantem leniter auram,
 Motaq; nunc ceruici heret, nunc mollibus vndis
 Fluctuat, & collo rediens applaudit eburno.
 It chorus alternis modulans, abscondita longe
 Antra subit caeleste melos, iam verbera cessant,
 Iam lemurum languescit opus, lenita videtur
 Ira parum, veluti quando, nisi fabula mendax,
 Orpheus umbrosi petijt vada liuida mundi.

Carmen

Carmen erant: Pulsi lemures, longeq; fugati
 Per maria & montes, per inane, per inuia terra
 Viscera, composita primaeva ab origine fraudes
 In mortale genus, pressiq; tyrannide longa
 Terrigena diuorum ira, indignata Tonantis
 Numina, & egressus pro libertate suorum
 Rex in bella nouus, proauis Phegethontis ab alta
 Nocte reuertentes, renouataq; sacula pulso
 More vetustatis, Solyma noua templa, nouiq;
 Pontifices, mactanda alias noua victima ad aras.
 Purgandis via facta animis, sancita piando
 Lex sceleri, & certis requies concessa diebus.
 Cantibus his lenita anima, Belialibus umbris
 Hec inuisa quies, audent culpæ Tonantem,
 Quod sibi non constet, quod nunc desæuiat ira
 Impatiens, nunc fœminea pietate fathiscat.
 Sed leue iudicium linguas ac murmura vulgi
 Et ridere bonus solet & continere princeps.
 Versa Erebi natura, prius vada lubrica tergo
 Duriciem traxere soli, iam peruia Lethe
 Fert iter, & solido portat vestigia campo
 Concretis Cocytus aquis, Acherontica cursus
 Flumina suspendunt, tacitoq; induruit amne
 Vnda Stygis, præceps Phegethon silet aquare surdo.
 Amphitheatralem circum facit arca vasto
 Circuitu, medium dirimit via limite regio.
 Hinc cauea & statio vulgi promiscua, patrum
 Hinc locus, & sancti sedes orchestra senatus.

Sordæ

Sordidus aulae non quae fecere Britanni
 Textilibus lanis, neque Teutonius accola Rheni,
 Sed melior diuini manus aëra pingere formis
 Docta coloratis, paries operitur, & auro.
 Absconditque sicum scabri sub murice saxi,
 Longa quoque Attalico vestita sedilia cultu
 Horrorem Stygis auertunt, curuatus in arcum
 Alius assurgit turbamque leuatur in omnem
 Diuorum accubitus, qui cum rectoribus orci
 Ad festam venere diem, nam magna quotannis
 Haec ad festa cohors superum descendit Olympo,
 Solatura suos ac defensione clientes.
 Prima magistratus sedes, diui ordine longo
 Hinc atque hinc sedere locis insignibus omnes.
 Mox antris vulgata quies, tormenta malosque
 Praeco abigit manes, perque omnia compita pacem
 Aere iubet, magnosque tonans facit ocia cantu,
 Quo insonuere procul Ditis caua regna profundae.
 Exemplo attoniti lemures fugere sub alta
 Tartara, persimiles coruis, qui sparsa per agros
 Mars ubi crudeles bellando exercuit iras
 Corpora pascentes, hominum si turba repente
 Ingrusit, confestim alis tolluntur apertis,
 Et nemorum densas crocitas natat agmen ad umbram
 Oblite poenarum animas, licetore fugato,
 Exiliunt claustris, & quae iuuat ire feruatur.
 In voces scintillat amor, gestire voluptas.
 Incipit & latas vegetant noua gaudia mentes.

Ut quoties hymenaea epulis conuiuia lautis
 Accendere animos, primoque praemia cantu
 Iam sonat inflato Berecynthia tibia buxo.
 Murmur inequali strepitu fremit, altius illic,
 Pressius hic, incunt lati commercia manes.
 Undique odoratis spirant afflatibus aure,
 Ceucium vere nouo Pestana rosaria cultu
 Pumiceo rutilant, vel cum florentis Himetti
 Per iuga flant Zephiri, vel per iuga fertilis Hybla.
 Nescio quid caeli tellus habet, omnia ridem,
 Conventus choreaeque sonant, numerosa choraules
 Carmina voce canit, digitis caua tympana pulsant,
 Talibus officijs diui sua gaudia certant
 Inmanes transferre pios, dolor omnis in alta
 Tartara contractus miseras premit acrius umbras.
 Conueniunt animae fractis ad compita vinclis,
 Vestigantque oculis si quem fortasse suorum
 Conspiciant populo in tanto. Dare brachia collo
 Seque salutantum passim gestire cateruas
 Aspicias, animique affectum ostendere blandis
 Alloquijs, alacri vultu, manibusque leuatis.
 En subito pater Alphonsi de millibus ardens
 Emicat, & tensis natumque patremque lacertis
 Stringit, & otandem, clamat, mihi candida luxit
 Vna dies. Tu sancte Pater, tu chara propago
 Tunc ades? hi veri vultus an imagine fallor?
 Plurid illi in dulces lacrymas & ad oscula versis
 Adsumus, hi veri vultus, nec falleris, aiunt.

Utq̄ peregrinis amor est suauissimus oris
 Fronte, oculis, gestu, verbis erumpere certat
 Iuncta trium pietas, tandem sic incipit hospes.
 Te toto quasitum orco magnisq̄ vocatum
 Vocibus in cassum toties per stagna, per ignes
 Hic tandem Pater aspicio, tua sancta tueri
 Ora licet tandem, & venerandam agnoscere frontem.
 Tu verò, dilecte puer, quem ducere vitam
 Rebar adhuc, quanquam dulces amiseris annos,
 Id tamen vituter factum. Prolixior etas
 Peior, & humana crescunt cum tempore culpæ.
 Sed tua Callaico genitrix sata sanguine quondam
 Oh coniunx dilecta mihi, quo pectore tantas
 Fortune fatiq̄ vices, tot tristia bella,
 Quæ nostras, vt fama refert, arserè per vrbes,
 Quove animo tua fata tulit? superat nò? vel istis
 Ipsa quoq̄ est querenda locis iam corpore functa?
 Sic pater. Alphonsus dedit hæc responsa parenti.
 O genitor maiora, bonus regnator Olympi,
 Gaudia, quæ in stygio nobis dare debuit orco?
 Ista trium pietas coitu renouata secundo
 Aequiparat cæliq̄ dapæ, & gaudia diuum.
 O Audenti quam veridico mihi præcinis ore
 Cum fore dulce aliquid quoq̄, sub tellure monebas,
 Est sub Dite quies, est in Phlegethonte voluptas.
 Quod vita & regno teneris excludor in annis,
 Nec graue, nec miserum, nec lamentabile duco.
 Talibus orantem crebris singultibus ardor

Occupat,

Occupat, & clauso longum sermone silentem
 Commiserans ita susceptis auus inchoat orsis.
 Chare nepos, telluris adhuc contagia sentis.
 Hanc opus est animo nubem depellere fando.
 Hæc duo mortales memorant bona maxime, regnum
 Et vitam illam inopem morituro in corpore clausam.
 Sed mihi fert aliam melior sententia mentem.
 Namq̄ quid imperij moles? & publica rerum
 Cura quid? obscuris nisi tempestatibus actum
 Semper & assiduis iactatum fluctibus æquor?
 Nulla quies regnis, etenim vel operta tumescunt
 Bella sub insidijs, vel Marte geruntur aperto.
 Sunt reges iuga qua inuita ceruice feruntur.
 Liuor & ambitio primatum, insidæq̄ vulgi
 Mobilitas rerum semper studiosa nouarum
 Sollicitant regnantum animos, & pectora rodunt.
 Hæc sunt illa quibus regum excellentia sortem
 Præcellit communem hominum, mortalibus autem
 Omnibus à lachrymis, à sollicitudine sumens
 Vita aditum, graue venturos facit omen in annos.
 Scit Priamus Priamiq̄ domus, scit Roma suorum
 Cade madens regum, post longa atq̄ aspera bella
 Ille suo nil tale merens in sanguine ad aras
 Palpat, hos fato maiori ex parte cruento
 Depulsos ex orbe vorax absorbit orcus.
 Propterea memori quoties ea mente reuoluo
 Nec regni iactura grauat, neq̄ labilis æui.
 Hæc quoq̄ ni fallor, quamuis sub nocte profunda

hh

In

In Stygijs versetur aquis, odiosa putanda est
 Sors inaus, hic dolor est pro mille doloribus vnus,
 Formido hinc exclusa necis, quæ gaudia certe
 Omnia mortalis potis est restringere vite.
 Hic iter ad superos certum, mortalibus anceps.
 Hic scelere locus esse nequit, mortalibus autem
 Omne nefas, nam terra capax sentina malorum est.
 Omnia quæ quondam te sollicitare solebant
 Consilia & curas studia in contraria oportet
 Vertere, & ex animo labi vestigia rerum
 Terrenarum, oculosq; leuare ad Olympica regna.
 Ipse quoq; in primis olim post fata diebus
 Sic affectus eram, menti occurabat imago
 Importuna domus inter lamenta relicta.
 Et regni memor amissi suspiria & altos
 Ducebam gemitus, tabescebamq; gemendo.
 Nunc autem illecebras & opes & cætera regum
 Blandimenta minus pendoq; quam littora fluctus,
 Quam mare tranquillum venti, quam fulmina mota
 Sic pueri affectum senior premit, ille recepto
 Robore & absterfo redit ad primordia luctus.
 Prosequiturq; dolens afflictæ in ommoda matris.
 Flet genitrix, miseram dolor implacabilis haurit,
 Liquitur in lachrymas, renuit solatia, mortem
 Inuocat, & tardè fugientis irascitur æuo.
 Hoc superest in vita animum quod mulceat ægrum.
 Hoc solamen adest, in quo inclinata recumbit
 Tota domus, soror Hispanis magna indole regnis

Omnis

Omnia promittens, quæ Penthesilæa sub armis
 Quæ Tomyris, quæve Assyria regina gerendo
 Imperio exhibuit, sexum mentita virilem.
 Omnia germanus iam sollicitudine tandem
 Liber habet, scilicetq; habeat, merè regna sepulto
 Iam pacata silent, & tristia bella quiescunt.
 Talia narrantem contemplabatur, & vno
 Coniugis effugiem pater & se agnoscit in ore.
 Dum tranquilla dies abit, & cum talibus aufert
 Tempora colloquijs, sublimi d sede loquentes
 De superis vnus procul obseruabat, & ora
 Prævisum est nouisse, leues se attollit in alas
 Impiger, & tali affatur iam proximus orsu.
 Hæperia & mundi Reges saluete supremi,
 Progenies dilecta Deo, dum sancta subisset
 Romam ibi, Callistus eram, pia bella parantem
 In genus inuisum superis ad Olympica traxit
 Regna Deus, superest cui nos donauimus olim
 Purpureum diadema nepos, obiturus eundem
 Sorte magistratum varia, rectorus in altis
 Fluctibus errantem scopulosa per æquora cymbam.
 Passurus Gallorum iras, Campana q; bella,
 Dissidiumq; patrum, nunquam post funera ab vndis
 Eruta tranquillo visurus flumina vultu.
 Auxilio veni exulibus de more, parentes
 Cum quibus in summo dudum versamur Olympo
 Vos prisca saluere iubent, & tempora vestri
 Aduentus, expidi vobis occurrere, seruant.

hb 2

55

Sic ait, & dextram lato dat & accipit ore.
 Continuo Reges, vt cognouere loquentem,
 Assurgunt, promiq; patrem reuerenter adorant,
 Mox alacres sermonem ineunt, vltroq; citroq;
 Multa recensentes placidis congressibus illam
 Consumpsere diem, faciunt breue gaudia tempus.
 Sermo erat Hesperiae priscum decus, atq; gigantes,
 Quos Tartesiacos fama est bellasse per agros
 Cum superis, genus acre virum, Mauortia corda.
 Adyiciunt Habidis leges, & Gorgoris arma.
 Geriona triplicis caulas, armenta canemq;
 Gargitium, Libycis certare leonibus ausum.
 Et veteres Bacchi comites ea regna sequutos,
 E quibus extremo dominum comitatus ab ortu
 Lusus in Hesperijs posuit sua nomina campis.
 Additur his locuples animi, pauperrimus auri,
 Par veteri Curio, decimum Viriatus in annum
 Fortiter Ausonio patriam tutatus ab hoste.
 Ora subit, Gothus armipotens & Vandalus audax
 Hunnorumq; ferox rabies, truculenta Sueuum
 Progenies, cursuq; leues recitantur Alani.
 Has patrijs quondam gentes de sinibus ardens
 Bellandi procul egit amor, longeq; vagantes
 Ac veluti quaedam terrarum incendia claras
 Demolita vrbes, rapidisq; per omnia flammis
 Obuia bacchata fines tenuere supremos
 Hesperiae, Scyticum Oceano prohibente furorem.
 Et iam festa dies verso fugiebat Olympo

Cum repetens Erebi dominos grauiora sacerdos
 Exilia, & facilem paradisi ad limina cursum
 Regibus exorat, precibus chorus annuit aequis,
 Erveniunt animis in vota fauentibus omnes.
 Grata magistratus Erebi consulta reportans
 Pastor adhuc Romanus adest, & talia fatur.
 Vos pater assumptos pro religione tumultus
 Assertumq; decus fidei meditatus ab orco
 Eximit ante diem, cursu simul ite secundo.
 Cetera in elysijs domibus memoranda relinquo.
 Dixit, & extenso porrectus ad oscula vultu
 Collachrymat, regesq; pijs complectitur vlnis.
 Iam tenebris adoperta dies, iam gaudia clausis
 Discedunt hesterni iocis, rediere ministri
 Tartarea de fauce domus, animaq; redacte
 In sua claustra malis rursus exercentur eisdem.
 Ire parant reges numeroq; & viribus aucti
 Cum plebe umbrarum innumera, qua libera sancto
 Facta die turmatim ibat Titanis ad ortum.
 Tum senior dextra natum lauaq; nepotem
 Latus agens graditur, sanctumq; ita numen adorat.
 Magne Pater, qui sic altum regis aetheris axem,
 Vt bene consultum positis procul vndiq; regnis
 Esse velis, nec enim cura est tibi maior Olympi
 Quam Stygis, immensum studijs equalibus orbem
 Insipis, hinc scimus quod nos docuere parentes
 Omne quod est opus esse tuum, vigilantra rebus
 Tanta gubernandis, vt nil sine legibus vsquam

In tanta sit mole, pium te iudicat orbis
 Terrarum, maris, aurai, caeliq; parentem.
 Tu pater & custos rerum, tua sola potestas
 Fine caret, tua terrigenas inuisita gigantes
 Demolita manus congesta bitumine saxa
 Strauit, Erythraos fluctibus diuisit, Olympum
 Fixit, & ardenti curru Titana volantem.
 Cuncta potes. Sed amor nihil attentare proteruum.
 Tesinit, est pietas operum mensura tuorum,
 Hac faciles iras facit, & placabile numen.
 Tu nos Assyrio tractos de puluere membra
 Quos immunda grauant, quos intestina libido
 Trit, ab obscura pecudum ratione carentum
 Sorte parum procul amotos miseratus aborco
 Soluis, & ad superos sobolem reuocare caducam
 Niteris. His tibi pro meritis exoluere grates
 Non ego, non centum nostro de sanguine reges
 Sat fuerint, minor est animis humana facultas.
 Nos igitur partem immensis, Rex maxime, regni
 Exiguam rege, & inferni per inhospita mundi
 Stagna vebas, fessosq; breui fer ad aethera cursu.
 Hac vbi dicta, leui canum caput aura susurro
 Implicuit Lune similis, cum sera patentes
 Ingreditur thalamos frigenti pallida vultu.
 Et simul à curui prolapsa crepidine saxi
 Vox in luce sonans. Tutata est via carpite gressum
 Iam gelidis loca foeta vadis, iam stagna propinquam
 Vltima, quae lethe glacialibus asperat vndis.

Iam

Iam Stryga transistis, phlegethontaeq; lacunas,
 Et vada Cocyti magno resonantia luitu.
 Nunc superest Acherontae pars vna paludis,
 Quaripis inclusa suis, agitataq; curru
 Praecipiti, salit in fluctibus, fremituq; superbo
 In cautes irata furit, grauis alueus alto
 Gurgite perpetuum trahit ima in tartara murmur,
 Annis vbi transmissus erit qui terminat ignes.
 Frigida sese aperit regio, traciussq; per amplos
 Pigra gelu vada concreto tegit aquora campus.
 Hac totidem numero poenas totidemq; latentes
 Ad dextram laeuamq; sinus habet ora, profundis
 Fracta voraginibus, quibus excruciantur acerbis
 Luctibus argentes anima rursusq; per ignes
 A glacie, rursus ad glaciem reuocantur ab igne.
 Donec circuitu labes abraza peractio
 Diffluat, & simplex anima natura supersit.
 Sed vos quae moneo vigilantia aduertite sensu.
 Pons tremulis longa & gracili trabe coniugat amnem,
 Sub quo praecipites Acheron pice nigrior vndas
 Voluit, & effuso late patet alueus actu.
 Hac iter est commune, vado via nulla, natatum
 Non fert vnda rapax, neq; tali Hircana volatu
 Raptorem insequitur Tigris, neq; Parthica tanto
 Agmine per caeli nubem se abscondit arundo.
 Qui pontem ambiguo titubans pede calcat in altum
 Flumen abit, rapiturq; inferni ad limina Ditis
 Tartarumq; chaos, rapido vada vortice mersum

hh 4

Inuoluunt

Inuoluunt fundo, & fluuiio vox clauditur hausto,
 Nec remeare datur, donec de regibus vnus
 Iusserit à lictore trahi quod vidimus ipsi
 Sapius, in natos hæc est inuenta rebelles
 Pæna, quibus patrum grauis atq; odiosa senectus.
 Sed Deus insolita vestrum pietate laborem
 Adiuuat, & breuis est vobis concessa per auras
 Semita, & ecce leues superi quibus vtimur alas
 Tradimus, à tergo in pectus venientia ferte
 Lora sub axillas tripliciq; astringite nodo.
 His nedum fluuiiale vadum, sed & omnia regna
 Aeterno damnata gelu transmittere fas est.
 Qui pedibus glaciem atq; ripientia saxa peragrant
 Obiicibus crebris scopulorum, & gurgite multo
 Tardati, longo in pennis mærore senescunt.
 His fauor iste datur, qui se dum vita manebat
 Subsidiis inopum gratos fecere Tonanti,
 Vel quibus id pia posteritas post funera soluit.
 Sed quibus ingrati auxilia expectata nepotes
 Nulla ferunt, longos Erebi, sine fine recursus
 Cum lachrymis gemituq; iterant. Patrimonia nati
 Dilacerant patrum immemores, vt terra sepultos
 Est complexa, piæ abolent obliuia curas.
 At tu sancte pater, ne vos de limite recto
 Pellat in extremas Borea violentia cautes,
 Semper enim Geticis ora hæc aquilonibus alget,
 Riphæoq; gelu semper graue spirat ab axe,
 Quæ sit iter serua, lamenta audita per auras

Qua

Quæ media est regio, quæ sint extrema, docebunt.
 Nam voces vtrinq; sonant, fremit vndiq; stridor
 Horribilis, credas adductis faucibus vrsos
 Frenere, & agrotos tremere, ac rugire leones
 Anxie, & extremot auros mugire sub ictu.
 Auribus hic opus est, oculos vbi nubila vincunt.
 Cùm strepitus leuam veniet manifestus ad aurem
 In dextram fuges, cùm dextra lamenta sonabunt,
 In leuam preme, cùm lemures prospexeris atros
 Scintillare oculis, & respirare fauillas,
 Duc signum lustrale manu, dic nomina magni
 Regis, erit vobis cunctos via tuta per hostes.
 Laruarum natura fugax, si expaneris, audent,
 Si contemnis eunt, maiestatemq; tuentur
 Arte suam, si quid nequeunt, simulanter & astu
 Prætereunt, fictoq; tegunt odia irrita vultu.
 Cùm tumidi liuore graui tardare secundum
 Amitentur iter, motis tum fortius alis
 Carpe viam intrepidus, totoq; elabere nisu.
 Dixit, & in noctem lumen cum vocerecessit.
 Iamq; datis freti pennis, Acheronte relicto,
 Aëra tranabant læti stridentibus alis.
 Per similes cygnis viridi quos Mintius alga,
 Quos Maander alit, quos humida prata Caystri.
 Vndiq; lugentes animas, sæuiq; dolores,
 E puteis lamenta cauis, suspiria, & heu heu.
 Tum iuuenis pater, inquit, ades, confinia nostris
 Verba sonant, videor voces audire Latinas

hh 5

Sub

Sub glacie, hic aliquis Romano à sanguine surgens
 Sub pallente lacu pœnas in frigore pendit.
 Dixit, & in dextram paulum pendente volatu
 Vicinam apprehendunt cotem niuis imbris albam.
 Et taciti arreptis inclinant auribus ora.
 Continuo audite rixantum in gurgite voces,
 Obtusum ꝑ̄ sonans duro sub flumine murmur,
 Prima sono vox languenti, miserere dolentum,
 Et sine (clamabat) seffos spirare parumper.
 Altera crudelem referens Euristheatorua
 Intonat ore super. Si qua puerilia flagra
 Hæcenus inflexi tergo impatiente recusas,
 Quo pacto noiosa feres atq; aþera ferri
 Pondera? & intorto stridentes ære catenas?
 Hæc sunt que nostris epularum exordia mensis
 Ponimus, in melius crescent conuiuia. Rursum
 Prima exclamat, apud superos ego templa tenebam
 Vaticana, dabant Reges his oscula plantis.
 Cernemiser quibus insultes, reuerentia tanti
 Nulla magistratus Erebo? Num regna Tonantis
 Hæc quoq; Num stygio Christus dominatur in orco?
 Pontifices hac mole premi? leuiora sub ipso
 Tartareo Plutone dari tormenta feruntur.
 Altera mugitu sonat implacata minaci.
 Non animaduerso iura his damnus ordine, quod si
 Ordo animaduerti debet sacer, ordine functus
 Maiestatis inops, exauthoratus ad umbras
 Mittetris has, gemmis, ostro exornatus & auro.

Præteriti nota sola manet, cui fidere vanum.
 Ille tuus quondam splendor, tua tanta potestas
 Illa super terram cum vita excedit, ad orcum
 Venisti miser, obicænus squarrosus, & audes
 Hiscere, & antiquos Iouis irritare nepotes
 Futilibus nugis, & te iactare, quod olim
 Inter ones sortitus eras primatis honorem?
 Ostolidi, vt noxam sic & tormenta corona
 Atq; magistratus (frustra hæc pretenditis) augent,
 Discite sed sero, quando est rescipiscere vanum,
 Discite fortuna non fidere, discite fatum
 Ponere, sola potest hominem defendere virtus
 Orbi nunc lauta illa epula, nidorq; saliuam
 Eliciens, vbi procedens in fercula septem
 It saliare epulum? flauoq; onerosa fulerno
 Pocula? & assistens leuis & corrupta iuuentus?
 Orbi olorina subter velamina pluma?
 Serua, odorata chlamydes? Asiatica gaza?
 Auleata domus? stratis Asarota superbis?
 Debuit illa atas reprimi, & præsaga futuri
 Dicere, fors an & hæc olim meminisse pigebit.
 Prima iterum, merui (fateor) grauiora, feramq;
 Aequo animo, sed danda aliqua interualla dolori.
 Te quoq; dum crucias miseros, labor iraq; torquet.
 Si nos hac venia indigni, tibi consule saltem.
 Altera supplicibus magis irritata querelis
 Orasum plebs vincta caput, vestigia tandem
 Mittit in hos casses, humilem vestire figuram

Debueras, cum tenso ibas per compita collo.
 Nunc sera est probitas, pruritu ardentia terga
 Sancte pater, scalpenda manu hac: Tuus atq; tuorum
 Est nobis labor iste quies, dolor iste voluptas.
 Prima iterum. Postquam tua iam implacabilis ira,
 Perge, feri vestiga oculis ubi vulnera desint.
 O Erebi durum imperium, legemq; severam,
 O vacuas pietate domos, O immania regna.
 Altera nil mollita animo respondet amaro.
 Perditis hos fletus, nostra non regnat in aula
 Famineum pietas caput inclinata, nec amplum
 Nuda sinum mammosa nurus, que pignora laetat.
 Non elumbe sonans versis clementia sursum
 Luminibus, non Relligio tristi aspera cultu,
 Quæ filo insertis numerat sua murmura baccis.
 Non sunt hic Siloæ latices, non Salmacis undæ.
 Non piscina lauans pecudes Iudæa litandas.
 Hic recti censura tenax, hic mascula iura.
 Non ut apud superos egris blanditur inerti
 Auxilio, causas scrutamur, & hulcera ferro
 Scindimus ancipiti, morboq; medemur aperto.
 Hic iuste sanctæq; animæ Rhadamanthus & author
 Legum habitat Minos, atq; Aeacus, omne sub istis
 Iudicium, qui iustitia dum regna tenebant
 Orbe alio, cultu insignes hic iura ministrant.
 Hi saltem neq; concutiunt, nec amore feruntur
 Aut odio, meritis æqua dant præmia lance.
 Nos quoq; Tænarcis quibus ora infecta caminis,

Quam.

Quamquam nostra brevis fuerit fortuna, Tonantem
 Vidimus, & cæli summo regnauius axe.
 Nunc quoq; regnamus, nec enim sine Dite nocentes
 Multari, atq; obscura trahi sub tartara fas est.
 At tu implume caput cui tanta licentia quondam
 Famineos fuit in coitus, tua furta putabas
 Hic quoq; pratentu mitra impunita relinquit?
 Sic meruit tua fœda Venus, sic prodiga in omnem
 Nequitiam, ad virtutis opus tua auara libido.
 Illa Dionæ Cithereia munera conchæ,
 Illa pudicitiam quibus impugnare solebas,
 Et noctes emere, & nude indulgere palæstræ,
 Scimus & in scriptis tua sancta redegimus acta.
 At nisi fœminea tandem prece motus Olympi
 Rex afferret opem, cum iam suspiria raucus
 Ultima vix traheres, & mors incumberet ori,
 Noster eras, ego iam stratum tibi molle parabam.
 Larga ubi tartareas intrat sentina cloacas.
 Par meritis locus ille tuus, Deus iste malorum
 Fautor ut antiquis viduatam ciuibus aulam
 Et nostro mœstam exilio repararet in astra
 Colluuiem vulgi humani passimq; volentes
 Ire leuat, nolentem etiam prece palpat, & vrget,
 Ciuium inops, cælum meretrix, cælum intrat adulter,
 Sydera lenones habitant, mihi debita fures
 Regna tenent, bis iam, cælo semel, & semel ipsi
 Pellimur è terris, at vos habitabitis astra
 Sacrilegi, inflati, incesti, rabidi, atq; cruenti?

Sic

*Sic illi placet, & placeat, mihi forsitan olim
Non impune ferēs, & non sine vulnere multo
In loca peruenies quondam mea, pectora, terga
Et femora & clunes arma experientur auerni.
Talia mordaci latrabat Iuppiter ore.*

*At reges probra agro animo tam indigna ferentes
Disiliunt scopulo, Phœbiq; feruntur ad ortum
Obnixi in Boream, pleno namq; ore sinistrum
Ad latus insultans Boreas vrgebat in austrum.
Propterea in laeuam recto de tramite paulum
Inclinatur iter, ventosq; & frigora vincunt
Viribus, & rapidolatera exercente volatu.
Sicut vbi fluiuium certant transmittere nauta,
Prora per aduersum scalmis stridentibus annem
Vix agitur, quantumq; manus superantur ab vndis
Tanto nauta grauem portu secat altius æstum,
Ad rectum rediturus iter, cum flumine victo
In portum descendet aquis iam cymba secundis.*

BAPTI

BAPTISTÆ MAN-
TVANI CARMELITÆ
THEOLOGI:

ALPHONSI LIBER V.

*Am medium Boreale gelu, torpen-
tiaq; arua
Difficiles faciente vias aquilone seca-
bant,
Cum procul obscurum murmur gra-
ue mugit ab axe,*

*Quale in conceptu nymphi glacialis Olympus
Rugit agens tempestatem per nubila nigram.
Iam crepitu maiore tonat, iam fortius aurem
Pulsat, iter flectunt, & sponte aquilonibus alas
Dant pauidi, ac Boreæ arbitrio per inane feruntur.
Haud procul occurrit moles, vbi forte repertam
Dum circum scabri reputant latera ardua saxi
Montis in anfractu, rupem subière cauatam.
Dumq; silent, dum vix audent spirare sub antro,
Dum incumbunt oculis atq; auribus, ecce repente
Agmen adest, & turba obscura abscondita nocte.
Et quoniam crebro nubes caua fulgurat igne,
In tenebris modò clausa latent, modo aperta vicissim
Ora patent, vt nox alternat & igneus ardor,*

Tem-

Tempestas ventosa tonat, iaciuntq; fragorem
 Fulmina terrificum, conuulsaq; fulmine saxa
 Disiliunt, testudo Erebi tremat, antra reclamant.
 Marmure confuso tuba, cornua, tympana raucum
 Aes animant, Phario rudit vox Barbara sistro,
 Latratus lituorum plulant, venit ordine longo
 Prisca Deum soboles formis adoperta ferarum,
 In curuo delphine pater Neptunus aquarum.
 In ceto grauis Aegaeon, in hirundine Tethys.
 Nereus in vitulo, Rombi sub imagine Doris,
 Polypus est Proteus, Remoram Melicerta ferebas.
 Nautilus est mater, latet in Torpedine Triton.
 Ceteraq; aquoreæ velant sua numina formæ.
 Falcifer est Elephas, spinx est Saturnia Iuno,
 In cane Mercurius, Pallas subit ora Medusæ,
 Sub boue clausa Venus, sub olenti Mulciber hirco.
 In serpente Ceres, lupus est Tirinthius. Euan
 Lycis habet maculas. Latona filia Phœbe
 Callida, & vt perhibent nostra emula vocis Hyena,
 Mirum animal, modò mas, verso modò femina sexu.
 Phœbus equi caput atq; iubas ceruice comantes
 Vibrat, habet Lamia mater Latona figuram.
 Hi proceres inferni Erebi, grege pressa coacto
 Turba ruit, Ceruus crescens in cornua, paruus
 Ichneumon cute limosa, pannojsus & asper
 Præsus, Oryx cui terga pilo contraria verso,
 Lutraq; piscatrix, terræq; habitator & vnda
 Fiber, & inuadens iaculis bicoloribus istrix.

Trux leo, dente minax aper, & leuis ilia pardus,
 Lunatis panthera humeris, pede strennuarum tygris,
 Et cui cornutis nomen de naribus ortum.
 Et cui defensa est vno frons ardua cornu,
 Indi vniq; boues & semiferi centauri.
 Cetera præterea varijs animantia formis
 Qua Aethiopia desertæ colunt, vbi solis iniqui
 Impatiens tellus parit indignata venenum.
 Ista ingens stipante Ariës legione per orcum
 Et caput elatum vibrans, succensa coruscant
 Lumina sub trucibus cilijs, nodosa leuantur
 Cornua, & à fronte in dorsum contorta recurrunt
 In faciem, mucroq; minax falcatus vtrinq;
 Prominet, hirsutaq; cadunt de cornibus aures.
 Nigra cutis, nigrum vellus, succumbit a sellas
 Caudæ oneri, ne verrat humum. Syluestria Panes
 Numina, & agrestes Satyri monumenta ferebant
 Bellica, loricas, clypeos, & cetera Martis
 Arma triumphali ritu sistente sub altis
 Postibus, exanimas vbi mors cubat inter aceruos.
 Mars erat è bello rediens, quod gesserat illa
 Tempestate graui Turcorum oppressa tumultu
 Chalcidis Euboicæ tellus, vbi concita semper
 Aequoris alterno fluit vnda reciproca cursu.
 Tum Rhodus alatum Lacedæmona puppe leonem
 Tendere, & aduerso remis insurgere ponto
 Fudit & ingemuit cladis præsaga futura.
 Nam post Euboici vicina incendia belli

Ipsa sibi ingentem videt impendere ruinam.
 Thraicias igitur Mars implacabilis umbras
 Ducit ouans, & multa virum grege millia longo.
 Bosphorida obuersis in terram vultibus ibant
 Vana execrantes Mahomethi insonnia sero
 Intellecta, dolent Tanchais fraudibus orbem
 Turpiter illud sum generis pudet ore proteruo.
 Insimulant celorum iras, & fata, Deumq.
 Agmine in extremo Eumenides quae nocte feruntur
 Atq; Acheronte sata, contorto verberetur mam
 Sollicitant, ut pastor oues cum e montibus altis,
 Autumno, in campos redeunt armenta, reuerso.
 Eumenidum comes impatiens Furor intonat ore
 Stentoreo, & turba insultans, ita faucibus amplis
 Vociferat: Quae vos retinet mora? Tartarus omnis
 Confluit ad portas praedam visurus, ab antro
 Cerberus effusam gradiens vix baiulat aluum.
 Ite citi, longum superest iter, Ite nec istis
 Exspectate locis requiem, sinus iste negatur
 Crinibus illotis, fundo inuoluuntur Apella,
 Gens damnata, priusquam nata, videbitur illic
 Tota patrum series, bellax Othomanus, & ambo
 Orchanes assueti bellis, Amuratus vterq;
 Solmanus, fraterq; minor, Calapinus, & omne
 Vulgus, Hyperboreis quod nos ex montibus olim
 Caucaesas citra fauces & Casspia claustra
 Misimus, ut nostrum genus vlciscatur, & vltra
 Secula iam septem validis Christo imminet armis.

Hic

Hic etiam victo gaudens Imilinus Ibero,
 Et ferus Assyriae domitor Saladinus, & atrox
 Bendegar, hic omnes Tarabi, Thracasq; tyranni
 Vnhabitant primo generis cum patre sepulti.
 Cum quibus & vobis lautam Proserpina cenans
 In Phlegethontais picto sub forniceripis
 Letabunda parat, stratisq; tapetibus omnem
 Vestit humum, lata ornari iubet atria Pluto.
 Ite ad gentiles epulas, Christi arua nepotes
 Ista colunt, celeres inimica abscedite terra.
 A tera vos ora angustis amplissima campis
 Lucida perpetuis tenebris, fuligine semper
 Candida suscipiet, quod si sudore madebunt
 Corpora, Bistonis vos tartarus abluet undis.
 Talibus insultat dictis, & amarus abeno
 Verberat hastili, furcisq; bicornibus vrget.
 Exangues anima properant, odiosaq; monstri
 Verba ferunt grauius, quam duri verberis ictum?
 Prarabido cursu accelerant, & vertice presso
 Sub rigido intorquent liuentia terga flagello.
 Iam strepitu regio frigans abeunte silebat.
 Murmuraq; occiderant flexu intercepta viarum,
 E latebris reges ut aues iam sole reuerso,
 Post nimbosestate volant, alisq; feruntur
 Prapetibus Borea iam decresciente, geluq;
 Mitescente, velut gelidicum sydus avari
 Sol fugiens aperit Zephyros, & dulcia veris
 Tempora floriferi, glebis cum terra solutis

ii 2

Luo

Euocat è latebris virides in aprica lacertos.
 Ecce procul cernunt incertum lumen & albæ
 Nescio quid simile auroras, noctisq; tenebras
 Luce fãhiscantes tenui, pernicipibus ergò
 Fortius incumbunt pennis, agiliq; per auras
 Remigio tranant, & lucis amore feruntur.
 Iamq; dies vicina iubar spectabile longis
 Faucibus extendens humentem discutit umbram,
 Mitior & radijs mansueta calentibus herbas
 Fert humus, atq; situ sensim exoneratur opaco.
 Iam veniunt ebulliam circum marmora serpunt
 Flexipedes hedera. Veneris coma cespite raro
 Humentis derupe cadit, se gramine vestit
 Cui dedit & nomen paries. Chelidonia passim
 Surgit, & Ambrosia, semper viuentia pingui
 Fronde sedent in muscosis conchilia saxis.
 Supremum iam limen adest, Hyperionis ardor
 Ora subit, Phœbiq; acies immissa per antrum
 Fert atomos in luce natant luduntq; per auras.
 Iam cœlos ipsūmq; vident ascendere solem
 Crine coruscantem aurato, qui nuper ab undis
 Extollens illustre caput proiecerat umbram
 Noctis ad ardentem Libyæ super æquora libram.
 Et soror obuersis in tergum cornibus ortu
 Lucida iam quarto graditur, formosa sequuntur
 Monstra maris dominam pelagi, Nereides olim
 Dicta patris Nerei soboles ex coniuge Dori.
 Cymodoce, Thoæ, Cymsthœ, Linmoris, Proto,

Cal

Callianira, Agane, Melite, Galathea, Ianassa.
 Electra, & Glauce, Chymene, Doro, Amphithoëq;
 Atq; alia quibus est nomen commenta vetustas.
 Sic rudis illa etas erat, vt maris esse putaret
 Numina quæ salfos habitant animantia fluctus.
 At non cuncta tamen, sed quæ formata videbant
 Mollius atq; magis nostros imitantia vultus.
 Namq; opifex ac si plures effingere formas
 Nesciat in terris quales & in aëre fecit,
 Syderibus tales, tales dedit æquoris undis.
 Nam igitur spumante salo, lunamq; sequentes
 Artemouent vlnas, ductisq; per æquora suris
 Nunc capita extollunt, madidosq; ad tempora crines
 Virgineo inuoluunt studio, nunc ore supino
 In summo fluitant pelago, nunc pectore prono
 Per vitreas labuntur aquas, ad lactea plaudit
 Vbera, & à iugulo niueos excurrit in armos
 Poutus, & albentes gaudens amplectitur artus.
 Carceris inferni post longa ergastula tandem
 Iam penitus securi umbrarum & olentis auerni
 Syderibus reges cœloq; fruuntur aperto.
 Clausa diu frigente metu sincera voluptas
 Corda aperit, blandiq; mouet præcordia plausu:
 Dulcibus exultant curis, inuat ire per herbas,
 Et pede non pennis vti de rore volucrum,
 Quæ simul ac mensæ longo vada longa volatu
 Inuenère agros alis vestigia clausis
 Expediunt, letisq; petunt garritibus escam.

ii 3

Nec

Nec satis est spectare oculis, sed pectore pronò
 Purpureos humili carpunt de cespite flores.
 Summa ferunt per prata manus, balantia palpant
 Gramina, & absorbent redolentia naribus aëua.
 Ver erat, & segnes aperire Fauonius agros
 Cæperat, & miti campis alludere vento.
 A celo in fruges humus inuitata creandas
 In frondes formabat aquas, pingebat aperto
 Flore comam viridem, pulchro neu gratia desit
 Vlla operi, varios superinfundebat odores
 Dada, a se, retas spirans in gramina vires.
 Magnus & ascensu longus propè limen auerni
 Mons sedet, & celsum leuat vsq; ad sydera culmen,
 Ascensum via nulla docet, tamen ardua moles
 Spondet iter latum, nam totibus aspera nullis
 Tota vires, sepè aquato plana area tergo
 Præbet anhelanti requiem, de rupibus altis
 Soliuaga pendere fera per prata videntur.
 Nunc herbofa vides molli iuga surgere cliuo,
 Nunc syluis umbrosa comas attollere in altum.
 Ergo auidi ignotum speculandi è vertice mundum
 Conscendunt paribus studijs, & passibus aquis.
 Gætit auus, graditurq; nihil tardante senectâ
 Par iuueni, magis excelsis magis aura vigorem
 Ingerit æthereum, iam frons exuta veternum
 Tenditur, & viridis redit in sua membra iuuentus.
 Frigida canicies capiti fluit, vuida rugas
 Explicat, & viuum cutis induit alba colorem.

Co

Corda calent, nerui euigilant, venaq; redundant.
 Labra rubent effusa prius, caua tempora surgunt.
 Lene fluens in voce lepor, toruuntq; reuellens
 Ex oculis senium, dulces noua suscitât annos
 Gratia, prima uis tenero Gelafinus in ore.
 Alba rubet facies, crinis nitet & mulus auro,
 Et fluente humeros umbra tegit, omnia rident.
 Mirantur sese, & sistunt vestigia, versi
 Alter in alterius vultum, reducemq; iuuentam
 Contemplantur, vti quando iam sera nepotum
 Posteritas septem comites post secula vidit
 Iam duo de longo sua quærere limina somno.
 Omnibus est plusquam humana decus indolis vnum.
 Nec natura patrem, nec auum grauis indicat atas.
 Credere germanos, & eodem pignora partu
 Natâ licet stygio sancti de gurgite manes
 Dimissi ad superos orbi dominantur, & auras
 In quascunq; volunt species elementaq; possunt
 Ferre, voluntates animumq; secundat imago.
 Iam superant montem, iam summo in vertice longos
 Prospiciunt tractus, nec iam montana putatur
 Ora, sed immensis latè patet vndiq; campis.
 Sunt tamen in campis tumuli collesq; supini,
 Verùm humiles, sola frugiferis vberima glebis.
 Surgit ad occasum regio declinat ad ortum
 Leniter, & solem totis aprica diebus
 Accipit, humet aquis, vitrei per gramina fontes
 D. riuantur, eunt riuù salientibus vndis

Rura per & varijs fragrantia odoribus arua.
 Vndiq; fiat Pancheus odor, sonat vndiq; cantu
 Orphæo syluestre melos, terra æmula celo
 Grata coloratis spectacula collibus offert.
 Totus in arboreis annus sine frigore brumæ
 Frugibus apparet, florent, & adulta virescunt,
 Et maturæ rubent vna super arbore poma.
 Hoc in vite vident, istud mirantur in herbis,
 Et quasi lenta ferax fastidiat ocia tellus
 Orditur textiq; simul, que textuit offert
 Prodigæ, gaudet opus spectari, & ab hospite carpi.
 Sunt quæ hodierna dies, sunt quæ quoq; craftina semper
 Hauriat, ipse ager est, ipsi sunt horrea rami.
 Nil seruare opus est, campis penus vnica totis.
 Publica & appositis dapibus conuiuia passim.
 O qui nos tandem accipiunt post sulphura auerni
 Post stygios ignes lethæq; frigora campi
 Exultans exclamat auus, felicia certe
 Iugera, felices habitant quicunq; coloni.
 Ore hiat, & tensis oculis circum omnia lustrat,
 Vultq; loqui Alphonsum, sed mens dulci ebria risu
 Sensibus ex alijs fugiens in lumina sese
 Colligit, & muto vires non influit ori.
 Et pater admirans alto legit omnia vultu,
 Atq; ait, ô letis quæ tam indulgentia campis
 Sydera? nû Hesperidû nemus hoc, nû Theßala Tempe?
 Aut humus illa Arabum felix? vel forsitan illud
 Nobile Phæacum regis nemus? Elysium ve?

Ve!

Vel quas mobilibus placidum mare diuidit vndis
 Insula in Oceano propè littora Atlantica Mauro?
 Hi: superos misso solitos diuertere cælo
 Crediderim, si quando vacant cura, remittunt.
 Nam & superi qui cælorum conuexa gubernant
 Corpora, & hunc orbem, cessant, vicibusq; laborant,
 Non quod opus vires oneret, sed vt ordine regnent.
 Hæc defuncti operis veniunt, hic ocia ducunt.
 Quis decor arboribus? quis odor vernantibus agris?
 Quanta susurrantes deducit gratia riuos?
 Quæ iuga, quæ valles, & quam fecunda supinis
 Collibus vligo, nudum nihil, omnia vestit
 Sponte ferax tellus, viridis color omnibus agris,
 Non tamen est idem viridis color omnibus agris,
 Dumq; ita per tractus fando spaciantur amænos,
 Ecce procul contra veniens Audentius auro
 Flammigerat, diuisus apex in vertice gemmis
 Ardet, & extantes humeros & cætera membra
 Longa sub albenti velabat purpura bisso.
 Candida barba viro, coma candida, candida vestis,
 Candidus ore rubor, lata & robusta senectus.
 Pontificem dextra socij lauaq; sequuntur
 Cælico e multi, quos inter candida pectus.
 Flaua comas, alba ora rubens, aurata lacertos
 Eulalia, & consors certaminis atq; triumphi
 Leucadia exanimata metu, Lucilia gentis
 Fama Syracusia, pulchræ pulcherrimus vrbis
 Partus, odoratis caput insignita coronis

ii 5

Diuæ

Diua Agathe, longoq; Agnes vestita capillo,
 Et quam patre Syro genuit longinquus Orontes
 Margaritae, attollens oculos formosa nitentes.
 Omnibus his duplex florum decus, alba pudoris
 Lilia, & effusi rosa rubra in signe cruoris.
 Vt Ducis os puer agnouit, vestigia profert
 Impiger, impatiensq; moram praeruitur agmen,
 Pastoremq; sinu accipiens in gaudia totus
 Effluit oris inops, linguaq; oblitus adorat
 Pronus humi, leuat accliuem pater, atq; receptum
 Comiter alloquitur memorans iter illud opacum
 Tadiaq; & primolachrymas in limine auerni,
 Seruatamq; fidem, Reges iam proximus alto
 Accipit affatu, tenensq; amplectitur vlnis.
 Atq; ait, O longo vita mortalis & orci
 Defuncti exilio tandem venisti ad auras
 Aetheris, ipse quoq; Alphonfi non immemor adsum.
 Vos patres saluere iubent, vos sydera ciues
 Decevere suos, iam vos expectat Olympus.
 Sic pastor, regale sonans auus ore decoro
 Vt paucis responsa dedit, rogat arua doceri
 Tam claris opulenta bonis, tam dulcia visu.
 Annuit, & ductis per amena virentia pastor
 Luminibus, locaq; ostendens mota vndiq; dextra
 Incipit, & pedibus lentis ita fatatur eundo.
 Haec ea quae nostri generis pater arua tenebat
 Ante nephas, hic fons qui flumina quattuor implet.
 Hic arbor vitalis adhuc, & noxia poma,

Et

Et rami authores mortis, sedet ecce sub umbra
 Iuniperi vt regale odium cum euaderet olim
 Candidus Helias Thesbeo a sanguine cretus
 Magnus Arabs, cui Iordanes sua flumina fecit
 Peruia, & effuso vatem tulit alucis amne.
 Progenie felix & longa stirpe nepotum,
 Quos nutrit Carmelus adhuc, Carmelus ab alto
 Vertice prospiciens Cypriam, Paphon, Idaliumq;
 Vnde fluens Belus torrens breuis equor in altum
 Labitur, & secum vitreas conuoluit arenas,
 Insignis pietate senex Hiericuntis ad vnam
 Flammiferis occurrit equis & raptus in altum
 Aethera (Penehai currum videre volentem)
 Venit in hos campos, vbi nondum debilis auro
 Sed mortalis adhuc viuit rediturus in orbem.
 Ecce racemifero subitaurea mala canistro.
 Aspice quis canis vigor, & quam firma senectus.
 Hoc caelum, hi latices, prohibent haec poma senectiam.
 Hic telluris apex conuexo in sydera surgit
 Vertice, terreni pars haec altissima mundi.
 Orta dies nobis iam tres adoleuit in horas.
 Prima Indos aurora videt, modo lucifer illic
 Scandit, & exiles prima face porrigit umbras.
 Nam neq; terrigenis stellarum est omnibus idem
 Ortus & occasus, nox intempesta Latinis
 At Gallis nunc prima quies: Getulia nondum
 Est sopita, sedet positus Hispania mensis
 Coenatura, vehit primam iam vespera noctem

Quando

Quando oritur nobis aries, Athlantica tellus
 Aspicit ardentem chelae & brachia librae.
 Terrarudi tornata globo si plana rotundam
 Poneret effigiem (tantum locus eminent ultra
 Nubila) tota oculis esset spectabilis usq;
 Littus ad Hispanum, quod Leufide vapulat vnda.
 Hic neq; bruma gelu torpet, nec aduritur aestas,
 Nec pluuiam vapor exhalat, picea ve sonantem
 Tempestate Notum, nec ituram in flumina flammam.
 Sed coit in gelidum rorem, quo gramina semper
 Collachrymant, auramq; tenem, qua frondibus altis
 Murmurat inclinans vndantem leniter herbam.
 Maximus ingentem caelo curuatus in arcum
 Circus & à duplici fugiens equaliter axe
 Cui motrix anima incumbit qua sydera torquet,
 Hic tenebras lucemq; pares dispensat in horas,
 Ostenditq; polos nobis aquilonis & austri.
 Nec geminos tantum esse polos sed quattuor axes.
 Quos duo porrectis ad mundi extrema lacertis
 signauere suo excursu declarat Olympus.
 Nam licet erroneas septem maiora sequenti
 Corpora, in occasum primo rapiantur ab ortu
 Non tamen ire sua cessant vertigine contra,
 Et proprium lentis circumdare motibus axem.
 Signifer à medio quantum distungitur orbe
 Ad tropicos, tantò vertex mundanus ad austrum
 Pressior, ad Boream verò sublimius ipso
 Tollitur, erroneas septem qui sustinet axe,

Tam

Tam miris Deus ire modis astra ignea fecit.
 Ecce quod ad leuam raris micat ignibus astrum,
 Magnum ancile putes, syduq; immobile, verum
 Semper it & currens nunquam vestigia mutat.
 Et vicina breui circumfert sydera gyro.
 Id tellus ignorat adhuc habitata sub arcto,
 Trans mare littoribus clausum, sed Iberica virtus
 Nauae per australes paruo post tempore fluctus
 Innoua regna legens axem deprendet, & isto
 Cardine ad Eoos veniet duce nauita portus,
 Sicut ab Eois ad Hyperboreos, & ab Indis
 Per boream in fines Eurus fert carbasa nostros.
 Peruia sunt hominum generi maria omnia, ad ipsos
 Sitentare velit, si magno industria corde
 Audeat, Antipodes veniet, proramq; ligabit
 Littus ad ignotum medias vbi porrigit vmbas
 Nox cum summa dies Mareotica verberat arua.
 Insula in Oceano passim, terra vndiq; profert
 Extra vndas sua membra volens animantibus vsura
 Ferre redundantem, rebusq; vacare creandis
 Assidue, nunquam segnis, cum torpet ab ortu
 Gignit ab occasu, cum languida cessat ab austro
 Exercetur apud Scythiam, cum lenta superne
 Nil molitur, apud populos vbi mersa sub vndis
 Cuncta putant homines profert animalia, & omne
 Herbarum, frugumq; genus pertesa veternum.
 Sydereos ideo cursus Deus atq; recursus
 Fecit, vt in frugem positas agat vndiq; tetras.

Hæc

Hæc ea quæ nisi lethæis obliuia ab vndis
 Obrepserè, tibi veniens Alphonse loquebar
 Dum stygium graderemur iter per inhospita saxa.
 Et nunc ipse vides, sed mox magis omnia certo
 Percipies visu, cum summam elatus in arcem
 Arbitrio ingentem circum labèris Olympum
 Ipse tuo, & magni cernes regna omnia mundi.
 Ecce procul serpens flammis ter quinq; superbus
 Labitur, & sese sinuans lucente minorem
 Pectore, maiorem cauda circumligat vrsam.
 Sic homines hæc astra vocant, sit Græcia quondam
 Est sua sydereis commenta vocabula flammis.
 Signa draco aspiciens gelidis antarctica flammis
 Immensis immensa ligat complexibus astra.
 Astra gelu famosa, Scythis infesta, Sicambri
 Aspera & antiqua nostris ab origine Iberis.
 Circulus à libra (& libram monstrabat in astris)
 Vellus ad Hellaum magno per sydera flexu
 Se attollens sub se positis mortalibus auras
 Porrigit innocuas, lucis diuisor & umbra,
 Partibus æquatis, ita frigora partit & æstus,
 Temperiemq; facit, neq; solibus ardet iniquis.
 Humidus Arcadiæ cancer vetus incola Lerna,
 Signiferi versus Boream pars vltima, circum
 Deprimit obliquo visum qui terminat arcu,
 Aestiuamq; diem maioribus ampliat horis,
 Maiori premit igne solum, magis æstuat ergo.
 Extremis hæc Zona locis, medioq; tepescit

Limite,

Limite, vbi longè producto frigore noctes
 Vim Phœbi & radios cohibent, & idonea vitæ
 Temperies æstu surgit cum frigore mixto.
 Sed Deus hinc mortale genus procul arcet, & vltima
 Castoris & Pollucis iter depellit ad æstum
 Gangis, & Aethiopum campos, ad littora rubra,
 Ad Scyticos imbres, ad Hyperboreos Aquilones,
 Sarmaticos vltra montes, vbi non leuat vndas
 Pontus iners, strictumq; vadis glacialibus æquor.
 Illic tanta virum soboles inoleuit, vt ipse
 Insula in Oceano, rupesq; in montibus altis
 Luxurient, hominesq; ferant, ex agmine tanto
 Astra petunt pauci. Paucis, heu flebile dicta,
 Diuorum domus alta patet, vorat omnia Pluto.
 Ecce quot octauus radiat splendoribus orbis,
 Sed magis in Boream quàm se via lactea curuat,
 Plura quod arctoo spirant animantia cælo.
 Nobilior pars ista poli, quod signa fatentur
 Ipsa situ bissera suo vestigia ad austrum
 Et capita ad Scythici latus extendentia mundi.
 Omnia quæ Phœbi facies in luce diurna
 Terrigenis aufert, animis iam corpore functis
 Astra micant semper. Lux immortalis Olympo est.
 Sed terræ pars vna diem, pars altera noctem
 Semper habet, nunquam Titan complectitur omnem,
 Et luci oppositas cælo tenus erigit umbras,
 Quas cum luna subit, tristi fit pallida vultu.
 At subit aduersum quoties contraria solem

Non

Non videt, & cæco contristat sydere mundum.
 Sol quoq; si quando lunam super ambulat, orbem
 Abscondit non lucis inops sed lumine clauso.
 Cernite nostrates animæ, quæ nuper ab Orco
 Aduenistis opes cultumq; ardentis Olympi.
 Quot cæli pars orta rapit, tot sydera surgens
 Altera fert, toto luserit miracula mundo.
 Cernite Mauortem qui Iuheus ore minaci
 Nascitur, & supra pelagi se porrigit vndam.
 Quanta Venus decus astrorum, pronuncia Phœbi,
 Quanta Ioui facies, & quæ sua sydera raro
 Ostendit terris proles Athlantica, Phœbi
 Asseda, & aspectu splendor Saturnius ægro
 Quam maior quam terra patet, quam credere vultus
 Posit & immenso cæli quantum occupet orbe.
 Circulus à cancro veniens ad frigida capri
 Cornua signifer est, vbi quis mortalibus vnquam
 Suspiciens oculis tantos existimet ignes?
 Omiseri loca ter rigena qui obscura tenetis,
 Nec cæli nouistis opes, si cernere fas sit
 Hoc iubar, illa fugax malè mendicata voluptas
 Rebus ab obscænis fracto se extingueret æstu.
 Illi omnes terra affectus qui regna gubernant,
 Qui pacem, qui bella gerunt, qui pectora torquent,
 Se premerent, curas huc mens extenderet omnes,
 Huc animæ postquam vetus in lustralibus vndis
 Deleuere nefas, iam cæli ad limen iuure
 Conueniunt, cætuq; volant ad sydera facta.

Omnibus

Omnibus has uer est, quædo Phlegethonta relinquunt
 Panditur hæc statio, diuis hæc prima voluptas
 Propterea dum spirituum confluerit agmen
 Iustus in noctem lustrare virentia rura
 Primæuajq; domos licet explorare parentum.
 Sic ait, & lento graditur per gramina passu
 Versus ad auroram, sequitur chorus omnis euntem.
 Sictus ab Aegæo iam non Cerealia curru
 Triptolemi de more vchens, sed diuitem portans
 Ore per Hispanos caelestia semina campos,
 Contemptorq; necis Cucufas, & turbinis inftar
 Arriadas Laander agens, & tempora Paulus
 Omnia surgentis memorans ab origine mundi,
 Artis & ingenij locuples Isidorus vtraq;
 Inchyta Hæperia, clara hæc ortu, illa sepulcro.
 Hic sub, ime decus Libya Fidgencius o'im
 Exul & ablato sulcans maria aita magistro.
 Hic censor morum Eutropius, cui lata senectus
 Mixta iuuentuti vultu venerabilis alto
 Atq; Valentinis fratres in collibus orti,
 Passus vterq; ignes, & sanguine tinctus vterq;
 Hic Veri Valeriq; fides par robore, dispar
 Eloquio hic sermonis inops, ille ore disertus.
 Romanusq; pater Damasus, cui larus Arator
 It comes, & multo radians Prudentius auro.
 Sed liusq; graui resonans mysteria cantu.
 Atq; nouam terrica legem grauitate Iuencus
 Ausus & heroo Christum celebrare cothurno.

kk

Tn

Tu quoq̄ Sidoni proles Aquitanica, quondam
 Pastor apud Ligerim. Tuq̄ ð pietate refulgens
 Eximia Pauline pater, qui barbara vincla
 Forti animo perfers, & tu numeroſe Boëti,
 Qui ſeruare doces vocum interualla, lyramq̄
 Tendere, & inflari vocalibus organa ventis,
 Auſonio coniunctus adeſt, vos gloria tanti
 Magna chori, vos auratis Ferrantica plectris
 Carmina pangentes hedera, lauroq̄ decori
 Itis, & in numerum voces inflectitis omnem.
 Carmen erat poſitura iugum Granata ſuperba
 Gentis, & ad Chriſtum magno reditura triumpho.
 Nec tamen auctorem belli neq̄ bella canebant,
 Sed fore felicitiam proxima tempora curſu.
 Finierat cantus poſito lyra eburnea plectro,
 Tenſaq̄, diſparibus ſambuca triangula neruis,
 Quando iterum facunda mouens Audentius ora
 Proſequitur meritis felicem laudibus oram.
 O regum cognata anima, quacunq̄ per orbem
 Longinquis diuiſa locis maris aquora portant,
 Hic habet vnus ager, nec decolor India tantum
 Parturit enodes hebenos, nec media ſolum
 Fert illud nemus egregium laudataq̄ poma.
 Poma quibus ſanari anima dicuntur olentes.
 Nec thuris Saba ſola ferax, neq̄ balsama ſoli
 Dant Hiericuntini colles, huc omnia in vnum
 Conuenere locum, nec ſollicitare profundum
 Nare opus eſt Euris, Zephyris, Aquilonibus, Auſtris.

Hoc

Hoc omnis congeſta ſinu terrana voluptas
 Excluſis ſyncara malis, opulencia rerum
 Tanta, fide quia ſine caret, facundia glebe
 Vbertate minor, laus eſt prouentibus impar.
 Hec domus humani generis ſi femina fraudem
 Cognouiſſet, erat, fraudem nullo euo abolendam.
 Nam lemures quibus ingenium penetrabile, vaſtums
 Inſidum, verſutum, audax, auidumq̄ nocendi,
 Hinc noſtros egere patres, hic ſancta fuiſſet
 Et ſine labe Venus, ſancti ſine crimine nati,
 Vita inſons, tranquilla quies, aterna iuuentus,
 Tuta ſalus, hoſtile nihil, poſt dulcia ſecula
 In celum ſine morte aditus, ſua Lucifer arma
 Projiciens cum plebe ſua latuiſſet opaco
 Languidus, ater, inops animarum, inglorius antro.
 Et viroſa ſua rabies fraudata veneno
 Conatus memor inualidi ploraſſet inanem
 Inuidiam, nec tot ſpolijs diteſceret orcus.
 Iſtu per Elyſium memorans Audentius ibat
 Cum volucrem procul egregiam ſpeculatus in alto
 Culmine ſylvarum, preſſis veſtigia plantis
 Fixit, & extenta monſtrans nemora ardua dextra
 Siſte ait, ð Alphonſe, gradus, ac lumina tollens
 Ignotum cognoſce tuo genus alitis orbe.
 Celſa vides vbi pendentes diffundit in arcum
 Vndiq̄ palma comas & auis illa in vertice ſummo
 Vnicus eſt Phœnix, viden vt torquata coruſio
 Punica colla micent auro ſtent vertice pluma

kk 2

Coniſe

Conifero? crinale decus vibretur ab aura?
 Regia Sarrano totam chlamys induat ostro?
 In facie crista duplices, Sidonia virget
 Purpura caeruleam roseo discrimine caudam?
 Sola inter volucres nec mas nec fœmina, sexu
 Sola caret, Veneris sola auersatur amores,
 Secula sex viuit, neve his moriatur in aruis
 Cum venit suprema dies, Panchaia rura
 Inuolat, & thuris frutices & cinnama rostro
 Congerit, & castias, alisq; incendia motis
 Suscitât imponens tumulo, phœbea coactis
 Flamma iuuat radijs, subitoq; illabitur igne.
 Ipse rogo incumbens dulci sua funera cantu
 Aduocat. Est felix fatum atq; optabile, quando
 Post fatum noua vita redit meliorq; iuuentus.
 Vt Pyra consumptis euauit arida flammis,
 Prodit ab extinctis paruo post tempore mancum
 Reliquis animal, cui forma simillima campæ.
 Et sensim in primam celo aspirante volucrem
 Surgit, & antiquo crescens plumescit amictu.
 Et postquam leuibus se attollit in aëra pennis
 Fortior, & membris aquilam maioribus æquat,
 Huc redit. In medio recubans Taprobana ponto
 Tempora cognoscit reditus. Tum rusticus ergo
 Suspicit obseruans volucrem, nam creditur annuo
 Ille salutaris, pecoriq; & frugibus æquus.
 Ecce procul longæuus Enos, Iaretica proles,
 Reliquia antiqui generis, diffusa priusquam

Aequora

Aequora tellurem latè prostrata tulissent
 In iuga quæ miratur adhuc con. hylia vulgus,
 Sedulus ingenita studio pietatis ad aram
 Stabat, & è gregibus semper meliora litabat.
 Quod Deus attendens meliora in regna vocatum
 Transtulit huc, vbi securus modo Lilia carpit,
 Caruleo modo fila croci de cespite vellit.
 Vnius adhuc, robustus adhuc, non asperat artus
 Dura cutis, non est annis curuata senectus.
 Integer expectat supremi secula mundi
 Christigenis laturus opem, quando vltima sanctam
 Bellæ progeniem Christi oppugnabit, & orbem
 Cæde cruciatum molita extinguere tandem
 Dura, ferox, immanis, atrox, instarq; gigantum
 Impia, & elato superans Salmonea fastu
 Corruet, vt Phaëtona ferunt cecidisse nefandis
 Ausibus, ac Stygio domitum caput obruet orco.
 Tam florens tam lata cohors per amœna vagatur
 Arua leui incessu, permollibus adita cliuiis
 Iugera, per riguis humentia pascua riuus.
 Ad vitreum venère amnem, paulumq; moratos
 Squammigeri tenuère greges, nam gurgite in alto
 Nunc choreas nunc bella ineunt, liquidamq; palastram
 Mille modis ludunt, modo nittitur obuia lymphis
 Turba leuis, lasciuia, fugax, vaga, pendula, pernix,
 Lucentes cataphracta humeros, modò prona secundis
 Fertur aquis, modò transuersos obliqua natatus
 Dirigit in ripas, agili modo strenua saltu

kk 3

Emicat

Emicat in solem, squammisq; nitentibus auram
 Pulsat, & aëreos audet tentare volatus.
 Nunc in bella coit, nunc miro elabitur astu
 Ex avie, & rediens verso vada lucida cursu.
 Radit, & in rauro improvisa superuenit hosti.
 Pinna facit remes, caudarum industria clauum
 Exhibet, & per aquas, ut aues per inane feruntur.
 Dulce voluptatis genus id, sed rarius illud
 Cernere quo pacto venientes colligat austros
 Nautilus elabens pleno super aequora velo
 Nam neq; in Aemonia Tiphys prudentior Argo
 Nauta, nec Ionijs melior Palinurus in vndis.

Proripis crinita abies, & acuta cypressus
 In metam collecta comas, & Punica malus
 Aemula flore rosæ, folijs & vimine myrto.
 Syrtigenæ loti, Mauræq; Atlantica syluæ
 Progenies citrus, tinea; q; imperuia cedrus.
 Nec platani, piceæve absint, & opaca redactis
 In seriem a; horibus Xysto fit pergula longo.

Garrula plebs auium vernis exercita curis
 Per strepit, hæc natæ escam vehit, altera longè
 Navigat in prædam, vorat illa legumina rostro
 Quæ vomat in natos, salit hæc, illa incubat, omnes
 Abra Venus mouet in sobolem, studiumq; diurnum
 Est Venus & thalami, thalami sunt somnia nocte.
 Carminibus thalamos celebrant, in frondibus altis
 Connubio indulgent. Hymenæaq; festa frequentant.
 Sunt quoq; quæ sobolem ablaescent, & prolis adulta

Per

Per laureta nouos & per myrta volatus
 Dulcibus exercent studijs, non prælia vultur,
 Non mouet insidias auceps, non situla fraudem.
 Non cygnis infesta aquila, discordia nulla est
 Cum Trochilo, licet hic fastus nomenq; superbum
 Regis, & immeritos aquila indignentur honores.
 Concors Nyctimene cornix, cum coniuge Progne
 Nullum illic certamen habet, neq; filia patrem
 Scylla fugit, nec apio Meropen, nec vtroq; parentem
 Maior Itys matrem, nec Dadaliona columba,
 Prole noua exultans galeæq; insignis alaunda,
 Cantat, & ascendit, ductoq; per aëra gyro
 Se leuat in nubes, & carmine sydera mulcet.
 Memnoniæ, Diomedææ, Meleagrides, audax
 Picis in auspicijs auis obseruata Latinis,
 Per dumeta sonant, miratur Achantida pictam
 Psitacus exiguo modulamina frangere cornu.
 Germanæ quæ nostra ferunt Acheloides ora
 Mirantur pauonis opes, & lumina centum.
 Cum sobolis parua longo grege Dadala perdix
 Decidua frugem legit, & matertera phæbi
 Herculeo nunquam morbo afficienda coturnix.
 Innumeraq; alia volucres, nec frigore pulsa
 Vere reuertuntur, sed tota ætate perennant.
 Sponte homines adeunt, atq; applaudentibus alis
 Elata in digitos nostris sua pectora iungunt
 Pectoribus, dicas studio gestire loquendi.
 Iam vicina cohors fonit qui parturit annem,

kk 4

Ecce

Ecce virum videt umbrosa sub rupe sedentem
 M. ille sup r gramen, vernans humus alta sedile
 Eleuat, in virides vestigia porrigit herbas.
 Allidunt pedibus violaria, Amaracus vngues
 Ingređitur flexa niueos noua lilia flores
 Vix ceruice ferunt, proles Cephisia fundit
 A radice comas, densis Salianca manipulis
 Luxuriat, sic molle Thymum, sic concolor iris
 Nubibus, astium cum sol contrarius imbrem
 Pingit, & in nebulis Thaumantias erigit arcum.
 Omnis aeger fluit in sobolem, natura silenti
 Nocte adit ethereas animas, quae sydera voluunt,
 Illa artis documenta ferunt, illa omnia miris
 Producenda modis solerti indagine monstrant.
 Docta redit, caeliq; ignes alumnq; calorem
 Solis & aërorum referens, illabitur vndis,
 Intrat humum, sparsas elementa per omnia causas
 Visit & aeterno iubet indulgere labori.
 Illa opera, vt valuis aurora patentibus albet,
 Ad sua consurgunt, tepidis hęc semina lymphis
 Mollit, & igne fouens teneras extendit in herbas.
 Hęc volucrum fetus auctis per viscera neruis
 Texit, & in variis aptat caua guttura cantus,
 Ludit & in plumis, & picturata figurat
 Tergora, nunc auro pennas, nunc murice tangit.
 Hęc docili ingenio parat instrumenta viaq;
 Sensibus argutis habiles, quibus omnia discant
 Carmina, & auditas imitari ac reddere voces.

Astra

Astra etiam pluuiasq; docent, & certa dierum
 Tempora & annorum, sic ver cognoscit hirundo,
 Huiusmodi hyemem, ventos & fulmina cudent
 Et tempestiuos campis sitientibus imbres.
 Et quoties opus est, operam famulantur ad omnem.
 Sic horti sic rura virent, opulenta superbit
 Terra sub ornatu vario, gaudetq; videri,
 Et proprias ostentat opes, aurata corimbo
 Chrysocome passim, passim vernant holochrysi,
 Autumnale crocum, rosa gloria veris adulti,
 Calta rubens, hiacynthus adhuc antiqua doloris
 In folijs monumenta gerens, & nomina regum.
 Ipse quoq; exhalans nullos amarantus odorem,
 Flos an spica magis dubium, vestita colorem
 Puniceum, molles hyemi factura coronas.
 Nam postquam hyberna Boreas niue sustulit hortos,
 Inpersis rediuius aquis animatur, & ardet.
 Talia per campos gignens Ganaëden apricos
 Ornamenta, senem cingit florentibus herbis.
 Imminet à tergo rupes fruticosa, comantem
 Inclinans de rupe iubam, munimen ad aëstem
 Sylua facit, syluaq; incumbens vndiq; lapsu
 Vineae pampineo longis tentoria ramis
 Spargit, & ex viridi pendet vindemia tecto.
 Lena viro diffusa pedes velabat eburnos
 Vnguetenas, late radians splendore niuali,
 Vt splendere gelu superincrustata sereno
 Nocte solet nix strata iugis, cum manè resurgens

kk 5

Sol

Sol videt albicomos radianti sydere montes.
 Candida Casaries capiti, coma candida mento.
 Et grauis in roseo lepor, & reuerentia vultu.
 Continet explicito reuoluta voluminalibro
 In genibus, Pathmæa legit miracula mundi
 Signa senescentis, nulli intellecta nepotum.
 Extemplo strepitumq; pedum, murmurq; loquentum
 Sensit, & assurgens positus in gramine chartis
 Occurrit blando alloquio, vultuq; sereno.
 Et postquam didicitq; moras causamq; morandi,
 Non ad terrestres epulas, nec ad ocia diuos
 Allicit, auxilij nec enim mortalis egent dij.
 Sed longè meliora animo conuiuia voluens
 Per loca celestem ducit tempæa cateruam.
 Saxum ingens, specularè vocant, lauore corusco
 Funditur in latum crustis glacialibus orbem,
 Et collis iuga summa tenet, quæ respicit austrum
 Palmarum iuga perpetuis frondentia syluis.
 Hic quoties præscire senex arcana futuri
 Temporis optasset solus residebat, Olympi
 Vota senis regina sequens in marmore formis
 Mobilibus rerum euentus monstrabat, & omnem
 Rem fieri cernebat, vti qui somnia noctu
 Vera vident, adeo indulgens & prona nepoti est.
 Huc vbi vettä cohors senior conuersus ad agmen,
 O superi, cuius gentis cognoscere casus
 Vultis, ait, cui quæ immineant discrimina regno,
 Cui quæ sit fortuna loco ventura diebus,

Quos

Quos atas longinqua trahit, dignoscere vestrum est.
 Hoc miris aptata modis dabit omnia saxum
 Regina diuisim officij ac munere magno,
 Has ego iam pridem, metuens ne Daunia rursum
 Arua iugum Libyæ præmeret (nam lora tenebat
 Fœmina Parthenopes, ideoq; ea regna lababant)
 Accessi ad sortes, & ad hæc oracula veni.
 Continuo à vestris video super æquora classem
 Littoribus solui, summaq; in puppe tenentem
 Cum consanguineis Alphonsum regibus arma
 Bellica in Italiam ventis dare vela secundis.
 Et comes Alphonso fidum qui posset Achatem
 Vincere consilij & dulci Nestora lingua
 Condissaluus erat, soboles Hæredia, magno
 Dux animo, cui maiorum celebrata per omnem
 Hesperiam virtus erat in facta ardua calcar.
 Quattuor ipse rates excelsa mole superbas
 Ausonium in Martem patrijs ducibat ab oris.
 Signa duci multæ magnis cum turribus arces.
 Nam soliti expugnare arces pro insignibus arces
 Accepere atavi, signataq; arcibus arces.
 Postea magnanimos ausus imitata parentum
 Posteritas generosa suis sub regibus, inter
 Hesperia primos proceres extendere famam
 Et claris angere decus voluere sub armis.
 Hinc alius soboles noua Condissaluus auitum
 Nomen habens, sed adhuc lætenti infantulus æuo.
 Ipse sacras ad dura manus non porriget arma,

Relligio

Religio iuuenem pietasq; innata deorum
 Praeficiet sacris, illum Romana videbit
 Tarraco, solenni pompa descendere ad aras,
 Stipatumq; graui patrum dare iura senatu.
 Ipse gubernator Romam moderabitur, ipse
 Parthenopen, missus bella inter Gallica regum
 Reliquias vehet ad Siculos, & sydera vincet
 Consilio, fatali odio prudentia maior.
 Tum demum virtute minor fortuna minari
 Desinet, & flabit ventis ad vela secundis:
 Ipse suos tandem pulsus Iberica Mauris
 Aspiciet gaudens reges in regna reuerti.
 Et laudi aeternum meditando decus, ocia rumpet
 Pieridum, multoq; auro vatum ora mouebit,
 Magnificus contemptor opum, de sanguine regum
 Et bene de patria meritus, sub muricis vmbra
 Dignus honoratos inter consistere patres.
 Mirabar quae fata virum, quae numina regem,
 Omnibus insignem officij in regna vocarent.
 Ecce fretum Genuae classis noua sulcat, & altis
 Nauigat antennis, sequiturq; per aquora regem.
 Iam Lygur Hesperio, classi iam proxima classis.
 Rostra premunt rostris, bellum graue surgit in vndis.
 Tela volant, Lygur inualuit, spoliatur Arago.
 Hesperios inter proceres, quos inuida laudi
 In pradam fortuna dedit, tum prima ferebat
 Alphonso sub rege merens Antonius arma,
 Cui genus & patrium dederat sua Corduba nomen.

Pista

Pista sua gentis signo de stamine Scrum
 It iuueni super arma chlamys, dextroq; leonis
 Ex humero caput os aperit, de poplite lauo
 Os aliud contra fauces ostendit, & inter
 Trabs virgata fluens in morem fluminis vndam
 Accipit à rugis, & hiantia coniugat ora.
 Alba chlamys, ducta in rectum ter pectora virga
 Quinq; color caeli media, quae est latior, ambas
 Inficit extremas Sarrana purpura concha.
 Incisas vtring; duas, vt & ora leonum
 Fulua croco textura parum flauente colorat.
 Ipse pium casus dominum comitatus in omnes
 Venit ad Insubres, vbi postquam vincula passo
 Assuit Alphonso melior fortuna, relictus,
 Seu fuerit casus, seu caeli immobile fatum,
 Egregium decus, & nomen sibi fecit in armis:
 Hinc noua progenies veniens à sanguine prisco
 Nasctitur, Ocnæos vbi circuit vnda nepotes.
 Petrus enim senis Antonij generosa propago
 Mintiadas adiit populos, vbi Gonzagarum
 Regia, & insignem claro sub principe nactus
 Eximia virtute locum, primordia genti
 Condit, & arnosus cedet iam frigidus aeo.
 Praetereo euentus varios, aduersa secundis
 Interiecta tulit tandem sua premia virtus.
 Parthenopen subit Alphonso, Campania regem
 Accipit, atq; nouo venit in noua regna triumpho.
 Sic senior, meditata cohors promissa volutat

Iam

Iam dudum quae sint potius scitanda, nec vltra
 Alphonsum differre valens ardentia vota,
 Sancte pater, dixit, cui scire latentia semper
 Atq; alijs ignota dedit regnator Olympi,
 Scis Mauris partem Hesperiae parere tyrannis.
 Scis quantum sudatum armis, scis sanguine quanto
 Et quibus est certatum odijs iam saecula septem.
 Da quae fors hanc regna manet, quae fata sequamur
 Hesperiam. In nostra quod posteritate futurum est
 Dulce, velut quadam ex specula procul ante tueri.
 Ore iuuant studijsq; omnes ardentibus orant
 Id comites, nec quari aliud potuisse fatentur
 Gratus. Ergo animis omnes concordibus astant
 In lapidem conuersi acies. Mora nulla theatrum
 Nascitur, & sublime sinu diffunditur amplo.
 Apparent cum plebe patres, Deus Irade clausus
 Excelso sedet in folio, ducente Iacobo
 Hesperiae custode. Nouis animosus in armis
 Rex Hispanus adest, gemmisq; opulenta virago.
 Demissis formosa oculis ante ora senatus
 Ferranti coniuncta venit, cui Corduba & altrix
 Regnorum Castella subest, decor indolis alta
 Indicat ingenium cum religione pudorem
 Cum pietate, virilem animum, clementia corda.
 Omnia discernunt, etenim quaecumq; videri
 Diua dabat, dabat agnoscere, secumq; ferebat
 Nomina & indicium rerum simulacra suarum.
 Ipse alto pater a folio mouet ora, manumq;

Connubiumq; iubet, magnis applausibus adsunt
 Diui alacres, ad festa omnes Hymenaea ministrant.
 Circus abit, Reges abeunt, cum regibus agmen
 Spirituum ductis abiere per aera pennis:
 Mox oculis omnem Hesperiam subiecit imago.
 Altera Pyrenes surgunt iuga, surgit Arago,
 Tarraco, Carthago, cultisq; Valentia campis.
 Et Nauarra magis Boreali obnoxia plaustro.
 Hesperia pars ista prior, magis arcta duobus
 Angustata fretis, hinc Oceanitides vnde,
 Hesperius premit inde sinus. Pars altera longe
 Fastior & campis diffusa patentibus orbem
 Porrigit immensum triplici circumdata ponto.
 Hanc partitur Anas, sinibus modo latior amplis,
 Nunc strictis collectus aquis, nunc flumine merso
 Sub tellure latet, reduci modo nascitur amne.
 Et tandem mare quod magnus cognominat Atlas
 Intrat od occasum veniens Titanis ab ortu.
 Apparent vada longa Tagi, fugit vnda citato
 Flumine Tolletum properans. Apparet Iberus,
 Cantaber, ingreditur Celsam, iam maenia radit
 Caesaris, absorbens Cingam, Sicorinq; superbus
 Ambulat, apparet longum sinuatus in amnem
 Bethys, & in ripis Bethys celeberrima fama
 Corduba, & Alcide pelago vicinior Hispal.
 Ecce procul Phaebo tellus vicina cadenti
 Concolor est caelo, dicas hastilia turres
 Ossonobe, pens ex oculis aufertur Olyppo.

Ecce metalliferi tractus, ecce alta Sagumi
 Tetia, & tergemini vt fama est Pallantia quondam
 Regia Gerione, veterisq; Numantia belli
 Conscia, & aprica cum flumine collis Iberda,
 Vadē ferunt ortum veteres habuisse Sicanos.
 Ora virens Spario latis longissima campis
 Panditur, & regio Zephyris vbi flantibus aura
 Gignit equos, & purpureo terra inclyta cocco.
 Sic oculos pictura mouet simulacraq; mentem
 Sic rapiunt, sic est veris forma amula rebus,
 Vt lapidem saepe obliui presentia credant
 Cuncta, nec ostendi signis & imagine facta.
 Alta Oretanis Granata in montibus austrum
 Respiit, atq; oculis albas procul exhibet vrbes:
 Eleuat in Libyam saxosa cornua frontis,
 Angustasq; freti fauces premit ardua Calpe.
 Et vastam vndarum videt alta per ostia molem
 Lucāri, ac viridem ruere atq; insurgere pontum.
 Huc diui ingressi totis noua gaudia tectis
 Ingressere, micant altis in turribus ignes.
 Aera sonant, iam signa vno duoregia circo
 Auratis coeunt limbis, noua foedera regum
 Attestata, domos velant, iam fronde columnae,
 Fronde coronantur postes, & limina & arae,
 Tempa virent, passim choreae, conuiuia passim.
 Et iam sublati populos in praelia mensis
 Sollicitant, ad bellum omnes animantur Iberi.
 Celticus, & Gallis Vasco conterminus oris,

Can-

Cantabri Grauiq; ruunt, ruit impiger Astur.
 Celtiberi ferro insignes, Tartesia pubes,
 Gallaici, & quicquid populorum Hispania pugnae
 Continet, hinc regina mouet, Rex belliger illinc.
 Arma striant, enses acuunt, hastilia radunt.
 Acris equi tergo insultant, leuis arma iuuentus
 Tentat, & ad duram Martis se accommodat artem.
 Ecce fretum Libyae campisq; liquentibus aequor.
 Classis adest, mare veliuolis iam nauibus albet,
 Haec Zephyro spirante volant, haec flantibus Euris.
 Iam coe're, putes altis in fluctibus arces
 Nare, iacent aliqua, & remis gradiuntur & aura.
 Sunt nullis habiles remis, gradiuntur & aura.
 Puppibus armatis malorum in vertice grandi
 Accipiunt cratera viros, & missile ferrum.
 Per campos erata acies glomerantur, & hastas
 Et tormenta vehunt plaustris quibus ardua pulsent
 Maenia, & aereas turres, & aeneae claustra.
 In medijs rex altus equo cataphractus abeno
 Castra mouet, turmasq; regit, loca praeripit hosti
 Opportuna, velut tumulto speculator ab alto,
 Cuncta oculis animoq; videt. Granata tumultum.
 Audit, & agra metu magno suspiria ducit.
 Vt cum indignantem nigris in fluctibus iram
 Neptuni caeliq; vident incumbere nauta,
 Et procul a terris aquilone agitantur opaco.
 Exitium Mauro incumbit, super ardua cursant
 Maenia, & inuectis onerant pinnacula saxi,

ll

Sol-

Solliciti munire aditus, & cingere fossis
 Oppida, & armato portas custode tueri.
 Duj verò quibus est Maurum tutela, relicto
 Praesidio gentis Libyca, magno agmine migrant
 In nebulas gruibus similes, quas bruma coegit
 Quærelittoribus vicina tepentibus aqua.
 Iudicium sensere Dei, sensere Tonantem
 Annuere inceperis, & ab alto incendia belli
 Missa, & ad Hispanos reges sua regna reuerti.
 Iam in foribus furor arma sonat, iam classica Maurum
 Audit, & ad pugnam properans Agarena iuuentus
 Erumpit portis, campoq; infusa patenti
 Cogitur in cuneos, longisq; minaciter hastis
 Diro animo trucibusq; oculis in pralia fertur.
 Aduerso sole arma micant, mucronibus ardor
 Fulgurat, hastarumq; seges procul alta refulget.
 Ecce egres vndatim aduersa bellator ab vrbe
 Funditur, ac si omnes vnà intra mœnia Mauri
 Se abdiderint, totumq; ruat genus arce Libyssum.
 Contra animis armisq; potens Hispania turmas
 Explicat, & duplici cornu circumuenit hostem.
 Iam tuba terrifico bellandi exordia cantu
 Nunciat, & pugna immixtis praluditur hastis.
 Mox acies vtrinq; ruunt, extollitur vmbra
 Pulueris obscuro conuoluens omnia nimbo.
 Per galeas, per thoraces salit aspera grando
 Missilium, tonat elato pila plumbea fumo.
 Fisa acies Hispana parum succumbere primo

Agmi-

Agmine, & a cornu fugere inclinata sinistro.
 Nec mora, rex animaduerso se in bella periclo
 Propripit, agmen agens equitum, Mauroq; repentè
 Se obiciens volat in medios, vbi densior hostis,
 Et penetrans cuneum trabe fulminis instar eunte
 Præterit, ac stricto rediens fodit vndiq; ferro.
 Scuit, vt inter oues atrox lupus ore cruento,
 Et claudit sibi cæde viam, fera pectora Mauri
 Obijciunt morti pro libertate ruentes,
 Vel madent, rigat arma cruor, rubet aquore sanguis,
 Et tandem ardentis pugnae sub pondere Maurus
 Deficiens iter ad muros festinat, in urbem
 Turbatus ruit ordinibus, Tartesia pubes
 Terga premit iaculis, & proni in vulnera Iberi
 Infodiunt profugis ferrum. Stragem atq; rapinam
 Quis referat? totis prostrata cadauera campis
 Fine carent, terra ingenti sub cæde sepulta
 Horret onus, grandesq; virum formidat acervos.
 Obsessi veniam ciues de mœnibus orant,
 Adijciunt precibus lacrymas, & brachia tendunt
 Suppliciter. Victam ingrediens Rex accipit urbem,
 Atq; superstibus parci iubet, altera turres
 Signa ferunt, danturq; nouis custodibus arces.
 Rex legit ex bello captis quos munera mittat
 Italia, sedet armatus plebemq; recenset.
 Iam iubet imponi ratibus, iam vela secundis
 Instantur Zephyris, verrunt mare, prospicit ortum
 Prora, volant alacres, fertur sine remige puppis

ll 2

10

In nullum depressa latus, Balearica saxa
 Prætereunt, præcul ostendit sua littora Narbo.
 Iam tellus Sardoæ procul, Cynnaeque longè
 Detegitur, Lygurumque vident nigrescere montes.
 Iam Genus freta lata tenent, Tyrrhenaque sulcant
 Aequora, saxosæ radunt vada proxima Macrae.
 Pisarum post terga lares relinquuntur, & Arni
 Oritur, & effosso diues Populonia ferro.
 Et iam vela legunt, pressoque ad littora clauo
 Succedunt remi Zephyris, Tyberimque subintrant.

BAPTISTAE MAN-
 TVANI CARMELITAE
 THEOLOGI:

ALPHONSI LIBER VI.

Nterea Hispani motis certamina ca-
 stris
 In noua surgentes currus & inertia
 plaustra
 Exonerant, aliisque locant tentoria cam-
 pis

Solliciti, & circumducto sese aggere cingunt.
 Belligeri erumpunt Numida, telisque laceſſunt
 Hesperios, oritur sumpto pugna aspera ferro.

Rex

Rex alto sublimis equo locat ordine turmas,
 Partiturque vices, doctus sine cade suorum
 Vincere, & ingenio vires antequam sagaci.
 Mars utringue furit, pubes Hispana superbam
 Progeniem maiore animo, melioribus armis
 Opprimit. Ecce Astur scalis ad mœnia motis
 Conuersi ad muros clypei sub tegmine clausus
 Scandit, & irrumpens captam populatur Alamam.
 Si referam pugnas omnes, si prælia dicam
 Omnia, fatidicis quæ sunt ostensa figuris,
 Antè ruens cum sole dies extrema sub vndas
 Ibit, & accendet nocturnos Hesperus ignes.
 Plurima sortilegi recitantem oracula saxi
 Sit satis euentus belli recitare secundos.
 Carthama diripitur, summis in collibus arcem
 Pandit, & Hispanos bipatentibus Halora portis
 Accipit, excelsæ montana cacumina Rhonda
 Occupat insidijs miles, iam porrigit arma
 Loxa, labant Malacæ vires, tot cadibus impar
 Dat victas in vincula manus, Abdera tumultu
 Est oppressa graui, magnos Almyria plañctus
 Audit, & attoniti clamant ad sydera ciues.
 Lugent Herculei circum maris æquora passim
 Sedibus expulsi patrijs, & Punica frustra
 Littora prospectant Mauri, via nulla per vndas.
 A tergo ferrum & flamma fremit vndique Maurors.
 Et mare cum ventis & tempestate furorem
 Tollit, & in cælum salientibus albicat vndis.

ll 3

Albu-

Albnecar prostrata iacet, iacet inclyta quondam
 Cartalo, iam Marbella caput iam Munda superbum
 Submisere iugo, campos incendia vastant.
 In iuga proserpunt ignes, procul ardua fumant
 Mœnia per montes, dant saxa ruentia saltus
 Aëreos, secumq; trahunt derupibus ornos.
 Quod superest flammis, ferrum rapit, ò metuendas
 Cœlorum diuin. q; minas, ò sp. endida vulgi
 Regna oculis intus squallenti horrentia nocte
 Semper, & æternum cæco agrotantia morbo.
 Itur ad extremum belli decus. Itur ad alta
 Excidium fatale vrbi, maiora parantur
 Castra, nouos cum rege subit regina tumultus.
 In montana equitant acies, pedes ordine longo
 Per deuexa mecat montis iuga, classica valles
 Classica montanos apices & tympana campos
 Terrifico absterrent sonitu, tenet omnia Maiors.
 Antè ipsos Granata oculos noua mœnia surgunt.
 Et fidei cognomen habent, iamq; ardua moles
 Aemula Granata celsas ad sydera turres
 Eleua, & magno Hispani molimine sudant.
 Ipse operi Rex primus adest, & regia coniunx
 Praefecti de more operas hortatur, & vrget.
 Ecce procul senior longinqua à limine porta
 Attonitio similis, paucis comitantibus ore
 Squallidus hirsuto, dubitat quo tramite gressum
 Dirigat, ambiguusq; diu modò lumine pontum
 Turbidus obscuro, montes modò respicit altos,

Abda-

Abdalis est, in castra venit. Rex splendidus alto
 Cum consorte sedet solio, cadit Abdalis ore
 Ferrantis prono antè pedes, miserantibus ipsis
 Hostibus, & reges caput inclinatus adorat
 Vertice nudato, manibusq; ad pecciora vinctis.
 Dant veniam victo Reges, mirantur Iberi
 Fortunas & fata virum, quàm proximus omni
 Interitus regno, quoties Deus ire ruinam
 Iussit, vt inconstans rebus natura secundis.
 Tincta situ armorum & longi rubigine belli
 Turba coit castris ex omnibus, atria circum
 Regia conmutant capite & gestire videntur.
 En nouus obfessa veniens Orator ab vrbe
 Quam veteres Eliberi habitant, quam mille coronant
 Oppida, quæ regni caput est sublime ruentis,
 Regi astat, regem alloquitur, gauisa repente
 Castra fremunt, lætiq; manus ad sydera tollunt.
 Grata oratori reges responsa videntur
 Reddere, & acceptis firmant noua fœdera dextris.
 Taurus in aurora thalamis cum sole resurgens
 Atq; Dionæas reserans Athlantides, almam
 Lucem aperit, maiæ celebrant noua festa calenda.
 Miles adit syluas, nemorumq; virentia portant
 Brachia, tolluntur plausus per Iberica castra.
 Cuncta virent, cinguntq; noua tentoria fronde.
 Delectas peditum turmas, equitumq; phalanges,
 Ordine quo in certamen eunt in mœnia mittunt,
 Clari armis ostroq; Duces, vrbemq; receptam

ll 4

Pra-

Præsidijs munire parant & milite complent.
 Victa triumphali pompæ stridentia claustra
 Portarum Granata aperit, sua viscera pandit
 Hostibus, occlusis excelsa palatia valuis
 Muta silent, vacuæq; viæ, fora ciuibus orba.
 Arx omni custode caret, subit ardua miles
 Limina, & ex populo tantæ nemo obuiat vrbis.
 Publicus extincto mærorum spectacula regno
 Læta fugit, pudor occultis sine voce latebris
 Febricit, & elinguis tristi pavor alget in vmbra.
 In castris procures velati murice & auro
 Regem adeunt, stant quadrupedes tentoria circum
 Regia, pectoribus latis, ac fronde superba
 Magnanimi, pugnaq; auidi, vix dura feroces
 Fræna domant, vix assuetas patiuntur habenas,
 Aure micant, fossusq; sonat pede campus abeno.
 Innumerae coeunt acies, iam mille phalanges
 Frænatis gradiuntur equis, radiantia Phæbo
 Arma repercusso flammæ iaculantur, & vmbra
 Porrigit hastarum densum nemus, agmina regem
 Suscipiunt medium, cultuq; ornata nitenti
 Circumque quitant. Ipse auratus cœtu altior, albo
 Fertur equo, cui gemmarum stellata corymbis
 Velamenta, rubent baccato holoserica limbo.
 Ipsa quoq; insignem veniens Regina triumphum
 Auget, & ingenti nuruum stipante corona
 Cinctâ sacerdotum cuneo, phalerata iugales
 Scandit, & aurato multa inter millia curru

Vadit

Vadit onanus, sacri resonant per nubila longè
 (Quos oculis, quando abductis ora hiscere mentis
 Prospicias, non aure licet deprendere) cantus.
 Moribus infectum Mauris, ac vocibus Aphris
 Aëra fumi Arabes lustrant, Syriaq; vapores.
 Omnia quæ nostro famulantur ad orgia ritu
 Plaustra velunt, chlamydes sacras, argentea vasa
 Aureaq; & grandes, immania pondera, nolæ,
 Sortitas ideo Campanæ nomina Nolæ,
 Quod Nola inuentrix operis fuit, orgia & horas
 Voce notant, plebemq; mouent è turribus altis.
 Ecce procul celsis vexilla ex arcibus aura
 Ventilata, & caudas sinuant agitata volantes.
 Iamq; tenent reges vrbis penetrata magna,
 Iam latè ingressus loca possidet omnia miles.
 Baudelis bis captus adest, vestigia regum
 Lambit, & infœlix iuuenis victoribus offert
 Se, sceptrum, gentemq; suam, victosq; penates.
 Talia dum dulci studio spectacula cernunt
 Cœlicolæ, sunt hæc Mauræ fata vltima tandem
 Gentis, ait senior. Granatam hic exitus vrberem
 Hæc fortuna manet, reges hæc gloria nostros.
 Et vix finierat, cum parua Beotius in flat
 Organa, Sidonius respondet ad organa cantu.
 Festinate hora, rapidiq; recedite soles,
 Voluite præcipiti menses vertigine luna.
 Ite anni celeres, agitate volubile cælum.
 Labere ab æthereis pernicibus orbibus etas

ll 5

Læta

Lata fer Hesperia felicia sacula genti.
 Matre puer magnis animis ad tanta lacertos
 Bella para. Seba iam trepidat, iam barbara Memphis
 Virtutis rumore tua percussa dolorem
 Concipit, & veterum voluens oracula vatam
 Omnia quæ Maura reperit contraria genti
 Dat tibi, suspectum Libycis tua maxima virtus
 Te facit, os regale pauent, fortemq; iuuentam,
 Non secus ac paruum quoties videre leonem
 Dorcades, innocuum quanquam satis indicat atas,
 Attamen horrescunt digitos cum surgere in vnguem
 Vulnificos, atq; ora vident armata paternis
 Dentibus & toruo imperiosum in lumine fastum.
 Cum primum à Libycis erupit Vandalus oris,
 Nam Mauri qui regna tenent modò Bethyca, gens est
 Vandala, quam regione Gothi pepulere subacta,
 Armipotens sumptis audere Pelagius armis
 Dum iactura recens, & adhuc in vulnere ferrum,
 Cæpit & à patrio Libyam depellere regno,
 Sed modò contractam pestem penitusq; receptum
 Virus in alta suæ gentis præcordia nondum
 Pellere, nec tantos potuit compestere fluctus,
 Istud idem reges alij voluere, nec omnem
 Amisere operam, tuus est labor vltimus, omne
 Tu genus euertis, tu Bethyca regna tenebis.
 Nec minus id clarum facinus, nec gloria gentem
 Hanc vicisse minor, quam debellasse Chimeram,
 Semiuirumq; bouem Cretæo in carcere clausum.

Euertisse

Euertisse Phryges, crinita tot anguibus ora
 Phorciidos, ac multis rediuuiam mortibus Hydræ.
 Colchorum domuisse boues, seruasse perempto
 Andromedam monstro, fortem expugnasse Mycenam.
 Et serpentigenas a ies, & nata repente
 Agmina, & accensos in mutua vulnera fratres.
 Ergò tibi decus æternum, numeraberis inter
 Insignes heroas apud genus omne, nec vnquam
 Occidet hæc mundo fama immortalis vtroq;.

Finierant vates, cum sic Fulgentius orsus.
 O pater vt viuis cura est ita corpore functis
 Scire quid in rerum causis natura redundat,
 Quidve Deus causarum auctor quem fata vocamus,
 Cogitet, & quid sit tandem quandoq; futurum.
 Ex his multa quidem sed non tamen omnia nobis
 Scire datum, velut hæc quæ nouimus indice saxo.
 Sed diuum præfetta choris hæc omnia virgo
 Conscia diuina mentis neq; conscia tantum
 Sed consors videt, atq; animas docet ipsa minores.
 Hec igitur monstrata modis nunc omnia miris
 Afficiunt tanta nostras dulcedine mentes
 Quanta potest vllorum contingere casu.
 Sed tum nostra fluent plenis vberissima ripis,
 Gaudia, tum nobis erit accumulata voluptas
 Si adiungas, vt cum membris mortalibus orbem
 Hunc subeas tam felicem tanto habere latum.
 Tum senior, si tantus amor cognoscere cursus
 Hæc in regna meos, veteremq; ex orbe recessum,

Fabor.

Fabor, & antiqui repetam primordia casus.
 Paulus ut ad Graios bimarisq; ad saxa Corinthi,
 Petrus ad Ausonios, & ad alæ mania Romæ,
 Sic ego ad Ionios missus loca barbara quondam
 Ionio prætentâ mari, quâ Græcia Phæbo
 Egregias authore vrbes construxit, ab ipsa
 Helladetransmissis Asiatica ad arua colonis.
 Tum Lycias, Cilicisq; domos ad sancta vocavi
 Flumina, & innatum restringere fontibus ignem
 Edocui, ferriq; pios noua pignora ad amnes.
 Templâ, sacerdotum ritus atq; azima liba
 Institui, cantusq; nouos altaria circum.
 Tum primum responsa deum me vindice clausis
 Conticere adytis, & quæ celeberrima toto
 Orbe Claros fuerat, tepidis obmutuit aris.
 Phæbades expulsa templis, oracula Delos
 Perdidit, & Lyciæ tenuere silentia sortes.
 Ionie locus est, Clarium dixere priores.
 Hic fama est antiqua Iouem cum fratribus olim
 Diuiso mundi imperio sibi sydera & altos
 Cælorum seruasse polos, terrestria Diti
 Regna, tridentifero cessisse liquentia fratri,
 Has ego detestans negas & inania vulgi
 Somnia, destruxi veterum documenta deorum.
 Hinc moles illa Ortygia sacra Diana,
 Quam Chares post prima nurus incendia rursum
 Collatis posuere opibus, sine numine mansit
 Auspice me, prisca sine maiestate relicta est.

Pythia

Pythia cessarunt, cessauit Iuppiter Hammon,
 Delphica & Euxina crudelia sacra Diane,
 solennesq; Iouis ludî, quibus Isthmia nomen,
 sacra Cleonæ Nemees, & Olympica festa,
 Et quibus Archemori manes Langia colebat.
 Christi vrbes, Christi omnis ager, iura, orgia, templa,
 Dîs tandem expulsis, erat omnibus omnia Christus.
 sed noua mox versis subierunt sacula fatis.
 Posteritas morum eclipsi viciata recepit
 Crudeles Othomanigenas, immanius atro
 Dite genus, legum ignaros, sola arma scientes,
 Colluiem plebis Scythicæ, vulgusq; nefandum.
 Tum versum est opus omne meum, sacraria miles
 Conculcavit, equi in templis stabulantur ad aras,
 Infandum statuæ euersæ, patrum ossa sepulcris
 Eruta, nec cineri rabies Hircana pepercit.
 Tum demum infernis vastanda Sathanibus ora
 Indefensa, gemens, & desolata remansit,
 Ut ratis in medio sine clauo & remige ponto.
 Sic fuit illa nocens ætas, ingrataq; cælo.
 Sic infirma fides. Heu tantum innoxia ferrent
 Nemea membra nefas, diuum regina caduco
 Confectum senio vetuit me finibus illis
 Exuere hanc vitam, sed cum iam tædia longi
 Exilij senijq; meis iam corpore functis
 Fratribus, egro animo ferrem, matertera nocte
 Astitit, & dixit fosso te conde sepulcro
 Viuus adhuc, tua confestim renouabitur ætas.

Extrem-

Extemp'ò sequor hos monitus fodioq; sepulcrum.
 Et spectante omni populo, ac mea fata dolente,
 Compositis rebus iam iam moriturus biatum
 Subgredior, tellure tegor, iaceoq; sepultus
 Et mortem operiens animos ad sydera tendo.
 Seruatit Regina fidem miserata iacentem
 Artè obitum dum guttur adhuc spiraret anhelum
 Affuit, & furtim noctu de puluere traclum
 Transtulit huc, vidi veniens regna Indica laeta,
 Aethiopes dextra, terrasq; per aquora multis
 Vndiq; & has, dixit, terras quas cernis in vndis,
 Hesperia Reges post bis septena tenebunt
 Saecula, tam lata rerum ditione potiri
 Fata dabunt, erit Hispanis hæc gloria regnis.
 Hæc ea, Fulgenti, qua commemoranda rogabas,
 Ipse quoq; vnum oro, cum cæli intraritis arcem
 Petrum orate suum Latium custodiat, urbem
 Poni isicum, magniq; caput ne deserat orbis.
 Namq; meas pridem obscænus peruenit ad aures
 Rumor, & horribilis scelerata infamia Romæ,
 Et quanta Stygis alluie incestata nitorem
 Polluerit Romana fides, quo verberare Ditis
 Spes hominum luxata cadat, quam debilis æstu
 Frigeat extincto pietas, quæ grandia cete
 Piscari prædaq; hominum grauis ire solabat,
 Syrtibus in Stygis heret sine remige cymba.
 Heu scelus infandum, plures in puppe magistri
 De clauo certamen habent, marcæ palustri

Sordet

Sordet inops, limo infixam turpiq; latentem
 Gurgite cæci onerant omni farragine nauta.
 Pastores odere pecus, nec pascere curant
 Sed tendere greges, pecoriq; illudere tonso.

Talibus admoniti verbis ubi gratia sancto
 Acta seni, pedibus versis abire per umbras
 Frondis odorifera, lauros ubi sylua comantes
 Erigit & ramos testudine iungit opaca.
 Stipitibus rectis virides imitata columnas
 Orarias aperit quorsum libet ire, penates
 Non fera, non serpens, nec iter dumetas, nec vlli
 Præpediunt frutices, iacet æquore campus aperto
 Prataq; sub syluis longè porrecta rigantur
 Fontibus & riuus, circum medioq; per agros
 Murmurat & vitreis saliens fugit amnibus vnda.
 Sol terræ vicinus adhuc cum manè resurgit
 Et cum serus obit, radios extendit in herbas.
 Et bibit immisso nocturnum lumine rorem.
 Cum sublimis abit, medioq; incanduit axe,
 Cedit, & intextu ramorum excluditur alto.
 Hic spaciuntur apes, tenuiq; per arua susurro
 Purpureos inueunt flores, & pascua lambunt.
 Occurrit nemus egressis genus arboris omne.
 Nec nemus est, etenim patulo apricantia rure
 Arboribus raris ager interualla relinquit.
 Hic obliqua vident siliquas in cornua flexas,
 Hic maculis acer vndosis, Pice tada fluenti
 Villis, hic Piceæ pingues, odiosa colubris

Fraxinus.

Fraxinus, hic riguis quæ Cretica misit ab hortis
 Poma Cydon, tenui faciem circumdata pube.
 Castanea rident, & echinum exuta tridentem
 Pendet ab hirsuto soboles lapsura cubili.
 In frutices declinat iter, memorumq; minorum
 Alludunt niveis frondentia vimina juris,
 Ad piper, ad calamos, ad odora cacumina Nardi
 Extendunt digitos, caules carpuntur Amomi.
 Thura premunt libro, tenui decerpitur vngue
 Iuncus, & incesto sudans de cortice myrrha.
 Virginibus similes Cereris quas filia secum
 Duxit ad hyblaos flores, Cyanæaq; prata,
 Huc illucq; meant, ut agit sua quæq; voluptas.
 Et iam delicias fruticum spaciata per omnes
 Turba coit, sequiturq; Ducem, pede campus eburno
 Pressus olet, qui in flore latet, qui dormit in herbis
 Surgit odor, leniq; volans attollitur aura.
 Dumq; viam carpunt, ecce inter cinnama ad austrum
 Et per longa vident roris virgulta marini,
 Incessu lento ire senem, cui picta amarantho
 Radit humum toga, barbarica coma pressa Tiara
 Caniciem in latos humeros diffundit eburnam,
 Barbaq; in extremum mento cadit aurea pectus.
 Lucet in aspectu pietas, intrinseca virtus
 Scribitur in vultu, probitas in imagine fulget.
 It recolens annos veteres, primordia rerum
 Cogitat, & varijs diuisum moribus orbem,
 Ex vno diuersa luto fluxisse virorum

Tot

Tot genera, & gentem populis ex omnibus vnam
 Iudæa n sciuisse Deum, sub iartara mitti
 Tantum hominum pelagus vultu admiratur opaco,
 Tot magnis laudi ingenijs, & inertibus vltro
 Aitra dari Iouis imperium tot sacula, tantum
 Terrarum vsurpasse deos. Secumq; ita fatur
 Raptus in excessum mentis. Si rector Olympi
 Id voluit cur damnatum? Si noluit, vnde
 Exyt inuito cui tanta licentia cælo?
 Dissimulasse Deum, nec rem auerisse nefandam
 Res indigna Deo, rerum quem summa iuarum
 Cura decet, quem iure salus aliena remordet.
 Talibus intentus curis dum fluctuat inter
 Hos animi scopulos, diuisim chorus ecce repente
 Ingruit, ille premens fixis vestigia plantis
 Substitit, & gaudens alacri venit obuius ore.
 Attollens tunc ora graui Prudentius orsu
 Eloquentur sacro comitum spectante senatu.
 Maxime diuorum interpret, legum ante Solonem
 Conditor ante Numam, Lacedæmoniumq; Licurgum
 Et Minoa senem, nec opaca in valle silentes
 Consulis Aegeria lucos, nec Apollinis antra
 De phica, sed summis Araborum in montibus audis
 Pau hea de nube Deum mandata ferentem.
 Dux populi iudexq; tui, qui cædibus arua
 Isis, & Libycam Tritonida sanguine tingis.
 Caus ad imperium Triton perterritus vndas
 Traxit, & exhausto secuit maris æquora fundo.

m m

Postquam

Postquam te subito Phasga de vertice raptum
 Transtulit hos Deus in campos, genus omne tuorum
 Communi te morte putans abuisse sub umbras,
 Credidit ignoto condi tua membra sepulcro.
 Tu tamen hic superes, nec te damnosa senectæ
 Tempora mutarunt, longo neq̄ frangeris auro.
 Robur idem facies eadem, qua flumina quondam
 Elicis è saxo, verùm translata parumper
 In melius, postquam magni tibi visa Tonantis
 Ora Taborai super alta cacumina montis.
 Sed tamen his modò posthabitis sanctissime vatum,
 Hæc tibi tota cohors stygio quæ carcere functos
 Hesperia reges necum comitatur ad astra
 Supplicat ostendas primos quæ poma parentes
 Ex istis pepulere locis, ramosq̄ nocentes,
 Quos miseris inuisa tulit mortalibus arbor.
 Non potes hoc nescire, Deus cui cognita fecit
 Omnia, nascentis prima incunabula mundi
 Dum fugeres Nilum nebulose in vertice Sina.
 Ligna quoq̄ altricem seruare potentia vitam
 Muneris instar erit magni scire indice tanto.
 Tu quoq̄ si quando casu tibi forsitan villo
 Est opus, obsequijs fidens (precor) vtere nostris.
 Talibus effatum Moses complexus ad omnem
 Cælituum turbam placidis ita vocibus orsus.
 Fausta dies cui longa parem non attulit ætas
 Ista mihi, videor cæli sublatus in arcem,
 Et calcare polos, & ferre per ignea gressum

Sydera,

Sydera, stipariq̄ patrum cœtu atq̄ nepotum.
 Talibus officijs referat sua præmia rerum
 Conditor, & grates meritis ingentibus aquas.
 Si delusa meo mea gens in funere nugas
 Circumfert de morte leues, nil pendimus, atro
 Gens animo, genus infidum, illaudabile vulgus,
 Ad ventrem, ad Veneres & ad omnia sordida natum,
 Nil cæleste potest, nihil immortale doceri.
 Nec tamen evasi quæ terminat omnia mortem.
 Sed Deus extorrem membra in sua rettulit umbram.
 Atq̄ huc impulsam flatu me transtulit vno
 Venturum auxilio terris, cum fluxerit ætas
 Vltima postremis conflagratura diebus.
 Quod super arboribus veterumq̄ errore parentum
 Queritis, id vobis etsi satis indice nullo
 Scire licet, quia iussa tamen contemnere diuim
 Impietas, præsto quocunq̄ vocaritis adsum.
 Sic ait, & stipante choro vestigia mouit
 Lentaper herbosos in margine fluminis agros.
 Ecce vagis circum dumeta recursibus errant
 Dulcinq̄ inter semiscent certamina damna,
 Et coribanthiaci lepores, & strenua Dorcas.
 Hædi alacres & ceruorum lasciuia iuuentus
 Cornibus obluçant, & onusta pondere frontis
 Dulcia bella cient, cursu leuis ille citato
 Proripitur, simulatq̄ fugam, pernicious alter
 Insequitur plantis, celeriq̄ volumine crurum
 Pone volat, ducto primus per gramina gyro

m m 2

Verti-

Vertitur iratum simulans, agiliq; sequentem
 Impetit assultu, subitodq; in terga volutus
 Verberat elatis aduersum calcibus hostem.

Ventum erat in tumultum molli cui balsama luo
 Circumfusa virent, primos qua respicit ortus,
 Qua videt occasus, & qua latus explicat austro.
 Sylua breuis, fruticosa, putes vineta, nec vnum
 Omnibus os, simplex ve genus, de cortice sicco
 Caudicis emungit radijs opobalsama Titany
 Frondibus increpitant Zephyri, syluamq; conantem
 Ventilat ac blandis occurrit odoribus aura.

E tumulo pater ora iacens diffusa per amplos
 Pinguis humi traesus, stellantia floribus arua
 Vndiq; quantum acies tendunt, Pomaria longo
 Permeat inflexu viridantibus vndiq; ripis
 Euphrates Babylona petens, non gurgite tanto
 Quantus ab Armenijs rubrum descendit in aquor.
 Nec procul in Boream vergens vada lucida voluit
 Tigris, & elabens maiori flumine Ganges.
 Ipse quoq; intorto Nilus per pascua cursu
 Fertur ad Aethiopum populos, & Candacis arua.
 Quattuor haec paruis, vt cetera flumina, surgunt
 Principijs, alios fontes via longa ministrat.
 Hic variam multa vernans humus arbore frugem
 Parturit, & pomis agri difformibus halant.
 Haec viridi splendore nitent, haec cortice rubro,
 Haec croceo, sunt alba genas, sunt aurea vultum.
 Sunt modico collecta sinus, sunt orbibus amplia,

Sunt oblonga suas in humum inclinantia matres.
 Ex humili iam turba iugo digressa virentes
 Iuerat in campos, dum ductor arundine mota
 (Namq; manu modo decerptam Syringa ferebat)
 Ecce, ait, illa malilabes antiqua parentum
 Dedecus eternum primi q; infamia sceli.
 Ecce hominum casus, miser eq; exordia vita.
 Hanc frugem cui nectar inest, dape dulcius omni,
 Sufficiens hominum genitrix, heu credula plusquam
 Fecerat, incaute rapuit, raptamq; momordit.
 Nec satis id, decepta virum decepit amantem.
 Hec amor infelix, infortunata voluptas.
 Quid faceret tamen Adamus? premit vndiq; bellum
 Hinc Deus, hinc serpens, & pro serpente virago.
 Hinc amor, inde timor, mens oppugnata laborat,
 Vt ratis hinc austris, illinc aquilonibus acta.
 Vicit amor, grauis affectus, violenta libido.
 Ergo thori sociam sua blandimenta, suasq;
 Delitias amens ne contristaret eodem
 Naufragio vt mercem amisit, puppemq; reliquit,
 Vix tabule innitens rapidis euasit ab vndis.
 Artibus his deiecta viri constantia mortem
 Incidit, atq; suo eiectus cum coniuge regno,
 Venit ad incuruus fodienda lignonibus arua,
 Quae sentes tribulosq; ferunt, quae reddere victum
 Cultori nisi victa negant, quae fundere frugem
 Agricolanisi vi ferroq; coacta recusant.
 Haec igitur latis arbor quae frondibus vmbraam

Porrigit, & libro pingues lactente mariscas
 Semper alit, necis & morbi lethalis origo est.
 Nam neq̄ Caucaſeo recubans in monte Prometheus
 Cœleſti vt perhibent laſit ſua ſæcula furto.
 Vna ſed hæc nobis tanti rea criminis arbor.
 Hæc ea que infaſtum Crasso dedit omen eunti
 Quæſtium procul ignota tellure ſepulchrum.
 Hæc eadem Tyrias olim Carthaginis arces
 Prodidit, Auſoniæ populos, genus omne Latinum
 Rettulit in veteres iras, reſidemq̄ iuuentam
 Mouit ad arma, nouam claſſem, noua miſit in æquor
 Claſſica, & impleuit velis mare, milite campos.
 Sic Trebia lamenta Cato & Traſimena bella
 Vltus, & inſignes Romano ſanguine Cannas.
 Sunt quoq̄ qui Belgas huius dulcedine captos
 Arboris excelsis referant ex alpiſibus olim
 Ad ripam veniſſe Padi, cum gente Latina
 Decertate armis, Graios vaſtaſſe colonos,
 Traieciſſe fretum, vexaſſe Aſiatica regna,
 Et gentem feciſſe nouam, Galataſq̄ vocari.
 Quos Paulus tuba cœlorum dum clangeret orbi,
 Vociferans taxat, magnoq̄ redarguit ore.
 Arbor in aduerſis igitur ſamoſa parentes
 Luſit, & in primis patribus genus omne futurum.
 Nec moueat quòd criſpa cutem, quòd flebile victa
 Deponat ceruice caput, quòd languida fruges
 Sordeat aſpectu cum iam maturuit atro,
 Eſt ſcelus in cauſa, mucro eſt hebetatus ab ictu.

Illa

Illa decens pomi facies, illa ora videntum
 Inſidioſa oculis (voluit Deus) orba nitenti
 Fronte veternoſam cariem traxere, ſuumq̄
 Amiſſere decus vultu obſcurata ſenili.
 Hanc Deus ob cauſam circumdedit inguina patrum
 Frondibus his, manifeſta dapis monumenta nefandæ,
 Ipſe quoq̄ antiqua longæua piacula fraudis
 Ablaturus, iter Solymam dum tendit ad urbem,
 Chriſtus in hos odio ramos exarſit acerbo.
 Scilicet oſtendens ſcelus exitiale parentum
 Cum matre auferri, & mortem cum aulhore necandâ.
 Mox igitur verbis violata potentibus arbor
 Non ſecus ac ſubito correptum fulmine gramen
 Aruit, & lapſa riguerunt viſcera fronde.

Hæc vbi dicta ſenex motis veſtigia plantis
 Fleſcit ad auroram, ſequitur chorus omnis euntem.
 Iam medium prouecta dies conſcenderat axem,
 Solq̄ recedentis iuga ſumma tenebat Olympi
 Proximus æſtati, noſter ſemel æſtuat annus,
 Aſtates habet ille duas, duo tempora brumæ.
 Bis videt autumnum, bis ver bis fertilis annus.
 Cùm nobis niue torpet humus, cùm ſtiria pendet,
 Et cùm flaua Ceres, illic mitiſſima brumæ.
 Cùm tepet autumnus nobis, & brachia libra
 Sol tenet, & cùm ver peregrina reportat hirundo
 Illic meſſe calent æquis tamen arua diebus.

Sed iam ſeſe offert oculis caput arboris altum.
 Iam vicina cohors iter intermittit, & ora

Suppresso sermone leuant, & ab arbore pendent.
 Arbor erat proceras, omas ad sydera tollens,
 Altior arboribus Serum, quas dicitur alto
 Vertice Ithyrae iactum superare sagitta.
 Purpureus trunco tereti liber, ardua summo
 Stipite funduntur dextra leuaq; per auras
 Brachia bina, velut Zephyro cum piena secundo
 Vela ferens volat equatis antenna lacertis.
 Poma rubent viridi ramorum in culmine frondes
 Persimiles alis, volucres quibus aëra sulcant.
 Stipite de summo gemina inter cornua ramus
 Porrigitur, rectaq; petens trabe sydera culmen
 Explicat, hic nidos proli officiosa futura
 More suo ponebat auis, quae pignora morsu
 Saucia pestifero colubriq; admorsa veneno
 Curatura pium pectus fodit ore cruento.
 Tum pater in frondes tendens oculosq; manumq;
 Hæc auis, hæc arbor Christi omnipotentis imago est,
 Dixit, in his ramis & in hac Deus alite pinxit
 Post tot venturos labentia sæcula casus.
 Nam simul ac diuos regni sitis illa coëgit
 Aetherea de sede Erebi descendere in alta
 Flumina tartareumq; chaos, Deus hoste fugato
 Terrigenas cælo adscripsit. Neutaiibus impar
 Hospitijs mortale genus clamare Sathanum
 Audeat improbitas successibus inuida nostris:
 Induit humanam effigiem statuitq; vocari
 Numen homo, clausitq; Deus se in stemmate nostro.

Non

Non secus ac stellis si quando ex aethere pulsus
 Sol in bar infundat nebulis, & vestiat aura
 Maiestate sua, vacuoq; accommodet axi.
 Nec fuit aduentus ratio fræus illa parentum,
 Sed discus humanum, venit moriturus ad egros
 Quod fuerit sanare mori, sine cade cruenta
 Ad janos venturus erat, laturus in astra
 Incolumes, & nos ciues facturus Olympi.
 Sic volucris dum parua domus, dum infirma propago,
 Dum nati implumes, tepido fert pabulanido
 semper, & extensis docet ire per aëra pennis.
 Hæc est cura tenax studiumq; immobile matri.
 Non sanat nisi languentes, & vulnera passos.
 O fortunatos homines, gentemq; beatam,
 Si licitis contenta bonis primaeva fuissent
 Sæcula, nec sese superis humana libido
 Aequiparans vetitum temerè inuasisset honorem.
 Terra ferax sine bobus erat, sine vomeris vsu
 Intacta fecunda solo, non lederet arua
 Puluerulenta canis, sed miti innoxia flamma
 Surgeret, & nullas habuisset noxius aras
 Vanius, & nullum cecidisset ab aethere fulmen.
 Mens tam leua fuit, sic ingeniosa colubri
 Texendis natura dolis, heu femina semper
 Insidiosa mari, totum genus obruit vno
 In scelere, amisitq; malus simul omnia custos.
 Læsi creuere lares, stabula alta profundi
 Dissidere sinum, crescentibus ampla cauernis

m m 5

Con-

Concauitas regni inferni terram extulit vltra
 Aequora, & excluso moles abscondita ponto
 Intumuit, surgensq; super sua sydera tellus
 Fecit inaequali montana cacumina tergo
 Post scelus, ante nephas nemo Phlegethonta petisset,
 Antra patrum nemo, spelea Cathartica nemo.
 Ex tantis hominum turbis, quot lapsa tulerunt
 Sacula, quot ventura ferent, ea sola propago
 In lucem mittenda fuit, fructuraq; vita,
 Quam pater vt vasti deserta sedilia caeli
 Compleat, elysiam fuerat missurus in arcem.
 Cetera turba altis Erebi inuoluenda caminiis
 Ad vitam nescisset iter, latuisset opacis
 Intra informe chaos non emerjura tenebris.
 Propterea nunquam tellus habitanda, nec vlllo
 Exercenda virum studio, cubuisset in vnda
 Aeternos sopita dies, sola ista tulisset
 Ora hominum genus atq; feras, nec in astra leuasset
 Tam sublime caput. Quae cetera sustulit ingens
 Tartarea spelunca domus, istos quoq; campos
 A pelagi submonuit aquis, & in aethera misit.
 Talia pergebat memorans, cum voce soluta
 Pastor ait, iam prona dies maioribus vmbriis
 Ire monet, sparsas video per gramina turmas
 Iam spectare locos satis, & spirare ad Olympum.
 At tu, sancte pater, caelo dum labitur atas
 Ista, per hos campos felicibus vttere fatis.
 Collis ad auroram palmis turritus, & vmbra

Fri-

Frigidus ilicea grandi vada parturit aluo.
 Nam vitreas quibus humet aquas expellit, & amplū
 Sub radice facit piscoso gurgite fontem.
 Hic fons ille verax qui flumina quattuor implet,
 Nec capitur totus, rigat in super arua, sub herbas
 Labitur, & niueis humectat pascula cygnis.
 Hic pater Helias viridi pernoctat in vmbra
 Ad murmur salientis aquae, cum rosida cursu
 Iam medio nox alta silet, se attollit, & astra
 Sufficiens videt Erigonen in vertice mundi,
 Castora in occasu, Chironem ascendere ab ortu,
 Audit in excelso caelorum culmine versos
 Ire polos, audit superos Paena canentes
 Respondere polis, nota cum sedulus ora
 Exiit ad solitos cantus, & ad orgia laudum.
 Carmen idem sonat orta dies, & adulta parumper,
 Et cum sole calet, prono cum labitur axe,
 Hora premens iam nona diem, cum vespere surgit
 Et cum iam clauso venit accubiturus Olympo.
 Et iam fama lares diuum vulgata per omnes
 Post Stygis emensas cursu leuiore paludes.
 Regales ad caelum animas conscendere ab orco.
 Coguntur proavi centum vno e sanguine reges,
 Quos omnes Castella parens diuisit in omnem
 Haesperiam, ceu multiplici propagine crescens
 Viris ab Oceano Siculos complexa penates.
 Omnibus his genus a Scythia. Tulit vltimus orbis
 Angulus ille decus tantum, supposita rigenti

Terra

Terra polo durata gelu, vestita pruinis
 Tantum frugis habet. Tantis se iactat alumnis
 Maoris longinqua palus, vbi Caesaris ara.
 Massagetum regina ferox qua Marte potentem
 Regnatorem Asia, totoq; oriente superbum
 Stravit, & antiqua numerantur Amazones inter
 Huius gentis auos, virtus vt flumina cursu
 Amplior ex longo tulit incrementa recessu.
 Trans mare Cimmerium, propter vada fluminis Istri,
 Thraicium, pugna ingenti, sudere Valentem
 Bistonij caput imperij, qui Dorica regna
 Atq; Asia partem lata ditione tenebat.
 Subiecere Italos, Italos qui fortibus armis
 Omnia quae cingit Tethys, quae Phœbus ab alto
 Axe videt domuere, urbem magno agmine Romam
 Afflixere, Alpes gelidas, & Gallica Regna
 Marte viam faciente, graui inuasere tumultu.
 Hesperiatandem sceptro regnoq; potiti,
 Vandalicam pepulere manum, quae à finibus iisdem
 Egrediens prius Hesperias intrauerat oras.
 Mox autem Stygis insidijs ac fraude Valentis
 Obliquam didicere fidem, sed protinus omnem
 Leandri Deus ore dolum detexit, & Arri
 Niligena tenebras noctemq; remouit opacam,
 Hesperia cum lora pater Recharedus habebat.
 Ipse ratem primus scopulis absoluit ab illis,
 Et rectum cognouit iter, primusq; suorum
 Transijt ad superos, & primus ab agmine tanto

Obuius

Obuius it, totoq; petit cum stirpe nepotes.
 Omnibus ad suras patrio de more coluburni
 Flammigerant redolente croco, vel murice tincti.
 Omnibus aurati crines, frons ardua, vultus
 Syderei, cinctuq; chlamys reuoluta Gabino.
 Hæcheronum acies per signa leonis, ab axe
 Labitur in terras, mansuq; leonis imago
 Lubæ, per regum albentes signata lacertos:
 Iam chorus ima tenet, pedibusq; in gramina missis
 Intrat odoratum myrthi nemus, vnde silentem
 Voluit aquam glauca stipatus arundine Nilus,
 Aduentare sciens reges Audentius altum
 Venerat in collem, summo qui vertice campum
 Prospicit, ad flumij ripam videt ire cohortem
 Et spectare vagis labentem cursibus vndam.
 Alphonsumq; vocans, Ades huc ait, Ecce tuorum
 Progenies antiqua patrum, qua veni Olympo,
 Et nostrum vestigat iter, sic fatus in ipso
 Culmine, compressis tenuit vestigia plantis.
 Vt patres audiuit auus, præcordia dulcis
 Sirinxit amor, lachrymasq; ciet, studioq; videndi
 Vadit agens dextra natum lauaq; nepotem.
 Plurimaq; ascendunt prærupti cornua saxi,
 Vnde patet late nitidum prospectus ad amnem,
 Liberiusq; aduersa licet regum ora tueri.
 Prosequitur chorus & summis è cotibus inter
 Umbrosos tecti frutices mirantur euntes
 Fluminis ad primos ipso Duce flumine fontes.

Tunc

Tunc auus, ô Audenti, inquit, diuine sacerdos,
 Vultibus ex ipsis, ipsaq; ex indole Regum
 Ingentes animos & fortia pectora cerno.
 Scipiadas totidem videor, totidemq; videre
 Casareos proceres, longis exercita bellis
 Imperijsq; diu virtus in fronte relucet.
 Quis precor ille manu gestans diadema coruscum
 Solus? & in Boream depulsus ab agmine patrum?
 Talia querenti dedit hæc responsa sacerdos.
 Qui decus & laudes præclaraq; nomina gentis,
 Rex Hispanæ, tua, paucis absolvere tentat,
 Nititur in vetitum, veteres antiqua poetæ
 Heroum qui facta canunt qui exordia falsos
 Inuitant ad magna deos, nil tale loquuti.
 Quippe nec Aeneas, nec Penelopæus Olysses,
 Nec Priamus tanti, licet hæc fama inclyta cantu
 Mæonio procul in totum vulgauerit orbem.
 Attica Cecropidas iactat, Berecynthia tellus
 Assaraci prolem, Lagidas Aegyptia Memphis.
 Arsacidæ Persis, reges facundia nostros
 Nulla canit, sed fulta suo sua robore virtus.
 At quoniam tua sic pietas hortatur & ipsum
 Tempus, ab immenso laudum præconia campo
 Pauca legens patrum repetam monumenta tuorum.
 Ille manu diadema ferens deceptus amore
 Virginis, vt mos est hominum, quod cæperat annos
 Antè quatercentum victis Athaulfus Alanis
 Perdidit imperium, tanto multatata dolore

Trans

Transijt in longos luctus brevis illa voluptas.
 Infensosq; diu superos, irataq; sensit
 Numina, propterea tot tempestatibus impar
 De regni splendore ruit. Fortuna rotatu
 Præcipiti euertit regem de sede superbum.
 At quia tanta animo tulit infortunia magno,
 Ipse suum scelus vlci scens, & tempore longo
 Corda graui mærore domans, post fata receptus
 In superos pro regno amisso accepti Olympum,
 Indiciuq; tenet casus, diademate nudum
 Fert caput, & pulsus regali ex ordine vergit
 In Boream, sequiturq; senis vestigia Costa.
 Proximus ille graui tenuem qui fronte coronam
 Gestat, in immanes ausus ferre arma tyrannos
 In veteris partem regni deuenit, & hostem
 Epatrio submouit agro, & longinqua coëgit
 Littora, prætentosq; freto perquirere montes.
 Debuit extolli signis ac marmore multo
 Tanta viri probitas, patriæ auxiliata iacenti.
 Nam si Cecropidæ statuas posuere trecentas
 Sexaginta homini, sanctis qui legibus urbem
 Rexerat, affectus moderans plebisq; patrumq;
 Quæ, precor, e ducta de tempestate tot vrbes,
 Tot populi Hesperia, tot sancta tyrannide regna
 Authori pacis, fundatoriq; salutis,
 Vltiori fidei, decora atq; insignia debent?
 Hic iterum fortuna Gothis aspirat & intrant
 Regna iterum, Legio pulsus vrbs inclyta Mauris

Pri-

Prima renascenti fecit noua nomina regno.
 Prima memor fidei Libyæ genus ausa superbum
 Pellere, & assertas signare leonibus arces.
 Ille, duos varia qui monstrat imagine Reges,
 Et referens nunc ora Numæ, nunc ora Quirini
 Belliger in sacris & religiosus in armis,
 Est Alphonfus, atrox Maurorum euersor, & Arri
 Malleus. Ipse etenim, virus quo infecerat urbem,
 Arrius, Hispanis procul exturbauit ab oris,
 Sicut & ex Latio Gratianus, ab Hellade maior
 Contantinus, apud Thracas qui condidit urbem
 Cæsaream, fecitq; nouam prope littora Romani.
 Istalues quodam populos accensa per omnes
 Lernæa demore fera per vulnera sumpsit
 Incrementa, vno exciso stridentia septem
 Ora resurgebant plebes in bella ciebat.
 Sæpe etiam primos proceres armauit, & vrbes,
 Sæpe etiam reges, erat in certamine tantum
 Virus, ab Alphonso donec conuulsa sub orcum
 Fugit ab inferno nunquam reditura profundo.
 Illi autem cui tecta vides lucentibus armis
 Pectoro, nomen erat Froila, vox dura Latinis
 Auribus, asperius longo ressecabitur vsu.
 Hic duplici Mauorte potens terraq; mariq;
 Sauijt in Mauros victor. Post in lya bello
 Facta, odio fratris, regni quem dira libido
 Cœnerat, obfusus tandem furia tibus armis
 Confoditur, sparsum concreti sanguinis imbrem

Iniu-

Iniuste fert cadis adhuc vestigia pectus.
 Quintus ab hoc iterum Alphonfus. Viden' ardua regis
 Tempora? peruigiles oculos? & pectora lata?
 Rex erat armipotens, Libyam tremefecit, & omnem
 Hesperiam Mauro tepefecit sanguine terram.
 Orlando congressus apud Bebricia saxa
 Infrenes Gallorum iras compescuit armis.
 Apice bellacem clara cum prole Ramirum.
 Extollit Calagura patrem, Salamantica natum
 Ordonium, cui progenies discrimine paruo
 Proximat Alphonfus, qui Vasconas atq; superbos
 Cladibus inuoluit Numidas, Agarenaq; regna.
 Sed post fata graui ac longo vexatus auerno
 Quod coniuratos, effosso lumine, fratres,
 Barbarico ritu nimium crudeliter atram
 Miserit in noctem, furijsq; agitatus & ira
 Tinxerit infamem gentili in sanguine dextram,
 Id facinus diuim imperijs atrociter vmbra
 Tartarea lauere vadis vlticibus orci.
 Sed iam prowa dies, & fandi copia Phæbo
 Descendente minor multos sine laude relinqui
 Cogit, ad extremos veniam. Post longa sequentem
 Interualla virum leuo cui fulget ab armo
 Contus, & auratis signatum pectora conchis
 Explorare docet facies Mauortia corda.
 Ipse velut de nube tonans cum grandine fulmen
 Obruit infidum genus & sine numine gentem,
 Pernicie tanta inuoluens, quantam neq; Troia

n n

Nec

Nec Libya videre acies, cum maxima quondam
 Inter se ingenti fremerent duoregna tumultus,
 Sed neq; in aurora populis Macedonica pubes
 Cum Iouerex Hammone satus, Babylone subacta,
 Transijt extremos, Taurum populatus, ad Indos.
 Pernici vectatus equo certare iacobus
 Visus, & hostiles conto penetrare phalangas.
 Ecce ingens Alphonsus adest, perterritus Athlas
 Regis ab aspectu, caput intra nubila traxit,
 Cum vidit confictu vno cecidisse trecenta
 Millia Maurorum, camposq; natatere rubentes,
 Ac Numidas passim inter equos & scruta iacere,
 Semineces & adhuc animas agro ore trahentes.
 Caesaris ac Magni quid res miramur & artem
 Militiae? Stragem Marte inclyta secula nunquam
 Audiere parem, nocuit sibi maxima virtus
 Ausa manu maiora fide, post funera miles
 Ipse suum miratus opus, vix pendere tanti
 Se poterat, sequitur talis victoria pugnam
 Cum fortem sortita ducem sunt fortia castra,
 Cum Deus est animis praesens & bella gubernat.
 Ille caput nigrum canis aspersus & armis
 Splendidus aratis caelo demissus ab alto
 Venit in auxilium regni redeuntis, & vrbes
 Afferuit magnas, tum libertate potita est
 Cordibus, surrexit Bethys, caput extulit Hispal,
 Nocturniq; altis arsere in turribus ignes.
 Ad diuum delubra ferens noua thura sacerdos

incestos ritus, irreligiosaq; sacra,
 Abluit, atq; iterum Christo in sua templa recepto
 Demonas extructis exorcizauit ab aris.
 Gloria Ferranti semper comes, astra, Deumq;
 Allicit, & raro venit id sine numine nomen.
 Ille procul mundi signatus imagine, partum
 Ob decus officijs pacis belliq; superbum
 Aequare ab extremo fuit in Romana vocatus
 Imperia, at rerum molem pertesus ad astra
 Rursus & aeternos animum reuocauit ad ignes
 Caelorumq; vias, & delectatus Olympo
 Terrenas contempsit opes perituraq; regna.
 Sed iam nox vicina diem depellit, & astris
 Hesperus accensis sequitur Titana cadentem.
 Nascitur Erigone, caelum fugientibus horis
 Voluitur, & laudum dulces intercipit orsus.
 Cetera in Elysjs domibus sancta illa docebunt
 Ocia, quae nulla mutat vice mobile tempus.
 Sic ait, & molli flectens vestigia cliuo
 Ad fluum declinat iter, gressuq; citato
 Pernemus, ad fontem regalibus obuiat umbris.
 Exultant congressa acies, mediosq; nepotes
 Circumfusa cohors patrum leto accipit ore.
 Iur in amplexus, & in oscula dulciter ardent
 Pectora, & exundans tremulos amor afficit artus.
 Sed mora iam Laander, ait, tollenda, vocamur
 Ad sacrum soierne, dies quod proximatoto
 In Comentu superum celebrem per soluit ad aram

Pascatis, & victo Christi redeuntis ab orco.
 Terra vale, mentesq; pia que regna tenetis
 Infima, vosq; amnes sacri, collesq; beati.
 Protinus argutam soluens in carmina vocem
 Suspexit, chorus audito concorditer hymno
 Assonat, accursant animæ dulcedine captæ
 Quot circum errabant fluiuos, & rosida prata.
 Mox cæli conceptus amor per inane leuauit
 Agmen, & alterno tulit vsq; ad sydera cantu,

BAPTI

Armé sequens cui Trophæo Gonzagæ
 Titulus est, liberiore luxurians licen-
 tia, nullisq; coërcitum frænis, plus he-
 roicæ venæ qualitatisq; quàm cætera
 eiusdem authoris opera habere iudi-
 catur. Vsq; eadè vt non defint qui cū
 summis poëmatibus conferendum censcant. Sunt
 enim quamplurima in eo ingeniosè excogitata, a-
 stutè fieta, & sonore dicta, multè similitudines & di-
 gressiones nō pœnitendæ insperæ, quo nomine vel

BAPTISTAE MAN-
 TVANI CARMELITAE
 THEOLOGI: TROPHAEI

Francisci Gonzagæ,

LIBERI.

AD EUNDEM FRANCISCVM GON-
 zagam Turcum Mantus Marchionem Quartum,
 pro Gallorum ex Italia expulsionè scri-
 ptus & directus.

IODOCI BADIO ASCENSII IN
 Trophæum Francisci Gonzagæ
 prænotatio.

solo pueris verificatoriae studiosis lectitandum partem, rogatusque ab eius miratoribus adnotamenta illis forsitan parum placitura, quia à veritate potius quam ab auctore itabo, ut in cætera poemata subinde collegi. Cæterum ne quis ignotus & nouitius lector nostris fortè cõmentariolis illectus perniciosè imitetur, præmonitum velim quod Flaccus in arte daret: Ficta voluptatis causa sint proxima veris, Ne quodcumque volet poscat sibi fabula credi, Quibus inuit primo, nihil nisi voluptatis causa fingendum idque in argumento mythico, at in historia narranda cuius prima lex est vera dicere, nihil perniciosum sciemus mendacio: Deinde ne in fabulis quidem & fictitijs argumentis omnia fingere licere, sed que sunt proxima veris, & quæ decorum seruent. Proinde videamus primo, quid veri habeat hæc rã magnifica trophæi erectio, vtrius inquam eorū qui ad Tarrum pugnauerunt verius ascribatur victoria, deinde quæ non imitanda in hoc opere grauium virorum pronuntiet censura. Citemus itaque duos testes eosque Italos & qui ferè presentes reb. ipsis aut fuerunt aut parum abfuerunt. Quorum alter sit R. Volaterranus ita differens in commentarijs Vrbanis, Cum Carolus Neapoli menses ferè quattuor moratus esset, deficiente paulatim exercitu, ac partim morbo, partim cædibus debilitato, iam sibi timere cœperat, eò magis quòd Ludouicus Mediol. Dux quem cœpti iam pœnitebat, ac Veneti, non æquo animo Gallos Itali inuasisse patiebantur, omnibusque viribus ad eum ex-

pel

pellendum conspirauerunt. Rex itaque cum redire in Galliam statuisset, Romam Kalen. Iulij repetijt, pontifice vacuam, qui de industria in urbem veterè secesserat. Deinde Pisis iter faciens propè Parmam ad Tarrum flu. Ludouici Venetorumque occurrentes accieshabuit. Horum Franciscus Gonzaga, Mediolanensis verò Io. Franciscus Seuerinas duces, Legatus Venetorum Melchior Triuifanus fuere. Equitum quoque ac peditum numero ferè quinquaginta milia, maiorque diu in Italia non visus exercitus. Galli numero inferiores, sed viribus ac instrumentis bellicis superiores extitere. Itaque pugna commissa pro eis victoria non omninò incruenta stetit, ex quibus ferè mille, ex nostris verò duo milia cecidere. Inter quos hi principes fuere, Rodolphus Gonzaga Francisci patruus, Rhinutius Farnesius, Io. Picininus, Galeatus Regias, Robertus Scrotius, Vincentius Corsus, Bernardinus Fortebrachus. Hæc ille. Alter autem Mar. An. Sabellicus qui confessus, nisi Petilianus comes maturo ad Venetos perflugio fluctuantes animos confirmasset, post cœdam multorum stragè vix militem à fuga contineri potuisse, Victoriamque indubium trahens, eò quòd Veneto addictus erat. Cæсорum inquit numerus parum iniuri potuit, satis cõstare duplo maiorem numerum ex Italico exercitu quam Gallico cecidisse, sed res Veneta eò superior fuit quòd impedimenti Gallo ademptis hostis quæ Venetus voluit ire coactus est, non quæ iturus putabatur. Contra, Gallus ad se victoriam trahere quòd

nn 4

Italia

Italīs à se cum cæde repulsiſt destinatum iter tenuiſſet Sic ille. Demus itaq; poëtæ hanc veniam, vt amore patriæ & principis ad ſuos victoriam retorqueat, dummodò ipſe nobis ignouerit ſi à principe noſtro ſtamus, & iuſtâ ad nos victoriâ trahimus, noſq; viciffim noſtra ſigimus trophæa, nam & Thucydides memorat in Græcia interdû ex vno prælio vtrinſq; ſuſpenſa trophæa. Cæterum quod ad decorum attinet, viſum eſt (vt dixi) grauib; viris, non decere perſonam poëtæ, & religionem tam candidam, & Theologiam tam ſanctam profeſſi, Gallos tam egregiè de re Chriſtiana meritos & barbaros & infidos & alijs, quæ nominatim dicere longum eſſet, conuiſijs inſeſſere. Sanctos præterea vt Marcum & Dionyſium bellis præficere, & quæ neq; vera ſunt neq; veriſimilia, ab eis & dicta & facta pronuntiare. Sed hæc ſuis locis aptius admonebimus. Velim profectò vt poëta qui in cæteris candidus & ad bene dicendum paratus, in hoc opere malè audire non meruiſſet. Sed rem ſuſceptam proſequamur.

AGGRE-

AGGREDIENS magno bellum memorabile cantu

Quo longè Italia primo Franciſtus ab auro

Expulit ingenti fortem molimine Gal- lum,

Cogor ad athereos ignes attollere longo
 Calle fatigandam duro ſub pondere mentem.
 O defunctiſtis tenebris, quibus ocia ſemper
 In campis anima caeleſtibus, ò mea Clio
 Qua cæli conuexa tenes, vicina Tonanti,
 Progenito memoranda Deo, aſſirate canenti.
 Qua iuuenem ſæclo iam declinante leuauit
 Ad veterum decus Heroum, tam viuida virtus
 Antè diem, dum pubet adhuc ſe fortior ætas?
 Vos ne, vel ardentis mira illa potentia cæli,
 Qua ſua terrenum radijs animantibus orbem
 Fata pluit, patris arbitrio, qui torquet Olympum?
 Forſitan in cauſa eſt flagrans vigor ille parentum
 Magnanimorum vnam in ſobole, quaſi ſumè in amplius
 Fons non vnus iens, & Caſare ſanguis ab alto?
 Ingentes memorate auſus, memorate laborem
 Herculeum, quo inuicta prius modò ſacra tumultu
 Gallica viſ tanto partim conceſſerit orco
 Marte graui, partim gelidas tranauerit alpes,
 Parthenopes regno amiſſo ſpolijsq; relictis.
 Nam quia mutatis Romana moribus aula
 Non alacrem populi plauſum non Delphica honores

*Frondis habet, neq̄ Tarpeios victoria currus,
Ne maneat sine laude labor, sine gloria virtus
Tanta sit, & forsā longis abolenda diebus,
Talia pro æterno struimus monumenta trophæo.*

P*ostquam Sfortiacos causata Nouaria fustus
Et nimium crudele iugum, defecit ad hostem,
Gallorum patuere animi, simulata repente
Consilia & fraudes subito emersere tumultu.*

*Infruemere vrbes Venetæ, facinusq̄ nefandum
Detestatae animis dirum sublimibus hostem
Debellare parant, gentemq̄ arcere superbam.
Vrbs Venetæ regina maris, iustissima nutrix
Pacis & armorum, sacris altaria postquam
Illuxere nouis, pretoria ad alta frequentem
Conuocat Italia pro libertate senatum.
Vt sedere patres, & facta silentia, Princeps
Talibus aurato à folio sermonibus orsus.*

*Sancta gubernandis patris vigilantia rebus
Debita consortes regni iubet altius omnem
Vim ingenij, conatum animi, contendere semper,
Consilijsq̄ omni fortune occumbere nimbo,
Sed tum precipue, cum magna incendia motu
Bellica communem interitum proferre videntur.
Iam dudum Italiam rumor vagus afficit omnem,
Significans nostra pro religione potentem
Gallorum magno armari molimine regem.
Et quanquam vobis bene coniectantibus arma
Hæc suspèctia forent, tamen vt si vera fuisset*

Fama,

*Fama, ingens posset pietas cursu ire secundo,
Vestra fuit moderari animum sententia patres.
Atq̄ rati non posse tegi figmenta, putastis
Spectandum paulisper opus, sancta arma sequentem
Exemplò terræ auxilijs pelagoq̄ iuuandum,
Fallere nitentem terra pelagoq̄ fugandum.
Hæc mora segnicies, si non pietatis & equi
Hactenus obstiterit ratio, inconsulta fuisset,
At nunc Parthenopes sine vi ditione potitus
Quando iter ad Graios aperit victoria tutum,
Præsidjs regno positus, cum signa retrorsum
Vertat, & acceptis infida Nouaria Belgis
Sit mentita fidem, qua religione feratur,
Et quos detecto Turcos vocet indicat astu.*

*Nos Othomanigenæ Gallis, hoc nomine tanto
Insignimur, habent soli vera orgia Galli.
Gens infensa Italis, euentu elata secundo
Imminet Italiae decus extinctura Latinum,
Sfortiadum mensura genus, nos viribus auctis
Inuasura. Quid his tantis occurrere patres
Nos vetat aduersis? Insubribus arma propinquis
Arma quibus regna à Turcis defensa tenemus,
Iungite, non deerit pia bella gerentibus æther.*

*His dictis excita patrum sublimia corda,
Conspirant in bella alacres, sed queritur ante
Omnia, qui ingenijs simul atq̄ ingentibus ausis
Polleat, ac tanta possit succedere moli,
Inclytus armorum ductor, qui Marte furentem*

Præcipiti

Præcipiti Gallum validis premat acriter armis.
 Hic sua dimisso princeps intesta senatu
 Digrediens premit vrgentem sub pectore curam.
 Interea Phæbo freta subter Athlantica lapsa
 Nox redit, & sanctos aperit polus ætheris ignes.
 Solsitio vicina æstas accendere cancrum
 Cæperat, & claris fulgentem Oriona flammis
 Tollere, cum stratus thalamo noua somnia princeps
 Et miris simulachra modis parientia visus
 Cernere, quæ ambiguis canerent oracula rebus.
 Namq; astare senex in maiestate sacerdos
 Eximio cultu, qualem magna orgia poscunt
 Visus, & alatum dextra attrectante leonem
 Ac mulcente iubas, laeuam extendebat in armos
 Militis armati, cui frons Duce digna, ferentes
 Præ se aliquid diuinum oculi, cui plurimus ensis
 Implet ebur Libycum, ferroq; hastile cruento.
 Ec sic fatus, Age atroces quæ pectora curas
 Sollicitant, depone, tuis inuenimus armis
 Barbadiæ virum, cui corda Heroica nullo
 Admissura metus, vires quæ fundere Gallos
 Quæ immanes penetrare ausint ac frangere Parthos.
 Dixerat. Extemplò iuuenem noua finxit imago
 Egregium vultu iuuenem fulgente, metallo
 Pectora vestitum, & talotenus ære micantem
 Flammigero, ac forti vibrantem hastile lacerto,
 Persimilem Marti, quoties in bella paratus
 Exit & ad Rhodopen currus conscendit ahenos.

In thorace virent vtroq; d' margine frondes,
 Hinc palmas, hinc lauri, geminata insignia laudis.
 Et pictum auratis signum gentile figuris
 Fert umbone quater nigra Iouis alite clausum.
 Hæc super Hadriacos fieri visa omina fluctus
 Acclamante freto, pelagiq; sonantibus vndis.
 Quod notat externas gentes & Barbara regna,
 Hoc ductore iugum sancti subitura leonis.
 Iamq; aurora polis magnam torquentibus axem
 Attollens geminos Leda duo pignora fratres,
 Cæperat, ascensu stellas abscondere primo,
 Cum noua discusso princeps oracula somno
 It meditans, & visa animo simulachra reuoluens,
 Conciliumq; vocat, redeunt in sacra togati
 Testa patres, vbi de rebus censura gerendis.
 Atq; iterum pronò ducens suspiria vultu
 Incipit & fando barbam mouet ore cadentem.
 Cogimur euentus capto sperare secundos
 Consilio patres, nostris cum numina votis
 Mota ferant faustum augurium, studeantq; labantes
 Ostentis firmare animos, & ad arma parare,
 Vos æterni ignes, vos conscia sidera rerum,
 Vos superi, vestramq; fidem testamur Olympi
 Numina sancta, quibus diuum est hominumq; potestas,
 Meneq; mentiri, neq; captum erroribus vllis
 Vana loqui, caput hoc potius Stygis obruat vnda
 Quam fraudare ausim te sacrosanctæ senatus.
 Hæc tua maiestas primis mihi semper ab annis

Culta, potest modo cum senio illudenda videri?
 Sit mihi fas non frustra hodie caelestia fari,
 Et vobis audire precor. Sub nocte silenti
 Cum medios iam excessisset nox humida cursus
 Vidimus astantes diuos, & certa ferentata
 Prae se signa pios manes, & deus ora videri
 Fecit & agnosci. Sua quisque inscripta ferebant
 Nomina, pectoribus latis cum murice & auro.
 Haustumus auribus his magnorum oracula d. num
 Longini ac Marci, bilinguorem agnouimus hastam
 Sanguineis sparsam maculis, & cade rubentem
 Purpurea. Vidi iuuenem radiantibus armis
 Quem diui legere Ducem, quem Barbara contra
 Arma vocant, tantoque iubent eoluere casus,
 Hunc autem domito quem mox victoria Gallo
 Certa manet referam, verum prius vtile fari
 Quo pacto res eximias & grandia facta
 Temporis antiqui, cum terra animantibus astris
 Non infecta forent, mundusque erat integer cui,
 Egerit inconstans fortuna, Deusque, virumque
 Semper in aduersis maior vigilantia rebus.
 Nouimus aeternum Romani nominis hostem
 Annibalem bello magna illa atque incluta facta
 In primis molitum annis ineunte iuuenta,
 Faemineos inter calathos & pensa latebat
 Pelides imberbis adhuc, cum tractus ad arma
 Troianas concussit opes, & in Hectore victo
 Troiugenas omnes extrema in fata redegit.

Cum

Cum primum Libyco Judans in puluere regna
 Pimica subuertit, prima lanuginis annos
 Vix ingressus erat, nullisque exercitus armis
 Scipio, & Alcides monstra illa immania cepit
 Conterere in cunis, non expectata senectus,
 Non fortes testata viros barba horrida mento,
 Non multo bellandi visu longisque periculis
 Ars quaesita. Duci satis est cum caepta secundant
 Numina, fortunare hominum dignata laborem
 Ingenium acre, potens animus, patiensque laborum
 Corpus. Alexander cum bello inuaderet orbem
 Pubescebat adhuc. Iuuenis ciuilia primum
 Bella gerens Augustus erat. Quid plura? fatendum
 A superis opus omne geri, sunt numina fatum,
 Numina sunt Fortuna, nihil sine numine faustum.
 Omnia caelestes superi terrena gubernant
 Imperia, & nobis anima dominantur Olympi.
 Regnant, quos regnare volunt. Prudentia rerum
 Vanagerendarum sine numine, vincitur armis
 Consilio Priamus melior, ruit ardua Troia.
 Pyrrhus Achilleides vincit puer. Omnia caelum
 Datque adimitque, nihil caelo aduersante labores
 Profuerint, caelo nihil est authore timendum.
 Corda humana mouent Diui, labuntur in ipsos
 Mortales hominum sensus. Nos numine moti
 Credimus a nobis operum primordia nasci.
 Non secus ac byugo quoties temone iugales
 Plaustra rebunt, ver sum ire rati se authoribus axem

Autome-

Automedonta putant opus ad plaustrale ministrum.
 Quid quod honor stimulat iuuenum crescentia corda?
 Ad decus aspirant, victoria sanguine longe
 Dulcior, aspernantur opes, vitamq; pacisci
 Eximium pro laude putant. Sed auara senectus
 Inseruire solet lucris, præponere honesto
 Vitale, concutere authores, differre paratis,
 Quarere cunctandi causas, & vendere tempus
 Hostibus, ac varia mercedem emungere fraude.
 Scitis, & exemplis nihil hic opus, Itala vobis
 Arma Ducum vitio quot vassamenta tulerunt.
 Sed quid nos quod dii hortantur, quod Numina mandant
 Frustra imprudentes studio suademus inani?
 Accipite hos diuorum animos. Contermina nostris
 Fimbis, & bellis vrbs opportuna gerendis
 Mantua Franciscum scitis quanta indole, quanto
 Proculerit iuuenem ingenio, quo robore in arma,
 Quam valido in casus animo sese ingerat omnes
 Scitis, & audita iam nostra per oppida laudes
 Vndiq; in hos etiam toto admirante senatu
 Peruenere lares, volat ora per omnia fama
 Iam vetus, armigerum iuuenem belloq; superbum
 Iam claros, anteire atavos, ac surgere in horas
 Altius, & veteres animis aquare Latinos,
 Qui Romam rerum dominam fecere triumphis.
 Hunc superi quorum omnipotens pater ista gubernat
 Regna ministerijs (nec me nocturna fefellit.
 Visio, cernere adhuc videor vultumq; habitumq;)

Hanc

Hanc fecere Ducem. Iuuenem radiantibus armis
 Vidi, & Mintiadum manifesta insignia patrum
 Agnoui, nec erant obscuro languida somno
 Lumina, sed vigili bella incumbentia sensu
 Voluebam recubans, animo indagante putabam
 Rem populi commune bonum, patrieq; salutem,
 Cum subito expulsis diui effulsere tenebris.
 Nec minimum quod corda in nos proclivia semper
 Gesserit à teneris, quod aui incrementa dederunt
 Imperijs tanta his nostris meminisse necesse est.
 Quo Duce præclaram Troiani Antenoris urbem,
 Quo Duce Veronam, Senonum, Breniq; laborem
 Egregium nostri quondam domuere parentes.
 Hic fuit, annales si euoluere tempore eius
 Non piget, eiusdem satius alto è sanguine gentis
 Quiritus ab hoc, cui nomen idem, si stemma recorder
 Hic patriam grauius bellis longiq; tumultus
 Mole laborantem, furijq; Insubribus actam
 Ad famis extremum interitum defendit, & hostem
 Anguigerum submouit agro, spolijsq; reuertens
 Retulit in melius confractam hostilibus urbem.
 Quare agite ô patres quorum prudentia regno
 Inuigilat, si qua est melior sententia vobis
 Quam superis, ferte in medium, & succurrite rebus.
 Fecerat orandi finem, cum mentibus omnes
 Illabi sensere Deum, & præcordia miris
 Demulcere modis, dulciq; in pectora lapsu
 Deinire animos, ac blando impellere motu.

o o

Curatum

Curarum iam mole graui mens libera tandem
 Nutibus exultat lacris, atq; ora serenat.
 Non aliter quam post nimbos & nubila caelum
 Sol nouus, & sudo lux defacata recenti.
 Iri in vota inbent. Iuuenemq; in corda receptum
 Ostendere ducem misse in suffragia dextra.
 Nec mora, delecti primorum ex ordine patrum
 Qui mandata ferant. Priuata negocia in sibi
 Ponere, & ante diem cum primum illuxerit albo
 Manè oriens aurora polo, mare voluere remis,
 Atq; per Euganeos Patavioq; virentia rura
 Maturare viam, & Mantoam accedere ad urbem.
 Iamq; propinquabant, cum dux stipante caterua
 Bellatorum equitum magno agmine quadrupedant
 Consciuis aduentus sese. Franciscus agebat
 Thraicio sublimis equo, cinctusq; repando
 Ense latus, pharetra & iaculis armatus & arcu
 Bistonio, quali in pugnam volat incola ponti
 Sarmata, Amazonio vel Thrax bellator amictu.
 Post praemissa datis fandi praeludia dextris
 Conuersi lento redeunt in moenia gressu,
 Ut Veneti videre vadis obeuntibus urbem
 Turrigeram, & longè ductos super aequora pontes,
 Xerxis opus vidisse putant, cum Strimona pontus
 Subtergressus Athon rapuit, cinctumq; marinis
 Fluctibus Aemonijs late submouit ab aruis.
 Iamq; illata foro candenti è marmore templa
 Turba subintrabat cultum exhibitura Tonanti,

Cum

Cum caelum ingressa concordia foedera voces
 Castrorum de more sonant, ferit aethera clangor.
 Et Marcum clamore vocant. It bellica longè
 Tessera letitiam rapiens in sidera Turcho.
 Iam sextam producta dies conscenderat horam
 Poscebatq; dapes, inuenit sublimia testia
 Attalics ubi culta opibus domus alta superbit.
 Textus in aulais circumpendentibus aethor
 Urbis, ut Ionio veniens Tyrrhenus ab orbe
 Vela dabat fato profugus, Thebanaq; Manto
 Cum Cadmi de stirpe viris, sata sanguine patris
 Tiresia Manto. sortes edocita Deorum.
 Nam post Thebarum excidium & bella aspera fratrum
 Tam diris certata odijs, maris Helleponti
 Aequore transmissa Lydas peruenit ad vrbes,
 Et post fraternas sortes ubi contigit oris
 Tyrrhenum patrijs altum noua quaerere regna,
 Addiderat sese comitem, & praesaga futuri
 Littora Hetruscorum Lydis regnanda canebat.
 Ut sata Tyrrheni soboles de seraene montes
 Transierit cum matre altos, urbemq; Bianor
 In Veneto metatus agro confederit, aruis
 Quae patre Benaco genitus circumfluit amne
 Mintius ingenti. Cygnos habet vnda natantes.
 Et volucrum genus omne. Aquila circum humidaprata
 Bella mouent fulicis, pecudes ouiumq; magistri
 Circum stagna sedent, & Phillida cantat Amyntas.
 Florida cum Nymphis & Apolline permeat arua

Ac sua post aliquot rursus miratur aristas
 Regna antiqua Maro, priscamq; examinat urbem
 Gonzaga sub gente bonis maioribus auctam.
 Hic vites arbusta ferunt, incuruus arator
 Scindit humum, canit aërea frondator ab ulmo.
 Nauigat incumbens remis vrbana iuuentus,
 Et cymbis sua rura petunt, epulantur in vndis
 Atq; interfluctus molli exhilarantur Hiaccho
 Fronde sub Herculea, velis gradiuntur & aura
 Pressa onere ingenti spaciota per aquora puppes.
 Cæpula piscator sulcat vada, verberat vndam,
 Neptuniq; greges feriens in retia cogit.
 Postquam textilibus formis intexta vetustas
 Lecta satis, curuo in digitos aqua funditur auro,
 Discumbantq; alacres, ac flore sedilia & ostro
 Strata premunt, fumant lautis conuiuia mensis.
 Vt sedata fames, & iners ac segne palatum
 Non vna fecere dapes, data copia fandi
 Liberius, dimissi epulas adiëre ministri.
 Tum senio ac meritis orator & arte loquendi
 Primus ait. Nostras olim peruenit adaures
 Idq; tuoritu signata numismata Princeps
 Significant, hac vrbe noua monumenta salutis
 Esse sita effusum Christo patiente cruorem.
 Id nisi religio veterum delusa fefellit
 Vos quoq; Tiresia ciues antiqua propago,
 Praclarum ac sublime decus, quodq; omnia vincat
 Ornamenta, datum nihil est mortalibus vnquam

Nobilium.

Nobilium, nihil in toto diuinius orbe.
 Tu princeps qui magno animo facta ardua semper
 Voluis, & hanc nedum patriam decorare, sed omnem
 Italiam virtute paras & grandibus actis,
 Id debes cura ingenti cultuq; superbo
 Excolere, & late populos vulgare per omnes.
 Nam domus est vrbs ista Dei, sanctumq; cruoris
 Hæsitium sacri, cui nec satis esset Olympus
 Ipse decem gemino qui sidera sustinet axe,
 Sic senior responsa dedit cui talia Princeps.
 Sancte pater, quanquam teneris ea semper ab annis
 Audierim, & nostros pietas antiqua parentes
 Mouerit, hæc ignota tamen primordia nobis
 Tanti operis, nos bella magis miramur & arma.
 Hæc curare senum, pugnare ac vincere nostrum,
 Sunt tamen annales veterum, qui scire dierum
 Actaq; præteriti valeant euoluere saculi.
 Hæc referens rerum historias ac tempora doctum
 Aduocat Antimachum, proceres quem astare videbas
 Inter honoratos, tantiq; exordia casus
 Enarrare iubet, fama q; ostendere causam.
 Ille erat grandi eloquio, & sermone canoro
 Murmura voce tulit, fandoq; ostendere causam
 Atq; ait, hæc veterum non est antiqua Deorum
 Vana superstitio, sedet hæc altissima supra
 Fundamenta fides nullis abolenda diebus
 Sed firmanda magis, non est delusa parentum
 Religio, Deus hæc nobis, Deus omnia fecit.

At neq̄ (vt ex nostris quidam sensere proteruo
 Ingenio) cruror ic̄ta odijs flagrantibus olim
 Cum furerent animi ardentes, ab imagine fluxit.
 Nam Deus infernis quando remeavit ab antris
 Sanguinis accipiens quantum immortalia regna
 Poscere visa, sua necis hæc monumenta reliquit.
 Quæ quibus huc allata modis, quo tempore, longum
 Enarrare, tamen paucis vestigia rerum
 Summa sequar. Veteri res est notissima fama,
 Esse inter campos Cilicum & Pamphylica regna,
 Iasri sita rura soli, super ardua Tauri
 Culmina, Rhyphæis Boreas vbi sibilat auris.
 Longino dedit illa genus terra aspera duris
 Cotibus ad fruges ora immansueta ferendas,
 Sed fecunda virum validorum ac bella gerentum.
 Ipse sub Augusto prius & sub Cæsare demum
 Successere merens à primo nomina pilo
 Sumpterat, ipsi aquilas prima seruare cohortis
 Cura, quatercentum socios prima arma ferentes
 Ducere & in bellis primus certare solebat.
 Emeritum atq̄ oculis iam caligantibus orbem
 Cæsar vt Assyrijs esset custodia regnis
 Miserat, hic comites ad Christi funera centum
 Duxit, ens armatus equo, pilumq̄ ministro
 Apponente senex Christi latus impulit hasta,
 Procinus allabi per longum hastile cruorem
 Sensit & humentem reuocans ad lumina dextram
 Lucem oculis, animoq̄, hausit Christumq̄ tuendo

Sacrī

Sacrilegum cognouit opus, totoq̄ recepit
 Corde Deum lachrymans, tū sanguine tinctus & vnda
 Diluit omne scelus, longaq̄ piacula vite.
 Confessusq̄ Deum liquidos in abena liquores
 Vascula congesit, quæ post regna omnia circum
 Longo errore ferens, tandem obtruncandus ad urbem
 Cæsaream, dedit Andree, qui regna colebat
 Cappadocum, noua sacra docens, compertaq̄ longo
 Tempore post tulit ad nostros fortuna penates,
 Longinumq̄ simul, quisquis fuit illius auctor
 Sancti operis, nec enim sciri sinit alta vetustas,
 Atq̄ igni consumpta ipsis cum annalibus olim
 sacra domus, coniuncta loco contextit eodem.
 Post vbi cælitibus visum, per somnia sancto
 Crebra seni monstrata, cauo traxere sepulcro,
 Pastor & assistens populus cum patribus vrbis.
 Fama recens omnes Italos & Barbara regna
 Compulit huc. Venere Hunni, venere Sicambri,
 Et procul extremo positi sub sole Britanni.
 Finiserat dictis, cum mox conclauiâ princeps
 Ad secreta vocans Venetos in fœdera iurat
 Militiæ, curamq̄ armorum amplectitur omnem.
 Exemplo admoniti patres ardentius arma
 iam suscepta parant, multos conflata per annos
 Argenti atq̄ auri moles per compita in omnem
 Vnum Martis abit, grandiq̄ exercitus ære.
 Cogitur, ac magno properant in bella tumultu,
 Vadiq̄ pugna auida gentes, quæ rura Timau

06 4

Quæ

Qua montana colunt Venetum propè Norica pontum
 Ex Istris Iuliq; foro Mauortia pubes
 Flexilibus gladijs onerata, veruq; bicorni
 Vincentina ruit bellogenus acre iuuentus.
 Sic Patavii, sic Tarvisij, sic incola Feltri
 Frenatis gradiuntur equis, leuis vngula terram
 Verberat alterno glomerans vestigia gressu,
 Et præfixa tremunt longis hastilibus æra.
 Sic quos præcipitem genuit propè fluminis vndam
 Syluosis Verona iugis, qui saxa sonanti
 Benaco pratenta tenent, quos Brixia frugum
 Lata parens alit in niuibus. Quos Ollius ingens
 Euomit in virides altis ex Alpibus agros.
 Et qui Bergomeis errant in montibus, inter
 Gens nutrita feras, gelidis in cotibus orta,
 Dura, ferox, operumq; sagax, patiensq; laborum.
 Tu quoq; quæ in medijs resides Crema Martia campis
 Arma agitas, fortesq; paras armare maniplos
 Et vos antiquæ stagnata paludibus arua,
 Prisca domus Regum, & gentis nauale Latina,
 Mittitis hastatas acies in bella Rauenta.
 Nec satis est armare Italos, à montibus exit
 Fortior, à rapido melior Germania Rheno.
 Pars graditur longis armata securibus, armos
 Nuda, caput nitido radians & pectora ferro.
 Pars tonat, & raucis iacit ærea fulmina bombis.
 Non irata maris tenuerunt æquora Graios.
 Qui Iouis arua tenent liquere Cydonia rura

Gnosiaq;

Gnosiaq; & positas medijs in fluctibus vrbes.
 Et Lacedæmonia celebri regna inclityta fama.
 Argiuosq; lares, Ithacamq; & Neriton altam
 Neruio genus vnde Duci, qui dicitur olim
 Egisse incertos circum maria omnia cursus.
 Buroti venere equites, vbi Chaonis ora
 Troiano regnata Heleno, Scodraq; coloni.
 Illyricos mora nulla tenet, mora nulla Moranos.
 Thessala nubifero pubes descendit ab Othri,
 A Pindi q; iugis, vetus est vbi Centaurorum
 Patria, & inuicti bello venere Croati.
 Tam latum imperium Veneto, tam immensa potestas,
 Complectens terra ac pelagi longissima regna.
 Omnibus hirsuto facies truculenta galero
 Et mento coma nigra fluens in pectora, crines
 Impexi, & læuo introrsum caua Parma lacerto
 Pinnataq; sudas in equis, Stratiotica Graij
 Agmina, nostra leues equites cognominat ætas.
 Ista noui noua castra Ducis peregrina, suorum
 Ipse virum forti longas tegit ære cohortes.
 Et cataphractorum turma trepidantibus armis
 Pennicomas tollunt galeas, ac more Latino
 Picturata ferunt longis hastilia rostris.
 Daunia quadrupedum soboles animosa superbos
 Seleuat in saltus Indo boue pectus & armos
 Circuntecta, sonant crebris binni tibus aura.
 Aurige tormenta vehunt, passimq; per agros
 Plaustra gemunt, strahitur Martis grauis ære supellex.

00 5 In-

Inuentum bombardæ nouum, graue mœnibus altis
 Excidium lato ore minans, caua guttura flamma
 Irritante sonans, onus euomitura per auras.
 Id veteri eiectus regno Vulcanus amaris
 Instrumentum animis tota spirantibus Aethna
 Follibus excudit, missosq; in guttura primum
 Sulfure in obscuras conuoluit marmora fauces.
 Mox vocat armigerum Martem, subit antra vocatus.
 Tunc immane epifex animans opus applicat ignem,
 Extemplò horrendum tonitru ciet, atq; molarem
 Impactum eiaculans, flammæ vis tanta furenti,
 Oppositam montis cautem ferit. Ecce ruinam
 Saxa trahunt, tremunt attonitis fornacibus Aethna.
 Contremuere ipsi qui nil pauet inscia Marti
 Pectora, & explorans oculis monstrum vndiq; fabri
 Tam mirum ignipotentis opus laudauit, & artem.
 Tum Vulcanus. Habes quibus hæc contraria nobis
 Saecula premas, nostri dixit monumenta laboris.

Ipsi etiam primis obiecti cladibus omnem
 Vim expediunt magno Insubres molimine, & ista
 Fœdere cum Venetis populos in bella feroces
 Sollicitant sua Sfortia cum vigilantia longis
 Consilijs adiuta Ducem suspendit, & vrbe
 Territus amissa trepidis annititur armis.
 At Veneti firmare hominem, populosq; labantes,
 Ne Gallis parere velint animare, vetusq;
 Insubrum imperium seruare, & segne veternum
 Ex lentis Italorum animis absoluere certant.

Patru-

Patruus armorum studiosus & integer aui
 Francisco Rodulphus erat Lodouicia proles.
 Huius in Auionys virtus exercicia bellis
 Cum furor inuasit Calaber Tyrrhenica primum
 Oppida, mox Venetos Alphonso authore penates,
 Enituit, superis cultu vir clarus & armis.
 Ipsum igitur fidei ingenioprudentia & arti
 Fissus in hoc tanto grauium molimine rerum
 Asciiuit quo Martis opus regat omne magistro.
 Hoc pacem hoc pugnas hoc iudicet temperat arma.
 Carolus interea regnis custode relicto
 Gallorum rex castra mouens transiuerat Arnun.
 Cum subito audita est exciti fama tumultus
 Qua canit armari Venetos & milite multo
 Omnia compleri, passimq; efferuere toto
 Arma Pado, & Martem magno se attollere motu
 Aequoris in morem quoties aquilone per vndas
 Debacchante fretum irasci fluctusq; leuari
 Capit & auditus longè fragor insonat altis
 Montibus & spumante salo maria ima debiscunt,
 Continuo ancipiti regem cura anxiosa casu
 Perculit, vt subito depræhensos turbine nautas
 Et mœrore graui pallentia nubilat ora
 Vulcanus in alta animæ tristis penetrat alia adactum.
 Non secus ac quando Zephyris cessantibus auster
 Humidus insurgens Phœbi iubar antè serenum
 Polluit, & raptum ex oculis pice claudit Olympum,
 Fluctuat in curarum vndis, vt in æquore puppes.

Ore

Ore diu secum tacitus, neq̄ tollit in altum
 Lumina fixus humi faciem. Formidine tandem
 Liber ad astantes oculis melioribus ora
 Eleuat, & quonon, ait, hæc, Iacobe, Triuultis
 Quò fortuna feret, qua tali ad littora vento?
 Ciuis hic Insubrum, patria procul egerat vrbe
 Suspitio genere atq̄ opibus belloq̄ potentem.
 Propterea sperans sua sic in regna reuerti
 Venerat ad Gallos, & strenuus ibat in arma.
 Regia dicta sagax simul auribus audit, & acri
 Ruminat ingenio, & confestim his oribus infit.
 Gallorum rex magne istis ne cede periclis.
 Grandibus inceptis aderit Deus. Aspice quanto
 Robore militia latis tentoria campis
 Explicet effusus per rura per oppida miles.
 Volue tuas animo vires, & concipe quantum
 Hic astare vides procerum, tua Gallica virtus
 Nec vinci consueta metu neq̄ fortibus armis,
 His congesta locis. Hic duro corpore Vasco,
 Hic valida cum pube Brito, te Boia iuuentus
 Te Aluerni, te Marte potens Narbona fideli
 Circumequitant animo, tecum omnis Celtica magno
 Agmine vis, tibi pugnaces gens aspera Belga.
 Ibimus in casus tecum feliciter omnes,
 Ne dubita neve hostantos horresce paratus,
 In Venetos eat iste timor, commercia tantum
 Rimari solitos, & auaro incumbere lucro,
 Arma decent proceres, magnorum audacia regum est,

Nil

Nil tamen est temere audendum, fortuna supremo
 Attentanda loco, cum circumuenta periclis
 Spes labat extremis, nec habet prudentia clauum.
 At prius vtendum ingenys, longeq̄ putandum
 Consilio, mox vt rebus data forma gerendis,
 Ense, hasta, valide audendum est, a fine petendus
 Ordo operis. Nec enim qui fortibus inchoat ausis
 Semper vincit, habent multos quos scandere oportet
 Bella gradus, summum ipsa tenens victoria palmam
 Porrigit, in casus vis est seruanda supremos,
 Nec strepitu fundenda vno, sat fortiter egit
 Qui victor tandem euasit, victoria rerum
 Surgit ab euentu, non prima sed vltima virtus
 Præmia fert. Primo ingressu si lata coronam
 Spondet, in extremum differt fortuna laborem.
 Nunc igitur, Rex magne, vias mitemur, & omne
 Explorems iter, nec erit, me iudice, tutum
 Flamminia penetrare alpes, & tendere ad ipsas
 Primitijs olim lasas conflictibus vbes.
 Est potior Lunensis ager freta magna secundum
 Qui venitis, apex multo minus asper, & vna
 Exitus & dorsis & vallibus A. cenini
 Luce patet, Parmensis agri sub vallibus ora
 Aequior, & glebis fœunda feraibus arua.
 Scis Gallis populorum animos scis mobile vnguis
 Assentire, Itali imperij iuga dura perosim.
 Nunc igitur, Rex magne, operi (mora nulla) supremo
 Accingamur, erit breuis hic labor, vltima rerum

Met a

Meta gerendarum, nostra est Campania, nostrum
 Parthenopæorum Siculis à finibus omne
 Imperium Regum, quæ pars non ultima regni
 Trinacriæ, nostri Calabri, nostra Appula campis
 Frugiferis tellus, & quæ contraria Romæ
 Brucia progenies Pæni iuga maluit olim.
 Sena tibi est addita, tuo Florentia sese
 Temperat arbitrio, Senænum tibi militat omne
 Picentumq; solum, te regna Estensia solum
 Ore animisq; ferunt, quid iam nisi Gallia restat?
 Quicquid habent Veneti, quicquid sub principe Mauri
 Gallica sunt, rapuere Itali, nomenq; dedere
 Italia Gallorum agris. Nam Gallia quondam
 Latior Adriaci tangebatur littora ponti.
 Ipse vrbes Gallorum opus est, primaria Galli
 Mœnia Sfortiadum genus vnde Triuultibus inter
 Fundauere duos amnes, & ab omnibus Vrbi
 Condita & à medijs fecere vocabula campis,
 Nunc quoq; viua, lacus magnis vbi fluctibus errat
 Larius extructis statuerunt mœnibus urbem,
 Et Comum dixere nouum, posuere penates
 Bergomeos, habet authores & Brixia Gallos,
 Et Verona ferax frugum, Vincentia bello
 Strenua ab antiquis traxit primordia Gallis.
 Nunc quoq; Gallorum mores habitumq; videntur
 Affectare animis ad te venientibus vltro.
 Talibus orabat præstans linguaq; manuq;
 Ductor in euentum pergens interritus omnem.

Con-

Consilijs hæc esse omnes. Tum castra moueri
 Cæpta loco versus Ælygures Sarzanica ad arua,
 Per Lucense solum, cum sero apparuit vrbis
 Nuncius accepte tandem, namq; exitus inter
 Hostiles populos agræ datus, inuia longè
 Per iuga, per saxa immensis ad eunda periculis,
 Indicio iam Marte palam, iam milite in omnes
 Se effundente vias, & inardescente tumultu.
 Vt perlecta nouos patefecit epistola casus,
 Regia corda ingens pulsatur pavor. Irerogamur
 Inquit, & ire negant Veneti, nouus omnia ductor
 Occupat. Hæc aliquid pariet graue Mantua nobis.
 Hic nouus elatis animis & robore tanto
 Corporis, vt fama est, soliti tolerare laborum
 Omne genus ductor, tali modo milite, tanto
 Imperio Venetorum auctus non segnibus armis
 Militat, hæc aliquid pariet graue Mantua Gallis.
 Omnia sint hæc vana præcor, præsaga malorum
 Mens aliquid (diui auertant) horrescit acerbum.
 Sic ait, & solitus quocumq; libebat apertis
 Ire vijs, furit indignans iter obijce clausum.
 Non aliter quam cum niueis de montibus humor
 Liquitur Hybernis, si facta repagula forsitan
 Inueniat, spumans tumido grauis aluens æstu
 Perfretur, ac magno obiectam premit agmine molè.
 Et iam sera dies, fugiens cum sole, sub vndas
 Iuerat, humentiq; polum nox clauserat vmbra,
 Cum Rex castra iubens Petre prope mœnia sanctæ

Sistere,

Sistere, libata tenui dape fessa cubili
 Membra dat, & somno recubans immergitur alto.
 Continuo tristem varijs noua somnia formis
 Sollicitant animum. Claro Dionysius ore
 Visus adesse choro diuum comitatus, & alta
 Voce sonans regem affari, vultuq; se uero
 Obiurgare. Quid has (memorans) tetantus ad oras
 Error agit? nescis primordia quanta malorum
 Sparseris, Italiam qua peste infeceris omnem.
 Non fuit aduentus auctor Deus, omine falso
 Duceris, & ratum praesagia vana tuorum
 Imposuere tibi. Non es qui sancta sepulcri
 Limina restituat. Syriam qui liberet omnem
 Carolus excelsus Gallorum a sanguine surgens
 Ille alias in bella manus, ille altera magno
 Pectore corda feret. Non est illa incluta bella
 Attentare tuum, quanquam Florentia tecum
 Lusa tuas olim nugis permulserit aures.
 In tua regna redi. Nec te timor ire per altos
 Impulerit montes Lygurum, sed limite recto
 Carpe viam, transire dabunt non vincere fata,
 Rursus ad Insuubres reuocanda Nouaria, luctum
 Est passura grauem, tuus hic labor irritus ipso
 Non dignante Deo, non aspirantibus astris.
 Rursus Aragonij repetent Sebetica regna.
 Te tuus expectat Rhodanus, tua Sequana magno
 Te vocat applausu Calabros visura triumphos.
 Vade ergo Ausonias nunquam rediturus ad vrbes.

I patrio te absconde solo. Nec plura loquutus
 Liquit in immensa regem anxietate sepultum.
 Exemplo euigilans animosq; ea somnia voluens
 Soluitur in lachrymas, & amaro incessitur aestu
 Curarum simulachra animo importuna mouentum,
 Atq; ait, O diui indigetes, o numina, sanctos
 Quae regitis caelorum orbis, quorum omnia plena,
 Non ego Centimanum dira impietate Gigantum
 In vos ire paro, pietas tua maxima diuum
 Postquam nota fides Gallis non excidit vnquam
 Regibus aut populis, nec vos aegre arma putabam
 Ferre quibus dudum inuasi qua debita fama est
 Regna mihi. Postquam Ausonia regnare per arua
 Non sinitis, regno abstineo, tua sancta facefso
 Iussa pater, liceat nobis in regna reuerti
 Gallica, vos diuinæ animæ quæ voluitis astra
 Tu in primis Dionysi alto qui viuus Olympo
 Maxime Gallorum custos, Franconia castra
 Et caput hoc seruate, genus ne auertite nostrum:
 Quod fuerim ratum sero intellecta sequutus
 Somnia religio fecit simulata canentum
 Me posci a vobis, nos allegata fefellit
 Vestra fides, ferte auctori sua premia falso.
 Dixit & affigi sentit sibi corda repente
 Mitius, in patrias vaga mens extenditur oras:
 Memoria nota videt, quibus oblectare solebat
 Ludiuagos sensus leuis atq; recentior etas.
 Occidit ambitio, & dominandi insana libido

Labitur ex animo, subeunt risusq; salesq;
 Ludicraq; & rebus magnis inimica voluptas.
 Iam venatur apros, leuibus iam retia ceruis
 Tendit, & aucupium studio insectatur inani.
 Et iam prateriens candentibus in clyta saxis
 Littora Sarzana, submersaq; moenia Luna,
 Ac Veneris portus, saliens vbi frangitur aquor,
 Venerat ad vicum, Tremulo cui nomina ponti.
 Hic vbi protendunt rigidi vestigia montes
 Ad vada torrentis Macrae confinia Tuscis
 Vltima, per duros silices, per magna volutum
 Marmora, flumen abijt resonans in vallibus imis
 Impete precipiti. Vicumq; intersecat vnda.
 Ex trabibus quondam tremulis constrauerat amnem
 Ponte rudiprimaeva etas, hinc nomina primum
 Facta loco, melior fortuna sequentibus annis
 Fraxineas cum ponte trabes submovit, & arcus
 Marmoreos iniecit aquis, & pontibus arcem
 Imposuit structis, labentia tempora magnas
 Adiunxere domos, populosq; habitata frequenti
 Porrigit in tractus regio duo brachia longos
 Emporium Tusco ac Lyguri commune ferendis
 Mercibus Aemylia in campos, Venetasq; per vrbes.
 Hic nisi Tusca quies & Petra in somnia sancta
 Obstiterint, crescente metu per inhospita saxa
 In Lygures vertisset iter, non fidere diuis
 Visum grande nefas. Iubet ergo ascendere lentis
 Gressibus aëream rupem longissima castra,

Atq;

Atq; peti Parmense solum, fataliaq; arua.
 Et iam praesidijs iuga summa tenentibus ipse
 Incipit excelsum multa inter millia montem
 Scandere subsidio ingenti post terga relicto.
 Cuiq; suus madido dependet cantharus armo
 Et peris inserta Ceres, umbrata galeris
 Grandibus ora, dies orto iam sole per arma
 Flagrat, & apparent vibratis agmina flammis
 Ordine producto rupes lucere per altas.
 Scandit anhelanti miles latera ardua fauce,
 Sufficiens celsos apices, erectaq; caelo
 Culmina, verticibus niuei Iouis amula magnis.
 Armine in extremo liquidi gens dura Lemanni
 Discedens scelus ausa ingens facinusq; nefandum.
 Nam post stupratasq; nurus, spoliataq; templa,
 Post longam, post crudelem cadem, atq; rapinam
 Succendere domos, igni absumpsere penates.
 Tam crudum, tam inamite genus, tam immania corda,
 Non impune tamen, namq; vt scuire cruentos
 Videre indigena, nec finem imponere cadi,
 Confluxere omnes sumptis concorditer armis,
 Et certamen atrox multo cum sanguine surgit.
 Ipse etiam veniunt in bella, virisq; ministrant
 Tela nurus, gens dura manusq; cum milite duro
 Conserit intrepidas, vt cum certamina tauri
 Spumantes paribusq; animis, ac viribus aequis
 Saeva ineunt, pressoq; volant in vulnera cornu.
 Arma simul vocesq; sonant, colliditur ense

pp 2

Ensis,

Ensis, & hasta hastis, tectorum à culmine summo
 Saxa pluuunt, & missilium tonat aspera grando.
 Ut stragem videre hostes, tantumq̄ suorum
 Interitum, spolijs tandem fugere relictis.
 In ferrum dum quisq̄ ruit, vitæq̄ suorum
 Quam tectis magis intendit, nec flumine flamma
 Vincitur, accensi conflagrare penates.
 Vixus ab equoribus natis mirantibus atras
 Ferre globus nebulas, mixtoq̄ incendia fumo
 Tollere se in cælum, & tenues vanescere in auras.
 Iamq̄ propinquabant rapido prima agmina Tarro,
 Cum videre procul latis tentoria campis,
 Atq̄ hostes latè effusos, tremit ossa iuuentus.
 Mars praesens horrorem animis immittit, & alit
 Sollicitant pauidas vicina pericula mentes,
 Fata reformidant animas, terrentur acerbis
 Casibus, in casu quia fatum apparet acerbo.
 Sistere castra duces, defessaq̄ corpora mandant
 Curari, positoq̄ aditus custode teneri.
 Tarrus ab angustiis Lygurum conuallibus hausto
 Fonte ferens amnes multos sinuatur in anguem,
 Et montana rigans longo vestigia cursu
 Serapit in virides campos, vbi proxima Parma,
 Ex humili Carrona iugo considerat arua.
 Arua foro subiecta nouo, vicina Nuceto.
 Et per saxa sonans duro latissimus aluo
 Errabunda Padi grauidam vada voluit in aluum,
 Ipse fori sub colle noui, qua faucibus amplis

Euo.

Exomitur clamans multis saxosus & asper
 Curgitibus magno hinc montes hinc margine campos
 Submouet, & fruticum raro maculosus amictu
 Umbrat aquas estu in foueas abeunte relictas.
 Exitus hic Gallis ex alpibus Apennini.
 Hic Galli ut fama est, quando indefensa fuisset
 Et custode vacans antiqua Colonia Roma
 Parma, resedissent bello vel fraude subactam
 Inuasuri urbem. Sed capta Nouaria pactum
 Antedem capienda simul (fortuna negauit
 Auxilium) dissoluit opus, si fausta fuissent
 Consilia, & certo texta simul ordine fraudes,
 Tota simul ducis Anguigeri regna ampla ruisent.
 Sicigitur regis cælo aduersante labarunt
 Magna exorsa, fugam inuento modo cogitat hoste
 Qui vacuam capturus erat custodibus urbem.
 Recta incepta, sed euentu damnata sinistro.
 Numina tanta valent, tantum dominatur Olympus
 Imperijs rebusq̄ hominum, fors inuida tanti.
 Hanc nouus ob causam magnis obiecta periculis
 Castramouens ductor Venetum fortissimus, omnes
 Mature inuecto compleuerat agmine campos.
 Et simul anguigerorum acies ducente Roberti
 Trogenie iam Francisco, qui semper ab annis
 Militiam teneris summo splendore sequutus
 Iam decus æquabat factis belloq̄ paternum.
 Maxigitur vigilans animis Gonzagius heros
 Insedisse sciens vicino in vertice Gallos,

(Namq̄ locos prius ipse oculis lustrauerat omnes
 Montanos adiens apices atq̄ inuia saxa)
 Eleuat ingentes animos interritus, ardet
 Ignea vis animi inuicti, iam prouocat hostem.
 Impatiensq̄, mora tuto locat ordine castra,
 Bella ciens oculis & fronte acerrimus alta,
 Vt Leo flagranti quoties incanduit ira
 Inter mille feras pradam dum cogitat, ergo
 Insidias, missis exploratoribus, omnes
 Discutit, & Gallorum astu molimina magno.
 Nox erat, & stellis ardens lucentibus ather
 Ibat, & à nigro pisces oriente leuati
 Se vertente polo solemq̄ sequentibus astris
 Lumina sopierant dulci mortalia somno,
 Cùm doctus linguam & mores compendia nota
 Per secreta via subit explorator in altum
 Culmen, onus vestans humeris, falcemq̄ secandis
 Graminibus. Vigilesq̄, alacri sermone salutans
 Præterit antè ipsos ignes, vbi lucida phagis
 Ardebat pyra congestis, & castra subintrat
 Tutior, abscondunt onus & fiducia fraudem,
 Excubiæ securæ hominis, labentia tardè
 Tempora, sub dioludis & carmine fallunt.
 Dum loca perlustrans oculis atq̄ auribus infert
 Se tacitum, aduertit clausis tentoria flammis
 Regia lucere, & variarum murmura vocum
 Disceptantum intus clausis à limine valuis.
 Accedit leuibus plantis, & regia iuxta

Teth

Teth cubat, somnum simulans, ac tempora fulcit
 Graminibus positus, murmurq̄ attentius audit.
 Vox erat. O semper mendax fortuna, labansq̄
 Spes hominum. Qui Trinacriæ paulo antè tenebam
 Omnia regna fretum citrà, qui cuncta putabam
 Oppida Sfortiadum paucis subigenda diebus,
 Nunc regno miser amisso, spe funditus omni
 Haustus eo, superis odium, mortalibus autem
 Fabula, ridiculum Venetis, infamia Gallis.
 Ducor vt in casses à venatore canum vi
 Pulsus aper, Consumpta. Ceres insistere montem
 Non sinit, in campos miles certare paratus
 Ire vetant. Ite & reges clamate beatos
 Ignari factorum homines, hæc gaudia regum,
 Hæc decus, hi nobis veniunt post bella triumpho.
 Sed quid cum regnis & spe quoq̄; inania verba
 Perdimus? Hic locus est vbi nos, Iacobe Triulti,
 Extremo tentanda loco, fortuna videtur.
 Ergo animis si quid superest virtutis, & omni
 Robore nitendum, cùm crastina, solereuerso,
 Luxerit orta dies, taciti clangore sine vlllo
 Hostibus ignaris, quando hinc descendere cogit
 Importuna fames (neu sit mora) castra mouere
 Milite diuiso in turmas, & ad arma parato.
 Si descensum Italus deprendat, & audeat hostis
 Ac pugnare velit, pugnet, contraria non sunt
 Fata adeo, quin sit nobis via tuta per hostes,
 Diuorum nisi vana fides, nisi numina fallunt.

PP 4

At

At si inconsulti fuerint, & inertia castra
 Visa, repentino insultu irrumpemus, & altis
 Vocibus attonitum subito exturbabimus hostem.
 Forsitan hic aliquid primi fortuna fauoris
 Miserit, est etiam superis mutabile pectus.
 Nec mala nos semper feriunt quaecumque; minantur:
 Hostibus hic fufis aperit sua Parma repente
 Mœnia, & insubres ictu pessundamus vno.
 Si fors lata minus, superis, quia credere dignum,
 Fidite, nam medius dabitur via tuta per hostes.
 His celer auditis per deuia saxa repente
 Explorator iens Ducis ad tentoria noctu
 Astitit, ardentem cum iam Venus aurea vultum
 Tolleret, & primos aurora ostenderet ortus.
 Intellecta refert, & rem vaser ordine pandit.
 Exilit, utque erat armatus de limine clamans
 Poscit equos, possit comites Gonzagius heros.
 Nil contatus adit Venetum tentoria patrum
 Qui bello intersunt, & cum ductore gubernant
 Tempora bellorum, reseratque arcana, nec ultra
 Distulit, acciri proceres iubet, atque coactos
 Gallorum consulta docet, mox insuper addit.
 Magnanimi proceres, Itolorum ignauia, Gallos
 Italia dominos & ferro ac Marte potentes
 Inuictosque facit, nihil est in crimine præter
 Segnitiem, quæ si abfuerit concessa facultas
 Hic hodie decus antiquum reparare, iugumque
 Gallorum seruile horis euadere paucis.

Quid

Quid precor in campis acies componere multo
 Consilio, indulsisse iuuat, nisi longa feramur
 Post consulta metu confestim in bella sepulto?
 Nunc igitur partiri opus est onus atque labores
 Ordine castrensi, vicibusque ostendere certis
 Quæ belli pars quenque vocat. Sic fatus abena
 Voce iubet castra armari, prædam atque rapinas
 Aeri sono clangore inibet, mox rite peractis
 Omnibus, & solito sacris demore litatis
 Circuit armatus, cunctosque affatur eundo
 Vociferans. O Italide generosa iuuentus,
 Quorum atavi domuere animis tam fortibus orbem,
 Tempus adest quo quenque suas viresque, animosque
 Edere fas tantorum hodie hic ante ora virorum.
 Hoc laudum commune forum, communis honorum
 Campus hic, aut ignominiam sine fine manentem
 Aut decus immortale dabit, sua quenque manet sors
 Sine togam, siue arma ferat, nec fata putemus
 Euadenda fuga, fatalem ad colla catenam
 Fers, gressum quocumque moues, quis funera cælum
 Ad Tarrense solum statuit, sperare vetantur
 Effugium, quorum est alijs occumbere terris,
 Hic vis nulla potest mansura excludere vita.
 Fati igitur securi omnes intendite laudi,
 Quod nostrum est, famamque sequens extendite in eum,
 Et date splendorem vobis, generique futuro.
 Namque potest vnus honor se accendere tantum
 Ut nedum gentem & patriam, sed nomine vires

pp 5

Propa-

BAPTISTÆ MANTVANI

Propagante suis etiam sua secula reddat
 Inclyta, tanta valet formidine libera virtus.
 Certè ego, quicquid agant alij, præponere mortem
 Dèdècori instituo, potior mihi sanguine semper
 Gloria, vel spirare animam, vel vincere certum est.
 Inclyta mors vita est, in gloria vita sepulcrum.
 Talibus accendens Italos ad prælia ductor,
 Talibus externos acuens sermonibus ibat.

BAPTISTÆ MAN-
 TVANI CARMELITÆ
 THEOLOGI: TROPHÆI

Gonzagæ,

LÍBER II.

VRBIDVS & vario Titan mutabi-
 lis ortu
 Exierat lucem radijs spargentibus
 agram,
 Et lima frons læta parum compleu-
 rat orbem

Descensura polo, subituraq; Doridis vndam.
 Ipse etiam Mars ora rubens, crudele minaci
 Nescio quid vultu spirans cælo arduus ibat.

Gallia

TROPHÆI GONZAGÆ. LIB. II. 112

Gallia successu bellorum elata secundo
 Et toties victrix pubes abitura corusco
 Aerenitet, miles præda, & ornatus & armis
 Accingit pugna atq; via, properantibus instat
 Carolus accendens iras, & corda suorum.
 Si nunquam Ausonias gentes, populofq; Latinos
 Experti bello effemina, victoria forsjan
 Effet in ancipiti, nam grandia voluere verba
 liaida soliti, magnoq; incedere fastu,
 Inflati vetus imperium terrasq; subactas
 Et maria ac montes ignaua per ocia iactant.
 Re timidi, lingua audaces, vultuq; supino
 Barbariem Gallo obiectant, inhonoraq; verba.
 Sed nihil ista viros inter iactantia fortes
 Profuerit, certum est olim regnasse Latinos,
 Sic fortuna tulit sua, sic labentia cælo
 Fata dabant defecta modo, & sine viribus vllis.
 Sunt etiam Gallis cælo lucentia semper
 Sydera, sunt nostri indigetes. Non Gallia semper
 Hactenus Ausonias, quoties exarsit inoras,
 Ausonios toties agros spoliavit & vrbes?
 Scitis vt antiquæ nostri Capitolia Roma.
 Inuasere atavi, Quantas Pipinia proles
 Carolus bis olim strages influxerit aruis.
 Scit Padus, atq; Pado Tanarus comes, Abdua Lari,
 Et pater & proles, flumenq; ignobile Lambrus
 Pauser aquæ & cursus, & tu vada proxima voluens
 setia Ticino, totisq; Iusubria campis.

Scd

BAPTISTAE MANTVANI

Sed quid prisca loquar memorans aliena? sequamur
 Nostras, per Hetruscos, Lygurum per inhospita saxa,
 Per Latium, per Campanos victricibus armis
 Martem agimus. Regno atq; opibus spoliauimus altam
 Parthenopen, retinet profugos Aenaria reges
 Insula ab Anchise sortita vocabula nato.
 Nomine & aspectu solo tremefecimus omnem
 Italiam, nondum oblitam mala temporis affli.
 Ipsi etiam audito genus insuperabile Turci
 Nomine Gallorum, horrescunt Sidonia longe
 Aequora, & Assyria gentes Franconia solum
 Armatiment, nostroq; vocant de nomine Francos
 Chrysiigenas omnes, veteris fama oblita Roma,
 Gallica in extremos terrarum it gloria fines.
 Quare agit, o Galli, soboles fortissima gentis
 Chrystigenum, qui quondam Arabes domuistis, & oem
 Assyriam grandes animos attollite contra
 Hoc genus infidum, inconstans, segne, atq; superbum.
 Italiam lingua & soio sermone potentem
 Nos verborum inopes ense aggrediamur & hasta.
 Talia bellipotens animis dum satur amaris
 Flammigerant Gallorum animi, seu follibus actis
 Accipiens auras Lipare in fornacibus ardor.
 Interea validis dum sic fera castra parantur
 Concurfura animis, Dionysius aethere ab alto
 Despicens maria & terras, conuertit in agros
 Lumina Parmenses, & inar descentia cernens
 Agmina per campos, genus vt seruaret vtrumq;

Marcum

Marcum adiit, qui tunc martis residebat in orbe
 Bella regens, dicti s; senem compellat amicis.
 Marce, mari terraq; potens, qui bella gubernas
 Temporis istius, viden' vt duo regna cruoris
 Prodigia decertare parent in mutua verso
 Vulnere iam ferro, vt q; odijs accensa ferantur,
 Non habitura modum, non concessura periclis?
 Esto age bella volunt caeli, flammantia Martis
 Sydera, Saturniq; graues agnoscimus iras,
 Et loca, nostra tamen potis est comescere virtus
 Crudum opus hoc, igitur sine me, nisi forte Tonanti,
 Visum aliter, sine me crudelem auertere pugnam
 Vel saltem ex duro regem subducere bello.
 Dux Venetum (vidi iuuenem, Mauortia noui
 Pectora) plu'quam Italus con his spectator in armis
 Sed bellator adest, mucro est hastilibus istis.
 Infelix quicumq; manus cum milite tanto
 Conseret, iratoq; hodie se obiecerit hosti.
 Sic ait, insitens Martis vestigia Marcus
 Annuit. Ille volans Libyam super, & Garzantium
 Transit & Aethiopum populos, & consilia Nilo
 Arua renas, eni, nigri s; emittit ab antris
 Ore Notum tumido flabrisq; furentibus austrum.
 Continuo maris horrisono vada concita flatu
 Spumanti insonuere salo, nubesq; levatas
 Aequare praecipiti glomerant per inania cursu
 In Boream venti a tergo, totisq; volantem
 Tempestatem animis vrgent. Dionysius ignem

Nubi-

Nubibus adiecit, quo rauca tonitrua cœlum
 Reddat, & acta volent maiori nubila cursu.
 Ipse comes nebulis iter expedit, atq; sonantem
 Apennini adigit versum alta cacumina nimum,
 Hetruscos, Lyguresq; super, quo flumina Tarrum
 Impletura vndis animosa furentibus irent,
 Nam tunc Tarrus inops Cancri mala sydera passus
 Ibat, & insternens duris vada cotibus amplo
 Aequore inæqualis latè extendebat arenas.
 Iam Italida, vt mos est Gallis in bella venire,
 Turmatim glomerati ibant, non more Latino.
 In longas producti acies, loca certa coacti
 Iam retinent, vt lex pugna decreta monebat.
 Gallorum interea dimissa in plana cohortes
 Exceiso de monte ruunt. Extenditur ingens
 Agmen & effusus campos exercitus omnes
 Occupat, extemplo in turmas coiëre vocatis
 Ordinibus. Iam vtrinq; acies in bella parata
 Sistunt ligna vadis intercurrentibus, illinc
 Gallus ad occasum, quæ se latus eleuat alti
 Apennini, isthinc Italus Titanis ad ortum.
 Armamitant, agitante Noto vexilla feruntur,
 Fluctuagisq; volant caudis, & in aëre ludunt.
 Flammigerans vtrinq; tubas & tympana Mauors
 Concitât, aërea resonant clangoribus Alpes.
 In nemora, in densis abscondita saltibus antra
 Attonitæ fugere fera, fugere volucres.
 At stygij manes studium quibus omne malorum

Irritare

Irritare genas, missi à Plutone volabant
 Arua super capturi animas. Visa vndiq; dira
 Effigies, ora obscuris horrenda figuris
 Vndiq; per nubes. Furcisq; tridentibus vmbra
 Armata in gyros alis stridentibus ibant.
 Et quoniam Celta visi conscendere rupem,
 Et tentare fugam, ac metesani inuadere collem,
 Vnde Placentinas versum via flecitur Alpes,
 Dux bellandi avidus proceres tali excitat ore.
 Magnanimi fortesq; viri quæ infamia nunquam
 Abstergenda, decus, si quod fortasse Latina
 Gentis adhuc superest, aufert? elabitur hostis
 Incolumis toto Italia spectante sub armis
 Robore, & his dictis patruo in secreta vocato
 Colloquia, extemplo ad pugnam iubet ære canoro
 Signa dari, & sauum lituis accendere Martem.
 Gallica tympanico strepitu ad tormenta citatur
 (Nam tormenta solo Galli editiore locarant)
 Pars peditum grauepugnantia auersura periculum,
 Fulmineasq; pilas. Pars hostis ad vltima terga
 Turbatura acies & commotura tumultum.
 Mox leuium tres turmæ equitum transfumimis vndâ
 Directum per iter missa ad praludia pugna.
 Iam polus inuolui caligine cæperat atra
 Et tenui nimbo ardentes perfundere campos,
 Cum furere inceptum, Nam tempestatis eodem
 Tempore & insani subijt Mauortis origo.
 Creuit vterq; furor simul & decreuit, & orta

Dira

Dira hominum cum nube lues, cum nube recessit.
 Quadrupedes, animante sono, spumantia rodunt
 Fræna reluctantes loris, & frontibus altis
 Ire in bella ardent, descendit in omnia Mauors
 Corda furens, acriq; animos obnubilat ira,
 Nec mora, confractio veluti Padus aggere fertur
 In segetes, ita laxatis Franciscus habenis
 Evolat, & patrius comes, & Rhamnusus hasta
 Fulmen agens, & equo insultans Aloisius albo
 Gentis Auogarie specimen, Tuq; inclyte bello
 Gambaridum Francisce decus, cui casside in alta
 Ardua se attollit rutilans in brachia cancer.
 Ambo in bella ruunt patrijs quos misit ab oris
 Brixia magnorum genitrix animosa virorum.
 Et Ianus nondum Marius certamine tanto
 Exercendus adhuc tenero pugna in scius auro.
 Et tibi Lampetrus pietate & sanguine ductor
 Proximus, assiduusq; comes, de nomine magni
 Dicitur aui manibus soliti conuellere ahenas
 Quadrupedum soleas, Calabrumq; æquare Milonem.
 Tu quoq; Castilion diues probitatis & auri
 Chrytophore armipotens, numeras qui in stemate lōg
 Religionem, alios, alios certamine Martis
 Illustres atavos, & nomina clara per orbem.
 Et iuuenis decus armorum sublime Robertus
 Balnea, progenies prisca oriundus ab Umbris.
 Fortis eques, fortis pedes, & duo pignora Leda
 Aequiparans vnus, formosior omnibus vnus,

Castren-

Castrensi eloquio, Pilyo sene dulcior vnus.
 Innumeriq; alij, quorum modò nomina longum
 Edere, mox contra audaces in bella feruntur
 Lingonij, quos flumen Atax in vallibus imis
 Alluit, & duris cum Massiliensibus Elui
 Campo altum resonante volant, congressa reclamant
 Agmina, & infossis penetrant thoracibus hasta
 Claustra anime, rigidumq; subit præcordia ferrum.
 Hic opus in bellis clarum memorabile maius
 Viribus humanis peperit vel Martia virtus,
 Vel dea concursu forsân Rhamnusia primo
 Sic dignata Ducem. Mantor principis hasta
 Aere grauis, solido arentis de robore quercus
 Per triplicem thoraca sibi per viscera, perq;
 Aerea terga viam faciens in vulnere mansit.
 Gallus atrox qui se Orlandi iactabat ab alto
 Sanguine demissum, procera mole superbus,
 Et iactabundo solitus ridere Latinos
 Ore, procax terræ allisus resonantibus armis,
 Pondere præcipiti iacuit, mox tota repente
 Circumfusa cohors raptum de turbine traxit.
 At vbi Chaldeo verbisq; potentibus hasta
 Exiit, tenues animam cum sanguine in auras
 Expirauit adhuc minitans, & murmure rauco
 Increpitans, animoq; ferens graue vulnus acerbo.
 It cadens sternensq; acies Gonzagijs heros
 Encelado similis, forti cum robore captum
 Atq; catenatum soboles Titania Martem

99

clausit,

Clausit & attonito tremuit Ioue tristis Olympus:
 Cade manus, cade arma rubent, cade vndiq; Belgæ
 Precipites labuntur equis, & pondere grandi
 Armorum terra ic̄ta sonat, procera virorum
 Corpora sternuntur, velui cum Iuppiter olim
 Terrigenas domuit cælo capita alta ferentes.
 Extemplo conuulsa cohors se Gallica soluit,
 Non secus ac si quando ferox armenta leonum
 Inuasit rabies per Cyniphis arua Libyssi.
 Tum peditum manus Italidum quæ Gallica factò
 Protinus insulto tormenta opprèsserat, hostem
 Vt vidit confectum, animos excita furentes
 Eleuat, & prædæ ac spolijs accincta per amuem
 Fertur, vt in pecudum turmas custode carentes,
 Turba famescens campo solet ire luporum.
 Tympanicæ cui ducendi cura, agminis, alto
 It clamore vocans sparsos ad signa maniplos.
 Verùm alio mentes auri furiosa libido
 Verterat, in prædam volat irreuocabile vulgus.
 Turma equitum cursu lenium glomerata citato
 Consequitur, cursuq; graues & inertia plaustra
 Circum bella ineunt, oriturq; asperrima cades
 Gallorum exuias & Parthenopæa volentum
 Furta domum trahere, & spolijs gaudere Latinis.
 Commixtus hic gladijs, hic longis eminus hastis
 Res agitur, graue missilibus certamen & arcu
 Aereo inardescit, telorum absconditur umbra
 Clara dies, tegitur caesis humus aspera Gallis.

Ergo

Ergo opibus tandem captis prædâq; posita
 Italides, Penetæq; acies & Eoa iuuentus
 Conuersos agitant currus de fluminis alueo
 In virides campos, & plaustra gementia longo
 Sollicitant conto ac iumenta hastilibus vrgent.
 Præda ingens, quantam Attalico non vexit ab orbe
 His ditata bonis magnæ Respublica Roma,
 Illo aucta die, spoliataq; Gallia raptas
 Plorat opes, Tyrias vestes, argentea vasa
 Aureaq; emporijs passim exponenda Latinis.
 Vt subito primam interitu videre cohortem
 Defecisse, ruunt Bituri, Nerui atq; Ruteni,
 Aruerni Meldiq; simul, fortesq; Cadurci.
 Santonici infranes & Sequanidum populorum
 Vulgus inhumanum, missiq; ex vrbe Nemauso
 Sanguineis gens cruda animis, quos protinus omnes
 Sors in bella vocat, cuneoq; in brachia ducto
 Incessere Italos, animisq; atrocibus vrgent.
 Hic dolor, hic gemitus, hic mors communis & ingens
 Excidium, hic penetrans in mutua vulnera ferrum
 Scuit & ad patrios mittit lamenta penates.
 Hic fortuna viris vtrinq; cadentibus anceps,
 Post varias cades, post Gallica funera ductor
 Hinct tandem elapsus, nondum cessante tumultu
 Constitit in tumulo vt puppi Nauarchus in alta
 Prospiciens nigros fluctus, nauemq; gubernans,
 Et mediæ ans, oculis campum complectitur omnem,
 Sic specularans videt Hannibalem, cui sfortia mater,

Bentiuolusq; pater, iuuenem florentibus annis
 Magnanimum, cui serra rubens insigne superbum.
 Martis alumnus equo veniens apparet anhelos
 Bernardinus aui soboles sata semine Bracchi.
 Gonzagide apparent belli duo Phæbus & Hector
 Fulmina, iam nimbis & multo sanguinis imbre
 Sequanici humentes, & stricto Carolus ense
 Gente Meletæa genitus, clarissimus armis
 Ianus Rodulpho Marini comes, inclutus olim
 Militia (sinerent modò fata aduersa) futurus.
 Tres quoq; magnanimi iuuenes Benedictus, Alexis
 Hieronymusq; Capis, tria fortia pectora bello.
 Lecta phalanx qualem prima rate vectus Iason
 Duxit ad algentes Pagasæo à littore Colchos.
 Hos ita congressos dextra vocat aminus, omnes
 Conueniunt, subitoq; Ducem circumstetit agmen
 Bellatorum equitum, quos sic affatur ab alto
 Ductor equo dextra contum amplexante trabalem.
 O clari fortesq; viri, quibus Itala mecum
 Credita res bene habet, vobis salua omnia saluis.
 Vultis & hanc mecum ferro diuellere turmam
 Interitum nostris nisi sit conuulsa ferentem?
 Illi omnes presenti animo Dux maxime tecum
 Respondere, mori nobis ac viuere certum.
 Omnibus hæc Italæ concursus sententia, postquam
 Igenijs animisq; vident ac robore tantum
 Te prestare, metus nulli grauis, aspera nullis
 Mors, quibus est vita potior sua gloria, vitam

Qui

Qui laudi præponit eat, neq; bella sequatur.
 His dictis venit ecce sonans pila saxeæ cælo
 Fulminis in morem, & fracta Ducis euolat hasta.
 Omen ait faustum, fracto nos Gallica conto
 Cunctandum non esse docet, simul arripit hastam
 Dextra nouam pressisq; petit calcaribus hostem.
 Hic pariter certatum animis ac viribus equis
 Neutra acie cedente diu, iam sanguine arena
 Sanguine saxa madent, nec iam sola saxeæ pulsant
 Quadrupedantum acies, conuulsa cadauera & artus.
 Exanimos conculcat eques, super ora iacentum
 It sonipes, & membra virum pede frangit abeno.
 Tam durum est mortale genus, tam saxeæ fecit
 Pectora Deucalion, renuit perterrita tellus
 Tantum ferre nefas, cædisq; horrescit aceruos.
 Hinc rursum elapsus, iam mitescente parumper
 Dux Mauorte leuat galeæ reuolubile claustrum.
 Ac legit è ripis amnis procul omnia, & ecce
 Turmam equitum Belgarū aliam videt agmine clauso
 Maturare gradum, & medium se inferre per annem
 Rapta redempturam spolia, aut si fata tulissent
 A tergo pressuram Italos, magnoq; futuram
 Excidio, nisi vi subito occurratur & armis.
 Mox igitur Dux armipotens & milite nuper
 E pugna elapso cuneum facit, atq; periculis
 Sese iterum obijciens, in bella cruenta refertur
 Turbine præcipiti, quanto generosus ab alto
 Intuitus volucrem liquidum secatur aëra falco.

99 3

Hic

Hic subeunt onus Insubres, hic clara Roberti
 Progenies Franciscus adest, Martisq; laborem
 Aduuat, electoq; struens ex milite turmam,
 Ite ait, & tumidis Italos ostendite Gallis
 Famineum non esse genus, spolia ista reportent
 In patriam, referantq; istos in regna triumphos.
 Dum fremerent tanto Mars & Bellona tumultu
 Rex alto procul et tumulo, stipante caterua,
 Impia sollicitis spectans certamina curis,
 Quis precor ille, inquit, medijs in milibus alto
 Tanti equo, qui cornipedem per nostra superbum
 Agmina conuertens pulsat tribus aera pennis?
 Vix nam faciens infert se turbine tanto
 Quorsumcunq; libet Gallosq; impure trucidans
 Scuit, ut inter oues rictu facta vrsa cruento.
 Siccus adhuc (nam militia dimissus Hetruscia
 Tunc aderat sub regem erens) Rex magnae fragorem
 Ille ferens tantum, auctor Mantouus in omni
 Fricus Italia, quem nulla pericula frangunt.
 Illum ego (nam tenero moriens me fecit alumnum
 Tutoremq; pater) vidi puerilibus annis
 Nescio quid spirare animis ingentibus altum,
 Magnaq; virtutis iam tunc dare signa futurae,
 Non est Pelides puer a maioribus orsus
 Principijs, quanquam nervos Chirone magistro
 Doctus & armatous vires firmanerit inter
 Thessalia saltus, & praelia longa ferarum.
 Iste (nec id raro) vix dum lanugine nata

Et pedes, & spumantis equi calcaribus vrgens
 Illa anihela, fidem supra, genus omne pericli
 Sponte alij, ne quid fors an maiora gerenti
 Possit inexpertum durum horrendumq; videri,
 Ludus erat: veni utis apri expellere furem
 Impium & in leuum pectus venabula ferre.
 Ludus erat se ut tollentes hastilibus vrsos
 Fugere, & ex syluis sudatam auertere praedam.
 Si que non vsquam pugilem inuictum, dextraq; potentem,
 Audierat, paucis illuc comitantibus ibat
 Dissimulans sese & cupiens certamine vires
 Explorare suas, tenere vis tanta iuuenta.
 Ipse per Hybornasq; niues, per frigora brumae
 Noctuetiam cum maior hyems, ut disceret acre
 Ferre gelu, nudus sub dio errare solebat.
 Nil opus est de saltu aliquid cursu referre,
 Cum studijs primos istis contriuerit annos.
 Tunc etiam tentare vndas, & pellere in amnes
 Quadrupedem ignotos, & vincere magna natatu
 Flumina, cursu etiam rupem conscendere anhele
 Nunc pedibus, nunc veltus equos, rursumq; referri
 Per montis decliue latus, perq; inuia saxa
 Cura erat, & nullus studium nescire labores.
 Adde, quod ignotus totam explorauit eundo
 Italiam, mores hominum, formamq; locorum
 Inspiciens, facilesq; vias, aditusq; malignos,
 Ut si forte vnquam bello foret vsus & armis,
 Doctus iter vias melius peruaderet oras,

Aspice ut hanc solus pugnam ferat, aspice totis
 Italidas campis, ut pauce ex agmine tanto
 Suppetias veniant, sensu sine saxea dicas
 Corpora, & exangues statuas animisq; carentes.
 Sic ait, & tacitus curis torquetur amaris,
 Ac fluit in lacrimas patriam non immemor, optat
 Possè Duci tantos comitem se inferre per hostes
 Commiserans, iuuenem intrepidum, belloq; potentem.
 Atq; ait, O si par virtus in bella moueret
 Italidas alios (manifesta pericula cerno)
 Totus in his cum rege vadis exercitus inter
 Saxa, cadens præda ampla feris epulanda iaceret.
 Sic secum curis mentem cruciantibus agram.
 Diuertensq; parum regali ex agmine in altum
 Aggeris ascendit dorsum, videt ense leuato
 In Galli caput ire Ducem, galeamq; sub ictu
 Scintillare graui, pulsumq; inuoluere ab alto
 Quadrupede, & versis telluri infligere plantis.
 Incaluitq; animo rursus, secumq; ita fatus.
 Quicquid erit gestum, postquam superaueris hostem
 Quod prope confectum, poteris iactare tuorum,
 Te parua gessisse manus, ò Italidarum
 Dux Franciscus decus. Fabios tua gloria vincit,
 Ac Lacedæmonios, qui dum defendere certant
 Thermopylas, cœnatum omnes iuere sub orcum.
 Leuctra hodie, Marothonem hodie, Salaminaq; transit
 Tarrus & incumbens Tarro Glareola, recessit
 Caunarum & Trebia & Trasimeni infamia, nec te

Sospite

Sospite barbaries vltra metuenda Latinis.
 Tu Italida munimen eris, fortuna faceffat
 Aspera, & externa ponant certamina gentes.
 Hic splendore nouo Virtus tua maxima longè
 Fulsit, ut in ludis extincti Casaris olim
 Stella diem superans, Phæboq; ardentior ipso.
 Talia dum tacito secum sermone volutat,
 Ecce per expulsos ductor Gonzagius hostes
 Ut luxata falanx, & spe frustrata remansit,
 Fulminis instariens, equitum comitante caterua,
 Regem adit ignotum, nam cum vidisset in armis
 stare globum procul ingentem sub monte, putauit
 Dedecus, & laudis maculam, si tramite verso
 Deserat intactum, sequitur pedes agmine magno
 Grandibus armati roncis, quadroq; veruti
 Sanguineas mucrone manus, & casside tecti.
 Regia continuo, versis in prælia cunctis,
 Sparsa cohors, & fracta animis it rege relicto.
 Tum duo captiui insignes de carcere longo
 Gallorum elapsi turbatis vndiq; castris.
 Capti ambo cum sceptru ruens amisit Arago.
 Virginius, duroq; potens Mauorte Nicolas,
 Nobile Romano quibus est cognomen ab Vrso.
 Ille quiescendi studio in sua regna reuersus
 Militia mala pertasus iam grandior auro.
 Ille Ducis Venetum vittricia signa sequutus.
 Conflictum Franciscus in hoc iuueniliter ausum
 Fortè virum conferre manus & cernere ferro

99 5

Nactus,

Nactus, & esseratus praestanti ex indole regem
 Siftit equum, gladioq; viam considerat inter
 Magnanimi dura arma hostis, nec perdere regem
 sed superare optans ictum thoraca lacerto
 Perforat adducto, qua fibula pectus abenum
 Alligat, arte manum certa moderanter retraxit
 Vulcanus, & insiliens hominem de sede reuulsum
 Abstulit, ut fulicam pedibus Iouis armiger vncis
 Circum stagna volans patrij prope littora Minti.
 Accipiunt captum pedites, gladioq; reuulso
 Ac galea, vinculum loris fatio agmine ducunt
 Attonitum, ac patrio veniam sermone precantem.
 Postquam omnis tentata cohors & sanguine multo
 Vadisq; iam satis est Gallorum exterrita virtus,
 Puluere loriam conspersus & ora cruento
 Dux abit, & verso properans legit aquora cursu,
 Itq; suis laturus opem, si tempora poscant,
 Agmine collecto, Gallis stragem atq; ruinam
 Illaturus, aqua subito intercepta tumultu
 Cura, Deo extremos infortunante labores.
 Et iam praecipiti Tarrus grauis imbre sonabat
 Vallibus in medis, & iam per saxa volutum
 Flumen adest, sparsis subito latet alueus vndis.
 Proripiunt se le crepidi trans flumina Galli,
 Citra Itali, cademq; lauant in gurgite late.
 Insequitur rauo vndarum cum murmure moles
 Fastior, & plenis spumant vada concita ripis,
 Non aliter, quam si ruptis totum Alpibus equor

Influat, atq; Ligur campos Neptunus inundet.
 Faucibus illuuias magnis egressa repente
 Implicuit multos, belli quos ira cruenti
 Transierat, torto correpti a vortice grandes
 Per silicium scopulos saluunt, perq; aspera saxa.
 Strata virum modo bellando tot fortia passim
 Corpora, tempestas rapit improvisa natatu
 Horrifico, glomerante estu Galli atq; Latini
 Conuersis modo verticibus, modo cruribus antea,
 Vi fert amnis eunt, dirum ac miserabile visu.
 Multos vnda rapax magnis inuoluit arena
 Molibus, & glareae inuectis abscondit aceruis.
 Finis hic accensa tanto molimine pugna.
 Postquam bella furens amnis furiosa diremit
 Et deprensa virum tot funera, mæror vtrinq;
 Luctus vtrinq; ingens, leuio iactura Latinis,
 At Gallos maiora grauant praedaq; hominumq;
 Damma, quod attrita iam maiestate timori
 Esse sinunt, qui victores passim ire solebant.
 Quod regni Italia spes intercepta fatiscat
 Iam penitus, mæsti fugiunt, inhumata suorum
 Corpora linquentes, torrens abeuntibus amnis
 Vnda fauet, frænans Italos, seuire parantes
 In profugos, vix illuuias imperuia sifit
 Corda Ducis, dolet elapsum discedere regem,
 Prosequiturq; oculis minitans & pectora rodens
 Irascensq; vadis tam vasto vndantibus estu.
 Præterita ingentis iam sollicitudine belli

Corda Ducis pietas & religiosa sepulcri
 Cura subit, certos iubet ire, ac tollere vita
 Corpora fœnita, alij curant sua vulnera, mensas
 Expediunt alij, atq; epulis conuiuia parcis
 Vt fœsos tristesq; decet. Iam luce tenebris
 Concedente, diemq; trahente sub æquora Phœbo,
 Ecce ferunt patrum mesti pendentibus vlnis,
 Ore cruentatum, & plagis crudelibus haustum,
 Ac tandem Gallorum ingentes inter aceruos
 Compertum, prostrati hostis super ora iacentem.
 Et Iani innocuum Marij ac miserabile corpus
 Vulnere perfoſsum multo. Ducis ante locatos
 Limina cum gemitu spoliant, atq; arma resoluunt
 Regem execrantes & Gallica bella ministri.
 Quos misero intuitus visu suspiria traxit
 Cum lachrymis ductor, fletuq; ita fatum oborto.
 Frangimur hoc casu, quos non fregere cohortes
 Milibus implicitos gladijs. Quid acerbius vnquam
 Quidve magis visura atrox mea lumina posthac,
 & patruæ armipotens, quem me seruare nepotem
 Dum cupis, & nulli victus pietate periculo
 Cedere constituis, tam duro occumbere fato
 Contigit, heu, iterum iuuenis sine patre relinquor
 Bis genitore orbis, sine te mens ægra tumultu
 Concutitur tanto, vastis vt fluctibus errans
 Amisso magnæ teratis clauo, atq; magistro.
 Tu hortatus, tu consilijs, tu robore & armis
 Grande mihi munimen eras, sic numina cœli

Sic diui voluere, animam miserascite saltem
 O siqui terrena alto curatis Olympe.
 At tu Iane Mari, vita mihi charior omni,
 Sic me deserto nunquam rediturus abisti?
 Vos ego finito sperabam in mœnia bello
 Patria solennes mecum olim inferre triumphos.
 Spes frustrata, abeunt sperati in sæua triumpho
 Funera, primitias belli mihi numina tales
 Redditis? ingressu pugnas ordimur ab isto?
 O chara fideq; anima quæ soluere tantis
 Dona datum meritis non si mea regna dedissem
 Omnia sat factum, sed enim quæ præmia vobis
 Ferre vetor, generi vestro nisi fata negarint,
 Exoluam, fidei tanta non immemor vnquam.
 Sic ait, & tenera impositos pietate phœretro
 Cum spolijs cætu in patriam comitante refert
 Imperat, æternæq; pio rogat ore quietem.
 His dictis sedato animi mœrore parumper
 Ingrediens tenui dape vescitur, atq; locatis
 Excubijs conscendit equum, totamq; per agros
 Noctem agit in somnem sub dio, & peruigil omnem
 Circum equitat lustrans factis latè ignibus oram:
 Interea pollinctores vicina sacello
 Arua cauant mœri, totamq; in funera noctem
 Cum lachrymis gemituq; trahit sine honore feruntur
 M. gnanimi fortesq; viri dum vita manebat.
 A. ceterare iubet Galli fugam, manè futurum
 Cum g. auis exhausto Tarrus descenderit æstu

Esse ratos, ut cant motis ex tempore castris
 Ad tumultum tractos spoliant, & inertia membra
 Dantur aceruatim luna famulante sepulcris.
 Accedunt operi plures pietate piorum
 Exciti, versant stratos, atq; ora tuentes
 Lumine in ambiguo dubitant Galli ne Itali ne.
 Casu inuenta locis fornax calcaria vasto
 Ampla sinu cæco in tenebris abscondita fundo.
 Hic ubi non fossore opus est congesta teguntur
 Corpora, & ad summum ducto conduntur aceruo.
 Mox superiniecti lapides congestaq; tellus
 Se in tumultum leuat, & tumulo crux addita magna.
 Funta operis iam turba pijs stat tristitia circum
 Busta gemens, verbisq; fauent funebribus omnes,
 Ac requiem cum fletu orant, pacemq; sepultis.
 Nec tamen hoc omnes tumulati in margine Tarri
 Sed quosdam magis insignes in auita relati
 Busta domum, desendi iterum, patriamq; dolore
 Confecturi atro, pulcra sic Balneus olim
 Frontenitens, latus aurato Guidone Robertus
 Cui coniunx Virgo ante parum coniuncta, propinquo
 Iam partu factura patrem noua gaudia prolis
 Mittere, vel reducem sperabat adesse maritum.
 Et marti addictus tenero Galeotus ab euo,
 Hippolyti genus ut fama est, qui Casare quondam
 Sub Decio fertur cursu laceratus equorum.
 Scarrampusq; ferox, isti certamine longo
 Dum claudunt sibi cade vias, magno vndiq; aceruo

Stragii

Stragis equumq; hominumq; fugã prohibente, tumultus
 Barbarico oppressi tandem post funera mille
 Gallica in aeterno miserunt lumina somno.
 Quercus erat campolongos, intacta per annos
 Ingens, & late vbrantes in tonsa lacertos.
 Aurora surgente, nouo cum lucifer ortu,
 Corda per aetatem dulci mortalia somno
 Afficit, infundens veris insomnia formis.
 Hic viridi ductor residens in cespite claudit
 Lumina, & in sensus placidam sinit ire quietem.
 Continuo visa est patrui gaudentis imago
 Lucida, diuinum vultu spirante vigorem,
 Nil referens mortale oculis, decor ille inuenta
 Fronter enidebat rosea, flauente capillo
 Per colla atq; humeros, & sic affata cubantem.
 Charenepos Franciscæ, meo quid fūmere tantum
 Te maceras? viden' ut valeam? mortalia membra
 Ut posui? que clausa atro mens carcere longum
 Passa erat exilium tanto hoc splendore refulsit.
 Hic meus, hic quondam genitor tuus, hic tua mecum
 Chara parens, vnã post fata recepimus orbem
 Aethereum, Deus in summo qui regnat Olympo
 Tanti animos pendit, quos cum pietate reuerti
 Viderit, à superis noui tua fata, labores
 Bellorum ne horresce nepos, tibi numina Belgas
 Subijciunt, tibi iam reuocanda Nonaria portas
 Pandit, & ingenti postquam cum laude triumphum
 Egeris hunc victor, Dauni mittéris ad vrbes.

Marie

Marte graui Italia cùm Gallum eieceris omni,
 Rex nouus accepto per te sua funera regno
 Immaturus adhuc, & adhuc florente iuuenta
 Cernet, & extincto regna insperata nepote
 Accipiet patrius, paucis post Carolus annis
 Extremum sine prole diem clausurus, in auram
 Effluet ignorans quem Gallica regna sequantur.
 Has tantas rerum ire vices Deus ordine miro
 Mandat, & ignotis homini regit omnia curis.
 Nos diuina lares sumus ad mandata ministri,
 Pone metum, nos te in casus comitabimur omnes.
 Accipe qua vincas dura infortunia vite
 Omnia. Iustitiam (nulla est in principe virtus
 Vtilior) colito, atq; Dei neu desere cultum.
 Talia discusso reputans oracula somno
 Gaudet, & ò dixit non sint insomnia nobis
 Vana precor, diui indigetes, patriq; penates,
 Este mei memores, duosq; auertite casus,
 Et cepto diuinum operi implorate fauorem.
 Iamq; fatiscientes abigens aurora tenebras
 Maior erat, patres Venetos adit, atq; litato
 Manè sacro, accitos proceres de rebus agendis
 Consulit. Et quanquam Belgas cum rege fugatos
 Luce sequi, leuimq; equitum prauenter e cursu
 Mens ferat, & genti supremam infligere cladem,
 Vota tamen sua, ne forsan temeraria quisquam
 Dixerit, arbitrio procerum frenata retraxit.
 Sic profugis concedit iter, sic Punica visum

Nasica

Nasica seruanda olim delenda Catoni
 Regna, nec in vulgus solum sententia discors
 Serpit, at in primos etiam, rerumq; potentis.
 Gallus abit, neu lenta fugam iumenta retardent,
 Neue Italis sint præda ne. ant in frustra secantes.
 Vnde vias omnes longè, vicinaq; rura
 Vexauère diu nidore cadauera olenti,
 Et funestus odor, missumq; per aëra virus.
 Hic Persas iterum victos, Xerxemq; videmur
 Cernere in exigua pontum transmittere cymba.
 Sic fortuna prius Gallis prosperrima, tandem
 Addita præcipiti sequitur formidine regem.
 Nec noctu nec luce quies, incommoda longæ
 Tanta via, iactura grauis fuit altera b. lli.
 Namq; vbi prærapidis tetigerunt cursibus Astam
 Securis vbi iam poterant consistere rebus,
 Fessi, ægri, defecti omnes, exangua membra
 Vix spirante anima, atq; genu titubante ferebant.
 Multi etiam fato exclusi, quos vulnera longa
 Incurata mora tristi infodère sepulcro.
 Multos longa fames simul & labor improbus hausit
 Ad mortem, in tutos vbi peruenère penates
 Depositis animas subito fatum abstulit armis.
 Castra mouent Itali, petiturq; Nouaria Belgis
 Fata, fidem mentita suis Insucribus. Alio
 Ductor equo nitidis graditur Gonzagius armis
 Agmen agens, cinctus procerum fulgente caterua.
 Et quanquam bello amissi præcordia ledant

r r

Mæsta

Mœsta viri, tamen egregiam fiducia mentem
 Mulcet, & ad magnas corda aspirantia laudes.
 Ipsum etiam sua damna iuuant, meminisse laborum
 Pulchrum ac dulce, graues decora immortalia casus.
 Missus ad Adriaci patres qui littora ponti
 Antiqua ditio tenent, sublimia tecta
 Nuntius ingreditur, totoq; astante senatu
 Explicat ingentes animos & fortia facta
 Magnanimi Ducis, & patri simul aspera fata:
 Lætitiæ mixtus surgit dolor, vtile damnum
 Quo surgit conamine bonum. Ducis inclita virtus
 Et fortuna leuat curas, ac pectora mulcet.
 Mox soboli decreta patris solatia functi
 Publica dona, Ducem imperij maioribus auctum
 Iam titulis vno ore omnes ad sidera tollunt.
 Fama sagax quæ facia hominum legit omnia visu
 Sollicito, quæ præcipitem temeraria linguam
 Non cohibens implet vacuas rumoribus aures,
 Nescit ferre moram, pernicibus euolat alis.
 Permeat Ausonias gentes, iam præterit altos
 Apœnini apices, Tyrrenha per oppida cursu
 Prærapido ingrediens magna iam mœnia Romæ
 Cernit, & in Latium flectens Campana volatu
 Præterit arua leui, & verso super æquora gressu,
 Et speculans si qua inueniat regione fugatum
 Littore Ferrantem patrio, & latè omnia lustrat
 Tecta Pitacusa, Prochitæq; examinat, agros
 Inarimes oculis circumlegit, æquora tandem

Lata

Lata superuolitans Phrygiæ Ducis hospita quondam
 Naubus, aspexit iuuenem residere sub alia
 Illice, venatu fessum, saltusq; per altos
 Ire vagos comites, & retia tendere ceruis.
 Nacta opportunum verbis tempusq; locumq;
 Labitur in terras, Pontaniq; ora poetæ
 Accipiens, iuueni Parmensem ex ordine pugnam
 Narrat, & adiecit, tibi tempora idonea regnis
 Nosce repositendis. Verso modo sidera cursu
 Comita fauent, Fortuna iram mutata retraxit.
 Nædum finierat senior, cum lata repente
 Abiit effigies, & amœno fœmina vultu
 Vte virens, cui coniunctus in pectore caudis
 Cornua in extantes humeros A. beloia frugum
 Plena meant tortis duo flexibus humera circum,
 Naualemq; tenens sua dextra insignia clauum.
 Stet iuuenis blandæ letatus imagine formæ,
 Quisq; habitumq; tuens fortunam agnoscit, & altos
 Atollens animos, ca. uq; infractus acerbo
 Diua potens rerum, si vera insignia portas,
 Dic age, dic inquit, cur me & genus omne meorum
 Histantis ve vasti odijs? ah Aragonè missis
 Huc olim Alphonsus populos sine rege repertos
 Non secus ac sanctum decuit sua pignora patrem
 Rexit, annis turbata armis vt regna recepit,
 Institiam, qua nil melius mortalibus unquam,
 Adrita sumnam vq; diem cultu extulit omni.
 At genitor regum nulli pietate se undus

Dum parat affectu sceptrum exercere paterno,
 Pellitur, & leuibus cedis regna omnia Gallis.
 Quo, præcor, has quo iure vices qua lege gubernas?
 Talia Ferrantes. Tum sic Rhannusia diua.
 Vos mortale genus caelestia numina vestras
 Nitimini in legibus inflectere nugis.
 Vera latet cælo vobis incognita rerum
 Causa, catenatis series longissima fatis
 Regnorum & cunctorum operum dependet Olympo.
 Quæ quia dispenso cæli superumq; ministra,
 Gentibus ignaris vulgò temeraria dicor.
 Iudicium hoc hominum, superis temeraria non sum.
 Et nihil arbitrio, licet in me compita clament
 Omnia, nil animi commota libidine tento.
 At neq; virtutem vt triuio garritis in omni,
 Odimus, ipsa mihi comes est, mortalibus ipsa
 Inuigilat studijs curas refutura labantes.
 Ast ego cælorum imperium & mandata faceffo,
 Quæ dici minus æqua nefas, temeraria certè
 Non ego, sed vestra ora magis, quæ numina passim
 Cruda vocant, vobis cum non famuletur Olympus.
 Viuite mortales sine sollicitudine terre,
 Et factu caeleste iugum quod ferre necesse est
 Deposito ferre, & nostris assuescite habenis.
 Hæc suprema hominum fors est parere Tonanti
 Ingenuè, & nullas superis imponere leges.
 Hactenus hæc, posthac quæ sint tua fata docebo.
 Aude animis, virtute opus hic, sume arma, relinque

Hæc

Hos scopulos, in regna veni, contraria Gallis
 Numina te reuocant, & te tua regna repossunt.
 Rex eris, & septro tandem moriére recepto.
 Sic ait, & tenues cum fana euasit in auras.
 Talibus excitus iuuenis, regalia corda
 Excitat, atq; dæmum comites de salubris actos
 Alloquitur, casses componite, & arma Dianæ,
 Mars vocat, amissas posthac venabimur vrbes.
 Dum loqui ur ven: o portum subit acta secundo
 Parua ratis, Regemq; petens orator ab vrbe
 Parthenope, cui sceptri a manu de vimine palma
 Regis adit iuuenem, populi patrumq; salutem
 Suscipiat votisq; adsit communibus orat.
 Nec mora, compositis quocumq; habuère carinis
 Parthenopen adeunt, noctisq; silentia nanti
 Opportuna, vocant leuitas quos laferat atrox
 Atq; obscana Venus crudiq; ferocia Belgæ.
 Coniurati adsunt omnes, subitoq; tumultu
 Præsidijs partim cæsis, partim arce fugatis
 Reddita Ferranti tandem sua regna vocato.
 Stabat in excelsis Capuanaturribus arcis
 Fama notans operis finem, magnosq; repentè
 Agmine per vicos volat irrequieta, per vrbes,
 Per iuga, per campos, donec iam proxima Regem
 Gallorum alloquitur, Belgæ sub imagine verna.
 Te Deus Ausonia non vult consistere terra.
 Nam cum felici Zephyro tua vela ferebat,
 Nescisti fortuna vti, modo disce fugari.

rr 3

Ate

A te Parthenope Gallos pericæsa recessit.
 Protinus auditor regis præcordia seruo
 Consternata, velut fruticantia prata serenas
 Cum subeunt anno iam incrudescente pruinas.
 Mox adit inclusos vna intra mœnia Celtas,
 Atq; Nouariacos ciues, rerumq; sinistros
 Nunciat euentus, grandemq; instare ruinam
 Aduentante Italo, Venerisq; Insubria regna
 Sfortiadumq; suas seruari volentibus vrbes.
 Capta vrbi præfectus erat Lodouicus in armis
 Maximus, antiquo regum de sanguine cretus
 Proximior sceptro, multis cum millibus Asta
 Venerat, & populis sese deditibus urbem
 Ingrediens maturè omnes munuerat arces.
 Ipse vt erat vegeto ingenio, forti atq; paratò
 In varios animo casus, quos Martia longo
 Disciplina viro notos iam fecerat vsu,
 Falce iubet segetes, falce omnia gramina circum
 Rura meti, plaustrisq; vehi stridentibus intra
 Mœnia, quæ inferri nequeunt facit omnia flammis
 Conflagrare, sonant totis incendia campis.
 Ipse suas hosti, ne sint munimina cultor
 Demolitur obes, ipsi sua prædia ciues
 Di' apidant, primiq; suis sunt frugibus hostes.
 Sollucitis calcari timor est, & proxima bella
 Præcipitant operas, abeunt redeuntq; citatis
 Gressibus, & vario sudant sub pondere totis
 Plaustra vsus iumenta, viri, pueriq; nurusq;

Ardua congestis ad propugnacula saxis,
 Arma parant Galli male defensura rebelles.
 Iam vada lata Padi rapidumq; exercitus amnem
 Transierat, clausis iam mœsta Nouaria portis
 Audit equos, audit Tyrrheno classica cantu
 Promulgare omnes odium commune per oras.
 Cernit ab excelsis rutulanti turribus arma,
 Scintillare videt plenis tentoria campis,
 Et vexilla Ducum flecti per inania vento.
 Stat trepido deiectu animo, torpentia clausit
 Corda gelu, tristiciq; pavor subit omnia vultu
 Limina, persuadens leuibus non fidere Gallis.
 Frigida anus, tardiq; senes, incommoda Martis,
 Additaq; ad senium longi infortunia belli
 Noctu ac luce gemunt, pueri imbellesq; puella
 Stant similes damnis, cum se intrâ recia clausos
 Compexere canum circumlatrante corona.
 Attoniti ciues orsa infelicia damnant
 Et serò piget accepti intra mœnia Galli.
 Squallet ager, rura egressis deserta colonis
 Et vacui mutiq; lares infausta queruntur
 Tempora, diffidens cadit in mortalia corda
 Torpor, vt agrotis vsu euenit omnia quando
 Expertis frustra medicamina seuior instat
 Continuè membra expugnans vitalia languor.
 Ipse aura, cæli ipsi etiam spirare videntur
 Nescio quid graue, triste, atrox, dirum, atq; cruentum.
 Et velut agricola, teneris cum frugibus imbrem

Grandinis horrifona caelo indignantibus austris
 Impendere vident, trepidant, ita percita casu
 Vrbs misero gemit, & fato afflicta acerbo.
 Dux Venetum castris tuta in statione locatis
 Ipselarem decima figit propè limina portæ.
 Mox adem vicinam vrbi, vicinâq; sub vrbe
 Defensum Gallorum armis expugnat, & hoste
 Profligato intrans munit loca milite & armis.
 Indè omnes metatur agros, pomeria circum
 Ambulat, & cautè vicina suburbia lustrat.
 Et quæ opportunos aditus videt hostibus, arces
 Aggeribus iacit immensis, vrbiq; superbas
 Obiiciens moles scètis iter vndiq; fossis
 Impedit, & multo ac forti loca milite complet,
 Rustica continuo pubes durata labore
 In magnos diuisa greges fulgentia rastra
 Eleuat, & validis altè fodit arua lacertis.
 Exportant alij glebas, altoq; coronant
 Aggere precipites fossas, & flumine inundant,
 Ligna secant alij, durisq; securibus ista
 Cum sonitu sylua alta ruit, voluuntur in axes
 Robora, materia castris, operiq; locando
 Præsidio stant certa acies, ne forsitan hostis
 Vrbe ruens exturbet opus. Noua tecta iuuentus
 Mirtia certatim ramis atq; arbore scèta
 Constituit, viridi texens umbracula fronde
 Arma locat, figuntur equis præsepia, circum
 Sedula plebs agitur rerum studiosa suarum.

Et

Et duram æstatem in campis acturus apricis
 Culmine fraxinea properat se abscondere miles.
 His Ducibus visum claustris includere Gallos,
 Et ionga delere fame, vitæq; suorum
 Parcere, & hac gentem premere obsidione superbam.
 Nam populo ingenti frugum iactura nouarum
 In paucos alimenta dies superesse monebat,
 Adde quod & Gallis virtus in limine rerum
 Maxima, quò magis it minor, impatiensq; laborum
 Est longa lentanda mora, neu forsitan vllis
 Subgrediens annona vijs succurreret hosti,
 Obsessam assiduè mandant equitatibus urbem
 Lustrari, nec nocte dari nec luce quietem
 Excubijs factæq; vices, & in omnia castra
 Edite, vt auxilio clausus non videret hostis.
 Interea magnum specula Lodouicus ab alta
 Italidum miratur opus, nihil vndiq; apertum
 Nil vacuum custode videns, examinat artem:
 Ausoniam, cura sçq; alio sub pectore voluit.
 Dissimulansq; metum vultu, molimina ridet
 Tanta vafer, spemq; his verbis exaggerat amplam.
 Ecce coxantes cupiens audire lacunas
 Dux Venetum statuit patrijs habitacula ranis.
 Mentis inops putat his scrobibus concludere Galles,
 Queis maria & tanti nequeunt obsistere montes.
 Gallia tota breui magno cum turbine ab altis
 Descensura iugis istos telluris aceruos
 Has horrescit aquas? medios elapsa per hostes

rr 5

Regia

Regia castratene *Asia iam mania nostra.*
 Nos istis inclusa locis qui stringere ferrum
 Ac certare valent hominum bis dena tenemus
 Millia, si ciues addas regemq̄ propinquum,
 Aequamus numero Ausonios, at robore longē
 Vincimus, experti toties cognoscitis hostem,
 Scitis, & aquorei meminerunt saxa Rapalli,
 Vt Lygures dudum populos & Aragonis arma
 Fuderimus pauci. Tum cum Fulgosa Pauli
 Factio iam trepida ceu grando incumberet vrbi.
 Nostra tamen ne sit nobis incuria damno,
 Adiutura Italos, nox est vigilanda sub armis:
 Nam potius fraus est quam vis metuenda, Latinis
 Arma doli fraudem auertas, euertis & hostem.
 Sic ait, & scandens muros tormenta virosq̄
 Rite locat, variatq̄ vices munimina portis
 Adijciens, traditq̄ nouis custodibus arces.
 Dum confecta malis vrbs inconsulta duobus
 Gallo intus, foris hoste dolet. Gonzagius heros
 Impatiens oci breuib; conuiuia mensis,
 Luce breues somnos postquam transegerat, omne
 Tempus ad insidias, ad damna hostilia confert.
 It comes excubijs, totam sub sydere noctem
 Transigit, & missis exploratoribus haurit
 Consilia, & curas hominum, tali omnibus arte
 Casibus occurrit dubijs, molimina frangit
 Gallica, & hostilem vigilans intercipit astum.
 Dum premit obsessos Dux insuperabilis hostes:

Rex

Rex Italos bello expertus Tarriq̄ tumultum
 Mente putas memori, subitaq̄ pericula pugnae,
 Horret, & eductis metuens configere castris
 Alloquitur proceres, ac talibus in hoat orsis.
 Rebar vt audieram Gallos melioribus armis,
 Et sermone Italos solaq̄ excedere lingua.
 Nunc aliter sentire datum, nec discere post hac
 Italia mores, sed tradere possumus ipsi.
 Vidimus his oculis. Itali cum tempora poscunt
 Bella gerunt, vno nunquam certamine victi.
 Cauti etenim vires cohibent, ac robora seruant.
 Cum vicisse putas, tum primum exordia belli
 Incipiunt, augentq̄ suas cum tempore vires.
 Principio lentis ac segnes, animantur agendo.
 Et velut impositum flammis incendia sensim
 Accipit as, ita paulatim corda ignea fiunt
 Italidis, ipsi, cum vos frigesimus, ardent:
 Tunc validi: tunc deposita foemidine certant
 Temporis auxilio freti, durissima tempus
 Bella gerit, quod pace etiam terit omnia morsu
 Tabifico: mora longa famem, mora longa labores
 Ingeminans frangit vires & corda fatigat.
 Deniq̄ vt expediam paucis, gens Martia Galli:
 Ast Itali Galli atq̄ Itali, non fortia solum
 Corpora & arma ferunt, sed corda sagacia, & artem
 Accipitem longosq̄ animos omnes ferentes.
 Hæc est illa quibus rerum ditazione potita
 Exulit excelsum caput vsq̄ ad sydera Roma.

Sic

Sic Parnos, sic Hispanos, sic Gallica regna,
 Sic etiam Jese veteres domuere Latini,
 Sic Veneti mare, sic terras, fert Gallica nobis
 Cordaligur similibus, si se cohiberet & arma
 Indiuisa ferens mature in bella veniret,
 Fortior est Veneto, maioraq; regna teneret.
 Hec seu sint opus astrorum, seu munera diuim,
 Arbitrio pendet alieno, humanaq; non sunt.
 Cedendum est, patrios melius seruare penates,
 Et trahere innocuum tranquilla per ocia tempus.
 Gloria magna satis, et magna potentia Gallis,
 Vidimus Italiam, Calabros possedimus, vltro
 Iam nobis, ne vi eiectione videamur, eundum est.
 Talia rex, procerum, quamuis regalia longè
 Dicta probent, animus tamen it sublimius, audent
 Decertare iterum, & clausis succurrere Gallis,
 Ac tentare vias omnes, data cura Triuulti
 Suppetias nouaq; obsessis alimenta ferendi.
 Ipse animis, ipse arte potens, ex milite lecto
 Agmina componit duo magna ac fortia, noctu
 In tenebris, vno annona atq; armenta rebus
 Bucera postico tacite immittenda, tumultum
 Dum mouet atq; hosti cursu ingruit ipse citato,
 Dumq; improuisus turbat congressibus hostem.
 Ipse aliud ducens dubie sub lumine luna
 Frigida dum mediam torquerent sydera noctem.
 It penetrans omnes oculis atq; auribus agros.
 Cognita res vrbi, missosq; satellite ciues

Ac

Ac Galli admoniti pulsa per inane sagitta
 Adiunctas portante notas, vigilatur in armis,
 Et taciti signum expectant, quo tota iuuentus
 Egressura, hostem subitis semel opprimat armis.
 At neq; Franciscum potuit fraus ista latere.
 Namq; vigil noctis per summa silentia visus
 Est audire pedum strepitus, in humumq; volutus
 Aure solo admota sentit venientia longè
 Agmina, quadrupedumq; sonum, vestigia torquet
 Concitus, & tacite armari iubet omnia castra.
 Mox quàm murmur erat, multa inter millia primus
 Ingreditur resonante tuba, nocturna per arua
 Fulminat horrissonus clangor, perterritus hostis
 Dum properat dare terga fuga, deserta repente
 In medijs armenta agris pradanda reliquit.
 Prima dies valuis iam caelo albebat apertis,
 Cum Mantua cohors bobus ditata redibat
 Vociferans, Turcumq; sonans clamore per umbras,
 Grex immensus opem Gallis laturus, & alta
 Plaustra onerans congesta, Ceres, gaudente tumultu,
 Ducitur, & mixtis hominumq; bouumq; remugit
 Vocibus omnis ager, fraudata Nouaria tantis
 Auxilijs mæret, suaq; infortunia plorat.
 Cæperat absumptio Gallos extrinseca vicium
 Angustare fames, nec spes erat vlla salutis.
 Interea primis procerum summatibus ipsi
 Ducunt ante alios obissi in manibus hostis
 Dux Venetum (tanta est generoso in pectore virtus)

Assidua

Assidua bis luce dapes mittebat in urbem.
 V. g. inops post dura obiens ieiunia passum
 Funeribus crebris exportabatur in horas
 Amplius, effosis nec iam delubra cauantur
 Plena sepe crorum tumultis, epulanda volucrum
 Atque canum gregibus sacra sine honore feruntur
 Corpora ad extremos urbis loca olentia fines.
 Turba fame scentum, visu miserabile, ab alto
 Ore sibi exangui mendicatura subibat
 In summos murorum apices, et culmine ab alto
 Clamabat moritura dapes plerique feruntur
 Dum clamant spirasse animam, summi quoque ruisse
 Mœnibus, et duplici quasi morte, in frustra cadendo
 Discerptos fudisse vtero intestina soluto.
 Pallida vix hærens genibus, languentia ducens
 Exili vix verba sono vix faucibus hircens
 Dira lues urbem miseram premit, omnia languor,
 Omnia luctus habet, tenet omnia mortis imago.
 Iam sua delusi ciues consulta fatentur
 Vana palam, tota in Cacijs a plebe refertur
 Omne scelus, tota urbs Cacijs causatur acerbis
 Irritata odijs. Cacijs auctoribus urbem
 Omnigenis pollentem opibus tot tristitia passam
 Fata ferunt, atque astra sibi contraria damnant.
 Heu miseris hominum casus, heu sydera genti
 Leua nimis, cum fratre iugum vel obire necesse est.
 Dux V. netum turbam insonem miseratus in alta
 Mœnia iactari ad miseros alimenta iubebat.

Assidue

Assidue proiecta manu post pabula miles
 Talia vociferans dictis urgebat amaris:
 Que vos, insani, que vos dementia, ciues,
 Impulit a veteri patrum discedere ritu?
 Sfortiadis quoque leues Ducibus præponere Gallos?
 Nulla iugi grauitas Itali tam saeva videri
 Debuit, ut genus hoc hominum tam mobile et exlex
 Præficeret vobis. Ite, et iam fidite Gallo.
 Carolus ingrediens Italos miracula secum
 Vexit, et ambrosiæ succos ducebat Olympo.
 Nunc opus est, nunc prodigijs cœlestibus vti
 Tempus, ad obsessos veniens alimenta ministret.
 Vos diuina opera experti, vos libera tandem
 Colla iugo subduxistis, iam viuite leti,
 Securique famis duros contemnite census
 Principis Insubrum, atque Italos damnate tyrannos.
 Iam ditati omnes, iam libertate potiti,
 Talia cum lacrymis ciues audire coactos
 Tædet, et aspectum veritus pudor obiurgantum
 Vultu erumnofo axillas premit, ac leuat armos.
 Maximus Insubrum ductor Lodouicus, ut omnes
 Composuit populos, et regna Ligustica, tandem
 Letior a grauibus curis ut ab æquore quondam
 Impacato, animum reuocans, se in castra recepit
 Cum consorte thori, sese quoque immiscuit armis.
 Nec minus aduentu Ducis est gauisa iuuentus
 Martia quam tellus, cum iam Venus aurea tauri
 Cornua vere subit, cum culta virentia surgunt

Iu

In segetes, campi in flores & pascua, syluae
 In frondes, in carmen aues, studiumq; futurae
 Proles, in ardorem Veneris genus omne animantum.
 Cum Duce Mantoo gradiens examinat urbem,
 Munitos mira arte locos, mira arte viarum
 Arcibus impositis aditus & milite clausos
 Admirans opus omne probat, sed castra suorum
 Cogit, & ex castris fieri iubet vna duobus.
 Sic monuit Bellona ducem, que praesidet armis,
 Que pacem bellumq; regit, ne Gallicus hostis
 Audeat in totum, quod tempore forsitan villo
 In partes ausurus erat. Prudentia rebus
 Excubat in dubijs, & qua impendere periculum
 Suspicio, loca dispositis custodibus armat.

BAPTISTAE MAN-
 TVANI CARMELITAE
 THEOLOGI:

ALPHONSVS LIB. III.

M *M* gravis autumnio fugiens con-
 cesserat aetas,
 Et libræ iuga summa tenens auratus
 Apollo (minis horat
 Fecerat aequales tenebrarum & lu-
 Cum

Cum Deus aequanimi moderans regna omnia cura
 Marcum ad se Ambrosiumq; vocat, duo magna senatus
 Lumina caelestis, genua inclinata caputq;
 Submisere ambo ante Dei sublime Tribunal,
 Attentisq; silent animis, atq; ore supino
 Imperium patris expectant. Tunc talia fatua:
 Ite citi. Estigene descendite ad Herculis alta
 Mania, que trifida circum Pactus ambulat vnda.
 Atq; meo mandata Duci mea nomine ferte.
 Pax mihi cure, odio rixas & tristia semper
 Bella habui. Quid enim bellum nisi missa per orbem
 Publica tempestas, duraq; licentia mortis?
 Ergo eat, & generos regi, Gallosq; Latinis
 Conciliet, miseraq; onus hoc depellat ab vrbe.
 Sic ait, & lato nimbos at nubila vultu
 Discutiens mærentem oculis hilarauit Olympum.
 Inssa capeffentes diui penetralia testæ
 Principis inuadunt ineunte silentia somno.
 Ipse in somnis adhuc cano venerabilis euo
 Regales animo curas & mænia magno
 Extendenda sinu secum voluebat in vmbra
 Noctis, & ingenio metans opus omne iacebat.
 Hoc animaduerso diui vestigia torquent,
 Et somni petiere domos. In vallibus altis
 Testa vmbrosa cauo sub monte humentia tristi
 Aëre caligant, tacitaq; abscondita nocte.
 Leuatis egressus aquis à limine riuus
 Labitur & tenui crepitans sonat vnda susurro.

]]

Totus

Totus hysticamo campus viret, omne cicutam
 Sponte solum pariens sub olenti absconditur umbra.
 Tota papaueribus fruticans humus, vndique gramen
 Ignea purpureo quod vestit grana cucullo.
 Antra interna dapum fumos halantia pingues
 Nariibus applaudunt, nidor spumantis Iacchi
 Quo solet october, cum multa recentia magnos
 Vndauere lacus, cellas implere falernas,
 Spirat odora ferens venientum nubila ad ora.
 Ipse oculis captus iurdaq̄ insensilis aure
 Obscurumq̄ caput nigro vittatus amictu
 Molle super stratum sedet, & vix languida somnus
 Ora regit, vibratq̄ alterno tempora nutu.
 Stant circum formata modis in somnia miris
 Mobilibus formis veros imitantia casus,
 Et varios rerum euentus, vocemque sonumq̄
 Pingere docta, nihil terris Erebove sub alto,
 Nil pelago, nil cælo ipso, quod fingere noctu
 Non valeant, miscent veris mendacia, velant
 Inuolucris, vbi desudet Cananæus Ioseph.
 Huc igitur diui ingressi sparsere per antrum
 Lumen, & Ambrosius tali ore silentia rupit:
 Somne, quies hominum blandissima, somne, animantū
 Instaurare potens animos & languida membra
 Huc ades, & tecum duc Morphea formipotentem
 Qui simulare Deum sciat, Estigenamq̄ docere
 Pauca Ducem. Petat Insuores, regemq̄ Latinis
 Conciliet. Tu per personas doctissime Morpheu

Naua

Naua opus hoc, totamq̄ adhibe (Deus imparat) artem.
 Sic pater. Ast illi, sumptis perniciousis alis,
 Se insinuant thalamis, sparguntq̄ cubilia succo
 Tota soporifero, mox missa ad tempora virga
 Fert simulacra sopor, curis agitata diurnis.
 Atque animum blandè expulsum de sensibus, intrâ
 Corda abigit palpsans oculos, & pectora mulcens.
 Nec mora, subgreditur, mentisq̄ per atria Morpheus
 Scenam aperit, monstratq̄ Deum mandata ferentem.
 Et iam signa nouus faciens ad prima sonabat
 Sacra dies. Dux euigilans procumbit ad aram
 Supplicibus diuos venerans & numina verbis.
 Mox iter aggrediens, Insubria regna subintrat,
 Et tandem à generis solenni in castra receptus
 Læticia curas aperit, pacemq̄ secundat
 Dulcibus alloquijs, ac maiestate paterna,
 Sic referens: Si quando armis venit vsus oportet
 Esse breuem. Quia religio non regnat in armis,
 Non pietas, non iustitiæ reuerentia, non lex.
 Tempa silent, agri arescunt, fora mercibus orba,
 Cuncta tenet mors atque fames. Et Erinnyes orbent
 Depopulat & implent animis pereuntibus orcum.
 Ade quod insontes primi rapiuntur, & omneis
 Innocuos metit iste furor, finite ire nefandam
 Hanc rabiem Styge progenitam Plutonis alumnam.
 Talibus ad pacem senior præcordia flestit,
 Atque Deo ducente animos & corda regente,
 Gallum adiens eadem memorat, pietate senectam

ss 2

Suffi-

Sustinet, ire vias iterumq̄ iterumq̄ redire
 Non graue, sic tandem immanes compescuit iras,
 Regnaq̄ sublato fecit concordia bello.
 Conueniunt igitur Galli cum ciuibus illinc,
 At socer & generi Venetis cum patribus istinc.
 Sanctaq̄ legitimo veniunt in fœdera ritu.
 Vrbs obfessa Duci Venetum, quia fidere soli
 Posse putat, sese rebus vitæq̄ salutem
 Pacta dedit. Capta Gallus discedit ab arce.
 Arx Genue immensum latè qua prospicit æquor
 Colle sedens, Gallis, fuerint si forte reuersi
 Antè annos in bella duos, tradenda sequestro
 Linq̄uitur Estensi, genero mox tempore lapsò
 Sfortia de reddenda, sacris solemnibus ista
 Fœdera, & Insubres ita pax vulgata per oras.
 Dum circum ardentes aras pleno ore sacerdos
 Intonat, & pacem celebrat clamoribus altis,
 Dulce erat Ausonijs, Gallo ille tabile & acrum
 Cernere quod nostri missa ornamenta ferebant
 Omnia Gallorum exuuijs prædamq̄ fuisse
 Hostilem, & spolia ex campis Tarrensibus acta.
 Iam Gallis impune Itali, Galliçq̄ Latinis
 Mixti, alacres sermonem ineunt, commercia tractant,
 Longaq̄ perpeffi recitant incommoda Martis.
 Ipsa tamen tacito crimen confessa rubore
 Accipit Insubres, aperitq̄ Nouaria portas
 Flebilis absumptis opibus, maiore suorum
 Vi famis & ferro, missa iam parte sub orcum.

Vrbs

Vrbs antiqua sedet medijs vberima campis:
 Qua vehit à gelidis montanum vallibus amnem
 Setia Percellæ Eusebij sacro inclyta busto.
 Huc sua Gallorum princeps contraxerat arma
 Obsesse laturus opem nisi fata negassent.
 Ast vbi visum aliter superis, reuerenter Olympo
 Cedit, & in patriam Italia parat ire relicta.
 Sed tamen antè Ducem Venetum, quia fortia facia
 Viderat, & iuuenis bello insuperabile pectus:
 Cernere & affari coram cupit, omnia virtus
 Vincit, in ipso etiam grata est & amabilis hoste.
 Nec minus Ausony tanta ditione superbum
 Regem omnes vidisse optant, quem vincere quondam
 Spes vel nulla fuit, vel certè infirma Latinis:
 Iam victis bello Calabris, & Aragone pulso
 Ad Siculas procul vsq̄ dorsos. Gonzagius ergò
 Cum Venetis ductor patribus cum milite multo
 Regem adit, & magno subeunt in mœnia luxu.
 Audito Ducis aduentu studiosa videndi
 Confluit vrbs, velut antiqua ad spectacula Roma
 Cum seu Circenses curua gladiator arena
 Ludere, Oedipoden ageret seu Roscius alto
 Ore sonans, humilivè procacem Thaida socco.
 Perquirunt heroa oculis, stant omnia in vnum
 Lumina fixa Ducem Venetum, mirantur & ora
 Martia, & arma viri latè rutilantia, & altum
 Quadrupedem spirantem iras, & bella minantem
 Auribus arrectis, & anhelis naribus haustum

[[3

Aera

BAPTISTÆ MANTVANI

Aëra spargentem, ac tanto sessore superbum.
 Ipse quoque ingenti veniens Rex agmine contra
 Affatur lato ore omnes, sed totus ab vno
 Pendet, & vnus mouet altam gloria mentem
 Principis antiqua Mantus, iuuenemq; tuetur
 Altius, admirans pectus, fortisq; lacertos.
 Horrescitq; videns, nec adhuc mente excidit alta
 Bellum atrox, nec adhuc penitus formidine liber
 Vix audet conferre gradum similiq; volucris
 Quæ comprehensa semel curuos si euascribit vngues
 Vulturis, effigiem quoties prædonis & ora
 Viderit, antiqua redit in vestigia curæ.
 Attamen alloquitur, presumq; in regia tecta
 Ducit, & hic vultu iuuenem compellat amico:
 Dic age, dic Itala princeps fortissime gentis,
 Quis mihi, si in bello atrocitum forte fuisset
 Aquilus ad Tarrum, quis erat, neq; vera fateri
 Tædeat, euentus? quæ fors? Rex maxime Gallum,
 Ductor ait, non me in pietas hæc misit in arma,
 Non auri, non cadis amor, sed gloria rerum
 Maxima, & Italidum vitæ decus anteferendum.
 Et viuisse satis, nec te fors vlla manebat
 A perior, quam vitium esse, & certamine captum.
 Sic iuuenis, Tum Rex, Quid me iuuat esse potitum
 Italia sine te, Dux inuictissime, solus
 Tu expugnandus eras nobis, sic omnia tecum
 Expugnata forent, magnas penetrauimus vrbes,
 Vicimus aëreas arces, subiecimus altæ

Parthe-

TROPHÆI GONZAGÆ LIB. III. 140

Parthenopes regnum, victricia signa per omnem
 Misimus Italiam, donec tua maxima virtus
 Fulsa Deo, freta ingenij & grandibus ausis,
 Nescio quæ nostris venit contraria rebus.
 Vincitur, Gallosq; tuæ primordia fama
 Incluta ne tantis post hæc preme cladibus oro.
 Nescio quæ mentem mihi vis mouet, atq; futuri
 Præscia corda facit, cogor tibi pandere fata
 Importuna, feret labem tua gloria falsam.
 Liuor enim, postquam Venetos absolueris omni
 Marte, graui te dente premet, vulnusq; sub altum
 Pectus agens casute sollicitabit amaro.
 sed tua sancta fides nunquam vitianda locabit
 Te in solido, tua te melius fortuna repente
 Transferet, & magnis animis fata aspera vincens
 Rursus vbi Gallis Venetos regnator Olympi
 Iunxerit, & subito mora atq; cydonia mala.
 Deciderint lapsus, tua regna labantia Galli
 Quos modo persequeris, de tempestate reducent
 Inportum, & magno ereptum mœnore fouebunt.
 Quæ me cumq; ferent, qui sic mortalia casus
 Omnia subuertunt, quæ me loca cumq; tenebunt
 Dum dabit his auris, vesci Deus, omnia tecum,
 O decus Italia, communia semper habebō,
 Regna etiam, rebusq; tuo nutu vttere nostris.
 Tatia commemorans missis ad colla lacertis
 Oscula dat, fletuq; duces dimittit oborto.
 Rege triumphato Franciscus & vrbe recepta

¶ 4

Lætor

BAPTISTÆ MANTVANI

Latior in patriam vittricia signa ferebat
 Per Lauden, & solum, per diuitis arua Cremonæ:
 Cum nouus inuasit mentem labor, ocia virtus
 Odit, & ambit opus, viresq; arquirit agendo.
 O mihi, si regno Gallos arcere Sivano
 Secum ait, atq; nouum parte decus addere laudi
 Hæc quoq; contingat, tuaq; Augustissime regum
 Ferrantes grauius regna exonerare Tyrannis.
 Talia Aragonio iuueni deuinctus amore
 It meditans, toto Calabrum iam pectore Martem
 Concipit, atq; optans iterum sudare sub armis:
 Atq; tubas audire iterum, concurrere rursum
 Subclypeo, rursum hostiles ascendere muros:
 Grandibus ardescit curis generosa iuuentus.
 Nondum facta quies, & iam pudet esse quietum.
 Delectat vestiri armis, ferrugine tingi,
 Ferre hastile manu, paci q; assuescere nescit.
 Ignavos pudet ire dies, & inertia noctis
 Tempora pertesus vigilat, fortesq; recenser
 Ore viros, memorat pugnas atq; incluta facta.
 Quod somno indulget bellum est, videt ire cohortes,
 Curat equos, tormenta locat, ruit oppida, & arces
 Fulminat, & sensu belli studiosa sepulto
 In belli mens vota redit, curasq; diurnas
 Excitat, & studio lucis sata somnia surgunt.

Iam loca sortitus diuersa per oppida miles
 Iuerat, ipse suam victor descendit in urbem.
 Nec mora ciuiles coniunx Isabella cateruas,

Lata

TROPHÆI GONZAGÆ. LIB. III. 141

Lata viri aduentus, longis equitatibus ante
 Ire iubet, nitidis in vestibus, ipsa superbo
 Inuehitur curru, niueisq; iugalibus acta
 Inter mille nurus gaudet, similisq; Diana
 Cum noua stellanti micat inter sydera nocte
 Dulcicia regali scintillat gaudia vultu.
 Serica ab intexto gratum decus accipit auro
 Inuita. Collectos crimes hiacynthia nodat
 Tenia, & electro similis subit aurea vertex
 Reia, gemmarum rutilant à fronte corymbi,
 A iugulo ex humeris totusq; in pectore Ganges
 Ardet. Erythræi splendor Cythereius orbes.
 Colla ligant, sinus Assyrios exhalat odores.
 Virgo opibus tantis & tali splendida luxu
 Vincit opes oculis, cultusq; absconditur ore.
 Inuita Dioneæ grauitas, Innonia forma
 Tentatura Iouem, molli per lactea membra
 Mæstate fluens occultum infeminat ignem.
 Palladiusq; pudor sancti custodia fraudem
 Non passura thori, circum præcordia semper
 Viuit, & obscenis facit inuita pectora curis.
 Circumstant ostrati equites, atq; agmine magno
 Pndiq; cincta viro venit exhibitura triumphum.
 Mutua congressu primo dant oscula, & agmen
 Aluerno clangore tubis præeuntibus altos
 Subgreditur pontes, audit lacus æquore lato
 Pndiq; plaudentes populos, alteq; sonantem
 Latuiam, sic victor inuit sua mænia princeps.

ss 5

Impe-

BAPTISTAE MANTVANI

Impetus Insubres postquam Mauortius agros
 Destituit, Gallos qui regna oppressa tenebant
 Rex nouus vt longè patrijs arceret ab oris
 Ad Venetum confugit opem, visa ista saluti
 Sola via est, etenim toto munimina regno
 Fortia Campanis Rex cum decessit ab oris
 Constituens, aditus hosti praecluserat omnes.
 Nec nisi conducto Venetum molimine & armis
 Vis soluenda fuit, prima ista potentia rebus
 Praesidet Ausonijs, ipsi moderaminabelli,
 Ipsi pacis habent solis, telluris, & vnde
 Lora regunt, inuita etiam fortuna senatus
 Ad Veneti consulta venit, ciliumq; veretur
 Censuramq; senum, pudet attentare sub ora
 Sancta patrum quicquam leue, sed matura secundat
 Consilia, à nutu Venerum victoria pendet.
 Hoc animaduerso, iuueni cum mœnia primum
 In sua peruenit, sancti implorare senatus
 Exemplo visum auxilium, pactusq; daturum
 Se satis impense armorum belliq; gerendi
 Quattuor equoreas Venetis oppignorat vrbes.
 Cauti ergo iuuenem castris opibusq; iuuandum
 Suscipiunt, rursum assumptis exercitus armis
 Cogitur ere dato, rursum Gonzagius heros
 Suscitât ingentes animos, & Martia rursum
 Instrumenta parat, bellatorumq; recenset
 Omne genus, litui redeunt, & classica cantu
 Belligero reuocant pugnas, & bella resurgunt.

Et

TROPHÆI GONZAGÆ. LIB. III. 142

Ecce iterum Bellona fremens grauat ægide pectus
 Loricata ferox, & acuta resumitur hasta,
 Ac residues negat esse viros, in idonea laudi
 Tempora restitui gaudet Gonzagia proles,
 Antè tamen quàm tendat iter, peregrinaq; longe
 Arua petat, Venetos ardens inuisere patres
 Cogit amor, totiq; fides immersa medullis.
 Ergo adiens magnam paucis comitantibus urbem
 Improuisus adest fama q; citatior omni.
 Ac sua tecta petit per opaca silentia nigra
 Noctis, vt ante diem properans ad principis alta
 Atria, si qua ferant patres mandata, capeffat,
 secretoq; abeat, sed mox vulgata per omnes
 Fama locos, ardent ciues Ducis ora tueri,
 Victoremq; videre virum, quem gloria victo
 Bis iam magna facit notum vsq; ad sycdera Gallo,
 Gallo, inquam: qui inuictus erat, qui vicerat omneus
 Ausoniam, qui Trinacria iam regnatenebat.
 Ergo omnes paribus, velut ad miracula quaedam
 Maxima, concurrunt studijs, iuuenesq; senesq;
 Fœmina, virq; simul, vix prima aurora rubentes
 Protulerat vultus, cum iam plena atria patrum
 Manè salutantum, vulgicq; ad limina murmur
 Prima sonans, tandem Dux expectatus ab omni
 Plebe venit, patrumq; graui comitante caterna
 Et populo sese circum glomerante per urbem
 Incedens diui ingreditur templa ardua Marci.
 Continuo princeps vt res innotuit, altis

Desilit

BAPTISTAE MANTUVANI

Defilit è tellis properans, & ad ima repertum
 Limina protensis lacrymans completitur vlnis.
 Festa vrbi fuit illa dies, spectacula ductor
 Ipse fuit, populi, patrumq; in corda receptus
 Intima, perpetui cui decernantur honores
 Dignum omnes, nec se meritis satis esse fatentur.
 Nec mora, de rebus longo sermone gerendis
 Antè habito dape mox sumpta cum nocte cubandū est,
 Ipse super fluitus abiens volat equoris altos,
 Atq; sedens in puppa regit, stellure potitus
 Scandit equos, volucriq; petit sua mœnia gressu
 In somnis, Lacedæmonio durata iuuentus
 More, potest ouis omne pati, vita aspera viris
 Disciplina facit validas, & ad omne laborum
 Membra genus solidans iuuenes accommodat armis.
 Vt redijt, geminos vocat in conclauia fratres
 Sismundum Iannumq; pares vt origine & alto
 Sanguine, sic magnis animis & amore perenni,
 Consortemq; thori, demum sic ore loquutus:
 Arma viros (vt pensa Nurus) & fortia semper
 Facta decent, sed tum tamen amplius, ignea quando
 Vis mouet ardentis crescentia corda iuuenta,
 Tum moliri opus est, quæ collabentibus olim
 Viribus esset, & sint commemoranda senecta.
 Illa recedentis vita pars vltima transit,
 Mitius exacti quoties reminiscitur aui
 Eximiam laudem, & viridis decora ampla iuuenta.
 Hæc me causa adigit tot adire pericula Martis,

Ducere

TROPHÆI GONZAGÆ. LIB. III. 143

Ducere tot sub sole dies, sub sydere noctes.
 Nos fortuna quibus dispar, sed gloria forsan
 Non dispar, nec enim egregijs sine laudibus vnquam
 Publica res bene recta domi, communiæ regna
 Communem seruate domum, tria pectora in vnum
 Conspirate bonum, vobis mea debita, nobis
 Vestra fides, si me redcem post bella reuerti
 Fata ferent, reliquos sine Marte quietior annos
 Vita dabit, quando Gallis iam parta fugatis
 Pax erit Italia, tunc vnâ & viuere longos
 Ergaudere dies fas, & canescere in vnum,
 Ac simul in nostris finire penatibus æuum.
 Sic ait, & lacrymans sacra ad solennia tendit.
 Et longum antè aras genua inclinatus adorat.
 Castrorum pars prima vias inuadere longis
 Cæperat ordinibus, veniens cum nuncijs vrben
 A Ferrante subit, magno qui regia portat
 Dona Duci, binos equites, quibus ardua ceruix,
 Frons albis stellata notis, iuba candida in armos
 Vsq; fluens: & corda toris animosa superbis.
 Thracem enses, Thracæ arcus, Thracemq; pharetrâ
 Cum iaculis, Gætam nitido leuore micantem,
 Crîstatam, qualem pro libertate solebat
 Ferre Quirinalis Romana in prælia consul.
 Et Thoraca grauem squammis fulgentibus aureis
 Murginibus, quam Bilbilico faber imbuit amne
 Celiber, infundens operi impenetrabile robur,
 Adiunxitq; decus varium, signata figuris

Pectora,

Pectora, vt Alphonſus ſoluens ab Aragonē claſſem
 Nauigat ad Calabros, vt Iapygæ arua ſubintrat.
 Vt potitur ſceptris, vt capta præſidet vrbi.
 Addidit & fati ſignum, cum ſtella comanti
 Sydere longæno prædixit funera Regi.
 Ferrantes in bella venit poſt fata parentis.
 Stant acies, ſtat conferta ſub caſſide miles
 Pugnaturus, eunt pedites ad tympana ducti.
 Vendicat imperium, & ſolio ſublimis ab alto
 Iura dat, & longa populos in pace gubernat.
 Romani Rex antè parisiſtigiã ſeſe
 Curuat, & innectit ſummus diadema ſacerdos.
 Alter vt Alphonſus nato noua regna relinquat
 Exul, vt in Siculis incurrit fata latebris.
 Vt mare Ferrantes iuuenis legit, vtq; ſilenti
 Noſte premens Gallos eſt in ſua regna reuerſus.
 A tergo ſtat tincta lacu pulcherrima Manto,
 Ceruleuſq; amnis crebro vada vortice torquet.
 Accipit exultans heros regalia dona,
 Et picto in thorace ſinum ſine imagine cernens
 Dic, ait, ò præſtans qui regia dona tulisti,
 Nuncie dic, niſi res incognita, deſuit arti
 Copia? an hoc potius fortaiſſe induſtria fecit?
 Eſſet vt id ſpaciũ ſignis & imagine nudum?
 Ille vt rem prædoctus erat, cupidusq; rogari,
 Id vacuum non caſus ait, nec inopia inertis
 Artiſticiſ, ſed Ferrantiſ ſolertia fecit.
 Hic tuus, ò princeps, locus, hic tuus, hic tua poſtquam

Egerit

Egerit è regno Gallos, victoria ſedem
 Ponet, & ipſe inter reges ſignabere noſtros.
 Sic ait, & membratum educit cætera caſſis
 Tegmina picturæ varijs inſignia formis.
 Brachia Thebani pingit labor Herculis Hydra
 Atque Molorcheus dextrum leo, dura ſiniſtrum
 Vincla bouis, tractuſq; Erebo canis ore triſtauci.
 At femore in dextro Lapythe, & Centaurica pella.
 In leuo Meleager aprum tranſuerberat hafta.
 Crura tenent Satyri, Venus hinc cubat, indè Cupido
 Sopita ceruice premens arcum atq; pharetram.
 Iamq; iter ingreſſus ſoceri Ducis arua tenebat
 Inſtitia Pado, ſubit hoſpitio ſuſceptus in amplis
 Porticibus, magnoq; ineunt conuiuia luxu.
 Aſt vbi liberius menſis ſandi hora remotis
 Opater, vndè, inquit, Siculi diſcordia regni
 Hactam dira venit? quid tanta incendia belli
 Suſcitât? vt Galli Hiſpanis, Hiſpania Gallis
 Antiquis inter ſe odijs certamina verſent?
 Tum ſenior, Pars Italiæ que vapulat vndis
 Auſonijs inſrà, Veneti maris æquore ſuprà
 Quod non paſſa iugum? Nulla eſt qua pluribus vnquam
 Seruierit dominis, ſeu barbara regna tueri
 Seu Romana velis, regio, tam mobile nuſquam
 Cernere erit, quàm magna patet terra vndiq; regnum.
 Gracia, ſiqua fides præſcis amalibus, arua
 Illa habuit primum, moresq; & mœnia fecit.
 Teſtantur Diomedis aues, quas vidimus ipſi,

Hoſp

Hospitibus solita Graijs applaudere tantum.
 Insuper Ausonij veteres à pignore Olyßis
 Ausone quem profugo peperit famosa Calipso,
 Dicti olim, fors hac longos immota per annos
 Visa illis fixisse locis vestigia, verùm
 Omnia desitiuunt labentia tempora, rursum
 Omnia restituumt, variatq; alterna vicissim
 Cuncta negans hominum rebus fortuna quietem.
 Romulida Graios hinc exegere, Latinos
 Pænus ab antiqua veniens Carthagine quondam.
 Pænum Italus rursum, post plurima sæcula ab arctæ
 Immanes venere Gothi, gentemq; Latinam
 Euerere, Gothos Graij certamine longo.
 Rebus in humanis tanta inconstantia, rursum
 Passa diu tellus Arabes, plebemq; Libyssam
 Præda fuit Saracenorum, Numidum, & Nasamonum.
 Gens ea cruda trahens sine lege & numine vitam
 Sacrilegam, temerè Ausonij se infuderat aruis
 Vndiq; tum nullus templis honor, impia vulgi
 Barbarici improbitas, diuis illudere passim
 Cœperat, & delubra vsu incestare profano.
 Id prohibens illa qui tempestate tenebat
 Regna sacerdotum, genus id molimine magno
 Expulit, & posthac illos inuadere campos
 Non est ausus Arabs, sed nec tamen illa qui erunt
 Regna, subintrarunt Galli, venere Lemanni,
 Pannonij, Hispani, nunc hos, nunc pertulit illos
 Fortuna inconstans, longum est certamina, longum

Enar.

Enarrare vices. Tandem regina diebus
 Ianna meis sine prole, opibus, belloq; potentem
 Arrogat Alphonsum, iuuenemq; in regna receptat.
 Ipse quoq; indulgit summus data regna sacerdos
 Burgas, exclusis Gallis, & pendere censum
 Imperio ista autem grauitè Galli acta ferentes
 Ante Pium Aeneam ingentes mouere querelas.
 Vibe tua quondam, memini, Pius ore disertò
 Repulit instantes Gallos, ac cedere iussit.
 Illi indignantes in idonea tempora seruant
 Hanc tandem molem irarum, quam Carolus ista
 Tempestate videns ortum inter Sfortiadarum
 Regna, & Aragonios bellum, est effundere adortus.
 Hunc ignem exagitans Italas erupit in oras
 Impete cum tanto, moitq; à sedibus imis
 Regnum, vrbes, populos, Pisas absoluit Hetrusco
 Imperio, noua subuersis Florentia rebus
 Consilia inuadens, Medicum genus egit ab vrbe.
 Tum fortè extincti Ducis est translata potestas
 Sfortiada in patrum generum mihi. Tristis Arago
 Tam miro versata modo mirabitur olim
 Ista volubilibus tot rerum euentibus acta
 Posteritas, nostri casus cum perleget qui
 Tam varios, tam præcipites. Tu cætera ductor
 Quæ peperere tibi summum decus, omnia nosti.
 Sic focer. Et stanti finem nox humida fecit.
 Vix nocturna dies oriens absconderat astra
 Cum Phaetontæ propter vada longa Padusa

tt

Castra

BAPTISTAE MANTVANI

Castra mouens ductor celeri petit equora gressu
 Iamq̄ paludose superans pineta Rauenna
 Venerat Alpini paruum Rubiconis ad amnem,
 Cū subyt mentem Caesar, reminiscitur ausus
 Tam fortunatos, tantiq̄ exordia belli
 Accusanda, nisi forsā Deus illius auctor.
 Authoremq̄ Deum facti concludit, & alto
 Corde putans, diuū occultos intelligit orsus.
 Nanq̄ volens dare venturis primordia sacris
 Caesaris ambiguam mentem Deus omine certo
 Firmauit, iussitq̄ amnis confinia rumpi,
 Quando vir ignotus correpta classica concha
 Edidit, atq̄ tubas inflans vestigia in vnda
 Misit, & ingenti perterruit aquora bombo.
 Hec meditans carpebat iter, iamq̄ ardua montis
 Culmina, & Urbini aëriam scandeat in arcem,
 Cū soror occurrens cliuq̄ sororius alto
 Desiliunt in equis, & magno in mœnia ductum
 Agmine suscipiunt tecti regalis in aula
 Picturis splendente nouis, vbi Tarrus & omnis
 Pugna illa immensum, fama iam nota per orbem.
 Ipse inter Gallos sese legit, & sua cernens
 Facta animos leuat, & magnis mens æstuat ausis
 E regione decus gentis Federicus & ingens
 Gloria Monfelta nitidis circumdatus armis
 In Volaterranas rupes conscendit, & urbem
 Diripiens Tyrrena ugo videt aquora ab alto.
 Nec procul Aonides per prata virentia nymphæ

Florea

TROPHAEI GONZAGAE. LIB. III. 146

Florea ferta legunt, propter Cephisidas vndas.
 Et Guido in medijs Baldus puer indole magna
 Discit Apollineos cantus, & carmina pangit
 Ad numerum, Mauors puerum cum Pallade ab alto
 Respicit, & grandes animos inspirat & arma.
 Nec post magna chori Triuiae interualla sequuntur
 Virginei, Dryades, & Oreades, atq̄ Napeæ
 Crura cothurnata, manibusq̄ hastilia vibrant
 Picta, pharetratis humeris, & pectore clauso
 Ad iugulum. Zephyri ludunt in crinibus aureis,
 Contentusq̄ breui cultu decor & sine fuco,
 Ora pudicitiam redolentia ferre viriles
 Nescia conspectus, pauidoq̄ assueta rubori.
 His inserta choris graditur comes vna Diane
 Baldi olim subitura thorum Gonzagia Virgo
 Elisabeth, sociasq̄ omnes supereminet ore
 Timaridem referente, oculis radiantibus instar
 Inciferi, cū se incesu per sydera pulchro
 Manē refert, credenda Venus, si sola fuisset.
 Hac vbi lecta, dapes ineunt, magnoq̄ paratu
 Importata onerant alacres conuiuia mensas.
 Crateres fulgente auro flauentia inundant
 Vina cauos, molliq̄ rubent argentea Baccho
 Cymbia, & ingentes pateræ & carthesia signis
 Aspera conuiuas hilarant, & pectora mulcent.
 Sole dies abeunte cadens inuadere somnos
 Iam mouet. Ipse autem vigilans intendit agendis
 Rebus, & ignotos aditus ad eundaq̄ discens

tt 2

Oppida

Oppida ab indigenis certo iubet ordine castra,
 Sub lucem tutam ire viam. Tum protinus ipse
 Ponē sequens alti iuga præterit Apœvini
 Iam tenet Hispelli campos, Meuania transit
 Mœnia, Clitumnūq; greges qui parturit albos.
 Fulgincamq; oleis pinguem, Iam Narnia celsis
 Rupibus incumbens, & Nar fugientibus vndis
 In Tyberim cursu vmbroso per frigida saxa
 Liquitur, & superans albentem Tybridis vndam
 Per Soractis agros Romanæ descendit ad urbem.
 Aduentu latata Ducis fluit obuia plenis
 Roma vijs. Turmatim omnes populusq; patresq;
 Flumentana ruunt ad limina, Flaminianaq;
 Turba frequens onerat, præscos Tyberina triumphos
 Ripa recordata est, Tyrio cum vidit in ostro
 Tot flagrare togas, longisq; incedere pompis
 Armatorum acies tantas, vix sustinet arcu
 Miluius excelso pondus peditumq; equitumq;
 Nec iam rauca sonant arcem labentia subter
 Flumina turrigeri circum vestigia pontis,
 Vincit aquas hominum murmur, crepitantiaq; arma,
 Tympana, & hinnitus equitum, clangorq; tubarum.
 Tempus erat quo longa noui ieiunia veris
 Conciliant animos superis, oleasq; ferebat
 Illa dies, passuri iniens solemnia Christi.
 Ergo omnes palmis virides & fronde Minerua
 In campum Mauortis eunt, Stygiumq; Tarentum.
 Cæsaris Augusti cineres vbi fama sepultos,

Atq;

Atq; iterum Tyberim superant Hadriana propter
 Busta, supercilio montes æquantia septem.
 Collis in ascensu cui dat, nisi vana vetustas,
 Nomina vagitus, properans ex arce sacerdos
 Maximus, ac iuuenem amplexans subducit in altam
 Roma omni exultante domum, fruiturq; cupito
 Iam dudum aspectu, solidos examinat artus
 Ex vultu, ex oculis, ex filo corporis, alta
 Corda videt, quibus in Gallos tam fortiter ausus.
 Tollit in excelsas edes, vnde omnia Romæ
 Cernere fas loca, qua veteri sunt inclyta fama.
 Quid sit iuga Ianiculi, docet illa per arua
 Saturnum regnasse olim, Ianumq; bifrontem
 Colle super viridi patrios habuisse penates.
 Monstrat Auentini surgens in flumina dorsum,
 Et Phrygia quondam matris modò virginis vrbe
 In media templum attollens liuentia plumbo
 Cœmina, & Agrippæ ingentes prope templaruinæ.
 Et Pallantum Euandri memorabile templum
 Herculis hospitio, bobusq; à Gadibus actis.
 Et Capitolini tumulum Iouis, & Torquati
 Egregiam noctem memorat, Gallosq; ruentes
 Tarpeia de rupe, duas sub monte columnas
 Romuleo, Fora Traiani, vetus amphitheatrum.
 Naumachia loca, maioris vestigia circi.
 Cælium, & Exquilias celebres niue & ade superba
 Virginis, & thermas, dictumq; à vimine collem,
 Gallica busta, lacum Curti, & naualia rostra.

tt 3

Mœnia,

BAPTISTÆ MANTVANI

Mœnia, & ambitam muris ac turribus urbem
 Tam latè, ostendit bifidum quæ diuidit amnem
 Insulam, & egregios subter torrentia pontes
 Flumina, & a testis sortitum nomina montem.
 Atq; triumphales quâ sese inferre solebant
 Trans Tyberim currus, ductosq; per aëra fontes.
 Hæc ubi visa, epulas adeunt, curasq; falerno
 Dispersente, lacus, Tyberim, & maria omnia cœnant.
 Altera lustrandis animis datur, altera septem
 Ad delubra dies agit, videt inter eundem
 Arcubus inscriptos reges monumentaq; prisca
 Militiæ, Tiridatis equos statuasq; iacentes,
 Et moles metarum altas, obelosq; minores.
 Semirutasq; domos, animumq; attollit ad ingens
 Antiqua decus atatis, castra altera mouit.
 Sollicitat Ferrantis amor, desiderat hostem
 Magnanimum, campo audentem conflagere aperto.
 Una dies auido pugna iam longior anno est.
 Oppida quo obsideat pacto, quo mœnia frangat,
 Et qua fraude hostem circumueniatq; prematq;
 Voluit iens, & mille animis stratagemata versat.
 Iam Latij Romam caput, ouiferaq; Velitras,
 Atq; Ferentinos Lirimq; silentibus undis
 Flumina voluentem penetrans exercitus oram
 Intrat Aquinatem, sortitaq; nomina diui
 Mœnia Germani subiens, contraria, Soræ
 Arua fugit, namq; arua hostis Sorana tenebat,
 Nec Mantous adhuc miles conuenerat omnis.

D

Dux ideò contabundis vigil agmina castris
 Nondum integra mouens temere nihil audet, & astu
 Circumspectus iter magno regit, vt solet auctro
 Perturbante fretum solers in puppe magister
 Colligere ingenium, vegetosq; intendere sensus,
 Et casus metiri omnes, ita Martius heros
 It speculans, atq; opperiens venientia castra.
 Prospicit ad dextram fluctus, atq; Anxuris arcem.
 Et Phrygi Ducis altricem Zedoraq; rura
 Vndiq; & eximio passim iuga concita Baccho.
 Littora Baiarum, Puteos, liquidoq; calentes
 Sulfure Cumarum campos, vbi fama Gigantes
 Fulmine deiectos, veterisq; incendia Phlegra
 Facta, Ione ardentis olium iaculante sagittas.
 Iam subit antiqua Ostorum de gente Theanum,
 Mox Capuam genus Hetruscum, Capis omine factam.
 Hic vbi magnificis dapibus luxusq; superbo
 Est exempta fames, primis cum ciuibus orto
 De rebus sermone Italis, in Punica bella
 Itur, & antiqui fortuna rexitur æui.
 Ticinia ac Trebiæ clades, Trasimænis acerba
 Funera, vestitos ramis & stramine fluctus,
 Penorumq; dolos, improuida consulis arma
 Flamini, Fabyq; moras, excita per altos
 Fraude Ducis Libyci taurorum incendia saltus.
 Commemorat Cannas, & præcipitata Varonis
 Consilia, & flentem procerum tot funera Romam.
 Adijciunt nullo Martis certamine victum

Annibalem dum delicias & mollia sectans
 Ocia, languescit, fractum, congressibus omne
 Fœmineis decus extinctum, tanta illa prioris
 Gloria fortune, quæ de sudore profecta
 Immensum quæ ipsi sol radijs compleuerat orbem,
 His caput immerisit tenebris, hac nocte sepulta est.
 Talia dum memorant Petro ducente Tamertum
 Principe castrorum magno pars altera plausu
 Affuit, & gauisi omnes in mutua surgunt
 Oscula, disjumbuntque alacres, & pocula libant
 Surrentina, cado vndantem cratera fœterno
 Eleuat armorum exhaustus sub pondere miles.
 Post epulas letos nox excipit, altera primo
 Dum rutilans aurora hyades attolleret ortu,
 Ad vada Vulturni crebro resonantia fluctu
 Castra meant, productæ acies erepitanibus armis
 In Beneuentanos celerant vestigia campos.
 Patruus extemplò regis Federicus, ab vrbe
 Audito Ducis aduentu cum milite multo
 Latabundus adest, ductisque in mœnia castris
 Publica cum magno celebrat conuiuia luxu.
 Atria nec solum & clausæ in penetralibus aula
 Luxuriant epulis, sed in omnia compita mensas
 Fert pubes vrbanas, vias nidoribus implent
 Viscera, & exhalant nebulas obsonia pingues,
 In veribus solidique sues, solidique iuueni
 A flammis in vulgus eunt, spumante caleno
 Vasanantant. Cereris grandem penus euomit vndam.

Tota

Tota dies operas omnes gratanter habendis
 Conulit hospitibus, splendent fora mercibus, arra
 sacraque Tyrreno redolent solennia cultu.
 Ipsæ etiam alterno respondent gaudiaturret
 Vndique tinnitu, lataque per aëra voces
 Ferrantem Turcumque alacri clamore sonantum.
 Dux, vbi pressa famas dapibus, quod pectore dudum
 Voluerat, effari incipiens, O Regia, dixit,
 Indlyta progenies, tantos experta labores
 Aequoris & terra, bellorum exercita duris
 Casibus, hac in regna viam quæ facta dederunt
 Tam facilem Gallis? Curve indefensa fuere
 Oppida tot munita viris, armisque & opum vi?
 Parthenope in primis, sedes vbi regia & arces
 In cælum tam miro artis molimine ductæ?
 Talia Dux, sic contraheros Ferrantius orsus:
 Maxime bellorum ductor, cui vincere Gallos
 Dant superi, & Latias armis defendere gentes,
 Contra hominem fas est homini bellare, nefandum
 Cum superis, sic bella monent prisca illa Gigantum.
 Sibellum humana nobis cum gente fuisset
 Vel defensa forent vel non sine sanguine multo
 Regna amissa, Deus nobis bella aspera mouit.
 At cur, scire nefas, tali nisi forte tumultu
 Rem in melius transferre optet, velut eruta cultor
 Transportare solet pinguem plantaria in agrum.
 Sic Solyma quondam Cæsæ à sanguine sceptrum
 In Dauida tulit. Plerumque incognita, nunquam

tt 5

Mena

Mens non aqua Deisi quando irata tremendum
 Infremuit, fert rebus opem, non cogitat iram.
 Ne dubites ea bella Deum mouisse, putandum
 Altius est quo regna modo titubantia Galli
 Eruerint, ut demum uti victricibus armis
 Nescierint, ut mutatis fortuna repente
 Consilijs illorum omnes illustrat orsus.
 Fama fuit populos dudum vulgata per omnes,
 Cui fecere fidem multorum oracula vatam
 Vndiq; venturam Gallorum à sanguine prolem
 Auxilio fultam superum belloq; potentem,
 Que infidos Otomanigenas & barbara regna
 Omnia conculsans reparat labentia Christi
 Sacula, collapsamq; fidem toto erigat orbe:
 Carolus hunc se credi optans vel forsitan audens
 Hoc sperare decus, magno molimine bellum
 Instruit, & spargi in populos iubet vndiq; famam
 Thraicis primum sese intendere ruinam,
 Mox Syria sic fata loqui, sic numina fari,
 Sic Turcos quoq; sic Arabes, sic Punica regna
 Sentire, & rerum finem expectare suarum.
 Iam metus Epyro ingruerat, iam tota lababat
 Græcia diffidens armis, & abire parantes
 Ejseda munitabant onera ad vectanda Molossi,
 Aemathij, Dryopes, Locri, Aetoli, atq; Pelasgi
 Thessali, Acarnanes cum Dardanijs, & Achæis.
 Thraicias Aulone rates audiuiimus isto
 Attonitas rumore fugam accelerasse per altum

Ad

Aduersis etiam ventis, Cæloq; minaci.
 Ergo huius belli aiebant se querere regna
 Parthenopes Galli, velut opportuna parandis
 Classibus, & patrando operi fuso vndiq; ponto
 Commoda, tam mendax hominum genus atq; dolosum.
 Credita res vulgo, pietas laudata, recepti
 Intra animos hominum Galli. Mortalia corda
 (Sic suasi, sic affecti, progignimur omnes)
 Possidet, & toto imperium sibi vendicat orbe
 Religio, figit leges ipsa atq; refigit
 Arbitrio nutuq; suo, & credi omnia cogit.
 Nos docti Gallorum animos dum regna tuemur
 Sreennue, & assumptis fines defendimus armis
 Credimur auxilium Turcis impendere, sanctam
 Impugnare fidem, iustoq; obsistere bello.
 (Sic hominum delusi animi) prudentia visa est
 Impietas, hosti vsque adeo simulata fauebat
 Religio, crescente odio nostra vndiq; Gallos
 Oppida conclamant, alienatisq; relinquunt
 Nos, animis proceres, eadem dementia & omne
 Fulgus agit, lymphati omnes & lumine capti.
 Fama erat, & fame (dictu mirabile) vbiq;
 Certa fides, noctu Ambrosiam per Gallica castra
 Depluere, & Gallos epulis cælestibus uti.
 Et Regera Gallorum omnes depellere morbos
 Contrectando agros artus, stætiuq; mederi.
 Et secum in bellum superos ac numina cuncta
 Ducere, quæ facerent hyemem sine nube serenam.

Nata

Nam casu tam mitis hyems, totusq; december
 Solibus intepuit claris, Ianusq; decembri
 Aemulus abstinuit nebulis, & frigore duro,
 Versus in effigiem veris, violaria passim,
 Et Pestana rosas oluere recentibus arua,
 Quando pati spiranteniues aquilone solebant.
 Carolus instructis bello legionibus audax
 Ibat, & Ausonios implebat milite campos,
 Telluri graue pondus erat, vix pingua rura,
 Quae frugum genus omne ferunt tot millibus escam
 Suppeditant, exhaurit agros exercitus omnes,
 More locustarum, quoties per nubila denso
 Agmine delata campo incubuere virenti,
 Ac diros adigunt morsus in gramen, & vncis
 Oribus erodunt omnem radicibus herbam.
 Iam tenet Hetruscos, ipsoq; in limine Romae
 Iam tonat, audito longe clangore sacerdos
 Summus Aragoniae fautor prius, agmine tanto
 Successuq; hostis perterritus eijcit vrbe
 Ferrantem nobis Alphonso ex fratre nepotem.
 Et tamen vt Roma Gallos excluderet, ante
 Paulò accitus erat, subitoq; abscedere iussus,
 Praecipiti discessu abiit. Tum mania Belgae
 Protinus ingressi totas inceffibus ades
 Polluere, & ciues temere irritare proteruis
 Ausibus (vt genti leuitas innata ferebat)
 Cœpere, atq; vrberem hostili vexare tumultu.
 Roma onus id pertæsa graui dum fluctuat ira,

Dum parat vlciisci vim, viq; repellere tendit,
 Rex abit, & Latium penetrans confinia regni
 Iam subit. Occurrunt vrbes, & mania pandunt
 Coniurata omnes, & conspirante tumultu.
 Sic Caieta sedens excelso in vertice montis.
 Sic qui Minturnas habitant, & rura Marica,
 Anxuris & Capuae ciues, Vestina iuuentus,
 Formia, & Ausonij veteres, & nomine vero
 Appellata labor Normanni Aduersa Roberti.
 Rex nobis Alphonsus erat vir maximus armis,
 Sed tamen & diuis & Olympi viribus impar.
 Ipse suum ratus id fatum, regnoq; salutem
 Se profugo fore, Ferranti diadema reliquit,
 Et mare conscendens auri cum pondere magno
 Transijt ad Siculos, vbi paruo inglorius auro
 In latebris vixit sine maiestate, sed alto
 Regaliq; animo, & fortuna celsior omni.
 Ipse illis sub nocte cubans haud vana diebus
 Somnia quae vidit, nobis narrare solebat
 Suspiciens, animoq; putans dira omina tristi.
 Cernere visus erat stantem se corpore nudo
 Insilientis equi, cui frons diademate fuluo
 Cincta erat, impulsam pedibus primisq; petitum
 Calcibus ad terram volui, sed terga fuisse
 Fulta ope belligeri iuuenis, qui verbere pulsans
 Quadrupedem erectum magna se mole ferentem
 Obstitit atq; feri audaces compefcuit ausus.
 Prodigij interpret rerum exitus. Arma superbus

BAPTISTAE MANTVANI

Sunt quadrupes, Alphonsus inops & corpore nudo
 Parthenopes regnum, qui regna labantia fultit
 Belliger ille potens armis, tu maxime ductor,
 Qui regnum fulcire paras, & pellere Gallos
 Regnum insultantes, qui nos vlcisceris omnes:
 Tunc ego, cum Gallum in foribus, totamq; viderem
 Pro Gallis armari urbem, nasciq; tumultum
 In populo ingentem, cum rege in tuta recepi
 Me loca, reliquias seruans ad prospera rursum
 Tempora, vt in campis pastor cum nubila frangunt
 Fulgura, & horriſonis caelum rugitibus atram
 Fert hyemem, gregibus querens umbracula densam
 Fronde subit quercum, & Veneto tegit ora cucullo:

Arx immensa fretis circumlatriantibus alta
 Attollit capita, & celsis mare turribus omne
 Prospectans fugit à terris discrimine paruo.
 Hanc olim Alphonsus, cum iam pacata teneret
 Regna, volens post se tutos regnare nepotes
 Condidit & magno in caelum molimine duxit.
 Huc feror, & positis arci custodibus urbem
 Audio gestire, & celebres attollere plausus,
 Mox Capuana arcis vexilla in culmine fluctu
 Aëreo caudas inflectere, & aurea cernens
 Lilia, Ferranti cum quo speculabar ab alto,
 Chare nepos de regno, inquam, tu forsitan actum
 Hoc clamore putas, mihi mens praesaga futuri
 Diuinat rem longè aliam, mutabile semper
 Consilium fortuna habuit, mutabile Gallis

TROPHAEI GONZAGAE. LIB. III. 152

Ingenium, leue & inconstans ac mobile vulgus
 Quale fretum, video ingentem impendere ruinam
 Huic fragili subitoq; operi, Fortuna futura est
 Mox Gallis offensa, hominum leuitatibus hostis.
 Nunc seruandæ animæ nobis tutoq; sedendum
 Hospitio, donec posito mare sederit aestu.
 Hac ego, Ferrantes ausis ita grandibus insit:
 Sic hominem Deus explorat, fortuna periculum
 Sic facit, ac vires animorum intelligit istis
 Casibus, & fortes Deus eleuat, antè solutum
 His animum membris quosdam, post funera quosdam,
 Ergo animis opus excelsis stare omnia contra
 Aspera, dura licet, tamen est via ad æthera virtus.
 Talia commemorans lachrymis pergebat obortis
 Vincere se & frenare animum iuga ferre negantem:
 Insula Tyrrheno in magno sedet ardua, contra
 Mania Parthenopes nunc Ischia, tempore prisco,
 Quod pius Aeneas illis consederit aruis,
 Dum peteret Latios fines, Aenaria dicta.
 Illic praefectis arci custodibus alto
 Deferimur cursu celeri, Boreaq; secundo
 Visuri quidnam tandem fortuna supremo
 Cogitet euentu, & qua sit sententia diuûm
 Vltima, de nostris post tanta pericula rebus.
 Nec mora, successu elati, ludibriohabere
 Omnia, prædari hospitia, incestare pudorem
 Virgineum, thalamos violare, inuadere amicos
 Vis fraude, insidijs, Galli cœpère, nefasq;

Omne sequi, nec fræna potens petulantia ferre
 Accendit populorum iras, & corda momordit
 Inconsulta dolor, Galli præsentia Arago
 Cognita, Belgarumq; procax & acerba tyrannis.
 Gallorum interea pars qua confederat Asta
 Seruiles regno Insubrum de more tetendit
 Insidias, leuibus decepta Nouaria nugis
 Omnia lucrari dum cogitat, omnia perdit.
 Cognita per Cacios, quorum primaria in vrbe
 Factio, perfidia auctores victoria regi.
 Tum sperata diu Gallis Insubria, visa est,
 Paruo posse capi molimine. Concitus ergo
 Præsidijs regno positus Rex Gallica castra
 Contrahit, & nostrum spolijs oneratus Hetruscos
 Ingreditur ponto similis, qui fluctibus altis
 Lapsus ad auroram, cum Delia præterit axem
 Aetheris, & cæli iuga summa, relabitur æstu
 Præcipiti, vastam reuocans cum murmure molem
 Aequoris, & verso saliens ad litora cursu.
 Mox igitur retrò Gallis cum rege reuersis
 Parthenope vclut ablata flagrante Typhoëus
 Inarime exiliens, nos tempestatibus actos
 Aduocat in portum, noctu statione relicta
 Flante austro, ceptisq; Deo aspirante, per vndas
 Labimur in patriam, regnoq; potimur adempto.
 Cætera tu melius, cui victa Nouaria fecit
 Perpetuum decus, & laudem super athera notam.
 Talia dum memorans Heros suspensa virorum

Ora tenet, polus abscondit labentia tauri
 Sydera, & elingues nox euocat humida somnos.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE THEOLOGI, TROPHÆI

Gonzagæ:

LIBER IIII.

Postquam depulsis iterum sub Arago-
 ne Gallis
 Regia Parthenope sibi reddita, proxi-
 ma gentis
 Oppida Campana genus auersata su-
 perbum

Ad primam rediére fidem, longinqua malignis
 Deprauata odijs expectauére tumultum
 Fatalem, belloq; grauem flagrante ruinam.
 Durities animis ea tanta immanibus hærens
 Venit ab inferni regno Iouis, vnde malorum
 Omnia in humanas labuntur semina mentes.
 Nam veteres diui, quibus hæc in regna potestas
 Antè erat, accensi facibus liuoris & ira
 Concilio in genus id conspirauére vocato.
 Magna Reatine mater que præfuit vrbi,
 Pallas, Athenæo profugus cui fecit Olysses

pp

Sacram

Sacram in monte domum, Iunoq; Lacinia quondam
 Prospiciens duo sublimi procul aequora fronte,
 Saturnusq; senex, tenuit qui in litore templa
 Ardua Iapygio Demosthenis incluta fato,
 Et gemini comites Ithaci ducis, arua Polytes
 Sortitus Lucana, Draco Temesæa, per altum
 Aethnæ cratera apicis de sedibus orci
 In Sibaris venere agros, ubi dulcia diui
 Ocia cum populis traxere infamibus olim.
 Huc simul ingressi, pacem quo scindere possint,
 Quo gentes vexare modo, longisq; tenere
 Implicitas bellis, consulta uere sub antro,
 Serpentes quo æstate solent diuertere ab æstu.
 Hæc q; inuenta dolo tandem via, vota ferantur
 In noua perpetuo, nunquam presente coloni
 Fortuna contenti omnes, meliora putentur
 Omnia quæ desunt, rerumq; ardente nouarum
 Cura omnes primum proceres, mox tota ferantur
 Oppida, sic rixa & lites, æternaq; bella
 Gentibus accrescent, arummosiq; labores.
 Quicquid opum, quicquid lucri constabitur, inter
 Arma fluet, nihil ad seros seruabitur annos.
 Semper inops, dextra semper mendicis aperta
 Incola, & inculca semper gens barbara vita.
 Græciæ ubi quondam florebat gloria magna,
 Quæ tulit Herodotum tellus, fuit vnde Zenoni
 Parmenidiq; genus, Samij senis, vnde seuerum
 Haufit dogma Croton forti insignita Milone

Bar.

Barbarior modò Gatulis, immanior ipsis
 Sauromatis, atq; extremis incultior Indis.
 Tunc igitur manes hominum sub imagine, falso
 Religionem habitu mentiri, & cælibe vultu
 Passibus inceperè agris errare per vrbes,
 Ac sermone graui verbisq; potentibus istum
 Delusis errorem animis infundere passim.
 Tum studijs diuisi homines. Et Aragonia istos,
 Andegauorum illos amor impulit, omnia duplex
 Factio confestim inuasit, rura, oppida, tecta.
 Hæc ea quæ Gallos tantum fiducia tollit.
 Nam regno instantes ferro omnia, & omnia flammis
 Attentare ausi non abstinuere rapinis,
 Non cedi, non excidijs hominum atq; locorum.
 B licet insultus tantos compefcere, magno
 Agmine Ferrantes validisq; accinxerit armis
 Ad Fociam residens, Gallos tamen vndiq; fusos
 Præstantes numero atq; animis, vis nulla cohercet:
 At ubi bellipotens regni confinia pulsans
 Dux Venetum tantis montes clangoribus altas
 Impulit, in Gallos timor irruit. Illa repente
 Senties, illa indomitas audacia mentes
 Deseruit, rabiosa feri violentia Martis
 Intepuit, veluti quoties incendia fontes
 Passa super fusos vndisq; repressa tumultu
 Fracto in se redeunt, sensimq; coercita languent.
 Non cessere tamen, sed continuere furorem
 Parcius ausuri, ac defendere regna parati

Cautius Vrsinorum opibus, quæ maxima Roma
 Fælio per Latium tendens, vrbesq; Sabellas
 Per Veios, per Picentes diffusa per Vmbros
 Atq; per Hetruscos. Qui paulo euaserat antè
 Virginius Gallorum iras ad flumina Tarri
 Nunc iterum Gallis iunctus se in bella ferebat.
 Ipse Duces Gallorum intra sua limina ductos
 Alloquitur, taliq; monet sermone sedentes.

Magnanimi proceres qui defendenda tenetis
 Regna Sicana, fretum, Scyllæq; littora citrà,
 Quanquam vestra sciam quæ sit fortissima in armis
 Strenuitas, & nil dubitem quin leta secundos
 Sors ferat euentus, tamen vt victoria nobis
 Contingat secura magis, de rebus agendis
 Pauca loquar, vobis quæ discutienda relinquam.
 Dux Venetum victo vt scitis pulsoq; superbus
 Rege venit. Nos qui iuuenis cognouimus acrem
 Vim ingenij, validas vires animosaq; corda,
 Qui pugnam illam istis oculis tristem atq; cruentam
 Vidimus, illius quam formidabile bellum
 Scimus, vt aspirans illum fortuna sequatur.
 Vidi alios precio flecti, formidine frangi,
 Insidijs falli, prece duci in vota, laborum
 Mole premi, & duro tandem succumbere Marti.
 Nullus in hoc vincendi istas ingressus ad artes.
 Gloria sola mouet iuuenem, velut antè mouebat
 Annibalè, Pyrrhū, Alcide, Bacchū, Hæctora, Achilli
 Propterea campo nunquam configere aperto

Suadeo, ne semel intereant simul omnia victis.
 Visa est lentanda mora. Cunctabimur ergò
 More Fabi, qui Pœnum istis in montibus olim
 Dum tenet, infectis egit discedere rebus.
 Huc simul accedit, quòd rege in regna reuerso
 si quem, quod bellis vsu euenit, aspera nostrum
 Fata ferant, nusquam qui sufficiantur habendi.
 Sic senior. Visum ducibus parere monenti
 Ptiliter, belloq; data est noua forma gerendo.

Alter a vix primos Aurora reduxerat ortus,
 Et seræ vicina dies exilia luna
 Cornua cum Veneris radianti emisserat astro,
 Cum fore Gallorum iam proxima castra, locosq;
 Radiq; suspectos monitus iubet ordine certo
 Ire acies Ductor, semperq; in bella paratas.
 Teutonici pedites quibus in certamina præcep
 Impetus, & sine lege furor, dum mente videri
 Insrepida, nostrosq; animis ante ire laborant,
 Corripuere viam primi, castrisq; relictis
 Antè volant ignaro etiam Duce, per dita turba
 Atq; sibi nimium fidens, ignara locorum
 Perlata est errore via (mala numina mentem
 Abstulerant) ad Caudinas infamia furcas
 Clausura, vbi Romulide quondam fata aspera passi.
 Hostis in insidijs latitans ducente Vitello
 Qui sua tum Gallis coniunxerat agmina Paulo
 Magnanimo fortiaq; viro gentisq; Tiferne
 Principe, vt ingressum fauces videt ire manipulum,

Emicat è latebris clamans cadem atq; rapinam.
 Teutones attoniti subitis insultibus vnum
 Collecti fecere globum, pars expedit arcus,
 Pars gladios, pars hastili, pars nititur igne
 Sulphureo, durasq; parant in fulmina glandes
 Victores euasuri vel fortiter omnes
 Oppetituri ineunt pugnam, tum viribus Anzes
 (Ipse globo praefectus erat, nodiq; magister)
 Tela gigantibus vibrans, duo protinus vno
 Pectoratransadigit Gallorum in bella ruentum
 Impetuosè istu, Galli cum sanguine tristem
 Fundentes ex templo animam iacuerè cruenti.
 Casu indignati Belgæ factò agmine in Anzem
 Irrupere omnes, longa ille interritus hasta,
 Nunc hos, nunc illos mucrone lacepsit acuto,
 Saltu agilis, cursu velox, pedibusq; manuq;
 Impiger in Gallos salât atq; relabitur, illi
 Irritati animis ardent, furor omnis in vnum
 Confluit, & certamen atrox horrescit vtrinq;
 Ac cades, vtrinq; furenti asperrima Marte.
 Donec ab insidijs Pauli manus altera signo
 Prosiluit accepto, radians fulgentibus armis,
 Et magno clamore volans Alemannica contra
 Terga premit cuneus, dupliciq; indagine clausos
 Teutonas heu miseros laniant, ceu turba luporum
 Fortior hoc tantum numero quia maior, iniquo
 In paucos seuire audent certamine tauros.
 Post caedestandem innumeras, illataq; Gallia

Vul.

Vulnera, vincendo occumbunt fesso atq; labanti
 Corpore ad vnum omnes casi ac fata aspera passi.
 Et tandem vt vita comites, ita mortis, aceruo
 In conuale vno alitibus luce esca futuri,
 Noctè lupis, inhumati omnes iacuerè trecenti.
 Dux Venetum clade audita iam seuius, inquit:
 Vincere fas, comites ne pratereamus inultos.
 Sic agit, & gradiens exploratore reuerso
 Campanorum oras omnes, Samnitica rura,
 Gallica consilia, & sedes vbi castra locarint,
 Accipit, ac volucris secum putat omnia mente.
 Alta dies medium vix cœli euaserat axem,
 Cum circumspiciens deprendit idonea castris
 Tutaq; & à Gallis loca magno ad eunda labore.
 stare acies iubet, atq; aditus inuasit & armat.
 Hiciter ad regem tentauit, & in nemus altum
 Indigena spondente via compendia tuta
 Noctè subit, cum iam primo videt omnia somno
 Conticuisse polis tenuem spargentibus aethram.
 Mox ductor seu fraude volens incurrere in hostem
 Seu deductus iter rectum fallentibus vmbribus
 Caput in incertum longis ambagibus inter
 Inuia lustra ferarum, & per spineta vagari
 Aspera, sub senibus phagis, sub quercubus altis,
 Vnde cadunt hederæ in longos sine fronde rudentes,
 Cumq; diu loca per dubijs incognita gyris
 Errassent, aurora inter frondentia sylua
 Tecta parum illuxit, noctem quoq; lucifer altus

vv 4

Exte-

Extenuans ibat, densi custodia saltus
 Talibus orsa Jons tum mouit Hamadryas ora.
 Dux Venetum quò perdis iter? vestigia siste.
 Hoc ne aus umbrosum vitæ mortalis imago.
 Multa mouent animis homines, sed nescia rerum
 Luditur euentu vanisq̃ laboribus acta
 Mens humana omnes operas sine numine perdit.
 Viuitis in tenebris & mille per inuia cæcum
 Fertis iter. Ne fide tibi, ne fide tuorum
 Consilijs, diuorum aliquos ambire memento.
 Quò maiora subit miles discrimina, tantò
 Numinibus debet maiorem impendere cultum.
 Vidi ego te ad ripas Tarri cum fulmine saxeo
 Hastile excussum est, diuim regina ministro
 Annuit, ille volans tractis paulisper habentis
 Mouit equum, sic te tanto submouit ab ittu.
 Mille inter diuos aurata in nube sedentem
 Vidi illam niueis in vestibus, ore nitentem
 Virgineo, qualem vidi cum venit in astra
 Corpore functa graui vitæ mortalis ab umbris.
 Flecte iter in dextram, nigrasq̃ elabere syluas.
 Sic ait. Illi autem nocturno tempora rore
 Humentes & sancta animis documenta ferentes
 Sunt in castra nouo sole ascendente reuersi.
 Ergò noua ingrediens longarum ambage viarum
 Ad Fociam maturat iter, quo regia castra
 Consedere loco, tandem sub menibus Ara
 Quæ procul apparens sedet alti in vertice montis,

Cir.

Circumactus longis Crepacori anfractibus Aschum
 Intrat, & in tuta castris statione locatis
 Cum paucis recto ad regem se tramite confert.
 Nec mora, Ferrantes, etenim Ducis antè futuros
 Nouerat aduentus, meditans spectacula forti
 Grata viro, iubet armaricastra omnia, & ire
 Turmatim in campos, quæ Dux venturus. At ipse
 Inregali habitu multo spectabilis auro
 Atq̃ leui sublimis equo cingente caterua
 Armatorum equitum placido venit obuius ore.
 Namq̃ animos Ducis ingentes, & fortia facta
 Nostro auro maiora, illis conformia sacris
 Quando heroes erant generati à sanguine diuum,
 Fortunamq̃ simul præclara incæpta sequentem
 Audierat. Iuuenemq̃ animis ardentibus ibat
 Miraturus, habet stimulos, generosaq̃ corda
 Allicit, & magnas mentes trahit, incluta virtus.
 Idem amor & paribus causis exoritur agebat
 Te quoq̃, Dux. Ferrantis enim laudata iuuentus
 Ad gelidos fuit vsq̃ Scythas, ad littora Gangis,
 Herculis ad metas, rapidis vbi fluctibus equor
 Intrat, & Europam Libya procul arcet ab oris.
 Quicquid Amyclæi Leda duo pignora fratres,
 Ille eques, iste pedes quondam valuisse feruntur,
 Solus hic (& testis locuples Campania) longè
 Liuor abi (testis Latium) præstantius illis.
 Exhibuit naturam hominum transgressus & artem,
 Im propè congressi missiq̃ ad colla lacertis

vv 5

Ofcula

Oscula iungentes fletu maduere tepenti.
 Tum sua Rex fixis calcans vestigia plantis
 Substitit, & fari intento sic incipit ore:
 Maxime Dux Venetum, tua quod licet ora tueri,
 Gratulor, hoc studij dudum flagrantibus opto,
 Praesertim postquam auditis tua gloria bellis
 Creuit, & est longe totum diffusa per orbem.
 Verum quod tanti fuerim tibi causa laboris
 Quod meate tantis vexet fortuna periclis,
 Tristor. At iste labor dulcis tibi forsitan olim.
 Quicquid opum, quicquid regni mihi numina caeli
 Contulerint, commune tibi generique futurum.
 Nec minus ista tibi pergas defendere regna,
 Quam mihi, quandoquidem tibi me, mea quae omnia trada.
 Tum ductor pia magnanimis praecordia curis
 Ictus ait, tua me virtus, o Aragonis ingens
 Gloria Ferrantes, tibi destinat, arma virumque
 Accipe, in his tecum pro te sudare periclis
 Suae mihi, precio satis hoc grande atque superbum
 Parta triumphato felix victoria Gallo.
 Quod mihi pro Venetis, pro te quoque rege ferendum
 Quicquid erit, vitali etiam mihi dulcius aura.
 Tu modo fer cuncta aquo animo, Mauortia postquam
 Accepit Venetum pro te sacer arma senatus.
 Qui mare classe premit, cui sunt latissima terris
 Imperia, argenti cui tanta opulencia & auri,
 Cui pietas & sancta fides, desiste vereri
 Triste aliquid, si Galli optant noua regna, ferantur

Ut credi voluere prius, Machometica ad arua.
 Haec ubi dicta, gradu flectunt vestigia lento:
 Iamque propinquabant castris, cum incidere longo
 Ordine quadrupes centum videre superbis
 Gressibus, & pueris dorso insidentibus alto
 Serica ludebant molles per ephippia venti.
 Continuere gradus paulum de tramite in agros
 Digressi, & vultu stant ad spectacula verso.
 Mille viri hastatis ut eunt in praelia dextris
 Succedunt thorace omnes ardente corusci.
 Mille ferunt pueri galeas, & mille iugales
 Vix cohibent agere ductis ad pectora franis.
 Et tria delecti pedites ad millia tereso
 Pectora fulgentes ferro, & caput atque lacertos,
 Bini ibant equis spatij, hastilia & enses
 Arma viris, totidemque arcus pharetrasque ferentes.
 Mille leues equites, pars est armata sagittis,
 Pars genua in clypeos flectens pinnata ferebat
 Tela manu Arcadico frontem abscurare galero.
 Isti omnes, Rex inquit, erunt tibi maxime ductor,
 His tibi coniunctis vades in praelia castris,
 Ipsetuum comitabor iter seu scandere muros
 Tempus erit, seu collatis decernere signis.
 Tu dictator eris, belli tibi summa potestas.
 Sunt aliae nobis venturae ex vrbe Latina
 Suppetiae, Ducis Insubrum auxiliaria castra.
 Hispanis etiam miles, si credere dignum est,
 Latus equis vento genitis, fortissima bello

Corpora, qui domuit Mauros & Bethycæ regna
 Præstò aderit. Siculum litus tetigere carinæ.
 Talia Rex, tanto Ductior latatus honore
 Admiratur equos, examinat arma, virosq̃.
 Cuncta probat, pugnandi avidam delectat imago
 Martis, & in Gallos isto cupit agmine ferri
 Ocyus, & quando ad metam curjurus in ipsis
 Carceribus vix acer equus frenatur, & ardet
 Antè tubam leuibus campum transmittere plantis,
 Aure micans, artusq̃ tremens & lora fatigans.
 Iamq̃ reuertentes postitis tentoria mensis
 Latabundi omnes subeunt, cœnasq̃ frequentant
 Sub ramis & fronde noua, fumantia tollunt
 Exta renidentes nebulas, soliq̃ repugnant
 Percula, & exoriens è grandibus umbra catinis.
 Altilia in cœnas veniunt, venit assa coturnix.
 Nam genus hoc auium dum se super æquora magna
 Vere refert turmis volitans, in retia fessum
 Visa cadit, capiturq̃ manu peregrina volucris.
 It leuis Aëi, con fumans & cornua tollens
 Altius in mensas, & aper venabula passus.
 It capræ genus in laqueos de cotibus altis
 Elicitum, saliensq̃ iugis in cornua Dorcas,
 Ac nemorum prouentu onerant conuiuia magno.
 Inter ead̃ doctus maiorum heroica facta
 Manlius ad Regum mensas extollere cantu
 Fulgentem aurata Citharam testudine, & arcum
 Ex Elephante, prior dederat quæ dona canenti

Regia

Regia Ferrantes thecis educit eburnis.
 Cæsaries homini raris aterrima canis
 Pingitur, abrafo rutilans toga serica villo,
 Carmen ab insigni repetebat origine gentis,
 Ganzaga antiquos patres à sanguine ducens
 Cæsareo, postquam Romæ Germania sumpsit
 Imperium, memorat titulos, decora, arma, triumphos.
 Vt Bonacolsarum proceres Lodouicus ab vrbe
 Egerit, & pulso victor regnauerit hoste.
 Vt patre defuncto tenuit noua regna Philippus,
 Et regni Lepidani agros, vt fractus Obizon
 Ferrariæ princeps vix belli euaserit iram.
 Addebat Guidone satum, Manorte secundo
 Precipites agere Insubres, Patauiq̃ per urbem
 Exclusis Venetum Carris inferre Leonem.
 Peroneq̃ altis scalas abradere muris.
 Te quoq̃ ab Archatu cui nomina prima marina
 Tradidit Augustus Cæsar, penetrasse canebat
 Menia Legnaci, ratibus quò tendere nulla
 Spes erat, aduersante Atesi per flumina tractis.
 Adiungebat vti Venetos Lodouicus ad amnem
 Tartareum toto Ducibus cum milite captis
 Fuderit, & validis pontem defenderit armis.
 Et tu fraternum cupiens abscondere solem
 Nube tuâ, in tanto pars carmine magna fuisti
 Carole: nam veluti cunctis mortalibus alto
 Corpore eras, sic forti animo, sic robore maior.
 Nec tecum quamuis essent ea florida magnis

Sæcla

BAPTISTAE MANTVANI

Sæcla viris, ausus quisquam contendere bello.
 Tunovus Alcides, quem nulla pericula, nulli
 Absterre re metus poterant. Insubria sub te
 Sfortiades contra, si non aduersa fuisset
 Factio, tum potuit se in libertate tueri.
 Et quos parua solo genuit Noualara palustri
 Iampetrum in primis meminuit, quem magnus Achille
 Non ferat armatum, teretem seu stringeret hastam,
 Seu gladium, tanta vires in corpore tanto.
 Additur & colles equitans Federicus Hetruscus
 Dux bello, Dux pace bonus, quæ in principe summa est
 Gloria, vt Alphonso regi comes iuit in arma.
 Man'ius hæc cætu faciente silentia toto.
 Latior auditis maiorum laudibus heros,
 Crispam auro chlamydem, quam circum flumine longæ
 Mintius it vario florentibus vndiq; ripis
 Margine, & in læuo filis intexta lacerto
 Turturis arenti trunco insidentis imago,
 Cælibis indicium thalami, quam coniugis orba
 Manè memor primum induerat, regalia dona
 Porrigit, ille humeros gaudens inuoluit amictu.
 Et vastè incedens dapis immemor omnia circum
 Munus it ostentans magno conuiuia fastu.
 Discedunt cum luce dapes, & sydera pictam
 Ignibus æthereis voluunt surgentia noctem,
 Religiosa dies oritur sacrata Georgi
 Manibus, ad templum properant cum Rege, feruntq;
 Accensas ad sacra faces, ac numina placant

Suppli-

TROPHÆI GONZAGÆ. LIB. IIII. 160

Supplicibus dictis, patinamq; trientibus implent.
 Venatum Rex ire parat, properata vorantur
 Prandia, parsientant, sunt qui venatica tollant
 Retia, sunt qui vincla canum setosa lacertis
 Inuodent, raucoq; animent saua cornua cantu.
 Iusitana alij paruis hastilia rostris
 Longa ferunt, aurito alij venabula ferro.
 Latratu longè arua sonant, iterata vocantum
 Vox crebro clamore canes in nubila tendit.
 Itur in antiquos saltus, vbi densa ferarum
 Lustra silent, catulis per opaca sagacibus antra
 Immisissis, hinc grunnit aper, factoque per umbram
 Agmine, spumantes acuit cum dentibus iras.
 Hinc lupus arreptis se proripit auribus, illinc
 Attonitum Cervus tollit caput, atq; repente
 Dammarum leporumq; greges per deuia cursu
 Precipiti nemus omne agitant, clamoribus Echo
 Responsura vagis, dum multa repercutit, auget
 Murmura, confundens voces hominumq; canumq;
 Stant circum sylvas equites, prædamq; parati
 Expectant, nec iam patitur sua lora molossus,
 Sparta rapax gemit & latrat, detrahat habenas.
 Ecce ingens ruit è syluis ac fulminis istar
 Fertur aper, qualem vidit Calydonia quondam
 In campis Meleagre tuis. Ad sydera clamor
 Tollitur. It longis falcato bellua rictu
 Dentibus, ignitis oculis, dorsoq; recuruo
 Hispida, & arreptis quasi sentibus horrida setis

Dant

Dant canibus cursus, equites peditesq; sequenti
 In cuneum sese extendunt, fera clausa tumultu
 Multiplici nunc hac rostro, nunc dimicat illac.
 Quâ trucibus rictum cilijs porrexerit, hostem
 Submouet, in tergum latrant, nec comminus audent
 Attrectare canes, tum rex calcaribus vrgens
 Quadrupedem Libycum prateruolat, atq; retrorsum
 (Tantus erat magna vigor atq; industria menti)
 Conuersa fugiens apri caput impedit hasta,
 Quæ validè impacto subiens mucrone cerebrum
 Non est vursa manu, sed fixa tenacius hæsit.
 Pondereq; oblongo, caput inflectente sinistrum
 In latus it conuersus aper, mox tota repente
 Turba hominumq; canumq; ruens oppressit inermem
 Ecce procul ceruis alij fugientibus instant,
 Atq; alijs equitum ductis in retia cogunt
 Ire alta infestis clamoribus, atq; canum vi.
 Iamq; duo in laqueos lapsi, qui cornibus altas
 Aequabant quercus, saltu duo in aëra lati
 Transilière plagas, plantisq; fugacibus arua
 Corripunt, umbrasq; iterum, syluamq; subintrant.
 Tum miserans longo turbam sudore madentem
 Dux cum Rege tubæ magno clangore vagantes
 Conuocat ad fontem, media qui in valle perenni
 Surgit aqua, gelidoq; humectat graminariuo:
 Hic Baccho grauis ex Focia cadus actus in umbra
 Consisterat, missis per rosida pascua bobus
 Conueniunt omnes, & guttura sicca fulernis

Mollibus

Mollibus irrorant, crateresq; funditus hausto,
 Ad memora atq; feras animo exultante recurrunt.
 Plebs leporum tepidis excita cubilibus inter
 Mille caues malè tuta pedum leuitate per omnem
 Fertur agrum, quos in prædam dimissa fatigat
 Turba sagax, volat acer Hylax, volat ocynus Euro
 Harpalagus, referensq; lupum toruo ore Lycisca,
 Et Tigrina notis tergum maculosa, Melampus
 Aequiparans condore niues, vestigia tantum
 Ima niger, falco leuis ilia, lumine serpens
 Sanguineo, mordax Ragonia, & Iscia regis
 Delicia, nomen patriæ sortita marina,
 Et truculentus Helor certare leonibus audens,
 Imumeriq; ruunt a'ij sine nomine, vulgus
 Imocuum dammas etiam prædantur, & atto
 Sapius in gyrum cursu dum præterit istos,
 Tendit in illorum fauces fera: plurimus hastis
 Miles adest, prædamq; avidis de faucibus aufert.
 Nec solum hi: strages, sed passim immensa ferarum
 Edicit, & totis triuia labor astuat aruis,
 Dum subeunt saltum è saltu, latoq; recedit
 Cum sudore dies Aſcli vicina tuentur
 Mænia, & hi: ductor magnæcum munere præde
 In sua castra redit nemorum spolia ampla reportans.
 Postquam conuerso cælorum cardine luxit
 Sacra dies Marco, du: Tor pro umbit ad aram,
 Rite Deum superosq; orans, mox castra moueri
 In montem, cui magna leo cognomina fecit,

x x

Imperat,

Imperat, armantur simul, & tentoria vellunt,
 Nec dapis oblitū satagunt, simul omnia curant
 Solliciti, magnosq; lares cum murmure mutant.
 Itur in excelsum montis longo ordine culmen,
 Arx vbi Gallorum. Quæ mox exterrita portas
 Vltro aperit, recipitq; duces, sapientibus vsa
 Consijs: nam hostile nihil perpeffa, remansit
 Integra, & à tanto belli discrimine tuta.
 Hinc igitur motis montana per inuia castris,
 Dum properant, aquilas sudum per inane volantes
 Quot simul ire hominum nemo conspexerat vnquam
 Suspiciunt, mirati auium spectacula fixo
 Lumine & à cilio dextris pendentibus, altè
 Obseruant quò se inclinent, quò tendere pergant.
 Illa vbi castra super gyros duxere frequentes,
 Parthenopen versus celerem vertere volatum.
 Et quanquam augurio non sit mens fidere, Ductor
 Id tamen est felix omen ratus imperiumq;
 Parthenope à Gallis iam tunc discedere fatus,
 Macti animis tali auspicio gradiuntur, & ecce
 Presidium Vallata potens quod milite multo
 Munierant Galli, frondoso in colle superbum
 Visa supercilium procul ostentare, sonanti
 Ad bellum lituo, crebrisq; tonitrua bombis
 Edere, & aspectu pugnam intentare minaci.
 Appropiant muris, scituri an mania reddant,
 An certare parent, pubes armata repente
 Non verbo responsa ferens, sed acumine ferri

Erumpit

Erumpit versis stridenti cardine portis,
 Galli, Italiq; simul, toto sonat vndiq; cælo
 Francia, & audaci veniunt in bella tumultu.
 Prima acies certamen inuit, furit Appulus atrox
 Andegauense odium spirans. Iam pugna rubenti
 Sanguine inardescens homines atq; arma cruentat:
 Interea castris sibi succedentibus ingens
 Agmen adest, subeunt pugna, Gallumq; trucidant
 Glandibus, ense, hastis, arcu, leuibusq; sagittis.
 Tunc hastam, sauire videns certamen Alexis
 Viribus Herculeis vibrans ante agmina primus
 Fulminat, & Gallos ingenti turbine voluens
 Fertur vbi densas acies videt. Ecce per auras
 Sibilat, & longo stridens mucrone lacertum
 Hasta ferit, dextramq; graui telum abstulit ictu.
 Moxq; parum retro labens, vt vulnere ferrum
 Eduxit leua medios violentus in hostes
 Rarsus it, acceptoq; refert pro vulnere mortem.
 Penituit pugna Andegauos, gressuq; retracto
 In portas pedetentim abeunt, & hiantia valuis
 Mænia claudentes altis pro turribus astant,
 Omnia pro Gallis passuri extrema, tenaci
 Proposito, deuoti omnes in fata feruntur
 Mote Saguntino. Nec enim sub Aragone vita
 His populis odiosa minus quam mortis imago.
 Dux præstanti animo fretus data tempora gaudet
 Inuadendi altos clypei sub tegmine muros,
 Quod nondum est expertus opus, proclamat, & hostem

xx 2

Talibus

Talibus alloquitur dictis: Ita sana ferentem
 Consilia, atq; auidum vobis præbere salutem
 Suscipitis Vallatenses? Quæ inania vobis
 Persuasit vos posse manus euadere quas non
 Carolus euasit, captisq; Nouaria Gallis?
 Non impune ibunt hæc tamt emeraria Leuo
 Cæpta animo, Fatum vobis opibusq; rapinam
 Nuncio, & his dictis epulas init. Ocyus omnes
 Expediunt castrense penn, mensisq; remotis
 Adduci tormenta iubet, magnoq; molares
 Immitti, & scalas simul alta ad mœnia volui
 Parte alias, dupliciq; hostes inuadere pugna.
 Accingunt operi pedites. Iam sulfura fumant,
 Iam tonat ingeni strepitu caua machina, & ictis
 Oppida reclamant muris, longeq; remugit
 Aëra per vacuum fugiens sonus intonat altis
 Montibus, & circumpositas formidine gentes
 Sauciat exangui, mære extristi omnia luctu.
 Iam subeunt muros pedites, missisq; sagittis
 Fossarum à ripis ad propugnacula, Belgas
 Indè arcereparant, prohibentq; à mœnibus hostes,
 Nec tamen hi contis minus atq; securibus instant,
 Scandentumq; premunt clypeos, pelluntq; secantq;
 Saxa rotant, vndisq; pluunt feruentibus imbrem
 Igne vagum liquido, cursim sub ahena fluentem
 Tergora, & vrentem flammis fluuialibus artus.
 Ipse animos alijs ductor facturvs in auras
 Euolat, & magnis exturbat viribus hostem,

Ac

Ac potitur muris, videt intra mœnia vulgus
 Sollicitum trepidis operis incumbere. at ictus
 Grandine missilium crebra vestigia traxit
 Impiger in scalas, redeunt in mœnia Galli
 Scandentesq; premunt sudibus, ruit ecce reuulsis
 E gradibus miles. Fractis ceruicibus halant
 Mox animas alijs, tardati vulnere & artus
 Colluxati alijs clypeis in castra feruntur,
 Nec tamen exemplo moniti minus ire laborant,
 Quin potius magis audentes in mœnia sese
 Proripiunt, tecti suntis & casside ahena.
 Tympana dant vires pietroq; citata volanti
 Corda acuunt, & belligero tuba Martia cantu.
 Nectamen interea cessant tormenta labantes
 Demoliri arcis muros, cum turribus alta
 Mœnia iam ruitura tremunt, exercitus omnis
 Cogitur, & prædandi auidi telo atq; securi
 Armati accelerant: iterum tonat ecce boatu
 Machina fatali, & subito laxata ruinam
 Mœnia dant, tremuere alto sola mota fragore.
 Nec mora, turmatim miles quæ diruta pandunt
 Claustra viam subeunt, fractio velut aggere inundans
 Eridanus, quoties niuens liquor Alpibus altis
 Liquitur, & virides tumido premit aquore ripas.
 Diripiendi hostem permissa licentia vulgo,
 Prædandiq; palam, Ductor tum protinus omnes
 (Tanta fuit pietas animis præstantibus) egit
 Collectas in templa Nurus, annoq; minores

xx 3

Tutari

Tutari conatus, opes contempsit & aurum,
 Cætera confusi rapuit furor omnia Martis.
 Quotquot erant illis in finibus oppida casu
 Territa Vallata concordibus omnia votis
 Manè adière Ducem seq̃ & sua mœnia dantes.
 Altera non regni, sed opum violenta libido
 Interea exciuit longis certamina rixis.
 Atq; isto lis orta modo. Propè Daunia regna
 Appulus armentis viridem pascentibus oram
 Diues ager, dumeta boves florentia tondent
 Vndiq; lanigeriq; greges ballatibus implent
 Syluestres per rura casas, & agrestia septa.
 Regibus hinc as grande solent collare quotannis
 Annua quæstores qui vectigalia curant.
 Tunc igitur geminis congesta pecunia ab annis
 Vtrosq; ingentis spe sollicitante peculi
 Immensum certamen erat Gallisq; Italisq;
 Pro varijs tandem quæstorum affectibus anceps
 Lis sortita modum, cæsitis pars vna Latinis,
 Altera pars Gallis, consumpta pecunia pacem
 Fecit, & exhausto siluit discordia fisco.
 Post igitur paucis bella hæc patrata diebus,
 Maius opus motura simul duo castra coactis
 Milite, Nuceria coeunt, venèrè Paludem
 Rura cauis humecta locis, vbi mœnibus altis
 Nomen inundantes campos fecèrè lacune.
 Hic graue discrimen famis atq; pericula passi
 Intestina iacent animis, Lemannica primum

Agmina.

Agmina, & annonæ non apparente cadebant
 Corda virum. Dux vultu alacer quæ pauca supersunt
 In loculis alimenta suis concisa viritum
 Distribuit, sibi nil seruans. Pro milite oportet
 Ieiunare Ducem. Verbisq; infirma iuuare
 Pectora magnanimis. Et qui tormenta vehebant
 Cedi in frustra boues & equos ad plaustra iugari
 Imperat, ipse instat lanis, ac viscera partit.
 Sic sedata fames, & aquis vbi mille natabant
 In prædam ranarum hydri sitis arida potu
 Haussit, & interea noctem polus induit atram.
 Altera lux aderat, cum plaustra ferentia fruges
 A Beneuentanis fama est onerata colonis
 Aduentare, manu ductor comitatus equestri
 Obuius it, victumq; vebens ad regia tendit
 Limina, & ingenti replet castra omnia plausu.
 Post epulas fugiens mala desidis ocia vite
 In leuib; gradiens armis, cum milite iusto
 Circumequitat colles, sed nec iuga proxima tantum
 Contentus lustrasse vagis erroribus, omnem
 (Sic fortuna tulit ratione potentior) oram
 Circuit, ac rupem casu superastitit altam.
 Circellum tum fortè cauis in vallibus acres
 Marte graui & valida Belgæ obsidione premebant:
 Tollentesq; oculos vt conspexèrè micantes
 Aere viros, niuidisq; procul mucronibus hastas
 Ire super syluam fruticum (mora nulla) citato
 Esse rati insidias se proripuerè tumultu.

xx 4

Non

Non aliter quàm cum denso grege concita nuper
 Semina rimantes campo infedère palumbes,
 Si videant magno volucrum Iouis ire volatu,
 Extemplò alarum factò stridore natantes
 Agrestem præcelsa ferunt in tecta rapinam.
 Circello sic parta salus. Federicia Iannus
 Doctus & ipse pati durum sub Marte laborem
 Progenies, Frater Venetum Ducis antè relictus
 In patria magno accensus Ferrantis amore
 Assuit hic, validamq; mouens in bella cohortem
 Aere suo conductam auxit Ferrantica castra.
 Rex igitur Iuuenis motus pietate cohortem
 Cum Duce mirificis affectit honoribus ipsum:
 Namq; inter proceres insit consistere primos,
 Ipsa cohors inter primas illata cohortes.
 Omnia iam passim regis nãdanta subibant
 Oppida, Gonzagæ quacunq; audita fuissent
 Nomina, terrori ductor fuit vndiq; tanto.
 Frangeti plebs ausa nimis: nam castra videntes
 Proxima in insanum versi exarsère furorem.
 Sic illis mentem Deus abstulit, impia quando
 Progenies raro diuim reminiscitur aras.
 Ergo elati animis & q; viciua sciebant
 Agmina Gallorum, munitaq; milite & armis
 Mœnia & in multos frugum plena horrea menses,
 Quarenti pacem ne velint an bella, proteruo
 Respondère Duci ingenio se Gallica nunquam
 Fœdera fra. Turros, nec Aragonis arma vereri,

Et simul his dictis ad propugnacula Gallus
 Protulit ora ferox, portisq; patentibus ingens
 Turba equitum peditumq; ruit, de turribus altis
 Missilibus pugnare orsi curuantur ahenos
 Frangatur arcus, & tela tripennia mittunt.
 Hic postquam flagrante diu certamine Ductor
 Stare hostem vidit, nec cedere, corripit hastam
 Et Ferrante virum frustra renocante cucurrit
 In medios, dextrumq; graui premit agmine cornu.
 Sentit onus valido cedens lorica lacerto,
 Et permissa viam mucroni in viscera pandit.
 Signa ferunt ictum ferro defensa fideli
 Pœtora vertit humi Callos, atq; inguina pulsat
 Lancea, & ingenti strages cumulatur aceruo.
 Hic tua Phœbe animis præstans & robore virtus
 Emittit multis iam pridem exercita bellis.
 Nam licet in medijs tibi confertissima tela
 Hastibus insultans Gallo, peterère sagittis
 Vndiq; cum pluerent in te crepitantibus armis
 Spicula, tu grandi nihilominus agmina ronca
 Sternis, & ad portas turbam premis, ipsa furenti
 Limina iam subiens ausu, nisi missa dedisset
 Horrisonum subito lapsu cataracta fragorem,
 Hoc abiit cum Marte dies, lux altera bellum
 Exoritur crudele magus visura, locantur
 Sub lucem ne mole ingenti tormenta leuatis
 Orbibus in muros, & quæ opportuna ruina
 Visa via est fauces vertunt, iam accensa boatu

Et

Machina territremolongè inonat, vsq; Sicanos
 It sonus ad fluctus, Adriæ super æquora transit.
 Dum vomit hæc onus, illa capit, vacat ista vaporem
 Gutturè sulfureum exhalans, post pulueris haustum
 Mox silici immenso grande admotura palatum.
 Vulgus inops lucrandi avidum tentoria circum
 Regia quo proceres conuentu in prandia magno
 Cum Venetum duetore ierant, circumstetit altè
 Vociferans simul atq; rogans obseffa rapina
 Ferro igni vulsis etiam radicibus arcis
 Mænia conedi, postquam contemnere Regem
 Tam duris Frangetum atrox cervicibus ausum.
 Tum Ducis & procerum scito permissa rapina est,
 A ferro scruati homines, & ab igne penates.
 Omnibus extemplò vulgata licentia castris
 Gaudia leticiamq; ciet, parat arma satellites,
 Fœdera de spolijs ineunt, prædaq; futura
 Iam mercantur opes, latasq; in cote secures
 Pars subigit, pars roboreos immittere truncos
 Nititur, & duro cesam de stipite cornum
 Effractura trabes, tabulasq; & abenea claustra,
 Vincla parant alij gaze instrumenta ferenda,
 Saccorumq; sinus onera ad veftanda capaces
 Expediunt, curantur equi, tentoria iuxta
 Sub dio, in fulcris epulanda coquuntur acernis
 Viscera, & in veribus sudant versata columnis
 Frustra suum setosa, modò hac, modò euntibus illac
 Ignibus, vt vento spirante impeditur ardor.

Spe-

Sperantes ditario omnes epulantur, & altis
 Auribus expectant muros audire ruentes.
 Nec mora conuulsis paries compagibus altum
 Inclinat caput, ac longè salienter ruina
 Labitur in præceps, & propugnacula & arma
 Et defensor aquis fundo salientibus alienum
 Ingentem fossarum æquant, ac mœnia pandunt.
 Extemp.ò auditus latè fragor, arma repulsis
 Corripiunt mensis, & quæ via facta volantes,
 Fucibus in primis conantem obsistere Gallum
 Strage graui vrgentes, super ipsa cadauera cursa
 Prætereunt rapido, fusiq; per omnia tecta
 Siqui fortè suos ausit seruare penates
 Perfodiunt, primoq; iacent in limine cæsi
 Antiqui larium domini, miserabile visu.
 Quas in opus tulerant aliud manus alta secures
 Tollit in aduersos, hominumq; in cede cruentat.
 Vtq; fero nullus Marti modus, omnia nedum
 Tecta, sed infantum tenera incunabula & ipsas
 Infantum matres & lactea pectora passim
 Dilantant, tanta in miseros est facta potestas
 A superis Dijs sic sunt laxata Megære
 Lora, & in immanes populos ita scuit Erinmys,
 Tisiphone, Alectoq; ferens per compita luctum
 Omnia cæruleis auras lambentibus hydrys.
 Proxima Gallorum tanto indiscrimine nullum
 Castra suis ferre auxilium rata dedecus ingens
 Acribus infremuere animis, & publicè ad arma

Cla-

Clamatum sternuntur equi, thoracibus armos
 Insertant, leuiq; comas in casside claudunt
 Solliciti clangente tuba, de vallibus altum
 Est itum in montem. Quo cum venere nigrantes
 Prospiciunt toto nebulas se voluere Olympo,
 Et magna in cœlum volucres incendia flammæ
 Tendere. Nam vulgus prada implacabile rapta
 Non valuit cohibere iras, quin mitteret ignes
 In vacuos contra imperium regale penates.
 Nota lues egit Gallos discedere ab armis.
 Ditati Frangeti opibus, iam castra sequuntur
 Celtica collatis avidus configere signis
 Terga premit Ductor, turbisq; fugacibus instat
 Acrius irritans verbis, ac vulnere partem
 Nonnunquam extremam. Pastorem in pascua dicas
 Lentum prægere pecus, duroq; agitare flagello.
 Illi autem quanquam numeroq; & viribus æquent
 Ausonios, animo tamen agrotante minores
 Proripiunt sese trepidi. Quo Gallica prandent
 Castra loco, cœnant Itali, duo castra putares
 Una, hosdem fontes eadem quoq; flumina potant.
 Quo factum dum fortè simul venisset aquatum
 Miles vterq; graui ad fluvium surgente tumultu,
 Ut Rocion præstans armis & flore iuuenta
 Conspicuis Venetumq; Duci charissimus inter
 Rixandum grauius iaculo peteretur acuto.
 Hinc subito exortus per castra hostilia rumor
 Accepisse Ducem subter præcordia vulnus

Exitia.

Exitiale, tubis surgit clangentibus ingens
 Plausus apud Gallos, ac si victoria fuis
 Parta Italis, foret extremo celebranda triumphos
 Per castella etiam Gallus quibus imperat, ignes
 Nocturni fecere si lelem, famamq; sequuta est
 Credulitas, firmant populos hac fraude labantes.
 Hic puer Aeneas Ducis armiger ante è iuuentam
 Iam iuuenis, nondum rigidis exercitus armis
 Et iam Marte potens animis superantibus annos,
 Egregium facinus Romanaq; ilice dignum
 Edidit, & longo nunquam debile ab auro.
 Sancta bonis tantum possunt influxibus astra.
 Namq; videns Gallum atrocem quem credere possis
 Oratuens truculenta & membra immania, magnum
 Amphitryoniadem Rocioni instare cruento
 Acris hastili, ductoq; in vulnera conto
 Ire iterum, dispar subijt pro ciue duellum,
 Et subito insultu Galli femur impulit hasta,
 Vi tanta vt credas Aeneæ viribus actam
 Iliaci, Roma imperio genus vnde superbum.
 Ille in terga ruens campo descenditur amplo
 Cum strepitu armorum, tentatq; attollere in auras
 Et caput, & grandes humeros, & pectora abena.
 At puer arripotens nitentem surgere conto
 Verberat, & tandem si bene per inguina ferro
 Sapius indignantem animam sub tartara misit.
 Ferrantes Rex vidit opus, videre Latini
 Mirabundi omnes, nec adhuc victoria magno

Tanta

Tanta sat est animo, subit agmina densa virorum
 Intrepidus, duroq; premit certamine Gallos.
 Hanc merito ob causam mensa dignatus ab ipsis
 Et rege & domino grandes accepit honorum
 Primitias, præcoxq; tulit bona premia virtus,
 Quæ seruantur adhuc, quæ succreuerè per omnem
 Progeniem: nanq; ascendens genus omne suorum
 Extulit in tenero vis admirabilis æuo.
 Noctè fugam Galli inuadunt: Italiq; sequentes
 A tergo incumbunt, Iesualdi improvida turba
 Dum Gallos seruare parat, se opponere sumptis
 Ausa armis Italo (Nam gens ea Martia pugnam
 Docta manum potius iaculis attrita veruq;
 Quàm rastris) temerè audendo fata aspera sensit.
 Nanq; irrupentes Itali de cardine portas
 Oppositis voluunt humeris, & aperta satelles
 Mœnia turmatim magnis clamoribus intrans
 Scuit in audaces primum, mox clausa securi
 Ostia demoliri orsus, tecta omnia raptis
 Incendit spolijs, Celta de vallibus imis
 Iam elapsi dum feruet opus Mauortis in alto
 Vertice, per campos armis splendentibus ibant.
 Gallica fatalem Iesualdi Andreta ruinam
 Mente putans trepida noctu dum proxima voluit
 Sydera Parrhasio custos Lycaonius axi,
 Correptis quæ auferre potest à limine pulsis
 Mœnia deseruit portis, vacuosq; penates.
 Et remorum condensa petens vmbacula saltu

In medio latuit subter caua lustra ferarum,
 Dum pressa arumnis ac tempestatibus ora
 Libera sit, tutoq; suis habitanda colonis.
 Vt vidère locos Itali, & deserta recenti
 Tecta fuga, hospitio subeunt, noctemq; per illam
 Possedère domos: At manè silentibus vmbriis
 Noctis adhuc, iter inuadunt vestigia gressu
 Gallica sectantes paulim progressa citato.
 Dum caderet iam sera dies maioribus vmbriis
 Gallicus in magna veniens latissima sylua
 Septa gradum fixit, positis exercitus armis.
 Continuo sopiti ignes in canabes, tactu
 Sulfuris euigilant, folijsq; arentibus aucta
 Flamma rapit truncos, & iam nemus omne coruscet.
 Indulgere parant genio, pars stipite longo
 Viscera cruda focus versant, pars obruit vndis,
 Et rapido appensi saliunt ardore lebetes.
 Pars hesterna trahunt loculis, calefactaq; rursus
 Frustra bouum pruna eliciunt, Cereremq; tenentes
 Inuadunt auidis prægrandia dentibus ossa.
 Pars inseruit equis. Et iam noua luna cadebat
 Hesperio vicina freto, cum nuntius ore
 Assuit attonito iurans Gonzagia castra
 Affore iam, magnoq; viam properare tumultu,
 Vt morem Ducis esse sciant. Dimissa repente
 Cura dapum, iumenta onerant, laribusq; reuulsis
 Muti abeunt cœna ante focos semesaresedit.
 Vix ierant, cum Dux subiens lucum, accipit auras

Nare renidentes, canibusq; per omne solutis
 Mox nemus (explorandi astus nouus iste repente
 Corda Ducis subijt) noctem scrutatur, & intrans
 Gressibus in syluam tacitis lucere silentes
 Ignibus aspexit per noctem exilibus vmbra,
 Nec latrare canes vsquam miratus ad ignes
 Tendit, & inspectis epulis intelligit hostem
 E capro fugisse loco, dapibusq; repertis
 In sedisse canem, subito ne forte latentes
 Tendat in insidias, iussit subsistere castra,
 Et circum missis exploratoribus omnem
 Lustrat agrum. Belgas vbi longius isse relatum,
 Acturi noctem in syluis vestigia sistunt.
 Attulerat Maias surgens aurora calendas
 Et Zephyro nemus omne dabat spirante susurros
 Vndiq; somniferos, Philomena silentia dudum
 Ruperat exercens tremulo caua guttura cantu.
 Tympana iam lituiq; sonant, tuba Martia lentos
 Increpat, inuasere viam, dum Lucifer albo
 Iam sublimis equo pluit in noua gramina rorem.
 Ibant in essu modulantes carmina longo
 Late acies patriæ memores, vbi manè reuerse
 Figere mos virides ramos ad limina Maio.
 Pota fuit Venus illa dies, solennia diuis
 Exhibitura, sinat bellum modò, sacra duobus.
 Et iam molle iugum passim florente genista
 Transgressi vidèrelacus, & grande virenti
 Margine frondosis sub collibus amphitheatrum

Claudere prata, suisq; vndas applaudere ripis.
 Illico prospectu nemorum letatus amœno
 Hic positus, hic, Duxor ait, date prandia mensis,
 Excelebrate animis lucem melioribus almam.
 Nec non Ferrantes animo tranquillus & ore
 Ocomites nostris lux ista parentibus, inquit,
 Latior illuxit semper, deponite curas,
 Atq; caput mecum tenera circundate quercu
 Hi patrij mores Maio, quicunq; recenti
 Fronde caret, liquidis fas sit perfundere lymphis.
 Sic ait, & querna frontem circumligat vmbra.
 Sic alij fecere Duces exempla sequuti
 Regia, sic miles, viruitq; exercitus omnis
 Fronde Iouis subito, viridiq; sub arbore prandet.
 Dum genio indulgent, tubicen sine fronde virenti
 Vt cui Bacchus erat potior quam Iuppiter author,
 Assitit antè Ducem largo exhilaratus Hiaccho
 Multa iocans, comiq; tenens sermone sedentes.
 Mox puer à teneris genitor quem miserat annis
 In graue Martus opus, versuto callidus astu
 Clam magno craterelacum capit, atq; loquentis
 Incaput euersa longè fugit ocyus vnda.
 Soluitur in risus omnis chorus, omnia laudant
 Tactum opportunè conuiuia, territus imbre
 Tam largo, tam improuiso, quasi tractus ab alto
 Oceano attonitus tubicen inspirat anhelis
 Faucibus, & rauco nimbos exhibat ore.
 Finierant, cum dux tollens vocemq; oculosq;

Ex re nulla viri nobis mora, tollite mensas
 Inquit, & his dictis ingentes eleuat armos,
 Ac iubet inflari lituos, & tympana plecti,
 Et solito turmas ire ordine, succitat omnes
 Martia vox animos, pedes ipse per omnia castra
 Sese infert longo ense trabens per gramina sulcum,
 Atq; fero tandem insiliens quatit arma superbo.

Appula Campano tellus ubi iungitur agro,
 Est locus Attella retinens cognomina prisca,
 Siue Attella vetus: nam sors mutata locorum
 Prisca Iouis, dedit & prisca noua nomina terris.
 Vrbs in colle sedet validis circumdata muris
 Ciue frequens, pecorum locuples, gleba ubere diues.
 Huc ubi multiuagis Celtas erroribus actos
 Sors tulit, importuna odijs discordia surgens
 Implicuit grauibus, firmare volentibus illis,
 Longius his proferre gradus. Dum incerta trahuntur
 Consilia, & diuerso agitant certamina sensu,
 Ecce ingens equitum pelagus peditumq; refuso
 Agmine circumdant clausos in mœnibus hostes.
 Et prius excelsum montis tenuere cacumen,
 Vnde patet totam liber prospectus in urbem,
 Mox inuis sedere locis, ubi frugis & vnda
 Copia, & accessus breuiori ad pabula cursu.
 Hic igitur positus ubi iam tentoria castris
 Sunt defixa, dapes ineunt, cœnasq; frequentant
 Inclusisse hostem læti, tandemq; vagandi
 Inuenisse modum, curamq; à mœnibus vnus

Attella

Attella pendere omnem, belli atq; laborum.
 Tum veteris secum recolens discrimina pugna
 Ferrantes ita voce refert: Clarissime ductor,
 Et tu Iane animo tantum mihi, sanguine quantum
 Iuncte Duci, quondam his campis certamine magno
 Fudit auus kannem Andegauum, qui rege Renato
 Progenitus sibi deberi regna ista ferebat.
 Sed mirum quonam pacto multò antè fuisset
 Illa grauis pugnae clades monstrata volucrum
 Prodigijs, nostri annales testantur, & ipse
 Sic solitus narrare pater, Troiana per arua
 Quæ fuit huc nobis nuper via, dicitur aër
 Calligasse auium turmis in bella volantum.
 Et prius à Miluis quoddam rostro atq; vngue recurus
 Præualeant, captentq; alis maioribus auras,
 Profligata ferunt Coruorum ingentia castra.
 Sed paucis post bella iterum renouata diebus,
 Atq; vtrunq; genus volucrum quasi fœdere factò
 Concurrisset ferunt, tam atrociter, vt loca passim,
 Omnia cædis odor toto incestauerit anno.
 Plumæ ipsa rapiente Noto venere per auras
 Vsq; super pelagi fluctus vtriusq; sonantes,
 Vsq; super Latium, nec adhuc obliuia tempus
 Fecit, adhuc superant, qui tum sub regemerentes
 Alituum videre prius, post bella virorum.
 Et tandem Coruus Miluos victoribus isse
 Precipites, laceris alis, ac tergo vulso.
 Talia Rex, Gallos eadem fortuna sequetur

yy 2

Ianus

*Ianus ait, laceris alis, ac tergo vulso
Ireopus, his bellis si quos superesse futurum est.*

BAPTISTÆ MAN-
TVANI CARMELITÆ
THEOLOGI, TROPHÆI

Gonzagæ:
LIBER V.

*I*nterea diui imperium quibus orbis,
ab alto
Aethere luminibus regna ad morta-
lia versis
Prospiciunt hominum curas, studia,
atq; labores

*Assidue in pe²us ruere, ac virtute fugata
Astra sequi, & quanquam valeant cœlestia contra
Fata reluctari, fatis tamen omnia ferri.
Tempore nanq; illo fata consuetudine virtus
Ante gubernatrix hominum, turbata proteruis
Moribus e terris in Olympi ascenderat arcem.
At quia nil superis opus est virtute, per orbis
Sola vagabatur, nunc Martis in abside summa
Nunc in Sole sedens, oculosq; in culmina mundi
Attollens scelerum legit inter sydera causas.
Atq; sibi aduersos cœlorum intelligit ignes.*

Con-

*Conueniunt igitur, summoq; in Martē sedentes,
Virtutem medio sisti iussere senatu,
Et quō terrigenis eat errabunda relictis
Queritur. Illa prius mores causata nefandos,
Vestrum, inquit, dum transit hyems hæc tanta malorū,
Dum pergant senire poli, curare labantes
Res hominum, nostræ non est opis ignea contrā
Astra reluctari. Vos qui sublime tenetis
Imperium, cælo oppressas defendite terras.
Pectore dum tacito diui responsa volutant,
Concilij pars magna sacri Dionysius ora
Solut, & affandi superos exordia fecit:*

*Aetherei ciues postquam mortalia Virtus
Pectora deseruit, nec sunt qui mente ferantur
In commune bonum, sed agit sua quemq; Libido,
Italiam pacare opus est, atq; impia bella
Quæ Alecto, quæ Tisiphone, quæ dira Megara
Incendere, extra Ausonios depellere fines.
Nam cum Thraicij furias odiumq; Tyranni
Intueor, nostris aliquid crudele futurum
Auguror, atq; grauem Romæ impendere ruinam.
Ille suo meditans hæc opportuna furori
Bella fore, ad prædam curuos iam porrigit vngues.
Nam veluti si quando canes in mutua surgant
Bella, Lupo in caulas permissa licentia maior:
Sic cum dira mouet proceres discordia, pandit
Hosti iter in populos, incustoditaq; regna
Posserapi ostendens, sopita resuscitat arma.*

Nuper apud veteres Thebas, dum regna reuiso
 Attica Phocaeicosq; lares, naualia vidi
 Aulidis, auidiui voces, vt singula nossem
 Consilia, accessi Thracem Samon, inde subiui
 Bosphoron imperij sedem, regisq; superbi
 Limina. Constat magno molimine bellum,
 Bellum ingens, Italiae, heu, formidabile & atrox:
 Sed nescitur adhuc. Tremet Adria magnus, & omnes
 Tyrrheni & Lygures, rumor cum venerit alto
 Millia tot labi, terris tot millia ferri.
 His igitur ne sit tantis via aperta periculis
 Martius iste furor cobibendus, & alta per omnem
 Italiam pax est odijs reuocanda sepulcra.
 Ne tamen id factu leue sit (studia amula cerno)
 Res Pisana facit, seruare volentibus urbem
 Promissamq; fidem Venetis, Insubribus autem
 Rem Venetam augeri tanta vrbe ferentibus agrè.
 Hinc iterum ciet arma furor, sic sydera voluunt,
 Sic hominis mentem feret inconsulta libido
 Aerumnosa inopi spolijs opulenta suorum
 Nec bello nec pace valens, dum fidere fingit
 Caelitibus, fudit furtis auro atq; rapinis.
 Conandum est omnes, quod si non possumus omnes
 Flectere primores saltem qui robore pollent,
 Vt sua seruandi studio in commune laborent.
 Propterea (& si qua est melior sententia, cedo)
 Iungere mens Gallo Venetum: Venetoq; tenentem
 Vltima Pannonium nostri confinia regni.

Ha

Hac via. Qui Gallis nunc imperat istius author
 Turbinis in cineres eat, & praestantior alter
 Sceptra ferat, melior bello, maturior aeo,
 Marte Italus, cui regna pater decernit Olympi.
 Hic Venetum Duxor qui nunc premit oppida bello
 Appula, & Attellam magna obsidione fatigat,
 Dux communis erit. postquam disiecerit omnes
 Reliquias huius nati, sine numine belli
 Audius ope imperij duplicis noua bella mouebit
 Magnanimi compos voti, quod voluerat alta
 Mente diu secum, magnis dum viribus equum
 Ambit onus Virtus curam indignata minorem,
 Finierat, cum mox fandi data copia Marco
 Atq; ait. O magni patres custodia mundi
 Quos tangit commune bonum, meminisse necesse est
 Assiduum nobis, bellum cum Dite profundo.
 Qui quanta imperium Christi impietate laborent
 Non abolere quidem (scit enim sibi tanta negari)
 sed vexare, putent qui regna Otthomanica lustrant.
 Cernite terrarum quota pars, heu dedecus ingens,
 Ex immensa olim nobis ditione superfit.
 Aprica tota ruit, citra sola torrida cancri
 Aethiopes agrè superant, Asiatica longè
 Terra patens oblita Deum, pars magna recessit
 Iam dudum Europae, Ponti omnia littora, Thracis
 Graciaq; Adriacis Turcorum in finibus Aulon.
 Et nisi res Venetum tot tempestatibus actas
 Ipse regam, iam Apæninus qui diuidit omnem

yy 4

Ita-

Italiam, Scythici ferret iuga dura tyranni.
 Nunc furor Alpinos apices ingressus ad altum
 Perfrepere Rhodanum ac Rhenum, Romana Saguntū
 Curia migrasset toto pene exul ab orbe.
 Discite quanta ipsis, qui se prestare fatentur
 Ingenio, est Italis dementia, littora circum
 Oppida barbarico qua prima adenda tumultu
 Pauperibus cedunt dominis, qui sponte ruentes
 Nec muros sacfire valent, nec cingere fossas.
 Ista potentatus fuerant, cui miles et arma
 Plurima, ad arcendos primis à finibus hostes.
 Sed magis expositos aditus et aperta relinqui
 Claustra volunt, quàm quis tanta ditioe potitus
 Crescat, et inuidiam cuius face pectora flagrant
 Iura vocant, commune bonum non principis ipsa est
 Vtilitas, verum populi, qui principe maior.
 In commune bonum regis regnare, tyranni
 In commune malum, quòd si mihi forsitan vnquam
 Maiestas id vestra sinat, quòd tuta quiescat
 Italia et Christi Republica, littoris oram
 Adriaci Tusciq; maris sub certa senatus
 Iura feram Veneti. Nam sic quasi mœnibus altis
 Italia obductis populos tutabor ab omni
 Barbarico insultu, placidaq; in pace fouebo.
 Nunc igitur quoniam bellorum, incendia Pluto
 Protrahit in longum, viresq; enervat et arma
 Ausonia, Turcisq; viam facit artibus istis,
 Omnia vt expediam paucis, Dionysia laudo

Consilia: et pacem, et fœdus cum rege futuro.
 Talibus auditis commota sedilia diuim
 Assensere, leues quibus est ea cura ministri
 Mille modis (vt mos illis) mandata facessunt.
 Officium de pace prius, per Gallica mittunt
 Corda graues curas, memorant in regna reuersum
 Deposito bellandi animo, castrisq; solutis
 Totum ire in varias Veneres et in ocia regem.
 Sic segnes animos ac diffidentia corda
 Reddentes sperare vetant, formidine hebescunt
 Ingenia, in somnis cernunt, sua pradia, et omnes
 Delitias patriæ, uxores charosq; penates.
 Et sibi porrectis teneram arridere lacertis
 Progeniem blandisq; iocis alludere patri.
 Detestantur opus Martis, bella impia damnant.
 Sermonem de pace ineunt, tamen ignea Paulum
 Corda mouent, tentare armis si consona fama
 Tam celebri virtus Mantoi principis, audet.
 Prestantes animis ac viribus agmine ab omni
 Deligit, ac tacitos ima ad vestigia montis
 Post cliuuum residere iubens, ipse impiger alto
 Fertur equo, et turma graditur stipulans equestri
 Per iuga summa fugam simulans. Gonzagius heros
 Cui nihil ignotum, nil formidabile, fraudem
 Percipiens, positus, inquit, nos callidus hostis
 Elicit insidijs, si fraude retundere fraudem
 Pacelicet, nec bella vetant, in vallibus imis
 Insidia sub colle latent, sic mente volutans

BAPTISTÆ MANTVANI

Colligit, & per nota via diuortia turmam
 Præmittit, quæ claudat iter, si tendere ad urbem
 Fortè velit, cum se deprensam intelliget hostis.
 Iane, fuit tuus iste labor, quem prouida virtus
 Rexit, & euentu fors est dignata secundo.
 Turmam aliam duplicem numero, vestigia circum
 Collis ad insidias gressu imperat ire citato.
 Dux facti Sisimundus erat, cui Felsina pugna
 Patria, & in rebus fama inculcata gerendis.
 Ipse volans leuibus Paulum præuertitur armis,
 Consertisq; hostem manibus premit, ille ubi vidit
 In Duce Mauortis vultumq; animumq; ferentem,
 Horrui ex templo, piguitq; ardentius actum,
 Prosequitur tamen inceptum, pugnatq; relabens
 Ac simulans vinci, & dum ducere cogitat hostem
 Ducitur in laqueos, & iam sub colle Phalanges
 Congressæ magno insidias clamore fugabant,
 Dumq; ferunt cursus ad mœnia protinus armis
 Effusit nitidæ Iani fugientibus agmen
 Oppositum. Risit Ductor, Paulumq; fatigat
 Acrius, ex votoq; videns procedere pugnam
 Fulminat exclamans, Vestra est victoria, forti
 Tela manu comites impellite, misimus hostem
 Tam cautum in laqueos, opulenta accingite prædæ.
 Dum demum agnoscens se pulsam in retia Paulus
 Hæsit mentis inops, resonat tuba, tympana clamant.
 Vndiq; Mars crudele fremit, Mors vndiq; clausis
 Instat, & æquoribus similes quibus ingruit illinc

Aphri-

TROPHÆI GONZAGÆ. LIB. V. 174

Aphricus, hinc Boreas, nodum glomerantur in vnum
 Inter se aduersi, sed cum sperare salutem
 Non finitur, iam rara acies sua porrigit arma.
 Vt seruare animas contenti in vincula tendunt.
 Sic Paulus demum expertus quo bella gubernet
 Ordine Franciscus, quo turbine misceat arma.
 Cum tandem elusum penitus se comperit, acrem
 Pulsat equum, longoq; volans per deuia cursu
 It lepori similis, qui circum prædia postquam
 Multa ambage canes egit, certamine tandem
 Liber abit voluri per rura patentiæ saltu.
 Milite captiuo spolijsq; recentibus aucti
 Mitiada redeunt, & ductor in agmine primo
 Ibat cæde madens & puluere pallidus atro.
 Ferrantes miratus opus sublime trophæum
 Cogitat. Vltimus erat medijs amplissima campis
 Fronde comans densa, leuium domus alta volucrum.
 Huic iubet abradi ramos, & opaca theatri
 Instar, humi trabibus fixis umbracula texti,
 Ac truncum implumem spolijs hostilibus armans
 Vndiq; suspendit chlamydes, saga serica, & enses,
 Atq; pharetratos arcus, thoracas ahenos,
 Et scuta & galeas accepto sole micantes.
 Concaua nodatis pendent humeralia loris,
 Squamosaq; manus cubitiq; & ferrea crura,
 Tympana cum pleetris, & stipite tibia eburno.
 Argento cui labra nitent, pars vltima in aurum
 Desinit, immisso nodosa foramina vitro.

Li

BAPTISTÆ MANTVANI

Ac magna epigramma notis in robore fixum,
 Francisco Vtnerum Ductori insigne trophæum.
 Manè (Deo ad superos, nam lux ea sacra, reuerso)
 Accendant struſtis ad truncum altaribus ignes,
 Orgiaq; altisono celebrant solennia cantu.
 Mox læta de more dapes, post prandia ludi.
 Festa dies positis dum transigit ocia curis,
 Fama venit contra Gallos descendere ab altis
 Alpibus Insubrum in campos cum Casare grandes
 Teutonas, & Genuam primum, mox tendere Pisas.
 Dumq; ea per vulgus serpunt, vt summa redundant
 Gaudia Iampetrus soboles Gonzagia bello
 Incluta, & vsurpans rubicundi insignia cancri
 Nicoleos, duo belligeri Mauortis alumni,
 Suppetiæ Ducis Insubrum, crepitantibus armis
 Castra intrant, forma egregij & florente iuuenta
 Conspicuis, atq; animis in bellum ardentibus ambo.
 Lætitia ingenti ductor cum rege coactis
 Obuiat agminibus, missisq; ad colla lacertis
 Oscula dant, abiguntq; æsum spumante Lyæo.
 Iamq; dies tota in ludis & plausibus acta
 Labitur, accendunt ignes, lætisq; tubarum
 Cantibus in multam ducunt solennia noctem.
 Occiderat nouies, nouiesq; rediuerat ardor
 Solis, & explicitis rursum mantilibus aras
 Inferunt, & sacra nouant, altaria circum
 Stant proceres cum rege pio, seruatur in armis
 Religio, quantum arma sinunt. Lux ille dierum

Maxima

TROPHÆI GONZAGÆ. LIB. V. 175

Maxima quæ docuit linguas, promiscua turba
 Corda tribus digitis ferit atq; sonantia labra.
 Fumat Arabs odor, artificij clamore sacerdos
 Pangit, & alterno respondet tibia cantu,
 Nuncius inter eâ properans Rugeniq; Ducemq;
 Admonet Hispanas Saluo ductante, cohortes
 Affore ab extremo Oceani qui continet orbem
 Aequore delatas: sacro iam ritè peractò
 Coccineas armis chlamydes auriq; nitorem
 Adijciunt belli & pacis splendore micantes.
 Sic culti tolluntur equis, magnoq; coacti
 Agmine suscipiunt medios Regemq; Ducemq;,
 Ac socijs læti occurrunt, iam humilitibus auræ
 Iam clangore procul resonant, iam puluere cælum
 Stat piceo, vultu iam congregiuntur amico.
 Hispani Ausonios, Itali mirantur Iberos,
 Armorum genus atq; habitum, moremq; equitandi.
 Hæperys capita obnubunt velamina torco
 Linea complexu, combustam vmbrentia frontem.
 Fusca viris facies & proxa in pectora, nigris
 Crinibus affectis vicini sydere cancri.
 Et ferale sonans hastili buccina longo.
 Nec caua, vt Ausonijs, sed pleno lancea conto.
 Cætera persimiles nostris, gens dura labore
 Belligero, longis dum Bethyca regna sub armis
 Vendicat, atq; decem Mauros vertentibus annis
 Finibus Europæ Libyæos depellit ad agros.
 Gallus ab excelsis speculans hæc omnia muris

Non

Non aliter languet quam precipitatus in altas
 Dum sequitur prædam foueas lupus, ager in atro
 Carcere desperans, fata impendentia semper
 Cogitat, & longa cruciatur imaginem mortis.
 Hæc animaduertens princeps Borbonius alto
 Dux animo, quem rex abiens præfecerat armis,
 Alloquitur proceres ad se in conclaue vocatos:
 O comites quibus est cura res Gallica mecum,
 Indice non opus est, quem sint habitura videtis
 Bella modum, licet hinc oculis hostilia castra
 Omnia metiri, quantum superamur ab illis
 Cernitis, Annona quantum cognoscitis, vrbes
 Ac populum circumpositos nutare, fidemq̄
 Fortuna vt ventis fluctus ac nubila ferri
 Scimus, & auxilijs quantum profecit Arago.
 Quam præcula nobis opis est genus omne, coacti
 Iam sumus amisso pacem perquirere regno.
 Qua nisi sit concessa, famem ferrumq̄ necesse est
 Omniaq̄ hic extrema pati, demumq̄ subire
 Supplicium, crudo quodcumq̄ videbitur hosti.
 Ni Deus ex alto terras curaret Olympo,
 Forsitan ista foret nobis fortuna ferenda
 Aegrius, Italiaq̄ opibus succumbere Gallos:
 At quia cælitibus, quorum sententia nunquam
 Non pia, sic visum, nautas imitemur atroci
 Turbine deprensos, vitæ quibus vnica restat
 Optionunc animas sat sit subducere fato.
 Iacturam hanc lucro villo aliàs fortuna rependet.

Quoad

Quoad niti concessum armis ac viribus, omnes
 Egimus vt decuit fortes, nunc addita postquam
 Vis rebus tam magna Italæ, ac tanta sequuta est
 Disparitas, Rege Italia fugiente quid vltra
 Tentandum, nisi ne Ausonijs moriamur in aruis?
 Itala Sequanico iam pridem sanguine tellus
 Tota madet, nulla nostris sine cadibus vrbes,
 Nullus ager. Rhodani plorant audita suorum
 Fata lares, soluitq̄ graui se Gallia luctu.
 Is demum, vt veteres morum docuere magistri,
 Vir sapiens, qui se ad casus accommodat omnes:
 Nec pudor est vinci à regis victoribus. Ipse
 Dux Venetum (nec iam res dissimulanda, per orbem
 Fama abiit.) qui nos tanto premit agmine, fudit
 Gallorum regem, atq̄ Italæ eiecit ab oris.
 Nos quoq̄ mœnibus his clausit, si solus abesset
 Forsitan in reliquos aliquid sperare relictum.
 Solus hic vt vires, animos ita frangit, & aufert
 Spes veteres, prohibetq̄ nouas, si dempseris vnum
 Hunc Italæ, veluti fractis mucronibus hasta,
 Cætera plebs imbellis erit, & inutilis armis.
 Excitat hic resides animos, atq̄ omnibus ignem
 Adicit. Ignauis appellant sine lege furentem,
 Ac temerè audentem, liceat mihi vera fateri,
 Solus hic Ausonijs Gallos auertit ab oris.
 Spectatum venere alij, Gonzagius heros
 Pugnatum, satis est alijs q̄ inertia possit
 Abscondi virtutum aliquo velamine, fortis

Nomina

Nomina non curant. Virtus prudentia summa est,
 Omnibus hoc innata Italis socordia amictu
 Vitur, his falsò titulis se ignavia vestit.
 Nec quia nos mibi iuncta thoro germana iugali
 Fecerit affines, bellis durantibus ausim
 Mitius acturum quicquam sperare, fidemq;
 Defraudare, fides homini laudumq; cupido,
 Qualis erat qui terre orbem domuere Latinis.
 Si sedare iras igitur, si flectere mentem
 Nitimur, atq; virum nobis placare, fatendum
 Ingenuè victos. Animum concessa mouebit
 Gloria. Et addendum est soli secedere Gallos,
 Fidere soli ipsi, tanto oblectatus honore
 Exuet, vt posita mare tempestate, furorem.
 Et quantum oppressit bello, cum bella manebant,
 Tantum pace feret cum pax erit orta, fauorem.
 Talia sua dentis consensu Gallia magno
 Dicta probant, pacisq; legunt qui fœdera faxint
 Extemplo, atq; Italis fuerant qui signa sequuti
 Gallica, rem (nec enim intererant affatibus) omnem
 Protinus exponunt, illi consulta fatentes
 Opportuna fauent captis, pacemq; secundant.
 Ergò datis prius obsidibus, ne fortè morandi
 Hæc commenta forent, dum rex & Gallia mittant
 Suppetias, cauto veniunt in fœdera ritu.
 Fœdera sunt Gallum incolumen discedere regno
 Aequoreum per iter, castella relinquere & vrbes.
 Restituens igitur fessam Borbonius urbem,

Liminaq;

TROPHÆI GONZAGÆ. LIB. V. 177
 Liminaq; insistens cum iam discederet, ipsum
 Talibus alloquitur Victorem heroa loquelis:
 O gentis Franciscæ decus Gonzaga Latina
 Gallorum ter victor aue. Te Martia Parma
 Ac Tarrense solum, te capta Nouaria dudum
 Prædicat. Attella modò tertia gloria victa.
 Accipe quicquid erat spei & muniminis intra
 Italiam Gallis, regnum tibi reddimus omne.
 Ponimus hic diuis assumpta negantibus arma.
 Postquam fata volunt victos discedere Gallos,
 Pro generis splendore tui, pro grandibus ausis
 Atq; animi virtute, quibus genus omne Latinum
 Iudice me superas, thalami pro fœdere sancti
 Quo tua mi coniuncta soror: (pia numina testor)
 Gratulor hæc opus esse tua facta inlyta dextra.
 Perge, & vt atati veniens adiungitur atas
 Nente diu Lachesi, sic laudibus adyce laudes.
 Sed caue ne aduersis rebus frangare, ferendo
 Inuidiam cuius rabidos tua gloria morsus
 Sensura est, vinctes, neu decipiare, memento
 Fortuna ingenium longè mutabile, nostris
 Casibus id constare vides. Verùm id quoq; damnis
 Quod nolim, experire tuis, si vita superstes.
 Propterea consuesce pati, munimen habeto
 Id validum, quo sortem omnem superabis acerbam.
 Hæc tibi (cum nequeam melius) documenta relinquo
 Munere pro magno, patrios intrare penates
 Sinos fata dabunt (quod mitia Numina faxint)

ΣΣ

Fortuna

Fortuna mihi quicquid erit, totamq; putabo
 Hanc tibi me debere animam si forsitan ante
 Quam repetam Aruernos (quod mēs præsaga videtur
 Diuinare) diem extremum me claudere Diui
 Præstiterint, rerum teneat te cura mearum
 Natorum in primis ac coniugis, indue mentem
 Patris & affectum, Claram solabere nostro
 Occasu egrotam, sensus si manibus istis,
 Dulcibus officijs manes solabere nostros.
 Talia Gilbertus la. h. ymis memorabat obortis.
 Cui responsa pio princeps ita reddidit ore:
 Parte precor la. h. ym. Gilberte sororie, Ductor
 Maxime Gallorum, neu sis tibi funeris augur.
 Principio rerum, vt memorant, ac credere dignum est,
 Fortunam, vitæq; genus, numerumq; dierum
 Fecit & impressit cunctis animantibus author.
 Quæ scire ac mutare nefas, ideoq; iuuentus
 Sapē senectutem prauertitur, atq; sepulchrum
 Prima subit, nec primus obit, qui primus ad auras
 Protulit os fati & vitæ Moderator Olympus.
 Hector erat iuuenis, genitor longæuus, & annis
 Cernuus, ille tamen fato coniunctior, iste
 Vix tandem euerfa subiit sua funera Troia,
 Nec mæreere docet, quod res tibi credita iniquo
 Clauditur euentu, nemo est, seu Gallia regna,
 Seu Romana petas, qui rem cum nouerit, ausit
 Te damnare, vel hoc fatum, vel regius error.
 Regis enim vitio mentis fuga facta, repente

Cum

Cum regnum tanta hoc animi leuitate reliquit.
 Quod decus hoc illustre datum mihi tanta gerenti
 Bella per atatem primam grataris, habenda
 Gratia, & id forsitan dicendum ex re quoq; factum
 Esse tua: nam cum nostros fortuna secundat,
 Nos quoq; consortes, veluti cum rectius auris
 Aut oculus valet, vtilitas per cuncta redundat
 Membra fluens, totosq; affines irrigat artus.
 Quæ seruanda mones, eadem pater ante monebat;
 Dum tenera & tantis nondum formabilis ætas
 Moribus accipio, atq; memor seruanda tenebo.
 Si placet Ansonijs mecum consistere terris,
 Sunt mihi parua quidem, verum satis ampla duobus
 Regna, mane, quæcunq; dabit fortuna, feremus
 Vnanimis mecum atq; meis cum fratribus, æuum
 Tuq; sororq; trahes tranquilla in pace quietum.
 His dictis Gilbertus iter secat agmine magno,
 Quæ Tyrhena sonans descendit in aquora Sarnus.
 Dux sua castra petens regis tentoria letus
 Ingressitur, celebrantq; alacri conuiuia plausu.
 Dumq; vacant epulis, iuuat enumerare magistros
 Militia veteres, quos illi proxima saclo
 Tempora protulerant, Perusini ingentia Bracchi
 Facta recensentur, cuius (si credere dignum est)
 Fama est antiqua ductam à Carthagine gentem.
 Additur & soboles Venetis exercita bellis
 Carolus Alcides animis ac viribus alter.
 Tu quoq; acui faciunt insigne Cydonia mala

ΣΣΣ

Sphorcias

Sphorcia, & à Phorco genus accipis, addita priscum
 Littera reddiderat paulatim ignobile nomen,
 Sed virtus rediuiua iterum splendescere longè
 Fecit, & aeterna radiauit lumine fama.
 Sphorciadas hic belligeris Insubre tenentes
 Imperium, & superi residentia ad aquoris vndam
 Mania Pisauri genuit, tandemq; sub alto
 Gurgite tot factis insignem grandibus vmbra
 Liquit, & in terris nunquam delebile nomen.
 Addunt Nicoleum Pici genus acre Latini,
 Et formidatam bellis flagrantibus olim
 Sub Ferrante alio Campana per oppida prolem.
 Tota volubilibus resonant conuiuia linguis
 Te Simone ferox, te Cremaniola magistrum
 Militia insignem, belli stratagemata doctum.
 Te quoq; nescio cur tris Barptolemae ferentem
 In clypeo testes antiqua insignia gentis,
 Materiam risus, nec te Mellata relinquunt
 Incelebrem, vestras referunt in sydera laudes.
 Vos statuis (ita cana fides & strenua bello
 Dexterâ poscebat) decorauit equestribus ambos
 Cura sacri nunquam meritorum oblita senatus.
 Commemorant Gonzaga tuum genus, vnde virorum
 Incluta processit soboles, & quattuor illis
 Propria dona ferunt, proceri corporis alta
 Ora, giganteas vires, heroica corda,
 Et Pylly senis eloquium linguamq; potentem.
 Te Taliane canunt, te Cerpilon arcibus atrox

Excidium

Excidium, qui castra fugas, qui mania frangis.
 Et Lippum, cui Toppus erat cognomen, & ipsum
 Fortunatum armis, ac coniuge, Sphorciadarum
 Franciscum supremum apicem, prolemq; cruentam,
 Quam rapuit magnis Iuuenem mors inuidarebus.
 Adiciunt insignem oris splendore Robertum
 Stirpe Seuerina genitum, qui sapius omnem
 Terruit Italiam bello. Germanica regna,
 Ni fortuna virum nimis aduersata dedisset
 Interitum tam infelicem, iam tota tumultu
 Presserat attonito, subitiscq; inuoluerat armis.
 Finis erat: Cum Dux Venetum quid facta silemus
 Monfeltra tam clara domus? domus incluta tantis
 Illustrata viris Federico vt Thessala Olympo
 Altius erigitur tellus, & in aethera tendit.
 Cur Malatestarum stirpem fraudamus honore
 Perpetuos? cur praetereunt intacta Roberti
 Bella per Hetruscos, & quæ Perusina per arua
 Cum genitore meo gessit socialibus armis?
 Et quando obsessos o Rex, (nec enim tibi debet
 Gloria & excellens virtus grauis esse) Quirites
 A patris Alphonsi defendit atrocibus armis?
 Illius huc veniens dum Vaticana subintro
 Templâ, sepulturam vidi, inuidiq; sepulto.
 Fama est Gentilem bello fortemq; Tibertum
 Vermigenasq; omnes valuisse, acremq; Tadaeum
 Aeste satum veteri. Tum rex, Francisce, tuorum
 Immortale decus patrum, neq; temporis huius

22 3

Laudis

Laudis eget, neq̄ venturis reticebitur annis.
 Immòtuus Franciscus ait, rex magne, parentes
 (Cum de laude virum sermo) memorare necesse est
 Antè alios, sed cymba, brevis malè nauigat ingens
 Aequor, & altiloquo digna est laus illa cothurno.
 Illustres dum mensa viros heroica laudat,
 Lux cum sole cadens noctem rehit, atq̄ silentes
 Per secura hostis mittit tentoria somnos.
 Aurora referente diem iam Lucifer ardens
 Ortus erat. Cum rex insomnis eatenus, altam
 Soluitur in requiem, mox illi somnia Marpheus
 Fatidicis aperit formis, & imagine mira.
 Visus in excelsum montis transire cacumen
 Tramite difficili circum perq̄ aspera saxa
 Sapius inflexo. Tandem sublima postquam
 Culmina conscendit longos, lateq̄ patentes
 Ingreditur campos, vbi lux sine sole, sine astris,
 Et sine currentis rapidi curuamine cœli.
 Lux, inquam, non quanta dies mortalibus orta
 Sole micat, verum decies illustrior, omni
 Nocte carens, æterna, oculis blandissimus ardor.
 It circumspiciens viridantia gramine prata
 Florigero, raraq̄ comantes arbore sylvas
 Pomifices, sed poma micant ceu sydera, frondes
 Aurea, & argenti lignum fulgore coruscans.
 Humanæ ex ramis voces in dulcia flexæ
 Carmina surgebant, magni præconia patris
 Carmina erant dulci mentem rapientia flamma.

Incaluit

Incaluit sancto igne animus, studioq̄ videndi
 Accelerat gressum, & cupido legit omnia visu.
 Ecce procul septis rutilat domus alta rotundis
 Ignea & ardeni circum vestita pyropo.
 Culmen inaccessum est oculis, absconditur auræ,
 Tam sublime meat, valuis adamantina eburnis
 Porta patens angusto aditu, vix peruia paucis.
 Suspiriens omni humano molimine templum
 Maius, anhelabat subeundi ardore, locumq̄
 Perlustrandi omnem. Dum stans suspiria ducit,
 Sponte sua patuere fores, & Heous odorem
 Fluxit agens vapor ambrosium, quo vita repente
 Instaurata nihil retinet, quod morte abolendum est.
 Intrat letitiam spirans, detecta patescit
 Tota domus subito, atq̄ ornatum intrinsecus omnem
 Explicat, ingressu occurrens grauis umbra, sed ore
 Virgineo niueam chlamydera vestita. Quid, inquit,
 Ferrantes hæc regna petis mortalis? Olympi
 Aetherei sunt hæc penetralia, vix adeunda
 Cœlitibus, sunt porticibus descripta sub istis
 Omnia mobilium vobis incognita rerum
 Fata, graues Regum atq̄ Ducum per sacula casus.
 Tum rex admiransq̄ locos vltimumq̄ sonumq̄
 Virginis, ô felix dixit, quæ templa gubernas,
 seu genus à terris seu ducis ab athere virgo.
 At quoniam Pater omnipotens hæc sancta videre
 Atq̄ intrare dedit fatorum arcana, facultas
 Sit precor euentus regni rerumq̄ mearum

32 4

Cernere

Cernere, & has aulas mentem oblectare tuendo.
 Tum virgo: Quibus huc fas est accedere. fas est
 Cernere, & historiam mundi lustrare futuri.
 Hec consulta Dei, quondam hic diuina voluntas
 Se exonerans scripsit fieri quaecumq; volebat.
 Est immobilium domus altera, & adibus istis
 Praescimur nostro diui de more vicissim.
 Hec mea fors, vocor a vobis mortalibus Agnes.
 Quicquid fatidici pates, sanctiq; propheta
 Sunt fati, defluxit ab hoc rerum aequore vasto.
 Caelicola, quoties aliquid praescire voluptas,
 Impetrato aditu prece multa ab principe diuim
 Hic veniunt, casum intuiti (mora nulla) recedunt.
 Sic memorans iuuenem mundi ducebat ad ortum,
 Monstrabatq; polorum orbem, & sydera, & omnem
 Ornatum caeli atq; soli, maris omnia monstra,
 Et genus aurinagum volucres, limoq; subactis
 Implicitas hominum vitas per membra moueri.
 Et quia longa nimis series, legit omnia saltim.
 Quattuor illuuias pelagi, totidem quoq; regna
 Maxima, Olympiadis natum tot bella gerentem
 Progeniem non esse Iouis, falsoq; putatos
 Caesarem ab Aenea, Ciceronem a sanguine Tulli
 Descendisse, Dei venientis ab aethere lapsum
 Fata Sibyllarum implentem, & noua saecula ferentem.
 Concisosq; patres gladijs, ita sanguine membra
 Obiectata feris, animasq; in sydera euntes.
 Triste triumphandi genus hoc, ubi vincere vinci est,

Sed

Sed sublime tamen, quod non Capitolia ad alta
 Sistat equos biuuges, sed ad aethera sydera supra
 Et super elysios ubi caelum immobile campos.
 Caeteraq;. At Iuuenis cupiens sua tempora virgo
 Pratercant, inquit, quae prateriere, nouosq;
 Da mihi diua dies, nostros veniamus ad annos.
 Illa mouens gressu lento vestigia transit
 Caesaris Heracli pugnas, saeva arma Gothorum,
 Et quae Roma tulit iuga, Vandalicosq; tumultus.
 Et genus armigerum Turcos, translataq; Roma
 Imperia ad Gallos, ad Lantrauios Alemannos.
 Petraeumq; thronum Tyberis modo templatenentem,
 Et modo migrantem Rhodani spumantis ad vndam,
 Fortunam & strages Graiim, per Cycladas actam
 Lunigeram classem toties, regnataq; Mauro
 Bethyca tot saeculis caelo labentibus arua.
 Constitit hic, sursumq; leuans oculosq; manumq;
 Ecce, ait, hic pugnant Galli, tuis exulat extra
 Italiam genitor, tua nauigat aequora cymba
 Cum patruo. Rex Gallus abit, pugnatur ad amnem
 Monte sub aereo. Iuuenis Gonzagius hostem
 Fulminat, expulsi superant iuga maxima Belgae.
 Tu patriam repetis, pro te Gonzagius heros
 Pugnatur, & expellit victos ad littora Gallos.
 Te simul & regnum assertum vetat Atropos vltra
 Viuere, & immitti secat (aspice) stamina dextra.
 Succedit patruus. Mens hic quasi fulminis ictu
 Percita disrumpit somnos, & saucia corda

22 5

Im-

Importuna vrgent cum sollicitudine cura.
 O infortunatum iuucnem exclamare volentem
 Continuit subito, fecitq; silentia virtus.
 Surgit, & ambiguus contra sua somnia pugnat,
 Somnia vana vocans, verum nimis haeserat alte
 Horror, & obscurans animum formidinis vmbra.
 Ergo Duce[m] alloquitur: Regni Franc[is]ceruentis
 Auxilium fatale, tibi debet Arago
 Dum solem aeternosq; ignes torquet Olympus.
 Iam virtute tua pulso de finibus hoste
 Venimus ad metam belli, finemq; laborum.
 Castra mouenda igitur nobis ad amena Salerni
 Littora, & Eoo repetenda Neapolis Euro.
 Talia Ferrantes, animo Dux impiger alto
 Imperat armari classes certoq; moueri
 Ordine, Vulcano immixtis vmbraacula flammis
 Frondea dant lati, caeloq; incendia tollunt.
 Classica sollicitant operas, tuba flexa morantes
 Arguit, inuoluitq; altis mugitibus auras.
 Armorum sub fasce pedes iam tympana lento
 Vociferans gressu sequitur, iam plurima rauco
 Sarcina plaustrorum rugitu incedit, equesq;
 Erigit hastarum sylvam summo aere nitentem,
 Inceditq; sonans castrensi Gallica cantu
 Bella, triumphatumq; Ararim Rhodanumq; subactum
 Ter Duce Francisco, sonat in conuallibus imis
 Carmen & armorum strepitus, miratur Oreas
 Per Trivia lucos Martem resonare, Dryasq;

Pro-

Proripitur, saltusq; petit succincta silentes.
 Montibus ex altis iam se Tyrrhena micanti
 Aequare sub Phœbi radijs maria omnia monstrant,
 Nuceria patet ora iacens, patet ora Salerni,
 Atq; Seuerini colles, vbi Palladis vmbra
 Plurima, vbi aurato bifera sub pondere vites
 Incuruantur, vbi exultat sub fragibus arbor
 Perpetuis, neq; laesa gelu, neq; solibus altis.
 Omnibus his tamen antè locis dira illa Megara,
 Qua regno tam seua fuit persuaserat arma
 Pro Gallis ferre atq; pati, neq; cedere bello.
 Sed postquam infusas campo videre patenti
 Incessu tam longo acies, vbi principis ora
 Martia Gonzagæ, cuius celeberrima in armis
 Nomina iam dudum audierant, de turribus altis
 Prospexere, nihil potius quam cedere visum est.
 Hic vbi delitia molles, vbi Medica passim
 Poma rubent, vbi cedrorum per littora sylua,
 Martis & armorum præduro assueta labori
 Membra Ducis capere graui languescere morbo.
 Sidurasset opus Martis, syncera fuisset
 Herculei vis tanta viri, qui pondus ahenum
 Fert adamas, liquido vires in sanguine perdit.
 Continuo Medica quicquid fuit artis, ab vsq;
 Parthenope latum leuibus super aq; lora cymbis
 Affuit, ac succis perfusa salubribus exta
 Imbibitos abigunt æstus, & frigora potant.
 Non secus ac quoties tellus sub sydere cancri

Arui

Arui admittens sitibundum in viscera solem,
 Si gelida de nube recens defluerit imber,
 Dulce gelu bibit, atq; vaporem exhalat adustum.
 Tum magis Aeneæ (qui sub genitore tribuno
 Discere militiam teneris ardebat in annis)
 Sedulitas, amor, ingenium, tolerantia plusquam
 Natura omnipotens primis indulgeat annis,
 Enituit. Dominum miserans ardore iacentem
 Tabifico, seu luce negat quietem,
 Languenti assistit satagens, onus omne subintrat
 Solus agens natum, ac dominum ratus esse parentem.
 His puerum meritis princeps magis ac magis arsit,
 Atq; ubi militia belliq; laboribus aptum
 Repperit, illustrem fecit, generumq; recepit.
 Temporeq; ex illo iuuenem fortuna leuauit
 Altius ac valeat virus protendere liuor.

Pascitur infectum febris Phlegethonica corpus,
 Et morbo medicina minor, dissoluitur omne
 Robur, & illa quibus Pardos ante ire solebat
 Crura labant, fortes illi quibus hasta lacerti
 Fulmineum contorta sonum per abena ciebat
 Arma, cadunt, cadit in gemitus vox Martia longos,
 Mens tamen alta manet languore potentior omni.
 Castra dolent, ipsi quos conrectare solebat
 Admirantur equi, reticet tuba, tympana laxis
 Multa silent chordis, circum mæsto agmine fortes
 Stant heroa viri, proles Gonzagia Phæbus,
 Et consanguineus Phæbi Mauortius Hector.

Tu

Tu quoq; ab illustri veniens Iacobe & oardum
 Sanguine, Bergomeos qui regnauere per agros.
 Magnanimoq; comes pugnax si mundus Alexi
 Germanus, Mariusq; decus sublime Ferarum,
 Musarum comes, ingenio quam corpore maior,
 Samnitisq; Adria soboles Iacobus, & omnes
 Præfecti ordinibus sponda glomerantur vtraq;
 At puer Aeneas vultu maturus opaco
 Saucia corda dolet, tamen officiosus ad omnem
 Mente, manu, pede, lingua, oculis se accomodat vsuum
 Dux autem passa ora videns, Muliebria, dixit,
 Isti corda decent vultus, si numina vitam
 Abstulerint, grates illis persoluite, quod non
 Antè ferunt, quam partus honos, quam vicimus hoste.
 Quod si vita maeret, nec funere mergimur atro,
 Persoluenda itidem grates, quod læta supersint
 Tempora, cum in patriam latis recitare labores
 Bellorum exactos fas, & meminisse malorum.
 At nunc Parthenopen placido iuuat equore ferri,
 Ac duo moliri, reditum simul atq; salutem.
 Sic ait: ast illi confestim aplustria tolli
 Pulchra iubent, longamq; parant armare triremem.
 Mox proceres sublatum humeris stratoq; iacentem
 Ad mare deportant, & flantem leniter Eurum
 Accipiunt velo, ac valido freta remige sulcant.
 Iam subeunt portum, celsamq; illatus in arcem
 Vnde patet procul equoreas prospectus in vndas
 Occubuit curis paulum morboq; leuatus.

Tus

Tunc quoq; rex (sic fata illum monstrata ferebant)
 Correptus languore graui peruenit in urbem.
 Et patria insigni cum susciperetur honore
 Vix potuit tristes in gaudia fingere vultus.
 Interea impatiens lingua subit alta volatu
 Nubila precipiti, spargitq; per omnia Fama
 Oppidarumores, & nunciat omnibus oris
 Lethifero Regem atq; Ducem agrotare veneno.
 It Romam, subit Hetruscos, Picentia rura,
 Flaminiam petit, ad Venetos super aquora serpit.
 Ad ripas venit vsq; Padi, defertur in urbem
 Tyrestia, vulgo inseritur, fora permeat, aures
 Allicit, & linguis rem vaniloquacibus auget.
 Continuo in gemitus communi Mantua luctu
 Soluitur. Ac veluti cælo si densa sereno
 Caligo inuehitur liquidas egressa paludes
 Sol iubar abscondens tenebrosa inuoluitur umbra,
 Sic alacres prius in vultus nuruumq; virumq;
 Ex animi grauibus curis exorta repente
 Funditur obscurans oculos acherontica imago.
 In primis Isabella suos pertæsa decorem
 Exiit ornatus, colloq; monilia eburno
 Abligat, in forulis gemmas abscondit & aurum.
 Vota preces ac sacra iterans prouoluitur aris
 Omnibus, accenditq; pijs altaria flammis.
 Liquitur in lachrymas, vt nix, vbi flantibus austris
 Intepuit cælum Hybernium, cum frigore victo
 Candida precipitant stillantem culmina nimbum.

Improbus exhaurit miseram dolor, umbrat amictus
 Ora inculta niger, viduali squallida vultu
 Cogitat extincto vitam finire marito:
 Tristibus his curis aderat facundus & acri
 Ingenio prestans iuuentis Ptolemæus, & alta
 Indole promittens quicquid sperare parentes
 Fas de prole boni, proavos fœunda virorum
 Magnanimorum altrix & mater Corduba vatum
 Huic dederat, proavos armis & sanguine claros.
 Tum dominam miserans: T u a cur simul atq; tuorum
 Corda, ait, ô nuruum princeps, ô regia proles,
 Tanto animi languore premis pietate iugali
 Dilexisse viros fateor pulcherrima virtus,
 Cui non terrigenæ soli concorditer omnes,
 Verum etiam superi laudes ac præmia ponunt
 Grandia in elyisy campis. Sic facta virago
 Inclyta Mausoli coniunx, sic Penelopæa
 Nacta decus, sic Halcyone, sic Hipsirataa
 Amorum thalamiq; comes sibi fecit amando
 Omnia mansurum ventura in secula nomen.
 Sed facile incertis vulgi rumoribus aures
 Porrigere, & vana famæ leuitate moueri,
 Turpe, infame, nocens, longè à grauitate remotum.
 Res præsaga mali fateor, nimis omnia semper
 Importuna notans & sollii tudine nunquam
 Liber amor. Natura hominum sic peffora finxit.
 His stimulis Deus affe: it mortalia corda.
 Non nego, sed nonne est animis regalibus vltra

Communē hanc naturā hominū fas surgere, & vmbra
 Hanc vexantem homines inhonestantemq; fugare?
 Heroēs & semideos à plebe vetustas
 Dissociat, nec eos alijs mortalibus aequat.
 Sic reges homines dominos præstare volebant,
 Vt premere affectus animosq; retundere possent
 Antè suos, mox illum alijs imponere morem.
 Ne labor est populos assuescere legibus illis,
 Quas reges seruare vident, imitabile regum
 Semper opus, populo morum exemplaria reges.
 Ergo redundantes lachrymas & anhela parumper
 Ora preme, & populi mentes lato ore serena.
 Talibus amissas vires generosa virago
 Instaurare parum visa est, ac tollere mentem
 Altius, atq; graui curarum emergere ab æstu.
 Interea princeps iam decresciente parumper
 Liberior morbo cupit ire, & patria regna
 Mantoosq; videre lares, & sistere regno.
 Solis equos iam libra tepens deflexerat austrum
 Versus, & autumnio surgebat Athlantias alto.
 Per Sulmonis agros Peligna q; rura cohortes
 In patriam signis læta victricibus ibant.
 Dux æger modò veſtus equo, modò curribus actus,
 Veſtitatus nonnunquam humeris præeuntia lentos
 Castra gradu sequitur, coniunx Isabella regressum.
 Docta viri præmittit opes, atq; aurea dona,
 Vina, vnguenta, leues tunicas, & byſina vela,
 Lenimenta mali, & solatia blanda marito.

Mittere

Mittere & omne etiam medicamen, & arte medendi
 Insignes conata viros, teq; optime vatum
 Ante omnes Baptiſta domus æterna Ferarum
 Gloria, Tyreſia decus immortalē nepotum.
 Tu Coi ſecreta ſenis, tu centauræa
 Gramina, tu ſuccos fomentaq; Bethyca noſti.
 Galleni tu ſenſa tenes, quæcunq; leguntur
 Montibus in Colchis, quicquid mare mittit ab Indis,
 Quicquid ab Aſſyrijs, prohibes ne tartara poſſint
 Expugnare hominum vitas, ne ſydera fluxu
 Sint infeſta malo, fatiſq; furentibus obſtas.
 Nec tibi Muſarum minus intellecſta ſupellex,
 Ac Phæbea domus. Tibi carminis author Apollo
 Omne ſuum patefecit opus, ſeu Leſbia pulſas
 Barbitas, & Alcæi numeros, ſeu cinctæ cothurno
 Crura ſeras Smyrnæa mouens ad carmina pleſtrum,
 Siue velis modulari elegos, præſentia vincis
 Tempora, & antiquæ compar tua gloria laudi.
 Ergo vbi Picentis mare verberat vnda Truenti
 Obuius egrotò primus medicamen adortus:
 Ignis edax anima per membra iacentia ſerpens
 Hauſerat arentes conſumpto humore medullas.
 Nec requies ſæuibat agens in corda venenum
 Indomitum, victamq; animam rapiebat in vmbraſ.
 Tu velut Alcides diram ſpirantia mortem
 Vndiq; Lernæi truncavit guttura monſtri
 Id Stygium reſecas virus, ſuccoq; potenti
 Non ſinis arſuros peſtem flagrare per artus.

444

In

Interea coniunx (amor impetuofus & acrem
 Fert animum pietas) Nuruum comitante caterua
 Centauro inuehitur magna, fequiturq; carinam
 Ante renuicantem pifofa per aquora Minti,
 Per Phaëtonis aquas, perq; humida regna parentis.
 Vt nulla eſt menti requies, ita nulla lacertis.
 Noctē, dierruit are Padi ſpumantiat erga
 Nauita, populeos vento faiente ſuſurros.
 Mœnia tranſibant argentea, cūm ſopor vmbra
 Sydereis Iſabella oculis immiſit, eburno
 Fulſta genam cubito dulci reſoluta quiete eſt.
 Continuo rupem viſa eſt aſcendere in altam,
 Lata vbi gramineo diffunditur area campo.
 Tyrrhenasq; audire tubas, & tympana & omnem
 Militiæ, Martiſq; ſonum, tum cernere gentem
 Innumeram, niuidasq; diæſ ire ordine longo
 In templum gradibus quod centum aſcenditur altis,
 Templum ingens, cui montanis froſs ardua ſaxis
 Textitur, & rigidas attollit in aëra cantes
 Et ſcopulos, inſtar montis, cui plurima ſurgunt
 Cornua, & in cælum magnis ſe molibus effert.
 Limen vtrumq; chalybs, poſtes & ianua duro
 Aere rigent, tegitur faciès pendentibus armis.
 Sunt clypei, ſunt thoraces, & abenea vincla,
 Eſſeda, ſalcati currus, naualia roſtra.
 Delubri in mediobreuibus ſuſpenſa columnis
 Fert epigramma notis inciſum grandibus ara.
 Virtuti & magnis ſacrata heroibus ara,

Illuc

Illuc magnanimi proceres conſcendere viſi
 Aere coruſcantes, & odoribus ardua cincti
 Tempora Daphnæis, quos inter cernere Pyrrhum,
 Chaonia regem Pyrrhum, ſobolemq; Philippi
 Magnanimam, Hannibalemq; putat, Libyæq; ferentem
 Nomina Scipiaden: Pompei & Cæſaris ora
 Atq; ſupercilium Marj, Syllam atq; loquacem
 Marcellum, Auguſtumq; patrem, rigidumq; Catonem.
 Innumerosq; alios, quorum area viderat ora
 Doctæ vetus ſæclum. Proceres vbi ſedibus altis
 Impoſiti ſigno tenuere ſilentia factò,
 Ecce nouus Ductor multo cum milite portas
 Ingreſſitur radians armis & caſſide aperta,
 Gallorum ſpolijs diues, grauibusq; catenis
 Implicitos ducens Belgas, & Vaſconas altos.
 Ibat iter verrens gladio, quem agnoſcere coniunx
 Viſa oculos immota manet, ſub caſſide vultus
 Conſpicit ardentes, & lumina ſyderis inſtar
 Lucida, & inceſſus paſſu ſurgente leuatos
 Elatosq; humeros, & pectora lata, virumq;
 Dulcibus agnouit curis, ſe inferre per agmen
 Eſt animus, tenerisq; amplecti armata lacertis
 Colla, pudor tenuitq; pedes vocemq; repreſſit.
 Mirabunda tamen cilijs conſiderat altis,
 Quò res tanta cadat, videnti aſſurgere totum
 Confeſſum videt, atq; ipſum ſe flectere & antè
 Cæſaris ora genu (nam Cæſar in agmine tanto
 Primus erat) curuare ſuper puluinar abenum.

aaa 2

Tum

BAPTISTAE MANTVANI

Tum manibus palmam Cæsar dedit, atq; reuulsa
 Caside victrici complexus tempora lauro
 Erigit, Hannibalemq; inter Pyrrhumq; sedere
 Iussit, & aeterno iuuenem decorauit honore.
 Hic sopor extinctus, subito sibi reddita virgo
 Ea, ait, ò validi remis consurgite nauta.
 Flecite & umbrosa naues appellite ripa.
 Hæc referens iubet apponi flauentis Hiacchi
 Cymbia, triticeam cererem, pernasq; suillas.
 Dum dape restituunt vires, sua somnia puppi
 Narrat, & excito redeunt in gaudia plausu.
 Mox iter innadunt alacres, antiqua Rauenna
 Tecta senescentis magna ambitione subintrant.
 Ipsum etiam placido lapsum super aquora cursu
 Attulerat lux illa Ducem, qui coniuge visa
 Latus in amplexus dulces & in oscula tendens
 Hic finis languoris, ait, consternite mensas,
 Et lautè curate dapes. Dum talia princeps
 Voce refert, germanus adest Sismundus & ingens
 Nobilium cætus procerum, quos vrbe relicta
 Traxit in occursum pietas, studiumq; videndi
 Tam celebri fama illustrem, tot honoribus auctum.
 Gaudia inardescunt, labor est tot iungere dextras,
 Colla tot amplecti, potuit translata videri
 Mantua & in veterem populos misisse Rauennam.
 Ergò epulas turmatim ineunt, mensasq; coronant,
 Aemula Cretæo laticæ Liuiana capaces
 Vina grauant pateras, spumantq; albente Lyæo

Cym-

DE FORTVNA GONZAGÆ. 187

Cymbia, & aurati calices, obsonia mensas
 Lautæ onerant, pinguesq; secant in frustra iuuenços.
 Manè vbi iam lucem surgens aurora reduxit,
 Victorem in patriam dominum comitantur ouantes.

BAPTISTAE MAN-
 TVANI CARMELITAE
 THEOLOGICI CARMEN DE FOR-
 tuna Francisci Gonzagæ Marchio-
 nis Mantuæ.

Ortunam antiqui vates dixere bifon-
 tem,
 Et modò terribiles in nos conuertere
 vultus,
 Clementem modò sese oculis promit-
 tere blandis,

Nec seruare fidem, sed calliditate proterua
 Principibus regnisq; graues inducere casus,
 Quòd si scire velis non dementisse Poëtas
 Authores documenti huius, lege temporis acta
 Inclÿta præteriti, veteresq; recurre per annos.

aaa 3

Aspice

BAPTISTAE MANTVANI

Aspice Pompeium terra pelagoq; ferentem
 Vitrices Aquilas, & mox quasi fulmine misso
 Cœlitus attonitum, magnoq; à Cesare victum
 Ire vagum, & tutas inuestigare latebras
 Incassum, dirumq; volentem euadere fatum.
 Nectibi leta magis Caesar fuit, omnia namq;
 Vt tibi subiecit terrarum regna, repente
 In tua ciuiles armauit pectora dextras.
 Et quanquam aduersi venisset epistola casus
 Nuncia, nil tanto tamen in discrimine iuuit:
 Namq; tuam mentem in vinculis fortuna tenebat.
 Prætereo quòd te nantem videre marina
 Numina, quòd captum pelagi tenuêrelatrones.
 Fullit mille modis homines, audacia cum vult
 Corda facit, gelida cum vult formidine lentas.
 Fraude potens magica sensus circumuenit omnes,
 Mille veneficijs agitât præcordia, mille
 Lumina præstigijs, falsis mille artibus aures
 Fascinat, irretitq; homines, vt aranea muscas.
 Vltorem picea tremefecit imagine Brutum,
 Nec genius fuit ille, fuit fortuna duobus
 Cæsarea mortis focijs quæ triste ferebat
 Augurium, sinem infauitum, mortemq; cruentam.
 Aequorei falsa veniens in imagine monstri
 Attæis occurrit equis, & in aspera tesqua
 Littoris excusso currum rectore volantem
 Compulit incestus sceleri famulata nefanda.
 Pugnaturo ensem Turno quem ferre solebat

Inuida

DE FORTVNA GONZAGÆ.

188.

Inuidi subduxit, fragilemq; subintulit ensem,
 Qui duo conflictu primo se in fragmina soluit.
 Te verò Painure volens detrudere puppi,
 Et dare præcipitem, vigilantia lumina b'ando
 Paulatim inuasit somno, quem sæpè reluctans
 Cum iam viisses, missis ad lumina lymphis,
 Indignata manum iniecit, traxitq; sub vndas.
 Sic vi, fraude, dolo facit omnia, & omnia versat
 Pro arbitrio, ridens hominum studia atq; labores.
 Nos quoq; tempestas ista, ô Ptolemæ, r. degit
 In luctum, in lachrymas, longa in suspiria, quando
 Aegidius frater nobis cum principe raptus
 Ante diem, missus princeps in vincula, frater
 In tumultum, datus in prædam furialibus armis.
 Damnum vtrunq; ingens, & longo tempore flendum.
 Spes reditus quædam nobis medicina videtur
 Principis in casu, sed tu, suauissime frater,
 Amplius ad superas non es reuocabilis auras,
 O iuuenis miserande, domus, dum vita manebat
 Grande decus nostræ, quàm te fortuna repente
 Sustulit ex oculis, & funere merfit acerbo.
 Te mea sperabam visurum funera, quando
 Tu validus, longo titubans ego tempore, quando
 Id tua poscebat probitas, sinceraq; virtus
 Digna coli, tibi quæ dominum placabat & urbem,
 Ne tum nos studijs & amore & sanguine iunctos.
 Id quoq; non paruo nobis mærore dolendum est,
 Quòd te cum multa Gallorum plebe iacentem

aaa 4

Iamq;

Iam. simul fossa in campis tellure sepultum
Cernere non licuit, patrioq; inferre sepulchro.
Sed quid opus querulis amittere vocibus horas?
Aeternum Germane vale, tua semper imago
Mentibus in nostris, tua dulcia nomina uiuent.

Rursus ad inceptos redeant vestigia cursus.
Non promittat opem cuiquam prudentia rerum,
Pendit eam fortuna minus quam fulmina summos
In metis apices, & in altis montibus ornos.
Acre quid ingenium Cicerō tibi profuit? Argo
Quid centum circa ora oculi? Deleuit utrunq;
Sors aduersa decus, magnorum oblita virorum,
Et decus & meritum. Quid enim meruere Catonis
Innocui manes? & qui cecidere sub armis
Tot Fabij? Quid passa suam Lucretia dextram?
Aspice victorem Libyæ cui nomina fecit
Aphrica Sciapiaden magnum, quo iustior alter
Non fuit Aeneæ longæua in stirpe nepotum,
Hunc patriæ pietas, hunc bellica gloria tantum
Prædicat, ut fines magni pertransseat orbis
Fama volans, & mille manens in secula nomen.
Causa latet curnam tantas exercuit iras
In talem fortuna virum, quem tota vocabat
Roma patrem, quæ plebs quoddam quasi numen habebat.
Sed quid opus multis? visa est fortuna moleste
Id quoq; ferre, solent ciues odisse tyranni,
Quos plebeius honor nimis affectatus adorat.
Ergo volens occulte hominem vexare, malumq;

Disimulare animum, pedetentim incendia quadam
Excitat, inuidiam conflat, consurgere voces
Curat inurbanas, atq; inciuilia verba.
Res deuenit eò, patrias ut linqueret arces
Rus abiens, atq; ingrata præponeret vrbi
Exilium, turbam & vanos pertæsus honores.
Sunt qui sydereis tribuant hæc omnia fati,
Ast ego fortuna, seu sit Deus ipse, vel altra
Est virtus homini cuius incognita quadam,
Inferior subiecta Deo, cui cesserit ipse
Tale ministerium, tantiq; negocia regni.
Quicquid agit, iuste fieri concedere fas est.
Sed cur, scire nefas, præceps cohibere necesse est
Iudicium, Deus hunc tali regit ordine mundum.
Personas hominum nescit, sine lege superbos
Atq; humiles cilio petulans domat imperioso.
Inuenies vnum toto qui vixerit æuo
Liber ab aduersis Samiæ telluris alumnum
Ac dominum, tanquam illius fortuna fuisset
Immemor: at vita supremo in margine totum
Accepit, plenoq; hausit cratere venenum.
Annibalem victa meditantem ingentia Roma,
Ne patrio saltem posset gaudere sepulchro,
Transtulit à Libycis Afiana ad littora campis.
Rex Macedum populos victor penetravit ad omnes.
Dum sors blanda fuit. Postquam ora minantia vertit
Heu miser in medijs moriens euauit annis.
Hæctora, Peliden, Laërtiaden, Priamumq;

Prætereo, quos ut libuit fortuna rotavit.
 Herculis occurrit furor & miserabile bustum,
 Totâq; perpetuis attrita laboribus atas,
 Euristhei durum imperium quod adire coëgit
 Tot longas heroa vias, tot voluere casus.
 Nec solum fortunam homines patiuntur, in vrbes
 Ius habet, in leges, in regna, in templa, deosq;
 Religio vetus interijt, quæ floruit olim
 Tam longè latèq; patens, sunt irrita Mosis
 Atq; Numæ consulta, Solon silet atq; Lycurgus,
 Cùm florere videt populos, regna, oppida, tanquam
 Inuideat rebus lætis, vel succitat arma
 Bellica, vel terra motus, vel fulmina cælo
 Elicit, videntes etiam cit ab æquore fluctus
 In terras, vastoq; tegit sub gurgite campos.
 Dic, quo nunc sit Troia loco, quo celsa Corinthus,
 Adria, Carthago, Babylonq; Numantia, Thebe?
 Sicut spargit hyems niuibus iuga Norica & alpes
 Teutonicas genus vnde trahunt & Rhenus & Ister,
 Sic fortuna malis euentibus omnia terræ,
 Omnia regna maris, nec habet quod transeat ista
 Tempus hyems, niuibus, ventis & grandine semper
 Mortales miseros æterna in sæcula vexat.
 Nec tamen inficias icrim prudenter agendum
 Semper, & in rebus curam studiumq; valere,
 Cùm fortuna suo terrena nego: ia cursu
 Ire sinit, sed cùm pulso clauum ipsa magistro
 Prændit, & in scopulos tendit, de mercibus actum est,

Nil

Nil opus est Tiphys arte tua, de remige & armis.
 Propterea quisquis putat infortunia nostro
 Ex errore sequi semper, mortalia nescit.
 Tum sapimus, cùm iam venère pericula, nemo
 Antè, repentino properant discrimina cursu,
 Et cùm cauta minus mens est humana, subintrant
 Fulminis in morem, quod non discernitur antè,
 Quàm feriat, iacit ardentes fortuna sagittas.
 Quare ergò culpandus erit qui rebus agendis
 Deditus interdum casus incurrit acerbos:
 Nauta igitur damnandus erit, qui dum mare sulcat
 Turbine ventorum, rapidoq; affligitur æstu:
 Qui sapiunt, tales potius miserantur & optant
 Incolumes, & opem ferrent, si ferre sinantur.
 Ac veluti subitis est tempestatibus æquor
 Subiectum, dubijs sic grandia casibus orsa.
 Qualia erant, Franciscæ decus Gonzaga Latinum,
 Quæ dum te infelix rapuit fortuna, gerebas,
 Sitoties victor, si post tot fortia Martis
 Facta semel caperis, quanquam tibi triste & amarum,
 Non est turpe tamen, nam quæ communia magnis
 Sunt Ducibus perferre Ducem neq; turpeputari,
 Nec dici d iusto debet censore pudendum.
 Contemplare alijs quid bellatoribus olim
 Asciderit, variosq; hominum circumspice casus.
 Romulidum princeps qui te Gallene recepit
 In regni socium, Per sarum à principe captus
 Vixit in ærumnis, senuitq; in carcere longo.

Acta-

BAPTISTÆ MANTVANI

Aemathia regem ludit fortuna Philippum,
 Cum sua tam pinguem cupiens in retia rhombum
 Mittere, subridens dixit, si viuere longum
 Est animus, cautè incedens ne incurre quadrigam.
 Pyrrhe Duces inter primos numerate videris
 Non cauisse tibi, quantum prudentia regis
 Debit, hoc infert vulnus temeraria fama
 Turba tua, casum studijs quæ illudere nostris
 Nescit, & euentum quem vult dare rebus agendis.
 Quid te Cyre loquar, veterum fortissime regum,
 Quos habuit Persis? virtus tua cognita Graijs,
 Cognita Romanis, nec habet tua gloria finem.
 Te tamen incautum fecit fortuna putari
 Cum Scythicos inter vicit te fœmina montes.
 Regulus à Pœnis captus, Romamq; reuersus,
 Sic illum fortuna tulit, cum viuere posset
 Noluit, & Libycas redijt moriturus ad oras.
 A patre Pompeij victus, Romamq; triumpho
 Ductus in insigni gemuit sua tristitia fata
 Ventidius, paruo domuit post tempore Parthos,
 Atq; triumphali subijt Capivolia curru.
 Sic variat fortuna vices, premit alta, leuatq;
 Infima, & instabili mortalia ventilat orbe.
 Ad noua deuenio nostris vicina diebus
 Tempora, Turchorum princeps Mahometicus Ildris
 Arma ferens contra Scythicam Mauortia gentem
 Incidit in casses, caueisq; inclusus abentis
 Admiranda dedit populis spectacula, Partibi,

Arma-

DE FORTVNA GONZAGÆ.

191

Armeni, Medi, Assyrij, quacunq; mouebant
 Victores sua castra Scythæ, videre tyrannum
 Squallentem in clatris atq; in pœdore sepultum.
 Nec minus infelix natus fuit, vîq; parenti
 In regno, sic in rebus successit acerbis,
 Pharsalia cum se victorem crederet, eius
 Insidijs gentis deceptus & arte Pelasga
 Præda fuit miseris ad regia colla catenis.
 Hic quoq; qui tanto Paduam molimine cingit
 Vt cinctam à magno memorant Agamemnone Troiam
 Vir populis pietate pater, vir maximus armis,
 Romanus Cæsar Belgarum indagine quondam
 (Cognita res vulgo est!) captus virtute paterna
 Vix potuit tandem vinclis, vix carcere solui.
 Te quoq; qui tanta cum maiestate gubernas
 Insubres, Ligures, Gallos animose Loise
 Iuuenit fortuna domi, laqueosq; tetendit,
 Afflixitq; diu, tecum mox fœdere facto
 Faut, & indulgit tantum telluris & vnde.
 Sunt quibus est inimica semel fortuna, subinde
 Lata fit, & rursum magnos indulget honores.
 Transit ad ærumnas à fascibus atq; triumphis.
 Exul & extorris Marius, speratq; reuerti
 Kursus ad antiquas cælo aspirante secures,
 Et redijt, sicut pæro portenderat olim
 Nidus & inuenti sepiem super arbore pulli.
 Alter Otho dum bella gerit de Cæsare factus
 Mancipium venale fuit, sed tempore paruo

Rursus

Rurſus ad imperium Romanaꝫ regna rediuit.
Tot caſus numerare piget, tot teſtibus vt
In rebus minimè ambiguis, damnabile propter
Iudicium quorundam hominũ, qui inceſſere pergunt,
Quos niti virtute vident, & ſurgerẽ in altum.

Non tamen Alſonſi fortunam & fata ſilebo,
Ipſe Pyrenæis Tyrrenum nauibus aquor
Dum premeret Campana petens, Regumꝫ Ducumꝫ
Agmine ſtipatus magno ſibi debita regna,
Vt ſubita in prædam datus eſt Genuenſibus armis.
Ductus ad Inſubres, (nam tunc Inſubria habebat
Imperium Ligurum) magnis cum Heroibus, illam
Fortunam tulit aquo animo, ſed cruda Philippus
Inſubrum Ductor regum infortunia fleuit,
Continuoꝫ vt rex ſolo contentus honore
Non vt Pelides qui vendidit Hectora patri
Corruptus lucro, reges & murice & auro
Donatos ſua collachrymans in regna remiſit.
O diuinum hominem quis te laudauerit vnquam
Vt tua laudari debet clementia? certè
Illud opus cæleſte fuit. Tu gloria ſæcli
Non moritura tui, facinus narrabitur iſtud
Dum vaga perpetuo lucebunt ſydera cælo,
Per genus omne hominum, tu vera exempla dediſti
Regibus, vt memores viuant pietatis & aui.
Sic quoꝫ Pompeius quondam Tigrane ſubactò
Mente agitans quid ſit ſubitò deſcendere regem,
Qui ſolitus dominari alijs mortalibus, ima

Vſꝫ ad victoris vultu veſtigia prono
Condoluit, mentem pietas citò mitigat altam:
Vili animo nulli eſt pietas, crudeſcit in horas
Amplius, & cilio victis inſultat atroci.
At Deus ad veniam pronus placibilis ira eſt.
Regi igitur ſua regna dedit regalia verba
Adiiciens regali operi. nam talia fatuſ:
Res præclara quidem reges depellere regno,
Non præclara minus regnum dare. Dignius iſta
Vocẽ nihil, factò ni magnoſcentius iſto.
Cræſus apud Lydos dum ſeputat eſſe beatum
Perdidit imperium, rapidos proiectus in ignes
Non potuit ledi flammis, fortuna repente
Compreſſit ſubito fumoſa incendia nimbo.
Grande decus gentis conſul Naſica Latina
Captus ad Inarimen, & Punica vincula paſſus
Nauigat in Libyam, ſed mox de carceris vmbriſ
Venit ad amiſſos faſces primaſꝫ ſecures.
Obruor exemplis, rerum me copia vincit,
Cedam igitur volucris rediens ad littora curſu.
Cum fuero tecum paucis Gonzaga locutus,
Sorſtua non debet cenſeri aſperrima, quando
Non natos, non imperium, non abſtulit annos.
Sic Deus errori ſolitus ſuccurrere noſtro,
Quos amat emendat, ſcleriq; imponit habenas,
Quos odit peccare ſinit, neq; corrigit vnquam.
Adde quòd à multis hæc te fortuna pericliſ
Subtraxit, quæ Martis agunt mala tempora ſecum.

BAPTISTÆ MANTVANI

Necte ad barbaricas gentes, nec ad impia misit
 Regna Arabum, vel Persarum, vel Bactrianorum,
 Ductus apud Venetos opibus prudentia & armis
 Excelsum clarumq; genus, testatur origo
 Euganeos habuere patres, par regibus ipsis.
 Publica res gentis Venetæ, quæ tempore longo
 Præsidium fidei nostræ fuit, obijce forti
 Sustinuit Turcorum iras atq; aspera bella.
 Semper apud Venetos studium sapientiæ, & omnis
 In pretio doctrina fuit, superauit At benas
 Ingenijs, rebus gestis Lacedæmona & Argos.
 Vrbs præclara sequens prisca vestigia Romæ:
 At modò fortunam atrocem patiuntur & astra
 Impia, vt Aeneadæ quondam cum turbine tanto
 Hannibal exultans capiunda incumberet vrbi.
 Et quoniam tecum virosa absynthia potant,
 Facti humiles meliorem animum mentemq; benignam
 Accipient, miseri miseris mitescere discent,
 Quando aliter rigidi nequeant lentescere sensus.
 Interea summus seruat tua regna sacerdos,
 Seruat & armipotens Cæsar, tibi militat omnis
 Gallia, & in portu puppis tua nauigat, vxor
 Quæ tibi fido magis, quam Penelopea marito,
 Pignoraq; & fratres, sed quem Romana decorat
 Purpura præcipue, sacri pars magna senatus,
 Et tibi deuoti ciues tua cuncta gubernant
 Consensu vnanimi, populis corda ignea flagent,
 Atq; ardent saturare tuo sua lumina vultu,

Præfer-

DE FORTVNA GONZAGÆ.

193

Præsertimq; tuus qui te Ptolemæus adorat.
 Fortunam fer magno animo, quo tanta tulisti
 Inuitus foris atq; domi. Sic aspera vinctes
 Tempora, sic tandem ponet fortuna furorem.
 Ne dubita, sperata salus iam proxima, si non
 Assuerint homines, aderit tibi totus Olympus.
 Theseus Aegides procul ad Minoia regna
 Missus, vt informi fieret cæna impia tauro.
 Repperit effugium, monstris abiecta marinis
 Andromede, cum nec pelagus, nec terra salutem
 Mitteret, auxilium venisse per aëra fertur.
 Cum Trinia cultros esset passurus Orestes,
 Protinus agnouit fratrem germana sacerdos,
 Ipsa etiam fati olim deprensa malignis,
 Cum Zephyris iugulanda foret, sublata repente est
 Vt superum, gelidamq; volans tranauit ad Vrsam.

bbb

BAPTI-

BAPTISTAE MAN-
TVANI CARMELI,
TAE THEOLOGI,

IN ROBERTVM SEVERI-
natem, Panegyricum
Carmen:

AD CLARISSIMVM EQVITEM DOMI-
num Ludovicum Gonzalem Hispanum diui Ia-
cobi Gallici commendatarium
dignissimum.

SEVERI Veteres insignia fuit
Poeta
Maonij vsi fidibus, grandiq; cohibe-
no,
Et tenebris claram in lucem traxit
canendo.

Propterea magni tumulum miratus Achillis,
Pelleo genitore satus, dum moenia Troiae
Littore sigao, laceramq; iniiseret urbem,
O fortunatum iuuenem, cui carmine (dixit)
Meonio dici, tantoq; ad sidera cantu
Contigit extolli, fama; repellere mortem.

Sed tamen in sacros fors est minus aequa Poetas:

Nam

GARMEN PANEGYRICVM.

194

Nam dum magna canunt Heroum facta, putantur
Vana loqui, quia vulgus iners, & languida corda
Dum sublime nihil curant, & segnia ducunt
Ocia, virtutis durissima pectora nunquam
Comminus & fortes contrectauerunt lacertos.
Noctua phœbeum visu non sustinet orbem:
Hoc etiam Iouis armigero putat esse negatum:
Sic genus hoc exangue suis, quod viribus impar
Autumat. Herculeos excedere iudicat ausus.
Cedite degeneres animi, noctemq; subite
Tartaream: stygiq; lacus teterrima lustra:
Lumine qui tremulo claros non cernitis ignes,
Nec, quales habeat virtus, discernitis, alas.
Quis Lerna, Nemeaq; feram, saltusq; Molochi,
Quis domuit ceruā aëripedem? quis & abstulit angues
Vertice de Lycij montis, flammamq; Chimerae?
Et quis semiferis iuga dicitur hospita monstris
Oppressisse? fuit labor & solertia tanti.
Ampla quis ex vno confecit marmore tecta
Thraicio fundata solo: qua magna Perinthus
Ante fuit: priscum mutauit Heraclea nomen?
Ardua pyramidum quis culmina nubibus aequat?
Quis tantis Ephesum templis? quis turre Canopum
Lucifera? Libycas olim pressit quis arenas
Mole Iouis tanti? quis vicit Amazona fortem:
Quis Lapithas durosq; truci Lastrigonas ore?
Alpinum quis strauit iter? quis marmor aceto
Rupit, & aeternis canentia saxa pruinis?

bbb 2

Hac

Hæc facit assiduo sudans in puluere virtus.

Quattuor in magno rerum primordia mundo
 Secretis abstrusa locis ignotaq; regnant,
 Scilicet hæc, fatum, virtus, fortuna, Deusq;
 Iura Deo maiora manent, cui proxima virtus,
 Tertia sors fato, cui se fortuna ministram
 Exhibuit, flammis virtus durata geluq;
 Fortuam, fatumq; domat, dare sola triumphos
 Et leuibus vectare roris, intexere lauros
 Frontibus, & viridi raptum de cespite gramen
 Ipsa potest, fuluo lucentes are coronas
 Signaq; partitur naualibus ardua rostris,
 Et faciles myrtos exanguis præmia belli.

Hæc monstrare volens sua quanta potentia saculi
 Plurima præteritis hominum sublimia fecit
 Pectora, sed nostro non vsa minoribus æuo
 Viribus illustrem belli pacisq; Robertum
 Protulit officijs, seseq; effudit in illum.
 Ipse caput sacrum totamq; simillimus illi
 Corporis effigiem, casu si pingat Apelles
 Insignem clarumq; ducem voluisse Robertum
 Fingere, & exemplar ductum credetur ab illo.
 Cerne virum, viden' excelsæ quæ gloria fronti,
 Quis capiti decor in cano? quæ gratia vestit
 Lumina, maturo quid maiestatis in ore
 Fulgeat? extantes humeros pectusq; lenatum
 Leniter, & setosa thoris porrectaq; cerne
 Brachia neruorum solida compage ligari.

Præscia venturi iussuq; excita Tonantis,
 Tale duci natura decus largita futuro est.

Quàm benecristata recumbant sub casside crines,
 Quàm bene sub torace sedent mauortia corda?
 Non erata grauat viridem lorica senectam,
 Non validam grauis hasta manum, non ilia fulgens
 Ensis, & horrificum spargens romphaa nitorem.
 Cum rutilare truces conos, adamantaq; summo
 Vertice vibrantes latè diffundere flammæ
 Aduersæ videre acies, trepidare videres
 Corda manuq; virum, tremulaq; in stapede plantas
 Stare loco nescire, ducis præsentia tanti est.
 Sicut vbi Libya per inhospita rura leonem
 Iratum videre fera, si fidere cursu,
 Si tentare fugam nequeunt, ante illius ora
 Deposita ceruice iacent, regemq; fatentur.
 Nec semel aut vno tantum fuit agnita virtus
 Ista loco, procul Europam discurrit in omnem.
 Qua premit aëreas Gallis in finibus alpes
 Hiberno Cynosura gelu, qua murmurat æquor
 Hadriacum, qua rura Lygur saxosa colonus
 Exercet, mitesq; legit de collibus vuas,
 Tyrrheno Siculoq; madent vbi littora fluctu,
 Facta ducis celebremq; sonant ora omnia famam.

Quid referam virides annos? cum venit in arma
 Penè puer, patrum mores, & fortia semper
 Signa sequens: teneras prima lanugine malas
 Claudere fulgenti galea tum caput, & armos

Delicijs rigido positis circumdare ferro.
 Sicut Marmarici soboles primæua Leonis,
 Iam pendente iuba, curus ubi fortior ætas
 Vnguibus & validis armauit dentibus ora
 Stare nequit, cursuq; feras, saltuq; fatigat.
 Sic puer vt flagrans Picena per oppida fulmen
 Transijt, & celeri fregit tot mœnia Marte.
 Non maiora tulit virtutis signa futura
 Scipio, cum pauidis tranans pro ciuibus æquor
 Attulit in Libyam strages & funera gentem.
 Quid repetam victis antiqua pericula Boys?
 Scit Derdon Tanarusq; furens, Tanaroq; propinquans
 Eridanus, nec non Insubris flumina Lambri.

Quid, cum vix secum rapuit sua signa Iacobus
 Aufugiens? erat ille tamen non segnis, & artem
 Palladium doctus, sumptaq; acerrimus hasta.
 Non Marius Cimbrum maiori clade furentem,
 Nec Marathon fudit maiori turbine Persas.
 Milciades quando subitis congressibus hostem
 Fregit, & ingentem sepeliuit sanguine campum.
 Adde Fluentinis pugnam pro ciuibus: adde
 Flaminiū (poterit meminisse Bononia) Martem,
 Ipse quoq; à Gallis magnos sortitus honores,
 Militiam sub rege diu, tractauit & arma.
 Quis canat assumptos olim pro rege labores,
 Quem modò fata premunt? quis Parthenopæa per arua
 Flagrantes referat pugnas? mille oppida, mille
 Terruit excelsis positas in montibus arces.

Postquam

Postquam sydereo moriens Alfonso O'lympo
 Clauit, & magno cælum repetiuit honore:
 Arnus & Alpha meminerunt humida Pise
 Mœnia cum patrio missus de littore miles
 Dauidus in Tuscos magno ruit agmine campos.
 Scit quibus immensum traiecit pontibus amnem
 Luna vetus: qualesq; dedit tuba martia cantus.

Scit veteris Luna tractus Nymphæq; marine.
 Cum ducis Anguigeri Stygio caput abdidit orco
 Vltimi mors acta manu, cum plurima creuit
 Seditio, fortuna grauem meditata Roberto
 Perniciem, virtute nouos abigente tumultus,
 Et fraudes retegente Deo delusa retraxit
 Lora dolens, gemuitq; dolos exire latentes.
 Bis patriæ laetæ opem, bis pulsus iniquo
 Sydere, virtuti saltem satis vndiq; factum est.
 Semper habet ventos placidum, quibus exiit æquor
 Aeolus, & nautis cursus fortuna secundos
 Inuidet, & crebrum, ferit alta Ceraunia fulmen.
 Sed magis excelsa patuit solertia mentis,
 Cum seruile iugum Genæ contriuit, & urbem
 Egregiam Lygurum terra pelagoq; potentem
 In pacem antiquam libertatemq; reduxit,
 Quam tamen ante graui patriæ subiecerat astu.
 Hoc orbis miratur opus, superare videtur
 Id facinus tam grande fidem, sed vidimus ipsi:
 Nec tantum liuor potis est abscondere lumen.
 Classica, & armorum strepitus & cornua rauco

bbb 4 Irritata

Irritata sono contortaq; sulphure saxa
 Audière procul Cyrene, Sardoaq; tellus.
 Sicut vbi Augustus celsa sub Leucade victor
 Agmina disiecit Phario crepitantia sistro.

Non animis tantum Fabios valuisse trecentos,
 Qui patria vallum sese fecere, suoq;
 Corpore clauserunt aditus hostilibus armis
 Crediderim, nec te combusto Scauola trunco.
 Cum furor Ausoniam nuper Mauortius omnem
 Subuertisset, opes Veneta fessumq; lababat
 Imperium, vires Italia concordibus armis
 In Venetum magnos simul exciùere tumultus.

Arma viros fractasq; Padus sub gurgitelato
 Voluit adhuc classes, & adhuc tinnitibus aures
 Ferrariae tantis resonant; calcata paludum
 Stagna quibus vix ante fuit via piscibus, altos
 Sub quibus irato nabat Padus equore: pontes
 Nec laudare satis possum, nec credere quenquam
 Posse reor, nisi qui tantis interfuit ausis.
 Non melius Rhenum Caesar Rhodanumq; sonantem
 Edomuit, rapidum non sic Augustus Araxem
 Ferre iugum docuit, ripisq; adiungere ripas.
 Heu quantos luctus illis quot sæna diebus
 Funera sollicita rapto pro pignorematres
 Accepère. Ferunt Athesim per rura cruentum
 Ipse diu ripis toto mærentibus anno.
 Ipse etiam vitreis qui pascua diuidit vndis,
 Mintius accepta variavit cade colorem,

Sanguineumq; bibit mixtocum puluere rorem.
 Solus Martis onus tanti furiasq; Robertus
 Sustinuit, solus tantos compescuit ignes.

Nec tantum Cocles, nec tantum Curtius vnquam,
 Moliri potuit, veteres sua secula laudent,
 Nostra suis etiam non sunt fraudanda trophæis.
 Hic quandoq; moras Fabij, quandoq; furorem
 Casareum simulans, vario stratagemate victor
 Italia sese ingenti præfecit honore,
 Communemq; hostes ipsi fecere magistrum
 Militiæ, nec eos puduit discedere ab armis,
 Et pacem petere, & palmam præbere Roberto.
 Credimus officijs olim longæua daturus
 Signa triumphalem Venetos ingentibus arcum.
 Nam penes hos viuit prisca virtutis imago,
 Et veteres æquant regnis crescentibus annos.
 At nunc Romanas arces, gentisq; Latina
 Regna, quibus quondam totus non obstitit orbis,
 Et violata sacri defendit iura senatus.

Vltorem hunc omnes, assertoremq; salutis
 Asciière sua, populi quos Brutia tellus,
 Quos Garganus alit, Marsi, fortesq; Sabini,
 Et Locri, quos, vt fama est, inuisa tyrannis
 Compulit indignam bellis, auertere sortem:
 Et Diomedæi ciues Dauniq; nepotes,
 Lucani, Calabriq; omnes, atq; Hernica saxa,
 Vno omnes clamore vocant, vnoq; Robertum
 Ore petunt, altis prærupta collibus arces

Auxilium vento explicitis insignibus orant.

Ipse per hostiles Latij modo fulminat agros,
Parthenopen Cumasq; petens, cataphracta sequuntur
Agmina, iam Clanium magnus iam pulsat Aetnas
Clangor, & ingenti trepidat Campania motu.
I decus Italia, tantoq; accinge labori,
Præteritisq; nouam meritis hanc adyce laudem,
Quam delere sequens annis labentibus ætas
Nulla queat, quæ cælo ipso scribatur & astris.
Parcetamen miseris, nec te fortuna superbum
Efficiat, casu virtus dominetur in omni.

Sed quibus antiqua laudis te heroibus æquem
Ausoniae custos & sæui gloria Martis
Nescio: nam paucos horum syncera coronat
Fama, vel unicolor probitas: sed crimine virtus
Multoties offensa cadit, mutatq; colorem
Virgineum, ceu cum terrenam Cynthia nubem
Intrat: & amisso perdit sua lumina Phæbo.
Cæsar vt edomito laudem feliciter orbe,
Sic meruit summum violata turpiter vrbe:
Dedecus, atq; fauis taxos iniecit amaras.
Adde, quod è magni templo Iouis impius aurum
Sustulit, & patrio maculauit sanguine dextram.
Tu verò patriam seruas, limenq; paternum
Exulibus reddis: quos non sententia legum,
Sed liuore furor tinctus fugat, Hercules instar
Ad commune bonum genitus. Tu templa Deumq;
Eximys oneras donis, labentia multò

Resti-

Restituis delubra situ, tua dextera nulla
Cædemadet: fuluumq; tibi non imperat aurum.

Annibali verò clades præconia nostræ
Magna ferunt, sed fæmineis, qui vicerat omnes,
Vincitur illecebris, partosq; offuscatur honores.
At tu blandicijs rigidum muliebribus ense,
Et celeres præponis equos, ignaua perosus
Ocia continuis robur sudoribus auge.
Sed neq; tu Libycam miti sub pectore claudis
Perfidiam. Tu namq; fidem, tu fœdera seruas.
Decolor Aemathij regis canit India nomen
Perpetuum, sensit celebrem Taprobana famam
Terra iacens noctes vbi sol facit igneus aquas:
Sed tamen ille graui quoties erat excitus ira,
Lata cruentabat turpi conuiuia cæde,
Atq; furens aliquem comitum mucrone petebat.
At tua tam grauibus non astuat ira procellis.
Nam subitos minata premit prudentia motus
Et cito sydæream spargit clementia frontem,
Vnus adest, cui te similem tua lactea virtus
Efficit, & nulli probitas obnoxia culpa
Scipio: qui tanto felix cognomine nunquam
Criminis illustres maculauit labe triumphos.
Fama facit vos vna pares, vos vnus honesti:
Iustitiæ vos vnus amor; par cura pudoris.
Vna gubernandi celebrat solertia Martis.
Adde, quod ille mori pauper, quam viuere auarus,
Maluit, abiectis opibus seruiuit honori.

Man-

Mancipium virtutis erat, quæ summa putatur,
Solaq; libertas, sunt vincula ferrea mores
Indomiti, mentesq; iugo scelus arcet iniquo.

Te quoq; Pompeio patriæ pietatis & æqui
Suadet honor conferre, vetat graue funeris omen.

Si te militia plures, & rebus agendis
Aequiparant prisca lectis annalibus aui
Religione parem tibi non offendimus vllum:

Tu mare, tu Siculus fluctus, & limen Aestæ,
Alcinoiq; domos, regnum Phaëcis Olysi,
Phœbæam tu naue Rhodon petis, atq; Cythera.
Carpathio pratenta mari, Perseaq; saxa,
Tristis vbi Andromede monstris obiecta marinis
Fleuit, & aquoreo Christi præsepia cursu
Quæris, vt horrendi videas caua saxa sepulchri.

Nec contentus eo Nilum, & Memphitica regna
Transis, & immites Arabum progressus ad oras
In iuga venisti longo Panchæa labore.

Cinnama per campos illic, & thura leguntur.
Illa niger Nabathæus arat felicia rura,
Et legit ex multa spirantes arbore succos.
Mox iter ad sancti prærupta cacumina Montis
Vertis, vbi duro stillantes marmore guttae,
Diuinum testantur opus, quia languida morbos
Membra fugant attacta graues, hinc virginis ingem
Gloria Cyprigenæ totum vulgatur in orbem.
Te maris & terræ fecere pericula sacrum,
Hoc iter iste, labor, summo te a scripsit Olympo:

Nec sinit hostiles in te sauire cateruas.
Quare age Romuleos dux fortunate penates,
Et Latias tutare domos, succurre tuorum
Casibus, & miseros Siculis à finibus audi.

Vt postquam domito florens victoria regno
Tereducem nobis dederit, cum laude triumphum
Accipiens curru venias inuectus & auro
Splendidus, & niueos videas sudare iugales
Axe sub aurato, sparsis candentibus alta
Circum colla iubis, gressusq; audere superbos:
Sed frenis parere tamen, legemq; magistri
Composito seruare gradu. Descendet ab alto
Limine solenni pompa plebisq; patrumq;
Cinctus, & albenti gradiens in veste sacerdos
Maximus, immenso magnum decus addet honori.
Nec Tarpea tibi rupes, sed summa petentur
Limina sydereo posuit quæ Roma tonantis
Clauigeroq; patri, ventis vbi cymba secundis
Nauigat in tutos spumosa per æquora portus.
Roma coronatos passim per compita funes
Ducet, & extenso claudet velamine cælum.
Per celebres aulae vias suspendet, & omnis
Vicus odorato latè spirabit amomo.
Tum tuba pacificos cantus, alternaq; reddet
Carmina partitis vicibus, tunc tibia dulces
Ad numeros inflabit ebur, totoq; sonabunt
Aethere plaudentes populi, sonus omnibus idem
Latitiæ confusus erit: ruet vndiq; magnum

Multisona pelagus turbæ, tibi gestiet omne
 Limen, & ex alto spectabunt culmine matres.
 In vultus conuersa tuos suspensa manebit
 Roma diu: talem prisca videre triumphum
 Paulus ubi antiquos Macedum populatus honores
 Alta catenatum tulit in capitolia regem.
 Sic, precor, has olim liceat mihi cernere pompas,
 Et cantare tuas maiori carmine laudes.

Nos tibi viuenti tantos debemus honores:
 Sed vite maiora manent te dona futura.
 Quæ dum flagranti cuperem cognoscere voto,
 Orassemq; diu superos, arisq; dedissem
 Candida cum gemitu lucentibus orgia flammis,
 Ipsa nec ambiguis tandem monstrata figuris,
 Et miro sunt visa modo. Dum Palladis humor
 Pasceret ardentem lychnum, suspensa tenebam
 Tu multam vigilans noctem vix lumina somno
 Aspergente graues lethæo flumine sensus.
 Sive sopor, seu mens excessu capta profundo
 Egerit hoc, tolli in magnam sum visus Olympi,
 Sublimemq; Dei patriam: quo nubila nostram
 Nulla ferunt noctem, cælesti lumine virgo
 Circumfusa caput sacrum, frontemq; serenam:
 Cui fulgens insigne rotæ, cui lucida nubes,
 Ex humeris prolapsa pedes currebat in imos:
 Multimodisq; fluens sinibus crispabat amictum,
 Qualem nulla potest hominum spolertia filo
 Texere, nec viuos imitans pictura colores

Fingere, dux erat ista mihi, duxitq; per orbes
 Aethereos, magni monstrans miracula mundi.
 Dum procul a terris, quantum se tollit in altum
 Pelion, aut magni vertex sublimis Olympi
 Per tenebras noctis, mediumq; per aëra nobis
 Esset iter: quædam pallenti corpore formæ
 Ora quibus succensa, leues in tergo pennæ,
 Vnguibus harpyis similes sine voce leuârunt
 Ingentes alas, rapidoq; abiëre volatu,
 Sicut cum magno pascentes agmine corui,
 Si subito venator adest, nigrantia tollunt
 Brachia, & extento fugiunt per inania collo.
 Territus heu quænam virgo teterrima dixi,
 Turmatim volitant tennes simulacra per auras:
 Hæc referens ibam lateri consertus & armo
 Virginis, vt pauidi latitant sub matribus agni,
 Cum truculenta feri vidëre lycæonis ora.
 Tum virgo: Duce me nulla formidine pectus
 Frigeat: hæc nostro fugiunt exterrita vultu
 Agmina. Sunt animi tristes, quos expulit olim
 Seditio primæua, tenent hanc aëris oram
 Perpetuo damnata gelu tenebrosaq; regna.
 Hæc loca sunt, ubi Vulcanum longæua vetustas
 Credidit arma Ioui, trisidumq; excudere fulmen.
 Hic Notus, hic Boreas habitant, hî horrida grandos:
 Hic sonat horrendum tonitru, nubesq; per atras,
 Fluctuat hinc nubes: hinc nix hyberna per alpes
 Expuitur: gelidoq; solum circundat amictu.

Pars terra vicina magis canente pruina:
 Et lachrymis vitrei roris stillantibus humet.
 Altior hic, per quem ferimus vestigia, tractus
 Aëris æthereæ sentit contagia flammæ,
 Ardescitq; magis stellis sorbentibus: istuc
 Exima tellure vapor sublatus ab igni
 Corripitur, variosq; facit splendere Cometas.
 Hic Bolides, longæq; trabes, Xiphiaq; Dociq;
 Hic pogon crinesq; micant, & Acontius ardor,
 Atq; alij, sicut diuersi vultibus ignes,
 Sic quoq; diuersa sortiti nomina voce.
 His Deus ingentes rerum prædicere motus
 Ven:urosq; solet terris portendere casus.
 Sicut præterito Calabros cum terruit anno
 Fulgur, & ignitis ardens mucronibus astrum:
 Mox proferre caput tanti cæpêret tumultus,
 Et teretes animare tubas, bellumq; per omnem
 Ausoniam, & Latium Tybris potare cruorem.
 Tunc ego: Per rapidos virgo mihi transitus ignes
 Esse potest impune, leues si corpora flammæ,
 Si terrena cremant? virgo rarissima dixit,
 Flamma nec exurit, nec dissipat ore tenebras,
 Ni congesta voret terrena pabula molis.
 At vbi siccato vires in corpore traxit,
 Vrit, & illustrem vestitur lumine vultum.
 Hæc ait, & celeri flammam tranare meatu
 Cæpimus: at postquam raros superauimus ignes,
 Constitit, & summo terras monstrauit ab axe,

Sic memorans: Campos humiles pontumq; liquentem,
 Despice conuerso regna ad mortalia vultu.
 Aspice quàm breuibus spacijs humana coegit
 Tecta Deus: terram pelagus penè occupat omnem,
 Aequorei spaciofa greges maioraq; longè
 Regna tenent: in claustra homines angusta redacti
 Tam magnos agitant, tam paruo in pectore fluctus.
 Illicita iacet, quàm si quis sanguine fuso
 Sortitur bene credit emi, peritura diebus
 Gloria venturis: Roma, quàm totus honorat
 Orbis, ad extremos nomen non transmeat ortus,
 Illis tot cædes hominum, tot funera campis,
 Tot lachrymæ, tot voce sonant suspiria tristi.
 Si genus humanum saperet, nec inertia tantum
 Illecebris captum vitæq; fugacibus annis
 Corpora curaret, labentia regna lutumq;
 Casurasq; habitare domos, & vile puderet
 Hospitium? quod cuncta sinu cæliq; marisq;
 Purgamenta legit, tristes vbi sydera casus.
 Assiduasq; pluunt infesto lumine mortes.
 Cerne ait, & raras intercurrentibus vndis
 Monstrabat terra maculas: & euntia circum
 Aequora, quæ multis supereminet vndiq; tellus
 Vrribus, in plures populos diuisa, genusq;
 Multimodum stygys etiam sub manibus, inquit,
 Esse domos, quæ cum nos aëre somnus opaco
 Sopit, habent Phæbi radios, passimq; per vrbes
 Exercent operas ciues, per rura coloni.

Nos illis homines tantum, quæ vidimus ipsi,
 Credimus esse locis, sed & hi qui tartara subter
 Arua colunt, vestras, inquit, sub fluctibus altis
 Nare putant terras: illis contraria certè,
 Sed non alta magis semper vestigia fertis:
 Nam neq; vos illis, illos neu credite vobis,
 Esse superpositos, spatij æqualibus ather
 Vndiq; circumferi immotis axibus astra.
 Nec pars vna iacens infra, pars altera supra.
 Vndiq; terra subest cælo, cælum vndiq; sursum.
 Aspice iam curuum Triuiæ superauimus orbem.
 Ipsa sub humenti modo fert vestigia cancro:
 Iam terras rorabit aquis, iam nebula coget.
 Vix ea finierat, subit ò conspeximus atram
 E pelago nubem tolli, mox frigidus aër
 Intonuit ventis, & tempestate sonora.
 Visa prius cæca latuit caligine tellus.
 Altius apprenso me præuia traxit amictu.
 Hic sonus, hic ingens moto concentus Olympo:
 Et procul audita mira dulcedine voces,
 Lætæq; suspensam rapuerunt carmina mentem:
 Tum mihi: Dux tolle arrectis os auribus: isto
 Perpetuum pæana Deo modulamine cælum
 Reddit: & æterna concordant sydera laude.
 Nullus ibi fato locus est tristive senectæ.
 Hoc cæleste melos annis mordacibus obstans
 Effugiat exangues rugas, hæc tanta voluptas
 Non subijt mentes hominum, non impulit aures.

Hi sunt æthereæ campi regionis, ad ortum
 Verte acies: clarosq; vide terræ immemor orbem.

Aspice, quàm claro graditur Cyllenius ore:
 Qui minor apparet vobis, iam surgit: & ipsum
 Iam Seres Indi q; vident. Quid lucidus (inquam)
 Ille nitet, cui se croceis aurora capillis
 Copulat, & tenui lustrat iam lumine terras?
 Quàm læto splendore micat, quàm grata venustas
 Ore sedet, tremulam dum spargit in æquora lucem.
 Emicat, & pulchro gaudet sub sydere pontus.
 Hæc Venus est (inquit mea dux) hæc flamma benignum
 Porrigit in terras clementi luce fauorem:
 Et nunc herbiferis rorem disseminat agris:
 Nunc aperit flores, depastaq; gramina campis
 Restituit: tenuesq; pluit per pascua nimbos.
 Cur fugit in Calpen (dixi) cur fluctibus altis
 Fertur ad Occasum pelagus, nec pellitur Euro?
 Luna vebit secum pelagus, respondit, & orbe
 Iam cedit ex alto, Latys iam iam occidet oris.
 Et remeare fretum, retroq; impellere magnam,
 Cum sonitu molem vndarum, spumamq; videbit
 Vorticibus ferri rapidis, & currere in ortum.
 Rarus enim pulsus claret iam nubibus aër,
 Lunaq; per claram diffundit lumina noctem.

Terminus hic tenebris, sterilem non altiùs vmbra
 Terra leuat, nigros circumfert pallida vultus,
 Oraq; perpetuo refugit titania gyro.
 Hi Et modò sub pedibus suprema cacumina nostris

Erigit, & medio terras nox humida cursu
 Iam tenet: roos surgens aurora colonos
 Excitat, & lucem cantu prænunciat ales.
 Hesperij cænas ineunt, ipsiq; Britanni
 Pinguibus incipiunt hylares accumbere mensis:
 Aspice quam lato Sol circumplectitur ore
 Oceanum, terræq; solum fugit vndiq; lato
 Margine, sed primos iam latior exit ad ortus.
 Qui mundi nesciret opus, succensa putaret
 Aequora, & ingenti neptunum ardere camino:
 Lumen ab Occasum sensim submittit in Ortum
 Auroram, Veneremq; sequens. Quæ incendia dixi
 Tanta procul video flammis ardere cruentis?
 Ille (inquit) Mars est astrum crudele nocensq;
 Terrigenis semper morbos & bella minatur.
 Ille per Ausoniam bellis ardentibus omnem
 Scuit, & indomito ciet vndiq; bello furore.
 Quod nisi nos diui, quibus hæc mortalia credit
 Regna Pater, ferremus opem, dudum Italatellus
 Heu misera cedis grandes ploraret aceruos.

Sed mihi magna mei cura est studiumq; Roberti:
 Quotidie bellis illi comes omnibus adsum,
 Et cui non possum vulnus prohibere, salutem
 Restituo: Deus ista mea dat munera cura,
 Et modo mortali furiosa per agmina vultu
 Nunc nebulis inclusa feror, duco atq; reduco
 Incolumem. Nuper Stygij de faucibus orci
 Illius egregiam sobolem, cui Martius ardor

Ignifera glandis malas traiecit & ora,
 Eripuis, medicasq; manus & pinguis oliui
 Pharmacon applicui, quod adhuc mea marmora sudat.
 Iam sua ligna Charon gaudens ex aquore nigro
 Appulerat ripe, contoq; innixus acerno
 Expectabat, hians miseram tristemq; rapinam.
 Suspice pacificos ignes, placidumq; nitorem,
 Iuppiter est, depone metus, affabile sydus,
 Et sacrum venerare iubar, fulmenq; trifidulum
 Neu metuas, alios clemens hic mitigat ignes.
 Quamuis tantus eat, tantoq; effulgeat ore,
 Si tamen accedas, placidis te colliget vlnis.
 Sed caue vulnificam falcem, sydusq; malignum,
 Quod pallere vides, tristiciq; albescere plumbo.
 Hic via sit, mæstiq; sonus ne sydera tangas.

Venimus in campos flammarum, vbi milibus aether
 Ardet, & obliquo fulgent animalia circo,
 In Boream conuersa caput. Quir sydera dixi
 Clara micant? quis tot cælum fulgoribus, implet?
 Dant ne vel accipiunt ignes aliunde coruscosc?
 Dixit ad hæc virgo: Cælis essentia simplex,
 Densior est ignis, flamma quoq; densior aer.
 Aëre Neptunus, æ. o. iacet infima fundo
 Terra, humiles sortita locos vbi densior orbis
 Sole repercusso splendor vibratur, & astrum
 Dicitur, at rari penetrantur lumine tractus:
 Non abeunt retrò radij, Quæ plurima iunctis
 Limitibus coeunt in eodem sydera lymbo,

Lacteus efficitur circus, qua lactea fingunt
 Vbera Iunonis tortos fluxisse per arcus.
 Prospice, iam toto Pontum Sol deserit orbe,
 Et cum Sole Caper recto se tramite tollens
 Surgit, & ex vndis cornu procul erigit altum.
 Ausonia iam prima dies, iam summa relucet
 Culmina Gargani iam lux discriminat agros.

Quis mouet hos orbes, virgo, quis temperat, inquam
 Tanta molis iter? campis ego semper ab imis
 Suspiciens, tanti motus cognoscere causas
 Iam pridem volui. Tales dedit illa loquelas:
 Aetherea mentes, qua corpora nulla, nec artus
 Accipiunt, magni iussu subiere Tonantis
 Munus id, à prima cum fluxit origine mundus.
 Cernis vbi Phæbus summum iam porrigit orbem?
 Perpetua sedes animis motricibus illic.
 Sed propera, niuei vident aurea cornua Tauri?
 Præcipiti sub fronte Hyades, à clune coruscant
 Pleiades verna. Nobis iam circulus alter
 Scanditur: hunc alius curuato limine cingit.
 Signifer: at nulla pingunt animalia formæ:
 Nec varios vsquam stellarum suscipit ignes.
 Lucet enim, glaciemq; refert, vitrumq; colore,
 Cristalli q; tenet nitidos cum nomine vultus.
 Hinc sua cælestes sumunt exordia motus.
 Hic alios secum magno molimine voluens
 Raptat, & in Boream lentis declinat ab Austro
 Passibus, & retrò sua per vestigia fertur.

Vltim

Vltima iam nobis regio flammantis Olympi
 Panditur, & summi monstrat se regia cæli.
 Suspice non Solis radios, non syderis ignes,
 sed totum flammis circumlambentibus orbem,
 Surgere in immensam tam vasta incendia lucem.
 Obstupui: sanguis venas, & anhelitus ora
 Deseruit, si tot, quot sunt modò sydera, cælo
 Conueniant soles, magno par lumen Olympo
 Non parient: tantum mortalia lumina contra
 Non potuere iubar tolli. Contagia, virgo,
 Corporea molis, dixit, tua pectora tardant,
 Et fragiles hebetant sensus, vbi liqueris artus,
 Non feret hæc ingens vllum tibi flamma pauorem.
 Pone mecus, aude tantos te inferre per ignes,
 Fide mihi, illa sum summo te culmine sistam.
 Hæc ait, & celsam subito me traxit in Arcem.
 Hic patet immensis regio latissima campis,
 Plusquam noster eat visus, si dicere fas est,
 Fine caret, tellus ipsi collata sepulcrum est:
 Et cæco spelunca sinu, quam lubricus humor,
 Et cænoza palus, diro contristet odore.
 Nil maius natura potest, dum conderet orbem,
 Hic regni caput, hic mundi Deus esse cacumen
 Instituit: spaciū fulgor per inane vagatur,
 Quantum non oculis, quantum nec mente videmus.
 Dux oculos defixa solo, paulumq; morata,
 Cerne, ait, agnosco magni vestigia Pauli.
 Hoc olim stetit ille loco, cum lumine captus

ccc 4

Depo-

Deposuit saeuum virus, squammamq; draconis
 Exiit: hac iter est ad nostri limina Regis.
 Accelera, latis illos procul aspice campis
 Innumeros hominum cœtus per florea prata,
 Ferre coronatas vario Diademate frontes:
 Et fulgere togas auro gemmisq; coruscas
 Scintillare manus, hylariq; incedere vultu.
 Hi sunt purpurei reges, qui sacra Deumq;
 Præposuere opibus, quos detestanda libido
 Imperij non crudeles, non fecit auaros.
 Si tamen aut turpes maculas post fata tulere,
 Aut iniucundum terrena facis odorem,
 Sub Stygijs lauere vadis: nam flumina quinq;
 Has scelerum labes, & regna cathartica soluunt.
 Ille ferens mitem toto prior agmine vultum
 Imperij quondam partem Romanaq; regna
 Viuus adhuc cœssit Christo, generiq; futuro.
 Propterea Deus hac illi latissima regna,
 Et toto maiora solo concessit, & ipsum
 Regibus his præfecit: eunt spaciota per arua
 Maxima, cum dulci miscentes gaudia risu.
 Ecce gradus in nos omnes & lumina vertunt.
 Accelerant, tantos vnquam non vidit honores
 Roma potens: Vident ad leuam, qui lumine claro
 Regales præfert animos? hic Parthenopeus,
 Nuper tanario veniens Alphonsus ab orco,
 Magnanima saluete animas, saluete magistri
 Bellorum quondam, quos & terrenus honorat

Orbi

Orbis adhuc, tanta nemeo præstare corona
 Obsequio quicquam potero? sermonibus istis
 Compellauit eos virgo. Tum Parthenopeus
 Curuato cum fronte genu, sic ora resoluit:
 Aetherei splendor rutilans & magna senatus
 Gloria cœlestis patria, qualimen emisti
 sanguine, cui digitos Deus & caput obligat auro,
 Cui viuens additus eram, parere parati
 Venimus, vt dignos meritis reddamus honores.
 Sed tamen hic nostros quisnam nouus aduena campos
 Tecum adiit? viuis ne patent empyrea regna?
 Tum sic orsa loqui virgo: Rex maxime quondam,
 Magnanimiq; sator regis, nisi noxia primus
 Mala parens fregisset, erant hæc peruia viuis
 Regna: sed infelix legem scelus attulit istam.
 Attamen omnipotens cui vult pater atria pandit,
 Nec leges aditus omnis clausere, nec ipsum
 Latorem vincere queunt. De limine pulchra
 Venimus Italia, magnos vbi sæua tumultus
 Arma parant, vexatq; tuos fors dura nepotes.
 Namq; tui proceres regni communibus armis
 Dum mutare iugum longoq; exire laborant
 seruitio, bello illustrem duxere Robertum
 Littore de Veneto: fors est incerta futuri.
 Sic mea dux: Heros animo non pertulit agro,
 Sed placido sic ore sonat. Nos aquora quondam
 Vertimus & miseris nimium vexauimus vrbes.
 Penituit, pœnaq; dedit: Pblegethonte sub alto

ccc 5

Artimus,

Arsumus, & longos ignem portauimus annos.
Scit qui vincitus erat lateri Franciscus eodem
Sfortia supplicio quoties plorauimus vna
Blandimenta, dolos, furias: & plurima vita
Crimina præterita, sed nos clementia patris
Atq; æuere preces, me nulla cupido
Sollicitat regni, tales cum corp ore curas
Exuimus certent ipsi videantq; nepotes
Quid leges & iura velint, ardentia manes
Expectant quos præcipites in tartara mittant,
Quos in vincla ferant, cui ferrea verbera possint
Intentare truci instantes crudeliter ore.
Viderit hæc cui flamma potest ea saua nocere.
O vtinam quantas regni mea pignora curas
Iustitia tantas habeant, tum firma manerent
Sceptra, nec in festo resonarent classica cantu.
Sed regni iactura minor, pietatis & æqui
Maxima, diuitias aufert & regna vetustas,
At virtus æterna manet, sequiturq; sepultos.
Bella gerant ipsi, vincant, quibus ætheris alti
Fauerit imperium, generi meliora rogabo
Fata meo, sortemq; ferant patientius omnem.
Sic ait, & comites nutu assensere loquenti.
Tum mea cesaream vertens in lumina frontem
Sfortia progenies, pacem, Franciscus, & arma
Doctus: & illustres inter virtutis alumnos
Inferior nulli, dixit: Cùm veneris illuc,
Quisquis es, ad nostrum qui tam fœliciter orbem

Raptus

Raptus es, insignem iubeas saluere Robertum:
Ille mei splendor generis, tantoq; nepote
Lator adhuc, vidi casus, vidi illius omnem
Fortunam miserans, sortem iam vicit acerbam:
Et potuit graubus fatis obsistere virtus.
Ille meos priscum non aspernatus amorem
Seruet, vt antè meis gereret cum strenuus arma
Auspicijs, dulces mecum dum viueret annos.
Viuat: & huc animi curas iam porrigat omnes.
Sic ait, & versis ibat iam passibus agmen.
Cumq; recedentem, coniecto lumine, turbam
Prosequor admirans, viden' hunc, cui plurima mento
Canicies, dixit virgo? Bizantia sceptrâ
Gessit, & immensas tulit in compendia leges:
Infini genus egregium, Theodosius illi
Iungitur, & dextro leuum latus applicat armos:
Qui sequitur, Traianus erat, quem traxit ab vndis
Tartareis magni Deus ad suspiria versus
Gregorij: tantum pietas seruataq; semper
Iura valent: hi quos hederis lauroq; virentes
Cernis Iudama signari pectora fronde
Godfridus, Caliphæ domitor, qui regna recepit
Vsurpata diu, Solymasq; ascendit in arces
Turbine cum magno. Veneti ducis inclyta proles,
Et sacer in tanto primos Adamurus honores
Agmine sortitus, nitidis Boëmundus in armis
Clarus adhuc: Vgo magnus, geminiq; Roberti:
Hi simul adiunctis coire in prælia castris,

Per

Per Nicomedis agros, opulentaq; regna Niceæ,
 Perq; Lycaonios adierunt Reblata campos,
 Reblata, quæ primos Petro concessit honores
 Antiochi, cum iam muros & nomen haberet.
 Cappadoces, Syriaq; domos, Sindona potentem
 Sub Christi misere iugum. Si vicerit hostem,
 Sceptraq; Parthenopes parere coegerit vrbi
 Romulcæ, longicum meta recurrit aui
 Hæc in regna feram tota cum prole Robertum,
 Diuorumq; choris addam, gaudebit, & alto
 Corde redundantem diffundet in ora voluptas
 Latitiam, cum se circum sua pignora cernet
 Ire per elysium, terras oblitus habebit
 Castra per æternas gradiens Heroïca laudes.
 Dixerat: his paucis ego longa silentia rupi:
 Pande mihi (nisi scire nefas) vbi Rector Olympi,
 Quosue lares habitare solet: nam credimus ipsum
 His altis errare locis, cælumq; tenere.
 Dux mea subridens, supra Deus, inquit, & infra
 Aethereos orbes habitat, sub Sole, sub Aura,
 Sub Tellure latet, sub dite, sub æquoris vnda.
 Omnia plena Deo: nam sicut tota per artus
 Corporeos mens vna subit, sic vnus in vna
 Mundi mole Deus, mundo tamen amplior ipso
 Tendit in immensum, nulloq; includitur arcu.
 Sphæra Deus viuens, centri tumor, occupat omnem
 Curuatura locum nescit, defluxit ab ipso
 Orbis, & in magno quicquid concluditur orbe.

Nec

Nec durare potest quicquam, nisi porrigat ipse
 Auxiliatricem clementi numine dextram.
 Vna tribus virtus, vnum tria numina numen,
 Hæc nouisse satis, debent arcana taceri.
 Iam Christi natalis adest, cœlestia magnos
 Agmina conuentus celebrant, discedere tempus.
 Tunc ego: Mene graues iterum descendere ab vmbra,
 Mene domos iterum luteas, iterumq; labores
 Ferre iubes? ah me tali ne deijce regno
 Dux mea, per superos oro, per magna Tonantis
 Sceptra, per hos liceat tecum mihi degere campos,
 Si mortis me dura vetant & ferrea iura,
 Quid moror? hi fragiles artus in frustra secentur.
 O decor, ô campi dulces, ô gloria cœli.
 Quid mirum, si ad regna minus terrena reuertî
 Fœlices anima cupiant. Dum talibus oro,
 In lacrymis nabant oculi, tepidoq; madebant
 Rore genæ, dulces prebant pectora flammæ.
 Et suavi mœrore labans vix agra ferebat
 Membra genu, voti q; diu flagrantibus arsi.
 Tum virgo, quid, si patriæ tibi tota paterent
 Atria cœlestis? vultu si numen aperto,
 Si solium Magni videas atq; ora Tonantis?
 Tetua regna vocant, iterum te terra reposcit.
 Hoc spoliū mortale lutum est, mortalia tondes
 Membra solo, facemq; suis cum sordibus istam
 Ante dabis tumulo, quàm cætera cernere possis,
 Et nostras habitare domos. Si pilibus, inquam,

Mæ

Me spoliem membris, iter hæc in regna patebit &
 Non (ait) ætherea, nisi quos, ex arce, vocamus,
 Huc veniunt. Heu me miserum, quem tristia (dixi)
 Fata vocant, iterum ventos patiemur & imbres
 Sollicitosq; dies, & lamentabilis aui
 Durius exilium, si me tam dulcibus oris
 Eijcitis, saltem liceat præcidere vitam:
 Mecum oculos pigrasq; manus, & inertia crura,
 Ferre sat est, hæc singultus, hæc ipsa relinquam
 Corda, meas istinc saltem ne excludite curas.
 Ibo igitur, totosq; dies in funere ducam.

Parce metu, dixit virgo, tibi proderit huius
 Lucis amor vidisse sinus, & limina Olympi,
 Te minus interea vitæ contagia lædent,
 Mortiferumq; scelus, nec te tua fata grauabunt.
 Et quoties me cunq; voles, non voce vocabis,
 Velle sat est, adero. Nosti quos ante fauores
 Præstiterim, post hæc magis experiere secundam.
 Hæc ait, & tenuem subito discessit in auram.
 Tunc sopor, aut aliud fuerit, quodcunq; soporis
 Ora ferens, grauibus mihi saucia pectora curis
 Liquit, & amissi damno tristabar Olympi:

Iam superest, vt te bellorum maxime ductor,
 Admoneam non esse tibi consortia tantæ
 Aspersionda domus, facilem tutamq; ministrat
 Hæc in regna viam pietas, & sacra nitenti
 Religio vestita fide, cultuq; frequenti
 Dona Deo diuisq; omnes congesta per aras.

Hoc

Hoc quoq; non nostritantum docuere priores,
 Qui Christi lauere suos in flumine crines,
 Verum etiam, qui vana sacris idola profanis,
 Et fragiles coluere deos. Post cimbrica bella
 Barbaricus templum spolijs, prædamq; recenti
 Struxit: & optato Marius sacrauit honori.

Bacchus vt æoos victor penetravit ad Indos
 Primitias prædæ superis, & magna dicauit
 Dona Ioui. Prisci frondes in templa ferebant.
 Primus hic & spolijs aras cumulauit & auro.
 Scypio, cui nomen deuicta Numantia fecit,
 Templa dedit superum patri: Marcellus eidem
 Gallorum ducis exnuuias: Agrippa superbis.
 Porticibus grandiq; deos testudine clausit.
 Innocuæ paci molem rex Flavius altam.
 Tullus ab Albanis rediens, Saturnia templa
 Condidit. at Scaurus Menti, post armâ Camillus
 Gallica delubrum Famæ. Sed maximus omnes
 Constantinus auos vicit: tot templa per urbem,
 Tot templis sacrauit opes, vasa aurea, gemmas,
 Signa, sacras vestes, castias & balsama cultris
 Marmoreis incisa, crocos, & cynamama ab orbe
 Væta peregrino. Sic te quem longa coronant
 Prælia, cui summam toties victoria laudem
 Præstitit, in superos gratum memoremq; Tonantis
 Esse decet. Sicut veteres iam laudibus aquas
 Militia: sic te facias pietate priorem.

BAPTI-

BAPTISTAE MAN- TVANI CARMELITAE THEOLOGI;

AD MAGNIFICVM COMITEM AN-
dream Bentiuolum sexdecim virum,
Somnium Roma-
num.

MAXIME iustitia cultor, qui clara
parentum
Facta nonis Vita meritis & honori-
bus auges:
Vos quibus est diuūm dono concessa
potestas

Felsinea gentis, patriaq; tenetis habenas,
Ambiguos rerum casus, artemq; dolosa
Sortis, & ingenium fallax deprendere fas est.
Ver non vna dies, non vna reducit hirundo,
Sic neq; solertes breuis experientia rerum
Fert animos: vigilans prudentia surgit ab vsu
Multiplici, sicut de mille coloribus Iris.
Hac sine nil tentare boni, nil vtile rector
Consultare potest, aquas prudentia leges
Et placida pacis, mores componit: & omnem
Militia Martisq; viam, parit ipsa triumphos.

Ipsa

SOMNIVM ROMANVM.

209

Ipsa gyganteas vires prostrauit: & altum
Demouit caput Solymo Dauida iacentem
Sustulit imperio, & regni decorauit honore.

Propterea à magno tantis Agamemnone curis
Nestor, ab Adrasto Vates, quem prodidit vxor,
Quaritur, in Pbrvgios astu cordatus Olysses
Plus potuit, quàm Marte ferox & viribus Ajax.
Euentus igitur rerum causaq; tueri,
Atq; vices varias, & cæca pericula sancti,
Est rectoris opus: quo se patriamq; salutem
Seruet, & ad fragilem veniat cum laude senectam.
Id meditans extrema ducem, quæ fata, Robertum,
Oppressere canam, trepidaq; horrentia noctis
Somnia lugubrem, quæ prædixere tumultum.
Taliter humanas Deus ad cælestia mentes
Contemplanda vocat, terramq; infestat, vt altum
Æthera quæramus, rationis carentia prono,
Quæ vultu pascuntur humum, mortalia supra
Nil sperare licet: nobis domus vltima cælum.
Nec minus est demens rerum, qui in vortice tanto
Vult requiem, quàm qui in medio putat equore portum.
Sed iam mœsta grauem referant insomnia casum.
Signa Molochi fugiens accensa Leonis,
Sub quibus occursum Triuie indignatus & vmbra,
Palluerat Titan, curru pulsabat anhelò
Virginis Icarie limen: versisq; redibat
Pronus in autumnum radijs, cum tristitia languor
Nescio quis mihi corda premens, & lumina toruis
ddd Nubi-

Nubibus inuoluens frontem contraxit opacam.
 Mæstus & ignorans causam mæroris, inierem
 Conabar reuocare iocis in gaudia sensum.
 Nulla erat ignoto præsens medicina dolori.
 Multa dies & multa dabant suspiria noctes.
 Quotidie absumptis crescebat viribus ardor
 Cordis, & obscuro vultum pallore iacentem
 Polluerat vapor egrediens Acherontis ab vnda,
 Lux ierat, nigrisq; aderat nox humida pennis.
 Membra toto posui curas vt somnus inanes
 Pelleret, & mentem requies compefceret agram.
 Turbida imaginibus surgunt in somnia diris:
 Concutiturq; graui gelidum formidine pectus.
 Territus exilio, noctemq; vmbra mq; silentem
 Horresco aspiciens: referansq; cubicula solus
 Egredior, memoriq; putans crudelia mente
 Somnia suspicio cælum flammâsq; micantes:
 Atq; malum nostros verti precor omen in hostes.
 Pallidus obscuro surgebat Iuppiter ore,
 Mæstâq; nec solitum referens aurora decorem,
 Per nymbose agram fundebat nubila lucem.
 Horrendumq; sonans dextra cum fulgure fulmen
 Intonuit subito, tempestatemq; fragosam
 Turbidus hiberno Borcas voluebat ab axe.
 Tunc audire virum voces, lituosq; tubasq;
 Armaq; & hinnitus acres sum visus equorum:
 Et graue fringenti murmur veniebat ab arcto.
 Attonitus quid tanta ferant portenta per auras

Duna

Dum reputo, curis iterum lenitoq; sopore
 Opprimor, & tepido cogor dare membra cubili,
 Procubui languens, & mox vt lumina textit
 Matutina quies, vmbra incedere tristes
 Aspicio, & quendam canis altoq; verendum
 Ore senem sese lateri coniungere nostro.
 Ardua frons sed tristis erat, miserandaq; mento
 Canicies, atro conspersi puluere crines.
 Crispataq; gena & visu caua lumina toruo.
 Qualia cum multas inter suspiria noctes
 Egerit, atq; diu somni contabuit expers
 Aeger habet, gelide nares, exanguia labra.
 Et facies squallore iacens, confecta q; turpi
 Ora situ, quales longi post carceris vmbra m
 Esse solent bello capti, vel tristia quales
 Cum gemitu veniunt natorum ad busta parentes:
 Ferreus ambibat lumbos atq; ardua thorax
 Pectora, delapsocingsbat eburnea ferro
 Armatum vagina latus: signata cruentis
 Ora notis, ambâq; manus & pectus anhelum.
 Talis erat, qualem Aeneas se maximus Hector
 Obtulit in somnis, patrios cum flamma penates
 Iam raperet, captamq; dolis iam cerneret urbem:
 Effigies Herois erat qui fortibus armis
 Inter mille viros pugnans post plurima tandem
 Funera: post cades hominum, dum cedere nescit:
 Dum renuit dare terga fuga, confossus iniquo
 Sydere procubuit super alta stragis acervos.

ddd a

Territus

BAPTISTÆ MANTVANI

Territus aspectu primo, tandemq̄ resumptis
 Viribus, O tanta, qui te sub imagine dixi
 Noctē refers, cœlone venis, an missus ab orco?
 Ille gemens tristi duxit suspiria voce.
 Atq̄, oculos misero attollens & brachia gestu,
 Ne trepida, dixit, Christi Maria q̄ sacerdos,
 Ille ego, quem tantis ornasti laudibus olim,
 Mœnia dum peterem cœlo Romana sinistro,
 Ille ego, qui viuens gessi tot bella Robertus,
 Inter equos, inter lituos nutritus & arma:
 Stirpe Scuerinas, crudam doctissimi artem
 Militiæ: & casus vadens animosus in omnes:
 Huc mea me virtus, huc me fortuna redegit.
 Magnanimi postquam ducis infœlicia fata,
 Talibus accepi dictis, exorta repente
 Corripuere animum rapidis incendia flammis.
 Et velut ardenti glacies cum liquitur igne
 In lachrymas fluxere oculi, pronumq̄ lacertis
 Complectens heroa pijs, ô maxime dixi
 Militiæ pater Ausoniæ, quem bella gerentem
 Barbara contremuit totis Germania campis.
 O veneti tutela soli, gentisq̄ Latine
 Præsidium commune, malis ne regna paterent
 Itala Barbaricis iterum, ne Rhenus & Ister
 Ausoniæ populentur opes, tua pectora vallum
 Inuictis fecisti animis, ô æterna tuorum
 Gloria, si mortale potest occumbere corpus,
 Immortale manet, venturaq̄ secula nomen

Vincet,

SOMNIUM ROMANVM.

251

Vincet, & accipient laudes post funera semper
 Incrementa tua. Nostris antiqua diebus
 Te duce surrexit virtus, ô clara potentum
 Sforceiadum soboles, auris vitalibus ergo
 Non frueris, nec viuis adhuc? cruor iste tuisine
 Fluxit, an alterius crudeli vulnere membris?
 Ausa ne barbarica gentis manus impia tantum?
 Ille ego sum, dixit, finem mea fata tulerunt:
 Et mens cœca prius de tristibus erut a claustris
 Iam videt æternam facta caligine lucem.
 Fata Dei consulta voco, non ætheris astra:
 Quæ quamuis aliquas habeant in corpora vires,
 Cuncta tamen Dominum, Moderatoremq̄ sequuntur.
 Et nihil attentant, si non videre Tonantem
 Assentire operi, nutuq̄ fauere secundo.
 Non secus, ac validis Harpe comprehensa lacertis
 Non aliò torquet, nisi quò manus egerit ictum.
 Tanta hominum generi impietas, tam noxia mens est,
 Vt cœlo dent iura Dei, quasi cymba per vndas
 Sponte sua scopulos fugiat sine lege magistri.
 Et quasi per campum voluat se biga patentem
 Automedontea gradiens sine verberè dextra.
 Præsidet, vt summa vigilans in puppe magister,
 Ostenditq̄ viam prora: sic solus ab alta
 Sede Deus tanta cursus & pondera molis
 Temperat, ex primæ motu vertiginis horæ:
 Ex horis nox atq̄ dies, ex nocte dieq̄
 Lunigenæ surgunt menses, ex mensibus anni:

ddd 3

Lustra

Lustra & olympiades nemoris denomine dicte :
 Et quæ centuplici volumuntur secula cursu :
 Chiliadesq; cadunt: quarum iam quinta recessit,
 Sexta citis vectata rotis per inane iugales
 Ad medium iam cogit iter, mundiq; senectam
 Ducit, & alterius vita prænunciat ortum.
 Hinc hominum Deus atates, hinc tempora rerum,
 Hinc spacia, hinc vitas animantium & fata gubernat.
 Ipse meos fregit, ne sim miser amplius, annos,
 Communemq; pijs fecit cum manibus oram:
 Elysium dixere olim, modò dicitis hortum.
 Sed vos ista latent. At cur, si lata recepit,
 Te regio (dixi) placidaq; in pace quiescis,
 Ad quam longa piæ mittunt suspiria mentes,
 Te modò lugentem misera sub imagine monstras ?
 Vt genus ostendam mortis, respondit: & ipsa
 Vulnera, quæ accepi, pugnans in Marte supremo.
 Sic quoq; post victos manes spoliataq; regna
 Dicit ab obscuro Christus remeavit averno.
 Namq; cicatrice manuum laterisq; cruenti
 Rettulit: vnde fides omnis titubantibus orta est.
 Tum sua membratim mæstus similisq; dolenti
 Vulnera detexit tepidum sudantia rorem.
 Vnum laua manus, qua flectere lora solebat,
 Sub iugulo thorax vnum perfossus, & vnum
 In subito martis facies asceperat ortu:
 Traiectumq; latus iaculo, traiectaq; terga
 Sulfureæ stridore pilæ, crurisq; sinistri

Truncus

Truncus iners, plumbiq; genu feruore cadusum.
 Sed grauius quo vocis iter præcluserat hasta:
 Hasta venenato penetrans caua guttura ferro.
 Dic age, dic, inquam, quando te numina latis
 Accipere locis reducem, licet omnia fari,
 Et casus audire tuos extremaq; fata ?

Quis furor armorum, quæ tanta licentia ferri
 Te rapuit? quæ te curæ tenuere cadentem ?

Cogimur ô Vates, inquit, parere: sed vrgent
 Auroram Titanis equi, teq; orgia poscunt
 Sole nouo, quibus applaudens letatur Olympus.
 Expediam paucis igitur. Vicina Tridento
 Castra sub alpinis rapidi trans fluminis amnem
 Verticibus, quæ curua sinu conuallis opaco
 Flectitur, & parue suspectat mania Petra
 Constiterant: verum obiectu, quia montis iniquo
 Vnda per angustas fauces & marmora labens
 Sæpius obstabat, nobis quoq; sæpius actio
 Ponte fuit sternenda via, & natura locorum
 Inquirenda prius, summisq; adeunda periculis
 Barbara gens, & castra solo metanda fideli.
 Vltimus ingenti rerum discrimine nobis
 Pons texendus erat, nouus explorator ad agros
 Quæritur hostiles, nostra ad tentoria lecti
 Conuenere duces (Italæ pudet edere gentis
 Dedecus) ex tanto Heroum mens agmine solus
 Lucius à patrijs laribus, qui nuper inermis
 Venerat, est ausus dubios inuadere casus.

ddd 4

Ipse

Ipse datos igitur comites hortatus & armis
 Strenuus assumptis iter est ingressus, & a. t. z
 Nocte senescentis tacito sub lumine Lunæ,
 Per latera abrupti scandens asperrima montis,
 Praterijt positam summis in coribus arcem,
 Subiectosq; iugo campos intrauit, & oram
 Dum legit, ecce procul velis lucentibus hostes
 Aëra de rupe volant, nox pallida crebro
 Lumine scintillat, resonant tonitrua glandes.
 Lucius immotis animis & pectore forti
 Obuius it, bifidoq; petens certamine turbam
 Edidit horrendam stragem, ripasq; sonantes
 Fluminis, & vallem Herculeo iam vicerat ausu.
 Cum procul audimus victricem classica cantum
 Edere, collapsas generi victoria mentes
 Extulit, extemplo irate vada nauibus vnda
 Rupe sub excelsa, infensiq; ante ora Bisegni
 Aggredior, irabibus quærnis, & robore secto
 Fit via, turmatim pedites equitumq; cateruæ
 Spumantes onerant fluctus, cymbasq; natantes.
 Et iam transmissis campis fatalibus amne,
 Conq; iteram voti compos adituq; reperto
 Letior, heu quoties videt fortuna, cauendum est
 Altius, ingentes voluebam pectore curas.

Iamq; Tridentinas arcis Rhenumq; putabam
 In Venetum misisse manus, nec vota fuissent
 Irrita, ni fors dira meum auersata laborem.
 Dum properant tranare acies, exercitus ante,

Quam

Quam simul hostiles totus penetrasset in oras:
 Compositum rupisset iter, disiecta furenti
 Vortice compages pontem submersit, & vnda
 Conuulsas rapuit per saxa immania puppes.
 Iamq; dies Phœbi radijs accensa calebat,
 Ardentiq; cauam conuallem accenderat astu.
 Hæc erat illa dies, sæui qua iussa tyranni
 Spreuit, & appositum vicit Laurentius ignem.
 Omine prostrata mentes & corda meorum
 Contremuere, vident ripis & flumine castra
 In partes diuisa duas, via nulla relicta est
 Subsidiis, via nulla fuga. Sic numina cœli,
 Sic superi voluistis. Eram de rebus agendis
 Ambiguus, volui retrò vestigia ferre,
 Contractisq; iterum pontem instaurare faselis.
 Mox noua cura subit, locus amne & montibus altis
 Tutus erat, solus gelida restabat ab arcto
 Faucibus angustis aditus: quem claudere fossa
 Præcipiti instituo, subitis ne incurfibus hostis
 Aduolet, & pauidotrepidant ne castra tumultu.
 Sed tentare nihil licet aduersantibus astris.
 Ecce procul nimbos & puluerulenta per auras
 Nubila conuolui aspicio, attonitumq; reuerti
 Præsidium, & ruptis incusodita relinqu
 Clausura viæ ordinibus, peditesq; relinquere Parmas,
 Perniciq; vagos dilabi ad flumina cursu.
 Quis pauor, exclamo, comites, quæ ignauia tantum
 Dedecus hoc infert? hodie vel vincite mecum,

ddd 5 Vel

Vel simul oppetite, & vita praeponite laudem.
 Non est mos Itali vobis dare terga, sed hostem
 Querere, & in pugnas animis praestantibus ire.
 Hic Marius paruo fortem molimine cimbrum
 Fudit, & ingenti praeda ditatus & auro
 Miles ad Aufonios Scythia tulit arma penates.
 State, quid ad rapidum morituri accurritis amnem?
 Non est cum superis bellum, mortalia contra
 Pectora mortales pugnant, hunc sapius hostem
 Vicimus, & nostra haec toties hausere cruorem
 Spicula barbaricum, tot milia misimus orco.
 Venimus ad Rheni fines, arcemq; Tridenti
 Cernimus, extremus labor hic, in limine semper
 Acrius est certamen: ubi est delimine pulsus
 Praesidium trepido domus exanimata pauore
 Considit, & cohibet dextras, & porrigit arma.

Sumite tela viri, mecumq; in bella redite.
 Hic animis opus est, fluuium superare vel hostem
 Cogimur, haec nobis est irremeabilis vnda,
 Hanc aciem penetrare leue est, ego primus in istud
 Agmen eam, sed vos animos firmate labantes.
 His excita velut Cauri spirantibus auris
 Fax accensa micat virtus, clypeisq; resumptis
 Se glomerant, referuntq; pedem, dant classica cantum
 Terribilem, contumq; manus complexa trabalem
 Tendere in occursum totis conatibus ardet.
 Iamq; Tridentinis ingens de rupibus agmen
 Euomitur, totisq; sonat Germania campis.

Quadrupedant instructae acies, absconditur omnis
 Campus, & obscuris caelum cum nubibus Auster
 Sibilat. Inspectant cuneos, alasq; bifrontes
 Instituunt, longoq; abeunt duo cornua tractu:
 Tergora tenfa crepant, tremulis hinniibus aer
 Clangit, & ignita volitant, vt fulmina glandes.
 Corda repentini terrent mortalia casus,
 Praesertim nouitate loci cum nescia turba,
 Quae sit iter nescit, positus cum se vndiq; claudi
 Autumat insidijs. Longo me hortantur amici
 Colloquio seruare animas, & parcere ferro.

Tunc ego, (seu fuerit caeci violentia fati,
 Seu virtus) Quid scemineis me obtunditis, inquam,
 Supplicis? didici nullo trepidare tumultu
 Martis & armorum, non sum fugiturus, abite,
 Quos horrere facit dura praesentia mortis.
 Hic hodie mihi vincendum, vel morte cadendum.
 Hic ubi dicta, ferox adeo certamen, & hostes
 Innumeros contra, paucis comitantibus, altum
 Cornipedem immitto, fragiles concursibus hasta
 Dissiliunt, volitantq; leues per inania trunci.
 Educli radiant tremulis splendoribus enses,
 Scintillant galea, crebris sonat ictibus arua.
 Vt cum dura salit crepitans per culmina grando.
 Iamq; manus & tela rubent, celer omnibus adsum
 Dux & miles, opem fessis atq; arma ministro,
 Huc illuc volans, vt pignore Tigris abacto,
 Et socios acuo verbis, ex aggere nostri

Trans Athesim clamore iuuant, atq; irrita mittunt
 Spicula in aduersum non peruenientia litus.
 Cunctantes in bella voco: sed segnia vindex
 Corda Deus nostris fecit, gelidumq; timorem
 Misit in Ausonias mentes, imisq; medullis
 Torpor inharebat, soliti superare fugantur
 Italiae, pauloq; meis qui hortatibus antè
 Retulerant gressum à flumio (mirabile visu.)
 Vincere cum possent, animas in flumine malunt
 Linquere, & ignavo pereunt in gurgite fato.

Excrucior. Coquit impatiens pudor iraq; pectus,
 Vix potui retrò paucos prece flectere longa,
 Cum quibus obijcior telis, iterumq; repello
 Teutonicos, & cade graui comescimus hostem.
 Deseror à socijs iterum, solusq; resisto,
 Vulneror, & iaculis acies me milibus vrget.
 Vix elapsus eram, medio cum in gurgite vidi
 Difficile impelli cymbam aduersantibus vndis,
 Et me sollicito nutu & clamore vocabat
 Portitor, atq; istis propior iam vocibus inquit.
 Dux miserande tuo nunquam sine milite vinces.
 Nonne vides? non est tuus hic exercitus, isti
 Auxilij, quorum fides, vilissima vulgi
 Congeries: non sunt soliti tot spicula ferre:
 Sed iactare cubos, pugnamq; laceffere pyrgo.
 Differ. & hac animosa tuis certamina, teq;
 Militibus serua. Tali me nauita pacto
 Sollicitat, fugiamq; grauis fata aspera pugnae

Supplicat: at paucos comites in Marte relinquit
 Turpe ratus, summis iterum me offerre periculis
 Est animo furor, & casus tentare supremos.
 Interea largus duplici de vulnere sanguis
 Ibat, & exhausta fugiunt cum sanguine vires.

Barbarus ex omni nostros ad flumina campo
 Compulerat, fatum duplex, & Martis, & vnda
 Nos premit. O comites (dixi) quò feruida virtus,
 Quò laudum discepsit amor? cur pectora tantos
 Concepere metus? & cur non vincere vultis?
 Nonne hostes quoties animis & fortibus armis
 Egimus, oppressi bello iacuerunt cruento?
 Vndiq; Barbarico rubet omnis funere campus.
 Nostrorum gladius paucos absumpsit, in vndis
 Imbelles misere animas, germanicus audet,
 Quam nostros trepidare videt, si vertimus ora:
 Si pauci comitantur, agam hos de margine turbam
 Precipitem. Dicitis equites animantur, & bastas
 Corripunt, galeisq; volant in praelia clausis.
 His adiutus equum stimulis in bella ferocem
 Sollicito, & qua dextra magis certamina feruent,
 Fulmineo cursu irrumpo, Germanica cedunt
 Agmina, caduntur magnis clamoribus hostes.
 Turba ruit, crescit strages miseranda virorum.
 Non aliter, quam cum falcem per gramina curuam
 Messor agit, positis trunca ceruicibus herba
 Procumbunt: alij pedibus calcantur equorum
 Cornipedum, super arma labant vestigia, praiceps

Fertur eques, figitq; truces in puluere conos.
 Sunt qui disrupto manibus fumantia ventre
 Intestina gerunt, quosdam dum vellere tentant
 Ossibus hærentes hastas nouus obruit ictus.
 Impulsu plebs multa ruit, sub mole cadentum
 Plurima turba perit, clauso nec anhelat hiatu.
 Pulueri lucem inuoluunt, & lumina nymbi.
 Attonitæ clamore aures, madet omne cruenta
 Cade solum, maculatq; fluens cruor arma manusq;.
 Arma armis collisacrepant, pelluntq;, trahuntq;
 Tela viri, sauit Mauros, & plurima mittit
 Ad miseræ lamenta nurus, & nuncia tristes
 Euerfura domos, desolatúra parentes.
 Ardet vt ingrediens tonsos Vulcanis in agros,
 Cum stipulas vorat arentes, Boreæq; inuatur
 Flatibus, & prono cum se vaga vertice flamma
 Porrigit, & multo depascitur arua fragore.
 Armigerum procul aspicio, cui Marte furenti
 Sanguineo, validaq; manu dura arma mouenti
 Barbara cornipedem calabrum perfoderat hasta:
 Ipse ibat pedes are grauis, feror ocyor aura:
 Compelloq; virum, & iubeo vestigia sistat.
 Dum loquor, hostis adest, & equo contorquet ab alto
 Telum in me frendens, meq; in certamina poscit.
 Congredior, capuloq; tenuis clamantis in ora
 Ensem adigo, vitamq; vomens cum sanguine corpus
 Pulsat humum, moriensq; cauo singultit hiatu.
 Quadrupedem morsu rodentem fræna superbo

Atq;

Atq; indignantem domino parere Latino,
 Magnanimo comiti trado, atq; insuper addo:
 Chære com es varijs mecum iactate periclis,
 Tempus adest fatale mihi, mea funera cerno,
 Nec mea differri possunt iam fata, debiscit
 Iam latus, & sanum strinxit præcordia vulnus.
 Sed neq; me mors ista grauat, sat viximus, ætas
 Nostra quater decimi transit consinia lustrali.
 Si misera paucos vitæ Deus adderet annos,
 Nontamen auferret mortem: necis omnibus æqua
 Conditio, & capulo semper vicina senectus.
 Adde, quod hic claro casus duce dignus, & inter
 Tela viro forti vitam deponere, pulchrum est.
 Nec cades me tanta inuuat, nec more ferarum
 Rimari cupio crudeli viscera dextra.
 Pellere vim vi iura sinunt, & vulnere vulnus.
 Ipse Deus, qui lora tenet vitæq; necisq;
 Viderit, an melius caput hoc seruare, vel hostem.
 Sed te per superos oro, longæuaq; nostri
 Iura sodalium nostras ex hostibus istis
 Reliquias auferre stude, patrioq; reconde
 Metumulo. His dictis iterum pugnare paramus.
 Ecce comes quondam meus & nutritus in armis
 Mecum Sfortiacis, conto traiectus acerno
 Protrahitur fugiente anima vultuq; supino,
 Sanguineum verso ducens in puluere sulcum.
 Lora trabo, & tristem casum miseratus amici,
 Alloquor exanimem: Fælix cui numina tantum

Pre-

Præstiterint, vt post valida facta inçlyta dextra
 Finit illustrem cita mors & splendida vitam.
 Fata ferant mihi funus idem muliebria pluma
 Membra decent, acres animi durataq; bello
 Corpora non opant, nisi factam vulnere mortem.
 Chare vale comes, ante diem, quam sydera claudant,
 Suspitor elysio tecum me in limine carnes.
 Sic effatus, agor pernici in prælia cursu.
 Edimus immensam stragem, nec ferrea nobis
 Tegmina, non dense possunt obstare cohortes.
 Et iam terga dabant hostes, gens barbara toto
 Cesserat ex vallis circo, cum ferrea leuam
 Glans ignita marum ferijt, mox altera tergum
 Perculit, elapsis sonipes iam liber habenis
 Ibat, & obscura sensim mihi lumina nocte
 Mors umbrabat, equus spumans, æstu atq; labore
 Victus, vbi prospexit aquas, se misit in amnem.
 Nec rectoris habens legem, procumbit in vndis.
 Et me semianimem sternit, sepelitq; sub alto
 Gurgite, post multos vitæ mortalis honores:
 Sic posui afflictos vi ferri & fluminis artus.
 Mors tandem toties alijs illata recepit
 Me quoq; & accepta cessauit anhelitus vnda.
 Altera lux aderat, cum plebs Germanica lugens
 Affuit, vt vita sanctos transferret in urbem:
 Me quoq; dum prædæ cupidi scrutantur arenas,
 Et torrentis aquas vnco rapuere tridente.
 Agnouere ducem, & spolijs latatus opimis

Bar

Barbarus, elatum tulit in sua mœnia corpus.
 In risus abeunt gemitus, in gaudia transit
 Luctus, & insigni feror ad sacrata triumpho
 Limina sublimis vigili: condorq; sepulcro.
 Exitus hic vitæ: fuerit quæ cura cadenti,
 Quando audire libet, nec me narrare pigebit.
 Prima fuit mihi cura Deus, manibusq; videbar
 Ante coronatum spinis & sanguine regem
 Supplicibus veniam & sedes orare quietas.
 Miratusq; mihi nullos in morte dolores,
 Nulla dari tormenta, manus ad pectora iunxi.
 Tum mihi natorum fuit & consortis imago
 Ante oculos, patriq; omnis astare putabam:
 Et generum, qui nocte omnem explorauerat oram
 Srennuus, & nulli bellorum laude secundus.
 Bentiuolesq; duos. Vnum cui Felsina primum
 Pro meritis patrum atq; suis concedit honorem?
 Cuius amor quamuis solitum quandoq; nitorem
 Perdere sit visus, tamen alto pectore nunquam
 Fluxit. Et Andream: cuius si munere virtus
 Sit donanda pari tellus non sufficit omnis.
 Tanta fides, talis pietas mortalia transit
 Præmia: & ætherei partem sibi poscit Olympi.
 Attonitus fixis oculis, pressaq; manebat
 Voce Refrigerius, nec dissimulare dolorem
 Iam poterat. Vidi lachrymas, suspiria vidi:
 Et dolui tantos hominem amississe labores.
 Hos inter moriens natis dare pauca videbar

e e e

Languen-

Languenti mandata sono postremaq; verba.
 Sic memorans: Mea progenies fortissima bello
 Pectora, qui prius est usus vitalibus auris,
 In fatum prius ire decet, qua viximus, æquum est,
 Arte, mori, vobis famam nomenq; relinquo
 Perpetuum, mea dent vobis vestigia legem
 Viuendiq; modum. Poteram discedere ab armis
 Tutus, & aduecta fluium transmittere cymba:
 At seruanda fides vetuit producere vitam.
 Tanta fuit semper Veneti mihi cura senatus:
 Tantus amor semper, melior mihi sanguine virtus
 Visa: nec Adriacum potui nisi morte Leonem
 Linquere, nec moriens linquo: post ipsa iuuabo
 Funera, ni vires animo sensumq; negabunt
 Numina, vos illi si quid suprema parentis
 Iussa valent, si quid pietas, succurrite totis
 Corporis atq; animi nervis, & barbara vestrum
 Robur ab Ausonijs auertat finibus arma.

Viuite concordēs, fraterni nominis auctor
 Explicuit, quanto connecti fœdere debent,
 Quos natura pares ē sanguine fecit eodem.
 Militat in bellis amor, est in pace voluptas.
 Arma dabit pietas, & inexpugnabile vallum
 Rebus in aduersis, erit & mihi grata sepulto.
 At tu chare puer, Graij cui nomina regis,
 Indole qui tanta fortes ascendis ad annos.
 Germanas matremq; pia complectere cura.
 Viuite felices, æterno lumina somno

Iam

Iam mea caligant, mors occupat ora, valete.
 Sic fabar moriens: Circumstantiq; corona
 Sum visus præbere manum, lachrymosaq; natis
 Oscula & uxori, charisq; relinquere amicis.
 Mox animus tanquam cæco de carcere liber
 Strenuus emicuit, patuere latentia mundi
 Fœdera, cœlestes licuit cognoscere causas,
 Naturæq; vias, æternæq; semina rerum.
 Tunc varias risi ambages vanumq; laborem
 Scrutari superos, cœliq; arcana volentum.
 Tunc ego, nescio, qua subito vi tractus in altum
 Efferror, & tranans auras & nubila cælo
 Iam vicinus eram: cum me Catharina beato
 Diuum cincta choro superos auexit ad arces.
 Latius & à curis liber mortalibus ibam
 Mobilior plumis, celeriq; velocior Euro.

Ipsa quoq; ostendens hylari noua gaudia fronte,
 Sic ait: Ille tuus, qui sic accensa momordit
 Corda dolo, grauis illa tuæ querimonia mentis
 Diluit omne nefas, animi rubigine tersa
 Testygijs exemit aquis, Acherontia claustris
 Stagnat tibi, tria pandebat iam Cerberus ora:
 Iamq; aderant missi lemures à limine ditis,
 Qui te precipiti raperent in tartara cursu.
 Anguis vt atatis vitium deponit & annos,
 Angustum per iter gradens, perq; aspera saxa:
 Vt Panchea senex patiens incendia fœnix
 Ignis odorato renouat sua tempora sacro:

eee 2

Sic

Sic pietas ardens, animæq; gementis anhelum
 Pondus ab infecti sceleris caligine lustrat:
 Nulla magis tollunt concretam februa sordem.
 Nulla animi pestem medicina potentiùs aufert.
 Hic nobis (viden' hos cælos, qui singula voluunt
 Sydera, & octauum lucere tot ignibus orbem?
 Perspicuumq; gelu mundi; immobile culmen?)
 Hæc nobis æterna quies concessa Tonantis
 Arbitrio, nobis tot licet ocia cælo
 Ducere, sed claro Martis tibi testæ sub orbe
 Dat pater. Inferius quorsum libet ire licebit:
 Aliùs ire nefas, tua sit cum Marte potestas.
 Sic ait, & nitidis pulchrum caput abdidit astris.
 Est igitur cum Marte mihi domus ampla, diesq;
 Perpetuus, securo quies, æterna voluptas.
 Hic habitant animæ illustres, quæ fata profanis
 Accipiunt bellis, si sit miseratus ab alto
 Orbe Deus: Christi pro relligione cadentes
 Aliùs admissæ per summa cacumina mundi
 Testæ tenent, & cuiq; sua est satis ampla voluptas.
 Omnia spiritibus cælestia corpora sanctis
 Plena, Dei cælum domus est imænssa, pueret
 Amplius his habitare locis, felicitia semper
 Vulnera, quæ tantis animum soluere tenebris.
 Talibus orandi finem iam fecerat Heros,
 Atq; nouam tristi spoliatus imagine formam
 Sumpserat, & clarus gemmis radiabat & ostro.
 Qualis erat festis gradens ad templa diebus

Splend.

Splendidus & multo Salomon spectabilis auro.
 Tunc ego, qui fueram casu tristatus acerbo,
 Iam positis animi curis, Tua funera, dixi,
 Non igitur sunt flenda, quibus de carcere longo
 Solueris, atq; graues claudis tam fortiter annos.
 Vita fuit virtutis opus, mors gloria, cælum
 Parte tui meliore tenes, olimq; resument
 Corpora vitales fatis melioribus auræ:
 Cum suprema dies aderit, tua possidet orbem
 Incluta fama, manet pro tetua clara propago.
 Non Paridis iaculo, nec ab vno victus Achille,
 Nec Lapithas inter pateris & olentibus vrnis
 Occidis, aut diro sicut Tirinthius igne:
 Non te fæmineo montana Bethulia sexus,
 Non te Massagetum Thomyris regina fefellit,
 Non anas Argiuo fregit tibi tempora saxo.
 Nec, qua morte ferunt Persam cecidisse Darium.
 Dextera seruili fodit tua pectora ferro.
 Non in pace sedens armis & fraude tuorum
 Captus obis, quali maculauit cæde senatum
 Impius in patriam Cæsar, non tincta veneno
 Pocula mortifero sumis, quo saua tulerunt
 Pænum fata duces, nec tu tua viscera telo
 Ipsa tuo lanias: quæ sors miseranda Catonem
 Implicuit, quod eum lucis vitæq; pueret.
 Nec pauido Xerxi similis cum milite multo
 Funderis à paucis, nec iners aut ocia duces
 Rustica ceu Libya domitor, si fortibus armis,

eee 3

Si

Si superas animis & vitæ laudibus istos
 Dicam alias, mortis certè tibi gloria maior,
 Nam velut excelsas altis in cotibus arces,
 Non nisi vi multa & longo molimine duri
 Deijciunt hostes, sic te non misit ad umbras
 Vna manus, non vna phalanx, exercitus omnia
 In tua fata coit, peterisq; à milibus vnus.
 Sed neq; te imbelles Indi mollesve Sabæi
 Pygmeivæ breues rapiunt, verùm accola Rheni
 Gens durata gelu, genus insuperabile ferro:
 Quod toties Romam tum cum dititione premebat,
 Europa Libyæq; vrbes, Asiamq; minorem
 Terruit, hi superant Parthos, Thracumq; furores,
 Quos Martem genuisse ferunt, hi spicula torquent
 Penthisitæa non inferiora securi.

Et iam certa dies tenebras altumq; soporem
 Ruperat, euigilans verba imperfecta reliqui.
 Visaq; per somnum tacita mecum omnia mente
 Suspectoq; metu voluens, Sint somnia, dixi,
 Vana precor, somnumq; ferant & somnia venti,
 Necdum finieram, cum tristis epistola nobis
 Nunciat infelix & lamentabile fatum
 Principis: Ob nimium, dixi, veracia, si quid
 Somnia triste ferunt, vana & mendacia quando
 Gaudia significant, rebusq; inimica secundis.
 Scilicet istud erat, quod mens præfaga malorum
 Senserat, & cæco gemitum dabat ægra dolore,
 Mærebatq; tacens, & tristis pallida nocte,

Vt solet hybernus piceis sub nubibus ær.
 Tanta ne tam subitò virtus occumbere fato,
 Tantus honor potuit? Tanta expectatio rerum
 Occidit in medio tanti molimine belli?
 O seperum metuenda manus, sententia semper
 Aequa: sed humana nunquam præcognita menti.
 Spes hominum fragilis, fortunaq; lubrica, vanum
 Consilium, sensus hebetes, prudentia caca,
 Quæ capitur delusa modis? cum læta secundat
 Prosperitas, seruare modum, frangere volantes
 Nescit mens humana rotas, ardentia flagrant
 Vota, calet pectus, gliscit sine sine libido.
 Addit se comitem votis audacia mendax,
 Fertq; per abruptos silices, hebetatq; sequentum
 Lumina, ne casum metuant, vbi duxit in altum
 Præcipitat, gaudetq; rudi noua murmura vulgo
 Ingerere, & subitis orbem terrere ruinis.
 Propterea quicumq; loco sublatus ad auras
 Constitit illustri, summam non appetat arcem,
 Ne pessum deiectus eat. Voluere gigantes
 Turribus æreis cælos æquare, Deumq;
 Trudere de regno, & rerum dititione potiri.
 Sed pater indignans animis opus impulit audax
 In latus, & gentemmersit sub mole superbam.
 Dadaleos contra monitus puer Icarus auras
 Dum secat, & leuibus dum tendit in æra pennis,
 Non tulit hoc Titan, ceras ardore liquentes
 Soluit, & amissis perijt labor irritus alis.

*Amphitrioniade telis Peantius heros
 Figitur, & spernens habilem gestare pharetram
 Sumpsit ab Herculeis vulnus lethale sagittis.
 Occidit infelix Phaëton dum lora gubernat
 Mortali diuina manu, vidisse paternum
 Limen, & illustrem Phœbi tetigisse quadrigam
 Debit esse satis, nisi mens illecta fuisset
 Auricomi splendore patris, curruq; nitenti,
 Tutus erat, finem votis audacibus ergo
 Ponite rectores orbis, quæ semper in altum
 Euolat & nusquam vestigia figit arundo
 Quò magis ingreditur nubes & sydera, tanto
 Ocyus in terras caput est versura caducum.
 Mitius ægrotant si quos temeraria pellit
 Ex humili fortuna loco, quos trudit ab alto,
 Quando nulla quies alia conceditur arte,
 Tristitiam celeri cupiunt abrumpere fato.
 Sed quid flere iuuat mortes, alienaq; fata?
 Nos omnis domus illa manet, dilabitur ætas
 Dum loquor, & celeres torquent sua stamina Parca.
 Quod super est, gelido damus inscribenda sepulcro
 Verba renascenti quæ à posteritate legantur.
 Clara Seuerinas tua belliger ossa Roberte
 Hic habitant, potuit virtus à morte tueri
 Nomen & egregiam mentem, mortalia membra
 Non potuit, totum laus est tua missa per orbem.
 Relligio & pietas animum comitantur in astris.*

BAPTI-

BAPTISTAE MAN-
TVANI CARMELITAE,
THEOLOGI, PANEGYRI-
 cus in Brixiam ciuitatem Gal-
 liae dictus.

BRIXIA sepè tuas, cum sis mihi
 gratior ipsa
 Vel non grata minus Manto, genus vn-
 de Maroni
 Altiloquo, genus vnde mihi, conte-
 xere laudes

*Dum meditor, nocet inceptis opulentia rerum,
 Et facit vt dubitem, quæ fandi exordia sumam,
 Sed spero monstrabit iter ventisq; secundis
 Vela inflabit amor, qui me has facit ire per vndas.
 Sparsit vt athereos Deus & natura per orbis
 Sydera, nec mundi partem congesit in vnam
 Omnia, sic diuisit opes, terrasq; per omnes.
 Transtulit, & nulla est bona quæ ferat omnia tellus.
 At quæ plura parit, vel quæ meliora, videtur
 Preponenda alijs, atq; in sublime ferenda
 Laudibus, accredi astrifero gratissima celo.
 Quippe tot egregijs diuisum quæ prædita donis.
 Laudantur Phrygia Cybeleia rura sub Ida
 Quòd frumenta ferant, eadem quoq; gloria Nilo:*

Idem honor est Libya, Dauni quoque non minus agris,
 Est decus & Siculis, sed nec tua Brixia vincunt
 Rura tamen, tibi maturis flauescit aristis
 Tanta Ceres, tanto pleni tibi mergite campi.
 Nonne vides quantos tibi verberat area culmos
 Cum vohit astatem Cancer? Titanerue uerso
 Cum tepet arcturus, cum nix Riphaea calorem
 Sentit, & in Tanaim glacies descendit ab altis
 Rupibus ac rapido complet Maorida cursu?
 Tunc Claris tritura calet, tunc Præca tellus
 Ventilat auriuolam segetem. Tum terra Minerua
 Quæ cognomen habet, Pontani prædia vici,
 Quintiaque in culmos abeunt, Asulana flagellis
 Rura sonant lætè, complet Gotholinguia clamor
 Rusticus, exultant læto sola Portia plausu,
 Sic Lenæus ager, sic & tua iugera Pæuo.
 Fronte galærata salice & fluuiialibus alnis
 Calaisiana graui sudat sub sole iuuentus,
 Gadicaque & magnis onerant laquearia aceruis.
 At neque triticeæ solum tibi copia messis.
 Frumenti genus omne legis, quod pascere campos
 Sit satis, & montes, nedum ciuilia tecta.
 Hic milio pubescit ager, parit omne legumen,
 Et quod Romulidas Fabios denominat, & quod
 Te Cicero pater eloquij, te Lentule, teque
 Romulei Piso pars non postrema senatus.
 Triptoleum quando cerealibus semina sumpsit
 Hic primum sparsisse putant. Quercetæ relictis

Glan

Glandibus, hæ gentes primum mutasse feruntur
 In Cererem liquefactam undis, & candida liba,
 Poculaque in Bacchi dulces Acheloia succos.
 Cretica Gnosiacos celebrat vnderia colles,
 Chiaque nectareos aruisia pocula succos,
 At neque Campani mollissima uina Phalerni
 Et quæ flammiumi pariunt arbuta Vesuei
 Sunt laudata parum, uineta Ligustica passim
 Fama canit, Tusci extollunt Arnenis musta
 Quæ Trebulana vocant, vitro potanda capaci
 Verum nulla tuis contendere vitibus ausit
 Patria, nulla tuo tellus certare lyeo,
 Cum redit Autumnus, chelæque ingressus Apollo
 Mitigat ardentem tenebris maioribus æstum,
 Cum rediére grues: cum nix Alpina reuertit
 Incipit: & primis albescunt rura pruinis:
 Bacchus adest, formosa suis velata corymbis
 Iam non ora gerens, sed tempora palmitè torto
 Inter pampineas frondes pendentibus uuis
 Cinctus, & exemptis nudatus crura cothurnis,
 Et clamat, proferte lacus, proferte coloni
 Labra, canistratæ scandant arbuta puella,
 Cum pueris exite nurus, exite mariti,
 Verte manu cultros, operique accingite læto.
 Ecce micant alacres, campos, montanaque bacche,
 Atque Mimallonides penetrant. Spoliantur aprici
 Nectareis colles botris, & onusta per agros
 Plaustra gemunt, musto madidus festinat ad antes

Vinitor

Vinitor extremos, vinetaq̄ nuda relinquunt
 Ficedula virides, & armata obsonia Turdi,
 Annixiq̄ alijs ea damna rependere mensis
 Peruolitant oleas, pascunt redolentia grana
 Iuniperi, cui sunt durata in spicula frondes.
 Sedulitas inopis vita perquirere cogit
 Si labrusca aliquos circum dumeta racemos
 Forsitan appendat, tenuemq̄ inuadere prædam.
 Incipiunt spumare cadi, cellaria nubem
 Exhalare grauem capiti, nidoribus aure
 Somniferis subeunt nares, auidoq̄ palato
 Pocula promittunt blasam facientia linguam,
 Quænoceant plantis, & quæ vestigia in arcum
 Errabunda ferant, dulci vis tanta veneno.
 At cum molle merum totis ebulliat agris,
 Plus tamen ista locis laus est concessa duobus:
 Vnde honor & bibulis ac spes cauponibus ampla.
 Gloria primatibi est Cellatica, nobile nomen
 Quæ trahis à cellis, tua sunt mollissima nectar
 Vina, quod ante Iouem Iunonia porrigat Hebe.
 Altera saxoso laus est concessa Gauardo,
 Laus ingens veteris non concessura Phaleri
 Laudibus, antiqui decus excessura Phanei.
 Verbose gaudete senes, bibulaq̄ tabernæ,
 Hinc venit in vestros felix opulencia catus,
 Siue solo vis ista subest, seu labitur astris
 Ambiguum, quacunq̄ ferant hæc munera cause
 Felices agri, fortunatiq̄ coloni,

Quos

Quos tam vitali Deus insigniuit Iaccho.
 Nam melius choreas, & connubialia festa,
 Sacraq̄ Leneo venas animante frequentant.
 Fortius intendunt, si res onerosa laborq̄
 Ingruerit, nervos, operiq̄ potentius instant.

Alcyoni sylvas canit & Pheacia poma
 Grecia, & Oceani positos in fluctibus hortos
 Hesperidum, quos Alcides Iouis incluta proles
 Dicitur audaci quondam violasse rapina.
 Quid longinqua iuuat viridaria? quid iuuat hortos
 Nosse peregrinos? istis Vertumnus in aruis,
 His habitat Pomona locis: Paradisia mala,
 Appia quid memorem? fuluoq̄ Cidonia vultu
 Pondere frondosos in humum curuantia ramos?
 Aspice quanta piris opulencia, mille figuras
 Hac in fruge vides, quanquam nitantur in altum,
 Inclinata tamen grauibus compressa volemis
 Brachia succumbunt oneri. Ne gratia desit,
 Omnibus in pomis color est & solis, & vmbre.
 Transeo laticomas clypeis nemus vtile ficos
 Quæ duplices iactant fetus, biferosq̄ lacertos.
 Contemplemur opes citreas, Viden' aurea mala
 Sub viridi velata coma? sua pignora mater
 Mōstrat, & abscondit, quia sunt pulcherrima, mōstrat,
 Spectariq̄ cupit, quia sunt gratissima, condit,
 Piuariq̄ timet memor Herculis. Aspice quantus
 Sit decor in folijs, & qui de floribus exit
 Quàm late spargatur odor. Quid cinnama queris?

Balsama

Balsama quid curas? hic sunt orientis & austri
 Deliciae, sed parua loquor, cibus ipse deorum
 Ambrosiam dicunt, istum non aequat odorem.
 Palladijs doctae syluis celebrantur Athenae
 Et tumuli Tyburtis agri, montana Venasri
 Rura, tepelescentem vergens Tyrrhenia ad austrum,
 Picentum Ligurumque solum, Sycionia tellus
 Ionio praeterea mari. Neque Brixia tantis
 Est priuata bonis, tanti neque muneris expers.
 Palladio tu rore fluvis, tibi Pausia colles
 Induit, & radijs umbrantur & Orchite montes.
 Cum Boreas hybernus adest, cum bruma reuertit
 Caepertit, ascendunt oleas, & ab arbore sacra
 Decutiunt baccas, ac subiicienda trapetis
 Grana, fluit liquor hircinos mittendus in vtres,
 Quem Venetus, quem Gallus emat, qui praebeat usum
 Multiplicem, seu vis tenebras extinguere flammis
 Dum lucubrat anus, vigiles dum pensa puella
 Noctem trahunt, caelo septem voluente triones,
 Seu sit opus condire dapes, vel pellere morbos.
 Nam neque fidebat tantum Podalirius herbis,
 Vulnere quin liquido semper leniret oliuo.

Pascua Cyrraeos decorant vberima campos,
 Quae Phrygius Meander alit: quae prata Cayster
 Alluit herbosa quae sunt, diffusa sub Hybla,
 Et quibus albentes pascit Mevania tauros,
 Fama antiqua facit sublimi insignia cantu.
 Sed quid multa moror? nulla est vligine tanta

Terra

Terra virens vbi tot longis armenta diebus
 Transferat in montes, brumaque incunte reducat
 In campos, vbi plena calent familia, pastor.
 Hic audis balare greges, mugire iuuenocos,
 Geriones quales, quales pascebat Apollo
 Flumen ad Amphrysium, quales ab Apolline nata
 Lampetiae quondam Siculis curauit in oris.
 Hic audis grunnire sues, resonare cohortes
 Altilibus varijs. Carpunt virgulta capella,
 Per dumeta cubant, strepit hic & aquaticus anser,
 Et fluuiialis anas, rapido lepus inuita cursu
 Circuit, & longas fugiens assurgit in aures.
 Dicite Diu ruris, & vos syluestria Nymphae
 Numina florilegae, quas appellare Napaeas
 Gens antiqua solet, si quo florentia prata
 Vidistis tam multa loco. Quo gramina Fauni
 Vidistis tam laeta solo? tam rosida rura?
 Nec solum cum vere nouo pubescere tellus
 Incipit, & ramos vestit nemus omne comantes,
 Sed cum productos aetas altissima soles
 Exhaurire parat, morbosa canicula quando
 Scindit humum rimis alte penetrantibus, & cum
 Est umbris aequata dies, cum proxima frondes
 Bruma fugat, sese in grandes humus induit herbas.
 Limifer Aegyptum toto semel irrigat anno
 Nilus, vt Aethiopum glaciem dissoluerit aetas.
 Imbre caret, si quae volitant per inania nubes,
 Sunt sine rore, bibunt solum noua gramina Nilum.

Brixia

Brixia mille rigat latissima fontibus arua.
 Nam secat in plures duo lucida flumina riuos:
 Maior ab Occasu voluit Sebinidas vndas
 Ollius, & ripis fugiens includitur altis.
 Pauperiore vado Clesis montanus ab Ortu
 It primum per saxa sonans, mox valle relicta
 Inseritur campis, placidumq; euadit in amnem.
 Hinc liquor alueolis per prata, per omnia sectis,
 Labitur arua, velut per corpora viua animantium
 Purpureus sanguis, lenem ciet vnda susurrum,
 Et properans venit auxilio sitientibus agris.
 Hinc segetes hortiq; bibunt, hanc pascua potant,
 Aruaq; lasciuo vaga circuit omnia cursu.
 Laudauere Gnidon veteres, & littora Lucri
 Quæ cognomen habent, quod erant priscofa, gregesq;
 Dori tuos alerent, erat & sua gloria Baulis,
 Baianisq; vadis, vbi Drusi Antonia quondam
 Diuertens habuit clausis viuaria lymphis.
 Et delectatus Murena, Acipensere, Rbombo,
 Atq; volubilibus Rhetor Romanus Echinis.
 Et tibi magna natant vitreis armenta sub vndis
 Brixia, & implentur madida tua retia præda.
 Consule Sebinum, lato qui gurgite montes
 Separat, & viridi ripas prætexit oliua.
 Consule montanos latices in stagna coactos:
 Vnde ferunt oculis quondam flammantibus Hydrum
 Egressum, montana graui qui rura veneno
 Inficeret, pestemq; casus perflaret in omnes.

Inde

Inde datum lacui memorant cognomen ab hydro.
 Consule Benacum, fluctus qui surgit in altos
 Ionio similis pelago. Piscaria factio
 Flumine tam magnam molem, & graue pòdus aquarū
 Projcit in campos, Mantoa q; mittit in arua.
 Fitq; lacus rursum, qui cinctus arundine glauca
 Circuit ambitam muris ac fluctibus vrhem:
 Quam nurus in campo posuit Thebana Lacustri,
 Ingentem Benacus aquam tibi Mantua mittit;
 Et non mittit opes, & qui sub gurgite tanto
 Magna mole natant squammoza animalia, pisces.
 Nec sterilis tamen vnda tibi, tua plena papyrus
 Ora, quibus texunt crates. Nymphaea per vndas
 Surgit castra tuas, Nymphaea libidinis acrem
 Vim frenare potens, vmbrauntur arundine ripa:
 Vnde casis contra pluuias velamina ducunt.

Nux tibi, quæ corio vestita tricuspide glandem
 Castaneæ similem profert, quam vidimus inter
 Nobilium mensas, tibi grex Neptunius implet
 Retia Benaci si non habiturus honorem,
 Esca tamen molli est non contemnenda palato,
 Sed me rursus aquam vocat ad Benacida tempus:
 Purius hic habitat, cui gloria summa natantum
 Carpio, qui procerum cœnas, conuiuia regum
 Pontificumq; dapes, quoties lautissima ponunt
 Prandia, nobilitat, pelagus quoq; nauigat vsq;
 Ad Thraces, ad Sidonios, ad Iberica longè
 Littora, barbaricæ procul vsq; ad mœnia Byrsa.

fff

Pisci

Piscitantus honor, leporem fugat, ortygiæq;
 Vincit aures, præfertur Ity, perdicea præit
 Viscera, Lunonis volucrem, quæ possidet Argi
 Lumina, & omne sua quod condit Apitius arte.
 Seu sit præda recens, seu iam sartagine dudum
 Ac sale duratus Daphnea in fronde recumbat.
 Præterit & pecudes, quas pascit in aquore Prothens,
 Inlyta apud præscos terra est Themesea metallis
 Et chalybum, veteres celebrant Amathunta poeta:
 Sylvaq; vulnifico non est ingloria ferro.
 Tu quoq; (laude tua non es fraudanda) (sub antris
 Brixia montanis ferrum venata caminos
 Mittis in ardentis, & in alta incendia massam
 Quæ concocta cauos fluido subit amne canales.
 Missaq; in incidem latam, formatur in arma
 Rustica ad agrorum cultum formatur in arma
 Bellica pugnacem duri Mauortis ad usum.
 Nulla tot accendit vulcanum follibus ora,
 Nulla tot inspicat teretes mucronibus hastas,
 Nulla in tot galeas, in tot thoracas ahenos
 In tot fulmineos chalybem, quæ molliat enses.
 Mulciber est testis, Mars & Bellona fatentur
 Istudidem, qui bella regunt, qui tympana pulsant,
 Qui iuuos inflant, tribuunt tibi Brixia palmam.
 I, pete saxosere resonantia flumina Mellæ,
 Quæ fluit è geliditis in apricos montibus agros.
 Hac duce carpe viam Borealia sydera contra
 Inuenies vallem. Tropicam dixere coloni

Indigena,

Indigena, credes Aethnam subisse sonantem
 Iuibus assiduis, grandes vbi fulmina cudant
 Bronzes & Steropes, atq; igneus ora Pyragmon.
 Mulciber accensos longa cum forcipe ad ignes
 Aera trahit, quæ mox feriat, quæ malleus ingens
 Verberet ad ductis vacuum per inane lacertis.
 Additur ad ferri strepitum graue murmur aquarum;
 Oppositi reboant montes, confusus ad aures
 It sonus, obtundit clamor geminatus Olympum,
 Ac fa it artifices surdescere. Nilus ab alto
 Latitronante ruens casu sic afficit aures
 Indigenum, vocesq; negat sentire loquentum.

Rupis hyperboreæ trans alta cacumina fama est
 Esse locos, vbi sit vitæ tam innoxius aër:
 Vt vix mortales post tempora longa senecta
 Mortem obeant, plerosq; etiam se mittere in vnda
 Præcipites, & sponte mori, longæua perosos
 Sacula, partæsos huius fastidia lucis.
 At neq; quis cæli tractum non esse salubrem
 Dixert hîc, vbi nulla palus, quæ polluat auras,
 In longos hîc vita dies procedit, in annos
 Hîc nôtram licet ætatem producere centum,
 Et Pylî de more senis, de more Sibyllæ.
 Hîc patribus seram fas expectare nepotum
 Progeniem, canis donec sit sparsa capillis.
 Vidimus hîc octo decies qui vixerat annos
 Progenuisse marem, longævis tanta senectæ.
 Et noua tam serum mirata infantia patrem est.

fff 2

Hic

Hic hominum genitura potens, numerosaq; proles,
 Et multæ matres vno duo pignora partu
 Suscipiunt: hinc ora viris accensa, vigorq;
 Igneus, & roseæ facies, non liuida membra,
 Non funesta cutis: quales Populonia Fusco
 Iuncta mari, quasi larvarum sine sanguine vultus
 Ferre solet, vultus egros. Non lumina glauca
 Crura ve vix lentos proferre valentia passus:
 Qualia fama refert veteres habuisse Latinos,
 Circæum qui litus arant, oramq; palustrem:
 Quæ gremio includit lapsos e montibus amnes:
 Quiq; colunt Tuscas infamia rura Grauiscas.
 Sunt quoq; bellandi studijs & idonea paci
 Corpora barbarico non irritata furore,
 Qualia sub Scythico populis habitantibus axe.
 Pectora non ignaua tamen, nec inertia corda,
 Ast humana, tenax animus pietatis & equi,
 Mens inopum diuumq; memor, miserabile passim
 Victum vulgus habet, passim nitidissima templa:
 Per vicosq; facer castella per omnia cultus
 Assidue, sed festa dies sollemnius aras
 Velat, & ad celebrem respondet tibia cantum.
 Cultus ager passim, tellus habitata colonis
 Indigenis, non externis, vt proxima Ponto
 Patria Picentum, non vt Samnitica rura,
 Quæ vicina salo, loca desolata maligno
 Sydere, & aëreo sæpè incestata veneno.
 Cerne quot apricis alben in collibus arces:

Oppida

Oppida quot turbis habitata frequentibus, vrbes
 Quæ referant iustas, & per montana videntur,
 Et per plana, domus hominumq; habitacula summis
 Sunt dispersa iugis, pascuntq; armenta per Alpes.
 Aeterna niue vestitas, perq; inuia saxa.

Nec tuus est angustus ager, consinia tangunt
 Teutonicas, vbi semper hyems asperissima, gentes.
 Hic est illa ingens vallis, Camonica vulgò
 Dicta, vbi tot vicos, vbi tot castella, tot arces
 Esse aiunt, vbi fert omnes humus herbida fructus:
 Ferri humus argentiq; ferax vbi mœnia Breni
 Viuere, adhuc fama est, quondam duce Gallia Breno
 Venit in hos agros, & in his regionibus vrbes
 Condidit egregias, ipsa hac in valle reliquit
 Brenus opus, quod adhuc domini cognomina seruat.

At nec fruge carent montes, altissima carpit
 Prata pecus varium: Corydonq; sub ilice cantat
 Plurimus: & multos audit resonare Menalcas.
 Frigida pinetis alpina virentibus ora.
 Hic quoq; lactentes mulget pannoſa capellas,
 Mulget oues, & lacte graues Galathea iuuenetas:
 Et lac concretum latos extendit in orbes.
 Sunt qui ligna secant tectis, altissima quercus
 Ceditur, atq; Abies pronis umbrosa lacertis,
 Et longæua larix. Tilia leuitate salignis
 Accandore pares tabulis, oleoq; fluentes
 Vitali piceæ rapidos truduntur in amnes:
 Vt quoties largum nubes soluentur in imbrem,

fff 3

Et

Et celsa de rupe fluens coit vnda, natatu
 Aspera præcipiti per saxa feruntur in urbem.
 Est qui tenfa adigat celeres in ratia cervos:
 Qui venetur apros, capreasq; in iagine claudat,
 Qui feriat solidis turpes hastilibus vsos.
 Quiq; Machaonijs medicas legat artibus herbas,
 Mandragora semen, chironia centauræa.
 His legitur Panacæa iugis, hi gramine montes
 Paonio vernant. Hic est Dictamus, & omnes
 Moly fugans morbos, Venerem reuocantia lentam
 Tubera, sunt variosi nascentia germina in vsus.
 Dicitæ quæ sa'tus habitatis Oreades altos
 Vos quoq; syluicola Dryades, in montibus istis
 Quid vestris dulce est animis? quæ vestra voluptas?
 Mota meis precibus Dryadum, quæ maxima natu
 Chlotis ait: Montes vt nix tegit, vtq; reuerfa est
 Bruma subintramus fontes, tepidifq; sub antris
 Hybernamus, vbi thalamo trahit ocia clauso,
 Ac requiescit humus, si fortè quiescere dici
 Debet, in occulto mulier quæ stamina torquet,
 Materiamq; parat venturo inclusa labori.
 Vt vero pigra est hyemis truculentia pulso
 Victa gelu, rursum è latebris reuocamur in auras,
 Frondibus ornamus syluas, & gramine terram.
 Inflammamus aues, atq; inspiramus amorem
 Solllicitum quo nidifient, quo guttura soluant
 In modulos, vt nox molli mollissima celo
 Congruat, & læto cantus respondeat anno.

Primum

Primus hoc ardore greges, armenta, ferastq;
 Vt foetura recens stabulis succedere auitis
 Possit, & vt rerum soboles æterna supersit.
 Vt redijt Maius, paulumq; incanduit ætas,
 Vestigamus humilegimusq; rubentia fraga
 Primitias frugum, fruimurq; tepentibus auris.
 Cum subit Icarium Soliam violentior ignem,
 Tendimus in syluas, gelidifq; iacemus in vmbri
 Irriguos propter fontes, vbi mille susurrant
 Per virides herbas, per saxa sonantia riuu.
 Tum quoq; flaua seges, nec enim frumenta negauit
 Montibus alma Ceres, plena maturat aristas.
 Sunt quoq; nonnullis, tellus vbi respicit austrum,
 Et qua Sole magis calet & minus alget aperto,
 Rupibus, ac raris inpersi vitibus agri,
 Vnde venit serò tenuis vindemia, quando
 Parrasius molli polus est inimicus Iaccho,
 Et montanus apex nimium productus in auras,
 Colligimus dulci studio tum mitia corna
 Arbutaq; Autumnio iam decrecente leguntur
 Castaneæ molles, acidistunc & sua sorbis
 Tempora: & hirsuta legimus cum mespila barba,
 Accitò crescentes fallacia pabula fungos.
 Glis breuis hyberno solitus pinguescere somno
 Nititur in phagos, in castaneæ, & in alto
 Vertice syluarum residens curuo vngue prebensas
 Tollit ad ora nuces, tremulifq; putamina labris
 Circuncisa abigens implumi vescitur esca.

fff 4

Cernere

Cernere iucundum feles per inane volatu
 Ire leui, namq; arboreo de culmine culmen
 Dum saltu inuadunt agili, volitare putantur.
 Quid tibi commemorem, quid seu animantia Martes,
 Quid prædamustella ferat, mustella volantum
 Dira lues auium nidos scrutantur, & ipsas
 Sapius absomit tenero cum pignore matres,
 Visa etiam scythica Lynces errare sub vmbria
 Istorum nemorum, Lynces animalia Baccho
 Sacra, lupos vultu, tergo referentia pardos.
 Hic fera vulpe minor corylos quæ pascitur: at cum
 Ningit hyemem dormit multos incognita menses.
 Fulua comam pecus hæc, aliàs in gloria, somnus
 Reddidit illustrem, pigroq; ignauia ventre.
 Tunc & montano gaudentes frigore rapas,
 Rapas brumales epulas hominumq; boumq;
 Pabulaq; à mensis non excludenda superbis
 Carpinus, & fesso fruges tum claudimus anno.
 Sic Dryas. In tenues ea vox euannit auras.

Hactenus ista tuo præconia soluimus agro
 Brixia, tu superes paucis memoranda, nec ausim
 Complecti decus omne tuum: nam copia rerum
 Ferret in immensum, nec haberent carmina finem.
 Sit satis in præsens, si quis magis incluta, dicam.

Te tua (vt à diuis dicendi exordia sumam)
 Religio, tua te pietas immensa per orbem
 Iam vulgata satis celebrat: sed maxima fama
 Re minor est, id sacris ades, id grandia templa

Signifi-

significant, id sanctorum collegia patrum,
 Orgia, diuini ritus, modulata per vmbra
 Cantica, dum stellas nox intempesta cadentes
 Precipitat, dum sol ignotum illuminat orbem.
 Prætereo diuum indigetum tot condita sacris
 Membra rogis quondam diuina habitacula mentis.
 Quippe per Italicas nulla est, quæ vendicet vrbes,
 Tot sibi pastores (Romam tamen excipe) sanctos.
 Nec veluti Phlegyas, illaudatumq; Lycurgum,
 Pentheaq; ex legem, sædamq; Ixionis vmbra.
 Actellure sator (si fabula vera) Gygantes
 Moliri impietas te contra numina quicquam
 Fecit, vt ira tibi sit formidanda Deorum.

Quid signum caeleste canam? quod lyncea fallit
 Luvina: materiam cuius prudentia nondum
 Scire humana potest. Deus vt sententia patrum
 Iudicat: vt visum nostris maioribus ipse
 In tale sue signum pietatis ab alto
 Misit, vt hic habeas patria monumenta beatæ.

Quid memorem quibus officijs, quâ diuite sumptu
 Inferias celebrare soles, animasq; tuorum
 Quot sacris, quanto ære iuues? pius iste parentum
 Ritus in æternos duret, neq; desinat, annos.
 Disciplina vetus non contemnenda, nepotes
 Degenerant, si maiorum documenta relinquunt.
 Hoc tibi, ne patiare tuam sordescere laudem
 Commemoratio, neu forte minor tua gloria fiat.
 Thesida magis ingenio valuisse feruntur:

fff 5

Robore

Robore Thebani, leuioreq; Attica tellus
 Circumfusa, foret, pingui Bœotia cœlo.
 Tu ingenium, tu robur habes, prudentia legum
 Vrarumq; tibi, medicas tu intelligis artes:
 Non secus ac vrbes: si sunt Gymnasmata magno
 Publica concurſu, plures tibi Brixia Cunni.
 Multi Aſclepiades, permulti Amphione capti
 Vocales numeros digitis atq; ore frequentant:
 Ac Samij documenta ſenis. Nec dadala paucos
 Terrarum menſura iuuat, vaga ſydera multos
 Alliciunt, & fata hominum ſpeculantur in aſtris.
 Sunt quibus annales nedum cognoscere, verum &
 Scribere, & antiquos ſit mens perſtringere caſus.

Capreoli ſors iſta tui, qui traxit ab vmbria
 Te, ciuesq; tuos, huius facundia noctem
 Expulit vmbroſam, fecitq; aſcendere magnum
 Quod claram aeterno faciat te lumine, ſyds.
 Ipſe tua repetens prima incunabula gentis
 Omnia percurrit rerum monumenta tuarum,
 Et longæua ſuos tua tempora ducit in annos:
 Par Livi, par Criſpe tibi, qui in vincla Iugurtham,
 Et coniuratos agis in mala fœdera ciues.

Nec minus armorum ſtudio tua læta iuuentus
 Ocia ſegnitiemq; fugat, præludia Martis
 Fingit, equos agit in gyrum. Lacedæmona credas
 Eſſe tuis ſuppoſtam oculos, Argosq; ſuperbum.
 Fortia per ludum nitidis thoracibus armant
 Pectora, & induiti galeas in mutua currunt

Vul

Vulnera: nec metuunt telum expectare trifulcum,
 Quod pote Caucaſeas icū conſringere cautes.

At neq; te ſolum duri Manortis imago,
 Ac pugna ſimulacra iuuant, certamina vera
 Te celebrant, & habes decora immortalia ab armis.
 Gallia ſeu genuit, ſeu te Germania mater:
 Nam genus abſcondit tenebris adoperta vetuſtas:
 Tu Cenomanorum quondam regina fuiſti,
 Et tibi parebant Orobi ſaxoſa vagantes
 Per iuga, & imperium armorum molimine nactæ
 Sæpè triumphales feciſti incedere pompas
 Ad delubra Deum, cumulaſti hoſtilibus aras
 Exuijs, & præda tholo donata pependit.
 Quò feror? hoc non ſunt nobis tua fortiter acta
 Contexenda loco, quæ ſi cognoscere quiſquam,
 Geſtierit, legat annales veteresq; nouosq;
 Et quæ Capreolus monumenta aeterna reliquit.

Cerne quibus tua progenies miſerosq; inopesq;
 Suſcipiat curis? Viden' illa excelsa lauacra
 Teſta ſupercilio, nitidisq; inſignia clauſtris?
 Illa domus commune bonum eſt, communis egentium
 Victus & hoſpitiū, pietas ea tanta tueri
 Ac ſeruare tuos omni in diſcrimine ciues,
 Si fuerit ſeruata poteſt: reſpublica tanquam
 Ianua cardinibus ſolidis innixa, manebit
 His ſuffulta bonis, nullo violanda periclo.
 Vt Numa Romulidis, Lacedæmonijsq; Lycurgus,
 Cecropijsq; Solon, Minos Cretenſibus olim

Con-

Constituit sanctas morum exemplaria leges:
 Sic tibi rectores Adriae, prudentia quorum
 Altior est istis legum latoribus, illinc
 Maiores habueret tui compendia legum
 Sacrosancta, quibus procul hinc discordia, & omnis
 Factio pallentes abijt Phlegethontis ad undas.
 Nam tua, si veteres animo complecteris annos,
 Inuenies odijs olim flagrantibus arua
 Desolata, tui quondam ciuilibus armis
 Certauere patres, modo sunt sublata malorum
 Semina, & alta tuos pax est ingressa penates:
 Hinc morum probitas, hinc est opulentia rerum,
 Hinc est orta quies, hinc est tua nata venustas.

Lignea quae quondam fueras, nunc nobile marmor
 Induis, argentoq; ornas laquearia, & auro,
 Hinc creuere domus, creuere negocia, & artes,
 Et fruges creuere tuae. Tu ciuibus vrbes
 Finitimas vincis, plures in rura colonos,
 Tu plures in bella viros, cum bella geruntur
 Mittis, & exeres animis sublimibus arma.
 Aspice sub Veneto quanta incrementa senatu
 Sumpseris, atq; breui quantum profeceris auro.

Cyzicon Aemonia clarum ac mirabile quondam
 Gentis opus vidit pelago vicina Propontis:
 Vidit, & obstupuit viuis candentia saxis
 Moenia, & in caelum nitidas ascendere turres.
 Hoc opus aggressa es nostris aquare diebus:
 Cum non coctilibus, quales Babylonica quondam

Vrbs

Vrbs habuit, muris, sed viuo marmore & altis
 Saxorum aggeribus tollis pinnacula ad auras:
 Atq; minas, dupliciq; latus munimine cincta
 Tutam agis expulso Martis discrimine pacem.

Nobilis (vt Graij memorant) fuit arce Corinthus
 Acrocorinthiaca. Sed tu certare Corintho
 Ne dubita, tu nobilior, tu indice vinctes
 Hellade, & angusto duo qui freta respicit Isthmo,
 Arx tua in excelso Chinnai vertice montis
 Prospicit Aemylia iuga, turritamq; Cremonam:
 Panninas Graiasq; alpes, gentisq; Salassa
 Culmina, & Heluetijs montes vbi regna colonis.
 Dura in rupe sedens ridet tormenta, minasq;
 Omniaq; eludit Martis molimina, & arma.

Aeris & argenti cumulus tibi tantus & auri,
 Atq; animis vis tanta tuis, vt surgere molem
 Feceris immensam, qualem vix ausa fuisset
 Pace fruens clauso Romana potentia Iano.
 Vanali pratenta foro pretoria surgit
 Porticus, & grandes premit incuruata columnas:

Quas montes peperere tui, neq; enim tibi longis
 Marmora sunt querenda vijs, tua parturit omnia
 Materiam tellus, nec lata per aequora nandum est
 Ad Numidas, non Aegyptus fouienda, Carthagos
 Non adeunda, tibi tua suggerit omnia illas,
 Sed marmor iactare parum est, iactare micae
 Cum liceat gemmas, per saxea flumina Melas,
 Per montes inuenta tuos (hac sydera nostros

Illustrant nouitate dies) tornatur l'aspis
 Vndiq; qua in pateras regalia pocula transit,
 In varium per templa decus, per ditia tecta
 Nobilium. Splendore humus hic instrata superbit;
 Non secus ac sonipes phaleris instratus & auro.

Hec quoq; pars laudum non aspernen lauarum;
 Prærupti excelsum montis latus, ardua rupes.
 Magna in frustra ruit vix suffectura superbis
 Aedibus, excelsos ingens ea machina montes
 Absorptura, feret liuens in vertice plumbum:
 Tunc æquabit Othrym, tunc alta Ceraunia caluo
 Culmine, & imposita transibit imagine nubes.

Quattuor eximios fontes Arethuse lympha
 Commemorant, Ithacis vnus ascribitur oris,
 Vnus apud Smyrnam, Smyrnam qua vatis Homeri
 Est natale solum, prope Chalcida tertius, vnum
 Procreat Alphens, qui dicitur aquora subter
 Immisisse caput, Siculisq; attollere in agris.
 Fons tibi: quem nullus magni de fontibus orbis,
 Seu sit Pyrene, seu sit pulcherrima cursu
 Callirhoe, seu quem Musis sacrauit Apollo:
 Romula seu virgo, seu quadruplex Arethusa,
 Audeat irritare, sinu diffunditur amplo,
 Et cubat in vitreo placidissima gurgite lympha.
 Stant circum viola, Veneris crines, Hiacynthus
 Mollis rubens, fontisq; memor Narcissus amati,
 Et varij toto vernant in margine flores
 Monte sub aëreo, geminas qui respicit arctos.

Hinc

Hinc loca deductus per subterranea caeco
 Tramite Chinneam properat descendere, vt arcem
 Subteriens madidum caput intra mœnia mittat.
 Hic quoq; multisfidis diuisa canalibus vnda
 serpit, & in vicos, & in omnia tecta subintrans
 Mille parit fontes, totamq; perambulat urbem.
 Humectansq; vias æstate refrigerat æstum.
 Mox vehit urbanas in proxima prædia sordes,
 Ac sæcundat humum, tandemq; in lignea transit
 Robora, & agræstes it transformatus in herbas.
 Res miranda quidem. Quis enim mutare figuram
 Non miretur aquas? fieriq; ex flumine frondes?
 Hæc metamorphosis non delirare poëtas
 Qui noua migrantes referunt in corpora formas,
 Admonet, & ratum vanos non esse furors.

Ad tantas quibus es passim celeberrima dotes
 Vir deerat tibi Socraticus, formare iuuentam
 Doctus, & ad Musas teneram deducere pubem.
 Ecce velut Pandora polo delapsa Ioannes
 Rouatensis adest, quem dum puer esset Apollo
 Aonas in saltus, rupes Heliconis in altas
 Transtulit, atq; nouem Musis commisit alendum
 Qua liquor erumpit Phorcynidos Hippocrenes,
 Hic vbi vir factus: veterem transiuit in Aescram
 Hesiodiq; lares, & per Cephisidas vndas
 Venit ad Eurotæ Lauros, Pimplamq; reuisit,
 Pieriam vidit, vidit Libethridas oras:
 Legit Academicos per prata virentia flores.

Transijt

Transyt ad Tybrim, terramq; Aeneida, sermo
 Quicquid opum Romanus habet, quacunq; Latinis
 Finibus inclusere atavi Varronis & Aenni
 Eruit, & veniens meliora ad tempora Liui
 Liui Antenorida, Marci Arpinatis, ad annos
 Crispe tuos, ad Vergiliij felicia secla
 Diuitias omnis fundo expiscatus ab imo est.
 Quasq; auide quasiuit opes, effundit abunde:
 Ipote qui locuples, lautus, nullo hulcere marcens
 Inuidia, docilem cupidus ditare iuuentam.
 Hic Seneca leges, hic magni sancta Catonis
 Verba sonat, Salue moderator summe iuuentae,
 Summe reformator morum, dux ingeniorum:
 Te Deus huc misit, teneros vt crederet annos
 Vrbs tibi. Chinaa tu Quintilianus in vrbe,
 Tu decus es patriae, Latia tu gloria lingua
 Tu referare potes penus, arcanosq; recessus
 In quibus inclusit causas natura latentes.
 Quicquid enim Pliniana auro vigilantia toto
 Ex alienigenis prope mille authoribus aures
 Traestulit ad nostras geris alta mente repostum.
 Brixia cogit amor tibi me memorare colendos
 Non minus esse animos iuuenum, qua praedia & hortos
 Neglectus, male cultus ager mala gramina tantum
 Scit proferre, nisi sit fortunatus, & astra
 Prospera sortitus, qualis Thymbraeus, & arum
 Anticyrae, solum quale est quod cinnama, qual
 Balsama quod proferet, qualis Panchaica tellus,

Atq;

Atq; alia quadam: verum hac rarissima sors est.
 Prouentum cultura facit. Cur Barbara regna
 Sunt tam cruda? Carent cultu, syluestria fiunt
 Pectora, qua tales non instituere magistri.
 Est igitur ciui bene delegata iuuentae
 Publica cura tua: Verum maiora fuissent
 Premia (da veniam mihi pro virtute loquenti)
 Debita doctori, quo nec praeclearior inter
 Rhetoras Ausonios, nec vita integrior omni.
 Vine igitur Veneti sub maiestate senatus,
 Atq; age sub diuo placidissima tempora Marco.

EIVSDEM VILLA RE- frigerij.

Dalium Cypri laudant: vbi mater amo-
 rum
 Callida Dardanium secreta in sede ne-
 potem
 Clausit: vt occulto reginam accenderet
 igne.

Rura Syracusij celebrant trinacridos Hybla,
 Rapta vbi deseruit comites Proserpina Nymphas.
 Cecropidis vicina placent iuga montis Hymetti
 Floribus aeternis cultuq; comantia verno
 Semper, & Hybernis nunquam vitata pruinis.
 Corycon extollunt Cilices, & aperta virenti
 Antra sinu: & croceis halantes floribus hortos.
 Littora qua Hesperius Bethys Garamantibus austris

ggg

Objicit.

Objicit, ora suas misere per omnia laudes.
 Thessalicos etiam celebrat sua Gracia lucos.
 Alcinoi Pheacis opes Corcyra, sororum
 Decolor Hesperidum veteres Massylia campos.
 Accola Parthenopes biferi viridaria Pesti,
 Atq; Dicarchei florentis littoris oram.
 Et sua Benaco fama est, licet Alpibus altis
 Cinctas ad argentem vada vitrea porrigat vrsam.
 Quicquid enim Baiana ferunt, Gauranaq; Tempe,
 Ipse habet, ipse olea locuples, insignis Iaccho,
 Et Lauro dumeta virent, & littora Myrto
 Luxuriant, curuata gemit sub pondere Cedrus.
 Arbor Hydaspis quam Media misit ab oris.
 Fruge magis quam fronde valet, rubor aureus orbes
 Vestit odoratos, decorant prouentibus istis
 Nobilium mensas, & eunt per prandia regum.
 Me verò delectat ager, qui respicit ortum
 Flaminia in paruos vbi mons vestigia colles
 Tendit, & accepto tellus mansuescit aratro.
 Propterea tua rura iuuat Baptista parumper
 Visere, & incessu tumulos ascendere lento,
 Ac lustrare locos omnes, vbi ludere Nympha
 Sæpe solent, vbi fessa Dryas sub mitibus vmbri
 Accubat, in gelidis vbi mollis Oreades antris
 Herba fouet, Diana suas vbi sæpe pharetras
 Solut, & enerui dormit sub frondibus arcu.
 Et quia latitiam carmen decet, arua canemus,
 Arua vbi fruge noua gaudent certare quotannis

Bacchus

Bacchus & alma Ceres, vbi Copia diuite cornu
 Fundit opes, vbi vitæ cados, messe horrea complet.
 Audiet ista tuus iam segnis auunculus auro
 Florius, & legum solitus dissoluere nodos
 Nobiscum virides circum spatia biter agros.

Quæ montana iugis vnda Claterna sonantem
 Elicit, & cursu montem fugit albens albo,
 In Zephyrum vergens modico cubat edita cliuo
 Sacra domus Phœbo tenui fundata sub arce
 Pauperis Ociami, quod amet locus ocia, nomen
 Sumpsit ab antiquis, dextra læuaq; perennes
 Sub cliuo voluuntur aquæ de fontibus altis
 Per fruticum syluas, per prata virentia lapsa;
 Altius elati colles vtrinq; leuantur,
 Hic videt occasum, solem videt alter Eoum.
 Fingerè Parnasi biungum caput, oraq; bina,
 Naturam voluisse putes, quasi Cyrrha cacumen
 Hinc leuet, indè sacro respondeat ore Cytheron.
 Lucifer ascendens primas hic porrigit vmbra,
 Prima rubens istos colles aurora colorat.
 Hos oriens & cùm medium tenet altior axem
 Sol videt, & quando subit Occænitidas vndas.
 Hinc licet Eridanum, Phaëtontidasq; sorores,
 Adriacum videre fretum, latasq; paludes,
 Quas montana Pado late vomit vnda refusa.
 Concaua falcatos flectunt duo brachia montes,
 Atq; theatralem vallis curuata figuram
 Accipiens multa cingit latas vndiq; sylua.

ggg 2

Hic

Hic nunquam fera sauit hyems, quia proxima ponti
 Aequeora Titanis radios iaculantur in omnem
 Flaminiam, magnis montes ne transeat aestus
 Molibus occurrunt: Phœbiq; coërcita virtus
 Cogitur aggeribus rura in subiecta reuerti.
 Fitq; calor frenans hyemem, Boreamq; retundens.
 Hic nunquam coquit arua canis, nam lenibus auris
 Afflatur prætenta mari, nec læditur austro
 Aëreis defensa iugis, aquilonibus ora
 Tota salutiferis est obuia, tota serenos
 Admittit Zephyros, totam perlabitur Eurus.
 Pascua pingue pecus satis indicat, aspice tauros
 Per dumeta vagos, quæ gloria cornibus altis
 Quantus inest oculis factus, palcaria mento
 Quanta cadunt, pingui tollantur vt ilia tergo.
 Aspice oues pecus innocuum, vix vbera portant.
 Fertilitas tam lata nocet, quæ graminatondent
 Luce, reponuntur noctu, tam strenua tellus
 Tam riguum, tam pingue solum, sunt humida rore
 Gramina adhuc, medio cum sol iam feruet Olympo.
 Lampetias armenta vetus quæ prædicat atas,
 Quæ tulit Alcides de littore Gerionæo,
 Quæ in Tyrjs habuit campis Sarranus Agenor:
 Quæ prius in Cæa, quæ mox Sardoia per arua
 Paut Aristæus, quanquam sint inclyta fama,
 Dicite, quid possunt habuisse superbius istis?
 Aspice vt in summas hederis serpentibus vlnos
 Lata sub ornatu viridante superbiat arbor

En

En frondes mentita suas decus arrogat illud
 Ipsa sibi, insultatq; alijs, cum vertice caluo
 Amisere comas Borealia frigora passe.
 Non venit ex Libycis opulencia maior aristis,
 Nec Radamantheis melior vindemia pendet
 Vitibus, agricolas nunquam tritura fefellit
 Paupere prouentu, nunquam fraudabit Iacchus.
 Nec fluit ex istis vindemia collibus vna.
 Nec vineta genus simplex sortita: Lageos
 Delusura pedes, oculis factura tenebras
 Hic viret, & gelidis oriunda ex Alpibus olim
 Rhetica, ab antiquo nimium laudata Catone.
 Dactylides, psychia, precia vindemia prima,
 Vltima Bumastus grandes imitata mamillas.
 Sunt missæ Lesbo, sunt ex Marcotide nate,
 Atq; Thaso Chioq; sata, sed singula vanus
 Connumerare labor, quia copia carmine maior
 Sunt humiles breuib; valli discrimine paruo
 More gregis iunctæ, sunt quæ mediantibus annis
 In longas directæ acies vaga brachia tollant,
 Sunt quæ sublata fulcris maioribus audent:
 Contextas equitare trabes, vt aperta diurnis
 Solibus offendat pendentem porticus vnam,
 Sunt quæ incuruatis faciunt vmbacula ramis
 Inuia Titanis radijs, vbi pinguia fument
 Prandia, & astiuo calices onerentur Iaccho.
 Sunt quæ summa velint tabulata ascendere, & altis
 Portari arboribus, circumq; cacumina ductis

ggg 3

Pal-

Palmitibus totas abscondere frondibus vltimos.
 Paret humus dominis, quicquid iussere coloni,
 Tam docile ingenio, tanto valet vberes, cæli
 Tam faciles, breuibus natura coagulat horis.

Quid pingues oleæ baccas, quid munera dicam
 Matris Athenæ? flectit sub pondere ramos
 Paulia, nec minus est radijs onus, Orchites aquant
 Orbe Iouis glandes. Viridem vidisse Taburnum,
 Et Tyburis agros, nostri quoq; littora Ponti
 Consita oliuetis memini, generosior istis
 Non est visa locis vitæve salubrior ora.
 Cerne capillatum caput vsq; ad nubila pinos
 Tollere, & aëreas superare cacumine turres.
 Aspice melliferas frondes, quibus inguina primi
 Abscondere patres: Libycis quæ venit ab oris
 Sponte subit malus, scissoq; rubentia poma
 Cortice suspendens Tyrio grana inficit ostro.
 Castaneæ tunicas vt matrum viscera pulli
 Viperei laniant, ridere patientia apertis
 Dentibus ora putes, rigidaq; horrescere barba.
 Singula quid memorem? Phœacia rura videntur
 Huc translata, vijs adeunda liquentibus arua
 Hesperidum, riguis Nempæ caua vallibus inter
 Aemonia montes venisse fatebitur illa
 Athlas, & hæc Homolus Lapithis habitatus & Othrin.
 Ecce sub Ociamo, quæ sol cadit, vberes vena
 Nascitur, & viridi cingens vada margine lymphæ
 Cogitur in fontem, pleno qui gurgite riuum

Par

Parturit, ille ruens cliuo strepit, atq; sonorum
 Voluit iter, properansq; subit Claternidas vndas,
 Castalio similis, paruaui qui flumine sacro
 Phocya percurrens caput in Permesside condit.
 Rupe sub vmbrosa densis, vbi pendula ramis
 Frondea tecta vetant æstiuum accedere solem
 Innumera stabulantur aues. Vident illud opacis
 Sub folijs gelidum hospitium, cui populus albis
 Imminet alta comis, tenues vbi rinulus vndas
 Elicit humectans vestitam grammerupem?
 Aspice garritu quanto, quàm dulcibus omnes
 Exercentur aues studijs, hæc pabula natis
 Inuehit, illa fouet nidos, canit altera Regis
 Martigena incestum memorans, Philomena perempt
 Plorat Itym, ploratus Itys legit bordea picto
 Tergore, perfodiens duro caua robora rostro
 Rex Latij quondam proles Saturnia picus
 Purpureis vestit regni memor ilia pennis.
 Sedula per stipulas tenera cum prole coturnix
 Pascitur, & magno natorum examine perdux.

Tam natura loci satis est monstrata, deinceps
 Tecta Refrigerij modico sita monte canamus.
 Area vestibulum quadris circumdata muris
 Efficiens monti pluuiq; obnectitur austro.
 Vestibuli lata ingressum dat porta patentem,
 Et tecto vestita breui testudinis altæ
 Accipit occiduum solem foris vndiq; diuos,
 Quos Iarium tutela, auro, miniq; nientes

ggg 4

Ad

*Aduentanti offert, ac religione superbit.
 Ad Boream sublime leuat domus ardua culmen.
 Et campis pratenta viam videt aggere ab alto
 Quae petit Hadriaci rubiconia littora ponti,
 Hec sunt terga domus, sed frons se tollit ad austrum,
 Totaq; puniceis vestita ruboribus ardet.
 Ianua prima domus valuis breue pandit apertis
 Atrium, viuis vtrinq; sedilia saxis
 Accipiunt fessos, hoc sunt insignia patrum
 Circumpicta loco, & laudis monumenta vetusta
 Plurima, quae agnoscat veniens ac perlegat hospes.
 Excubat hic & fidus hero prima atria seruat,
 Crine grauis longaeq; coma sub ponderetardus
 Corporis exigui catulus, sed acerbus & asper,
 Ore minax, oculis ac dente simillimus apro
 Quem quondam Meleager apud Calydonia peremit.
 Stant curuae toruam in frontem pro cornibus aures.
 Pars suprema rubet, totum coma candida vestit.
 Altius in lumbos surgens in seq; reuersa
 Cauda iubis micat, & paruum finitur in orbem,
 Cerberaeas acuens diris latratibus iras,
 Submouet ignotos, & nunciat adibus hostem.
 Altera iam foribus monstrat bipatentibus aulam
 Ianua vestitam aulaeis, & imagine pictam.
 Hic sua Parnasus tollit iuga, surgit in altum
 Et nebulis Helicon vicina cacumina iungit.
 Castaliae sua rura Dea, sua flumina lustrant.
 Et citharizantes Nymphas comitatur Apollo.*

Tres

*Tres soles, totidem flamma, tria corda ligantur,
 Mystica signa, suus quae solum intelligat author.
 Hic maris & terra domitor, cui gloria magnum
 Fecit, & aeternum nomen Pompeius in orbe,
 Nectotus, quoniam virtus ducis incluta maior
 Orbe fuit, caput atq; humeros ac pectora solum
 Monstrat, in his membris mens nostra simillima diuis
 Fulget, & hic animi manifesta apparet imago.
 Circulus in gyrum positus insignibus extra
 Cingitur, haec laudes Ducis vltra sidera notae.
 Pars prior ista domus abeunt per uia Phaebo,
 Tota dies, tota exclusis lustrata tenebris,
 Ipsa siuu immenso late patet, alta lacunar
 Coniungat excelsum tabulis laquearia pictis.
 Laeta reudentes hic ad conuiuia mensas,
 Hospes ad hybernos ignes, ad opaca per astum
 Frigora semper habet, toto locus utilis anno.
 Ad Libyam duo iuncta vno penetralia claustro.
 Hic herus & coniunx habitant, hic pronuba Iuno,
 Hic sine fraude fides, pietas sine labe, pudorq;
 Institus, it vitio probitas obnoxia nulli.
 Hospitis est Boreas, ubi strata cubilia cultu
 Magnifico, hic noctu somnos, hic ocia luce
 Fas agere, & curis genio indulgere sepultis.
 Porticus aurora longis obiecta columnis
 Respicit oppositum collem, cui Pallas oliuam,
 Cui Bromius vitem, myrtum Venus, & Bercynthi
 Diua dedit pinum, soboles Hyperione nata*

ggg 5

Virgine-

*Virgineam laurum, collem qui vertice semper
 Frondet odorato viridique absconditur umbra.
 Scande domum primosque gradus, hic ordine eodem
 Sunt totidem partes, iterataque membra videbis.
 Scande iterum, congestae onerant granaria messes,
 Et coaceruatis fruges proventibus alta.
 Subter humum caua cripta cados et mollia vina
 Claudit, odor longo spirat Mareoticus antro.
 Plurima pratereo longis quae extendere chartis
 Non sinit hora fugax, et anhelos concita cursu.
 Est tamen hic nostro quod non decet ore sileri
 Magnum aliud Baptista decus, quod Hymetria saxa
 Et quicquid Libyca vehitur rate marmoris alto
 Vincat et aurato fulgentes aere columnas,
 Fida thori consors tua Margaritis, altera Dido,
 Altera Penelope, tenera Venus altera forma.
 At quia non satis est oci neque temporis, istas
 Differimus laudes, alia modo currimus aura,
 Hic sedem Plutarchus habet, peregrinaque nostris
 Comparat, et magno heroum facta explicat ore.
 Hic pater historiae Lini graue grando superbum
 Fatur, et eloquio terso dulci atque venusto
 Magnificoque sonans Romana Salustius acta.
 Hic Strabo velut ex alto speculatur Olympo
 Regna, vrbes pelagi tractus, quod circuit orbem,
 Quod dirimit terras mundumque amplectitur omnem.
 Plinius omne genus rerum quas Dedala finxit
 Mirificis natura vijs salebrosus et asper*

Verba

*Verba coagmentans duris coeuntia neruis
 Libat, et immensi numerat miracula mundi.
 Hic Cicero, cui dicendi suprema facultas,
 Et sermonis apex, rigidis cui fortior armis
 Lingua per Aethiopum populos audita, per Indos,
 Hic Aeneis opus, cui non certauerit omnis
 Graecia, naturam superat, descendit ab astris,
 Ab Ioue defluxit, lepor immortalis in illa est,
 Maiestasque Deum latebris confessa latentem
 Corporeis, qui qualem hominem decet esse, monebat.
 Crimina mordaci Venusinus Horatius ore
 Taxat, et extollit lyricos ad sidera cantus.
 Hic magni sopiae authores, Stagyraeus, et alta
 Mente Plato consulta Deum qui nouit, et omne
 Quod licet externo, quod scire mathemate nostro,
 Hic Stridone satus loquitur pater ore trilingui,
 Acris energiae stimulis mortalia corda
 Sollicitans, rapidis acuit Deus enthea flammis
 Pectora, et acclamans tonitru facundia magna
 Fulminat, ac verbis animi tonat impetus altis.
 Hic sedem pater Hipponis Carthagine natus
 Augustinus habet, cuius sapientia fontis
 Instar inexhausti per mille volumina fluxit.
 Hic alij plures, quos enumerare volentem
 Copia frustratur vicinaque vespera nocti.
 Haec ego dum dira fugiens contagia pestis
 More hominum ruri tecum moror, Ociamoque
 Dum fruimur lusi, nostrum hoc breue munus habeto.*

BAPTI-

BAPTISTAE MAN-
TVANI CARMELLI,
TAE THEOLOGI
Quercus Iulia:

AD REVERENDVM D. GALEOTVM
Franciotum, S. Petri ad vincula
Cardi.

AGNVS apud veteres Cedro fuit
ac Terebinto
Et Hiericuntina quae fert opobalsama
sylvae
Olim honor, ac Palmis Hebenoq; quod
India mittit.

Et lauro Parnase tue, quae tempora vatum
Circuit, & regum celebres visura triumphos.
Magnus item Cyparisse tibi, Quid citrea dicam
Robora, & ex sylvae casae Athlantide mensas?
Post Citrum laudatur Acer, Berecynthia Buxus
In precio, quia crine virens, & tonsile lignum.
Aethiopum nemora & Serum canentia molli
Vellere reginas decorant, heroidas ornant.
Quid memorem Bromij frondes? oleamq; Mineruae?
Cinnamamq;, & Medorum hortos, saltusq; Sabaeos?
Ac piceas? addam & Pinos Cybeleia ligna,

Addam

QVERCVS IVLIA.

239

Addam & Juniperos carie impenetrabilis rubur.
Addere Lentiscos frugum facit utilis imber
Qui ligno sudante fluit, pinguesq; mariscas,
Quae generis nostri primos lufere parentes.
At quae multa venit Nili circum aequora Lotos
Tanti erat, ut magna dederit cognomina genti.
Iunci etiam Calamiq; frutex, quem parturit Assur
Nobilis, & Costi radix, sed & arbor Amomi
Claruit, incesta fuit ingens gloria Myrrha.
Gratior & Platanos addi iubet umbra comantes.
Nectua Quercus erat laus ultima. Tu Iovis arbor
Conscia fatorum, Graijs oracula nanq;
Ipsa dabas, meminit veteres Dodona columbas,
Quae nemus horrendum, & lucos tenere silentes,
Enthea q; illapsu superum querceta Deorum.
Ipse Homolus fontes qui voluit in aequora centum,
Totaq; Chaonia meminerunt littora terra.
Turudibus prima populis ab origine rerum
Pabula praebebas, passimq; alimenta legebant
Illa antiqua tuis Saturni saecula ramis.
Tum frumenta Ceres nondum vulgarat, Osiris
Inuento nondum campos scindebat aratro.
Tu mater communis eras, tu publica nutrix
Omnibus exponens frugum excutienda tuarum
Horrea, & altrices ora ad mortalia longe
Projiciens vlnas, Pietas tua facta per orbem
Incluta terrigenum prima incunabula fouit.
Fouit, & eduxit, donec meliora deorum

Cura

Cura ministraret crescenti pabula mundo.
 Ex alijs homines longè inferiora trahebant
 Commoda, tu præbere dapes, vitamq; solebas.
 Tu quoq; seruati bella inter Martia signum
 Cuius eras, quernam frondem victricia circum
 Tempora seruator Roma applaudente ferebat.

At modò rura nouam genuère Lygustica quercum
 Prælatam arboribus cunctis, quæ terra fretumq;
 Hæc parit, & penes Antipotes tellure sepultos,
 Nox ubi, cum nobis lux est, labentia torquet
 Sydera, & ignoto facit alta silentia mundo.
 Nam caput in nebulas tollens it vertice summo
 Aëra trans, quæ Luna inter tot lumina princeps
 Ambulat, atq; alio semper noua nascitur ore.
 Intima radices adigens in tartara, Ditem
 Tortorem umbrarum immanem, furiasq; seueras,
 Tartareumq; canem valido pede calcat, & ignes
 Temperat infernos, animasq; in nocte iacentes
 Tenarias, soluit pœnis, & in æthera purgat.
 Illam mille rigant fontes, & flumina mille
 Pascitur, extenditq; comas rutilantis ab ortu
 Solis ad Occasum: tangens Aquilonis, & Austri
 Littora, & Oceani positas influclibus vrbes.
 In caput apricum virtus stellantis Olympi
 Labitur influxu placido, & vitalibus auris
 Viscera complectens, diuinum in seminat imbrem,
 Fœcundamq; facit, multiplicumq; feracem
 Diuitiarum, animos etiam vegetare potentum,

Et purgare nefas, celerumq; expungere labem.
 Labem etiam deuotam Orco, cæloq; odiosam.
 Atq; aperire viam ad superos (Res mira) quis vnquam
 Audijt arboreis vim talem emergere ramis?
 Illa potens hominum facere immortalia quondam
 Corpora in Elysij campis (quis nesciat?) arbor
 Sancta fuit, tamen hac longè minor, utpote tantum
 Corpora respiciens, hominumq; extrinseca membra:
 Hæc autem potis est animas & corpora miris
 Enutrire modis, hominemq; opulentibus auctum
 Fortunæq; animæq; bonis completitur omnem.
 Accipes, quod nostri non audiùere parentes,
 Et quod nulla vnquam viderunt sæcula, quercus
 Glande valent alia, tectis validissima præbent
 Fulcra, trabes, tabulasq; ferunt, totumq; lacunar
 Vi indefessa, humeris longos durantibus annos.
 Nec solum terris vsus, sed & equore in alto
 Ferre valent, firmis etenim compagibus vndas,
 Et magna freta mole equitant, seu bella gerantur,
 Sive peregrina sulcent rada cærulea merces.
 Hæc nil tale dabit, sed vuluo fertilis auro,
 Fertilis argento, quicquid Gangeticus orbis
 Gemmarum ex cœchis bibulas legit inter arenas
 Hæc producit, opes totum missura per orbem.
 Hanc reges, hanc regna colunt. Submittitur ipsi
 Omne genu, Reges eius vestigia adorant
 Verticibus nudis, & proni in puluere trunco
 Oscula dant imo, proceres curuantur, humumq;

Ore premunt, census & grandia dona ferentes.
 Dicitur banc Sixtus pastorum maximus olim
 Hic plantasse locis primum, & multo amne rigatam
 Eduxisse procul terris, & in astra colendo
 Evexisse, viro tantum virtutis & artis
 Tanta simul fortuna fuit, tam innoxia fata.
 Ipse erat & terris locuples & in aequore, cymbam
 Insiliens (piscator erat) mittebat in undas
 Retia, & educens pelago pro piscibus aurum
 In tantas excrevit opes, ut vinceret ipsos
 Diuitijs reges, ut passim spargeret aurum.
 Quid memorem Attalicos luxus, Cræsumq; Midamq;
 Hi Sixto appositi, pannosa & sordida turba.
 Et quia præter opes erat omnia sydera cæli
 Atq; Deum doctus, quasi quoddam numen habebant
 Illum homines appellantes dominumq; patremq;
 Sixto autem functo his umbris & in astra recepto
 Arbor visa caput submittere, visa sepulti
 Occasum domini longa ingemuisse querela
 In mœnore diu recubans demiserat altos
 Versus humum ramos, longumq; agrotâ dolorem
 Est confessa situ ac vitæ vidualis amictu,
 Et perpeffa malas hyemes, perpeffa rigorem
 Syderis Arctoi, morbosaq; tempora, & astus
 Icarios, & quod forsan mirabere multo
 Aspidius, aequoreos fluctus, & Tethyos iram.
 Nam Nereus tantos aliquando extollere fluctus
 Eualuit, fuit in nemus hoc tum sauus & atrox,

Ut subito assultu erectus peruaferit oram
 Littoris, & quercum audaci conflixerit æstu.
 At Deus attendens sacro quid fata ferebant
 Huic nemori, iniustas Nereri compefcuit iras,
 Et Sixto hoc ingens intercessore periculum
 Auertere, quibus domus est super æthera diui.
 Ast ubi fatali redierunt tempora cursu
 Prospera, deposuit luctus, & facta repente
 Latior erexit curuatum in sydera culmen.
 Alter enim Sixti veniens à sanguine pastor
 Maximus (est illi, quod non vacat omine, nomen
 Iulius) eiusdem pecoris nemorumq; recepit
 Imperium, & rete & Cymbam sortitus eandem
 Conflat opes, residens in maiestate triumphat
 Assidue, & melior Quercum fortuna secuta est.
 Nam quæ passa diu fuerat genus omne malorum
 Aequoris & terra, cui sæpè securibus altis
 Gens inimica necem crudo intentauerat ore,
 Rursus in antiquum decus acta, reffloruit auro,
 Fronduit argento, gemmas pro glande micantes
 Chrysolitis passim rutilantibus atq; pyropis
 Edidit, & roseo nituit rursum vndiq; cocco.
 Ab radice nouam sobolem, virgultaq; matrem,
 (Quantum parua valent imitari pignora matrem)
 Crine, cute, & ramorum etiam referentia filo,
 Protulit, & multo fruticantem stipite syluam,
 Spem generis, quod nulla ætas obliteret vnquam.
 Manat odoratus trunco vapor, exit ab altis

h h h

Frondi-

Frondibus, à flore, à ramis, quem spiritus Euri
 Longè abigit, volat Ambrosiæ per nubila nidor
 Qualis in Assyria campis, cum Corus amomum
 Ventilat, & molles nardi redolentis aristas.
 Hanc cæli mirantur aues, quo surgere pacto
 E terris humiliq; loco sic ardua moles
 (Ut neq; qui tantum rapidis Haliæetus alis
 Nititur in summum valeat peruadere culmen)
 Eualuit, quarunt propiusq; annare verentur.
 Exit enim à trunco, à folijs, & ab arbore tota
 Fulgurat æthereus splendor, qui lumina vibrat.
 Attonitæ spectant longè, circumq; volantes
 Ornamenta notant, tereti quæ à stipite pendent.
 Fulgentes etenim phaleras, & Ephippia truncus
 Arboris appendit, necnon quas ferre sacerdos
 In delubra solet vestes, solennia quando
 Sacra ineunt nitidas faculis ardentibus aras.
 Sustinet & grandes patinas, calicesq; rotundo
 Ore cauos, auroq; graues, vasa aspera signis.
 Vasa quibus sacra ossa cubant educta sepulcris.
 Effigies ære insculptas, nitidoq; elephanto.
 Necnon & tabulas, oscilla argentea diuim
 Aureaq; imperij qui fundamenta locarunt
 Prima sub antiquæ crudeli principe Roma
 Claudio in auratas claues, ensemq; coruscum.
 Omnia Sol oriens illustrat, in aëre ludunt
 Omnia, & alternis collisa impulsibus ædunt
 Tinnitum exilem, plausuq; feruntur amæno.

Pendent

Pendent & mitra gemmarum ardore micantes,
 Umbella quoq; nigrantes extrinsecus, intus
 Vellere subtecta viridi: sunt murice tincta
 Sidonio, rara preciosa insignia sortis.
 Et demissa ferunt longo ridimicula lapsu,
 Quercantum generi decus, æternumq; trophæum.
 Gaude igitur quæ tam latè protenderis arbor
 Iulia, quæ princeps, inmo & regina comantum
 Sylvarum nemorumq; sedes, cui seruit Oreas,
 Cui Drias assurgit, quam Dij venerantur agrestes
 Ac genij, cui cœlituum custodia Diuim.
 Vincta lacris tempestatum secunda marisq;
 Sat pollens virtute tua es, nihil indiga regum,
 Aut opis externa, fœlixq; in secula regna.
 Ne dubita tuus hic pastor regnabit in æuum
 Longius, atque tibi sepem circundabit amplam
 Quam violare nefas, & te custode tueri
 Assiduo faciet, quo nec fera, nec pecus vllum
 Audeat infestos in te defigere morsus.
 Ecce tui tibi iam generis propagine ducta
 Latius ingenuim seriem spectare nepotum
 Nunc quoque fas, triplici qui cingant tempora mitra.
 Vnum Luca tulit, Luca vrbes inter Hetruscas
 Nobilis, & longè tanto modò reddita partu
 Nobilior, partu quo lata Hetruria, & omnis
 Per maria, & montes diffusa Lyguria, partu
 Quo Italia exultat, cœliq; vicaria Roma.
 Fortunata arbor, sed fortunatior olim

bbb 2

51

BAPTISTAE MANTVANI

*Si tua Pimplea celebrent praeconia Diua.
Hanc ego (quanquam ea sit factu res ardua, & ingens
Ingenijs etiam magnis labor) altius ausim
Mittere, & heroo splendorem adiungere cantu
Immortalem, & nulla vnquam fortuna abolendum.
Sed meliore opus est vento mihi carbasia in altum
Qui leuet, & cursu faciat proram ire secundo.
Ergo, arbor, qua tanta vales, emitte profundis
Aeolias antris animas, tua signa ferentem
Prosequere, & leni afflatu comitare carinam.*

BAPTISTAE MAN-
TVANI CARMELITAE,
THEOLOGI, SYLVA-
rum suarum,

LIBER I.

AD VIRVM ILLVST. SIGISMVN-
dum Gonzagam Protonotarium &
Marchionem.

RAESIDIVM Sigismundemcum,
pater ingeniorum,
Stirps Gonzaga, sacro caput insignita
galero,

Audi

SYLVARVM, LIBER I.

243

*Audi age, scisne deos quam ratione vetustas
Illa volubilium saeculorum abscondita in vmbra
Fecerit? & certis homines ascripserit astris?
Egregium qui vita aliquid mortalis ad vsu
Protulit, atq; rudi quicquam dedit vtile mundo
Terrigena dixere Deum, sic factus Apollo
De superis vnus, medicam quia repperit artem,
Atq; lyram. Cererem leges & adorea farras.
Vina corymbiferum referunt in numina patrem.
Publica libertas & debellata tyrannis
Vndiq; Saturnum, colus & suatela Mineruam,
Et quicquid topiatur acu. Facundia & astus
Mercurium. Iouis Alcides fortissima proles
Abstulit e' terris dira atq; immania monstra.
Ergo alijs meritum bene de mortalibus esse;
Hoc est esse Deum, veteri si credimus auro,
Id quoq; non multum nostris discordat ab annis.
Nam Deus ille manu magnum qui sustinet orbem,
Se prima pietate docet: mortale secunda
Amplecti debere genas, sic sydera posse
Expectare homines, & Olympi ascendere in arcem.
Legimus hac motum causa cecinisse Maronem:
Nanq; erit ille mihi semper Deus, illius aram
Sepe tener nostris ab ouilibus imbuet agnus.
Tanta erat ad grates antiqua et atatis agendas
Strenuitas, votis homines vt in astra referrent,
Optarentq; deos, atq; annua sacra litarent.
Id recolens sigismunde tuis quae digna referre*

b b b 3

Dona

BAPTISTAE MANTVANI

Dona quæam meritis, qui me iam tempore longo
 Febre laborantem stygioq; ardore perustum
 Deutumq; neci rursum vitalibus auris
 Reddis, & extincto renouas præcordia morbo,
 Nescio, & ambiguus titubat sententia curis.
 Non sunt regna mihi, non est opulentiæ rerum,
 Non etiam poma Alcinoi, non tanta suppellex,
 Quanta fuit Cædro. Sunt spiritualia quædam.
 Prædia; sunt fateor (sic appellare vetustas
 Instituit vatum subitaria carmina) syluæ
 In campis, ubi produxit pede Pegasus vndam.
 Hasti tibi, quò possis rapido diuertere ab astu
 Curarum, & regni magnis anfractibus olim
 Solus & herbofa paulum requiescere in vmbra,
 Tradimus; exigui cape dona infirma poëta.
 Germanus qui bella gerit, Mauortia bella
 Accipiat, sudetq; furens in puluere & armis.
 Sorstua pacis opus; thorax tuus, ensis, & hasta
 Religio & pietas, & quæ regit omnia, virtus.
 Ad laudem non vna via est. Laudata Quirini
 Martia facta, Numæ tranquilla silentia & antra,
 Non laudata minus tacitisq; oracula in vmbis
 Aegeria, & gregibus nullis adeundus equorum
 Saltus Aricini nemoris, speculumq; Diana.
 Sæpe ergò in syluæ & in ocia sancta receptus
 Effuge curarum fluctus, & concipe tota
 Mente Deum, pacato animo complectere Olympum,
 Contemplare polos, & duc in sydera sensus,

Nec

Nec semper te terra premat, quò scandere mentem
 Exuam membris olim mortalibus optas,
 Affectu memori anteueni, cælumq; require
 In Iouis; Sismunde mecis, non Pana Lupercum,
 Non Satyros, Veneremve leges, non Menades vllas.
 Non Thyasos, hic nullus amans sua somnia luget,
 Nulli canit Siren. Circe mala pocula nulla
 Porrigit, est omnis (libuit quocunq; vagari)
 Tuta via, & passim virtus, & honesta voluptas.
 Hæc tibi Socraticos ostendet pagina mores.
 Hæc Curios, Fabiosq; dabit, sentire loquentis
 De pietate Numas poteris, de Marte Philippos,
 De Musis aut Hesiodos, aut ore Marones
 Altiloquo, de mundi annis origine Mosem & Æ
 Atq; graues legum de maiestate Lycurgos.
 His animum dictis sursum attollentibus ire
 Ad decus immortalæ potes, transcendere patres,
 Et tecum ad superos animando excire nepotes.
 Ergo lacri Sylvarum animo cape dona mearum,
 Et cole nostrates geniosa per ocia lucos.

AD IACOBVM CLAVARI-
 um Vrbinatæm.

Asfidue dici nostris Iacobe Camænis
 Possis honoratam Monpheltria semina prolem.
 Id quanquam nobis etiam suaderet Apollo
 Et Phæbaa cohors custos Heliconidis vnda,

bbb 4 Me

Me tamen ingenti rapit in diuersa tumultus,
 Mauus, & aethereo studium magis vtile caelo:
 Nam mihi diuinis iuuenilia pectora rebus
 Erudienda dedit Superum pater, omnia in isto
 Tempora praterire ludo, lucemq; nefastam,
 Et fastos hoc Marte dies mea conterit aetas.
 Ingenuam doceo sanctis assuescere pubem
 Moribus, & sacras vestigia ferre per artes.
 Nunc mihi per campos iter est, & lata Maronia
 Aequora Mincigena, via nunc sublimis in altam
 Ducit anhelantem Sophiae Paradysios arcem,
 Et modò me Stagyra sua per dumeta, suumq;
 Non facile accessu limen subuectat alumus.
 Cecropij interdum dulces inuisere chartas,
 Et libare senis studium delectat & artem,
 Sanctaq; nobiscum longos Academia soles
 Claudit, & eloquijs damus Arpinatibus aurem.
 Quid faciam? Nec enim labor est mortalibus alter
 Nobilior, nec cura viro iucundior vlla.
 Hanc mihi militiam Deus, & lucentia mundi
 Sydera dant, superum Domino paremus & astris.
 Quare age praesentis non tibi munere factum
 Est satis, urgentes animi causare curas.
 Et veniam concede, labor vult ocia tantus.
 Mæonijs opus est fidibus, totoq; Sophocle,
 Nam tuus est omni dicendus Apolline princeps.
 Differimus tua vota, tamen non irrita fient.
 Interea infirmas ad tanta negocia vires

Instaurare

Instaurare datur, venient sua tempora regi
 Danda tuo, cui te tantum debere fateris,
 Cuius & aeterna vestiris imagine pectus.

AD FEDERICVM VRBINATI-
 um Ducem, cum filiam nuptui
 traderet.

Inclyte Dux, qui regna tenes in montibus vmbriis
 Quà vetus Vrbinum domibus iuga vestit apricis,
 Quà dedit antiqua nomen Sempronius vrbi:
 Sunt quibus accensi rutilantia sydera Martis
 Audaces animos belliq; auidissima corda
 Indiderint. Hi semper equos meditantur & arma
 Bellica, & ignaue damnant longa ocia pacis.
 Talis erat Telamone satus temerarius Ajax.
 Talis Agenorida Cadmi famosa propago
 Mutua damnatum vertens in vulnera ferrum.
 Centauri, Lapithaq; truces, & iuq; Gigantes,
 Qui caelum aggressi manibus violare cruentis
 Tentauere suo diuos expellere regno.
 Talis in extremis mundi Sertorius oris
 Arma mouens, talis Romana conditor vrbis
 Romulus, impatiens oci, Marinsq; Iugurtha
 Victor, & Aemathiam tollens ad sydera gentem
 Magnus Alexander Mauro metuendus & Indo.
 Talis & aeternas iras qui paruos & arma
 In genus Ausonium patri iuravit ad aras
 Annibal, & Sylla impietas & Caesaris atrox.

h h s

Sunt

Sunt qui pace magis gaudent, & bella perosi
 Extollunt superum eunt, proniq; per aras
 Diuorum reuerenter cultum, vel honesta Minerua
 Ocia sectari sub opaca silentia ruris
 Diffugiunt, tacitiq; laris sub fornice pallent.
 Sic Numa qui pacis studium reuocauit, & arma
 Reppulit, atq; Solon, Lacedaemoniusq; Lycurgus
 Vixit, & umbelli Salomon qui regna quiete
 Auxit, & athereo posuit noua templa Tonanti.
 Sunt quibus ingenium magis est commune paratum
 Tam pacem quam bella sequi, sudare sub armis,
 Et patriam curare domi, sic floruit Ancus,
 Cunctatorq; senex Fabius, sic Magnus, & ambo
 Scipia de, rigidusq; Cato, Lucullus, & alto
 Rex animo, qui post caulas & ouilia tandem
 Regna subintrauit sceptrum Iudaea secundo.
 Sic Cicero, sic Aemathia cui gloria victa
 Paulus, & Augustus terra dominator & vnde.
 Vnus honor tantum primis & gloria simplex
 Debita qui pacem solum coluere, vel arma.
 Sed quibus est vtrumq; decus, cinxere coronis
 Tempora (tam felix fuit his fortuna) duabus.
 Primatumq; tenent. Humana altissimus iste
 Laudis apex, gens haec superis est proxima diuis.
 Hi sunt qui Heroës & Semidei appellantur.
 Haec tua fors montis proles generosa Feretri.
 Quod si forte suas innata modestia laudes
 Horret, & ipse tuum non fers patienter honorem,

Da veniam, me fama mouet, non Umbria tantum
 Temiratur, habes vltra maris equora laudem.
 Iam passim vulgata cano, qua Rhenus & Ister,
 Quae longinquus Arar, qua fons audiuit Iberi.
 Ipsa canit iua te virius, toi bella gerentem
 Quis nescire potest? altis suspensa trophais
 Ipsa sonant nobis tua facta silentibus arma.
 Tu pacem, tu bella regis, te iudice Mauors
 Surgit, & ingenti furor excitat arma tumultu.
 Imperio Bellona tuo modo temperat iras
 Aegide deposita, sumpta modo fulminat hasta.
 Arbitrio pax alma tuo sua vela gubernans
 Te suadente venit, te dissuadente recedit,
 Et modo luctu implens, cum vis, modo moenia risu.
 Armatum seuoq; diu te Marte furentem
 Flaminei sensere Duces, & Tusca iuuentus,
 Cum Rubicon tua signa pauens vada concita voluit
 In mare, & Adriaco trepidum caput abdidit alueo.
 Et quando Herculeos ausus tentare labores
 Oppida cepisti sublimibus ardua saxis
 Littus ad Hetruscum, tunc te miratus euntem
 Montanum per iter pelago allucentibus armis
 Ad tua Tyrrhenus respondit classica Triton.
 Te quoq; pacatum, populisq; humana ferentem
 Iura Camenarum magno chorus agmine cingit,
 Et tua testâ pij tanquam veneranda poeta
 Tempa petunt, subeuntq; larcs quasi limina Phoebus
 Sacra tuos, tanquam delubra horrenda Minerua,

BAPTISTAE MANTVANI

In quibus & morum probitas & nescia falsi
 Relligio pietasq; habitant, vbi totus Olympi
 Cursus, & astrorum leges, elementaq; mundi
 Naturaq; arcana patent, vbi cernitur omnis
 Quid diuina velit, quid sentiat Ethica virtus.
 Nil tibi cum leuibus Thyasis, tu Menades horres,
 Tu Veneres, tu Ambubaias, Balatronibus aurem
 Conspectumq; negas. Tecum versatur Achilles,
 Nestor, Alexander, sermo tuus, armatorum
 Cultus, & astrorum motus, & mascula virtus.
 O fortunatas gentes, o dulcia saecula
 Quae sancti Ducis ora vident, quae tuta sub vmbra
 Tami regis agunt sine sollicitudine vitam.
 Vmbria numinibus (si vera est fama) fuisti
 Semper grata, vetus cum terrae incumberet omni
 Illuuiis illa vndantis fumosa profundi,
 Sola immunis eras & ab equore tuta colebas
 Montanos apices, & libera fluctibus antra.
 Id munus solenne Dei, sed principis huius
 Praesidium sub quo tibi sunt Saturnia saecula
 Non minus. O vtinam similis fortuna per omnem
 Pullulet Italiam, nec nos Lycaonia semper
 Tempora conculcent, etas semel aurea nobis
 Omnibus & tali requies sub principe surgat.
 Tu verò quem totus ager montanus adorat,
 Cui pater inclinet caput Apæninus apricum,
 His brenibus claudi non indignabere regnis,
 Aequa tuis tibi si meritis data regna fuissent:

Pigra

Pigra gelu tibi seruiret Mæotis, & Athlas,
 Nilus, & Eoi Gangetica littoris ora.
 Sed Deus angusto terra tua limite clausit
 Imperia, vt curis tua corda minoribus angat
 Hic labor, vt caeli spacijs maioribus olim
 Cum tibi fatales Lachesis concluderit annos,
 Praesideas, regnoq; illic meliore fruaris,
 Regna vbi sollicitent nullis tua pectora curis.
 Interea claris rebus tua floreat etas,
 Et reliquum caeli meritis eme, respicit actus
 Iuppiter humanos. Alto tuus aethere sudor
 Scribitur, & patriæ vigilans tua cura saluti.
 Sed ne festa meae tardent Hymeneae Camænae,
 Fleat iter, veniatq; volans ad littora cymba.
 Ite maritales thalamos, Iunone secunda,
 Ite aurbus celebrate bonis, concordia iungat
 Vna duos animos, sicut duo corpora Iuno.
 Sed tamen & sanctum memores estote pudorem
 Non abigi tædis. Scelus est sine lege voluptas.
 Et sancta est cum lege Venus, si sancta futura est
 Posteritas, sanctos primum decet esse parentes.
 Qui viret in folijs venit ab radicibus humor,
 Et patrum in natos abeunt cum semine mores.

DE

BAPTISTÆ MANTVANI
DE LEGATIONE REGIS Hispaniæ ad Innocentium viij. de aduentu
Inachi Mendociæ Comitis Ten-
diliæ regij oratoris.

Dum suspensa diu gentem miratur Iberam
Tot Reges, quot Roma viros sibi cernere visa est,
Vidit enim patria tinctas ferrugine vestes,
Et Tyrijs infecta cadis velamina circum
Sublimes rutilare humeros ac fundere flammās.
Vidit ab hirsuto pendere monilia collo
Aurea, & alterno blandiri ad pectora plausu.
Vidit & accensos radijs ardentibus aurum
Vincere & inter se flammis certare lapillos,
Quos misit longinquus Arabs: Erithræaq; tellus.
Quos Ganges, quos Indus alit, quos Persia diues
Colligit vndosi per torrida littora ponti.
Vidit & assiduo Martis durata labore
Brachia & assuetas frondes sudare sub armis.
Talis erat miles, quo Pella potentior orbe
Reddita ab argenti scutis cognomina ducens.
Vel quo bellipotens Aethnæi fulminis instar
Sæuijt Assyrium toties Machabæus in hostem.
Aurea regali mirata est stragula luxu
Non solum præbere thoris, sed vilibus vsum
Officijs, sterniq; solo, & vestigia ferre.
Regis honor contemptus opum, præstantia tanti
Principis imperij, fines qui mittit ab ipsis

Gadi-

SYLVARVM, LIBER I.

248

Gadibus ad fluctus Pelopis, quos nominat Ie
Inachis, hoc cultu non est æquata superbo.
Maiestate minor tam largi opulentiæ luxus.
Ipse etiam patrijs veniens orator ab oris
Debit hoc fastu magna innotescere Roma
Inachus, Argiium nomen, quia gloria belli
Tanta viro, quanta Argiuis Lacedæmone natis.
Ipsa quoq; imperium quondam telluris & vnda
Roma Dei modò nacta vices hoc diuite cultu,
Debit hoc splendore peti. Cognoscere visa est
In sermone suos ciues, qui dicere leges,
Qui regere imperio populos & regna solebant.
Mansit enim penes Hesperios vetus illa Quiritum
Lingua, sonant præscos patres ea verba Latinis
Æmula, qua gentem docuit Romanus Iberam.
Ipsa licet cute iam crispæ, iam cana senectæ
Languet, antiquos gaudens reminiscitur annos.
Sicut in aduentu nata longæua tremensq;
Mater ouat, vultuq; labans applaudere anili
Nititur, affectuq; vicens se vincit amico.
Ipsa sabulantum gentis de more Latine
Agmina præmisit sacris solennia pompis,
Magnanimosq; amplexa viros in amica recepti
Mœnia. Concorso ruit ad spectacula magno
Vrbs omnis, cum plebe patres, cum pube senectus.
Et sexus vtriusq; choros promiscua fama
Mota peregrinæ tegit omnia compita gentis.
Sicut vbi Aesonides prima cum naue subiuit

Littoræ

Littora Colchorum, confluit ad æquora totus
 Phasis, & aduectam stupuit per cœrula puppem.
 Tunc alacres Medæa choros & ouantia duxit
 Agmina solennem Graijs latura triumphum.
 Dumq; ita Romuleam fausto subit Inachus urbem
 Sydere, dum totis agit antur gaudia tectis,
 Vidimus illius sacris insignia circum
 Clausa notis, & verba quibus primordia sumpsit
 Nostra salus, cum facta parens sine semine virgo est.
 Tunc ego scire pij causas epigrammatis ardens
 Consului Paulum genus à Tarconte trahentem
 Thraicijs clarum fidibus, plectroq; potentem
 Mæonio, & multa præstantem laude poetam.
 Hic mihi rem gestam paucis absoluit, & istam
 Rettulit Hispanas famam volitare per vrbes:
 Barbarus Almanfor veniens à sanguine crudo
 Gentis Isaciparæ quæ vsurpat nomina Sarræ,
 Viribus exultans, & forti robore plusquam
 Numinibus fidens longis ea verba papyris
 Scripserat, & caudæ demens aptarat equinæ.
 Multa feraxiaculans in Iberam iurgia gentem
 Ibat, & Allophylø similis quem verberare funda
 Deiecit pecudum custos in bella vocabat
 Hispanas acies, multis cum millibus vnus
 Congressurus erat: certè hîc ingentia cernas
 Corpora, & ardentem oculos, barbamq; comantem
 Supra hominem, Siculisq; parum Ciclopibus impar.
 Barbarus ex acie sumpta temerarius hasta,

Fraxi-

Fraxinus hasta fuit derasis aspera ramis,
 Multa minans cristis & equo sublimis in alto
 Venerat, in pugnamq; aliquem posebat Iberum.
 Dum spectant vtrinq; acies ex agmine Ibero
 Prodyt auratis iuuenis formosus in armis
 Mendocia de gente satius, tuus Inache certè
 Aut auus aut aliquis clara de stirpe tuorum,
 Comminus ense potens, & longis eminus armis
 Non minor Æacida, campoq; animosus aperto
 Constitit, & dictis tremefecit talibus hostem.
 Tanta quid increpitas? quò te temeraria traxit
 Impietas, vt magnam ausis contemnere matrem
 Atq; in matre Deum? dictis Agarene superbis
 Nil opus est, nec enim tua te iactantia tanto
 Fastu inflata iuuat, gladio experiemur & hasta
 An grauis hæc Maria superos iniuria tangat.
 Iam dudum Pluto istam animam, tua viscera dudum
 Expectant lanianda feræ. Non fidimus hasta,
 Diuorum speramus opem, tua debita cerno
 Funera: nam iusti comes est victoria belli.
 Sicut in equoreum direxit tela draconem
 Virginis expositæ sortem miseratus acerbam,
 Ora, nec expauit molemve Georgius illam
 Grandibus horrentem squammis ac tergore duro,
 Sic ego te defensa hodie pro virgine victum
 Sanguinea tellure traham, caput ense reuulsum
 A ceruice hasta infigam, nostramq; per omnes
 Circumlatum acies Mariana ad limina sistam.

iii

Sic

Sic ait, & magna Christo ter voce vocato
 Urget equum, pressisq; petit calcarihus hostem.
 Concurrunt similes tauris in bella duobus
 Cornibus aduersis, & toto pondere frontis,
 Cum speddant vringq; greges, cum territa magno
 Pastua mugitus nimbos inuoluuntur arena.
 Arma sonant, tremit omne solū, vo'at hasta per aurā.
 Ecce ruens Agareus equo (traiecerat armos
 Vulnus & ingenti thoraca resolverat ictu)
 Voluitur in præceps, concussa cadauere tanto
 Terra gemit, velut in tonjo cum vertice campum
 Verberat armatis quercus percussa lacertis.
 It cælo clamor. Spolijs tum victor opimis
 Clarus, & occisi trunco prius ore Gigantis
 Excipitur clangore tubæ plausuq; suorum
 Regia concursu subijt tentoria magno.
 Cedite Torquati, quibus hæc cognomina torquis,
 Cedite Cornini, quibus hæc cognomina coruus
 Tradidit, hæc vestras superat præconia laudes.
 Sic tua gens olim votis ad templa solutis
 Inache, netanti pereant monumenta triumphi,
 Virgineæ matri sacrata vocabula sanxit
 Ad sua perpetuo coniungi insignia ritu.
 Cerne decus quantum superat tibi, gloria quanta
 De virtute patrum, fluit in genus omne nepotum,
 Inache. Sic superi faciunt de stirpe tuorum,
 Quò tibi laus alio sit consummata triumpho
 Dux aliquis, vel tu ipse magis cui bellica virtus

Iam

Iam longo firmata vsu, leuet arma potenti
 In Syriam, Libyamq; manu, gentemq; nefandam
 Vel penitus tollat, Scythicæ vel ad vltima terræ
 Littora detrudat, Boreas vbi frigidus omni
 Fruge solum spolians duro tegit æquora tergo.
 Viue, nec antè precor Parca tibi stamina rumpant,
 (Det Deus hæc saltem nostris bona faba diebus)
 Quàm videas Maurorum vrbes & magna superba
 Mœnia Granatæ veri iuga ferre Tonantis,
 Et parere Deo, qui magna incæpta secundet
 Regis, & arma regat felici Bethyca Marte.

AD INNOCENTIUM OCTA-
 uum Pontificem Maximum, & conuiuas præ
 die natali Laurentij Archiepiscopi
 Beneuentani Carmen.

Summè pater curis & sollicitudine nunquam
 Liber, & immensi molès cui credita mundi,
 Vos quoq; conuiua, quorum si dicere laudes
 Aggrediar, longo raucescant guttura cantus
 Splendida regali vobis conuiuia luxu
 Hæc Beneuentana pastor Laurentius ora
 Reddit, & huic tanto longè meliora fatetur
 Se debere choro, soluet quoq; forsitan olim
 Si sperata dabit cursus fortuna secundos.
 Sed tamen angusto fuerant hæc debita mensi
 Festa sub ardenti cum Sol premit arua leonè;

Luce sacra, cum risit inops Laurentius iram
 Caesaris, & victis migravit in aethera flammis.
 Illa dies natale dedit, Lucina parenti.
 Affuit enixa, pulchroq; puerpera partu
 Leta puerperæ cruciatum in gaudia soluit.
 Mox noua progenies felicibus edita fati
 Dicitur attollens caput arrisisse parenti.
 Quod felix faustumq; putant, bonus exitus omen
 Laudat, & euentu melior fortuna sequenti.
 Illa igitur celebranda dies, & habenda quotannis
 Letior, & fastis est annumeranda diebus.
 Idq; memor facturus erat, noua seria dulces
 Excludere iocos, & in hoc conuiuia tempus
 Sunt translata, illam rapuere negocia lucem:
 Namq; aberat missus Roma legatus ab vrbe,
 Atq; graues Vmbrorum iras, subitosq; tumultus
 Lenibat grauibus dictis, pacemq; docebat,
 Postquam strenuitas vigilans & prouida virtus
 Huic satis officio fecit, cum laude reuertens
 Eximia, statuit celebres apponere mensas,
 Natalisq; diem ritu celebrare parentum,
 Sic etiam summus qui prospicit omnia pastor
 Instaurare volens festas post seria mentes
 Obseruare suos morem hunc induisit auitum.
 Et gaudere die, qua quisq; sub aethera primum
 Transiit, & vesci cepit vitalibus auris.
 Et quanquam Gethicis contraria gentibus olim
 Consuetudo esset, lachrymis qua tristibus ortum

Natorum, & lato celebrabant funera cantu,
 Nostra tamen longè melior sententia, mortem
 Qua pulchrum dissoluit opus, qua nititur omne,
 Quod natura parit, paucis abolere diebus,
 Et nihil esse diu patitur, qua pingitur ore
 Terrificos, lugubri animo meminisse necesse est.
 Principium verò vitæ qui dicitur ortus
 Quo gens omne noua reparatur origine, secum
 Gaudia mille vehit. Cum mens diuina recentem
 Cuderet, & cælo stellas affigeret, orbem,
 Mirabantur opus superi, noua machina mundi
 Visa voluptatum pelagus, quod pectora diuini
 Corripuit subita sensus dulcedine complens.
 Iure igitur natale iocos & gaudia poscit
 Natura suadente dies, qua venit ad ortum
 Progenies, primæ capiens exordia vitæ.
 Ob causam tamen haud aliam vetus ille reuersus
 Mos, nisi quo fessas hominum post seria mentes
 Sit fas instaurare iocis, & idonea rursum
 Reddere corda virum rebus tali arte gerendis.
 Nam labor assiduus mentes vt corpora frangit,
 Attonitosq; facit sensus, & inertia membra,
 Ingenium nimio roburq; retunditur vsu.
 Et caput obscura captum vertiginæ clauum
 Perdit, & incerto nauis secat aquora cursu.
 Omnia quæ duro sunt debilitata labore
 Restituit secura quies, medicamina fessis
 Ocia sunt, lassas instaurant ocia vires,

Quas labor enervat, quas longa negocia frangunt;
 Ergo laborantes opus intermittere coeptum
 Et cessare iubet veterum prudentia patrum,
 Scipio litoreas, & Lelius anxius oras
 Et Caietani tractum maris vrbe relicta
 Sape peragrabant, & circum littora conchas
 Fluctibus eiectas manibus legisse feruntur.
 Maximus interpres legum, fuisse lapillis
 Scauola narratur curasq; fugasse fritillo.
 Socraticos etiam ludos pueriliaq; aeta
 Legimus, atq; semen studijs iuuenilibus vsu.
 Ergo voluptatem cenae genialis honestam,
 Summe Pater, laeti vna celebrare sodales.

AD IOANNEM PETRVM ARI-
 uabenum Episcopum Vrbi-
 natensem.

Petre Heliconiadum studijs decorate sororum
 Cui dedit insignem docta Minerua locum,
 Ista racemiferis nostri de vitibus horti
 Accipe Dircae dulcia dona Dei.
 Hanc tibi praecoxit flauentem Iulius vnam
 Sole Morlocheas ingrediente faces.
 Scilicet vt nimium rapido dum fluminat aestu
 Frigida morbosam temperet vna canem.
 Nam cauis ad plantas residens Orionis ardet,
 Atq; prauis nostras verberat igne domos.

Frigore

Frigore nunc opus est, opus vt fuit ignibus ante,
 Cum Boreas tanto stringeret arua gelu.
 Sic natura parens tempus munivit vtrunq;
 Caumata frigoribus temperat, igne gelu.
 Ianus habet sylvas, & aprici vina phaleri,
 Creticaq; idaeis vrans mare vesta cadis.
 His se armare potest, gelidamq; retundere brumam,
 Et Melotaeis terga fouere togis.
 Aestus habet gelidos latices, & carea pruna,
 Pomaq; cognomen qua cerasuntis habent.
 Iulius ardorem primis peccat aestifer vuis,
 Hucq; salutari fruge ministrat opem.
 Nec tibi grata minus fuerint mea munera, si quid
 Et si quid versus rusticitatis habent.
 Rustica civili melior vindemia, ruri est
 Ille sacer vatium qui rigat ora liquor.
 Hec fateor Lesbi non sunt in collibus orta,
 Nec de Cretaeis munera lecta iugis.
 Non ea palmitibus caeli clementia nostris,
 Non est Flamini gratia tanta solo.
 Sive quod a Phaebo magis alongamur & austro,
 Et polus argenti nos aquilone premit.
 Sive quod est illis alijs rationibus ather
 Mitior est illis gloria tanta locis.
 Fortè quod ex illis transiuit in athera campis
 Quae micat ex flammis facta corona nouem.
 Prospiciens oculis illas melioribus vvas
 Vitifer infundit vina superba Deus.

iii 4

Adde

Adde quod in Delo Bacchi germanus Apollo
 Nasctur, arbitrio qui regit arua suo.
 Iuppiter Idæus alitus rura illa sub antris
 Dicitur Olenia lacte rigasse fera.
 Gnosiacis ideo vis est en tanta racemis
 Incluta tam dulci fertilitate Cydon.
 Hæc igitur tibi dona damus, meliora daturi,
 Vberius ferret si meliora solum.
 Musa tibi vetuit sine carmine munere mitti,
 Quando magis quouis munere carmen amas.
 Carmen amat quisquis tenero bene doctus ab auro
 Aoniæ studijs dulcibus hausit aquam.
 Hæc mea sint animo, sint dulcia dona palato,
 Et Phœbi & Bromij munera iuncta cape.

AD LODOVICVM GONZA-
 gam sedis Apostolicæ Protonota-
 rium carmen ex tempore.

SAepius ad sacrum cupiens Heliconæ reuerti,
 Munus vt excellens & tanto principe dignum
 Castalio de fonte darem, mea carbasa ventis
 Explicui, & scalmos accincto remige pressi.
 Verum me varijs animi languoribus ægrum
 In diuersa ferunt à Phocidæ littora fluctus.
 Pellor ab Europa, lego puppe Propontida versa,
 Et feror in Phrygiam, Tenedi iam littora cerno.
 Iam patet Antandrus, iam culmina cernimus Idæ.

Aoni

Aoniæ sylua nobis & sancta negantur
 Flumina, Dircaï taciturna silentia saltus
 Occlusere nouem, prohibentq; accedere Nympha.
 Immisere rati zephyros, prohibemur arenis
 Anlidis, aduersis radomaris aquora fatis.
 Quod si vela sinat vento Deus ire secundo,
 Pacificasq; intrare domos, & corde timores
 Pellere sollicitos, tantoq; exire tumultu,
 Curreret extemplò velis mea cymba leuatis
 Per laudes Lodouicæ tuas, per clara tuorum
 Facta per illustres attauos, regnataq; genti
 Aura tua, canerem pugnas & maria facta,
 Et grauitè sancteq; domi consulta forisq;
 Quanta sit in superos pietas & quanta parentum
 Religio, quantum patriæ studere quieti.
 Cederet his agris quicquid mare fluctibus ambit.
 Egregij quicquid Titan videt æthere ab alto.
 Mollia longinqui iactent sua vellera Seres.
 Hesperidum sua poma nemus, sua thura Sabæi.
 Aethiopes nigri sua cinnama. Persidis ora
 Diuitibus gemmis fuluoq; superbiat auro,
 Prouentu maiore tuos pubescere campos
 Dicere, & has illis præponere frugibus ausim.
 Cederet his agris Trinacria, cederet ortus
 Alcinoi, & Veneris tellus pulcherrima Cypros.
 Cederet his agris Crete, Pelopisq; Laceni
 Insula, sit licet hæc Sparta veteriq; Corintho,
 Illa Iouis cunis, atq; vrbibus incluta centum.

iii 5

Cederet

BAPTISTAE MANTVANI

Cederet omnis ager, nec sese Mantua tantum
 Virgilio, & ducibus Lydis, & sanguine magni
 Tiresia claram agnosset, magis incluta quando
 Gonzaga splendore domus euasit, & altis
 Ingenijs animisq; virum, qui bella per omnem
 Sapius Italiam parto clausere triumpho.
 Hæc est ista domus, de qua si temporis acti
 Legeris annales, multos exisse Camyllos,
 Scipiadas multos, Marios mirabere multos.
 Nec reticenda forent Nuruum super æthera nota
 Nomina, & integritas translata in sydera matrum.
 Mæonijs hæc sunt neruis, & Apolline toto
 Digna, nec exili dicenda ex tempore cantu.
 Nunc aliò me cura trahit, peregrina vocamur
 Per longas in regna vias, per inhospita saxa.
 Nec sinor in patrijs requiem decerpere campis.
 Omnia tum melius referam, cum purpura frontem
 Velabit Romana tuam, cum patribus alto
 Adiungeret throno, quibus est æterna potestas.
 Carmina nostra dies illos, & lata morantur
 Tempora, tum sacros poteris recludere fontes,
 Et voti aspirare tuo, voti q; tuorum.

BAPTI-

BAPTISTAE MAN-
 TVANI CARMEL-
 TAE THEO-

logi,

SAPPHICVM CARMEN;

AD MAGNIFICVM COMITEM

Fregosinum Campefre-
 gosum.

VLCE Musarum decus, & voluptas,
 Patriæ splendor Ligurijq; princeps,
 Quem fouet dulci gremio recepti
 Hospita Manto,
 Impio postquam Genæ tumultu
 Missus ex alto Phlegethontis amne

Iura subuertit placidamq; pacem
 Nuntius orci,

Te decet magnos animi dolores
 Atq; Neptuni salientis æstum
 Ferre, & accenso Ioue fulgurantem
 Fortiter iram.

Rebus aduersis agitata virtus
 Crescit, & robur cruciata longo
 Sumit attritu, meliusq; terço
 Candicat ore.

BAPTISTAE MANTVANI

Ocium clari fugiunt honores,
 Nobiles ducit labor ad triumphos,
 Sudor insignes iter ad coronas
 Monstrat apertum.
 Unico vitrum superatur ictu,
 Spernit incudes adamas, & omnem
 Malleum, virtus animosa casum
 Sustinet omnem.
 Debiles nautas humilemque cymbam
 Aphricus pulsus violenter videt
 Iactat, & fasto fragilem carinam
 Vortice sorbet.
 Fronte sublimi ratis alta prorans
 Tollit, & Caurum Boreamque ridet
 Atque prosternit valido sonantem
 Pectore Pontum.
 Blanda fortuna leuitas, in altum
 Voluit & facti cito penitentem
 Dexteram versans male fida curuam
 Deprimit orbem.
 Fortium gaudens hominum ruinis
 Regna longinqui penetrare mundi
 Cogit Heroas, patrioque pulsos
 Iactat ab Orbe.
 Egit Aeneam Pelago vagantem
 Flante per nigros aquilone fluctus
 Atque nimbo so reboante caelo
 Littus ad Aphrum.

Pulsus

SYLVARVM, LIBER I.

255

Pulsus antiquam Salamina Teucer
 Liquit, Alciden odium nouerca
 Misit ad Gades, vbi cernit altam
 Iulia Calpen.
 Faucis angusta Mare vorticosum
 Exules quondam soror atque frater
 Heu nimis tristi secuere cursu
 Phryxus & Helle.
 Velleris fului spolio superbus
 Aequor Euxinum, gelidamque Tethym
 Thessala primus rate nauigauit
 Fortis Iason.
 Magna, non vna regione virtus
 Clauditur, toto spatiatum Orbe,
 Sicut immensum radians Olympum
 Clarus Apollo.
 Perfidam sortem Generosa virtus
 Spernit, & plausum popularis aura
 Aestimans ludi puerilis instar
 Libera regnat.
 Vate Dirceo generata Manto
 Vnde gens vrbis sata Mantuana
 Iuncta Tyrrheno Siculam charybdim
 Vidit & Aethnam.
 Vidit & ripam resonantis Arni,
 Qui per Hetruscos sinuosus agros
 Serpit, & cultis inimica campis
 Flumina voluit.

Inde

BAPTISTÆ MANTVANI

Inde per Montis iuga saltuosi
Venit errantes vbi maior vnda
Mintius spargit, Bifidoq; terram
Circuit Amne.

Tum solo nomen dedit occupato,
Atq; Thebanos imitata muros
Cum sua celsam Genitrice proles
Condidit arcem.

Naue Phœnices Tyria colonos
Regnaq; fratris fugiens auari
Nobilem Dido Patriam Colossi
Vidit in vndis:

Vidit & Cyprum, Paphiamq; gentem,
Transiit Syrtes, Lilybœa lustrans
Aequora, & tandem Libycæ subiuit
Littora Byrsæ.

Spernit imbellem populum libido
Dira fortuna, tumidoq; plebem
Corde fastidit, sua tela frontes
Mittit in altâs.

Ergo Priscorum memorata Virtus
Excitet fortes animi lacertos,
Et tuæ fiant tibi clara gentis
Stemmata calcar.

Namq; te magno Genitore Natum,
Atq; virtutis gremio educatum
Ad decus summum vocat, & supremam
Gloria laudem.

Ergo

SYLVARVM, LIBER I.

256

Ergo visurus Pyliam senectam
Vine, nec tantum Genue potentis,
Regna, sed pinguem teneas Hetrusci
Littoris oram.

Aphrica latis dominare campis
Atq; Sardois spatiosa ponti
Doris, & bello superata Cirne
Porrigat arma.

Dum venit fati melioris atas,
Liberum curis animum solutis
Transfer ad Musas, viridiq; lauro
Tempora cinge.

Et per herbosos spatiare tractus,
Qua padus ripas onerosus altas
Complect, & mites falicum per umbras
Serpit in Aequor.

Lata Regali Sabiola tecto
Villa felici redimita cultu,
Te sua tutum statione longos
Seruet in annos.

Seruet & prolem Deus, atq; clara
Coniugis sanctum caput, & nepotes,
Vosq; cœlestem ferat in senatum
Longa senectus.

IN

IN NOVO MAGISTRATV LO-
douici Sampetri equitis ac legum Do-
ctoris & Patritij Bononien-
fis Carmen.

ACTENVS infesto gemuit sub fr-
dere tellus,
Nec pecoris, nec cura bouum, nec vom-
rsus
Profuit, in steriles ierant sola pingui-
glebas,

Nudaq; ieiunis torpebant arua colonis.
Nec procul auellta peregrino à littore merce
Querebat mercator opes, sine remigis vsu
Ille per aquoreos mærebat nauita fluctus.
Nulla erat ingenio reuerentia, nulla Minernæ
Præmia, nulla pij carpebant ocia vates.
Motibus inæcepit verti melioribus æther
Mitior, & cedunt inimica fauentibus astra.
Prospera sunt vrbi, sunt prospera sydera ruri.
Agricolisq; suæ prosunt & cuius artes.
Vertumanum Pomona vehit, bona numina regnant,
Iam vicemutata gratos Cillenius ignes
Circuit, & niueo potitur Venus aurea tauro.
Hinc noua prorumpunt in letos gaudia risus.
Hinc noua prosperitas viridi promittitur auo,
Et Pbæbo studijsq; fauor. Parnassia laurus

Frondeat

Frondeat, Aonia reparent sua barbata Nymphæ.
Et concinnatis feriant noua carmina neruis.
Gratia purpureiredit & clementia veris.
Æstati miscetur hyems, cum frigore flamma
Bella gerit, pugnant siccis humentia, surgit
Litibus ex istis ex hoc certamine tanto
Temperies vernæ faciens exordia proli.
Et mândana nouis fauet indulgentia rebus.
Phæbus adest, phæboq; comes Lucina reuerso
Littore ac Aethiopum pluuiosq; recessit ab austro,
Sedulaq; ad teneros vehit incunabula partus,
Hanc requiem terris Deus hæc dedit ocia quondam,
Prima recens quando sumpsit primordia mundus.
Nec poterat frigus, nec iniquum ferre calorem.
Hospes erat phryxi Titan, soror hospita cancri.
Iam tyrij bouis ora calent, hyadesq; recedunt,
Et videt ardentem vesper se attollere Libram.
Fecundam ruit in Venerem genus omne animantum.
Et pecus in pratis lasciuit, in equore phoca.
Percutit antè diem cælo gausa tepenti
Insomnem philomèna tyram, dum scandit ab ortu
Vrna vomens vndam, noctisq; silentia rumpit,
Dum vaga Parrhasio voluntur sydera plaustro.
Per iuga syluestres nemorosaq; compita Nymphæ
Exercere choros properant, leuibusq; choreis
Ingeminant agiles saltus, & carmine lato
Omne sonat nemus, alterno pede gramina signant.
Ridet ager, viret omne solum, per odora Napææ

k k k

Prata

Prata, & Hamadryades nemora inter frondea ludunt.
 Leta seges vincit sulcos, in vertice culmi
 Cortice sub molli tenues generantur arista.
 Triptolemi procedit opus, letatur Osyris
 Vomer, & exultant trito dentalia dorso.
 Extendi maiora sinu monet horrea lato
 Diuitias auido tellus paritura colono.
 Floribus aspirant Zephyri, viridemq; per herbam
 Se insnuant, tepidoq; mouent noua gramina flatu.
 Palmite de longo lachrymis stillantibus imber
 Liquitur, & gutta vitream glomerantur in orbem,
 Clarior & solito longè clementior aër
 Talia praedicit nostris reditura diebus,
 Qualia Saturnum viderunt secula regem.
 Hic bonus atq; ferax noua gaudia nuntiat annus.
 Et natura noui letatur consulis ortu,
 Sub quo nullus erit sceleri locus, alta per omnem
 Pax populum noua depulsis fert gaudia curis.
 Vrbs ouat, exurgens dulci concordia vultu
 Sancta virum placido coniungit pectora nexu.
 Qualis Agenorides Lycia Rhadamantibus in ora,
 Qualis oliuiferae fuit in regione Mineruae
 Aequa Solon qui iura tulit, Lacedaemone qualis
 Legum lator erat, virides qui praecipit annos
 Ruri agere, vt bellum discat tolerare iuuentus,
 Et robur firmare operis, tibi Felsina talis
 Sampetrus Lodouicus erit, qui prae datus omni
 Dote animi patrum numerum sanctiq; senatus

Intrat,

Intrat, & antiquo patris succedit honori.
 Namq; p; quondam mors accelerata parentis
 Dum puer esset adhuc tantisq; laboribus impar
 Causa magistratus fuit importuna relictæ.
 Ita potestatis moles altissima tanta
 Non nisi maturis concedi debuit annis,
 Et bene de patria meritis, iam grandior auos,
 Iam rerum assiduo multarum exercitus vsu,
 Iam studijs legum insignis, iam clarus equestri
 Militia, decus hoc post interualla recepit
 Debita praecipiti nolens ascendere saltu.
 Si curanda salus populi si commoda debent
 Publica seruari, debet cordata senectus
 Non ardens animis atq; inconsulta iuuentus
 Talibus addici officijs, hoc munere fungi.
 Bella gerant iuuenes, vrbana negocia patres.
 Cum nautis longa remorum brachia mole
 Fessa labant, & membra fluens rigat hispida sudor,
 Si subito affuerit, leniq; Fauonius aura
 Lapsus ab Oceano quæ sydera sustinet Athlas
 Ingrueret puppi, flatu qui vela secundo
 Curuet, & attritis vsu ferat ocia remis,
 Consurget plebs omnis ouans, tractuq; rudentum
 Pandet, & erecto suspendet carbasa malo.
 Atq; operis palmam Zephyris dabit, aquora sulcans
 Ibit, & obiectis scindet ratis obuia fluctus.
 Prouidus in summa temonem puppe magister
 Solus agit, reliq; sinus accommodat auris.

kkk a

Cetera

Cetera prateritos cantu solata labores
 Turba refert Zephyris grates Paanaq; cantat,
 Te Neptune vocans, te Proteu, te Melicerta.
 Quale feret nautis aure fauor iste leuamen
 Talenouis prestare parat tibi Felsina consul,
 Que gemis ingenti grauium sub fasce laborum
 Hactenus, antiquam in requiem, priscunq; decorem
 Transferet, & viridi cinget tua tempora ferto.
 Ac iuuenile decus reddet tibi, sorde iacentem.
 Tolle, & expulsis iterum renouabere canis.
 Quicquid ab amne mali Stygio fera misit Erinnyis,
 Quicquid ab infestio cadit aethere, quicquid iniqua
 Cogitat humanas leges & numina contra.
 Impia mens hominum patria non aequa saluti,
 Vertet in aduersos hostes gentemq; nefandam.
 Tu Duce tuta pio, sub quo discriminis expers,
 Iam dudum vitio contra nitente, ruinam
 Passa grauem Virtus sese vsq; ad sydera tollet.
 Mirabar quidnam insolitis splendoribus aether,
 Quid Phœbus tam claro oriens protenderet orbe,
 Nam nondum illius rutilans aurora diei
 Occiderat, quando per vrosida gramina solus
 Errabam stellis iam decedentibus, Euro
 Per virides ludente agros, roremq; ferente,
 Et vidir radios altis in turribus vrbis,
 Atq; procul solem summis in collibus ortum
 Antè diem cælo nigram depellere noctem.
 Ipsa etiam nox illa suis effulserat atris

Clarior,

Clarior, ornatu cupiens ostendere toto
 Latitiam, maiori etiam Latonia vultu
 Iuit, & in terras presso vicinior orbe
 Signa dedit cælum manifesta, & numina & astra
 Maxima Flaminea cecinerunt gaudia genti.
 Felsinij proceres, claris gens inclyta rebus
 Quos facit audentes, & idonea pectora Marti,
 Atq; animo fortes Nemeæi belua saltus,
 Vos cæli gaudere monent, hortatur Olympus
 Luce sua mæstos animis arcere dolores,
 Et celebrare noui felicem consulis ortum.
 Iura fori, lites, clamosaq; iurgia cessent.
 Cesset opus, cessent operæ, conuiuia mensæ
 Lautæ ferant nitide, nigris cum vestibus atræ
 Diffugiant curæ, bona fert bonus omnia princeps
 Sumite luteolas vestes, splendete rubenti
 Murice, cæsaries mento cadat, ore nitenti
 Tempa viri turmatim adeant, pleno organa cantu
 Inter sacra sonent, bona fert bonus omnia princeps.
 Itenurus, ite infantes, simul ite puelle,
 Communi lux ista bono sacrata relinquit
 Triste nihil, luxit niueo signanda lapillo,
 Et fastis addenda dies, celebranda quotannis
 A populo & patribus solenni in sacula ritu.
 Virtuti modò nupsit honor, stat pronuba circum
 Nobilitas, communis amor paranympbus & auspex
 Picta tegant aulaea domos, subcingite postes
 Frondibus, & muros bilares ornate ministri.

kkk 3

Huc

Huc hederæ, laurique volent, date florea ferta
 Quæ patet ingressus, quæ porticus atria duplex
 Cingit, odor fluat Assyrius, per compita passim
 Spargite, perque vias cumulos flauentis arena.
 Circulus ante fores folijs contextus et auro
 Pendeat, in medio rutilantis lamina serra
 Dedalet signum ingenij felicibus ortum
 Auspitijs, canis Europa custodia serram
 Seruet, et his signis geminas superaddite clauas,
 Ista magistratus domus est et consule digna,
 Quam noua non solum virtus sed auita superbis
 Laudibus illustrem facit, et monumenta supersunt,
 Nobilitas ubi se nostro vetus explicat æuo.
 Adde clientelas et tecta, et prædia nullis
 Parta inopum spolijs, neque turpibus aucta rapinis.
 Discite, qui vultis decus hoc insigne senatus
 Vmère, primates decet obseruantia legum.
 Nil domus hæc præda, nihil ausa tyrannidis vnquam
 Nec trans iura manus aut plebiscita tetendit.
 Talis apud Priscos gens Aemylia Quirites,
 Portia talis erat, talis domus Appia, tale
 Fabri y Curiisque genus, domus ista Minerua
 Et Martis studiosa, bonis caput artibus altè
 Exiuit, et patriam semper meditata salutem
 Florida pace domi fuit, et foris inclyta bello.
 Myrtilus ad Pelopis currus, et Achillis ad axes
 Mittitur Automedon, gaudent iuga, lora tenentur
 Solerti correpta manu, quadriga magistri

Sentit

Sentit onus, meliorque rota regit orbita cursum.
 Tiphys habet clauum, residens Palinurus in alta
 Puppe regit, totas securo Bononia noctes
 Iam dormire potes, bona fert bonus omnia consul.
 Ite sacerdotes, cumulate altaria donis,
 Ferte preces, ne mors rapiat, ne liuida ledat
 Lingua virum, videat canos, seramque nepotum.
 Progeniem, videat ciues in pace quietos
 Perpetua, Superi faucant, fataliaque astra.
 Et longæua ferat viuacem gloria famam.

IN ANDREAM MANTI- niam Pictorem.

Sicut Agenorei surgunt ubi cornua Tauri
 Præcipiti iam vere, solum pubescit, et arua
 Luxuriant, ridentque noui per gramina flores:
 Sic studijs hæc nostra viget florentibus atas,
 Ingenijsque bonas torpere vetantibus artes.
 Sed tuus in primis vt pleno Cynthia cornu,
 Andrea, splendet honor. Tu cætera vincis
 Sydera luce tua. Tantum illustrata labore
 Et pictura tuo, quantum Romana poetis
 Vergilio, et Graia Smyrnaeo carmine Musa.
 Dædala monstrauit tibi se natura, modumque
 Quo res ipsa facit. Tu viua coloribus ora
 Fingis, et vmbrae fallunt mortalia vultus
 Lumina, posse loqui credas, animata putantur
 Membra, tepens sanguis venas et spiritus implet,

kkk 4

Nec

Nec tabulis herere pedes, sed vera videntur
 Figere, & alterno vestigia linquere gressu.
 Frons, oculi, viuos edunt & brachia gestus.
 Sic varios animi motus ostendit imago.
 Sic leuis affectus manus est imitata latentes,
 Et verum mentita decus, simulata verentur
 Ora humana fere, volucres ad inania tecta
 Ut venere, nihil possint vbi sydere nocte
 Præcipiti fraudem properant euadere lapsu.
 Pictus aper setis horrens & lumine toruo
 Dentibus in falcem ductis armatus & ira,
 Allatrare canes iuuenumq; audacia corda
 Aspectu frigere facit, fugere columba
 Exanimis aquilam, pueri timuere colubrum.
 Ars tua tanta potest, tantas industria vires
 Obiinet, vt viuus aquare carentia vita
 Possit, & humanos etiam deludere sensus.
 O vetus, ô felix laudati temporis ætas
 Desine te iactare, suos extollere ludos
 Græcia iam cesset, certamina ponat Olympus.
 Posteritas iam vincit auos, melioribus astris
 Vimur, optati labuntur ab æthere fluxus.
 Quid Gnidia Veneris, quid te suspendit Apellis
 Gratia? Protogenis tabulas & Zeusidis vuas
 Parrhasij quid cernis aues? Quid signa Myronis
 Lysippiq; vides? Quid te spirantia tardant
 Marmora Praxitelis, statuæq; Euphranoris? omne
 Phidiacum superatur ebur, Polycletica virtus

Sordet,

Sordet, & Andrea perdit collata decorem.
 Tu decus Italia, nostri tu gloria seclii.
 Tu patrum immortalis honos, concedere laudem
 Patria post Liuium debet tibi grata secundam.
 Ingenio letata tuo tibi semper apertas
 Ostendit pictura fores, tibi porrigit omnes
 Diuitias, penorisq; sui penetrabilia pandit.
 Ergo sum recte voluit te Mantua ciuem,
 Largaq; magnanimus statuit tibi præmia princeps.
 Nec dolet Antenor te regna Bianoris olim
 Præposuisse suis, quando grauiore senecta
 Mantua & antiqua præcellit origine gentis.
 Artis apex vbi consistis vetat altius ire.
 Quid superest nisi picturis infundere vitam?
 At Iouis hoc, hic siste gradum. Sed in ocia solui
 Cum nequeat Virtus, manus exercenda, nec artem
 Iam, sed magno operum numero sine crescere laudem.
 Tu potes æthereo deponere numina cælo,
 Atq; animas monstrare oculis, mirabile, nostris,
 Quod natura nequit. Superos mortalibus ergo
 Sensibus exponas, nobisq; ostende Tonantem,
 Phidiacumq; Iouem, confictaq; numina vero
 Vince Deo, quod si meritis tua præmia virtus
 Non habet æqua, nihil pendas mortalia Virtus
 Vera supergrediens sua præmia quærit in astris.
 Longa igitur triplices ducant tibi stammina Parca:
 Nestoreosq; dies & Mathusalemia secla
 Aetherei donent animi, post funera cælum.

kkk 5

IN

BAPTISTAE MANTVANI
IN ROMAM BELLIS TV-
multuantem.

Roma quid insanis toties? quid sanguine gaudes?
Quid geris imbelli spicula tanta manu?
Quo vesanarius? studioq; armaris inani
Iam senio lassas debilitante manus?
Tota tremis, gelidi velant caua tempora cani,
Et cauat effretam ruga inhonesta cutem.
Frons cadit in pectus, caligant lumina, vocem
Vix trahis, & balbo verba caduca sono.
Dentibus excussis malas ostendis inermes,
Stillat ab immundis naribus Hippomanes,
Nec potes antiquos belli nescire tumultus,
Nec solitam rabiem longa senecta domat.
Ars tua finitimis indicere Gentibus arma,
Bellaq; vocali sollicitare tuba.
Si foris arma tacent, tu bella domestica tentas,
Nec feritas requiem ferre superba potest.
Tu similis tauro, ventos qui cornibus altis
Verberat, & rauca voce vomit tonitru.
Tu similis colubro, quoties grattis ira venenum
Suscitatur, & mota lumina bile rubent.
Aequiparas Libycum, furys agitata, leonem,
Cum fera rugitu vox fremitu aequoreo.
Nec magis amissis bacchatur foetibus vrsa,
Aut lupus hesternam cum premit ora famem.
Sic furis ut spumis ex ore cadentibus atrox
Fulmineo quoties dente minatur aper,

IRA

SYLVARVM, LIBER II.

262

Ira ardes, ceu cum fixam leo saucius hastam
Rodit, & effusa cade cruentat humum.
Sic fremis ut frendens cum ferrea vincula mandit
Cerberus, & Stygias murmure turbat aquas.
Tu fratres in bella vocas, in pignora patres,
Et scelus omne audes, & paris omne nephas.
Dic quoties varijs maculas dum cadibus enses
Albula purpureis tincta cucurrit aquis?
Dic quoties violas dominos telluris & vnda?
Dic quoties gladijs regia colla petis?
Mitius est Thracum genus & Cyclopea proles,
Et Nasamon Libyci qui tenet arua freti.
Mittior est Scythicis quae possidet vltima campis
Littora concreto terra perusta gelu.
Mitius est quodcumq; videt crudele per orbem
Phaeus & vndoso Doris in Oceano.
Mittior est duri gens implacabilis Orca,
Quam niger obscuro Iuppiter igne domat.
Nunc quoq; ciuiles leuo gens omine pugnas,
Et strepitus tota Martius vrbe sonat,
Per iuga Ianiculi, per colles ara Latinos
Concutit, & stricto fulminat ense furor.
Inflant pestifero sibila colla sono.
Hinc litui clangunt, hinc tristi concita plausu
Tympana confusum vulgus ad arma vocant.
Hinc galea rutilant, & abenea pectora fulgent,
Et rigido durum cingitur ense latus.

HINC

Hinc gerit hirsutis eques inspicata pharetris
 Spicula crudeli proyicienda manu,
 Hincit equus, pictoq; ferox sub tergoe frontem
 Eleuat, & sonitu quadrupedante volat.
 Mole sub armorum crepitans ferus armiger hostem
 Pronocat, & longam sustinet ære sudem.
 Sustinet ære sudem, pronosq; in vulnera ferro
 Sanguineam portat trabs abiegna necem.
 Hinc niger efflato resonat pilularius igne,
 Et iacit ingenti plumbea saxa tono.
 Hinc pedes hastatis longo venit ordine dextris,
 Testaq; ficulno laeva sub orbe latet.
 Ferrit humum gladius, lucent fulgente metallo
 Pectora, sunt capiti concavus arma chalybs.
 Hinc resonant magno clamore Erymanthida matrem
 Lucida innocidui qua tenet astra poli.
 Herculeas alij clamant pleno ore columnas,
 Diuidit hæc duplex tessera Romulidas.
 Saxea sulfureis pula pulsa furoribus arces
 Concruit, & celsas destruit igne domos.
 In tua conuerso grassaris viscera ferro,
 Atq; tuum proprio conficis ense caput.
 Tempia gemunt, aralachrymant, suspiria Tybris
 Ducit, & exhausto languidus amne dolet.
 Fas & iura negas, homines & Numina fallis,
 Nec Iouis imperium, nec Phlegethonta times.
 Singula texentem conuitia deseret ætas,
 Tantum ac tale tua est improbitatis onus.

Romania

Romanis pater est Mauors, lupa Martianutrix,
 Hæc hominum mores ingeniumq; docent.
 Viuere qui sancte cupitis discedite, Roma
 Omnia cum liceant, non licet esse bonum.

BAPTISTAE MAN- TVANI CARMELI TAE THEO- logi,

SYLVARVM LIB. II.

AD ILLUSTRISSIMUM DOMINVM,
 Dominum Guidobaldum Urbina-
 tem Ducem.

Icut Agenorea cum sol subit aurea
 frontis
 Cornua felici gaudet sub sydere Mun-
 dus,
 Quum caelestis humum virtus comple-
 xa calentem

Incipit ordiri tenero noua pignora partu,
 Sicut in æquorei stellato pectore cancri
 Iuppiter exultat, Venus in squammantibus astris
 Fluminis Assyrj: pulsata Mantua curis
 Aduentu gauisa nouo est, saliere chorea,

Incre

Incrèpue rlyra, lato tuba Martia cantu
 Clangorem alternat, strepitumq; perosa minacem
 Mollius inflexo sonat ad noua gaudia flatu.
 Triste prius densaq; latens caligine cœlum
 Tollit, & occasum Leonora oblita recentem
 Alma dies posito luctus radiavit amictu.
 Minicius Alpino qui ducit ab æquore Nymphas
 Risit, & extemplo clausis humentia ventis
 Aequora consternens hilari caput extulit ore.
 Vnda silet placido peluti quum pignora ponto
 Producit Cæycis aues, vbi frigida bruma
 Venit, & arua graui stringens aquilone December.
 Rusticus Andino genius qui præsidet agro
 Vicinam e viridi tumulo conuertit ad urbem
 Lumina, quum plausus populumq; audiret ouantem
 Ecquis, ait, tantus successit mœnibus hospes,
 Possit vt aspectu solo ipsa elementa mouere.
 Et cui fatidico Graiùm sata sanguine Manto
 Non minus applaudit reduci quàm Roma Camillo,
 Quàm Mario fractis Italarum in limine Cymbriis?
 Dum loquitur, factiq; cupit cognoscere causas,
 Vna Camœnarum quæ cum Duce venerat, arua
 Ibat adoratum nostro sacrata Maroni,
 Audijt, & veniens late exhalauit odorem
 Virgineum, lauro flauos euincta capillos,
 Et facies qualis surgens aurora, sinumq;
 Colligit, atq; pedes chlamys aurea tangit eburnos,
 Substitit, & carmen placidis ita vocibus orsa est:

Ad vada Tiresia vestriq; Bianoris urbem
 Venit ab Alpina iuuenis pulcherrimus ora
 Baldus, agens secum Musas, & Apollinis omnem
 Militiam: Baldus cui saxa Feretria nomen
 Attribuunt commune Ioui, quia namq; parentes
 Belligeri, exuuias spoliato ex hoste ferebant
 In rupem aëream, celsoq; in monte locabant,
 A spolijs cognomen habet domus illa ferendis.
 Turba igitur comitatus adest Heliconide Baldus,
 Qui regit Vmbrorum populos, montanaq; regna.
 Traxit amor iuuenem, madidos non horruit Austros,
 Non nimbosam hyemen, nec iniquæ frigora bruma.
 Vicit amor castiq; fides sanctissima lecti.
 Languida deserto coniunx formosa cubili
 Mœrebat curis, & suspirabat amantem.
 Vota secundauit iusti Deus auctor amoris,
 Et iuueni blandis acuens præcordia flammis
 Suasit iter, suasit Venetos inuisere campos,
 Et Phaëtontæos cursu superare liquores,
 Patris vbi fatale solum: nam bella gerentem
 In Venetos rapuit mors immatura parentem.
 Magnanimum, cui vestra parem non nouerat atas,
 Sive ferox rigido martis luceret amictu,
 Sive togam cedente sago vestiret inermem.
 Venit ad ægrotæ castissima coniugis ora,
 Cuius in aspectu Venus est, in pectore Pallas,
 Iuncta viro vestalem animum triuiaq; pudorem
 Seruat, & amplexus pudet expectare iugales.

Pulchra

Pulchra verecundas opera ad muliebria Nymphæ
 Cogit, Arachneum docta exercere laborem.
 Talis apud priscos nuruum Lucretia princeps,
 Et præfecta Deum ducenda in mœnia matri
 Claudia, & Halcyone, Cephalique miserima coniunx,
 Hectoris Andromache, profugoque fidelis Olyssi
 Penelope, & nunquam thalamos oblita Sichei
 Sidonis, & Beli neptis, thebanaque Manto.
 At iuuenis maiora animis meditatur & ardet:
 Nam Martem de more patris colit atque Mineruam,
 Et quantum ille armis superauit, Apolline tantum
 Hic imberbis adhuc vincit, victurus & armis
 Bello ubi tempus erit, rigidoque licentia ferro,
 Tempora circumdans hederis & virgine Phœbi,
 Nec gradiens accliuus humi, sed vertice supra
 Nubila se attollens, geminosque habituratriumphos
 Nititur ad duplicem virtus animosa coronam,
 Non vulgare decus: nec enim duomunera tanta
 Assidue iacit in plebem regnator Olympi,
 Sed quoties alijs quenquam mortalibus optat
 Eximys præferre bonis, rarissima qualem
 Sacla virum generant, melioribus afficit astris,
 Cum Ioue, cum Veneris flammis, cum sydere Maia,
 Cum Mauorte illi caput & præcordia tangens.
 Sic Caesar dictator erat formatus, & Aphro
 Ut perhibent Hammonæ satus, Caesarque secundus
 Pectus imaginibus cœli signatus & versa.
 Et tu quem canimus procerum noua gloria Balde.

Lati

Lata tuos etenim Deus inclinavit ad ortus
 Sydera, fortunans ad opes, ad regna, piamque
 Progeniem, ad commune bonum, patriæque salutem,
 Ad Mauortis opus furibundum, ad Palladis artes,
 Ingeniumque ferax fecit docilemque iuuentam
 Ausonijs simul & Graijs incumbere chartis
 Verbaque adhuc tenero docuit Mosea palato
 Deglutire, vias cœlorum & tempora nosse,
 Et volucrum pecudumque animos, & clausa sub alto
 Aequore, & inferno secreta latentia mundo.
 Morum etiam vitæque habitus, & debita diuis
 Orgia, diuinarum etiam mysteria legum.
 Addidit & cordi stimulos quibus acriter ausis
 Moliri ingenio semper meliora calenti,
 Nec sinere ignauo vitam sordere veterno,
 Et semper magis anniti atque intendere nervos
 Ad diuinum aliquid, laudemque ambire superbam,
 Ferre iter ad cœlum, & meditari ingenia magno
 Pectore: Semideum casus & fortia facta
 Mirari, semperque hominem te attollere supra.
 Signa animi nunquam morituri & ab atbere lapsi,
 Hic iuuat annales vestrique afferre recentem
 Temporis historiam, Baldique euoluere fatum.
 Italiae Deus in mores quum regna videret
 Versu Lycaonios, Diomedæasque rapinas,
 In scelus exarsit, iustaque exanduit ira,
 Et noua pœna nouo sceleri data, namque repente
 Principibus longa populos qui pace fouebant

lll

Sublatis;

Sublatis, dedit indignis rectoribus vrbes,
 Ut fierent quasi deserta sine remige puppes
 Fluctibus in medijs, desolatiq; per agros
 Amisso pastore greges, quum nubibus atris
 Saut hyems, fractoq; furens tonat aethere mundus.
 Nam nulla est magis humana res noxia genti
 Nullaq; terrarum pestis capitalior orbi,
 Quam rex impatiens frangi & sine lege tyrannus.
 Apoenigenas altis qui in montibus Vmbros
 Ardua saxa colunt, adriatica littora versus
 Ut sensere Italys tantum impendere pericli
 Suppliciter fama est ita numina sancta precatos.
 Summe Deum populos qui, cum nihil oderis, omnes
 Suscipis, & magno semper bene consulis orbi,
 Parce tuae genti, succurre fidelibus Vmbrijs,
 Neu sine nos erumnarum tot ferre procellas.
 Praeclarum concede ducem, qui regna paterno
 Temperet affectu, placidaq; in pace gubernet.
 Talibus auxilijs & tanto munere dignos
 Nos pietas antiqua facit, qua cognita vobis
 Caelicola, genus Vmbrorum seruauit ab alta
 Irati maris illuue, cum liber apertis
 Ennosigeus aquis montana cacumina mersit.
 Namq; redundantem pelagi non pertulit astum
 Patria, Montigenas Tethys vexare colonos
 Abstinnuit, Protheus vsq; ad confinia duxit
 Doridis omne genus, delphinorumq; cateruas,
 Squammigerum pecus, & phocarum immania terga.

si

si nos innocuam gentem commune periculum
 Praterijt, quando terram scelus obruit omnem,
 Et dedit equoreis vastandum fluctibus orbem,
 Nunc quoq; ab interitu tutos decet esse minori.
 Audyt omnipotens: Quis enim clementior illo est?
 Et Baldum, eximiam Iobolem Ducis ante sepulti
 Misit in imperium, ac patrias regnare per vrbes
 Instituit, quod pacis erat belliq; futurus
 Censor, & eximius legum moderator & equi.
 Dumq; adolet, ne forte foret damnoisa iuuentus
 Imperio, patru dixit prudentia regno
 Praesit, & Aemonio quod erat Centaurus Achilli
 Sic senior puero, teneros regaliter annos
 Nutriat, & solio iuuenem sublimet adultum
 Utq; salutiferi veniant in regna nepotes
 Extendenda, nouam monti domus alta feretro
 Det Gonzaga nurum, genitrix Gonzaga virorum
 Inuitorum armis, qua ingenti corpora mole
 Atq; Gyganteas vires & Martia corda
 Ferre solet, quorum occursum formidet Achilles.
 Qualis adhuc prima feruens ardore iuuenta
 Surgit ad armorum strepitus belliq; tumultum
 Franciscus nouus Alcides, qui immania monstra
 Calcat, & eualuit Nemeao obstare Leoni
 Victor adhuc puer, & Lerna modo verberat Hydram,
 Dixit, & ex oculis cum voce recessit imago.

III a

AD

BAPTISTÆ MANTVANI
AD ROMAM DE ADVENTU

Inachi comitis Tendiliæ oratoris Regis Hispaniæ, ad Innocentium octauum
Pontificem Maximum.

Roma triumphales si tecum volueris annos,
Cum tua trans æquor Libycum misere nepotes
Armas, per infidas Tyria Carthaginis vrbes,
Inuenies nullam maiora pericula gentem
Pro imperio, rebusq; tuis, nec plura tulisse
Funera, quam genus Hesperium, sine fine manebit
Fama Saguntine fidei, que Punica nunquam
Iussa tulit, potius voluit dare mœnia flammis,
Communiq; ardere rogo, quam fallere Romam.
Obuia nunc igitur veteres gratanter amicos
Et ciues cognosce tuos. Hispania quondam
Iura habuit Latij, populis parca cura duobus,
Et fors æqua fuit, morum concordia, lingua
Idem penè sonus, patria communis utriq;
Hesperus, vno amba gentes de sydere dicte
Hesperia. Que pax potuit contingere maior,
Que paritas melior quam que descendit ab astris?
Hesperios igitur gaudens cape Roma colonos
Qui procul extrema digressi à littore terra
Te longis adiere vijs per inhospita saxa,
Et iuga Pyrenes, per Gallica regna, per Alpes,
Atq; per excelsum duri caput Apennini.

Aspic

Aspice vt aduentu primo quasi numina celo
Lapsa procul pulso pacem genuere tumultu.
Nam cum Parthenopes regem concor sibus armis
Impeterent regni proceres, scis quanta per omnes
Italiam subito Mauors exciuerit arma.
Italidas à fonte Padi commouerat omnes
Ad Scylla furor vsq; canes, Rbeginaq; saxa,
Longus vbi Ionias cadit Apenninus in vndas.
Exue mœrorem. Tempus deponere ferrum
Admonet, hi cum pace tuos subire penates,
Et Martem pepulere tuos de snibus vsq;
Ad salis Ismarij populos, vbi dicitur ortus.
Pone sagum ciuile togæ decus indue longa.
Pro lituis rediere fides, arguta superbam
Depellit Sambuca tubam, tranquilla tumultum
Pax fugat, & profugi redeunt in rura coloni.
Ad sua plaustra boues, fortes ad aratra iuuenti.
Iam fora sollicitant lites, annona per altum
Nauigat, & plena Tyberina per ostia puppes
Vina ferunt Cyrnaea cadis spumantibus. Urbem
Samnites Volsci q; petunt impune, recessit
Insidiarum omnis metus, & latronibus omne
Iam nemus est vacuum, ludunt in mœnibus Vrsi.
Iam canit ad teretem pubes Romana columnam.
Hæc Tagida tibi dona ferunt, caput erige, & altam
Frontem attolle, ostro, gemmis, redit vsus & auro:
Gaudia fert tam fausta dies, Hispania mittit
Gaudia, pacificum poscit sibi gaudia tempus.

lll 3

Spar-

Spargite fronde vias, viridery suspendite myrtum,
 Fertetinum, plenis & gramina odora canistris,
 Ferte olea ramos, & tempora cingite lauro.
 Et quò maiori saliant præcordia plausu
 Accipe quis tantæ caput est ductorq; cateruæ.
 Inachus illustri veniens ab origine gentis
 Mendocia, cui magna subest Tendillia lato
 Margine terrarum, qua pinguis permeat arua
 Bethys oliuiferis properans in Dorida ripis
 Regius orator. Clarus belliq; togæq;
 Officijs, quem Castalijs dignatur Apollo
 Fontibus, ense suo belli pater, agide Pallas.
 Cùm vebit Hispanas animosa in bella phalanges
 Territus incur su tanti Ducis, ora fugaci
 Vertit equo refugitq; suam Saracenus in arcem.
 Sicut præcipiti fugiunt stridore volantes
 Instantem quoties aquilam videre columba.
 Scit mores animosq; viri simulatus Alama
 Murus & albeni circumdata mœnia velo.
 Et ne tam insolitum belli stratagema sepultum
 Sit tibi Roma, canam, fortes audite Latini.
 Diruerat fragiles hostilis machina muros,
 Cùm iam sol nocturna cadens accenderet astra.
 In summis vrbs alta iugis monstrabat apertum
 Hostibus ingressum, sed formidabile noctis
 Tempus obest animis, dant corpora fessa quieti
 Manè reuersuri. Summa vigilabat in arce
 Inachus, & nudum cernens latus, arte ruinam

Clausth,

Clausth, & inuento noua mœnia condidit astu.
 Pictores quot erant vocat, & consuta figuris
 Linæa murorum scribi iubet atq; silenti
 Noctè locans simulat reparatam mœnibus urbem.
 Manè attollentes oculos de vallibus hostes
 Suspiciunt urbem integram, noua mœnia noctu
 Iacta putant, mirantur opus quasi cœlitus ortum.
 Pertasiq; moras & opum dispendia, tollunt
 Sarcinulas, & castra movent, post terga repente,
 Inachus exiliens omnes obruncat ad vnum.
 O genus insuetum pugna, delusit imago
 Belligeratorum fortissima castra virorum,
 Et vicit pictura Duces, industriatantum
 Vnius molita viri, mirabitur omnis
 Ad quam fama huius belli peruenerit, etas.
 Legimus annales, veterumq; reuoluimus annos,
 Europæ, Libyæq; Duces: Asiatica bella
 Nouimus, & nusquam tam mira inuenimus artis
 Ingenium, talem nullis in gentibus astum.
 Huc igitur tanti orator tibi regis, & author
 Pacis, & armorum tellus Saturnia ductor
 Inachus ingrediens sancti vestigia patris
 Venit adoratum, sacrataq; limina Petro.
 Roma tuas aperi portas, vel mœnia frange,
 Iste honor Elais datus est victoribus olim.

BAPTISTAE MANTVANI
AD PAMPHILVM SAXVM
Mutinensem.

PAmphile Calliope soboles & Apolline nata
Inter Hamadryades & Oreades adita Nymphas,
Dum nos implicitis curis urbana fatigant,
Et procul abducant à fonte negocia sancto,
Florifero tu rure latens, sacrata Napæis
Arua tenes, dulciq; sedens diuina recessu
Ocia lentus agis, frueriq; silentibus umbris.
O felix cui Socratica suauissima charta
Pabula & altrices adbibent vitælia Musæ
Pocula, cui cæli radijs concordibus ignes
Leniter aspirant, omnisq; indulget Olympus.
Quem faciles diui, quem fors non inuida pergunt
Fortunare. Comes cui temperat omnia virtus
Vota, premens animi fluctum, sensusq; vagantes
In gyrum rationis agens, vt fertur habentis
Castor Amyclæis domos egisse iugales.
Et quamuis (ea fama meas peruenit ad aures)
Militiam simules habitu, tamen Attica Pallas
Tecum habitat, pulchrumq; tibi sine Gorgone pectus
Porrigit, & lactante sinu blanditur apertis
Vberibus, niueisq; premens rigat imbribus ora.
Nulla pudicitiam Venus inquinat. Arma Cupido
Coninet, & tecum virides innoxius agros
Lustrat, aues tantum feriens, & in annua rursum
Pignora sopitas acuens verno igne medullas.

Vrit

Vrit Itym, Scyllam inflammat, Pandione natas
Mane sub auroram cum ros in gramina cælo
Labitur, in dumis accendit, & æmula cantu
Gutturæ sollicitans mouet in certamina vocum
Omnia, turbat am lenire potentia mentem.
Cum sua florifera redeunt solennia Maia,
Rus habet agrestem Charites sine veste choream
Arua per & sylvas & compita rustica ducunt.
Tunc mare tranquillum, tunc est placidissima cælo
Temperies, tunc est felix opulentaq; tellus.
Deniq; tunc vrbes strepidumq; perosa Voluptas
Fert spaciens alacrem per rura virentia gressum.
Si captare feras & opaca inuadere lustra
Venatq; acrem inuat exercere iuuentam,
Retia, tela, canes, arcus, plenamq; pharetram
Præbet, & accincto tibi militat agmine luna.
Silibet ardentem quum sol volat altius æstum
Euitare, soporq; oculis blandissimus instat,
Sternit humum formosa Dryas, gelidaq; sub umbra
Gramineos parat accubitus, vbi mollibus auris
Mota ciet lenem quercus frondosa susurrum
Adriui salientis aquas, vbi plurima garrit
Ales, odorati pingunt vbi gramina flores,
Quod si prædari fluuios & aquatica regna,
Et Glauci delectat opus, maculosa per amnem
Lina moues, amnem cuius vada vitrea sulcant
Tergo alibi lucente greges, vel arundine mota
Piscem agis herbose recubans in margine ripæ:

lll 5

Et

Et prædæ arridens esca rursus induis hamum,
 Gaudentemq; suo fallis discrimine turbam,
 Si placet aut laqueo volucrem vel fallere visco
 Aut alijs petere insidijs, vt ab æthere lapsus
 Fulminis instar, auem feriat pede pectore & ore
 Vultur, & aëriæ spectacula cernere pugna,
 Hæc nemus, hæc valles, hæc dant tibi gaudia campi.
 Vrbe quid ars operum inuentrix inuentaq; longo
 Vsu operum præstare queat, quid magna virorum
 Ingenia efficiant, hominumq; industria constat.
 Rura docent vires cæli, quid numina possint,
 Quid natura ferat, quoque ordine gramen & arbor
 Semine quo surgant, quid nix hyberna, quid imbres,
 Quid venti, & cæli regio conferre colonis
 Quidve auferre valent, quibus interlunia & iris
 Officiat, iris curuo Taumantias arcu
 Multicolor Phæbi radijs & nubibus orta.
 Quam potare ferunt tepidos è flumine nimbos.
 Quod luna crescentis opus, quid mane, quid alto
 Sole, quid occasu facias, armenta gregesq;
 Quis cultus, quæ cura regat, quæ industria seruet,
 Rursus monet, & miris oculos animumq; vacantem
 Afficit illecebris, mentemq; resuscitat agram.
 Aspice vti semen iactum putrescat, & inde
 Vis occulta soli gremio & genitalibus aruis
 Atq; calescentis cœlesti lumine Phæbi
 Irritata, rudi tenuem de corpore partum
 Ordiri iucipiat, vultum fætura recentem.

Pallet

Pallet adhuc, mox caruleum trahit ore colorem.
 Frons incerta prius speciesq; incognita tandem
 Panditur, & foliorum apices in mollia surgunt
 Spicula, vel manui similis diffusa virentes
 Frons abit in digitos, vellingua induta figuram
 Tenditur, & certo currentibus ordine costis
 Vndiq; serratum creber facit angulus orbem.
 Terra parens dulci teneros alit vbera partus,
 Atq; vligineum bibulis radicibus imbrem
 Potat in exiguis latitans natura cauernis,
 Et miris alimenta modis in corpora transfert.
 Crescit opus sensim, longo iam stipite cortex
 In solidos circa molem durefcit amittus,
 Et liber occultam duro sub cortice vestem
 Textit, vt inclusum tenui diaphragmate corpus
 Ambiat, exteriorq; minus chlamys asperet artus,
 Fortior in ramos truncus iam surgit, & alto
 Vertice sub folijs umbrosa comantibus arbor
 Accipit hospitio volucres, & porrigit vmbra
 Pubertate valens, & iam fœcundior ambit
 Nomen & officium matris, studiumq; futura
 Posteritatis habens, generandi ardore calefcit.
 Iam floret, noua iam proli incunabula ponit.
 Parturit, & medijs proles de floribus exit
 Imperfecta, rudis teneroq; in corpore clausum
 Semen habet, quo cum mater decesserit, arbor
 Altera consurgat similis, sic pronida rerum
 Est natura parens, sua quod mortalia norit

Pignora,

Pignora, vitali sobolem cum semine profert.
 Cruda noua frugis tristes infantia succos
 Emollire nequit, sensum mitescit, acerbam
 Duritiem calor enernat, penetrabilis estas
 Phlegma coquit, longiq̃ domant fera viscera soles,
 Purpurei tot veris opes, tot rustica tempe
 Delitiasq̃ soli varias præferre Latinis
 Fascibus, & solijs regum sublimibus ausim.
 Attalica quid Gaza domus, quid regia Cræsi,
 Quid gladijs stipatus bonos, quid pendula semper
 Ambitio, fortuna fugax, securaq̃ nunquam
 Prosperitas, & perpetuis obsessa venenis
 Vitæ tyrannorum, sumpti pro laude labores
 Præcipiti profunt & cuncti in Tartara vitæ?
 Viue igitur rebusq̃ fidem præbere caducis
 Nescius, ad cælum securo annitere gressu.

AD IOANNEM PONTANVM

Carmen ex tempore.

Cum legerem nuper curis accensus amaris
 Vranien, Pontane, tuam, lucentiaq̃ astra,
 Et cæli stellantis opes, egressa repente
 Luxit vt expulsa Sol tempestate voluptas.
 Carminibus vis tanta tuis, quantam neq̃ Circe
 Nec Medea sagax medicis inuenit in herbis.
 Tristibus applaudunt animis, & grandia cantu
 Dulcisono totam rapiunt in gaudia mentem.

Hoc

Hoc erat Amphion, quo mœnia surgere fecit.
 Hoc erat Orpheo quod agebat flumina plectro.
 Felices igitur, tua qui cum abula primum
 Et sacri vidère ortus primordia campi.
 Si cælo in nostras est tanta potentia mentes,
 Vt canit Vranie, tanti si credere fas est
 Esse vagos astrorum ignes, cillenia certè
 Flamma tibi nimium fauit, nimiumq̃ potenti
 Sydere Phœbeum pluit in tua pectora carmen.
 Te virides inter lauros Baianaq̃ Tempe
 Per loca quæ fertur coluisse Papinius olim
 Piërides aluere dea. Nos inter opacas
 Mincius eduxit salices per aquatica rura,
 Inter arundineas lutris vbi tectæ, lacunas.
 Propterea mea fila situm sensere palustrem,
 Et rudis ex trunco nobis formata saligno
 Est Lyræ, & articuli resides, & inutile plectrum.
 Hos igitur tenues orsus primumq̃ futura
 Limen amicitia ridentibus aspice Mysis.

Romæ.

AD BENEDICTVM MORAN-
 dum cum legisset eius libellum contra
 Senenses editum, cuius oratores corâ
 pio Pontifice max. Bononi-
 ensibus se præfere-
 bant.

Compo-

Componens veteri præsentia tempora sæclo
 Sive quod huic nostræ dominatur inertia vitæ;
 Sive quod ætheri noceant mortalibus ignes,
 Seu quod tunc natura potens modo fessa creâdis
 Fœtibus & longo sterilis sit reddita partu,
 Præteritis videatantum noua cedere, quantum
 Collis Auentinus Pindo, Palatinus Olympo.
 Nostra tamen paulo melior laudiq; priorum
 Aemula progeniuit felici sydere quosdam
 Quos conferre audet præscis heroibus ætas.
 Hos inter longæuo vîu tua cognita virtus
 Te ascribi Morande iubet, nec stemmata gentis
 His opus est censere tua, splendore parentum
 Quanquam claruerit latè; tua gloria maior
 Non eget, ipsa sibi satis est, petit æthera pennis
 Nequaquam Icareis, proprias leuat altius alas:
 Non vt Lunanites alieno lumine, verùm
 Ipse tuo, vt cœli princeps & splendor Apollo.
 Vtq; tue paulum recolam primordia laudis,
 In tua socratici subierunt pectora mores
 A teneris, tibi tunc etiam fuit hospita virtus,
 Et laribus gamsa tuis commercia tecum
 Magna habuit facta tibi consuetudinæ tandem
 Nupsit, & æterno sese tibi federe iunxit.
 Tu puer ingenuus non vt plæbeia iuuentus
 Consuevit longis doctrinæ anfractibus artes
 At celeri breuitate capis, facundia venit
 Obuia, & occurrit nondum quesita pœsis
 Spôte sua, tã prona Deus tibi sydera fecit.

Non

Non fuit in Graijs tibi res abscondita chartis,
 Non fuit in nostris, Phœbi tibi tota supellex
 Cognita, & arcana penetrabilia magna Minervæ.
 Tam subito ingenium studijs adoleuit, vt esset
 Inuenisse magis quàm te didicisse, putandum.
 Tu sapias vt custos ouium Parnasidos Ascre
 Incola, quem subito Musa instituere pœtam.
 At postquam frontis grauitas atq; aspera mento
 Barba virum confessa fuit, non improbanum mi
 Esuries, non segnicies, non gaudia ventris,
 Non obscœna Venus, non res flexere caduca.
 Publica res animum subiit, curare salutem
 Et commune bonum patria, velut antè solebant
 Fabricij Fabijq; senes, mente incipis alta.
 Et claros imitans proauos vestigia nunquam
 Fers obliqua, tuæ pietas cynosura carina
 Sola fuit, regis hoc omnes duce sydere cursus.
 Te tua sancta fides rebusq; probata gerendis
 Prouida sedulitas, & maiestate serenum
 Os placida, nec non florentis copia lingue
 Ad varias legatum vrbes misere per orbem.
 Munere fungentem tali te Hispania quondam
 Te Italia populi videre, & maxima Roma
 Sæpius, ast illo præsertim tempore, quando
 Sena tuæ voluit patriæ temeraria sese
 Audaci præferre animo. Sena inscia quæ sit
 Gloria Felsinæ gentis. Tua Felsina quondam
 Hetrusca ditioris erat caput, antè ingosis

Long

Longi Apennini quam Sena infederit armis.
 Corporis amissis longo iam viribus aeo
 Ipsa suum retinens, mens inconcussa vigorem
 Ocia neglexit, quantum perferre senectæ
 Eualuit longis attrita laboribus etas
 Dat prisca pietati operam, patriumq; tuetur
 Nomen, adhuc tarda morbo non victa podagra.
 Pectoris occulto virtus incocta recessu
 Protulit Entelli castus & robore crudo
 Egit præcipientem Senam, velut ille superbum
 Ac fidentem armis viridique atate Darbetem.
 Quo properas animose senex? Quid pergis in hostem
 Debilis? imbellis quid adhuc bella aspera tentas?
 Quid tristes oneras curis grauioribus annos?
 Ocia vult senium, placidam tua fracta quietem
 Membra rogant, pacem emerita concede senectæ.
 Quid cupis ad veteres laurum superaddere lauros?
 Nonne tibi sat sunt veterum monumenta laborum,
 Quorum plena domus, quibus à tellure leuatus
 Supra hominem iam te magnis heroibus equas?
 Quid nouus assumptis casus sudare sub armis
 Impulit? Agnosco quid sit, Torpere veterano
 Non potes, ipsa negat tibi mens generosa quietem,
 Et patriæ pietas, & nescia cedere virtus.
 Iure facis, sed iura super viresequi senectæ.
 Si Padus Adriacis aquet se fluctibus, aut si
 Barbarus Euxinis Ister se præferat undis,
 Si sata perfundens Meroæis ifica lymphis,

Nilus

Nilus aquas Libyci certet superare profundi,
 Quo stomacho Titon, quali exandesceret ira
 Protheus? omne maris numen, cui mobilis vnda
 Aequoris est cura, iustis insurgeret armis
 Amphitritea pro maiestate tuenda,
 Te quoque dum patriam patriumque tueris honorem
 Nec sinis exuias temerarius auferat hostis,
 Communis iustas iniuria misit in iras.
 Nam licet in charos pietas sit magna parentes,
 In patriam tamen & nostros est maxima ciues.
 Ipsa duci Phrygio patrem veclare per ignes
 Suasit & ardentis Troiæ seruare penates.
 Ipsa quoque armatum docuit transmittere Coclem
 Flumen, & excisis excludere pontibus hostem.
 Ipsius auspicii saliens sub inane barathrum
 Curtius æterna meruit compendia fama.
 Hæc eadem mittens inimica per agmina Codrum
 Cade sua docuit patriam seruare labantem.
 Thebanumque ducem strictos ea misit in enses,
 Qui sua pro populo moriens amplectitur arma.
 Hæc tibi viuentes eadem meditata coronas
 Te in pugnam Morande vocat, rugasque seniles
 Herculeo accendit mens indignata furore.
 Ite per hæc patrum vestigia sancta nepotes,
 Et veteres imitare viros generosa iuuentus.
 Decrescit requie virtus, adolescit agendo.
 Ite per exemplum clari senis, ipse labores
 Fortia dum faceret melior præcordia sanguis

m m m

Vicit

Ficit, & in rebus fuit indefessus agendis.
 At postquam vires abiere cadentibus annis,
 Ne foret ignavus, vocat in certamina mentem,
 Excitat ingenium, priscas reminiscitur artes.
 Ruminat elapsum tempus, metitur Olympum,
 Stellarum cognoscit iter, complectitur orbem
 Terrarum vigilant animo, subit æquora, cælum
 Scandit, & in summa mundi videt arce sedentem
 Qui regnum tenet omne Deum, videt ordine ferri
 Omnia perpetuo, certa videt omnia lege
 Et sine lege nihil ferri, facit esse beatum
 Mens tranquilla senem, longè iuuenilibus annis
 Dulcius hoc senium. Vita hæc syncerior illa,
 Quæ leuibus studijs omniq; libidine sordet.
 Multum igitur tanto studiosa Bononia ciui
 Vltoriq; tuo debes, si fecit Achaten
 Troius Aeneas tanti, si Nestora tanti
 Inclytus Atrides, nec te decet esse tuorum
 Immemorem, & qui te toties iuuere iuuandi
 Ad vitæ summam vsq; diem, monumenta sepultis
 Danda, & si superest, in posteritate colendi.
 Forsitan antè Pij ratio quàm cæca Secundi
 Est persuasa sua palmam concedere Senæ,
 Crediderim ob tristes radios frigentis aquari.
 (Quid tibi nascenti primum illuxisse feruntur
 Et Veneris fecisse odium) tepuisse parumper
 Ingenium & linguæ plectrum cecidisse disertæ.
 Adde quod extincto senibus facit omnibus igne

Somni-

Somniferum natura gelu, quo incuria rerum
 Immemor & tardo rediuvna infantia sensu
 Pullulat, & similis vita subit vltima prime.
 Corde latentem animum dolor irritauit, amorem
 Ante oculos patrium manifesta iniuria fraudis
 Traxit, & accendit corda, ac iuuenescere fecit.
 Et nondum extinctos pietas noua flauit in ignes.
 Vere nouo lætus iam sole sub æquora lapsus
 Cum subiicit pastor stipulis humentibus ignem,
 Antè habeat quàm flamma viam, quàm viscera lambat
 Intima, cum pugnare opus est elementa, calorem
 Frigora & humores abigunt, calor igneus vrget
 Frigora & humores, stipulisq; exire coarctans
 Colligit in fumi nebulas, quas tollit in altum
 Impetus ardoris, glomerantq; per aëra venti.
 At postquam victrix superato frigore flamma
 Emicuit, subito vires afflantibus Euris
 Explicat, atq; pyram rapido complexa volatu
 Vndiq; stridentes paleas vorat, atq; cacumen
 Iam superans, vento nunc hac, nunc annuit illac:
 It cælo scintilla rubens, extincta fauillam
 Reddit, & in terras albo pluit arida nimbo.
 Pastores, qui tunc pecoris vel septa reuisunt
 Vel tempestates notis speculantur in astris,
 Vt nigrum prius aspiciunt rarescere cælum
 Flammicomos altis spectant in montibus ignes:
 Sicq; diu languens vbi tandem soluitur ardor
 In sublime volans vacuumq; per aëra ludens.

m m m 2

In

In se hominum longinqua mouet soli æmulus ora.
 Sicut tua mens si forte fuit sopita veterno
 Elicuit radios longè lateq; micantes.
 Tantaq; de parua prodire incendia trunco
 Miratur quicumq; animi non nouit & artis
 Posse tegi modico magnas in corpore vires.
 Res breuis est fulmen, paruaq; in corpore nubis
 Quod facit attonitos, homines quod diruit alpes.
 Parua silex ignem includit, quo maxima sylua
 Conflagrare potest, arsure incendia Troia
 Claudebantur equo, paruis mens maxima membris
 Clausa latet, cui si liceat se extendere, latè
 Regnat, & ex breuibus lignis magnum excitat ignem.
 Vt sublime uoles, hominumq; per ora feraris
 Non opus Herculeæ quæ monstra immania claua
 Sustulit, aut arcu, quo sauum inuasit adulter
 Dardanem Æacidem, nec qua Cyllenius Harpe
 Custodem Inachia fertur domuisse iuuenta.
 Sed neq; palladio quo strauit Gorgona vitro
 Perseus, aut alis Syria quibus iuit ad vrbes.
 Sola animi virtute opus est. Sint corpora quanquam
 Ægra, potest virtus decus immortale mereri.
 Ipsa homines facit esse deos, ingentia facta
 Constat ab ingenij potius quam corporis orta
 Viribus. Est diuina animis vis insita nostris,
 Quàm quicumq; bonas studet exercere per artes
 Transit in atherios ciues, & possidet astra.
 Quantum mortales alios præcellit Olympum

Tantum

Tantum adit, est quidam gradus excellentia ad astra.
 Incipit ascribi cælo, diuescere sensim
 Incipit, & superis pleno iam concolor æuo
 Libera desertis abit in sua sphydera terris.
 Non secus ac volucrum nidi, cum facta volandi
 Copia, dant alas ventis, & vela figurant
 Obliti ignauæ prima incunabula vitæ.
 Sic & poma diu prius inmansueta colonus
 Negligit, at postquam feritas crudumq; recepit
 Ingenium, color aspectu iam lumina pulchro.
 Iam nares inuitat odor, spondetq; palato
 Dulce aliquid, tum vimineis matura canistris
 De matris collecta sinu portantur in vrbes,
 In procerum thalamos, nitida in conclauia regum.
 Sic mens vt scelerum fæda ebulliuerit vnda,
 Atq; bonos longo in se habitus contraxerit vsu
 Iam matura fugit terras. Vindemia mors est
 Spirituum, messis mors est, sunt horrea cæli.
 Vinitor & messor Deus est diuinq; ministri.
 Quare age doctæ senex sensim morientia membra
 Neglige, victuræ semper cole numina mentis.
 Vtq; soles doctis patrium decus asserere chartis.
 Et conscribere manu nunquam moritura trementi
 Carmina. Te à nobis sero precor auferat ather,
 Nec videant Stygia te post tua funera ripa.

AD IOANNEM BAPTISTAM

Refrigerium de aduentu Ioannis
Baptistæ Sabelli Bononiæ
Legati.

VT cupis & fama est gentis Baptista Sabella
Immortale decus, sacriq; aterna senatus
Gloria, Felsineam Roma legatus ad urbem
Mittitur, Æmiliam iustis rectoribus habentis,
Aruaq; longæna quondam subiecta Rauenna.
Non hic primus bonos, istis non incipit annis
Tanta viri virtus, vetus est, & cognita passim.
Tuscus ager nouit, Roma meminere penates
Flaminiæ meminere vrbes, Tua Felsina (ciues,
Percontare tuos) non est ignara, vocabat
Ipsam inopum legumq; patrem, dum talia primo
Lora magistratu regit ista per oppida quondam.
Ergo diem celebrare bonam gaudere secundis
Rebus opus, superisq; nouas persolvere grates.
Per fora consurgant concurs plebisq; patrumq;
Letitia, & celsis rutilent in turribus ignes,
Pendula suspendat paries aulae superbo
Splendidus ornaus, pictus venabula Gallus
Vibret, & intextæ volitent per stagna volucres.
Ipsa crebro rutilent ara, templa ardua sument,
Et caua multi sonis resonent tinnitibus æra.
Gestiat omnis ager, fieri iubet vndiq; plausum

Communi

Commune commune bonum, caput hæc lenus agrum
Elevat, & frontem virtus attollit apertam
In vires reditura suas, habitura fauorem
Præfulis, & mores emendatura nefandos
Gentis inhumana, quo ferrea sæcula tandem
Duricia euicta vetus instaurentur ad aurum.
Nil optare potest vnquam respublica peius
Rege malo, nil rege bono præstantius, omnis
Dissipat omne bonum sine lege licentia regum,
Vt boreas frondes, glacialis vt hordea grando.
Libertas est summa bonis sub principe iusto.
Roma sub Augusto postquam pacata fuiti,
Qua tibi libertas potuit contingere maior?
Qua tibi Traiano melior fortuna reuixit?
Felicis igitur populi quos viuere diui
Concedunt sub rege pio, quid sæcula fecit
Aurea? Saturni pietas, clementia Iani.
Iste senatores at auos, & magna parentum
Stemmata non iactat, nec inani turgidus aura
Desipit, at sacras leges ineunte iuuenta,
Socraticos mores, fidei documenta recepit.
Vt patria meliorem operam præstaret, & omne
Officium, sese iuuenis formauit ad omne
Tam belli quam pacis opus, non horruit umbram
Carceris obscuri, non formidanda minantem
Ora tyrannorum, mortem per sua sus acerbam
Pro virtute pati, pro religione tuenda.
Viuuit in hoc Fabius, viuuit Cato, viuuit Horati

m m m 4

Ardua

Ardua mens victo pontem qui rupit Hetrusco.
 Viuit Anaxarchus. Viuit genus illud auorum
 Qui Romam rerum dominam fecere. Quod ergo
 Egregium facinus non est felicibus huius
 Auspicijs sperare datum? Renocate cadentes
 Innocui ciues animos, sperate reuerti
 In decus antiquum, florere videbitis urbem
 Vt Maio redeunte solum. Sperate quietem
 Principe sub tanto, leges consultaq; patrum
 Instaurare parat, scelerumq; extinguere causas.
 Ergo decus patrie sanctosq; resurgere mores
 Te gaudere decet, virtus cui Roica semper
 Est comes, & tetricos Senecas colis, atq; Catones.
 Viue diu, curesq; tuam Baptista salutem.

DEPRECATIO PRO SALV-
 te Aemylij Romani.

PHæbe quid Aemylio febrem sinis esse molestatam?
 In tua quid iuris corpora languor habet?
 Tu pater herbarum, tu vim medicaminis omnem
 Per maria & fluuios mittis & omne solum.
 Viribus vsa tuis subigit Medea dracones,
 Terrigenasq; viros, igniuomosq; boues.
 Vulneris auxilium non Larissæa tulerunt
 Spicula, sanatrix ars tua Phæbe fuit.
 Tu piper & myrrham casias & Synnama profers,
 Et redolens opus est thurea virga tuum.

Tu

Tu paris byblaum nectar, paris attica Mellæ,
 Sunt etiam munus Medica mala tuum.
 Tu quoque albescentes in apricis collibus vnas,
 Gnostia vina paris, vina falerna paris.
 Quæ generant humiles felicia balsama sylua
 In Hiericuntino sunt tua dona solo.
 Tu facis æstatem, tu ver, hyememq; niuosam,
 Esq; potens pluuia, grandinis, atq; gelu.
 Luna regit menses, tu Cynthia dirigit annos:
 Illa colit tenebras, tu iubar atq; diem.
 Semina cum liquida tu digeris omnia Te thy
 Quæ freta, quæ tellus, quæ leuis aër habet.
 Tu liber, tu sancta Ceres, Tu numina plura,
 Nam quia multa potes, nomina multa tenes.
 Omnia comburis sub eodem sidera signo,
 Omniaq; imperijs subycis astra tuis.
 Sola tuam claudit veniens soror obuia lucem,
 Et tua liuenti lumina nube tegit.
 Difficet id superis. Ideo pro talibus ausis
 Non leue vindictæ constituere genus.
 Namq; viam lune noctis voluere per vmbra
 Vt chaos & tenebras discat & ipsa pati.
 Ergo quid Aemylio febrem sinis esse molestatam?
 Curtam dira lues hæc tua membra premit?
 Hic tibi primæuis vix ab lactatus ab annis
 Obtulit ætatis tempora tota sua.
 Nullus in Aonijs argutior ambulat oris,
 Seu numero currat impare, siue pari.

m m 5

Ad

Ad domini furus cecinit miserabile carmen,
 Vnde tua meruit tempora frondetegi.
 Nunc iacet, & morbo dolet eneruatus acerbo
 Mœstitia tristem debilitante animum.
 Non redit ad dulces musas, heliconidas vndas
 Non valet infirmo sollicitare gradu.
 Pleetra iacent, lyra muta silet, sine carmine languent,
 Et vidua ducunt ocia longa fides.
 Vitales aperi fibras, artusq; iacentes
 Erige, nec stygius polluat ora color.
 Quale Gigantibus post aspera bella tumultus
 Te memorant carmen concinuisse Ioui,
 Tale tibi referet, cum te praestasse salutem
 Senserit, & medicas applicuisse manus.
 Et cecidisse tuis veterem Pythona sagittis.
 Dicet, & auxilio Pergama facta tuo.
 Quod te, quod triniam pulcherrima Thea sororem
 Progeniuit. Sedes cur tibi, quarta datur.
 Curve tuo mitem curru premis Aphrogeniam,
 Curve sub ardenti sydere Martis eas.
 Cur Veneris claudos? cur Martia furtam marito
 Detegis, occultum nec finis esse scelus.
 Quid sibi vult Phœbus, quid sol, quid nomen Apollo,
 Et cur te Rhodij Læmion esse canunt.
 Cur tibi det Titan, & cur cognomina Delos,
 Nomina cur Cynthus, cur tibi Thyndra facit.
 Cur Lycius, cur Grinaus, cur Smythæus esse
 Diceris, & Clarus, Chrysocomusq; Deus,

Cur

Cur Myrinus, cur Cyrrhæus, Pæanq; vocaris,
 Vnde tibi Argenetes nomen & Ortygius.
 Argolico ritu quare Argyrotoxus Agyleus,
 Ac Nomius, quare dictus Alexicacos.
 Ylion adiunget cur te Milesia pubes,
 Cur Graio veteres ore Phaneta vocant.
 Quid sibi tela volunt, quid laurea ferta, quid arcus,
 Quid lyra, quid crines, quid iuvenile decus.
 His alijsq; tuas mulcebit versibus aures,
 Et tua Pimpleo carmine dona canet.
 Phœbe pater vatium communibus annue votis,
 Proq; tuo fusas accipe vate preces.

BAPTISTAE MAN-
 TVANI CARMEL-
 LÆ THEO-
 logi,

SYLVARVM LIB. III.

AD ALPHONSVM CALABRIÆ DV-
 centi pro recepta è Turcis Hydrunte vrbe
 Salentinorum.

Egia progenies regniq; habitura coro-
 nam
 Cum pater accepto diuos augebit Olym-
 po,
 Cognita Tyrrhenis olim tua gloria,
 quando
 Castra

Castra super collis Bonsci iuga summa tenebas,
 Non Italos tantum populos vicinaq; regna,
 Verum & barbaricas longè mouet yndia gentes.
 Qui iuga qui campos qui rura vrbesq; frequentant,
 Et qui carulei suscant vada naue profundi,
 Te noctu, te luce canunt. Tua sola loquendi
 Materiam præbens volat ora per omnia fama.
 Inq; tuas populi coeunt per compita laudes.
 Non secus, ac cum stella comam crinita micantem
 Explicat, & subito tenebras illuminat ortu,
 Fatalis noua mortales incendia flamme
 Mirati alternis ineunt noua murmura linguis,
 Et nouus est cunctis sermo, nouus omnibus ardor.
 Omnia quæ circum pelagus sunt hospita nautis
 Littora in immenso oceano vel in aqore nostro
 Concordi te voce sonant, orbisq; videtur
 In laudes certare tuas. Tibi totus Apollo
 Militat, & Jacrum referant Heliconæ Camenæ.
 Tota cohors confessa nouo noua gaudia cultu
 Instaurata parat citharas, prolata supellex
 Tota recensetur vacuis penetralibus, arma
 Militiæ sacrata suæ suspendit ab omni
 Arbore per syluas Aganippidos Hippocrenæ.
 Euigilant vates, grauiumq; ingentia rerum
 Pondera metiti resident, minus Hæctora iurant,
 Et minus Aeacidas ausos. Arsisse fatentur
 Omnia nascenti tibi, quæ victoribus astra
 Illucere solent magis, & ferre triumphos.

Iuppiter

Iuppiter vt perhibent (etenim tua fata notari
 Fecit opus tantum) crinem circumdedit auro.
 Sceptrâ dedit, grauitas oculos Saturnia tristes
 Fecerat, & vultus cum maiestate seueros.
 Non est passa Venus, sed regia leniter ora
 Mitibus afflauit radijs & dulcia fecit.
 Mars dedit armorum studium, mortisq; timorem
 Abstulit, ignito lustrans præcordia ferro.
 Cor magnis regale animis, quod seminet aurum,
 Quod contemnat opes, quod magna negocia voluat,
 Sol qui cuncta suis accendit sydera flammis
 Imbuit, adiiciens famæ immortalis amorem.
 Luna voluptatum domitrix compefcuit ignem,
 Quem nimis accenso Venus inspirauerat astro.
 Maximus ille opifex rerum qui regnat Olympo
 Ad tua tam dextro venit natalia cælo.
 Hinc hominum te tantus amor, te bella gerentem
 Tanta fides sequitur, tanta est in rebus agendis
 Prosperitas, toties vincis, totiesq; triumphas.
 Hetruscas iam pridem artes anguisq; superbi
 Scintillantem iram superasti, & sibila colla.
 Iam Venetos factus atq; impatientia freni
 Ora capistrato misisti in vincula mento.
 Et quanquam bellorum opifex aduersa Robertus
 Arma ferens tibi tam validis obsisteret ausis,
 Non tamen enaluit tantum se attonere toto
 Robore, quin clausis fugeret Leo territus alis.
 Tu mare classe premis, tu forti milite campos.

Tu

Tu penetras altis positas in cotibus arces.
 Ausoniosq; armis genus insuperabile calcas,
 At modo Thraicior hostes Mahometica castra
 Finibus eiciens nostrisq; Iapygis ora,
 Non Calabros tantum saltus vrbemq; receptam
 Brundusijsq; lares, & rura Lacinia longe,
 Ac Lacedaemonij tutaris iura Tarenti.
 Verum omnem Italiam, sicut qui littora seruat
 Vicinos omnes tractus subducit ab vndis.
 Et quanquam fatis ea bella ferentibus essent
 In Latios traiecta domos, licet arduus ather
 Mitteret haec sceleri tam dira piacula nostro;
 Tu tamen auertis, maior tua sydere virtus
 Fata virosq; domat, prohibetq; oracula vatum
 Obseruare fidem, qua dura haec bella canebant.
 Quid legimus stellas? quid caeli inquirimus ignes?
 Temperat excellens humana pericula virtus,
 Imponitq; astris franos, & numina vincit.
 Deniq; tota salus populorum in rege reposita est,
 Et commune bonum. Si mens tibi laeva fuisset,
 Tarda q; frigentes hebetasset inertia sensus,
 Heu quantas Italis clades, quot saeva parabant
 Funera ab Arctois venientia gentibus arma:
 Iam stygiae intortis crinita draconibus ora
 Extulerant Furiae, iam lituus Erinnyes omne
 Vexabant Calabrum, tria guttura Cerberus hausto
 Iam caedis nidore parans sugebat apertis
 Faucibus: Alecto audita est vlulare per vrbes,

Atq; errare fremens & anhelos accensa furore.
 Cui mors atra comes, flebat Garganus, & altum
 Iam caput obscura nebularum absconderat vmbra.
 Mærebat longæua Croton: Sibarisq; sepulta
 Mœnia, & afflicte mærebant Cratidis vnda.
 Ipsa quoq; horrebat eadem bibitura suorum
 Terra parens hominum. Passim resonantia mœsta
 Halcyones lugubre dabant per littora carmen.
 Illa flagellando rabies Othomanica mundo
 A stygijs egressa vmbrijs vt sustulit armis
 Regna Pelasgorum, postquam est Aulone potita,
 Transijt ad Calabros, vbi mox Hydrunte subacta
 Consumpturum omnes Italos accenderat ignem.
 Tu prohibes. Tu ne vltorius tam atrocia serpent
 Bella, vetas, primoq; necas in littore Martem
 Tam immanem, tam sanguineam, tanto agmine missum.
 Tu fidei vallum excelsum. Tu immobile Romæ
 Praesidium, quo non aliter quam littore fluctus,
 Omne hostile odium frustrata eliditur ira.
 Manlius excelso Capitolio à vertice Gallos
 Deijcit, exuuias hostiq; ablata Camillus
 Signa refert, lento Fabiana industria bello
 Conterit Hannibalem, Valeri præstantia Pyrrhum.
 Repulit instantes velut æquora concita Cymbros
 Marte potens Marins. Dacos & dura Getharum
 Quos dixere Gothos, forti iuga milite Narses.
 Tu mahomethigenam Phlegethontia semina gentem
 Cerbereumq; genus, sibuertere Daunia regna

Et Calabros ausum vastare procaciter agros
 Funditus extirpas, stygiôq; immergis auerno.
 Martia barbaricos toties experta tumultus
 Roma tibi immensas grates agit, atq; triumphos
 Et meritas Lauros & nomina Caesaris optat.
 Hoc Padus, atq; padi ripis vicinus vtrinq;
 Tractus, vtrunq; etiam longi latus Apœnini.
 Sed tibi præsertim deuota Bononia, & omne
 Bentiuolum genus vrbis apex, apicisq; supremum
 Culmen Ioannes princeps patriâq; domusq;
 Flaminiaq; decus, qui te alta mente repostum
 Seruat, & extensis animi complectitur vlnis.
 Ausonia populi proles Saturnia vestro
 Assertori opus est ingenti mole trophæum
 Ponere, & illustres aeterno in marmore pugnas
 Phidiaca cœlare manu, monumenta laborum
 Tantorum superesse decet, ne fortè nepotum
 Posteritas abijisse putet sine laude parentes.
 Fertet triumphalem lapides orientis ad arcum,
 Et niueam spoliare Paron, spoliare Donyssam.
 Cædite Ophitæos silices, onerate Carysto
 Symadæq; æquoreos & Nili marmore fluctus.
 Ferte Onycen, date saxa Thasi, date saxa Iugurtha
 Nata iugis, etiam Libycos incidite montes.
 Surgat opus varium, statuas ostendat equestres
 Fluctibus Epyri surgens in littore moles.
 Mittat ab Hetrusco ferrum Populonia ponto.
 Brixia de saxis chalybem Tropiensibus haustum.

Et

Et confusa Pelops lugubribus æra caminis.
 Æra metalliferis Themisæa ferantur ab antris
 Ad decoranda ducis facta immortalia, surgant
 Pyramides alte, surgant immania membris
 Signa Colossæis: Obeliscorumq; leuatis
 Spicula cuspidibus, te saxa atq; æra loquantur
 Vndiq; præsertim superi maris aquora circum,
 Quæ Metapontinas ingens ferit Adria cautes.
 Ite duces, quibus est studium certamen & arma
 Ite, reuertentem solenni adducite pompa.
 At tu Parthenope veterum domus inclÿta regum
 Sis memor Alphonso decus immortale locandum.
 Sed modò regali cultu cum murice & auro
 Egrediens occurre duci, totò obuia plausu
 Accipe victorem, Dominum regemq; futurum.
 Tu verò armipotens, quoniam tibi tanta tuorum
 Est imitanda patrum virtus, ne parce labori.
 Semper in aduersos casus audentior ito,
 Cælum aderit, sublimi animo fata aspera contra
 Stare paras, fortuna viris illustribus obstat,
 Sed vinci virtute potest, victoria tecum
 Semper erit, nisi depositote abieceris ausu.
 Aude igitur, sic victor eris telluris & vnda,
 Sic tandem ad proauos venies in Olympica regna.

EIVS

BAPTISTÆ MANTVANI
EIVSDEM BAPTISTÆ PRO
Paulo Fulgoso Carmen: Ad Maximilianum Cæsarem.

S Alue hominum rex atq; parens *Auguste*, potentes
Cæsarea populos qui maiestate gubernas.
Tanta est actanto radiat tua lumine virtus,
Vt splendore suo nedum facunda virorum
Ora, sed infantes etiam noua carmina linguas
Cogat, & audaci laudem depromere cantu.
Vnde ego sexennis genuit quem Sfortia mater
Fulgoso genitore satum, præ onia Paulus
In tua conspirans ingenti pondere rerum
Vincor, & inuaidas superat tua gloria vires.
Non igitur reges ataus, non stemmata gentis
Sacra tua, non innumeris tot bella triumphis
Clauſa, nec ardentes pugnas, nec fortia facta
Connumero, metuit fluctus mea cymba sonantes.
Hec tentare quid est aliud, quam voluere saxum
Sisyphium? quam solis equos Phaetonta volantes
Scandere? quam superos contra certare Gigantes?
Id tamen in numero meritorum *Auguste* tuorum
Alius attollit caput, & super ignea surgens
Sydera te riuentem animis cælestibus æquat.
Quod recolens commune bonum sedare tumultus
Vndiq; & indomitum studeas compescere Martem.
Id tua soleanni resonans Germania plausu
Indicat, & solita gentes sudare sub armis,

Nunc

Nunc positus te authore odijs, testantur ab alto
Te missum, vt reprimas flagrantia bella per orbem.
Nos quoq; te studio pacis trans ardua vectum
Saxa, & inaccessis clausas anfractibus alpes
Cernimus hic, te cura hominum, te publica adegit
Vtilitas tandem nostros inuisere fines,
Italiamq; tuam, que te quasi nata parentem
Et quasi nupta virum recipit. Iam fracta ruinis
Bellorum antiquis, attrita furentibus armis
Incipit optatam sub te sperare quietem.
Iam dudum caput imperij te Roma Latini
Optat, vt aduentu videas tua regna secundo.
Te rupes Tarpeia vocat, Saturnia tellus,
Et domus Euandri, vicinaq; Thybridis vndis
Regia bifrontis Iani: Capitolia mundo
Clara triumphato, parijsq; innixa columnis
Templa, sacri cineres, veterumq; recondita patrum
Sedibus ossa pijs, fidei monumenta vetusta.

Est aliud quod fama frequens vulgauit in omnem
Italiam, te facta animis ingentia magnis
Voluere, & ordiri tacito molimine bellum
In Mahomethigenas Romani nominis hostes.
Hunc tibi si dederit dextro Deus omine martem
Sumere, quid meritis deerit? quo tendere virtus
Vlterius poterit? Celsi sub cardine mundi
Nil aliud superest, æque imperialibus armis
Conueniens, nihil vnde tibi par gloria surgat.
Hinc illud tam grande decus, quod Cæsaris implet

nnn 2

Norden,

BAPTISTÆ MANTVANI

Nomen, & aethereo quodam quasi numine fulgens
 Divificat, clarisq; viros interjerit astris.
 Nostra fides olim dum res Romana tenebat
 Latius imperium, multis amplissima regnis,
 Nunc supposita Scythis, & conculcata tumultu
 Barbarico, vocat ingenti clamore suorum
 Subsidium: Freta vociferant Bizantia, & alta
 Regna Trapezuntis, gemitus orientis acerbos
 Hinc audimus, opem mundo prestare iacenti
 Hoc opus est Auguste tuum, tibi terra fretumq;
 Supplicat, ex alto Christus te implorat Olympo.
 Italia pars ista, fuit cui Gallia quondam
 Nomen, ad hoc tantum facinus concurrere magnis
 Prompta est auxilijs, hic sunt ceu brachia quadam
 Imperij duo magna tui, duo fortia regna.
 Hinc Veneti regnant terra pelagoq; potentes.
 Belliger hinc Maurus, cui se fortuna ministram
 Fecit, & in vinculis Martem tenet, omnia late
 Iam patriæ regit arua mea: Genuaq; superbum
 Littus, & ingenti ditione per æquora magnam
 Classem, inferre potest, pontumq; onerare frementem.
 His socijs victor potes ire in bella duobus,
 Signaq; iam toties nostris ablata referre.
 Sed quo cepta magis tibi sint secura, memento
 Pacare Italiam, bellis vt tota sepultis
 Tuta sit, vt concors ad rem conspiret agendam.
 Et quia post commune bonum, curare salutem
 Fas est cuiq; suam, Pauli precor atq; parentum

Sic

SYLVARVM, LIBER III.

285

sis Auguste memor, latos habitare sub vmbra
 Caesaris & nobis liceat. Fulgosa propago
 Nos quoq; pars rerum non aspernanda tuarum.

PRO EODEM PAVLO FVLGO-
 so puero, Baptista Mantuani Carmen
 ad Lodouicum Sfor-
 tiam.

M Axime Dux salve, prisco qui ducis ab Anglo
 Excelsum Lodouice genus, tua gloria longe
 Sparsa per Italiae populos & barbaræ regna
 Me quoq; in hac tenera vix fari atate valen-
 Impulit herois tibi soluere canibus ora.
 Et quia laudantum murmur strepit vndiq; vocum
 Non sinor intento meditari ingentia sensu
 Virtutis monumenta tua. Maiora relinquens
 Vatis altiloquis referam vulgaria tantum,
 Et quæ famâ frequens hominum circumsonat aures.
 Temperat vt fluctus argentea luma marinos
 Et dominatur aquis, ita Martia bella gubernas
 Arbitrio Lodouice tuo, si iusseris arma,
 Arma, seges velut illa virum Cadmææ, repente
 Exiliunt, Mars frenat equos. Bellona tumultum
 Suscitât, & cristis operit caput, agide pectus.
 Flammigerant hastata acies, glomeratur in altum
 Puluis, & ardentes præceps furor incitat iram.
 Si Martem seuire vetas, mora nulla, fugato
 Pax Mauorte redit, furij in tartara pulsus

nnn 3

Corda

Corda virum rediuuius amor tranquilla subintrat.
 Nec faciunt has fata vices, non ignea mundi
 Sydera, sed fato prudentia maior & astris.
 Hoc facit ille animi vigor igne citatior, illa
 Perpetua & nullo cedens vigilantia somno.
 Secreta tu in sede cubans ruis oppida solo
 Ingenio, solaq; moues regna omnia mente.
 Scit Rhenus, scit Gallus Arar, scit Lydius, Arnus.
 Scit Tyberis, magniq; memor Campania belli.
 Ipse tibi infensum pugnam excidiumq; minantem
 Parthenopes magnum potuisti euertere regem.
 Namq; illi extremis Gallorum a finibus hostem
 Elicuisti, armis qui mox quasi fluctibus omniem
 Obruit Ausoniam, sceptrumq; amisit Arago
 Auspicete. Nec enim sine te penetrare tumultus
 Illius in regnum poterat, nec tanta fuisset
 Vis peregrino hosti, neq; tanta audacia Gallis.
 Tunc Celta Bouq; truces ex alpihus altis
 In nostros coiere agros. Tentoria Vasco
 Qui tenet Hispanis contermina sinibus arua
 Fixit & Eridanicampis. Lunensia cepit
 Oppida Tyrrhenos equitans magno agmine colles.
 Tum Pisa posuere iugum, sata semina belli
 Multiplicis nam Pisa ad nos Salamina tulerunt.
 Ista lues urbem Romam complexa recessit
 Longius ad Calabros, & quatenus Itala tellus
 Tenditur ad Siculae iurantia littora Scylla.
 Hec Gallis fortuna fuit, dum Gallia tecum

Militat,

Militat, at postquam fraudata Nouaria falsos
 Detexit Gallorum animos, contraria tanquam
 Tu Gallis fortuna fores fortuna fauorem
 Abstulit a Gallis, & te comitata coegit
 Turpiter Italia vitios discedere Belgas.

Hic ego si tempus sineret, tua fortia facta
 Insererem Franciscæ ducum fortissime, solus
 Qui potes Italia Gallorum auertere gentem.
 Te solum sensere hostes, vltroq; fateri
 Non puduit te inuitum armis, te Gallica pubes
 Non imbelle genus, sed dura atq; aspera ferro
 Prostermentem acies ac fulminis instar euntem
 Horrui, & clade ingenti spoliata recessit.
 Tarrus adhuc hac cade rubet, rubet Appula longis
 Afflictata malis tellus & Daunia rura.
 Hinc data bellorum nuper tibi tanta potestas
 Vt facile antiquos superet tua gloria patres.
 Namq; potentatus Itali, Caesarq; magistrum
 Militiæ fecere sua. Tua maxima virtus
 Non formidat opus tantum, generosa laborem
 Mens amat, immensum reddit leue gloria pondus.
 Sed quoniam angusti spacium breue temporis vrget,
 His prope excursis ad te Lodouice reuertor.
 Gallia non solum, verum & Germania nutu
 Mota tuo, veneret truces in bella Sueui,
 Venit & arctous gelidi maris accola Cimber,
 Ampsani Landiq; simul, quiq; imminet agris
 Noricus Ausonys socialibus affuit armis.

vnn 4

Caesar

Caesar ab alpinis niuibus perinhospita saxa
 Transijt ad Ligures. Pisanaq; littora vidit,
 Et pareret tibi non dedignata reliquit
 Maestas augusta lares, peregrinaq; longis
 Arua rix inuisit, hyems dum seua rigenti
 Stringeret arua gelu, niuees dum molibus alpes
 Altius assurgunt scythicasq; aquilonibus argent.
 Ipse tibi (quid opus fando percurreret terras?)
 Ipse tibi Deus arma gerit, tibi totus Olympus
 Militat, aspirant placidis tibi sydera flammis,
 Iam tua religio, pietas tua cognita passim
 Allicit humanas mentes, & amare coacta
 A te quam cupiunt audent sperare salutem.
 Quod si illis sperare datum quos nulla ligauit
 Proximitas Lodouice tibi, quam magna relicta est
 Spes mihi, qui veniens a sanguine sfortiadarum
 Aemulor excelsum genus, & vestigia sector
 Admiranda patrum? cui dat fecunda virorum
 Progenies te authore pium Fulgosa parentem?
 Mens mihi, sit fortuna licet contraria, niti
 Semper ad egregiam per honesta negocia laudem.
 Conari virtute, meum est, conatibus istis
 Fortunam praeberere, tuum. Praestare roganti
 Auxilium pietas, si non indebita poscit,
 Mandat, apud prisca nomen meruere Deorum
 Qui iuere homines, iter hoc ad sydera certum est.
 Si quisquam de stirpe mea est cui fidere possis
 Ille ego, quem natura tuum facit, atq; voluntas.

Hoc

Hoc caput, hanc ne sperne animam, si debilis atas,
 Si membra hac infirma nihil promittere possunt
 Maius adhuc, paucis Deus incrementa diebus
 Afferet, bi crescunt artus tibi, pendere tanti
 Me poteris, quantum totis conatibus, ynquam
 Fas erit eniti, quantum fortuna fauebit.
 Sic ego polliceor, sic qui genuere parentes,
 Gens tua, gens animi locuples, licet indiga rerum,
 Quas fortuna regit. Si te clementia, virtus
 Regia, si tangit pietas qua mitia corda
 Stringit, & humana gemit infortunia vita,
 Esto tui semper Pauli memor atq; parentum.

DE REDITV PHILIPPI BE-
 roaldi iuuenis literatissi-
 mi ex Gallia,
 Elegia.

Misa olim comites Beroaldo iuere Philippo
 Trans Rhodani ripas, trans Ararisq; vada.
 Atq; diu iuuenē per barbarā regna sequuta
 Paenituit nostros deseruisse lares.
 His igitur verbis reditum suafere poeta,
 Vnaq; pro toto sic fuit orsa choro.
 Chare puer virides superas qui laudibus annos,
 Egregium Latij, Pieriumq; decus.
 Accipe (nec noster pariat tibi tedia sermo)
 Publica sacrati vota precesq; chori.

nn n 5

Altius

BAPTISTÆ MANTVANI

*Altius ordinur, quores tibi cognita possit
 Altius in mentem se insinuare tuam.
 Inter Parrhasios ignes & sydera Cancri
 Sunt losa nec flammis, nec nimis vsta gelu.
 Hic primum Phœbas, primum dea cognita Pallas,
 Primaq; sunt nostris sacrilitata focis.
 Phœnices habitant, & Aganoris arua nepotes,
 Regalesq; Tyrus tingere docta togas.
 Hic populis primum nostras ostendimus artes,
 Primaq; de nostro gens ea fonte bibit.
 Nomina syderibus primi numerosq; dedere,
 Qua Argolicos nautas, Sidoniosq; regunt.
 Solis iter norant, hyades & Gnosia signa,
 Nec dum Cecropys cognita Pallas erat.
 Serpere paulatim lento Sapiencia passu
 Cœpit, & in Solymi setulit arua soli.
 Iuit in Assyrios, & qua cognomina tellus
 Quod sit fluminibus cincta duobus habet.
 Transijt ad Persas vbi regna antiqua magorum,
 Quod docuit nati stella Tonantis iter.
 Transijt ad campos Phœnix vbi cinnama carpit,
 Cum sibi supremam nouit adesse diem.
 Illa colunt sulcis Arabes fœlicibus arua,
 Quos duplici claudit Doris amara sinu.
 Inde adijt Pharias vrbes Memphitica regna,
 Tum primum Inachia vidimus ora dea.
 Tum primum Libya magni pars tertia mundi
 Cognita, & Ausonio gens inimica solo.*

Inde.

SYLVARVM, LIBER III.

230

*Inde per Ionium peregrino remige vecta
 Applicui fausto Dorica tecta pede.
 Tunc datis Eurotas nobis, Cadmaaq; Dirce,
 Et fons quem volucris vngula fecit equi.
 Hinc Linus, hinc vates troiani carminis auctor,
 Hinc bibit Euripides, & tuus Ascra senex.
 Hinc alij quorum pulcherrima nomina Phœbus
 Iussit ab aterna posteritate coli.
 Venit in Ausonios Graio de littore fines,
 Limen ad Euandri, Romuleasq; domos,
 Hospitis aduentu colles risere Latini,
 Et capitolini templa superba Dei.
 Non fuit his nobis vsquam iucundior oris
 Terra, nec in toto gratior orbe locus,
 Illic deposita requieuit Gorgone Pallas,
 Et dixit nostræ meta sit ista via.
 Non decet ad gelidum vestigia ferre Bootem
 Qua steriles agros Parrhasis vrsa facit.
 Vt peius fruges hominum, sic corpora Titan
 Digerit, & terræ mens graue sentit onus.
 Si ferat arma situ rubiginis aspera miles,
 Fiet iners cubito, fiet inerq; genu.
 Non bene digestos ita mens infusa per artus
 Tarda sit, & crudo pondere pressa iacet.
 Sunt tamen & Gallis præstantia corda, fatemur,
 Et feritas senti barbaricsq; minor.
 Multa negant cœli, qua more parantur, & vsu,
 Et studium contra sydera multa potest.*

Amphi-

BAPTISTAE MANTVANI

Amphitryoniades odium lethale nouerca
 Vicit, & astrorum fortior igne fuit.
 Per Maria Aegidis admonstra biformia venit,
 Illa dabant fortis sydera fata viro.
 Menstamen Astrorum caeliq; potentior igne
 Restituit patrijs Thesa littoribus.
 Bobus ab Euxinis cum virgine venit & auro
 Aesonides fato durior ipse suo.
 Sape ratem contra fluctus, Boreamq; sonorum
 Impulsam valida vidimus ire manu.
 Fortis, & assiduo virtus animos labore
 Nescit agi satis, Sydera nescit agi.
 Non igitur multis Gallos præcellere rebus
 Et laudem egregiam promeruisse nego.
 Est tamen Ausonia nobis gratissima tellus,
 Qua fuit ingenti lingua Latina vado.
 Sunt illic chorde, sunt barbita, plectra, Lyræq;
 Armaq; Phœbæ, & cætera militia.
 Tradidit Italia sua munera quisq; deorum,
 Et fuit ad dandas ingeniosus opes.
 Iuppiter imperium docuit, sceptrumq; tenere,
 Et premere æquali barbara colla iugo.
 Arma dedit Mauors, galeas ensesq; coruscas,
 Et caua lorato scuta ferenda sinu.
 Addidit & latos humeros cervicibus amplis,
 Aptaq; thoraci pectora squammifero.
 Per campos equitum turmas & nautica bella,
 Per fluuios docuit currere perq; fretum,

Fronte

Fronte graues Italos lingua incessuq; modestos
 Esse facit lento falcifer igne Deus.
 Barbaricam stimulat rabies in bella cohortem,
 Itala consilium non furor arma mouet:
 Hic Deus agrorum cultus, artemq; ferenda
 Vitis, & arboreas insinuauit opes.
 Cynthius ad Musas animos inflexit Apollo,
 Et disciplina tradidit omne genus.
 Alma Venus populis vrbes impleuit & agros,
 Syluestresq; casas, æquoreasq; domos.
 Vt sint qui curent vrba negotia ciues,
 Qui ferat arma manu, qui colat arua boue.
 Fœdera Mercurius docuit, legesq; seueras,
 Et dare clamori litigijq; modum.
 Tersa coloratis componere vocibus ora
 Erudit, & vafro callida verba sale.
 Luna pudicitiam suavit, castumq; ruborem,
 Ne furat ardescens & sine lege Venus.
 Alma Ceres docuit fruges, quas semine iactò
 Decolor incurruo rusticus ense metit.
 Vina dedit Bacchus, passimq; comantibus agris
 Vix grauis marum vinea pertat onus.
 Quid genus arboreum referam? quid mitia poma?
 Quæ dat inexhausto fertilis ora solo.
 Sepibus Ausonijs lauri nascuntur, in aruis
 Spargit odoriferum myrrhea sylua nemus.
 Et quæ purpurea rutilant in cortice mala
 Punica, de Libyco per mare vesta solo.

Quid

Quid memorem ficum biferam? qua diuite ligno
 Mellifluas gignit, nectarea sc̄q; daptes?
 Palladijs taceo qua sit vindemia baccis,
 Et quantæ ex oleis accumulentur opes.
 Aspice Picens colles, Samnitica rura,
 Appula, Campani littoris arua lege.
 Aspice Benacum, in ga Tusca, Lygustica saxa.
 Profluit in latice Palladis omne nemus.
 Quid referam tristes succos, quos barbara misit
 Media? quid roseis Persica malagenis?
 Et qua maternos aurora pondere ramos
 Poma sagittifera missa Cydone grauant?
 Adde lacernatas corylos, & amygdala mestis
 Nuncia, & hirsuto castaneas thalamo.
 Adyce pinorum nemus, idæa sc̄q; cypressos,
 Et secta in tabulas ligna abiegna leues.
 Quid tibi primitias fruges memorare necesse est
 De Cera sunteo poma vocatā solo?
 Et qua Pyrameo non sunt perfusa cruore?
 Et qua Tysbeo sanguine mora rubent?
 Atq; Damascene retinentia nomina terra
 Pruna, salutiferum qua medicamen habent?
 Plurima prætereo, riguis qua seruat in hortis
 Hellepontiaci prouida cura Dei.
 Sunt saltus vbi mille greges pascentur equorum,
 Qua Sybaris calabro floruit alta solo.
 Quaq; Tarentinas arces Spartana iuuentus
 Condidit, & pulchro tingitur amne Croton.

Sunt

Sunt illic Dryades, agrestia numina Fauni
 Flaminius colles, emyliosq; colunt.
 Plusq; lupercales quam ludi Pana lycaei
 Delectant, Itali Pan-amat arua soli.
 Vallibus Ausonijs habitat, non Menala curat,
 Non Pholoes agros partheniumve nemus.
 Nunc Athesis, nunc arua Padi, nunc lata reuisit
 Pascua, qua nitido Mintius amne rigat.
 Herbosos niueum magno pecus agmine saltus
 Tondet, & innocuo iungitur agna boui.
 Hinc lana tenues, hinc grandi caseus orbe,
 Quiq; graui taurus vomere scindit humum.
 Mollia qua soli carpebant velleræ Seres,
 Nent Itali, & texunt, in tunica sc̄q; suunt.
 Sunt Gelidi fontes, sunt flumina magna, lacusq;
 Altaq; piscosis sunt vada gurgitibus.
 Adde salutare vnda, quibus agra leuantur
 Corpora, cum Medica deficit artis opus.
 Cælestes adiunge fauos & nectareum mel,
 Quod vaga de florum vertice lambit apis.
 Adde quod argentum tellus, quod parturit aurum,
 Et graue quod ferri pondus & æris habet.
 Lata croci sileo primis qua fila pruinis
 Vimineis virgo colligit in calathis.
 Nulla tot egregias tellus complectitur vrbes,
 Nulla tot ardentes Martia corda viros.
 Qua gelidus Tanais, qua Bethyca labitur vnda
 Sollicitant Itali mercibus omne fretum.

Nusquam

Nusquam calitibus maior reuerentia, nusquam
 Maiori colitur religione Deus.
 Ipsa Dei proles Solymo sata sanguine Romam
 Iura Sacerdotij iussit habere sui.
 Illic esse quibus referet, quibus aethera claudat
 Instituit claves, imperiumq; dedit.
 Roma sibi terras quondam subiecerat, at nunc
 Aetheriasq; domos, Tenariosq; lacus.
 Quare agebare puer gentis pete regna Latina,
 Heroumq; solum, Semideumq; lares.
 Te rogat ut redeas pater Apenninus, & ipsa
 Tempia cypresifero qua gerit alta iugo.
 Saxosq; cadens summis ex aepibus amne
 Clarus arenosis Rhenus harundinibus.
 Te patrij proceres, te turba coeua sodales,
 Te tuatota domus, te tua chara parens.
 Magna tuae statuunt patriae tibi premia patres,
 Et vocat aduentus curia tota tuos.
 Sancta, venusta, ferax, cum diuite nobilis auro
 In thalamos virgo crescit itura tuos.
 Iam satis occiduas tecum lustrauimus vrbes,
 Hesperiae est reduci terra petenda pede.
 Illic diuitijs & pulchrae prolis honore,
 Et fama veteres transgredieris auos.
 Tecum erimus Musa, tecum celeberrima viuet
 Gloria, qua nostrum concomitatur iter.
 Eia igitur cum mane rubens aurora resurget
 Ausoniae dextra regna petantur, aue.

DE BALNEIS PORRECTANIS,
Carmen Panegyricon.

Hic ubi perspettant duo se iuga frontibus altis
 Balnea Porrectae fama vetusta vocat.
 Vallis in umbrosa medio per grandia saxa
 In Rhenum tenui labitur amnis aqua.
 Solis ad occasum mons est, mons solis ad ortum,
 Et tepidos latices fundit vrrung' latus.
 Montis ad occasum cuius magis ardua moles,
 Cum pluit interdum fumat & ardet apex.
 Huc veniunt aegri quoties Asclepia morbo
 Ars minor, & nullam fert medicamen opem.
 Huc veniunt gelidi, quos nominat vnda Lemanni,
 Qui mare Dalmaticum Chaoniumq; vident.
 Quiq; Ararim Ligerimq; bibunt, quos irrigat Ister
 Et Padus Alpinis multiplicatus aquis.
 Et quos Ausonijs Siculi mare partit ab oris,
 Et qui longinqui Cratidis arua tenent.
 Campani, Tyrrenani, Umbri, Picentia rura,
 Samniatq; & pinguis terra Latina soli.
 Qui iuga qui campos qui rura vrbesq; frequentant:
 Qui rate Neptuni regna liquentis arant.
 Vndiq; Porrectae sacrum concursus ad amnem
 Solstitio longos abbreviante dies.
 Sydera littorei dum Sol tenet ardua Cancri,
 Et leo flammanti cum premit ore solum.

Carminibus resonant montes, Citharædus Arion
 Orpheus Amphion per nemus omne canunt.
 Mane diem Phœbo vix dum spargente bibendum
 Fumantes cyathi sollicitantur aquæ.
 In vada cum nitro veniens & alumine sulfur
 Ardorem domita frigiditate facit.
 Porridge ventrosus calicem, crateribus hospes
 Grandibus ad vitæ pocula sancta veni.
 Gutturæ præ largo buccis tumentibus hauri,
 Salsæq; per fauces fluctuet vnda cauas.
 Porgite ad os laticem, qui mox descendat in aluum,
 Et graui audaci vasa leuate manu.
 Flumina concursu celebrate salubria magno,
 Sed procul à vobis sit sopor atq; venus.
 Vade, redi, gressu profer vestigia lento,
 Et bibitos fontes euome, minge, caca.
 Ter bibe, & horarum facito interualla duarum
 Semper, & exili prandia ventre vora.
 Pauca Ceres, flauo præcordia dilue Baccho,
 Et veruecis in hoc viscera fonte coque.
 Labitur in venas aqua, membra per ambulat agræ
 Corporeq; ex omni dira venena fugat.
 Restituit crudos, stomachoq; medetur inertis,
 Et ciet expulsa debilitate famem.
 Fertur & antiquum capitis sedare dolorem,
 Difficiles animas sanat, & asthma leuat.
 Labitur in renes, lapidemq; in renibus ortum
 Frangit, & vrina vasa viamq; lauat.

Fecundat

Fecundat steriles vteros, sperataq; nunquam
 Pignora fert, tristes latificatq; nurus.
 Singula quid referam? Rursum renouata iuuentus
 Vernat, & ex vultu ruga senilis abit.
 Extenuata prius facies impletur, & ardet
 Purpura in extensis sanguinolenta genis.
 Corda calent, venæ saliuunt, caua tempora surgunt,
 Mens redit ad primos exhilarata dies.
 Apænine pater qui diuidis Itala regna
 Verticeq; aëreo cernis vtrunq; frætum,
 Cum locuples ferri, cum sis ditissimus auri,
 Nil tamen hoc sacro flumine maius habes.
 Gignis opes varias, sed nil præstantius isto,
 Quod reparas homines in meliusq; refers.
 Dicite quæ colitis montes & flumina Nymphæ:
 Quo Deus has pacto significauit aquas?
 Dum precor, ex tenui qui præterlabitur amne
 Protinus est tali nympha loquuta sono.
 Bos confectus erat matris quasi fascino passus:
 Lentus, iners, recubans, nec iuga ferre valens.
 Hepar erat rossum blattis, erat vlcere pulmo
 Tabidus, agrotans asthma te vocis iter.
 Rusticus indulgens operis absoluit, & omne
 Nocte dieq; tulit per nemus ire vagum.
 Magdalena loco quæ præsidet, ora bubulci
 Sumpsit, & hæc lassum duxit in arua bouem.
 Ille sitim patiens fonti iam proximus vndam
 Hausit, & in tepido proluit ora vado.

000 2

Delectatus

BAPTISTÆ MANTVANI

Delectatus aquis salsoq; liquore vagari
 Desijt, in viridiam stabulatur humo.
 Pascitur ad ripas, in margine fluminis herbam
 Carpit, & a sacro nescit abire loco.
 Mensis erat, cum iam tergo reparatus obeso
 Diua eadem rursum facta bubulcus adest.
 Atq; bouem vursa nemorum de stipite virga
 Depulit ignota de regione domum.
 Nam locus antè fuit syluis horrendus opacis,
 Nulla Dryas norat, nulla Napæa viam.
 Vallibus obscuris tellus abscondita saltu
 Inuio, & hyberno semper adusta gelu.
 Vidit vt incolumem quem nec superesse putabat,
 Vix pecudem dominus credidit esse suam.
 Cunctq; memor fontis taurus remcaret ad vmbra
 Vallis, & ad Gelidi pascua nota soli,
 Rusticus insequitur vestigia nosse laborans,
 Quis tulerit casus, quod medicamen opem.
 Venit ad angustas fauces conuallis, & audit
 In glaream riuo desiliente sonum.
 Audit, & appropians nebulas ascendere cernit
 Vt solet ardentium tepet olla foco.
 Substitit admirans, vt sulfura naribus hausit,
 Accipit admota flumina lapsa manu.
 Agnitus vt calor est, alio nihil indice dixit
 Est opus, hi latices, hi medicamen habent.
 Iste latex medicamen habens decurrit in amnem,
 Inde salutare efficiuntur aque.

Nec

SYLVARVM, LIBER III.

291

Nec mora, vulgatum vicina per oppida fontis
 Nomen, & ad sacras turba cucurrit aquas.
 Posteritas cupiens grates persolvere diuæ
 Struxit in exculto parua sacella solo.
 Vt sic fata, sonum fundo dedit vnda sub imo.
 Nimphaq; prolatum traxit in antra caput.
 Ergo loci genio diuisq; habitantibus astra
 Annua solenni ponite sacra die.
 Magdalena loci genius, concurrite ad Aram
 Cum fuit ad Christi diua vocata thronum.
 Iulius ardebat, canis ignea iuncta Leoni
 Arentem flammis inficiebat humum.
 Vt fugias igitur discrimina fontis & astri,
 Protinus ad diuæ confugiatur opem.

PRO PACATA ITALIA POST
 bellum Ferrariense ad Oliuerium
 Carafam Cardinalem Nea-
 politanum.

Minera, qui norint & sanctæ commoda pacis
 Saua velint Stygio bella sepulta lacu.
 Triste quid est aliud bellū, quā missa per om-
 nia
 Publica tēpestas diluuiūq; domos? (nes
 Bella necant homines, faciunt sine honoribus Aras,
 Urbis & agrorum depopulantur opes.
 Ab ~~his~~ quisquis tam seui criminis auihor
 Extirrit, & nostras misit ad arma manus,

000 3

Ferrens

Ferreus exultat bellis & sanguine Maurors,
 Et ciet inuito bella tubasq; Deo.
 Pax cœlestē bonum. Sacris altaria flammis,
 Atq; tepeſcentes ſuſcitat igne focos.
 Pax hominum genetricis. Pax eſt custodia rerum.
 Pax aperit iuris, iuſtitiaq; forum.
 Gloria pace minor, minor eſt victoria pace:
 Atq; aliquid peius pace triumphus habet.
 Nulla quies homini, nulla eſt ſine pace voluptas:
 Nullus amor, nullum religionis opus.
 Pax vrbes, pax regna ligat, pax congregat orbem:
 Fiat vt ex multis vrribus vna domus.
 Sæcula pax renouat, pax aurea tempora portat:
 Et mores priſcæ ſimplicitatis habet.
 Ingenuæ redeunt artes, Academica florent
 Ocia, Cæſtalia ſollicitantur aque.
 Pax facit innocuos saltus, nemorumq; recessus.
 Tutus it, & tutas aduena portat opes.
 Pax Cererem campis, & mitem collibus vnam
 Reddit, & armoſo diuidit arua boue.
 Gramina pace virent, per pinguia paſcua latum
 Luxuriat multa fertilitate pecus.
 Pax vehit aœas peregrina per aquora merces:
 Et ſteriles ponti non ſinit eſſe vias.
 Pax hilares menſas facit, & conuiuia paſſim:
 Et recreat molli triſtia corda mero.
 Pax aperit thalamos, hymeneaq; carmina cantat:
 Excitat, & reſides non ſinit eſſe Lyras.

Pro gladijs

Pro gladijs lauros habet, & pro caſſide ſerta:
 Et ſua palladia tempora fronte ligat.
 Geſtit, & ad Thyaſos; agili volat ardua ſaltu.
 Et vocat ad feſtos agmina longa dies.
 At tibi qui limen referas & claudis Olympi,
 Retia qui Petri, nauiculamq; tenes:
 Et tibi regali qui maiestate per vrbes
 Auſonia regnas, Parthenopenq; colis:
 ſint faciles ſemper diui, ſint mitia vobis
 Numina, qui paci contribuisti opem.
 Viuite concordēs tranquilla per ocia pacis:
 Ducite faelicēs mellifluosq; dies.
 Et tibi ſacratam veſtit cui purpura frontem:
 Et cui pacificum nomen oliua dedit:
 Iuppiter ad ſuperum faciat diſcumbere menſas:
 Nectaris vt ſuccos, ambroſiamq; bibas.
 Semper enim tibi pacis amor, tu ſoluere lites
 Et genus humanum conciliare ſoles.

AD IO. CRESTONVM CARME-
 litam, qui compoſuit Lexicon, i.
 vocabularium græcum.

Vade Cæleſtani viſure cacumina montis.
 Vade bono auſpicio, ſed meliore redi.
 Et ſi monticulas Faunos, vel Pana videbis:
 Iſta velim referas nomine pauca meo.

000 4 Numina,

Numina, quæ vanum nil iam nisi nomen habetis
 Turpis apud veteres, & gravis error auos,
 Dicite, nec nostro pigeat sermone teneri,
 Non faciet longam questio nostra moram.
 Romanis toto quondam dominantibus orbe
 Magna fuit diuitem copia, magnus honos.
 Maximus excelsas habitabat Iuppiter arces,
 Et capitulinis sedibus altus erat.
 Certa dabat Phœbus populo responsa petenti,
 Inter honoratos stabat & ipse deos.
 Tu quoq; magnus eras Mauors, quia condidit urbem
 Natus adulterio frater vterq; tuo.
 Et Venus oceanis, iuuenum dea, cognita Marti,
 Ipsa pharetrati mater Amoris erat.
 Hanc olim Anchises propter Simoënta repertam
 Prestitit, & Aencam progenuisse ferunt.
 Pectora defendit quæ Gorgonis ægide Pallas
 Magna inter magnum numina numen erat.
 Hæc vti rumor erat cunctas inuenerat artes,
 Deq; Iouis sancto vertice nata fuit.
 Mercurium Maia genitum virgaq; potentem
 Somnifera fecit nescia turba Deum.
 Mulciber æthereis fulmen cudebat in antris,
 Aethereo formans quæ daret arma Ioui.
 Ibat magna Deum mater venerabile cinctæ
 Turribus æreis aggeribusq; caput.
 Maxima ponebant diræo manera Baccho,
 Hic Deus eloquium latitiamq; dabat.

Vestaq;

Vestaq; perpetua gaudens erat inclyta flamma
 Templâ tenens ripis albula iuncta tuis.
 Pulchra per vmbrosas venatum Cynthia sylvas
 Ibat agens celeres mollia castra deas.
 Pax pia Tybricolæ claudebat limina Iani
 Semper, at in bellis Ianus apertus erat.
 Diuiso inter se proles Saturnia mundo
 Iura mari & terræ cœlitibusq; dabat.
 Dicite, maiestas cur sit mutata Deorum?
 In Superos quæ vis præualuisse potest?
 Plurima mortales nos ignorare fatemur,
 Ingenijs moles corporis ista nocet.
 Vos dij corporea mentes sine nube serena
 Omnia perspicuis cernitis hæc oculis.
 Terrigenas olim sublimia corpora fratres
 Fama est in Superos arma tulisse Deos:
 Sed pater iniecto detecit fulmine montes,
 Atq; rebellantes sustulit igne viros.
 Scilicet in cœlum quum mens humana superbit,
 Semper in auctorem pena repulsa cadit.
 Ob nimios ausus preciosaq; furta Promethei,
 Humanum patitur non mala pauca genus.
 Nam quicumq; grauis mortalia corpora languor
 Vexat ab illius crimine pœna venit.
 Quanam igitur facinus tantum fuit ausa potestas?
 Roboris humani non fuit istud opus.
 Ense caret Mauors: Pallas non vtitur hasta,
 Nulla Lyra est Phœbo, fulmina nulla Ioui.

000 5

Sunt

Sunt aquata solo sublimia templa, nec extat
 Qui pecudum Tusca consulat arte iecur.
 Infamem veteres quendam finxere Prapum,
 Cui modò non ara, non simulachra manent.
 Inguina sublato Deus hic monstrabat amictu,
 Et risus turbae prateriensis erat.
 Isida quis nescit? cui gens Memphitica tantos
 Exhibuit cultus, desijt esse dea.
 Quenam igitur facinus tantum fuit ausa potestas?
 Roboris humani non fuit istud opus.
 Magnus ab aethereo Christus qui venit Olympo
 Dicitur in vestrum praualluisse genus.
 Istud opus soli dignum dare credimus illi:
 Fecit enim summo plurima digna Deo.
 Namq; malum diro tulit à serpente venenum,
 Qui domini sanctas insciebat oues.
 Confixitq; suis tumidum Phitona sagittis
 Pestiferam terris horribilemq; feram.
 Nostra salutiferis firmanit pectora dictis
 Errori statuens stultitiæq; modum.
 Ipse tenebroso peperit noua lumina mundo,
 Perq; nouum caelos currere fecit iter.
 Cautior ad pugnas, & fortior Hercule magno,
 Terruit inuicta Tartaranigra manu.
 Cerbereumq; suis dirupit vocibus antrum,
 Et spolia à nigro traxit opima Deo.
 Ille triumphato regna ad caelestia Dite
 Duxit honorandos à stygis amne patres.

Defunctos iterum vitam reuocauit in artus,
 Bisq; homines fecit viuere, bisq; mori.
 His igitur moti, qua virginis vnica proles
 Egit, & a nostris commemorantur auis:
 Credere suademur vos numina viribus huius
 Percita veloci terga dedisse fuga.
 Si fuit hic vestri domitor, procul ite sub orcum,
 Ad stygis ardentis ite paludis aquas.
 Indocilem falso quid nomine fallitis orbem?
 Luditis ignaros, decipitisq; rudes.
 Si tamen in nostras cadit ignorantia mentes
 Atq; aliter se res quàm meditemur habet:
 Detegite errorem prolato lumine nostrum,
 Et date, ne tanta nocte premamur, opem.
 Templareponentur, surgent altaria rursum,
 Et vetus extemplo restituetur honor.
 Tarpeio niueos mittet Meuania tauros,
 Inferno dabitur victima nigra Ioui.
 Sus Cereri ardebit, caprum soluemus Iaccho,
 Praebet vt pleno dulcia musta lacu.
 Munera erunt sua cuiq; Deo, cummlabimus aras,
 Et tuba lucentes mugiet ante focos.
 Djs maris & terra djs omnipotentis Olympi
 Inflabit biforem tibia longa sonum.
 Hæc sunt illa quibus si qua sub rupe videbis
 Deprecor vt veteres aggrediare Deos.
 Et responsa (mei si qua est tibi cura) reportes,
 Et super hoc veniens dulce poema refer.

Rura salutato, sata laxa, nouisq̄q̄ Superbum
 Frondibus & cantu dulci sonante nemus.
 Vitiferos colles, ficus, oleasq̄q̄ saluta,
 Et redolens tergo multicolore solum.
 Mox cum mane tenebras aurora fugarit,
 Excute ah ignauo sedula membra thoro.
 Tunc per rura sonos vigilans instaurat Achantis,
 Et modulans alnum gaudet adesse diem:
 Concitus areolas rigui prædaberis horti,
 Et viridem gelidi gramine veris humum.
 Carperena scentis fruticantia gramina mentha,
 Serpilliq̄q̄ nouas luxuriantis opes:
 Abrotani, absinthiq̄q̄ comas, marathti q̄q̄ capillos,
 Ocyma, sampsucum, pullegiumq̄q̄ leges.
 Frangerosas duris defenso à sentibus vngue,
 Et plectere artifiçi rosida ferta manu.
 Vade Calestani visure cacumina montis,
 Vade bono auspicio, sed meliore redi.

AD IACOBVM CARPHORVM

Machiauellum Ferrariensem, qui dederat
 Legenda opuscula Basinij Par-
 mensis,

Accipe quem nobis dederas Iacobe libellum,
 Accipe diuini nobile vatis opus.
 Vertice me clamat pater Apœninus ab alto,
 Me iuga, me fontes, palladiumq̄q̄ nemus.

Falsi-

Falsidicus crebris me nauita vocibus vrget,
 Et vocat aduentus nauis itura meos.
 Supplicat accelerem placido Padus equore gressum,
 Tuq̄q̄ procul fusa Rhene palustris aqua.
 Auferor, atq̄q̄ tuos vultus Iacobe relinquo,
 Et peto Felsinei pinguia rura soli.
 Difficet, à charo quoniam disiungor amico,
 Qui mihi curarum dulce leuamen eras.
 Et placet, egregiam quia naue relabor ad urbem,
 Quæ mihi dat votis sydera fausta meis.
 Tu mihi Ferrariæ magnes, mihi Felsina magnes,
 At ego consistens inter vtrunq̄q̄; chalybs.
 Vndetibi meritas possim persolvere grates
 Non habeo, superi præmia digna ferant.
 Tu mihi das tristes minuunt quæ carmina curas,
 Carmina de sacri fontibus hausta chori.
 Tu mihi delicias, tu dulcia dona dedisti,
 Dona quibus poterant non meliora dari.
 Tu Iouis & superum conuiuia, tu mihi donas
 Cum Meleagræo somnia matris apro.
 Tu mihi magnanimi sanctos ostendis amores
 Principis, & vacuos non finis ire dies.
 Intermissi adiu sopitaq̄q̄ carmina surgant
 Efficis, & residem non sinis esse lyram.
 Pieridum memorem tu me facis esse sororum,
 Oblitasq̄q̄ diu visere cogis aquas.
 Et quæ iam exueram temploq̄q̄ affixa dicaram
 Tanta cui cura est, induar arma facis.

Ante

Antè quidem tibi me multum debere videbam,
 Et meus extingui non potuisset amor:
 Sed modò plus longè solitò mea singula, meq̃
 Efficiunt iuris munera tanta tui.
 Tu potes ad niueam solus me mittere Leucen,
 Euxino Leucen quæ procul orbe latet.
 Herculeas vltra Gades, si iusseris, ibo,
 Si cupis eoi Memnonis arua petam.
 Ipse labor fiet requies, dolor ipse voluptas,
 Quando tibi factum dixeris esse satis.
 Sive ego caucaseas rupes seu caspia claustra,
 Sive colam steriles Arctophylactis agros,
 Sive meos vultus teneat longinquus Hydaspes,
 Sive Tagus fuluis inuidiosus aquis
 Seu ferar ad Boream, pluuium seu mittar ad Austrum,
 Sive per Aethiopas, sive per Hesperios:
 Pectore sub nostro semper tua viuet imago,
 Nec potero moriens immemor esse tui.
 Et si sunt aliquid manes, vt credimus, & sunt,
 Est immortalis iste futurus amor.
 Tu modò sic aques sanctum non segnis amorem,
 Atq; duos homines spiritus vnus agat.
 Viue memor nostri longos feliciter annos,
 Post obitus videas regna beata, Vale.

AD ELIAM CAPREOLVM, ET
 Ioannem Ruatum ciues Brixienfes de Ste-
 phano Voffonio Bænacensi, Car-
 men ex tempore.

A Ccola Banaci Stephanus Voffonia proles
 Omnia quæ felix vita requirit, habet.
 Ingenium solers, patientia membra laborum,
 Eximium prisca nobilitate genus.
 Indolis egregiæ sobolem de coniuge sancta,
 Et benè compositam morigeramq; domum.
 Pradia vbi Libycæ segetes, vbi gnosta vna,
 Pinguis vbi omnigena fruge redundat ager.
 Gazagrum veteres ideo dixere coloni,
 Gaza quod in tali nascitur omnis agro.
 Vita viro simplex, qualis fuit ante recessum
 Erigones, qualis floruit ante Iouem.
 Hospitibus lautus, parcus sibi, largus amicis,
 Quæ superant pietas sola gubernat opes.
 Cælicolas & templa colit, veneratur, adorat,
 Nullus abit vacuus religionè dies.
 Libera mens vitij sincera in pace quiescit,
 Nec satagit curis sollicitata malis.
 Castalides hominem Nymphæ comitantur, & inter
 Pierios habitat nocte dieq; choros.

BAPTISTAE MANTVANI

Mille sonos audit, numeros intelligit omnes,
 Siue heroa tonet, siue elegia fleat.
 Frugis Apollineæ plena est domus, atria, & ipsa
 Arca quæ domui proxima, carmen olent.
 Scilicet hic illo felicior Arcades, quem vox
 Delphica felicem testificata fuit.
 Ergo inter vestros illum consciscere ciues
 Et donare hominem vos decet vrbe piuum.
 Indecorem vobis fore frustra creditis, omni
 Tempore qui Musis militat atq; Deo.

BAPTISTAE MAN-
 TVANI CARMEL-
 TAE THEO-
 logi,

SYLVARVM, LIB. IIII.

AD IAFREDVM CAROLVM DELPHI-
 natus Præsidentem, & Mediolani Vicecan-
 cellarium.

Agne Gubernator duplicis Iafrede se-
 natus
 Typhis in hoc tanto vel Palinuri
 feto,

SYLVARVM, LIBER IIII.

297

Si tam grande meos onus hoc conuoluis in armos,
 Et vis vt reges regnâq; tanta canam:
 Pareos, sed tanto ne sim temerarius ausu,
 Te vires, opus est ingeniumq; dare.
 Fer mihi suppetias, ne mens vbi tendere in altum
 Ceperit, in terras cum Phaethon teruat.
 Quod tulerit Phaethon sine vi, sine Numine currus,
 Decidit in liquidas præcipitatus aquas.
 Icaron, audaci dum permeat aëra curru,
 Fama est incæptæ poenituisse via.
 Non eget istud iter cymbis, sed nauibus altis,
 Aequora & undantes quæ patiantur aquas.
 Fac quoq; ne si qua est, mea sit mihi noxia virtus;
 Dum subeo leges imperiumq; tuum.
 Neui male constructi subter gurgustia claustri
 Languere hyberno me patiare gelu.
 Hic Boreas noctu rimas vestigat hiantes,
 Et scythica ingentes congelât aura cados.
 His ego sub laribus patior Rhodopeia semper
 Frigora, Bistonias, Sarmaticasq; niues.
 Vidi ego nocturni per mille foramina tecti
 Signiferi flammæ, Parrhasiumq; polum.
 Hos hyemis mores malefert infirma senectus,
 Præsertim in laceris pauperibusq; casis.
 Me tua iam nostris igitur clementia terris
 Reddat, & in patrias me sinat ire domos.
 Corpore descendens tibi corq; animumq; relinquo:
 Quod veniam, pignus do tibi grande fidem.

ppp

PRO

BAPTISTÆ MANTVANI
PRO MARIO OLIVETANO

ad Ptolemæum fra-
trem.

Accusant aliqui Marium Ptolemæ, quòd olim
Dum inuenis Romæ florentes degeret annos
Lasciuum ediderit læsa grauitate libellum.
Non est officij venerem defendere nostri,
Et præbere malis infamem moribus ansam,
Sed magis insectari odijs capitalibus omne
Quòd probitas condemnat opus, quia sancta professus
Dogmata, & incanus Christi Mariæq; sacerdos,
Vivere mente, manu, debet syncerus & ore.
At tamen ingenium quoties iuuenile reuoluo
Natura in vitium prouum, rude, labile, cogor
Indulgere magis, minus excandescere, quando
Fortè aliquod scelus ista recens commiserit etas.
Impatiens etenim frenicator ille iuuentam
Præcipitat, sensusq; nouos innata voluptas
Alligat affectum spirans in corda potentem.
Impetus hinc oritur, rapidi qui turbinis instar
Imperium mentis, legumq; repagula frangit.
Nec fugit hæc rabies morumq; acerrima pestis
Vt nix verna, fugax vt ros, vbi tangitur orto
Sole, sed affixis animo radicibus hæret.
Atq; reluctatur valide extirpare volenti,
Vt sapor austerus, grauis, immaturus, acerbæ
Qui insequitur fruges, nisi succedente dierum

Curri-

SYLVARVM, LIBER IIII.

298

Curriculo, non vi, non arte repellitur vlla.
Vt malus ex agris habitus non tollitur vno
Agricola sudore, sed est inuertere glebas
Sape opus, & multo feritas vincenda labore,
Sic natura ferox, adolescentumq; libido
Non subito, quamuis totas industria vires
Conferat, inflecti poterit, venientibus annis
Vincitur, & cælo labens domat omnia tempus.
Id licet ex nobis perdiscere, se legat ipsum
Quilibet, & prisca casus interroget æui.
Quis furor Hamonem rapuit, genitore creatum
Fatidico Hamonem? tanto qui crimine regiam
Est ausus fœdare domum, conuertere fratres
In furias, & vi raptam incestare sororem?
Qua in Salomone Venus? quæve in Samsonè Megaræ?
Quis sanctum David error, cum factus adulter
Atq; homicida, tulit, quantis miserrimis arsit?
Quid Polcmone? magnusq; Plato? quid gloria gentis
Nostræ Paulus adhuc sparsa lœugine mento
Non est ausus? Aper minus impetuosus in hostem
Cum fremit, & torua ruit in venabula fronte.
His igitur stimulis quoties agitata iuuentus
Fulgurat, & ratione bulis abscondita languet,
Etsi pleetendum scelus est, ne infra a voluptas
Obstipa ceruice iugum contemnere discat,
Est tamen humano minus a censore premeda.
At matura etas & circumspècta senectus
Quo vitiorum astu febricit minus, improba forsan

ppp 2

81

Si fuerit, tanto est maiori obnoxia pœna.
 Indomita Marius patiens incendia vitæ
 Difficiles quondam salebras incurrit, & arsit
 Impatienter, opus flagrans furor expulit illud,
 Eribna velut flammæ eructat ab alto.
 Ludere Aristippum voluit: Cynicumq; Epicurum
 Corruptus sermone magis quam moribus: at nunc
 Postquam solstitij grauis ille esferbuit ardor,
 Mitius agrotans pulsoq; serenior imbre
 Tempia Deum, superos colit, inclinatur ad aras
 Accusans corda iccta manu, res testibus ipsa
 Non eget, & totum viuit me iudice Christum.
 Legimus illius de religione libellum
 Multa fruge grauem, natos ab origine ritus
 Subiicientem oculis, per regna externa vagantem.
 Per populos omnes, per sacra antiqua Deorum.
 Et demum nostras, velut ad tutissima quedam
 Littora tranquillosq; sinus se sistit ad aras
 Vociferans Christum pleno ore, Deumq; triformem:
 Vt fuit infanos iuuenis sectatus amores,
 Sic vir (vt atatem decet) ad magis alta leuauit
 Ingenium studia, & tetricas examinat artes,
 Quas Stoa pœcilijs inuenit picta figuris.
 Et quas ore breuis sensu longissimas amplo
 Traxit Aristoteles veterum de indagine patrum.
 Quas etiam sacra concors Academia legi
 Protulit, & grauibus sensa hæc altissima chartis
 Concilians lingua decorat splendore Latina.

Talem

Talem igitur ne forte virum petulantia lapsi
 Temporis, aut cœci vesana licentia amoris
 Sic premat, vt metuas veteri conuiuere amico,
 Hac ego te cura, teq; hoc errore leuandum
 Censui, & innocuae volui subscribere vitæ.

EIVSDEM EPITHALAMIVM IN
 nuptijs Ptolomæi fratris, & Dorotheæ
 Valentis.

Exultemus, adest longum expectata voluptas,
 Et votis oprata dies, lætatur Olympus
 Omnis, & expulsa cœlum caligine parcit
 Imbribus, arident terreno sydera mundo
 Omnia, & in terris aliquid lætabile cernunt.
 Aemula fraternis radijs argentea luna
 Gestit, & accliuus conuerso leniter orbe
 Quo defertur, agit bigas & lora deorsum.
 Tangere iam montes, & iam lapsura videtur
 Endyerieone aliquid magis exoptabile nacta.
 Qui modò trans Indos, & trans Garamantica regna
 Sol vrgebat equos, verso iam concitus axe
 Nos petit, & plures lucem producit in horas,
 Ac noua tam nitido prætendit gaudia vultu.
 Et quanquam modò regnet hyems, qua soluere ab artico
 Acre gelu solet, & niuibus abscondere montes,
 Et campos sepelire, tamen clementia quedam
 Verna fouet terras, glacies vix asperat amnes

Sarmaticos: Rhodope vix frigora sentit & Aemus
 Thracius, in pontum Tanais cursu exit aperto,
 Arua vivunt, elementa silent, atq; ocia ducunt.
 Aëra non vexat Boreas, nihil aëquora clamant.
 Incubat Halcyone clausis tutissima ventis,
 Vxorem duxit Ptolemæus, & omine tanto
 Omnia significant felix faustumq; futurum.

Exultemus, adest longum expectata voluptas,
 Et votis optata dies. Hymenæe coronis
 Cinge caput, vireant redolenti tempora myrto.
 Et properans ad festa veni. Te lata iuventus
 Iam choreas initura vocat, duc organa tecum,
 Duc citharas, præeunte mone tibicine gressum.
 Saltent ad numerum comites: Thyasosq; frequentent.

Exultemus, adest longum expectata voluptas,
 Et votis optata dies, altaria flammis
 Incipiant lucere novis, aulae ministri
 Per delubra ligent, tepeant ardoribus ara
 Vndiq; thuricremis, & cingite limina fronde.
 Importate Tymum, croceosq; inspargite rore
 Sacra pavimenta, & redolens humus halet amomum,
 Hic nihil est quod sit diuis graue, non vetat ista
 Gaudia religio, res consentanea magno
 Ista Deo, sine qua rerum natura periret,
 Et paucis hominum genus c. anesceret annis.
 Connubium diuinum opus est, contemnere certe
 Grande nefas, quod tam præstans absoluerit author:
 Ut terrarum orbem stellanti inclusit Olympo,

Atq;

Atq; nouum terris hominem præfecit & vndis,
 Quo series æterna foret, connubia campis
 Fecit in Elysijs, sexumq; adsciuit vtrumq;
 In coitum pater ipse suo solenniter ore.
 Ista propagandis fecit medicamina rebus,
 Hinc homines, hinc heroes, hinc semideum gens,
 Et qui regna tenent magni cælestia diui
 Indigetes, tutelares, sanctiq; penates.
 Nam neq; quod sinxit quorundam inscitia, Cecrops
 Connubium primus statuit, nec fronte biformi
 Est ideo, Deus ipse Deus connubia fecit.

Exultemus, adest longum expectata voluptas
 Et votis optata dies, properate sorores
 Gratia ab Orchomeno, tu primum Aglaia decoro
 Letitiam præ te ore ferens, tecumq; Thalea
 Cincta sacrum viridi strophio caput: Euphrosyneq;
 Lata genas, lata os roseum vaga lumina lata.
 Dorotheam tu diua referes, sic ista venusto
 Splendicat aspectu, furata Cupidinis arcum
 Atq; facem, ferit, incendit, sponsumq; triumphat.
 O germane igni potis es ne obsistere tanto?
 Subtrahete pugna, blanda præcordia flamma
 Corripient, tanto nec erit modus vllus amori.
 Tantus amor vitium, ratione potentior aufert
 Iudicium, memor Alcida compesce furorem.
 Nec perge insidijs arcem expugnare, nec armis
 Ante diem, tali tibi nulla licentia furto.
 Nil sperare potes, legem patiare necesse est.

ppp 4

Sancta

Sancta parens nata custos acerrima clausit
 Omnem aditum Veneri, frustra conabere, mater
 Docta pudicitiam nata incubat, atq; obit Argum.
 Nec tamen est sponsa tua forma innoxia, vultus
 Sentit & ipsa tuos, & caeco vulnere languet.
 At virgo est, animum cohibet pudor, & minus audet.
 Simplicibus paucor est custodia magna puellis.
 Lata dies aderit, patientius vrere, tempus
 Proximat, interea legem patiare necesse est.
 Parua futura mora est, hoc expectare mereri est,
 Et facit, vt nequeat res expectata negari.

Exultemus, adest longum sperata voluptas,
 Et votis optata dies. Accurrite Nymphæ
 Pierides, nimio dum languet amore, clienti,
 Qui bene de vobis meritis, succurrite, dignus
 Vestra ope est, sacri non est nouus accola fontis:
 Scitis enim quantam teneris impendit ab annis
 Vestro operam studio, quantum profecerit inter
 Aonios montes & valles Aganipæas.
 Ducite in his tantis clauum ne deserat vndis,
 Vitet Abydeni iuuenis miserabile fatum,
 Et veniat spectata vijs ad gaudia sanctis,
 Improbitas odiosa Deo est, sine lege voluptas
 Est scelus, & natura hominum, contraria labes,
 Cælestem in nobis deformatura figuram.
 Coniugis in gremium nunquam petulanter & astu
 Nequitia fas est descendere, fræna furori
 Ponat, honestatem veneri memor anteferendam.

Prolis

prolis amor sexus & non lasciuia iungat.
 Sic poterit longos soboles euadere in annos.

Exultemus, adest longum expectata voluptas,
 Et votis optata dies, proferte ministra
 Ornamenta domus, pictisq; tapetibus aulas
 Sternite, & historias veteres appendite circum
 Atria per thalamos, confundite cinnama nardo,
 Assyrijs styracem calamis, opobalsama Cypro,
 Quicquid odoratum vendit peregrina Damascus
 Frangite, titillent omnes sua gaudia sensus.
 Sericea promantur opes, quas Pamphila fertur
 Inuenisse, fluat circum latentia membra
 Instita Sidonium qua bis potauerit imbrem.
 Primus vt in varios flores sese induit annus,
 Sic ornanda togis melior melioribus etas.
 Annus enim docet ornatus, Ver purpurat agros
 Luxuriose, etas minus est lasciuia, decorem
 Incipit Autumnus deponere, Bruma senilem
 Contrahit aspectum, piceoq; operitur amictu.
 Sic rerum natura parens documenta ministrat
 Omnia, vult operum nobis exempla suorum
 Esse rudimentum vitæ legisq; ferenda.
 Pendeat ergo humeris vsq; ad vestigia lato
 Orbe pedes fugiens, auro aspera & ignea cocco
 Lena decus nuribus quod misit Iberia nostris.
 Corrigat auricomum caput intra retia mater
 Aurea diuitijs rubri baccata profundi,
 Pendeat a iugulo, iugulo quod eburnea vincit

ppp 5

Signa,

Signa, lapis seu ros, qui sub Cythereide concha
 Vincus est semper, traxitq; vocabula ab vno.
 Pendeat, & fuluo demissus ad vbera filo
 Quando inter matres incedit ad orgia Virgo,
 Gaudeat alterno pectus contingere plausu.
 Præmia seruando sunt hæc donanda pudori.
 Hac emitur mercede fides, amor artibus istis
 Incrementa capit, duo corda feruntur in vnum,
 Quod pietas æterna liget, nullo antè sepulchrum
 Dissoluenda modo Deus hæc consortia fecit.

Exultemus, adest longum expectata voluptas,
 Et votis optata dies. Pulcherrima certè
 Copula, quæ claras æterna in fœdera gentes
 Contrahit inspirans vnam in tot pectora mentem,
 Vnum animum, sensumq; vnum. Memorare parentes
 Virginis atq; viri res congruas, sed labor ingens,
 Et maior quàm nostra ausint assumere vires.
 Fastamen est vtrinq; aliquid decerpere cursim.

Mantua Dorotheam genuit, pater illius ortus
 Clafibus è primis generosa à stirpe Valentum
 Primatum de sorte fuit. Domus ista superbis
 Inclÿta maiorum titulis, rerum inclÿta grandi
 Copia, & immensis opibus, latissima campis.
 Prædia frugiferis nequeunt iuga scindere centum.
 Semiferas pecudes quæ pingua pascua tondent
 Non numerat pastor, Dominis incognita summa est.
 Mater ab armigeræ demissa pro pagine Parma
 Hinc. Brauios habent, inde Lupos, in stemmate fulgent

Ora

Ora virum magnos vultu referentia reges.
 Vtraq; bellipotens soboles, & idonea Marti,
 Vtraq; maiorum superant monumenta per vrbes
 Ausonias, vbi cum fremerent crudelia quondam
 Bella, virum validis virtus inclaruit actis.
 Vrbs fuit antiquis Sora cognomine Volscis
 Soranis genus vnde Lupis, sic regia proles
 Quæ tenuit Soram dicta est, hos expulit illinc
 Barbara gens Libyco quæ quondam erupit ab austro
 Campanosq; graui pressit ditioe penates,
 Et Calabros vsq; ad Sicula consinia terra.
 Fata Lupi errando passi inconstantia, tandem
 Parmensi sedere solo, fuit hospita Parma
 Longo actis errore viris, Sorania testis
 Castellum quod adhuc superest de nomine Sora
 Nomen habens, vbi parua tenent, sed ditia regna.
 Hæc super illustri Nympha recitauimus ortu.
 Nunc Prolemæe tuæ gentis fastigia tangam
 Atq; meæ, genus est nobis commune duobus.
 Strenuus & rigidis gaudens Antonius armis
 (Hinc satis ordiri est, ne longa ambage feramur)
 Venit ab Hesperia magnis cum heroibus. Ipse
 Namq; erat Alphonso regi cum in regna veniret
 Parthenopæa, comes, comes indiuisus, & inter
 Bella latus regis tegere ac munire solebat.
 Rex iter aduersum passus Genuensibus armis
 Prada fuit, captus cum rege Antonius armis
 Magnanimos proceres (sic illum fata tulerunt)

Venit

BAPTISTAE MANTVANI

Venit ad Insubres, & tanti magna triumphi
 Pars fuit. Insubrum Domino fortuna Philippo
 Sic blandita, quid est multis opus? omnia vertit,
 Quicquid id est, cui dant homines cognomina sortis,
 Fortunamq; vocant, & re dominatur in omni.
 In sua regna abiit rex libertate potitus.
 Ad Ducis ascitus magno are Antonius arma
 Floruit extemplo, longè lateq; per omnes
 Insubrum Lygurumq; vrbes sua nomina mittens.
 Aequiparabat enim facunda Nestora lingua,
 Hectora vi. Laartiadem prudentia & astu.
 Ipse igitur ducens senas in praelia turmas.
 Ibat per Venetos, Cenomana per oppida victor.
 Bethycus hic fuerat, cuius tibi Corduba, vatum
 Corduba multorum mater celeberrima, ab ipso
 Petrus, & à Petro venit Ptolemeus, & ampla
 Nostra domus pollens numero fratrum atq; sororum.
 Hec de patre satis, superest materna propago,
 Clara opibus, clara ingenijs, clara ausibus altis.
 Neue per ambages fluat insinuatio longas,
 Brixia progeniem longo iam tempore Maiam
 Nouit, & auspicijs eius feliciter aucta est
 Publica res, fuit ex Maivs qui mœnia quondam
 Restituit tua iam senio labentia longo
 Brixia, qui proprijs argentea flumina duxit
 Sumptibus, & riguos misit per compita fontes.
 Iste idem meritis decus exposcentibus illud,
 Venit ad imperium patriæ, populoq; volente

SYLVARVM, LIBER IIII.

303

Et princeps & pastor erat, nec iustius alter
 Antè gubernauit, nec post sua tempora rector.
 Nec resteste caret, veteri certissima fama
 Magna fidem faciunt illam monumenta per vrbem
 Visa istis paulo antè oculis, quid tanta moramur?
 Hic quoq; maiorem patriæ meditatus ad vsum
 Grande opus, exhaustit vitrei vasa lucida Clesis,
 Atq; nouis fluij partem decurrere ripis
 Fecit, vt inuictas saliens ferat alueus ornos,
 Et solâ currentes potent sitientia riuos.
 Hæc est Maia domus pollens propagine tanta
 Tot claris ornata viris. Constantia mater
 Hinc Germane tibi nuribus prælata pudicis.
 Hactenus ista super domuum paritate duarum.
 Exultemus, adest longum expectata voluptas.
 Et votis optata dies, cunabula ferte
 Picta Nurus facta ex citroneoue Elephanto.
 Tempora tetrices Nimphæ ne perditæ, bissum
 Pestite, quæ paruo faciat preciosa cubili
 Stragula, & infanti tepidaria vasa lauando
 Querite. Iam pridem iubet hæc Lucina parari.
 Hæc est terra ferax, concepto semine multa
 Fruge redundabit, Domino impletura quotannis
 Horrea, tam pinguis, tantaq; vlgine lata est.
 Tam vigil ad tenera cultum telluris arator.
 Iam nutrice opus est, cui plurima marmure dulci
 Nenia, quæ placidum sciat incantare soporem,
 Et cui sint mammis lactentia pectora plenis.

Fias

Et

*Fiat Alexicacon, teneros ne fascinet artus
Noxia Strix. Date ceruicem coralia circum
Ter cruce signantes, & baccare cingite cunas.*

*Exultemus, adest longum expectata voluptas,
Et votis optata dies. Hymenæe venito
Ocyus, ante fores iam pronuba, iam paranympbus,
Atq; alacres Nymphæ, latoq; Thalassius ore.
Iam sua differri sponsus solatia dudum
Atq; trahi in longum queritur sua gaudia, iusta est
Ista querela, Padus pleno premit æquore ripas
Vndiq; nec tantam vndarum vim sustinet agger.
Iam dudum positis fumant conuiuia mensis.
Ingredere, ad plenos tempus discumbere discos.
Omnia letitiam resonent, natura iugali
Instauranda thoro nobis noua gaudia mandat.
Ingredere, hic omnes Genio indulgere paramus
Quando optata dies, quando expectata voluptas
Venit, & ingressa est victo ratis æquore portum.*

*Altera latandi de munere Principis orta
Causa meas subito volat (exultemus) ad aures.
Dicitur (O pietas indulgentissima) princeps
Te magno decorasse suæ cognomine gentis.
Quid donarat opes (O magnificentia nunquam
Admiranda satis) qui te illustrauerat auro,
Coniuge qui tali felicem fecerat, ipse
Te generis splendore sui radiauit, & isto
Induis heroem quasi transformatus honore.
Nil magno satis est animo, cum magna dedisset,*

Magna

*Magna suum quia non æquabant muncra amorem,
Adiecit maiora, etiam maiora daturus
Si fortuna sinat. Te clementissimus emit
Tot meritis princeps, teq; in sua viscera traxit
Coniuge, diuitijs, fortuna & honoribus auctum.
Te decet aeterno grates persolvere Patri.*

IN BAPTISTAM FERAM MEDICUM ÆGROTANTEM LOCUS.

C*um febris medicum ruri vidisset agentem
Frenduit, & toruas sic ait ad comites:
Hic est qui toties nos exturbauit ab vrbe
De procerum thalamis, de mulierum adytis.
Cogitat hinc etiam nos exturbare. Quid ergo
Contra has insidias consilij capimus?
I Quartana, tuis splenem confige sagittis,
Ut citò per venas frigidus humor eat.
Paret, & in vulnus telum fugit, ille relinquens
Rus, redit, & lecto languidus ecce iacet.
Pharmaca concursum facite, & Clystheria ferte,
Ut per posticum querquera febris eat.*

EIVSDEM AENIGMA DE ANTHONIO & VIOLANTHA.

D*A mihi præcipuos flores. Rosa murice multo
Ebria, Narcissus, candentia lilia. Sed si
Producas Violam, caudaq; accesserit Anthos,
Flos*

Flos mihi primus erit, verum quia dissonat Anthos,
 Neutraq; vox, finis mutetur, & exeat in thā,
 Fœminaq; euadat, florum regina resultat
 Delicias redolens Graias simul atq; Latinas.
 Dic Violam græcè, mutataq; synthesis Anthos
 Præferat, & fiat ꝑ dorica littera sigma.
 Nascitur Anthos Ion, sensumq; reseruat eundem,
 Transpositisq; in idem redeunt mas fœmina verbis.
 Copula quæ melior, quàm quæ cognata reducit
 In coitum? faueant euentu fata secundo
 Et Venus, & Iuno thalamis præfecta maritis.

DE ANNALIBVS AD HELIAM

Capreolum Brixiensem.

SI semel elapsum non est reuocabi'e tempus,
 Quis tulit huc veteres præteriti osq; dies?
 Hic sua iam senior videt incunabula & ortum
 Brixia, & hic simul est, parvula, adulta, senex.
 Carpreoli Helie potuit faciundia tantum,
 Sic patrie pietas ingeniosa sua est.
 Aesona restituit Medea potentibus herbis,
 Et grauis est medica pulsa senecta manu.
 Plus dedit Helias, auum simul omne coëgit,
 Et senij rugas sustulit atq; necem.
 Immortalis enim (dicendi copia tanti est.)
 Tota à Capreolo Brixia facta suo est.
 Debuit ut patrie ciuis, sic patria & ipsi,
 A quo habet hoc ingens perpetuumq; decus.

Vine

Vine liber, vinat tecum tua Brixia, & author
 Dignus ab æterna posteritate legi.
 EIVSDEM APOLOGVS AD
 Iaffredum Carolum.

Forte coaxantem Neptunus ab æquore ranam
 Audijt in stagni gurgite littorei.
 Tam graue miratus murmur Tritone vocato
 Limnocharim celeri iussit adesse gradu.
 Illa natans pelago salsas ut sorbuit ondas
 Facta est amisso muta repente sono.
 Iussa coaxatu regem oblectare profundi,
 Talia vix ægro gutture verba dedit.
 Nostrum est ad iuncos, non hic, cantare lacustres.
 Nos iuniat insulsi lympha quieta vadis.
 Vos opus est rerum vires aduertere diui,
 Vertere naturas est violare Iouem.

APOLOGVS ALTER
ad eundem.

Rusticus ex malo dulcissima poma legebat,
 Vnde dare urbano sola solebat hero:
 Ast herus illectus frugum dulcedine, malum
 Transtulit in laribus proxima rura suis.
 At quia malus erat senior, translata repente
 Aruit, & proles cum genitrice obiit.
 Heu male transfertur senio cum induruit arbor.
 Inquit herus, fuerat carpere poma satis.
 Qui nimium cupiunt atque inconcessa sequuntur
 Desipiunt, cohibet qui sua vota, sapit.

q q q

DE

SYLVARVM
DE SANCTITATE IEIUNII QVAE
dragesimalis Elegia.

I Am cineres adsunt: adsunt ieiunia verni
 Temporis, & madidis flens metandea genis.
 Nunc opus d̄ comites sensum cohibere fluentem,
 Atque bonos mores, institutamque sequi.
 Hactenus oppressa clauum ratione voluptas
 Rexit, & ad Stygijs ire coegit aquas.
 Nos dedit in prædam dominis crudelibus Orcis:
 Vendidit inferno pectora nostra Ioui.
 Hac duce nos olidis Laruæ infixere cloacis,
 Et sibi nos diræ prostituere canes.
 Illudere malæ nobis obscenijs Umbræ,
 Bacchus, & ad fraudes ingeniosa Venus.
 Et Genius pingui gradiens distentus omaso:
 Cui comes est omnis desidis aula gula:
 Ebrietas, sopor, ingluuies, petulantia, risus,
 Scurrilitas, nugæ, desidiosa quies.
 Hinc genus accepit mollis lasciuia, & vultus
 Blandula, Circæis insidiosa dolis.
 Hæc tenuit sceptrum, postquam Titanijs axis
 Applicuit Cepheifrigida regna senis.
 Sed mirum est, animos quando facit ille seueros,
 Cur leuitas isto tempore tanta potest.
 Nec tamen id mirum: seruant qui sidera, tradunt
 Hinc etiam Birijs nascier, atque Danos.
 Nunc opus est comites sensum cohibere fluentem,
 Atque bonos mores, institutamque sequi

Mille

LIBER. IIII.

Mille modis tactum rapuit lasciuia, & aures:
 Linguam mille modis, lumina mille modis,
 Quid nisi lasciuum resonant spectacula noctis,
 Comicaque in mores fabula nata pios?
 Quid moduli dulces? quid personata iuuentus?
 Quid lyra? quid Phrygio tibia blanda sono?
 Mimorumque greges mixti lurconibus, inter
 Spumantes pateras, viscereasque dapas?
 Quid choreæ poscunt, nisi conculare pudorem,
 Et vitio vires, auxiliumque dare?
 Vivere in his tenebris scelus est immane, furoresque:
 Vel Lethæa grauis quem facit vnda sopor.
 Ebria mens oblita sui per lustra ferarum
 Fertur: in immunda sordida, dormit humo.
 Nec minus insanit, quam si vir nobilis ortus
 Claßibus è primis per fora nudus eat.
 Per fore nudus eat, iaceatque in puluere, toto
 Corpore, & obsceno perlinat ora luto.
 Perlinat ora luto, iaculansq; per æra saxa
 Seria tractantes non sinat ire viros.
 Nunc opus est comites sensum cohibere furentem,
 Et tetricas leges, consiliumq; sequi.
 Omnia que confert oblectamenta voluptas,
 Præcipiti cursu fluminis instar eunt.
 Semper abit velox, nec habet retinacula tempus,
 Et volucris fugiunt mobilitate dies.
 Discite quid hic possit sperari optabile, quando
 Nasci pœna, labor vinere, triste mori.

999

Quid

Quid, sit forma, docent viola, rosa, lilia, quorum
 Imbecilla et as tam breue tempus habet.
 Aurea casaries sordescet, & vuida quondam
 Splendidaq; in rugas contrahet ora cutis.
 Pro candore subit pallor, vicina senectus
 Corpus A uernali polluit omne situ.
 Conficiunt oculos lacrimis stillantibus anni,
 Et veniens reddit lumina torua dies.
 Lumina Lucifero nunc amula: lumina, flammis
 Quæ faciunt hominum feruere corda suis.
 Qualia quæ Turnum, quæ corripuere Leandrum,
 Pelidem, Æneam, Demophoonta, Parim.
 Quid leuibus ventis, quid inani fidimus vmbra?
 Perpetibus, si vis fidere, fide bonis.
 Nunc opus ò comites sensum cohibere fluentem,
 Atque bonos mores, iustitiamq; sequi.
 Tandem canus homo, vitij oneratus & annis,
 In tumultum vita deficiente ruit.
 Sapius ante diem, dum florida viuitur ætas,
 In cineres atros prima iuuenta redit.
 Id modò significant conspersi puluere crines
 Dictaque cum sacro puluere verba nouem.
 Vita, licet vigeat, semper contermina fato est,
 Et spatij superest inter vtrumq; nihil.
 Qui sapit, & qui non, qui seruit, & imperat, æqua,
 Et miser, & felix, conditione cadunt.
 Nunc opus ò comites sensum cohibere fluentem,
 Atque bonos mores, iustitiamq; sequi.

Iam

Iam cineres adsunt: adsunt ieiunia verni
 Temporis, & madidis flens metanoea genis.
 Hæc est illa vetus, simplex, & casta parentum
 Quæ in terris mundo vitæ recente fuit.
 Nam neque tunc homini casus animantibus vti
 Fas erat: arboreis frugibus vsus erat.
 Quod pyrus & malus: quod habebat aquatica lotos
 Quod rubus: illius temporis esca fuit.
 Per dumeta greges ibant impune, per arua.
 Vellere & vberibus se redimebat ouis.
 Non erat ingluuius tanto saturanda labore:
 Omnis erat sumtu splendida mensa leui.
 Nec domini seruis prandebant lautius vnas
 Terrigenis epulas vna ferebat humus.
 Talia mandabat Samius conuiuia poni,
 Contentus vitæ simplicitate senex.
 Talia Saturnus, qui dicitur aurea quondam
 Sæcula, & innocuos instituisse dies.
 Hæc igitur nobis vitæ est renocanda quot annis:
 Quæ premat affectum, luxuriamque domet
 Nunc opus est comites sensum cohibere fluentem
 Atque bonas leges, iustitiamque sequi.
 Moribus obscenis toties offendimus ipsum,
 Etheris a summo qui tonat axe, Deum:
 Qui statuit maria, & terras, & sidera: tanto
 Ordine caelestes qui facit ire polos:
 Qui fuit, est, & erit sine fine, & origine: tanti
 Diligit humanum qui pietate genus:

999 3

Quæ

Qui fuit in terris olim sub imagine nostra
 Visus, vt ad cali nos animaret opes,
 Et quia nos fieri Superos propensus optat,
 Si quod obeſt votis talibus odit opus.
 Noſtra autem votis dementia talibus obſtat,
 Et qui caeca facit peſtora noſtra furor.
 Hæc ſunt illa igitur, quæ tam vehementer acerbant
 Numina, facturæ tam ſtudioſa ſua.
 Inde fit, vt quoties homines delinquere cernunt,
 Calicolas animo fama ſit eſſe graui.
 Omnia tristantur caeſtria regna, Tonantem
 Cùm laedi offeſſa religione vident.
 Et natura docet Diui quid mente volutent,
 Cùm cernunt ſpreto nos dare terga Deo.
 Tunc etenim p̄itor Diuis lugubria fingit
 Ora, genas humiles, triſte ſupercilium.
 Tum Stygij Manes Lethæaque Numina gaudent,
 Et celebrant feſtos in Phlegethonte dies.
 Cerberus exſultans minus eſt venientibus aſper,
 Et minus horriſico mugit ad antra ſono,
 Iam cineres adſunt: adſunt ieiunia verni
 Temporis, & madidis ſlens metanoeca genis.
 His corrupta bonis mens inſtauranda duobus:
 His medicamentis reſtituenda ſalus.
 Multa pudicitiam ſoluunt opſonia: multo
 Fit ſenſus petulans, & ſine lege mero.
 Pauperies aufert quod fert opulencia, parco,
 Atque rudi improbitas eſt abolenda cibo.

At

At quæ luxus iners peperit mala gaudia, franget.
 Diſta peregrino quæ metanoeca eſt ſono eſt.
 Hæc igitur noſtris duo quæ contraria morbis,
 Omne fugant, ſi ſint continuata, neſus.
 Qui gemit, & luget, ſceleris quem penitet, omnes
 Ad veniam Superos prouocat, atque Deum.
 Rex Solymum David, fuerat qui factus adulter,
 Nequitiam tali lauit in anne ſuam.
 Sic ſua piſcator ſepeliſſe piacula Petrus
 Dicitur, & quaſſam reſtituiſſe ratem.
 Poſt Stephani lapides, famoſaq; crimina Paulus
 Taliter ex imo venit in aſtra ſolo.
 Nunc opus ô comites ſenſum cohibere fluentem,
 Atque bonas leges, conſiliumque ſequi.
 Et nunc tempus adeſt reuouandis vtile rebus,
 Quando humus in fruges incipit ire nouas.
 Iam diſceſſit hiems inimica feracibus aruiſ;
 Libera diſcuſſo iam fluit vnda gelu
 Iam tedijt Procne: iam ſunt de prole palumbes
 Sollicita: Venerem iam meditantur aues.
 Incipiunt natis thalamos componere, cunas
 Texere, & aerias ædificare domos.
 Inſlamantur, amant, & voce fatentur amorem,
 Ac paſſim dulci garrulitate ſonant.
 Ruſticus ad cantus aures accommodat iſtos,
 Dum colit, & putrem vomere ſcindit humum.
 Vomere ſcindit humum, ſpargitq; legumine campos:
 Vnde ſequens alias colligat annus opes.

999 4

Nunc

Nunc renouant plumas volucres, coluberque veterum
Exiit, adspirans ad iuuenile decus.

Primo igitur comites reparantur, vt omnia vere,
Et natura suum tota recentat opus:

Sic animi probitas est instauranda, vetustas
Sordida tallenda est, & cariosa cutis.

Nunc opus è comites sensum cohibere furentem,
Nostraque diuino subdere colla iugo.

AD CORNIGERVM CARMEN Iocostum.

Corniger Ausonios inter celeberrime vates,
Insignite boni nominis elogio,
Nemo det hoc vitio, tibi quod cognomen vbiq; est
Istud apud patres, istud apud populos.

Corniger est æther, nobisq; ostendere gaudet
Sidera, in obliquos cornificata sinus

Corniger est Aries, vbi ver, cum venit Apollo,
Inchoat. Europæ cornua Taurus habet.

Cornua habent hædi celestia sidera: Nutrix
Ipsa Iouis magni cornua fronte gerit.

Exiit, & cum vult, assumit cornua Luna,
Corniger Agoceros; cornua Cancer habet.

Di quoque cornigeri. Libycæ regnator arena
Corniger est Hammon: cornua Bacchus habet.

Finibus in Libycis opus admirabile quondam
Structa fuit iunctis cornubus ara Ioui.

Sunt deforme pecus cerui sine cornubus. adde
Cornua, nulla pecus pulcrior esse potest,

Est

Est pecus vnus cornu, quod toxica vincat,
Quod virus perimat cornibus omne suis.
Capripedes Satyri siluestria Numina gestant
Cornua: corniger est Pan Deus Arcadiæ.
Tr adidit Alcides Cereri pro munere magno
Cornua, Acarnanis quæ prius amnis erant.
Corniger est Moses, Lucæ cornuta videmus
Tempora, & in manibus cornua Christus habet.
Coclea prolatis Nequinum cornibus urbem
Terruit, & trepidas ciuit ad arma manus.

Pasiphaen nitidi mouerunt cornua tauri:
Cornua formosæ gratia frontis erant.
Et Bellona regens pugnas interprete cornu
Nunc cohibet, tali nunc ciet arma sono.
Cornua, cor magnum, robur, munimen, & arma
Significant: cornu significatur honor.

Cornua nata sibi cernens in flumine Cippus
Territus est, at rex si voluisset erat.

Magni aliquid semper cornu prænunciat, ergo
Corniger est clarum nomen, & omen habet.

Vive igitur felix magno sub præside, & vsque
Tu memor esto mei: sit memor ille mei.

DE MORTE, ET DEDICATIO-
ne poematum Nicolai Corregij ad Illust. E-
lisabellam Mantuæ marchio-
nissam.

Currite Tyrrhena placidissima Numina Musæ
Ad noua Corregij funera Nicoles.

999 5

Currite

Currite veloces ad Elisa limina Bellæ
 Quò se cælestes proripuerunt chori.
 Ipsa quod illius sacris sit carminis heres,
 Funereos sumtus exsequiasq; facit.
 Falcifer à nostro quamquam magis orbe remotus,
 Et licet ignauus, frigidus, atq; senex,
 Dudum lapsus adest, veniens per regna nepotum,
 Sedulo ad hanc omnes iussit adesse diem.
 Et turrita parens Diuum Berecynthia dicta,
 Vestaq; quod viridi gramine vestit humum.
 Iupiter insigni dederat qui regna poeta,
 Venit, & augustas iam sedet ante fores.
 Venit & ipsa gradu celeri Saturnia Iuno,
 Et sacras oleis cincta Minerva comas.
 Mars quoque, qui vati Mauortia pectora fecit,
 Venit, & acceptis exiit arma togis.
 Venit, & Aonidum pater, & regnator Apollo.
 Qui decorat radijs æthera, & astra suis:
 Venit, & ad sancti corpus venerabile vatis
 Adstitit, ac cinxit tempora fronde sua.
 Mox capulum ramis texit redolentibus omnem
 Balsamo, & ambrosia pectora, & ora rigans.
 Et redolens myrto Cypria Venus, atque Cupido,
 Qui retinet molli tela, facemq; manu.
 Sunt Veneri iunctæ charites suauissima visu
 Numina, quæ æternus conciliauit amor.
 Pinnatasq; ferens plantas Atlantius Hermes,
 Qui dare vim verbis, ingeniumq; potest.

Et

Et Dea siluerum teneris stipata cæternis,
 Tiresia rapido venit in arua pede:
 Venit vt obsequium vati præstaret, Elisam
 Viseret. ambobus semper amica fuit.
 Nam paribus studijs ambo coluere pudorem,
 Casta verecundos quos Dea nouit, amat.
 Attulit & flores & ab ipso gramina, Cyntho,
 Membra quibus vatis spargat, & omne solum:
 Attulit & myrrham, casias, & cinnama secum,
 Thuraque in ardentibus proicienda focos.
 Liber adest: Vulcanus adest: Neptunia currunt
 Numina, cum Nymphis candida Doris adest.
 Numina nascentem quæ respexere poetam,
 Vt facerent vultu prospera fata suo,
 Ad mortis venire diem: quo deniq; functum
 His animum tenebris in sua regna ferant.
 Et quo membra, quibus mens est sinceriter vsa,
 Funere sollenni restituantur humo.
 Currite Tyrrhena, neu sit mora, currite Musa
 Ad noua Corregij funera Nicolei.
 Conuenere igitur Nymphæ Tyrrhenides omnes,
 Quæ mare, quæ campos, quæ iuga summa tenent:
 Et totum querulo complentes æra planctu,
 In terram laceris procubnuere comis.
 Interea elatum funus, subiere feretro,
 Quos magis illustres illa poesis habet.
 Arnigenæ Danti comes it Ceraldea proles,
 Quem sua Laura premit, quem sua bella manus.

Hæc

Hæc sacrata cohors mediam suscepit Elisam,
Atque per aerium trans mare nauit iter.
Transijt Epiri trans alta Ceraunia: tandem
Constitit ad fontes Pegasis vnda tuos.
Dicitur hic vatem laudasse Polyhymnia, & ipsam
Rettulit in superos, in numerumque Deum.
Mox fletu absterfo Bellam respexit Elisam:
Et Dea ad illustrem taliter orsa nurum.
Oninium felix formæ splendore, virago
Progenie, sceptro, progenitore, viro.
Sed felix etiam longe mage, quod tibi tantus
Tradiderit vates omne poema suum.
Vidi ego te in titulo scriptam, tua nomina legi,
Atque palam Musis conspicienda dedi.
Gaudeo te nostri decoratam munere vatis,
Ac tibi tam clarum gratulor esse decus.
Immortalis eris, viuent tua nomina semper,
Et tibi erit vati fama coæua tuo.
Ergo tui princeps memorem decet esse poetæ
Semper, & illius manibus esse piam.
Tu quoque Pierias vigilando enitere ad artes:
Tota nec in leuibus tempora perde iocis.
Ne cade ab inceptis: summam virtutis ad arcena
Te labor exiguus, te via parua feret.
Sic vbi laudatrix effata Polyhymnia, Diuum
Talibus est dictis ad stipulata cohors.
Membra sepulturæ tandem data: protinus Hermes
Signauit paucis hoc epigramma notis.

Hæc

Hæc iacet heredem vates qui fecit Elisam
Nicoleos, gratæ gratificatus heræ
SVPPLICATIO AD BEATISSI-
mam Virginem Mariam.

G*Loria terrarum, cæli Regina, Tonantis*
Mater, in humanis portus, & aura malis.
Cum peccata miser tristi mea mente reuoluo,
Hiscere conspectus me pudet ante tuos,
Nam tu labe cares omni: tu mundior auro,
Quod decies acri torruit igne faber.
Ast ego tabificis Erebi sum perlitus vndis,
Et mea sunt Stygio sordida membra luto.
Sed quoties recolo tua tam clementia corda,
Sollicitat paulo me minus iste pudor.
Spes mihi te spondet placidam mitemque futuram,
Atque tuam nobis pollicitatur opem.
Ergo meas sordes non auersata, fauorem
Fer mihi progeniem iugiter ante tuam.
Comprime bacchantes bona per mortalia sensus,
In scelus oppressa qui ratione ruunt.
Fac sapiant ori caelestia pabula nostro:
Fac mea diuinus pectora pungat amor.
Fac habeam terras odio: fac Tartara vincam,
Cum Phlegethonteos concitat ira Deos.
Esto mei custos inter discrimina vitæ:
Nec manus in corpus scuiat vlla meum.
Te duce sit mihi fas in Olympica regna reuerti,
Et tibi discusso ponere vota iugo.

Te tua

Te tua Progenies interueniente gubernet
 Rebus in aduersis meq; meamq; domum.
AD HERCVLEM CANTELMVM.
S Aluus ades, Cantelme: facis accendere sacris
 Thura decet, diuisq; nouas exsoluere laudes.
 Nam tua, quandoquidem sacli tu gloria nostri.
 Non minus est curanda salus, quam publica, nobis.
 Hei mihi vix tali possum te credere funtium
 Turbine, de tanto vinum euasisse tumultu.
 Tanta fuit strages hominum certamine in illo,
 Vt mens illorum horrescat meminisse dierum.
 Num foror, an virtus tulit hæc te in prælia contra
 Vasconas atroces, Senonumq; immania castra,?
 Ausus es, ista recens plus quam consentiat ætas.
 Heu inuenis miserande cruentos ire per hostes,
 Et roseum tantis os obiectare periculis.
 Myrmidonum, Dolopumq; furor, si respicis arma,
 Gallica, ludus erit: minor est violentia Parthis:
 Centauris, Lapithisq; minor genus omne Scytharum
 Mitius? infernis rabies humanior Vmbri.
 Ecce vides in te Ligerim, Rhodanumq; Ararimq;
 Præcepti cursu ruere, & spumantibus undis
 Mars tonat in nebulis, & ferrea fulmina montes
 Euersura iacit, tu fers vestigia contra.
 En Martis Bellona soror cristata trilingui
 Angue comas, longoq; manus armata flagello.
 En serpentigeram quatiens venit ægida Pallas,
 Brachiaq; extendens in vulnèra porrigit hastam.

Et

Et potest in tanto non formidare tumultu?
 Martia per totos flagrant incendia campos:
 Sub pedibus tibi terra tremit pulsata volantum
 Quadrupedum strepitu, furor inter classica toruum
 Mugit, & intentat mortem feralis Enyo.
 Agmina tu intrepido penetras horrentia gressu,
 Exemploq; tuos ad fortia facta maniplos
 Non sermone cies: quamquam tibi copia lingue
 Suppetat in bellis melior tibi dextera lingua.
 Quis Deus has teneris vires infundere membris,
 Quæ vis corda potest tantis incendere flamis?
 Num quod eras galeam, tegmenq; indutus ahenum
 Fidebas, teque audebas exponere bello,
 Credebasq; armis, ac si impenetrabile ferrum,
 Te tegeret: quale illud erat, quo cinctus Achilles
 Hæctora, & AEneas egit sub tartara Turnum?
 Non venit à iaculis, non a thoracibus illud:
 Quod facit heroas, quod vincit Olympia robur.
 Amphitryoniades infans elisit inermi
 Serpentum fauces, & hiantia guttura dextra.
 Sed vel luce sua facit hoc vitalis Olympus:
 Vel genus in caussa est tanti genitura parentis,
 Vt pote quem tulit ex atavis domus alta superbis,
 Et studio armorum tenero insudauit ab æno,
 Non potuit nisi magnanimam, nisi bellipotentem
 Gignere progeniem, rerum natura creatrix
 Perfimiles patribus gaudet producere natos.
 Peleus AEacides magnum generauit Achillem:

Pyrrhus

*Pyrrhus Achilleo satus est de sanguine, semper
 Vel plerumq; solent dare fortia pignora fortes.
 Heroes magni à magnis heroibus orti.
 Laomedon Priamum, Priamus tulit Hectora: proles
 Iulia ab Assaraco venit, cui Dardanus auctor.
 Tu quoque Cantelma veniens ab origine gentis
 Pectore fers maiorum animos: nec tela, nec hostes
 Formidare potest: nec cedere casibus ullis
 Quod si puber adhuc tantum te attollis, & audes
 Fortibus, & bello assuetis concurrere Gallis:
 Quid poteris cum maior eris? cum prosua mento
 Ostendet te barba virum? cum fecerit olim
 Iam matura tibi cilium magni Herculis atas.
 Nec fuit ista tibi prima experientia Martis,
 Prima fuit, cum te victorem Brixia pleno
 Protestata foro est. illo in certaminis aestu
 Viribus Hector eras sub casside: casside dempta
 Visus es Astyanax, maiorque minoribus annis
 Laus fuit, atatem superans magis inlyta virtus.
 Altera cum Petreæ summam tu primus in arcem
 (Præcipiti meminere Athesis vada concita cursu)
 Pro Venetis pugnans victricia signa tulisti.
 Tum nimis ardentem miserans fortuna iuuentam
 Opposuit sese iaculis, retroq; retorfit
 Marmora Teutonicis in te contorta lacertis.
 Malle animis puer excelsis: enitere toto
 Pectore, neue sinas pessum decus ire Latinum.
 Ecce quod inuadunt Italos externa Penates*

Bella:

*Bella: quod in prædam miseri damur hostibus omnes,
 Hoc crudele nefas vlticia postulat arma.
 Discite militiam iuuenes: nauate gerendo
 Marti operam, patrios bello defendere fines
 Vos decet: hinc opus est gentes arcere superbas:
 Vndiq; concurrens Europa furentibus armis
 Nos premit, & posito languens iacet Adria fastu.
 Rursus in Italiam Pænus descendit, & Alpes,
 Et maria in nomen coniurauere Latinum.
 Rursum Cimber adest, gelidoq; a cardine rursus
 Vandalus erumpit. nostris in funibus alter
 Hannibal est: alter Brennus capitolia pulsat.
 Conculcata iacet gens, quæ regnare solebat:
 Quæ sola imperij solium sublime tenebat
 Orbe triumphato. iuuenes adsurgite magnis
 Ad virtutem animis, tantamq; auertite pestem.
 Tu in primis Cantelme, referis qui nomine & ausis
 Grandibus Alcidem, desertam amplectere matrem
 Italiam. pietas eius tua molliat exstâ,
 Et grata officium sobolis largire parenti;
 Quantum iure potes: nam ius præstantius armis.
 Disiunctis Italos animis discordia in istas
 Compulit ambages: vestros hæc dira libido
 Implicuit, dum damna ruunt in mutua, patres:
 Vos si fata sinunt animis melioribus este,
 Et studio pacis labem emendate paternam.
 Hanc solam Stygii Manes, qua perdere possent
 Italiae imperium, libertatemq;, decusq;.*

rrr

Inne-

Inuenere viam, missa est discordia: missum.
 Est odium crudele, domos quod dissipat omnes:
 Quod consumit opes: quod funditus omnia vertit.
 Atque ita venerunt non ferrea sacula, verum
 Testea: confractis similes eua sumus vris.
 Hanc Deus ob noxam casus tot mittit acerbos:
 Hunc pluit in terras, sed non aduertitis, ignem,
 Et pergit sauire, quoad concordia surgat.
 Conspirate igitur iuuenes: meliora referte
 Tempora: quæ si non fiant argentea, si non
 Aurea: fittilibus saltem sint ferrea pulsis.
 Pellite Barbaricum, non accersite furorem.
 Alter in alterius cladem, quibus vrere certas
 Proxima tecta, tuum subeunt incendia limen,
 Ardetisq; simul flammis communibus omnes.
 Tollere sola potest dirum hoc concordia fatum,
 Et grauium stellarum istud restringere virus.
 Scipiadam vobis virtus imitanda, Camillos
 Torquatos, Coclem, Fabios, & ab alite Phœbi
 Progeniem dictam vobis proponite: vestros
 Ferte per hæc tam sancta patrum vestigia gressus.
 Forte aliquis nostro surget de sanguine, tanta
 Qui sit perfidia, qui sparsi sanguinis vltor.
 Hanc mihi spem Cantelmefacis, te Numina seruent
 Incolumem, tantoq; velint te ornare triumpho,
 Et, quia saluus ades, sacras accendere ad aras
 Thura decet, Diuisq; nouas exsoluere laudes.

EXTRA-

EX TRAGŒDIA, QVAE DICTVR

Atila, Chorus primus.

CAElites, summo quibus est Olympo
 Vera cum magni Genitore mundi
 Vita in aeternum, requiesq; nullis
 Saucia curis.

Nos, quibus sortem dedit inquietam
 Triste primorum facinus parentum,
 Ferre inhumanæ prohibete gentis
 Impietatem.

Bellicus nostras furor it per vrbes,
 Marsq; loricæ radians abena
 Eleuat cordis sitibundus enses
 Sanguinolentum.

Nulla speratur requies in istis
 Cladibus: pestis magis ista semper
 Crescit, & virus iaculatur omnes
 Omne per agros.

Iam diu noster rigat arua sanguis,
 Et fera eas epulantur artus,
 Atq; per lucos laniata portant
 Exsta volucres.

Insolens campos populatus hostis
 Abstulit fruges, alimenta vitæ
 Omnia in prædam dedit, atque passim
 Regnat egestas.

Pallor obscurus, macies, & haustis

r r r

Viribus

SYLVARVM

*Viribus languor moribunda pascens
Membra discurrunt, & vbiq̃ue mortis*

Errat imago.

Cernite arumnas, miseramq̃ue sortem

Calites: nec tot populos sinatis

Amplius turbæ petulantis istos

Ferre tumultus.

IN ILLVSTRISSIMVM ET EX-

cellentissimum Princ. Franciscum Gonzagam

Mant. March. Venetorum inuictissi-

imum Imperatorem.

Distichon.

P*rincede gaudendum est iterum victore reuerso,
Musa moue residem desidioſa lyram.*

Tetraſtichon.

Dant ſua Romanis victa cognomina gentes,

Et iam patratum teſtificantur opus.

At nondum victi dederant tibi nomina Franci,

Qua tibi ventura nuncia laudis erant.

Distichon.

Nomen habes Turcus, ſunt hæc præſagia rerum

Maxima, & hoc nomen grandius omen habet.

Aliud.

Esse ferunt regi Turcorum inſignia lunas.

Sol tibi. Sol certe nobilitate prior.

Aliud.

Vincere ab occaſu cepit, mox vicit ad ortum.

Res hæc magna omen proſperitatis habet.

Aliud.

LIBER IIII.

Aliud.

*Prima fugant Gallos (creſcit tua gloria) Gallos
Atque grauem morbum bella ſecunda domant.*

Tetraſtichon.

Prima domat Francos, quid aget maturior ætas?

Virtus certe aliquid maius adulta poteſt.

Suſpicio his ſignis aliquid ſublime notari.

Quod precor in lucem tempora noſtra ferant.

Diſtichon.

Gignit, alit virtutem vſus, confirmat, & auget.

Perge igitur, ſies Scipio vel Marius.

Tetraſtichon.

Omnia qua magnis capiunt è fontibus ortum

Flumina in ingentes amplificantur aquas.

Sic tuus à magnis ſumens exordia rebus

Tendere in immenſum ſignificatur honor.

Diſtichon.

Vire tue ſplendor patriæ, tecum Itala virtus

Surgit, & elatum tollit in aſtra caput.

IN THOMAM VVOLFIVM DE-

cretorum Doctorem ac ædis S. Petri & Mi-

chælis Argentinensis Decanum, qui

habebat Baſiliſcum mor-

tuum, iocus.

H*Ydra venenoſo letalia vulnere morſu
Intulit, & ſolo noxia dente fuit.*

Natus in ardenti Libyæ baſiliſcus harena

Vulærat aſpectu, luminibuſq̃ negat.

rrr 3

Ergo

*Ergo tuum tanto maius decus Hercule Thoma,
Quanto oculus morsu longius ire potest.
Vt minus est oculis missum vitabile virus,
Gloria sic maior regulus, hydra minor.*

IN THOMAM VOLFIVM IV-
niorem Decretorum Doctorem, ac Al-
bertum de Rattenhusen Germanos
amicitia coniunctissimos.

F Allor? an hi duo sunt, duo sunt, pluresq; duobus.
Hi duo, & hi plures sunt tamen vnus homo.
Corporibus duo, corde vnus, cum viribus addat
Vnio, tres, sic sunt tres, duo & vnus homo.
Ad Marcum Caballum nobilem fictorem.
Ipse nec est fictus, vivit Franciscus in auro.
Quod si fictus, opus Marce Caballe tuum hoc,
De lugubri casu.

*Fert lupus infantem prehensa ceruice, pater se
Proripiens nati pendula crura tenet.
Dum rapit inde fames, pietas ardentius istinc,
Heu tulit hinc truncum corpus, at illa caput.*
In Pamphilum Saxum.

*Pamphilus & Saxum duo sunt contraria in istis
Nominibus, sicutum friget, amor calor est.
Sed tamen ignescit saxum, atque tenacius ignem
Seruat, & e caelo saxa pluuisse ferunt.*
*Pamphilus est igitur saxum, quod ab aethere venit
Igne calens, quo Sol, quo Venus alma calet.*
Ad Iacobum Antiquarium.

Tanta

*Tanta humanarum facta est mutatio rerum,
Vt videar mundo vivere nunc alio.
At quoniam noster manet Antiquarius cui
Maxima pars, mundus qui fuit ante manet.
Optima pars & res & rerum nomina seruat.
Este alacres, mundus qui fuit ante manet.*

In Codrum.

*Illis in genibus spumat manus vna lebetem,
Vna veru versat, tres obit iste viros.*

Ad Carolum Ambasium Caldumontis
proregem Italiae.

*Liberat a Gothis belli molimine Narses,
A longobardis Carolus Italiam.
Carolus ecce alius: frustra Germania frendis,
Tuta sub hoc Italis, & diuturna quies.*

Ad eundem.

*Qui tantam aggredieris circumdare manibus urbem.
Caesareos animis Carole vincis auos.
Perge: Sed innocuum sacris praecor adibus istud
Effice, vt aeterno tempore duret opus.
Si quid habent odio superi, durabile non est.
Hi namque imperium totius orbis habent.*

In Imaginem Caroli Iaffredi.

*Picta videns domini, dominum putat ora catellus,
Dedala Iaffredum sic imitata manus.*

In Herculem Strozium.

*Strozius Heracles Venerem dum quarit, adulter
Illius obscuras Mars erat ante fores.*

Mars

SYLVARVM LIBER IIII.

Mars Iuuenem claudum Veneris ratus esse maritum;

Deprehendi in furto dum timet, arma capit.

Confossum iuuenem ferro cognouit, & inquit;

Contentus Nymphis debuit esse nouem;

De mitra & pedo Pastorali.

Mitra notat vitam duplicem: denominat vnã

Actio, & istius Martha magistra fuit.

Altera, quam docuit soror altera, dignior ista:

A contemplando numine nomen habet.

Sectus apex etiam duplicem præcendit amorem:

Hic genus humanum respicit, ille Deum.

Est etiam diuisus apex sapientia duplex:

Scilicet antiqui Fœderis atque noui.

Pastorale pedum, pecoris tutela, luporum

Et furum insidias, perniciemq; fugans.

Epitaphium Stephani de Bassignana,

Carmelitæ Theologi;

Aspera continuos peperit cui vita labores,

Heis tandem Fato me miserante cubo.

Ad lapideum tabernaculum Corporis Christi.

Siste gradum: lapis hic venerabilis hospite Christo.

In apostatam de se ipso loquentem.

Deposui Benedicte tuam, rapuiq; petrinam

Vestem, sic Ditem fallere posse ratus.

At mihi nil prodest vestis mutatio: nam me

Prodit caluities, & mea lingua leuis.

TERTII TOMI OPERVM BAPTI-

STAE MANTVANI

FINIS.

